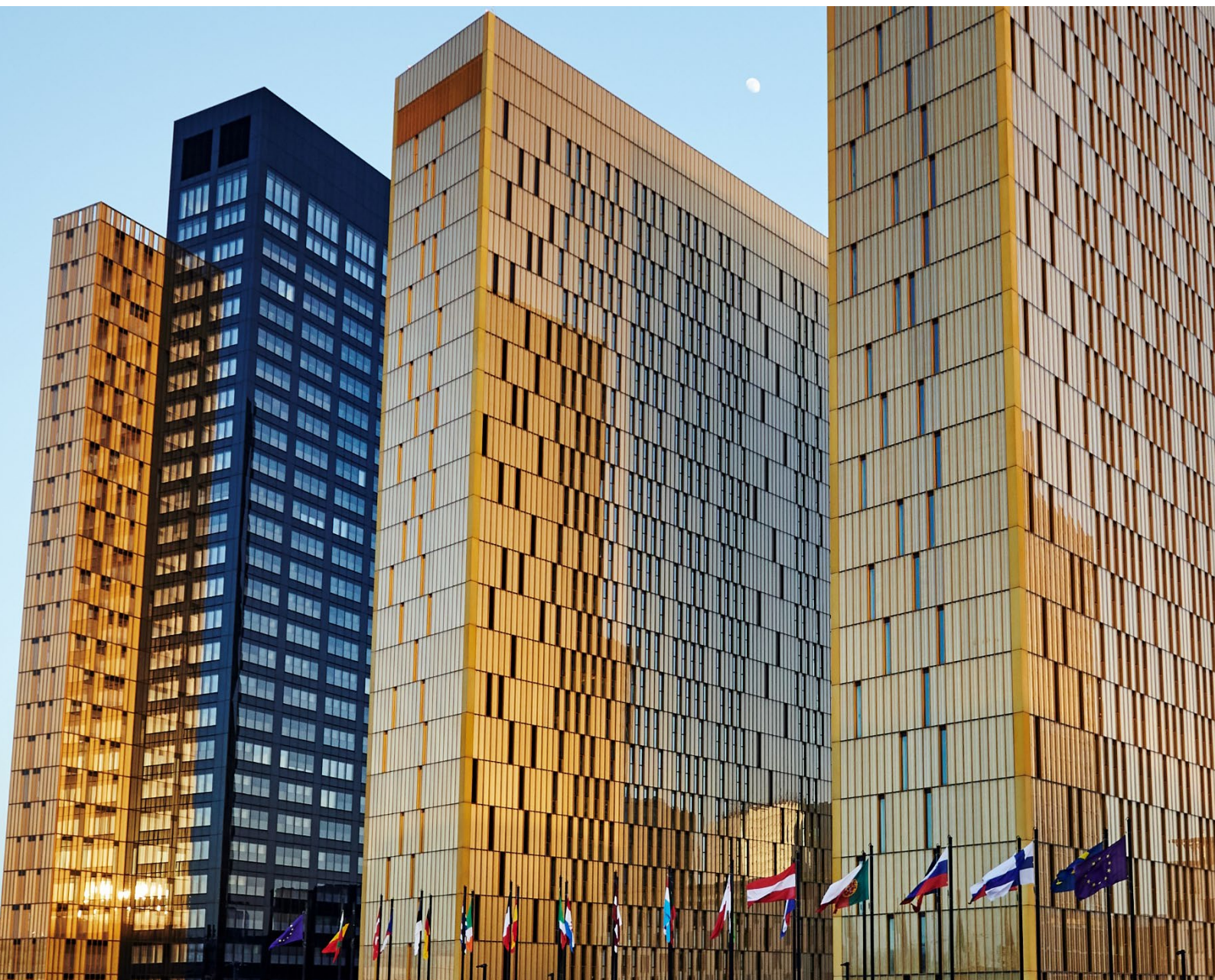

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ 2024

ΣΥΛΛΟΓΗ ΣΥΝΟΨΕΩΝ
ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	11
Κεφάλαιο 1 – Το Δικαστήριο.....	12
I. Θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης	12
1. Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας	12
Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Hann-Invest κ.λπ. (C-554/21, C-622/21 και C-727/21, EU:C:2024:594)	12
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), protectus (C-185/23, EU:C:2024:657)	15
2. Αρχή ne bis in idem	19
Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova (C-58/22, EU:C:2024:70)	19
II. Γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης: αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας	22
Απόφαση της 9ης Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Profi Credit Polska (Επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση) (C-582/21, EU:C:2024:282)	22
III. Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	27
1. Τηλεφωνικές και ηλεκτρονικές επικοινωνίες	27
Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (ολομέλεια), La Quadrature du Net κ.λπ. (Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και καταπολέμηση των προσβολών δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας) (C-470/21, EU:C:2024:370)	27
Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, EU:C:2024:371)	32
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Bezirkshauptmannschaft Landeck (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο) (C-548/21, EU:C:2024:830)	35
2. Βιομετρικά και γενετικά δεδομένα	39
Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Direktor na Glavna direksia «Natsionalna politsia» pri MVR – Sofia (C-118/22, EU:C:2024:97)	39
3. Γενικός κανονισμός για την προστασία δεδομένων (ΓΚΠΔ)	43
α) Πεδίο εφαρμογής.....	43
Απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Österreichische Datenschutzbehörde (C-33/22, EU:C:2024:46)	43
β) Έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας»	46
Απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2024, État belge (Επεξεργασία δεδομένων από επίσημη εφημερίδα) (C-231/22, EU:C:2024:7)	46
γ) Μέσα ένδικης προστασίας σε περίπτωση παράβασης του ΓΚΠΔ.....	48
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Lindenapotheke (C-21/23, EU:C:2024:846)	48

IV. Ιθαγένεια της Ένωσης	53
1. Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής των πολιτών της Ένωσης	53
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Mirin (C-4/23, EU:C:2024:845).....	53
2. Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	56
Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Τσεχικής Δημοκρατίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος) (C-808/21, EU:C:2024:962)	56
Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Πολωνίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος) (C-814/21, EU:C:2024:963)	60
V. Ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Ένωσης: ελευθερία εγκατάστασης	64
Απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft (C-295/23, EU:C:2024:1037).....	64
VI. Θεσμικές διατάξεις: δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα	68
Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024, (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Public.Resource.Org και Right to Know κατά Επιτροπής κ.λπ. (C-588/21 P, EU:C:2024:201)	68
VII. Μέσα ένδικης προστασίας βάσει του δικαίου της Ένωσης.....	71
1. Σύνθεση του Δικαστηρίου	71
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Valančius (C-119/23, EU:C:2024:653)	71
2. Προδικαστική παραπομπή.....	74
α) Χαρακτηρισμός του αιτούντος οργάνου ως «δικαστηρίου»	74
Απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), G. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στα τακτικά δικαστήρια στην Πολωνία) (C-181/21 και C-269/21, EU:C:2024:1).....	74
Απόφαση της 7ης Μαΐου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), NADA κ.λπ. (C-115/22, EU:C:2024:384)	76
β) Υποχρέωση των δικαστηρίων τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας να υποβάλλουν αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.....	79
Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), KUBERA (C-144/23, EU:C:2024:881)	79
VIII. Γεωργία και Αλιεία	84
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Herbaria Kräuterparadies II (C-240/23, EU:C:2024:852)	84
IX. Έλεγχοι στα σύνορα, άσυλο και μετανάστευση.....	88
1. Πολιτική ασύλου.....	88
α) Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας.....	88
Απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας) (C-621/21, EU:C:2024:47).....	88

Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Γυναίκες οι οποίες ταυτίζονται με την αξία της ισότητας των φύλων) (C-646/21, EU:C:2024:487)	92
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky (C-406/22, EU:C:2024:841)	94
β) Λεπτομερείς όροι εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας σε περίπτωση νέας αίτησης ασύλου.....	97
Απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Bundesrepublik Deutschland (Παραδεκτό μεταγενέστερης αίτησης) (C-216/22, EU:C:2024:122).....	97
Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Bundesrepublik Deutschland (Αποτελέσματα αποφάσεως περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα) (C-753/22, EU:C:2024:524)	100
γ) Αποτελέσματα της αποφάσεως περί χορηγήσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα σε περίπτωση αιτήσεως εκδόσεως από τρίτο κράτος	102
Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Generalstaatsanwaltschaft Hamm (Αίτηση εκδόσεως πρόσφυγα στην Τουρκία) (C-352/22, EU:C:2024:521).....	102
δ) Προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων.....	105
Απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kaduna (C-244/24 και C-290/24, EU:C:2024:1038)	105
2. Μεταναστευτική πολιτική.....	110
Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Landeshauptmann von Wien (Οικογενειακή επανένωση με ανήλικο πρόσφυγα) (C-560/20, EU:C:2024:96)	110
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), CU και ND (Κοινωνική αρωγή – Έμμεση διάκριση) (C-112/22 και C-223/22, EU:C:2024:636).....	113
3. Έλεγχοι στα σύνορα.....	115
Απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Landeshauptstadt Wiesbaden (C-61/22, EU:C:2024:251)	115
X. Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις.....	120
1. Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.....	120
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, Breian (C-318/24 PPU, EU:C:2024:658).....	120
2. Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις.....	123
Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), M.N. (EncroChat) (C-670/22, EU:C:2024:372)	123
3. Επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Europol	126
Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kočner κατά Ευρωπαϊκή Ένωση (C-755/21 P, EU:C:2024:202)	126
XI. Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις	131
1. Κανονισμός 2201/2003 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας.....	131
Απόφαση της 20ής Ιουνίου 2024, Greislzel (C-35/23, EU:C:2024:532)	131

2. Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις	133
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22, EU:C:2024:843).....	133
XII. Μεταφορές.....	136
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Λιθουανία κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα) (C-541/20 έως C-555/20, EU:C:2024:818).....	136
XIII. Ανταγωνισμός	145
1. Συμπράξεις (άρθρο 101 ΣΛΕΕ)	145
Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Servier κ.λπ. (C-176/19, EU:C:2024:549)	145
Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά KRKA (C-151/19 P, EU:C:2024:546)	145
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, FIFA (C-650/22, EU:C:2024:824)	153
2. Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης (άρθρο 102 ΣΛΕΕ).....	158
Απόφαση της 18ης Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Heureka Group (Υπηρεσίες επιγραμμικής σύγκρισης τιμών) (C-605/21, EU:C:2024:324).....	158
Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping) (C-48/22 P, EU:C:2024:726)	161
3. Συγκεντρώσεις.....	166
Απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Illumina και Grail κατά Επιτροπής (C-611/22 P και C-625/22 P, EU:C:2024:677)	166
4. Κρατικές ενισχύσεις.....	171
Απόφαση της 10ς Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Ιρλανδίας κ.λπ. (C-465/20 P, EU:C:2024:724).....	171
5. Επιστροφή προστίμου	177
Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Deutsche Telekom (C-221/22 P, EU:C:2024:488)	177
XIV. Προσέγγιση των νομοθεσιών	181
1. Κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα.....	181
Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), EUIPO κατά The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, EU:C:2024:172)	181
2. Φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση	184
Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2024, D & A Pharma κατά Επιτροπής (C-291/22 P, EU:C:2024:228)	184
3. Έλεγχος της απόκτησης και της κατοχής όπλων	188
Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Défense Active des Amateurs d'Armes κ.λπ. (C-234/21, EU:C:2024:200).....	188
XV. Οικονομική και νομισματική πολιτική	193
Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά ΕΣΕ (C-551/22 P, EU:C:2024:520)	193

XVI. Δημόσιες συμβάσεις.....	199
Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret (C-652/22, EU:C:2024:910)	199
XVII. Κοινωνική πολιτική.....	203
1. Προστασία των εργαζομένων ορισμένου χρόνου	203
Απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), X (Μη αιτιολόγηση καταγγελίας) (C-715/20, EU:C:2024:139)	203
2. Προστασία των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης.....	205
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation (C-184/22 και C-185/22, EU:C:2024:637)	205
XVIII. Περιβάλλον.....	209
Απόφαση της 25ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Ilva κ.λπ. (C-626/22, EU:C:2024:542)	209
XIX. Διεθνείς συμφωνίες	212
1. Διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών	212
Απόφαση της 9ης Απριλίου 2024, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (Υπογραφή διεθνών συνθηκών) (C-551/21, EU:C:2024:281)	212
2. Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής	214
α) Συμφωνία σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας.....	214
Απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 2024, Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (Μεταφορά παροχών επιζώντος) (C-549/22, EU:C:2024:184)	214
β) Συμφωνία εμπορίου και συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και της Ευρατόμ, αφενός, και του Ηνωμένου Βασιλείου, αφετέρου	217
Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649)	217
γ) Διεθνείς συμφωνίες συναφθείσες από την Ένωση με το Βασίλειο του Μαρόκου.....	220
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Confédération paysanne (Πεπόνια και ντομάτες από τη Δυτική Σαχάρα) (C-399/22, EU:C:2024:839).....	220
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-778/21 P και C-798/21 P, EU:C:2024:833)	223
Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-779/21 P και C-799/21 P, EU:C:2024:835)	223
XX. Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας.....	230
1. Περιοριστικά μέτρα.....	230
Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, Jemerak (C-109/23, EU:C:2024:681)	230
Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Neves 77 Solutions (C-351/22, EU:C:2024:723)	232
2. Αγωγές αποζημιώσεως	235
Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), KS κ.λπ. κατά Συμβουλίου κ.λπ. (C-29/22 P και C-44/22 P, EU:C:2024:725)	235

Κεφάλαιο 2 – Το Γενικό Δικαστήριο	242
I. Μέσα ένδικης προστασίας βάσει του δικαίου της Ένωσης.....	242
1. Προσφυγές ακυρώσεως	242
Διάταξη της 4ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Medel κ.λπ. κατά Συμβουλίου (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-530/22 έως T-533/22, EU:T:2024:363).....	242
2. Αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης	245
Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2024, Keserű Művek κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-519/23, EU:T:2024:733)	245
II. Θεσμικό δίκαιο: δραστηριότητα η οποία είναι ασυμβίβαστη με τα καθήκοντα.....	247
Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024, CQ κατά Ελεγκτικού Συνεδρίου (T-386/19, EU:T:2024:613)	247
III. Ανταγωνισμός	250
1. Συμπράξεις (άρθρο 101 ΣΛΕΕ)	250
Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, Crown Holdings και Crown Cork & Seal Deutschland κατά Επιτροπής (T-587/22, EU:T:2024:661)	250
Απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2024, Crédit agricole κ.λπ. κατά Επιτροπής (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-386/21 και T-406/21, EU:T:2024:776).....	253
2. Συγκεντρώσεις.....	261
Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, NetCologne κατά Επιτροπής (T-58/20, EU:T:2024:813)	261
Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-64/20, EU:T:2024:815)	262
Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, Tele Columbus κατά Επιτροπής (T-69/20, EU:T:2024:816)	262
3. Κρατικές ενισχύσεις.....	269
Απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2024, Γερμανία κατά Επιτροπής (T-409/21, EU:T:2024:34)	269
Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Scandlines Danmark και Scandlines Deutschland κατά Επιτροπής (T-390/20, EU:T:2024:126)	272
Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Δανία κατά Επιτροπής (T-364/20, EU:T:2024:125)	276
Απόφαση της 10ης Απριλίου 2024, Danske Slagtermestre κατά Επιτροπής (T-486/18 RENV, EU:T:2024:217).....	280
Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, European Food κ.λπ. κατά Επιτροπής (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-624/15 RENV, T-694/15 RENV και T-704/15 RENV, EU:T:2024:659)	283
IV. Διανοητική ιδιοκτησία	289
1. Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	289
Διάταξη της 8ης Φεβρουαρίου 2024, Fly Persia και Barmodeh κατά EUIPO – Dubai Aviation (flyPersia) (T-30/23, EU:T:2024:86)	289
Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2024, Administration of the State Border Guard Service of Ukraine κατά EUIPO (RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF) (T-82/24, EU:T:2020:821)	290

2.	Σχέδια και υποδείγματα	292
	Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2024, Orgatex κατά EUIPO – Longton (Σήμανση εδάφους) (T-25/23, EU:T:2024:725)	292
V.	Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα.....	295
1.	Λευκορωσία	295
	Απόφαση της 20ής Μαρτίου 2024, Belshyna κατά Συμβουλίου (T-115/22, EU:T:2024:187).....	295
2.	Ουκρανία.....	297
	Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Timchenko και Timchenko κατά Συμβουλίου (T-644/22, EU:T:2024:621)	297
	Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Fridman κ.λπ. κατά Συμβουλίου (T-635/22, EU:T:2024:620).....	300
3.	Ρωσία	303
	Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles κ.λπ. κατά Συμβουλίου (T-797/22, EU:T:2024:670).....	303
VI.	Ψηφιακές υπηρεσίες.....	307
	Απόφαση της 17ης Ιουλίου 2024, Bytedance κατά Επιτροπής (T-1077/23, EU:T:2024:478)	307
VII.	Οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή	316
	Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2024, Αυστρία κατά Επιτροπής (T-501/22, EU:T:2024:71)	316
VIII.	Δημόσια υγεία	319
	Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, PAN Europe κατά Επιτροπής (T-536/22, EU:T:2024:98).....	319
	Απόφαση της 15ης Μαΐου 2024, Fresenius Kabi Austria κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-416/22, EU:T:2024:316)	321
IX.	Ενέργεια	325
	Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2024, Nord Stream 2 κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (T-526/19 RENV, EU:T:2024:864).....	325
X.	Κοινή εμπορική πολιτική.....	330
	Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Sinopec Chongqing SVW Chemical κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-762/20, EU:T:2024:113)	330
	Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material κατά Επιτροπής (T-763/20, EU:T:2024:114).....	332
XI.	Οικονομική και νομισματική πολιτική	336
1.	Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης.....	336
	Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, Γαλλία κατά ΕΣΕ (T-540/22, EU:T:2024:459)	336
2.	Προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων	338
	Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Sber κατά ΕΚΤ (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-647/21 και T-99/22, EU:T:2024:127)	338
	Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, BAWAG PSK κατά ΕΚΤ (T-667/21, EU:T:2024:131).....	339
	Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, PH κ.λπ. κατά ΕΚΤ (T-323/22, EU:T:2024:460)	342

XII. Δημόσιες συμβάσεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης.....	346
Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Inivos και Inivos κατά Επιτροπής (T-38/21, EU:T:2024:100)	346
Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, VC κατά EU-OSHA (Αποκλεισμός από διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων βάσει ανασταλείσας αποφάσεως εθνικής διοικητικής αρχής) (T-126/23, EU:T:2024:666)	348
XIII. Ρήτρα διαιτησίας	353
Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2024, UIV Servizi κατά REA (T-440/22, EU:T:2024:898)	353
XIV. Προϋπολογισμός της Ένωσης	356
Απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2024, IMG κατά Επιτροπής (T-509/21, EU:T:2024:590)	356
XV. Πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων.....	363
1. Εξαίρεση για λόγους προστασίας των δικαστικών διαδικασιών	363
Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, Ουγγαρία κατά Επιτροπής (T-104/22, EU:T:2022:391)	363
2. Εξαίρεση σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου	365
Απόφαση της 8ης Μαΐου 2024, Izuzquiza κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου (T-375/22, EU:T:2024:296).....	365
XVI. Υπαλληλικές υποθέσεις	370
1. Πειθαρχική διαδικασία.....	370
Απόφαση της 29ης Μαΐου 2024, Canel Ferreira κατά Συμβουλίου (T-766/22, EU:T:2024:336)	370
2. Επιδόματα	372
Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2024, VA κατά Επιτροπής (T-123/23, EU:T:2024:359).....	372
Απόφαση της 26ης Ιουνίου 2024, Παρασκευαΐδης κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (T-698/21, EU:T:2024:425)	373
3. Ιδιότητα του πληροφοριοδότη	376
Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024, TU κατά Κοινοβουλίου (T-793/22, EU:T:2024:614)	376
XVII. Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων	379
Διάταξη της 9ης Φεβρουαρίου 2024, Bytedance κατά Επιτροπής (T-1077/23 R, EU:T:2024:94).....	379
Διάταξη της 13ης Ιουνίου 2024, Vivendi κατά Επιτροπής (T-1097/23 R-RENV, EU:T:2024:381)	381
Διάταξη της 13ης Ιουνίου 2024, Lagardère κατά Επιτροπής (T-1119/23 R-RENV, EU:T:2024:382)	381
Διάταξη της 12ης Αυγούστου 2024, Nuctech Warsaw Company Limited και Nuctech Netherlands κατά Επιτροπής (T-284/24 R, EU:T:2024:564)	383
Διάταξη της 22ας Νοεμβρίου 2024, UniCredit κατά EKT (T-324/24 R, EU:T:2024:858)	386

Πρόλογος

Η *Επιλεγμένη Νομολογία*, ετήσια έκδοση την οποία επιμελείται η Διεύθυνση Έρευνας και Τεκμηρίωσης, συγκεντρώνει τις κυριότερες αποφάσεις του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έκδοση αυτή παρουσιάζει τις πλέον αξιοσημείωτες, κατά την κρίση των δύο δικαιοδοτικών οργάνων, εξελίξεις στη νομολογία και προσφέρει στους επαγγελματίες του νομικού κλάδου μια συνοπτική ανάλυση της σημαντικότερης νομολογίας του περασμένου έτους.

Η *Επιλεγμένη Νομολογία* έχει τη μορφή συλλογής συνόψεων που έχουν κατηγοριοποιηθεί ανά θέμα με βάση τη διάρθρωση των Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κάθε σύνοψη περιέχει υπερσύνδεσμο που παρέχει άμεση πρόσβαση στο κείμενο της απόφασης. Όσον αφορά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ανθολογούνται οι αποφάσεις του τμήματος μείζονος συνθέσεως, καθώς και ορισμένες αποφάσεις των πενταμελών τμημάτων, λόγω της σπουδαιότητας, του αντικειμένου, του ενδιαφέροντός τους για το κοινό και της πρωτοτυπίας τους. Την επιλογή των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου διέπει παρόμοια λογική.

Το πλήρες κείμενο της *Επιλεγμένης Νομολογίας* είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή, σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, στον ιστότοπο του θεσμικού οργάνου.

Celestina Iannone
Διευθύντρια
Διεύθυνση Έρευνας και Τεκμηρίωσης

Κεφάλαιο 1 – Το Δικαστήριο

I. Θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹

1. Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας

Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Hann-Invest* κ.λπ. (C-554/21, C-622/21 και C-727/21, [EU:C:2024:594](#))

¹ Στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου πρέπει επίσης να σημειωθούν οι ακόλουθες αποφάσεις: απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (ολομέλεια), *La Quadrature du Net* κ.λπ. (Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και καταπολέμηση των προσβολών δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας) (C-470/21, [EU:C:2024:370](#)), απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano* (C-178/22, [EU:C:2024:371](#)), απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Bezirkshauptmannschaft Landeck* (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο) (C-548/21, [EU:C:2024:830](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο III.1 «Τηλεφωνικές και ηλεκτρονικές επικοινωνίες»· απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Direktor na Glavna direksia «Natsionalna politisia» pri MVR – Sofia* (C-118/22, [EU:C:2024:97](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο III.2 «Βιομετρικά και γενετικά δεδομένα»· απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Mirin* (C-4/23, [EU:C:2024:845](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο IV.1 «Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής των πολιτών της Ένωσης»· απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Επιτροπή κατά Τσεχικής Δημοκρατίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος)* (C-808/21, [EU:C:2024:962](#)), απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Επιτροπή κατά Πολωνίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος)* (C-814/21, [EU:C:2024:963](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο IV.2 «Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου»· απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Public.Resource.Org και Right to Know κατά Επιτροπής κ.λπ.* (C-588/21 P, [EU:C:2024:201](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο VI «Θεσμικές διατάξεις: Δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα»· απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Valančius* (C-119/23, [EU:C:2024:653](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο VII.1 «Σύνθεση του Δικαστηρίου»· απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *G. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στα τακτικά δικαστήρια στην Πολωνία)* (C-181/21 και C-269/21, [EU:C:2024:1](#)), απόφαση της 7ης Μαΐου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *NADA κ.λπ.* (C-115/22, [EU:C:2024:384](#)), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *KUBERA* (C-144/23, [EU:C:2024:881](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο VII.2 «Προδικαστική παραπομπή»· απόφαση της 11ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Γυναίκες οι οποίες ταυτίζονται με την αξία της ισότητας των φύλων)* (C-646/21, [EU:C:2024:487](#)), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Generalstaatsanwaltschaft Hamm (Αίτηση εκδόσεως πρόσφυγα στην Τουρκία)* (C-352/22, [EU:C:2024:521](#)), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Bundesrepublik Deutschland (Αποτελέσματα αποφάσεως περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα)* (C-753/22, [EU:C:2024:524](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο IX.1 «Πολιτική ασύλου»· απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Landeshauptmann von Wien (Οικογενειακή επανένωση με ανήλικο πρόσφυγα)* (C-560/20, [EU:C:2024:96](#)), απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *CU και ND (Κοινωνική αρωγή – Έμμεση διάκριση)* (C-112/22 και C-223/22, [EU:C:2024:636](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο IX.2 «Μεταναστευτική πολιτική»· απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Landeshauptstadt Wiesbaden* (C-61/22, [EU:C:2024:251](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο IX.3 «Έλεγχος στα σύνορα»· απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, *Breian* (C-318/24 PPU, [EU:C:2024:658](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο X.1 «Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης»· απόφαση της 30ής Απριλίου 2024, (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *M.N. (EncroChat)* (C-670/22, [EU:C:2024:372](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο X.2 «Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις»· απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Real Madrid Club de Fútbol* (C-633/22, [EU:C:2024:843](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XI.2 «Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές υποθέσεις»· απόφαση της 14ης Μαρτίου 2024, *D & A Pharma κατά Επιτροπής* (C-291/22 P, [EU:C:2024:228](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIV.2 «Φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση»· απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Défense Active des Amateurs d'Armes κ.λπ.* (C-234/21, [EU:C:2024:200](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIV.3 «Έλεγχος της απόκτησης και της κατοχής όπλων»· απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2024, (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *X (Μη αιτιολόγηση καταγγελίας)* (C-715/20, [EU:C:2024:139](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XVII.1 «Προστασία των εργαζομένων ορισμένων χρόνων»· απόφαση της 25ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Ilva κ.λπ.* (C-626/22, [EU:C:2024:542](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XVIII «Περιβάλλον»· απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Alchaster* (C-202/24, [EU:C:2024:649](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIX.2 «Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής»· απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Neves 77 Solutions* (C-351/22, [EU:C:2024:723](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XX.1 «Περιοριστικά μέτρα»· απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *KS κ.λπ. κατά Συμβουλίου κ.λπ.* (C-29/22 P και C-44/22 P, [EU:C:2024:725](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XX.2 «Αγωγές αποζημιώσεως».

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – Αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – Ανεξαρτησία των δικαστών – Δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως – Δίκαιη δίκη – Υπηρεσία καταχώρισης δικαστικών αποφάσεων – Εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει τον ορισμό αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή στα δευτεροβάθμια δικαστήρια, ο οποίος έχει, στην πράξη, την εξουσία να αναστέλλει τη δημοσίευση δικαστικής απόφασης, να δίνει οδηγίες στους δικαστικούς σχηματισμούς και να ζητεί τη σύγκληση σύσκεψης τομέα – Εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει την εξουσία των συσκέψεων τομέα ή των συσκέψεων του συνόλου των δικαστών ενός δικαστηρίου να διατυπώνουν δεσμευτικές “νομικές θέσεις”, μεταξύ άλλων και για υποθέσεις για τις οποίες έχει ήδη ολοκληρωθεί η διάσκεψη»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου κρίνει ότι ένας εσωτερικός μηχανισμός εθνικού δικαστηρίου ο οποίος προβλέπει την παρέμβαση, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων του δικαστικού σχηματισμού στον οποίο έχει ανατεθεί μια υπόθεση, άλλων δικαστών του οικείου δικαστηρίου, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή της νομολογίας του, δεν συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις οι οποίες είναι εγγενείς στο δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Το Visoki trgovački sud (εφετείο εμπορικών διαφορών, Κροατία), το οποίο επιλήφθηκε τριών εφέσεων κατά διατάξεων εκδοθεισών στο πλαίσιο διαδικασιών αφερεγγυότητας, υποβάλλει στο Δικαστήριο ερωτήματα σχετικά με το ανωτέρω ζήτημα. Το αιτούν δικαστήριο εξέτασε, σε τριμελείς συνθέσεις, τις ως άνω εφέσεις και τις απέρριψε ομόφωνα, επικυρώνοντας κατά τον τρόπο αυτό τις πρωτόδικες αποφάσεις. Οι δικαστές του δικαστηρίου αυτού υπέγραψαν τις αποφάσεις τους και τις διαβίβασαν στη συνέχεια στην υπηρεσία καταχώρισης των δικαστικών αποφάσεων του εν λόγω δικαστηρίου ².

Πλην όμως, ο δικαστής της υπηρεσίας καταχώρισης (στο εξής: αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής) αρνήθηκε να καταχωρίσει τις τρεις αυτές δικαστικές αποφάσεις και τις ανέπεμψε στους αντίστοιχους δικαστικούς σχηματισμούς, συνοδευόμενες από έγγραφο στο οποίο αναφερόταν ότι δεν συμφωνούσε με τις λύσεις που είχαν γίνει δεκτές. Σε δύο από τις ως άνω υποθέσεις (C-554/21 και C-622/21), ο εν λόγω δικαστής μνημόνευσε άλλες αποφάσεις του αιτούντος δικαστηρίου οι οποίες υιοθετούν διαφορετικές λύσεις από εκείνες που έγιναν δεκτές στις υποθέσεις των κύριων δικών. Στην τρίτη υπόθεση (C-727/21), ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής εξέφρασε τη διαφωνία του με τη νομική ερμηνεία που δέχθηκε ο δικαστικός σχηματισμός, χωρίς ωστόσο να επικαλεστεί οποιαδήποτε δικαστική απόφαση.

Εν συνεχεία, στην υπόθεση C-727/21, ο δικαστικός σχηματισμός πραγματοποίησε περαιτέρω διασκέψεις. Αφού επανεξέτασε την έφεση και τη γνώμη του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή, αποφάσισε να μη μεταβάλει τη λύση που είχε δεχθεί προηγουμένως. Ως εκ τούτου, εξέδωσε νέα δικαστική απόφαση και τη διαβίβασε στην υπηρεσία καταχώρισης.

Προκρίνοντας διαφορετική νομική λύση, ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής διαβίβασε την εν λόγω υπόθεση της κύριας δίκης στον τομέα εμπορικών και λοιπών διαφορών του αιτούντος δικαστηρίου. Εν συνεχεία, ο εν λόγω τομέας διατύπωσε «νομική θέση», με την οποία έκανε δεκτή τη λύση που προέκρινε ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής. Κατόπιν τούτου, η ίδια υπόθεση της κύριας δίκης αναπέμφθηκε ενώπιον του οικείου δικαστικού σχηματισμού προκειμένου αυτός να αποφανθεί σύμφωνα με την εν λόγω «νομική θέση».

² Σύμφωνα με το άρθρο 177, παράγραφος 3, του Sudski poslovnik (κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων), το οποίο ορίζει τα εξής: «Ενώπιον δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, η υπόθεση θεωρείται περατωθείσα κατά την ημερομηνία αποστολής της απόφασης από το γραφείο του οικείου δικαστή, μετά την επιστροφή της υπόθεσης από την υπηρεσία καταχώρισης. Η υπηρεσία καταχώρισης υποχρεούται να επιστρέψει την υπόθεση στον δικαστή το συντομότερο δυνατόν μετά την ημερομηνία παραλαβής του σχετικού φακέλου. Εν συνεχεία, η αποστολή της απόφασης πραγματοποιείται εντός νέας προθεσμίας οκτώ ημερών».

Διατηρώντας αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης ο μηχανισμός που προβλέπει την παρέμβαση, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή και άλλων δικαστών δικαστηρίου που διατυπώνουν «νομικές θέσεις», το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, κατ' αρχάς, ότι κάθε εθνικό μέτρο ή πρακτική που αποσκοπεί στην αποφυγή ή στην άρση των αποκλίσεων στη νομολογία και στην κατ' αυτόν τον τρόπο κατοχύρωση της εγγενούς στην αρχή του κράτους δικαίου ασφάλειας δικαίου πρέπει να είναι σύμφωνο προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ.

Κατά πρώτον, εξετάζει, υπό το πρίσμα των απαιτήσεων αυτών, την πρακτική σύμφωνα με την οποία η δικαστική απόφαση που έχει εκδώσει ο δικαστικός σχηματισμός στον οποίο έχει ανατεθεί η υπόθεση μπορεί να θεωρηθεί οριστικώς εκδοθείσα και να αποσταλεί στους διαδίκους μόνον εφόσον το περιεχόμενό της έχει εγκριθεί από αρμόδιο για την καταχώριση δικαστή ο οποίος δεν αποτελεί μέλος του δικαστικού αυτού σχηματισμού.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής δεν μπορεί να αντικαταστήσει με τη δική του εκτίμηση την εκτίμηση του δικαστικού σχηματισμού στον οποίο έχει ανατεθεί η οικεία υπόθεση, μπορεί, εν τοις πράγμασι, να εμποδίσει την καταχώριση της εκδοθείσας δικαστικής απόφασης και, ως εκ τούτου, να παρακωλύσει την ολοκλήρωση της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων και την κοινοποίηση της απόφασης αυτής στους διαδίκους. Μπορεί στη συνέχεια να αναπέμψει την υπόθεση στον δικαστικό αυτό σχηματισμό με σκοπό την επανεξέταση της εν λόγω απόφασης υπό το πρίσμα των νομικών παρατηρήσεων του εν λόγω δικαστή και, σε περίπτωση που εξακολουθεί να υφίσταται διαφωνία με τον εν λόγω δικαστικό σχηματισμό, να καλέσει τον πρόεδρο του οικείου τομέα να συγκαλέσει σύσκεψη τομέα προκειμένου αυτή να διατυπώσει «νομική θέση» η οποία θα είναι δεσμευτική, μεταξύ άλλων, για τον ίδιο δικαστικό σχηματισμό. Μια τέτοια πρακτική έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται δυνατή η παρεμβολή του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή στην οικεία υπόθεση, η παρεμβολή δε αυτή μπορεί να οδηγήσει στον εκ μέρους του εν λόγω δικαστή επηρεασμό της οριστικής λύσης που θα υιοθετηθεί στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Ωστόσο, πρώτον, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση δεν φαίνεται να προβλέπει τέτοιου είδους παρέμβαση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή. Δεύτερον, η παρέμβαση αυτή λαμβάνει χώρα αφού ο δικαστικός σχηματισμός στον οποίο έχει ανατεθεί η οικεία υπόθεση εκδώσει, κατόπιν των διασκέψεών του, τη δικαστική του απόφαση, τούτο δε μολονότι ο δικαστής αυτός δεν ανήκει στον εν λόγω δικαστικό σχηματισμό και, ως εκ τούτου, δεν έχει μετέσχει στα προηγούμενα στάδια της διαδικασίας που κατέληξε στην έκδοση της εν λόγω απόφασης. Τρίτον, η εξουσία παρέμβασης του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή δεν φαίνεται ούτε καν να οριοθετείται από σαφώς διατυπωμένα αντικειμενικά κριτήρια, τα οποία να απηχούν ειδικό δικαιολογητικό λόγο και να είναι ικανά να αποτρέψουν την άσκηση διακριτικής ευχέρειας.

Λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων αυτών, το Δικαστήριο κρίνει ότι η παρέμβαση του εν λόγω αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή δεν συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις οι οποίες είναι εγγενείς στο δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει την εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει σε σύσκεψη τομέα εθνικού δικαστηρίου να υποχρεώσει, διά της έκδοσης «νομικής θέσης», τον δικαστικό σχηματισμό στον οποίο έχει ανατεθεί η υπόθεση να μεταβάλει το περιεχόμενο της προηγουμένως εκδοθείσας από αυτόν δικαστικής απόφασης, ενώ στην εν λόγω σύσκεψη τομέα μετέχουν και άλλοι δικαστές πλην των δικαστών του εν λόγω δικαστικού σχηματισμού, καθώς και, ενδεχομένως, πρόσωπα εκτός του οικείου δικαστηρίου ενώπιον των οποίων οι διάδικοι δεν έχουν τη δυνατότητα να προβάλουν τα επιχειρήματά τους.

Συναφώς, επισημαίνει ότι χάρη στην παρέμβαση της σύσκεψης τομέα καθίσταται εκ των πραγμάτων εφικτό σε ένα σύνολο δικαστών που μετέχουν στην εν λόγω σύσκεψη τομέα να παρεμβληθούν στην οριστική επίλυση υπόθεσης η οποία έχει προηγουμένως τεθεί υπό διάσκεψη και κριθεί από τον αρμόδιο δικαστικό σχηματισμό, χωρίς όμως η σχετική απόφαση να έχει ακόμη καταχωριστεί και αποσταλεί. Πράγματι, η προοπτική να υποβληθεί η δικαστική απόφαση του δικαστικού αυτού σχηματισμού, σε περίπτωση που ο τελευταίος εμμένει σε νομική άποψη αντίθετη προς εκείνη του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή, στον έλεγχο σύσκεψης τομέα, καθώς και η υποχρέωση του εν λόγω δικαστικού σχηματισμού να συμμορφωθεί, παρά το γεγονός ότι οι διασκέψεις του έχουν ήδη ολοκληρωθεί, προς τη «νομική θέση» που έχει ενδεχομένως καθοριστεί από την εν λόγω σύσκεψη τομέα, μπορούν να επηρεάσουν το τελικό περιεχόμενο της συγκεκριμένης απόφασης.

Πλην όμως, αφενός, δεν προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εξουσία παρέμβασης της σύσκεψης τομέα οριοθετείται επαρκώς από αντικειμενικά κριτήρια εφαρμοζόμενα ως τέτοια. Ειδικότερα, από τη διάταξη που προβλέπει τη σύγκληση σύσκεψης τομέα³ δεν προκύπτει ότι η σύσκεψη αυτή μπορεί να συγκληθεί, όπως συνέβη στην υπόθεση C-727/21, απλώς και μόνο για τον λόγο ότι ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής δεν συμμερίζεται τη νομική άποψη του αρμόδιου δικαστικού σχηματισμού. Αφετέρου, η σύγκληση σύσκεψης τομέα και η εκ μέρους της σύσκεψης έκδοση «νομικής θέσης» δεσμευτικής, μεταξύ άλλων, για τον δικαστικό σχηματισμό στον οποίο έχει ανατεθεί η υπόθεση αυτή δεν γνωστοποιούνται στους διαδίκους σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο. Επομένως, οι εν λόγω διάδικοι δεν φαίνεται να έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν τα δικονομικά δικαιώματά τους ενώπιον μιας τέτοιας σύσκεψης τομέα.

Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, το Δικαστήριο κρίνει ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση δεν συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις οι οποίες είναι εγγενείς στο δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ακόμη ότι, προκειμένου να αποφευχθούν ή να αρθούν οι αποκλίσεις στη νομολογία και να κατοχυρωθεί κατ' αυτόν τον τρόπο η εγγενής στην αρχή του κράτους δικαίου ασφάλεια δικαίου, ένας δικονομικός μηχανισμός ο οποίος επιτρέπει σε δικαστή εθνικού δικαστηρίου που δεν μετέχει στον αρμόδιο δικαστικό σχηματισμό να παραπέμπει υπόθεση ενώπιον σχηματισμού διευρυμένης σύνθεσης του δικαστηρίου αυτού δεν αντιβαίνει στις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, υπό τον όρο ότι η υπόθεση δεν έχει ακόμη τεθεί υπό διάσκεψη από τον αρχικώς ορισθέντα δικαστικό σχηματισμό, ότι οι περιστάσεις υπό τις οποίες μπορεί να πραγματοποιηθεί τέτοια παραπομπή καθορίζονται σαφώς στην εφαρμοστέα νομοθεσία και ότι η εν λόγω παραπομπή δεν στερεί από τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα τη δυνατότητα συμμετοχής στη διαδικασία ενώπιον του εν λόγω διευρυμένης σύνθεσης σχηματισμού. Επιπλέον, ο αρχικώς ορισθείς δικαστικός σχηματισμός μπορεί πάντοτε να αποφασίσει την παραπομπή αυτή.

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), protectus (C-185/23, [EU:C:2024:657](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Απόφαση 2013/488/ΕΕ – Διαβαθμισμένες πληροφορίες – Εξουσιοδότηση ασφαλείας φορέα – Ανάκληση της εξουσιοδότησης – Μη γνωστοποίηση διαβαθμισμένων πληροφοριών στις οποίες βασίζεται η ανάκληση – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Πρόσβαση στον φάκελο – Αρχή της κατ' αντιμωλίαν διεξαγωγής της δίκης – Άρθρο 51 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – Εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης»

³ Το άρθρο 40, παράγραφος 1, του *Zakon o sudonima* (νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων) προβλέπει ότι συγκαλείται σύσκεψη τομέα ή δικαστών όταν διαπιστώνεται ότι υπάρχουν ερμηνευτικές διαφορές μεταξύ τομέων, τμημάτων ή δικαστών επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή του νόμου ή όταν τμήμα ή δικαστής του τομέα αποκλίνει από τη νομική θέση που έγινε προηγουμένως δεκτή.

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Najvyšší správny súd Slovenskej republiky (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) στο πλαίσιο υπόθεσης σχετικής με τη στηριζόμενη σε διαβαθμισμένες πληροφορίες ανάκληση εξουσιοδότησης ασφαλείας φορέα, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου παρέχει διευκρινίσεις ως προς τη στάθμιση που πρέπει να πραγματοποιείται μεταξύ του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και των συμφερόντων που δικαιολογούν τη μη γνωστοποίηση ορισμένων διαβαθμισμένων πληροφοριών.

Τον Σεπτέμβριο του 2018 η Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας της Σλοβακίας (στο εξής: ΕΥΑ) χορήγησε στην protectus s.r.o. βεβαίωση βιομηχανικής ασφαλείας χάρη στην οποία της επιτράπηκε, σύμφωνα με το δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους, η πρόσβαση σε πληροφορίες διαβαθμισμένες δυνάμει του εθνικού δικαίου. Τον Νοέμβριο του 2018 η ΕΥΑ της χορήγησε επίσης πιστοποιητικό βιομηχανικής ασφαλείας για το επίπεδο SECRET UE/EU SECRET. Χάρη στο πιστοποιητικό αυτό, επετράπη στην protectus s.r.o. η πρόσβαση σε διαβαθμισμένες πληροφορίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΔΠΕΕ).

Μεταγενέστερα, περιήλθαν εις γνώση της ΕΥΑ μη διαβαθμισμένες πληροφορίες από τις οποίες προέκυπτε, μεταξύ άλλων, ότι η protectus ή οι διαχειριστές της είχαν αποτελέσει αντικείμενο ποινικής έρευνας, ότι η protectus s.r.o. είχε συνάψει συμβάσεις με εταιρίες τις οποίες αφορούσε ποινική έρευνα καθώς και ότι υπήρχαν υπόνοιες ότι η προσφεύγουσα και μια άλλη εταιρία, οι οποίες τελούσαν υπό κοινό έλεγχο, είχαν υποβάλει προσφορά στους ίδιους διαγωνισμούς. Η ΕΥΑ έλαβε επίσης περαιτέρω πληροφορίες οι οποίες χαρακτηρίστηκαν ως «διαβαθμισμένα αποδεικτικά έγγραφα».

Η ΕΥΑ παρέσχε στην protectus τη δυνατότητα να τοποθετηθεί επί των μη διαβαθμισμένων πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της. Με απόφαση εκδοθείσα τον Αύγουστο του 2020, η οποία στηριζόταν, εν μέρει, σε διαβαθμισμένες πληροφορίες, το όργανο αυτό, αφενός, ακύρωσε τη βεβαίωση βιομηχανικής ασφαλείας της προσφεύγουσας με την αιτιολογία ότι είχε διαπιστωθεί κίνδυνος για την ασφάλεια σχετικός με αυτήν και, αφετέρου, συνεπεία της ακύρωσης της εν λόγω βεβαίωσης βιομηχανικής ασφαλείας, ακύρωσε το πιστοποιητικό βιομηχανικής ασφαλείας της προσφεύγουσας.

Με απόφαση της επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου της Σλοβακικής Δημοκρατίας για την επανεξέταση των αποφάσεων της ΕΥΑ, η οποία εκδόθηκε τον Νοέμβριο του 2020, απορρίφθηκε η προσφυγή που άσκησε η προσφεύγουσα κατά της ως άνω απόφασης της ΕΥΑ. Τον Σεπτέμβριο του 2022 η ΕΥΑ διαβίβασε στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο επιλήφθηκε της ένδικης προσφυγής κατά της απόφασης της εν λόγω επιτροπής, ολόκληρο τον φάκελο, συμπεριλαμβανομένων των διαβαθμισμένων αποδεικτικών εγγράφων.

Τον Οκτώβριο του 2022 ο πρόεδρος του τμήματος που επιλήφθηκε της προσφυγής της προσφεύγουσας αφαίρεσε κατ' αρχάς τα διαβαθμισμένα τμήματα από το περιεχόμενο της δικογραφίας του οποίου μπορεί κανείς να λάβει γνώση, απέρριψε δε εν συνεχεία την αίτηση του δικηγόρου της προσφεύγουσας να λάβει γνώση των διαβαθμισμένων αποδεικτικών εγγράφων, ζητώντας ταυτοχρόνως από την ΕΥΑ να εξετάσει το ενδεχόμενο τέτοιας κοινοποίησης. Τον Νοέμβριο του 2022 το εν λόγω όργανο επέτρεψε την κοινοποίηση δύο διαβαθμισμένων αποδεικτικών εγγράφων, αρνούμενο συγχρόνως να κοινοποιήσει τα λοιπά επίμαχα διαβαθμισμένα αποδεικτικά έγγραφα, με την αιτιολογία ότι η κοινοποίηση αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα τη γνωστοποίηση πηγών πληροφοριών.

Τον Ιανουάριο του 2023, στηριζόμενος ιδίως στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), ο δικηγόρος της προσφεύγουσας ζήτησε εκ νέου να του επιτραπεί η πρόσβαση στο σύνολο των αποδεικτικών εγγράφων.

Στο πλαίσιο αυτό, αφενός, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει ερώτημα στο Δικαστήριο σχετικά με το ζήτημα αν ο Χάρτης είναι εφαρμοστέος στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συναφώς,

επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι η απόφαση 2013/488 για την προστασία των ΔΠΕΕ ⁴ επιβάλλει ορισμένες συγκεκριμένες υποχρεώσεις στα κράτη μέλη όσον αφορά την εξουσιοδότηση φυσικών ή νομικών προσώπων που έχουν τη νομική ικανότητα ανάληψης συμβάσεων, πράγμα που θα μπορούσε να σημαίνει ότι η επίμαχη ρύθμιση συνιστά εφαρμογή της απόφασης αυτής. Αφετέρου, σε περίπτωση που ο Χάρτης έχει εφαρμογή στη διαφορά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει κατά πόσον η σλοβακική κανονιστική ρύθμιση και πρακτική σχετικά με την πρόσβαση σε διαβαθμισμένες πληροφορίες στο πλαίσιο διαδικασιών για την προσβολή των πράξεων ακύρωσης βεβαιώσεων ή πιστοποιητικών βιομηχανικής ασφαλείας είναι συμβατές με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη, το Δικαστήριο εξετάζει κατ' αρχάς κατά πόσον ο Χάρτης έχει εφαρμογή στην ανάκληση βεβαίωσης βιομηχανικής ασφαλείας που επιτρέπει την πρόσβαση σε πληροφορίες που έχουν χαρακτηριστεί από κράτος μέλος ως διαβαθμισμένες. Επισημαίνει συναφώς ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν περιλαμβάνει, στο παρόν στάδιο εξέλιξής του, πράξη η οποία να καθορίζει γενικούς κανόνες σχετικά με τις αποφάσεις που λαμβάνουν τα κράτη μέλη προκειμένου να επιτρέψουν την πρόσβαση σε διαβαθμισμένες βάσει εθνικών ρυθμίσεων πληροφορίες. Ειδικότερα, η απόφαση 2013/488, στην οποία παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο όσον αφορά τις ΔΠΕΕ, δεν περιέχει διατάξεις που να διέπουν την πρόσβαση αυτή. Επομένως, δεν προκύπτει ότι η εθνική ρύθμιση που διέπει την ανάκληση της επίμαχης στην κύρια δίκη βεβαίωσης βιομηχανικής ασφαλείας έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη θέση σε εφαρμογή διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η ανάκληση βεβαίωσης βιομηχανικής ασφαλείας όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν συνεπάγεται εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του Χάρτη.

Εν συνεχεία, όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον έχει εφαρμογή ο Χάρτης στην ανάκληση πιστοποιητικού βιομηχανικής ασφαλείας που επιτρέπει την πρόσβαση σε ΔΠΕΕ, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης έχουν εκδώσει ειδικές πράξεις που αποσκοπούν στη ρύθμιση της προστασίας τέτοιων πληροφοριών στο πλαίσιο της λειτουργίας τους. Ειδικότερα, υπό το πρίσμα των κανόνων που θεσπίστηκαν με την απόφαση 2013/488 και επιβάλλουν υποχρεώσεις στα κράτη μέλη ⁵, τα μέτρα που λαμβάνουν τα τελευταία με σκοπό να διασφαλίσουν τη βιομηχανική ασφάλεια, οριοθετώντας την πρόσβαση στις ΔΠΕΕ που συνδέονται με συμβάσεις τις οποίες συνάπτει το Συμβούλιο μέσω της χορήγησης και του ελέγχου των εθνικών εξουσιοδοτήσεων ασφαλείας φορέα (FSC), πρέπει να θεωρηθεί ότι θέτουν σε εφαρμογή το δίκαιο της Ένωσης. Η εκ μέρους εθνικής αρχής ανάκληση FSC, κατά την έννοια της εν λόγω απόφασης, συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, θέση σε εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Πράγματι, η ανάκληση αυτή ανατρέπει άδεια της οποίας η χορήγηση και, τουλάχιστον εν μέρει, τα αποτελέσματα προβλέπονται από την απόφαση 2013/488 ⁶.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο έλεγχος, από εθνικό δικαστήριο, της νομιμότητας απόφασης με την οποία ανακαλείται βεβαίωση βιομηχανικής ασφαλείας που επιτρέπει την πρόσβαση σε πληροφορίες που έχουν χαρακτηριστεί από κράτος μέλος ως διαβαθμισμένες δεν έχει ως αντικείμενο πράξη που συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Αντιθέτως, ο έλεγχος, από εθνικό δικαστήριο, της νομιμότητας απόφασης με την οποία ανακαλείται, συνεπεία της ανάκλησης της εν λόγω βεβαίωσης βιομηχανικής ασφαλείας, πιστοποιητικό βιομηχανικής ασφαλείας που επιτρέπει την πρόσβαση σε

⁴ Απόφαση 2013/488/ΕΕ του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2013, σχετικά με τους κανόνες ασφαλείας για την προστασία των διαβαθμισμένων πληροφοριών της ΕΕ (ΕΕ 2013, L 274, σ. 1).

⁵ Το Δικαστήριο παραπέμπει ειδικότερα στο άρθρο 1, παράγραφος 2, στο άρθρο 11, παράγραφοι 2, 5 και 7, στο άρθρο 15, παράγραφος 3, στοιχείο γ', στο άρθρο 16, παράγραφος 3, στοιχείο α', σημείο i, και στο παράρτημα V της απόφασης 2013/488.

⁶ Ειδικότερα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η χορήγηση της άδειας αυτής προβλέπεται από το άρθρο 11, παράγραφος 5, της εν λόγω απόφασης, σε συνδυασμό με το παράρτημά της V, σημείο 8, τα δε αποτελέσματά της καθορίζονται, εν μέρει, ιδίως στο άρθρο 11, παράγραφος 5, καθώς και στο σημείο 11 του παραρτήματος V της ίδιας απόφασης.

ΔΠΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 11 και το παράρτημα V της απόφασης 2013/488, έχει ως αντικείμενο πράξη που συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα της συμβατότητας κανονιστικής ρύθμισης και πρακτικής όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη με το άρθρο 47 του Χάρτη, το Δικαστήριο εξετάζει κατ' αρχάς αν η οικεία περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής. Υπογραμμίζει, συναφώς, ότι από το παράρτημα V της απόφασης 2013/488 προκύπτει ότι η πρόσβαση επιχειρηματιών σε ΔΠΕΕ με σκοπό τη σύναψη ή την εκτέλεση διαβαθμισμένης σύμβασης του Συμβουλίου εξαρτάται από την κατοχή FSC. Το Δικαστήριο εκθέτει επίσης το καθεστώς που εφαρμόζεται, δυνάμει της απόφασης αυτής, στη συμμετοχή των εργολάβων σε διαβαθμισμένες συμβάσεις που απαιτούν την πρόσβαση σε ΔΠΕΕ μέσα στις εγκαταστάσεις τους, είτε κατά την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών είτε κατά το προσυμβατικό στάδιο, η οποία προϋποθέτει την κατοχή FSC. Επομένως, η ανάκληση FSC έχει ως συνέπεια ότι η οικεία επιχείρηση χάνει την άδεια πρόσβασης σε ΔΠΕΕ για τους σκοπούς της σύναψης και της εκτέλεσης διαβαθμισμένης σύμβασης. Επομένως, μια τέτοια ανάκληση συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι η οικεία επιχείρηση θα στερηθεί τη δυνατότητα, την οποία διέθετε πριν από την ανάκληση, να μετάσχει στο προσυμβατικό στάδιο σχετικά με διαβαθμισμένη σύμβαση του Συμβουλίου και να της ανατεθεί, από το εν λόγω θεσμικό όργανο, η συγκεκριμένη σύμβαση εφόσον επιλεγεί η προσφορά της. Κατά συνέπεια, μια τέτοια επιχείρηση πρέπει να μπορεί να διαθέτει, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Χάρτη, δικαίωμα πραγματικής προσφυγής για να προσβάλει την ανάκληση της FSC της.

Εν συνεχεία, όσον αφορά τις ελάχιστες εγγυήσεις τις οποίες πρέπει να πληροί μια τέτοια προσφυγή, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η ανάκληση μιας FSC στηρίζεται αποκλειστικά στην ανάκληση άλλης εξουσιοδότησης ασφαλείας, ο δικαστικός έλεγχος της ανάκλησης της FSC θα μπορεί να είναι αποτελεσματικός μόνο στο μέτρο που ο πρώην κάτοχος της FSC είναι σε θέση να αποκτήσει πρόσβαση στους λόγους που δικαιολόγησαν την ανάκληση της άλλης αυτής εξουσιοδότησης. Μολονότι επιτακτικοί λόγοι αναγόμενοι, μεταξύ άλλων, στην προστασία της ασφάλειας του κράτους ή των διεθνών σχέσεων ενδέχεται να αποκλείουν την κοινοποίηση στον πρώην κάτοχο FSC των πληροφοριών στις οποίες στηρίζεται η ανάκλησή της, εντούτοις εναπόκειται στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο να εφαρμόσει, στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου που ασκεί, τεχνικές που να συμβιβάζουν, αφενός, τους επιτακτικούς αυτούς λόγους και, αφετέρου, την ανάγκη διασφάλισης στον πολίτη του σεβασμού των διαδικαστικών δικαιωμάτων του, όπως είναι το δικαίωμα ακροάσεως και η αρχή της κατ' αντιμωλίαν διεξαγωγής της δίκης.

Προς τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να προβλέπουν αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο τόσο της ύπαρξης και του βασίμου των λόγων που επικαλείται η αρμόδια εθνική αρχή όσον αφορά την ασφάλεια του κράτους για να αρνηθεί τη γνωστοποίηση του συνόλου ή μέρους των πληροφοριών στις οποίες στηρίζεται η ανάκληση της FSC, κατά την έννοια της απόφασης 2013/488, όσο και της νομιμότητας της ανάκλησης. Το αρμόδιο δικαστήριο πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να έχει τη δυνατότητα να λάβει γνώση του συνόλου των πληροφοριών αυτών.

Όσον αφορά τις απαιτήσεις που πρέπει να πληροί ο δικαστικός έλεγχος της ύπαρξης και του βασίμου των λόγων που επικαλείται η αρμόδια εθνική αρχή όσον αφορά την ασφάλεια του οικείου κράτους μέλους, είναι σημαντικό να ανατίθεται σε δικαστήριο να εξετάζει κατά τρόπο ανεξάρτητο το σύνολο των νομικών και των πραγματικών στοιχείων που επικαλείται η αρμόδια εθνική αρχή προκειμένου να αξιολογήσει αν επιτακτικοί λόγοι αποκλείουν πράγματι την κοινοποίηση του συνόλου ή μέρους των λόγων στους οποίους στηρίζεται η επίμαχη ανάκληση, καθώς και των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων. Αν το εν λόγω δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ασφάλεια του κράτους δεν αποκλείει την κοινοποίηση, τουλάχιστον εν μέρει, αυτών των λόγων και αποδεικτικών στοιχείων, πρέπει να παράσχει στην αρμόδια εθνική αρχή τη δυνατότητα να γνωστοποιήσει στον ενδιαφερόμενο τους λόγους και τα αποδεικτικά στοιχεία που δεν του έχουν κοινοποιηθεί. Αν η ως άνω αρχή δεν επιτρέψει την κοινοποίησή τους, το εν λόγω δικαστήριο θα εξετάσει τη νομιμότητα της οικείας ανάκλησης αποκλειστικώς βάσει των λόγων και των αποδεικτικών στοιχείων που κοινοποιήθηκαν. Αντιθέτως, αν αποδειχθεί ότι επιτακτικοί λόγοι αποκλείουν πράγματι την κοινοποίηση στον ενδιαφερόμενο αυτών των λόγων ή των αποδεικτικών

στοιχείων, ο δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας της ανάκλησης πρέπει να διενεργείται στο πλαίσιο διαδικασίας που να σταθμίζει τις απαιτήσεις οι οποίες απορρέουν, αφενός, από τους επιτακτικούς αυτούς λόγους και, αφετέρου, από το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ιδίως δε το δικαίωμα σεβασμού της αρχής της κατ' αντιμωλίαν διεξαγωγής της δίκης. Εν πάση περιπτώσει, πρέπει να κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο το ουσιώδες περιεχόμενο των λόγων στους οποίους στηρίζεται η εν λόγω ανάκληση.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαινεται, αφενός, ότι το άρθρο 47 του Χάρτη δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση και πρακτική δυνάμει των οποίων απόφαση με την οποία ανακαλείται FSC, κατά την έννοια της απόφασης 2013/488, δεν προσδιορίζει τις διαβαθμισμένες πληροφορίες που δικαιολογούν την ανάκληση, για επιτακτικούς λόγους αναγόμενους, για παράδειγμα, στην προστασία της ασφάλειας του κράτους ή των διεθνών σχέσεων, προβλέποντας συγχρόνως ότι το δικαστήριο που είναι αρμόδιο να εκτιμήσει τη νομιμότητα της ανάκλησης έχει πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες και ότι ο δικηγόρος του πρώην κατόχου της FSC μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες μόνο με την άδεια των οικείων εθνικών αρχών και υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζει την εμπιστευτικότητά τους. Το δικαστήριο αυτό οφείλει ωστόσο να μεριμνά ώστε η μη γνωστοποίηση πληροφοριών να περιορίζεται στον απολύτως αναγκαίο βαθμό και να κοινοποιείται στον πρώην κάτοχο της FSC, εν πάση περιπτώσει, το ουσιώδες περιεχόμενο των λόγων της ανάκλησης κατά τρόπον ώστε να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η αναγκαία εμπιστευτικότητα των αποδεικτικών στοιχείων.

Αφετέρου, σε περίπτωση που το άρθρο 47 του Χάρτη αντιτίθεται σε τέτοια ρύθμιση και πρακτική, δεν επιβάλλει στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο να κοινοποιεί το ίδιο στον πρώην κάτοχο της FSC, ενδεχομένως μέσω του δικηγόρου του, ορισμένες διαβαθμισμένες πληροφορίες όταν η μη κοινοποίηση των πληροφοριών αυτών στον πρώην κάτοχο της FSC ή στον δικηγόρο του δεν είναι δικαιολογημένη. Εναπόκειται στην αρμόδια εθνική αρχή να το πράξει, κατά περίπτωση. Αν η εν λόγω αρχή δεν επιτρέψει την ως άνω κοινοποίηση, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο εξετάζει τη νομιμότητα της ανάκλησης της FCE αποκλειστικώς βάσει των λόγων και των αποδεικτικών στοιχείων που κοινοποιήθηκαν.

2. Αρχή ne bis in idem

Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova (C-58/22, [EU:C:2024:70](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 50 – Αρχή ne bis in idem – Ποινική δίωξη ασκηθείσα in rem – Διάταξη εισαγγελέα για θέση της υπόθεσης στο αρχείο – Παραδεκτό μεταγενέστερης ποινικής δίωξης ασκηθείσας in personam για τις ίδιες πράξεις – Προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου για ορισμένο πρόσωπο – Απαίτηση περί λεπτομερούς διερεύνησης – Μη εξέταση πιθανού μάρτυρα – Μη εξέταση του ενδιαφερομένου ως “υπόπτου”»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως του Curtea de Apel Craiova (εφετείου Craiova, Ρουμανία), το Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις ως προς τα δύο συστατικά στοιχεία, «bis» και «idem», της αρχής ne bis in idem που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης)⁷, στο πλαίσιο υπόθεσης στην οποία η ποινική δίωξη που ασκήθηκε σε βάρος ενός προσώπου σε μεταγενέστερη διαδικασία έπαυσε λόγω

⁷ Κατά τη διάταξη αυτή, «[κ]ανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με [αμετάκλητη] απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο».

της ύπαρξης, σε προγενέστερη διαδικασία, εισαγγελικής διάταξης για θέση της υπόθεσης στο αρχείο από την οποία δεν προκύπτει προδήλως ότι εξετάστηκε η νομική κατάσταση του προσώπου αυτού ως ποινικώς υπευθύνου για τις πράξεις που στοιχειοθετούν το διωκόμενο αδίκημα.

Στις 30 Απριλίου 2015, κατά τη διάρκεια συνεδρίασης του συνεταρισμού BX, η πρόεδρος του συνεταρισμού, η NR, ζήτησε από ορισμένους υπαλλήλους να καταβάλουν οφειλόμενο από την ίδια χρηματικό ποσό, επ' απειλή καταγγελίας των συμβάσεων εργασίας τους. Δεδομένου ότι το αίτημά της δεν ικανοποιήθηκε, η NR συνέταξε και υπέγραψε αποφάσεις για την καταγγελία των συγκεκριμένων συμβάσεων εργασίας.

Οι θιγόμενοι υπάλληλοι υπέβαλαν τότε δύο εγκλήσεις κατά της NR, εκ των οποίων η μία πρωτοκολλήθηκε στην Parchet de pe lângă Judecătoria Slatina (εισαγγελία του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου της Slatina, Ρουμανία), υπό τον αριθμό 673/P/2016, και η άλλη στην Parchet de pe lângă Tribunalul Olt (εισαγγελία πρωτοδικών της περιφέρειας Olt, Ρουμανία), υπό τον αριθμό 47/P/2016.

Στην υπόθεση 673/P/2016, ο αρμόδιος εισαγγελέας, αφού άσκησε ποινική δίωξη *in rem* για το αδίκημα της εκβίασης, εν συνεχεία εξέδωσε, στηριζόμενος στην έκθεση του επιληφθέντος της έρευνας αστυνομικού ανακριτικού υπαλλήλου, διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο (στο εξής: επίμαχη διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο). Η διάταξη αυτή δεν προσβλήθηκε από τους εγκαλούντες εντός της ταχθείσας προς τούτο προθεσμίας. Επιπλέον, η εκ νέου άσκηση ποινικής δίωξης την οποία διέταξε ο προϊστάμενος της εισαγγελίας δεν επικυρώθηκε από το τμήμα προδικασίας του αρμόδιου δικαστηρίου.

Στην υπόθεση 47/P/2016, ασκήθηκε ποινική δίωξη *in personam* σε βάρος της NR για το αδίκημα της δωροληψίας, η οποία κατέληξε στην έκδοση, από το Tribunalul Olt (πρωτοδικείο της περιφέρειας Olt, Ρουμανία), αποφάσεως περί καταδίκης της NR σε στερητική της ελευθερίας ποινή με αναστολή. Κατόπιν έφεσης την οποία άσκησε η NR, το αιτούν δικαστήριο, εφετείο Craiova, εξαφάνισε την εν λόγω απόφαση, με την ποινική απόφαση 1207/2020, λόγω φερόμενης παραβίασης της αρχής *ne bis in idem* που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη.

Επιληφθέν της αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησε η Parchet de pe lângă Curtea de Apel Craiova (εισαγγελία εφετών Craiova, Ρουμανία) κατά της ανωτέρω εφετειακής αποφάσεως, το Înalta Curte de Casație și Justiție (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ρουμανία) απεφάνθη, κατ' ουσίαν, ότι κακώς το αιτούν δικαστήριο είχε κρίνει ότι είχε εφαρμογή η αρχή *ne bis in idem*, δεδομένου ότι πριν από τη διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο δεν είχε εξετασθεί η υπόθεση 673/P/2016 επί της ουσίας και ότι η εν λόγω διάταξη δεν είχε αιτιολογηθεί δεόντως, όπερ συνεπάγεται ότι δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι είχε εξαλειφθεί η ποινική αξίωση της πολιτείας. Κατά συνέπεια, το δικαστήριο αυτό αναίρεσε την ποινική απόφαση 1207/2020 και ανέπεμψε την υπόθεση προς επανεξέτασή της από το αιτούν δικαστήριο.

Στο πλαίσιο της προαναφερθείσας επανεξέτασης, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο σχετικά με το κατά πόσον έχει εφαρμογή η αρχή *ne bis in idem* που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπόθεσης της κύριας δίκης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* εξαρτάται από μια διττή προϋπόθεση, ήτοι, αφενός, ότι υπάρχει προγενέστερη αμετάκλητη απόφαση (προϋπόθεση «bis») και, αφετέρου, ότι η προγενέστερη απόφαση και οι μεταγενέστερες διώξεις ή αποφάσεις αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά (προϋπόθεση «idem»).

Όσον αφορά την προϋπόθεση «bis», για να θεωρηθεί ότι έχει εκδοθεί «[αμετάκλητη] απόφαση ποινικού δικαστηρίου» σε σχέση με ορισμένο πρόσωπο για τα πραγματικά περιστατικά που του καταλογίζονται, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, πρέπει, κατά πρώτον, να έχει εξαλειφθεί

αμετάκλητα η ποινική αξίωση της πολιτείας, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι, αφενός, οι εγκαλούντες της κύριας δίκης δεν προσέβαλαν εντός της ταχθείσας προς τούτο προθεσμίας την επίμαχη διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο και, αφετέρου, η αίτηση για επικύρωση της εκ νέου άσκησης ποινικής δίωξης την οποία διέταξε ο προϊστάμενος της εισαγγελίας του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου της Slatina απορρίφθηκε, προκύπτει ότι, στην υπόθεση 673/P/2016, η ποινική αξίωση της πολιτείας έχει εξαλειφθεί αμετάκλητα και ότι η επίμαχη διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο έχει καταστεί αμετάκλητη, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο.

Κατά δεύτερον, για να θεωρηθεί ότι έχει εκδοθεί «[αμετάκλητη] απόφαση ποινικού δικαστηρίου» όσον αφορά ορισμένο πρόσωπο για τα πραγματικά περιστατικά που του καταλογίζονται, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, επιβάλλεται η απόφαση για την παύση της ποινικής δίωξης να έχει εκδοθεί κατόπιν εκτίμησης της υπόθεσης επί της ουσίας και όχι απλώς για δικονομικούς λόγους. Εν προκειμένω, μπορεί να θεωρηθεί ότι η επίμαχη διάταξη για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο πληροί την προϋπόθεση σχετικά με την επί της ουσίας εκτίμηση της υπόθεσης 673/P/2016 μόνον εφόσον περιέχει εκτίμηση επί των ουσιαστικών στοιχείων του προβαλλόμενου αδικήματος, όπως, μεταξύ άλλων, ανάλυση σχετικά με την ποινική ευθύνη της NR, ως φερόμενης αυτουργού του αδικήματος. Πλην όμως, η μη εξέταση των μαρτύρων που ήταν παρόντες κατά τη συνεδρίαση του συνεταυρισμού BX της 30ής Απριλίου 2015 θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη περί του ότι δεν διεξήχθη τέτοια ανάλυση, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο.

Όσον αφορά την προϋπόθεση «idem», από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 50 του Χάρτη προκύπτει ότι η διάταξη αυτή απαγορεύει την άσκηση ποινικής δίωξης ή την επιβολή ποινικής κύρωσης σε βάρος του ίδιου προσώπου περισσότερες από μία φορές για την ίδια παράβαση. Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, προκειμένου να κριθεί αν, όσον αφορά συγκεκριμένο πρόσωπο, έχει εκδοθεί «αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου», κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, πρέπει να προκύπτει σαφώς από την απόφαση που εκδόθηκε όσον αφορά το συγκεκριμένο πρόσωπο ότι, κατά την έρευνα που προηγήθηκε της έκδοσης της απόφασης αυτής, ανεξαρτήτως του αν η έρευνα κινήθηκε *in rem* ή *in personam*, εξετάστηκε αν το εν λόγω πρόσωπο τελεί σε νομική κατάσταση ποινικώς υπευθύνου για τις πράξεις που στοιχειοθετούν τα διωκόμενα αδικήματα και, σε περίπτωση διάταξης εισαγγελίας για τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο, τούτο αποκλείστηκε. Σε περίπτωση που δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, η αρχή *ne bis in idem* δεν έχει εφαρμογή και, κατά συνέπεια, το πρόσωπο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει αθωωθεί αμετάκλητα, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη.

II. Γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης: αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας ⁸

Απόφαση της 9ης Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Profi Credit Polska (Επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση) (C-582/21, [EU:C:2024:282](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Αρχές του δικαίου της Ένωσης – Άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ – Αρχή της καλόπιστης συνεργασίας – Δικονομική αυτονομία – Αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας – Αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου – Εθνική νομοθεσία προβλέπουσα έκτακτο ένδικο μέσο το οποίο καθιστά δυνατή την επανάληψη της διαδικασίας σε πολιτική δίκη που έχει περατωθεί με τελεσίδικη απόφαση – Λόγοι – Μεταγενέστερη απόφαση Συνταγματικού Δικαστηρίου με την οποία κρίνεται αντίθετη προς το Σύνταγμα διάταξη του εθνικού δικαίου βάσει της οποίας εκδόθηκε η τελεσίδικη απόφαση – Στέρηση της δυνατότητας διενέργειας διαδικαστικών πράξεων, κατά παράβαση του νόμου – Διασταλτική εφαρμογή του εν λόγω ενδίκου μέσου – Προβαλλόμενη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης συναγόμενη από μεταγενέστερη απόφαση του Δικαστηρίου, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Ερήμην απόφαση – Παράλειψη αυτεπάγγελτης εξέτασης του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Sąd Okręgowy Warszawa-Praga ⁹ (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας-Praga, Πολωνία), ερμηνεύει το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ ¹⁰, την αρχή της ισοδυναμίας και την αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου, σε σχέση με την προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, στην περίπτωση κατά την οποία ο εθνικός δικαστής ο οποίος δέχθηκε, με τελεσίδικη απόφαση εκδοθείσα ερήμην, αίτημα επαγγελματία στηριζόμενο σε σύμβαση συναφθείσα με καταναλωτή παρέλειψε να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ενδεχόμενη ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών στην εν λόγω σύμβαση, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από την οδηγία 93/13 ¹¹.

Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η FY συνήψε με μια πιστωτική επιχείρηση, την Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej (εξής: Profi Credit Polska), σύμβαση καταναλωτικής πίστης. Η εξόφληση του

⁸ Οι ακόλουθες αποφάσεις πρέπει επίσης να σημειωθούν στο πλαίσιο αυτού του τίτλου: απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Kaduna* (C-244/24 και C-290/24, [EU:C:2024:1038](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο IX.1 «Πολιτική ασύλου»· απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 2024, *Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (Μεταφορά παροχών επιζώντος)* (C-549/22, [EU:C:2024:184](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIX.2 «Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής»· απόφαση της 4 Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Λιθουανία κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα)* (C-541/20 έως C-555/20, [EU:C:2024:818](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XII «Μεταφορές».

⁹ Στο εξής: αιτούν δικαστήριο.

¹⁰ Η εν λόγω διάταξη κατοχυρώνει την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, σύμφωνα με την οποία οι δικονομικοί κανόνες σχετικά με μέσα παροχής ένδικης προστασίας που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων τα οποία οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που αφορούν παρόμοια εσωτερικής φύσεως μέσα παροχής ένδικης προστασίας (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας).

¹¹ Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29). Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα «προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές».

δανείου εξασφαλίστηκε με την έκδοση γραμματίου εις διαταγήν εν λευκώ, υπογεγραμμένου από την FY, το οποίο συμπληρώθηκε μεταγενέστερα από την Profi Credit Polska.

Εν συνεχεία, η Profi Credit Polska άσκησε ενώπιον του αρμόδιου πρωτοβάθμιου δικαστηρίου αγωγή με αίτημα την καταβολή του υπολειπόμενου προς εξόφληση ποσού της πιστώσεως, πλέον τόκων. Στο δικόγραφο της αγωγής επισυνάφθηκαν μόνον το εν λόγω γραμμάτιο εις διαταγήν και η επίδοση της καταγγελίας της επίμαχης σύμβασης δανείου. Η σύμβαση δανείου δεν προσκομίστηκε.

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, στηριζόμενο αποκλειστικώς στο εν λόγω γραμμάτιο εις διαταγήν και στα διαλαμβανόμενα στο δικόγραφο της αγωγής, εξέδωσε ερήμην απόφαση με την οποία υποχρέωσε την FY να καταβάλει στην Profi Credit Polska το ποσό το οποίο αναγραφόταν στο γραμμάτιο εις διαταγήν, προσαυξημένο με τους νόμιμους τόκους υπερημερίας.

Η FY δεν άσκησε ανακοπή κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως, η οποία κατέστη τελεσίδικη κατά τη λήξη της προβλεπόμενης προς τούτο προθεσμίας.

Η FY, εκτιμώντας ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, δεχόμενο το αίτημα της Profi Credit Polska βάσει του γραμματίου εις διαταγήν που η ίδια είχε εκδώσει, χωρίς να εξετάσει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της σύμβασης δανείου, ιδίως όσον αφορά το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων, δεν είχε λάβει υπόψη την οδηγία 93/13, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο ¹², υπέβαλε στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο αίτηση για την επανάληψη της διαδικασίας.

Κατόπιν της απορρίψεως της αιτήσεώς της, η FY άσκησε έφεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

Το αιτούν δικαστήριο, εκτιμώντας ότι η ερήμην απόφαση είναι πιθανό να αντιβαίνει στην οδηγία 93/13, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, δεδομένου ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν εξέτασε τη σύμβαση δανείου ούτε τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών που αυτή περιείχε, διερωτάται μήπως το δίκαιο της Ένωσης τού επιβάλλει να δεχθεί την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας που υπέβαλε η FY, ανεξαρτήτως του ότι η FY δεν άσκησε ανακοπή κατά της ερήμην εκδοθείσας αποφάσεως.

Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, ειδικότερα, αν το δίκαιο της Ένωσης του επιβάλλει να ερμηνεύει διασταλτικά τις εθνικές δικονομικές διατάξεις που προβλέπουν έκτακτο ένδικο μέσο το οποίο παρέχει στους ιδιώτες τη δυνατότητα να ζητήσουν την επανάληψη διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση. Κατά το εθνικό δίκαιο, η εν λόγω αίτηση μπορεί να ευδοκιμήσει όταν, μεταξύ άλλων, η εθνική διάταξη της οποίας έγινε επίκληση στην εν λόγω ένδικη διαδικασία κηρύχθηκε στη συνέχεια, από το Συνταγματικό Δικαστήριο, αντίθετη προς το εθνικό Σύνταγμα ή προς άλλον κανόνα υπέρτερης τυπικής ισχύος, ή όταν ο διάδικος στερήθηκε, κατά παράβαση του νόμου, τη δυνατότητα διενέργειας διαδικαστικών πράξεων ¹³.

Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου ζητείται να διευκρινιστεί αν η υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας και η αρχή της ισοδυναμίας επιβάλλουν να παρέχει το πρώτο από τα εν λόγω έκτακτα ένδικα μέσα τη δυνατότητα να ζητηθεί η επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση και στην περίπτωση κατά την οποία από προδικαστική απόφαση περί ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, εκδοθείσα από το Δικαστήριο ¹⁴ μετά την έκδοση της τελεσίδικης αποφάσεως, προκύπτει ότι η τελεσίδικη αυτή απόφαση στηρίζεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου τού επιβάλλει να ερμηνεύσει την εθνική διάταξη που

¹² Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, [EU:C:2018:711](#)).

¹³ Όπως προβλέπουν, κατ' ουσίαν, το άρθρο 1 και το άρθρο 401, σημείο 2, αντιστοίχως, του πολωνικού κώδικα πολιτικής δικονομίας.

¹⁴ Στο εξής: προδικαστική απόφαση περί ερμηνείας.

προβλέπει τη δυνατότητα ενός διαδίκου να ζητήσει την επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση σε περίπτωση που αυτός στερήθηκε, κατά παράβαση του νόμου, τη δυνατότητα να διενεργήσει ορισμένη διαδικαστική πράξη, κατά τρόπον ώστε να περιλαμβάνει στο πεδίο εφαρμογής της κατάσταση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο σεβασμός του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας δεν συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέπουν έκτακτα ένδικα μέσα τα οποία καθιστούν δυνατή την επανάληψη, κατόπιν της εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως περί ερμηνείας, της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση και, στη συνέχεια, υπογραμμίζει τη σημασία που έχει, στην ενωσιακή έννομη τάξη και στις εθνικές έννομες τάξεις, η αρχή του δεδικασμένου. Ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών να ορίσει τους λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής της εν λόγω αρχής, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, τηρουμένων πάντως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Αν οι εφαρμοστέοι εσωτερικοί δικονομικοί κανόνες προβλέπουν τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να επανεξετάσει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου προκειμένου να δημιουργήσει κατάσταση συμβατή με το εθνικό δίκαιο, η δυνατότητα αυτή πρέπει, σύμφωνα με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, να εφαρμοστεί, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, ώστε να αποκατασταθεί το συμβατό της επίμαχης καταστάσεως με το δίκαιο της Ένωσης. Ειδικότερα, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει, υπό το πρίσμα των δικονομικών κανόνων του εσωτερικού δικαίου σχετικά με τα μέσα ένδικης προστασίας, αν τηρείται η αρχή της ισοδυναμίας λαμβανομένων υπόψη του αντικειμένου, της αιτίας και των βασικών στοιχείων των εν λόγω μέσων ένδικης προστασίας.

Εν προκειμένω, η εξακρίβωση αυτή σημαίνει ότι πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον, σε περίπτωση που το εθνικό δίκαιο παρέχει στους ιδιώτες το δικαίωμα να ζητήσουν την επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση στηριζόμενη σε διάταξη του εθνικού δικαίου της οποίας η αντίθεση προς το Σύνταγμα διαπιστώθηκε μεταγενέστερα από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία)¹⁵, επιβάλλεται να αναγνωριστεί ισοδύναμο δικαίωμα στους ιδιώτες, στην περίπτωση κατά την οποία από προδικαστική απόφαση περί ερμηνείας, που εκδόθηκε μετά την έκδοση μιας τέτοιας τελεσίδικης αποφάσεως, προκύπτει ότι η τελεσίδικη απόφαση στηρίχθηκε σε διάταξη του εθνικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης.

Η εν λόγω εξακρίβωση επιβάλλει να προσδιοριστεί κατά πόσον τα δύο αυτά είδη αποφάσεων είναι ισοδύναμα.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι οι αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου περιέχουν διαπίστωση περί ασυμβιβάστου της επίμαχης διατάξεως του εθνικού δικαίου, η οποία δεν απαιτεί την έκδοση μεταγενέστερης δικαστικής αποφάσεως και η οποία έχει ως αποτέλεσμα η εν λόγω διάταξη να στερείται της δεσμευτικής ισχύος της και να εξαφανίζεται από την εθνική έννομη τάξη, με άμεση συνέπεια η εκδοθείσα δυνάμει της εν λόγω διατάξεως τελεσίδικη δικαστική απόφαση να στερείται της νομικής βάσεώς της.

Οι προδικαστικές αποφάσεις περί ερμηνείας διαφέρουν από τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου, διότι το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας το δίκαιο της Ένωσης, δεν αποφαινεται ευθέως επί

¹⁵ Το δικαστήριο αυτό καλείται, στο εξής, Συνταγματικό Δικαστήριο. Οι αποφάσεις με τις οποίες το Συνταγματικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι διάταξη του εθνικού δικαίου ή ορισμένη ερμηνεία μιας τέτοιας διατάξεως δεν συνάδει προς το πολωνικό Σύνταγμα ή προς άλλον υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνα, καλούνται, στο εξής, αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου.

του τυχόν ασυμβίβαστου διατάξεως του εθνικού δικαίου. Μολονότι ο ρόλος του Δικαστηρίου είναι να παρέχει δεσμευτική ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, οι συνέπειες που απορρέουν από την ερμηνεία αυτή για τη συγκεκριμένη υπόθεση εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων. Λόγω της σαφούς διάκρισης των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου η οποία χαρακτηρίζει την προδικαστική διαδικασία, η ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού δικαίου εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή, όπως και η εφαρμογή, στην εκκρεμή ενώπιόν του υπόθεση, της ερμηνείας στην οποία προέβη το Δικαστήριο απαντώντας στην αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως.

Επομένως, σε περίπτωση που έκτακτο ένδικο μέσο το οποίο προβλέπεται από εθνική δικονομική διάταξη παρέχει σε ιδιώτη τη δυνατότητα να ζητήσει την επανάληψη της διαδικασίας που κατέληξε στην έκδοση τελεσίδικης αποφάσεως, επικαλούμενος μεταγενέστερη απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου του οικείου κράτους μέλους με την οποία διαπιστώθηκε ότι δεν συνάδει προς το Σύνταγμα του εν λόγω κράτους μέλους διάταξη του εθνικού δικαίου βάσει της οποίας εκδόθηκε η τελεσίδικη απόφαση, το άρθρο 4, παράγραφος 3, και η αρχή της ισοδυναμίας δεν επιβάλλουν να είναι δυνατή η άσκηση του ένδικου μέσου αυτού και στην περίπτωση κατά την οποία γίνεται επίκληση προδικαστικής αποφάσεως περί ερμηνείας ¹⁶.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι η ερμηνεία του εθνικού δικαίου εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν, λαμβανομένων υπόψη των ορίων της αρχής της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας που συνίστανται στις γενικές αρχές του δικαίου και στο ότι δεν μπορεί να δοθεί *contra legem* ερμηνεία, η επίμαχη διάταξη του εθνικού δικαίου, η οποία επιτρέπει να ζητηθεί η επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση σε περίπτωση που ο οικείος διάδικος στερήθηκε, κατά παράβαση του νόμου, τη δυνατότητα να διενεργήσει ορισμένη διαδικαστική πράξη, μπορεί να ερμηνεύεται διασταλτικώς ώστε κατάσταση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης να περιλαμβάνεται στο πεδίο εφαρμογής του λόγου αυτού επαναλήψεως της διαδικασίας.

Πάντως, το Δικαστήριο παρέχει στο αιτούν δικαστήριο ορισμένες χρήσιμες ενδείξεις υπό το πρίσμα των στοιχείων που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής.

Ειδικότερα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διαδικασία ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου πρέπει να εξετασθεί στο σύνολό της, λαμβανομένων υπόψη όχι μόνον του γεγονότος ότι η ερήμην απόφαση εκδόθηκε χωρίς να εξετασθεί αυτεπαγγέλτως ο τυχόν καταχρηστικός χαρακτήρας των ρητρών της σύμβασης δανείου που συνήφθη με την FΥ, αλλά και των δικονομικών κανόνων που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος ανακοπής κατά της ερήμην αυτής αποφάσεως.

Κατά συνέπεια, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν λόγω των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνων «ένας διάδικος στερείται, κατά παράβαση του νόμου, τη δυνατότητα να διενεργήσει ορισμένη διαδικαστική πράξη» κατά την έννοια της επίμαχης διατάξεως του εθνικού δικαίου, δεδομένου ότι δεν διασφαλίζουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων που ο καταναλωτής αντλεί από την οδηγία 93/13.

Εξάλλου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η αναγνώριση, κατ' εφαρμογήν της αρχής της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου, του δικαιώματος σε επανάληψη διαδικασίας περατωθείσας με τελεσίδικη απόφαση δεν συνιστά το μόνο μέσο το οποίο μπορεί, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, να διασφαλίσει στον καταναλωτή την προστασία που επιδιώκει η οδηγία 93/13.

¹⁶ Υπό την προϋπόθεση ότι οι συγκεκριμένες συνέπειες μιας τέτοιας αποφάσεως του Συνταγματικού Δικαστηρίου όσον αφορά τη διάταξη του εθνικού δικαίου ή την ερμηνεία μιας τέτοιας διατάξεως, στην οποία στηρίζεται η εν λόγω τελεσίδικη απόφαση, απορρέουν άμεσα από την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Η υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης ενέχει απαίτηση περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ιδίως όσον αφορά τις δικονομικές προϋποθέσεις των ενδίκων βοηθημάτων που στηρίζονται σε τέτοια δικαιώματα. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που οι δικονομικοί κανόνες οι οποίοι διέπουν την άσκηση του δικαιώματος ανακοπής κατά ερήμην αποφάσεως δεν διασφαλίζουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων που αντλούν οι καταναλωτές από την οδηγία 93/13, η διαδικασία αυτή δεν είναι σύμφωνη με το δικαίωμα των καταναλωτών σε αποτελεσματική προσφυγή.

Κατά συνέπεια, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η διασταλτική ερμηνεία την οποία εξετάζει δεν είναι δυνατή, ένας καταναλωτής όπως η FΥ πρέπει να έχει στη διάθεσή του άλλο ένδικο μέσο, προκειμένου να διασφαλιστεί πράγματι υπέρ του η προστασία την οποία επιδιώκει η οδηγία 93/13.

Σε μια τέτοια περίπτωση, η αρχή της αποτελεσματικότητας επιβάλλει ο σεβασμός των δικαιωμάτων που εγγυάται η οδηγία 93/13 να διασφαλίζεται στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτέλεσης της ερήμην αποφάσεως ή ακόμη και μετά την περάτωση της διαδικασίας αυτής. Σε περίπτωση που η διαδικασία εκτέλεσης έχει περατωθεί, ο καταναλωτής πρέπει να είναι σε θέση να επικαλεστεί, στο πλαίσιο μεταγενέστερης αυτοτελούς διαδικασίας, την καταχρηστικότητα των ρητρών της συμβάσεως, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματικά και πλήρως τα δικαιώματα τα οποία αντλεί από την ως άνω οδηγία, ούτως ώστε να επιτύχει την αποκατάσταση της οικονομικής ζημίας που προκλήθηκε από την εφαρμογή των εν λόγω ρητρών.

III. Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ¹⁷

1. Τηλεφωνικές και ηλεκτρονικές επικοινωνίες

Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (ολομέλεια), La Quadrature du Net κ.λπ.
(Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και καταπολέμηση των προσβολών
δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας) (C-470/21, [EU:C:2024:370](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Οδηγία 2002/58/EK – Απόρρητο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Προστασία – Άρθρο 5 και άρθρο 15, παράγραφος 1 – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρα 7, 8 και 11 και άρθρο 52, παράγραφος 1 – Εθνική νομοθεσία η οποία αποσκοπεί στην καταπολέμηση, μέσω της δράσης δημόσιας αρχής, των προσβολών δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας οι οποίες διαπράττονται μέσω διαδικτύου – Διαδικασία της “κλιμακούμενης απάντησης” – Συλλογή, σε προγενέστερο στάδιο, από οργανισμούς δικαιούχων, των διευθύνσεων IP που χρησιμοποιούνται για δραστηριότητες οι οποίες προσβάλλουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικά δικαιώματα – Πρόσβαση, σε μεταγενέστερο στάδιο, της δημόσιας αρχής που είναι επιφορτισμένη με την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων σε δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα που αντιστοιχούν σε αυτές τις διευθύνσεις IP τα οποία διατηρούνται από τους παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Αυτοματοποιημένη επεξεργασία – Απαίτηση προηγούμενου ελέγχου από δικαστήριο ή ανεξάρτητη διοικητική οντότητα – Ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις – Εγγυήσεις κατά του κινδύνου καταχρήσεων καθώς και κατά οποιασδήποτε παράνομης πρόσβασης σε αυτά τα δεδομένα και οποιασδήποτε παράνομης χρήσης τους»

Τα τελευταία χρόνια το Δικαστήριο κλήθηκε επανειλημμένως να αποφανθεί σχετικά με τη διατήρηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την πρόσβαση σε τέτοια δεδομένα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση πλούσιας νομολογίας συναφώς ¹⁸. Επιληφθείσα αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), η ολομέλεια του Δικαστηρίου αναπτύσσει περαιτέρω την εν λόγω νομολογία παρέχοντας διευκρινίσεις, αφενός, σχετικά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί ότι γενική διατήρηση διευθύνσεων IP από παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν συνεπάγεται σοβαρή επέμβαση στα δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνονται στον Χάρτη ¹⁹, και αφετέρου, σχετικά με τη δυνατότητα δημόσιας αρχής να αποκτή πρόσβαση σε ορισμένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία διατηρούνται τηρουμένων των εν λόγω προϋποθέσεων, στο πλαίσιο της καταπολέμησης των αδικημάτων που προσβάλλουν τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και διαπράττονται μέσω του διαδικτύου.

¹⁷ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Koçner κατά Europol* (C-755/21 P, [EU:C:2024:202](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο Χ.3 «Επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Europol».

¹⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Tele2 Sverige και Watson* κ.λπ. (C-203/15 και C-698/15, [EU:C:2016:970](#)), της 2ας Οκτωβρίου 2018, *Ministerio Fiscal* (C-207/16, [EU:C:2018:788](#)), της 6ης Οκτωβρίου 2020, *La Quadrature du Net* κ.λπ. (C-511/18, C-512/18 και C-520/18, [EU:C:2020:791](#)), της 2ας Μαρτίου 2021, *Prokuratuur* (Προϋποθέσεις πρόσβασης σε δεδομένα σχετιζόμενα με ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (C-746/18, [EU:C:2021:152](#)), της 17ης Ιουνίου 2021, *M.I.C.M.* (C-597/19, [EU:C:2021:492](#)), και της 5ης Απριλίου 2022, *Commissioner of An Garda Síochána* κ.λπ. (C-140/20, [EU:C:2022:258](#)).

¹⁹ Άρθρα 7, 8 και 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

Στην υπό κρίση υπόθεση, τέσσερις ενώσεις υπέβαλαν στον Premier ministre (Πρωθυπουργό, Γαλλία) αίτηση κατάργησης του διατάγματος σχετικά με την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ²⁰. Λόγω της σιωπηρής απόρριψης της αίτησής τους, οι εν λόγω ενώσεις άσκησαν αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας) με αίτημα την ακύρωση της εν λόγω σιωπηρής απορριπτικής απόφασης. Κατά τις αιτούσες, το επίμαχο διάταγμα και οι διατάξεις που συνιστούν τη νομική βάση του ²¹ παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης.

Δυνάμει της γαλλικής νομοθεσίας, η Haute Autorité pour la diffusion des œuvres et la protection des droits sur internet (Ανώτατη Αρχή για τη διάδοση των έργων και την προστασία των δικαιωμάτων στο διαδίκτυο, στο εξής: Hadopi), προκειμένου να μπορεί να ταυτοποιήσει τους υπευθύνους προσβολών των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή των συγγενικών δικαιωμάτων που διαπράττονται μέσω διαδικτύου, έχει εξουσία πρόσβασης σε ορισμένα δεδομένα τα οποία οφείλουν να διατηρούν οι πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Πρόκειται για δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα υποκειμένου δεδομένων σε αντιστοιχία με τη διεύθυνση IP του προσώπου αυτού την οποία έχουν συλλέξει προηγουμένως οργανισμοί δικαιούχων. Μόλις ταυτοποιηθεί ο κάτοχος της διεύθυνσης IP που χρησιμοποιήθηκε για δραστηριότητες που συνιστούν τέτοια προσβολή, η Hadopi εφαρμόζει την καλούμενη διαδικασία «κλιμακούμενης απάντησης». Συγκεκριμένα, η Hadopi εξουσιοδοτείται να αποστέλλει, στο συγκεκριμένο πρόσωπο, δύο συστάσεις οι οποίες ισοδυναμούν με προειδοποιήσεις και, σε περίπτωση συνέχισης των δραστηριοτήτων, επιστολή με την οποία το ενημερώνει ότι οι δραστηριότητές του μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την άσκηση ποινικής δίωξης. Τέλος, η Hadopi έχει το δικαίωμα να παραπέμψει την υπόθεση στην εισαγγελική αρχή για την άσκηση ποινικής δίωξης εις βάρος του εν λόγω προσώπου ²².

Στο πλαίσιο αυτό, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, υπό το πρίσμα του Χάρτη ²³.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά τη διατήρηση των δεδομένων σχετικά με την ταυτότητα και των αντίστοιχων διευθύνσεων IP, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι κάθε γενική και χωρίς διάκριση διατήρηση των διευθύνσεων IP δεν συνιστά κατ' ανάγκην σοβαρή επέμβαση στα δικαιώματα του

²⁰ Décret no 2010-236, du 5 mars 2010, relatif au traitement automatisé de données à caractère personnel autorisé par l'article L. 331-29 du code de la propriété intellectuelle dénommé «Système de gestion des mesures pour la protection des œuvres sur internet» (διάταγμα 2010-236, της 5ης Μαρτίου 2010, περί της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που επιτρέπεται βάσει του άρθρου L. 331-29 του κώδικα διανοητικής ιδιοκτησίας με την ονομασία «Σύστημα διαχείρισης μέτρων προστασίας έργων στο διαδίκτυο») (JORF αριθ. 56 της 7ης Μαρτίου 2010, κείμενο αριθ. 19), όπως τροποποιήθηκε με το décret no 2017-924, du 6 mai 2017, relatif à la gestion des droits d'auteur et des droits voisins par un organisme de gestion de droits et modifiant le code de la propriété intellectuelle (διάταγμα 2017-924, της 6ης Μαΐου 2017, περί διαχείρισεως των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων από οργανισμό διαχείρισης δικαιωμάτων και περί τροποποιήσεως του κώδικα διανοητικής ιδιοκτησίας) (JORF αριθ. 109 της 10ης Μαΐου 2017, κείμενο αριθ. 176).

²¹ Μεταξύ άλλων, το άρθρο L. 331-21, τρίτο έως πέμπτο εδάφιο, του code de la propriété intellectuelle (κώδικα διανοητικής ιδιοκτησίας).

²² Από την 1η Ιανουαρίου 2022, η Hadopi συγχωνεύθηκε με το Conseil supérieur de l'audiovisuel (Ανώτατο Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο, Γαλλία, στο εξής: CSA), άλλη ανεξάρτητη δημόσια αρχή, προκειμένου να συσταθεί η Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique (Ρυθμιστική Αρχή Οπτικοακουστικών και Ψηφιακών Επικοινωνιών, Γαλλία, στο εξής: ARCOM). Εντούτοις, η διαδικασία κλιμακούμενης απάντησης παρέμεινε κατ' ουσίαν αμετάβλητη.

²³ Άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία [της] ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ 2002, L 201, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 7, 8 και 11, καθώς και του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνονται στον Χάρτη.

Η υποχρέωση διασφάλισης τέτοιας διατήρησης μπορεί να δικαιολογείται από τον σκοπό της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων εν γένει, όταν αποκλείεται πράγματι το ενδεχόμενο η εν λόγω διατήρηση να μπορεί να συνεπάγεται σοβαρές επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων λόγω της δυνατότητας άντλησης επακριβών συμπερασμάτων σχετικά με αυτήν μέσω, μεταξύ άλλων, συσχέτισης των επίμαχων διευθύνσεων IP και ενός συνόλου δεδομένων κίνησης ή θέσης.

Επομένως, κράτος μέλος το οποίο επιθυμεί να επιβάλει στους παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών τέτοια υποχρέωση πρέπει να διασφαλίσει ότι ο τρόπος διατήρησης των επίμαχων δεδομένων αποκλείει τη δυνατότητα να αντληθούν ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, προς τούτο, ο τρόπος διατήρησης πρέπει να αφορά την ίδια τη δομή της διατήρησης η οποία πρέπει, κατ' ουσίαν, να είναι οργανωμένη κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζει πραγματικά στεγανό διαχωρισμό των διαφόρων κατηγοριών των διατηρούμενων δεδομένων. Επομένως, οι εθνικοί κανόνες σχετικά με τον εν λόγω τρόπο πρέπει να διασφαλίζουν ότι κάθε κατηγορία δεδομένων, περιλαμβανομένων των δεδομένων σχετικά με την ταυτότητα και των διευθύνσεων IP, διατηρείται πλήρως διαχωρισμένη από τις λοιπές κατηγορίες διατηρούμενων δεδομένων και ότι ο εν λόγω διαχωρισμός είναι πραγματικά στεγανός, μέσω ασφαλούς και αξιόπιστου συστήματος πληροφορικής. Επιπλέον, στο μέτρο που οι ως άνω κανόνες προβλέπουν τη δυνατότητα συσχέτισης των διατηρούμενων διευθύνσεων IP και της ταυτότητας του υποκειμένου των δεδομένων με σκοπό την καταπολέμηση των αδικημάτων, η εν λόγω συσχέτιση πρέπει να καθίσταται δυνατή μόνον με τη χρήση τεχνικής μεθόδου υψηλών επιδόσεων που δεν κλονίζει την αποτελεσματικότητα του στεγανού διαχωρισμού των εν λόγω κατηγοριών δεδομένων. Η αξιοπιστία του διαχωρισμού πρέπει να ελέγχεται τακτικά από τρίτη δημόσια αρχή. Εφόσον η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία προβλέπει τέτοιες αυστηρές απαιτήσεις, η επέμβαση που προκύπτει από την ως άνω διατήρηση των διευθύνσεων IP δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «σοβαρή».

Επομένως, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι, όταν υπάρχει νομοθετική ρύθμιση με την οποία διασφαλίζεται ότι από κανέναν συνδυασμό δεδομένων δεν θα μπορέσουν να αντληθούν ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή των προσώπων των οποίων τα δεδομένα διατηρούνται, η οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη, δεν αντιτίθεται στην επιβολή, από κράτος μέλος, υποχρέωσης γενικής και χωρίς διάκριση διατήρησης των διευθύνσεων IP, για διάρκεια που δεν υπερβαίνει την απολύτως αναγκαία, για τον σκοπό της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων εν γένει.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά την πρόσβαση σε δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα τα οποία αντιστοιχούν σε διευθύνσεις IP, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη, δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει την πρόσβαση, εκ μέρους δημόσιας αρχής, στα εν λόγω δεδομένα που διατηρούν οι πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών χωριστά και με τρόπο πραγματικά στεγανό, με αποκλειστικό σκοπό η εν λόγω αρχή να μπορέσει να ταυτοποιήσει τους κατόχους των εν λόγω διευθύνσεων για τους οποίους υπάρχουν υπόνοιες ότι είναι υπεύθυνοι για προσβολές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων που διαπράττονται στο διαδίκτυο και να λάβει μέτρα έναντι αυτών. Σε τέτοια περίπτωση, η εθνική ρύθμιση πρέπει να απαγορεύει στους υπαλλήλους που διαθέτουν τέτοια πρόσβαση, πρώτον, να αποκαλύπτουν υπό οποιαδήποτε μορφή πληροφορίες σχετικές με το περιεχόμενο των αρχείων που συμβουλευονται οι κάτοχοι των διευθύνσεων IP, εκτός αν πρόθεση των εν λόγω υπαλλήλων είναι αποκλειστικώς να επιληφθεί συναφώς η εισαγγελική αρχή, δεύτερον, να εντοπίζουν τη διαδρομή πλοήγησης των εν λόγω κατόχων των διευθύνσεων IP και, τρίτον, να χρησιμοποιούν τις εν λόγω διευθύνσεις IP για σκοπό άλλο πλυν της λήψης των εν λόγω μέτρων.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, μεταξύ άλλων, ότι, μολονότι η ελευθερία έκφρασης και το απόρρητο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι πρωταρχικής σημασίας μελήματα, εντούτοις τα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι απόλυτα. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο στάθμισης των εμπλεκόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων, τα δικαιώματα αυτά πρέπει ενίοτε να υποχωρούν έναντι άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων και επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος, όπως η προάσπιση της δημόσιας τάξης και η πρόληψη των ποινικών αδικημάτων ή η προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των τρίτων. Τούτο συμβαίνει, ειδικότερα, όταν η πρωτοκαθεδρία που αναγνωρίζεται στα ως άνω πρωταρχικής σημασίας μελήματα είναι ικανή να παρακωλύσει την αποτελεσματικότητα ποινικής έρευνας, μεταξύ άλλων καθιστώντας αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την αποτελεσματική ταυτοποίηση του δράστη ποινικού αδικήματος και την επιβολή κύρωσης εις βάρος του.

Στο ίδιο πλαίσιο, το Δικαστήριο παραπέμπει επίσης στη νομολογία του κατά την οποία, όσον αφορά την καταπολέμηση των ποινικών αδικημάτων που προσβάλλουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικά δικαιώματα και διαπράττονται μέσω του διαδικτύου, το γεγονός ότι η πρόσβαση στις διευθύνσεις IP μπορεί να συνιστά το μόνο μέσο έρευνας το οποίο καθιστά δυνατή την ταυτοποίηση του υποκειμένου των δεδομένων αποδεικνύει ότι η διατήρηση των εν λόγω διευθύνσεων και η πρόσβαση σε αυτές είναι απολύτως αναγκαίες για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και, επομένως, ανταποκρίνονται στην απαίτηση αναλογικότητας. Εξάλλου, το να μην επιτραπεί τέτοια πρόσβαση θα συνεπαγόταν πραγματικό κίνδυνο συστημικής ατιμωρησίας ποινικών αδικημάτων που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή των οποίων η τέλεση ή η προετοιμασία διευκολύνεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του διαδικτύου. Η ύπαρξη τέτοιου κινδύνου συνιστά, όμως, κρίσιμη περίπτωση προκειμένου να εκτιμηθεί, στο πλαίσιο στάθμισης των διαφόρων εμπλεκόμενων δικαιωμάτων και συμφερόντων, εάν επέμβαση στα δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ελευθερίας έκφρασης είναι αναλογικό μέτρο σε σχέση με τον σκοπό της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων.

Κατά τρίτον, αποφαινόμενο επί του αν η πρόσβαση της δημόσιας αρχής στα δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα τα οποία αντιστοιχούν σε διεύθυνση IP πρέπει να εξαρτάται από προηγούμενο έλεγχο από δικαστήριο ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η ύπαρξη τέτοιου ελέγχου είναι επιβεβλημένη όταν, στο πλαίσιο εθνικής ρύθμισης, η εν λόγω πρόσβαση συνεπάγεται τον κίνδυνο σοβαρής επέμβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, υπό την έννοια ότι θα μπορούσε να παράσχει στην εν λόγω δημόσια αρχή τη δυνατότητα να αντλήσει ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή του συγκεκριμένου προσώπου και, ενδεχομένως, να προσδιορίσει λεπτομερώς το προφίλ του. Αντιστρόφως, η απαίτηση προηγούμενου ελέγχου δεν εφαρμόζεται όταν η επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως σοβαρή.

Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, σε περίπτωση που θεσπίζεται τέτοια ρύθμιση διατήρησης που διασφαλίζει πραγματικά στεγανό διαχωρισμό των διαφόρων κατηγοριών διατηρούμενων δεδομένων, η πρόσβαση της δημόσιας αρχής στα δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα τα οποία αντιστοιχούν στις διευθύνσεις IP δεν εξαρτάται, κατ' αρχήν, από την απαίτηση προηγούμενου ελέγχου. Πράγματι, τέτοια πρόσβαση με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του κατόχου διεύθυνσης IP δεν συνιστά, κατά κανόνα, σοβαρή επέμβαση στα προμνησθέντα δικαιώματα.

Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο, σε ιδιάζουσες περιπτώσεις, να υπάρχει κίνδυνος, στο πλαίσιο διαδικασίας όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη διαδικασία κλιμακούμενης απάντησης, η δημόσια αρχή να αντλήσει ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων, μεταξύ άλλων όταν το εν λόγω πρόσωπο επιδίδεται σε δραστηριότητες που προσβάλλουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή τα συγγενικά δικαιώματα, σε διομότιμα δίκτυα, επανειλημμένως, ή ακόμη και σε μεγάλη κλίμακα, σε σχέση με προστατευόμενα έργα συγκεκριμένων ειδών, που αποκαλύπτουν πληροφορίες, ενδεχομένως ευαίσθητες, σχετικά με την ιδιωτική ζωή του.

Εν προκειμένω, ο κάτοχος διεύθυνσης IP μπορεί να εκτίθεται ιδιαιτέρως σε τέτοιο κίνδυνο, όταν η δημόσια αρχή καλείται να αποφασίσει αν θα παραπέμψει ή όχι την υπόθεση στην εισαγγελική αρχή για την άσκηση δίωξης εις βάρος του. Συγκεκριμένα, η ένταση της προσβολής του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής μπορεί να αυξάνεται καθώς διανύονται τα διάφορα στάδια που απαρτίζουν τη διαδικασία κλιμακούμενης απάντησης, η οποία περιλαμβάνει διαδοχικές ενέργειες. Η πρόσβαση της δημόσιας αρχής στο σύνολο των δεδομένων τα οποία αφορούν το υποκείμενο των δεδομένων και συγκεντρώθηκαν κατά τα διάφορα στάδια της προμνησθείσας διαδικασίας μπορεί να καταστήσει δυνατή τη συναγωγή επακριβών συμπερασμάτων σχετικά με την ιδιωτική ζωή του. Ως εκ τούτου, η εθνική ρύθμιση πρέπει να προβλέπει προηγούμενο έλεγχο ο οποίος πρέπει να διενεργείται προτού η δημόσια αρχή μπορέσει να συσχετίσει δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα με ένα τέτοιο σύνολο δεδομένων, καθώς και πριν από την ενδεχόμενη αποστολή της επιστολής ενημέρωσης με την οποία διαπιστώνεται ότι το εν λόγω πρόσωπο τέλεσε πράξεις σε σχέση με τις οποίες μπορούν να ασκηθούν ποινικές δίωξεις. Εξάλλου, ο εν λόγω έλεγχος πρέπει να διαφυλάσσει την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας κλιμακούμενης απάντησης καθιστώντας, ειδικότερα, δυνατό τον εντοπισμό περιπτώσεων νέας ενδεχόμενης επανάληψης της επίμαχης παραβατικής συμπεριφοράς. Προς τούτο, η εν λόγω διαδικασία πρέπει να οργανώνεται και να διαρθρώνεται κατά τρόπο ώστε τα δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα ενός προσώπου τα οποία αντιστοιχούν σε διευθύνσεις IP που συλλέχθηκαν προηγουμένως στο διαδίκτυο να μη μπορούν να συσχετιστούν αυτομάτως, από τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα, εντός της αρμόδιας δημόσιας αρχής, με την εξέταση των πραγματικών περιστατικών, με τα στοιχεία τα οποία η δημόσια αρχή έχει στη διάθεσή της και τα οποία θα μπορούσαν να καταστήσουν δυνατή τη συναγωγή επακριβών συμπερασμάτων σχετικά με την ιδιωτική ζωή του εν λόγω προσώπου.

Επιπλέον, όσον αφορά το αντικείμενο του προηγούμενου ελέγχου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στις περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν υπόνοιες ότι το υποκείμενο των δεδομένων διέπραξε αδίκημα, το οποίο εμπίπτει στα ποινικά αδικήματα εν γένει, το δικαστήριο ή η ανεξάρτητη διοικητική οντότητα που είναι επιφορτισμένα με τον εν λόγω έλεγχο πρέπει να αρνηθούν την πρόσβαση όταν αυτή θα παρείχε στη δημόσια αρχή τη δυνατότητα να αντλήσει ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων. Αντιθέτως, ακόμη και πρόσβαση που καθιστά δυνατή τη συναγωγή τέτοιων επακριβών συμπερασμάτων θα πρέπει να επιτρέπεται σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν υπόνοιες ότι το υποκείμενο των δεδομένων διέπραξε πλημμελήματα τα οποία, κατά το οικείο κράτος μέλος, θίγουν θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας και, επομένως, εμπίπτουν στις σοβαρές μορφές εγκληματικότητας.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι ο προηγούμενος έλεγχος δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να είναι πλήρως αυτοματοποιημένος δεδομένου ότι, καθόσον πρόκειται περί ποινικής έρευνας, τέτοιος έλεγχος απαιτεί τη στάθμιση, αφενός, των έννομων συμφερόντων που σχετίζονται με την καταπολέμηση της εγκληματικότητας και, αφετέρου, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η εν λόγω στάθμιση απαιτεί την παρέμβαση φυσικού προσώπου, η οποία είναι κατά μείζονα λόγο αναγκαία δεδομένου ότι η αυτοματοποίηση και η μεγάλη κλίμακα της επίμαχης επεξεργασίας δεδομένων συνεπάγονται κινδύνους για την ιδιωτική ζωή.

Επομένως, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η δυνατότητα των προσώπων που είναι επιφορτισμένα, εντός της δημόσιας αρχής, με την εξέταση των πραγματικών περιστατικών να συσχετίζουν τα δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα ενός προσώπου τα οποία αντιστοιχούν σε διεύθυνση IP με τα αρχεία που περιέχουν στοιχεία από τα οποία μπορεί να καταστεί γνωστός ο τίτλος προστατευόμενων έργων, των οποίων η διάθεση στο διαδίκτυο δικαιολόγησε τη συλλογή των διευθύνσεων IP από οργανισμούς δικαιούχων πρέπει να υπόκειται, σε περιπτώσεις περαιτέρω επανάληψης, από το ίδιο πρόσωπο, δραστηριότητας που προσβάλλει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή τα συγγενικά δικαιώματα, σε έλεγχο εκ μέρους δικαστηρίου ή ανεξάρτητης διοικητικής οντότητας. Ο εν λόγω έλεγχος δεν μπορεί να είναι πλήρως αυτοματοποιημένος και πρέπει να διενεργείται πριν από την προμνησθείσα συσχέτιση, η οποία μπορεί σε τέτοιες περιπτώσεις να καταστήσει δυνατή τη συναγωγή επακριβών συμπερασμάτων σχετικά με την ιδιωτική ζωή του

προσώπου η διεύθυνση IP του οποίου χρησιμοποιήθηκε για δραστηριότητες δυνάμενες να προσβάλουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή τα συγγενικά δικαιώματα.

Τέλος, κατά τέταρτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το σύστημα επεξεργασίας δεδομένων που χρησιμοποιεί η δημόσια αρχή πρέπει να ελέγχεται τακτικά από ανεξάρτητο φορέα που έχει την ιδιότητα τρίτου σε σχέση με την εν λόγω δημόσια αρχή. Σκοπός του ελέγχου είναι η εξακρίβωση της ακεραιότητας του συστήματος, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσματικών εγγυήσεων κατά των κινδύνων καταχρηστικής ή παράνομης πρόσβασης και χρήσης των δεδομένων αυτών, καθώς και η εξακρίβωση της αποτελεσματικότητας και της αξιοπιστίας του για τον εντοπισμό τυχόν παραβάσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, εν προκειμένω, η αυτοματοποιημένη επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τη δημόσια αρχή βάσει των πληροφοριών σχετικά με τις προσβολές δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας που διαπίστωσαν οργανισμοί δικαιούχων μπορεί να συνεπάγεται έναν αριθμό ψευδώς θετικών αποτελεσμάτων και, κυρίως, τον κίνδυνο ένας δυνητικώς πολύ μεγάλος αριθμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να υποκλαπεί από τρίτους για σκοπούς κατάχρησης ή για παράνομους σκοπούς, στοιχείο που δικαιολογεί την αναγκαιότητα τέτοιου ελέγχου.

Επιπλέον, το Δικαστήριο προσθέτει ότι η ως άνω επεξεργασία πρέπει να τηρεί τους ειδικούς κανόνες προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που προβλέπει η οδηγία 2016/680²⁴. Συγκεκριμένα, εν προκειμένω, μολονότι δεν διαθέτει ίδιες εξουσίες λήψης αποφάσεως στο πλαίσιο της καλούμενης διαδικασίας κλιμακούμενης απάντησης, η δημόσια αρχή πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «δημόσια αρχή» η οποία εμπλέκεται στην πρόληψη και τη διερεύνηση ποινικών αδικημάτων και, επομένως, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω οδηγίας. Συνεπώς, τα πρόσωπα που εμπλέκονται σε τέτοια διαδικασία πρέπει να απολαύουν ενός συνόλου ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων που προβλέπονται από την οδηγία 2016/680, απόκειται δε στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει ότι οι εν λόγω εγγυήσεις προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία.

Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, [EU:C:2024:371](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Απόρρητο των επικοινωνιών – Πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Οδηγία 2002/58/EK – Άρθρο 15, παράγραφος 1 – Άρθρα 7, 8 και 11 καθώς και 52, παράγραφος 1, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αίτηση αρμόδιας εθνικής αρχής με την οποία ζητείται πρόσβαση στα δεδομένα αυτά με σκοπό τη δίωξη των αδικημάτων της διακεκριμένης κλοπής – Ορισμός της έννοιας του “σοβαρού αδικήματος” η δίωξη του οποίου μπορεί να δικαιολογήσει σοβαρή επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα – Αρμοδιότητα των κρατών μελών – Αρχή της αναλογικότητας – Έκταση του προηγούμενου δικαστικού ελέγχου επί των αιτημάτων πρόσβασης σε δεδομένα που διατηρούν οι πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε ο Giudice delle indagini preliminari presso il Tribunale di Bolzano (αρμόδιος για την προκαταρκτική έρευνα δικαστής του πρωτοδικείου Bolzano, Ιταλία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως αποσαφηνίζει τίνος αρμοδιότητα είναι ο ορισμός της έννοιας του «σοβαρού αδικήματος» για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1,

²⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2016, L 119, σ. 89).

της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες ²⁵. Επιπλέον, αποφαίνεται επί της έκτασης του προηγούμενου εθνικού δικαστικού ελέγχου επί αιτημάτων πρόσβασης σε δεδομένα που διατηρούν οι πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Κατόπιν δύο κλοπών κινητού τηλεφώνου, η Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (εισαγγελία πρωτοδικών Bolzano, Ιταλία) άσκησε ισάριθμες ποινικές διώξεις κατά αγνώστων για τα αδικήματα της διακεκριμένης κλοπής. Προκειμένου να ταυτοποιηθούν οι δράστες των εν λόγω κλοπών, η εισαγγελία ζήτησε από το αιτούν δικαστήριο, βάσει διατάξεως του εθνικού δικαίου ²⁶, άδεια να λάβει από τις εταιρίες τηλεπικοινωνιών τα αρχεία τηλεφωνικών κλήσεων των κλαπέντων τηλεφώνων.

Το αιτούν δικαστήριο, έχοντας αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η εθνική αυτή διάταξη, σύμφωνα με την οποία η στέρηση της ελευθερίας ποινή μέγιστης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών με την οποία τιμωρείται ορισμένο αδίκημα μπορεί να δικαιολογήσει την κοινοποίηση αρχείων τηλεφωνικών κλήσεων στις δημόσιες αρχές, είναι συμβατή με την οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), ερωτά το Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας αυτής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, σε σχέση με τη φύση της επέμβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ²⁷, η οποία προκαλείται από την πρόσβαση στα αρχεία τηλεφωνικών κλήσεων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επέμβαση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως σοβαρή και ότι, κατά συνέπεια, τέτοια πρόσβαση μπορεί να παρασχεθεί μόνο στο πλαίσιο της καταπολέμησης της βαριάς εγκληματικότητας. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, όσον αφορά τη διαπίστωση σοβαρής επέμβασης στα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι δεν ζητείται πρόσβαση στα δεδομένα των ιδιοκτητών των επίμαχων κινητών τηλεφώνων, αλλά στα δεδομένα των προσώπων που χρησιμοποίησαν τα τηλέφωνα αυτά μετά τη φερόμενη κλοπή τους. Πράγματι, από την οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες ²⁸ προκύπτει ότι η κατ' αρχήν υποχρέωση διασφάλισης του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης αφορά τις επικοινωνίες που πραγματοποιούνται από τους χρήστες του δημόσιου δικτύου επικοινωνιών. Πλην όμως, η οδηγία ορίζει ως «χρήστη» κάθε φυσικό πρόσωπο που χρησιμοποιεί διαθέσιμη στο κοινό υπηρεσία ηλεκτρονικών επικοινωνιών, χωρίς να είναι απαραίτητα συνδρομητής της εν λόγω υπηρεσίας.

²⁵ Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία [της] ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ 2002, L 201, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες).

²⁶ 'Ητοι, του άρθρου 132, παράγραφος 3, του decreto legislativo n. 196 – Codice in materia di protezione dei dati personali, recante disposizioni per l'adeguamento dell'ordinamento nazionale al regolamento (UE) n. 2016/679 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 27 aprile 2016, relativo alla protezione delle persone fisiche con riguardo al trattamento dei dati personali, nonché alla libera circolazione di tali dati e che abroga la direttiva 95/46/CE [νομοθετικού διατάγματος 196, περί θεσπίσεως κώδικα στον τομέα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, περί διατάξεων προσαρμογής του εθνικού δικαίου στον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27 Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ], της 30ής Ιουνίου 2003 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 174, της 29ης Ιουλίου 2003), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

²⁷ Τα οποία κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη.

²⁸ Άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

Κατά δεύτερον, σε σχέση με τον ορισμό της έννοιας του όρου «σοβαρό αδίκημα», το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στο μέτρο που η Ένωση δεν έχει νομοθετήσει συναφώς, η ποινική νομοθεσία και οι κανόνες της ποινικής δικονομίας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Ωστόσο, τα κράτη μέλη πρέπει να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης.

Συναφώς, σημειώνει ότι ο ορισμός των ποινικών αδικημάτων, των ελαφρυντικών και επιβαρυντικών περιστάσεων καθώς και των κυρώσεων αντανάκλα τόσο την κοινωνική πραγματικότητα όσο και τις νομικές παραδόσεις, οι οποίες ποικίλλουν όχι μόνο μεταξύ των κρατών μελών αλλά και διαχρονικά. Συνεπώς, τόσο η εν λόγω κοινωνική πραγματικότητα και όσο και παραδόσεις έχουν αδιαμφισβήτητη σημασία για τον καθορισμό των σοβαρών αδικημάτων.

Ως εκ τούτου, λαμβανομένων υπόψη της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών και των σημαντικών διαφορών που υφίστανται μεταξύ των εθνικών νομικών συστημάτων στον τομέα του ποινικού δικαίου, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίσουν τα «σοβαρά αδικήματα».

Εντούτοις, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι ο ορισμός των «σοβαρών αδικημάτων» πρέπει να συνάδει με τις απαιτήσεις που απορρέουν από την οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες²⁹, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη³⁰. Επομένως, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να παραμορφώνουν την έννοια του «σοβαρού αδικήματος» και, κατ' επέκταση, την έννοια της «βαριάς εγκληματικότητας», περιλαμβάνοντας σε αυτήν αδικήματα προδήλως μη σοβαρά υπό το πρίσμα των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν στο οικείο κράτος μέλος. Προκειμένου, ακριβώς, να εξακριβωθεί ότι δεν υφίσταται τέτοιου είδους παραμόρφωση, είναι ουσιώδες, όταν υφίσταται κίνδυνος σοβαρής επέμβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα, η πρόσβαση των αρμόδιων εθνικών αρχών στα διατηρούμενα δεδομένα να υπόκειται σε προηγούμενο έλεγχο είτε από δικαστήριο είτε από ανεξάρτητη διοικητική αρχή.

Κατά τρίτον και τελευταίον, προκειμένου να εκτιμηθεί εάν ο ορισμός που δίδεται, κατά την εθνική διάταξη, στα «σοβαρά αδικήματα» είναι υπερβολικά ευρύς, το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι ορισμός σύμφωνα με τον οποίο τα «σοβαρά αδικήματα», για τη δίωξη των οποίων μπορεί να παρασχεθεί πρόσβαση, είναι τα αδικήματα για τα οποία η μέγιστη στερητική της ελευθερίας ποινή είναι ίση τουλάχιστον με τη διάρκεια που ορίζει ο νόμος, στηρίζεται σε αντικειμενικό κριτήριο.

Δεύτερον, υπογραμμίζει, εντούτοις, ότι ο ορισμός που δίδεται, κατά το εθνικό δίκαιο, στα «σοβαρά αδικήματα» δεν πρέπει να είναι τόσο ευρύς ώστε η πρόσβαση στα δεδομένα αυτά να καθίσταται ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Επομένως, ο ορισμός αυτός δεν μπορεί να καλύπτει τη συντριπτική πλειονότητα των ποινικών αδικημάτων, όπερ θα συνέβαινε εάν το όριο καθοριζόταν σε υπερβολικά χαμηλό επίπεδο. Ωστόσο, δεν φαίνεται να είναι υπερβολικά χαμηλό, στο πλαίσιο αυτό, ένα όριο που καθορίζεται με αναφορά σε στερητική της ελευθερίας ποινή μέγιστης διάρκειας τριών ετών.

Τούτου δοθέντος, εφόσον ο ορισμός των «σοβαρών αδικημάτων» καθορίζεται με αναφορά όχι σε ελάχιστη αλλά σε μέγιστη ποινή, το Δικαστήριο δεν αποκλείει να μπορεί να ζητηθεί πρόσβαση σε δεδομένα, η οποία συνιστά σοβαρή επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα, με σκοπό τη δίωξη αδικημάτων που, στην πραγματικότητα, δεν εμπίπτουν στη βαριά εγκληματικότητα.

Εντούτοις, δεν είναι κατ' ανάγκην αντίθετος προς την αρχή της αναλογικότητας ο καθορισμός ορίου πέραν του οποίου η επαπειλούμενη για ορισμένο αδίκημα μέγιστη στερητική της ελευθερίας ποινή δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του ως σοβαρού αδικήματος.

Αφενός, τούτο φαίνεται να συμβαίνει στην περίπτωση της επίμαχης εθνικής διάταξης, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή φαίνεται να καλύπτει, μεταξύ άλλων, περιπτώσεις στις οποίες η πρόσβαση δεν

²⁹ Άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

³⁰ Άρθρα 7, 8, και 11 καθώς και 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

μπορεί να χαρακτηριστεί ως σοβαρή επέμβαση, διότι δεν αφορά ένα σύνολο δεδομένων από το οποίο να μπορούν να συναχθούν ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή των οικείων προσώπων.

Αφετέρου, το δικαστήριο ή η ανεξάρτητη διοικητική αρχή που παρεμβαίνει στο πλαίσιο προηγούμενου ελέγχου πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί ή να περιορίσει την πρόσβαση όταν διαπιστώνει ότι η επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα είναι σοβαρή ενώ είναι πρόδηλο ότι το επίμαχο αδίκημα δεν εμπίπτει πράγματι στη βαριά εγκληματικότητα.

Συγκεκριμένα, το δικαστήριο ή η οντότητα που είναι επιφορτισμένη με τον έλεγχο αυτό πρέπει να είναι σε θέση να διασφαλίσει δίκαιη ισορροπία μεταξύ, αφενός, των έννομων συμφερόντων που συνδέονται με τις ανάγκες της ποινικής έρευνας και, αφετέρου, των θεμελιωδών δικαιωμάτων του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ειδικότερα, το εν λόγω δικαστήριο ή η εν λόγω οντότητα πρέπει να μπορεί να αποκλείσει την πρόσβαση όταν αυτή ζητείται στο πλαίσιο ποινικής δίωξης για αδίκημα μη προδήλως σοβαρό.

Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη, δεν αντιτίθεται σε εθνική διάταξη κατά την οποία ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να επιτρέψει την πρόσβαση σε σύνολο δεδομένων κίνησης ή δεδομένων θέσης όταν αυτή ζητείται για τη διερεύνηση αδικημάτων τα οποία τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή μέγιστης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών, υπό τον όρο όμως ότι ο δικαστής έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί την πρόσβαση, εάν αυτή ζητείται στο πλαίσιο έρευνας σχετικά με αδίκημα μη προδήλως σοβαρό, λαμβανομένων υπόψη των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούν στο οικείο κράτος μέλος.

**Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως),
Bezirkshauptmannschaft Landeck (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά
δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο) (C-548/21, [EU:C:2024:830](#))**

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – Άρθρο 3, σημείο 2 – Έννοια της “επεξεργασίας” – Άρθρο 4 – Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ’ – Αρχή της “ελαχιστοποίησης των δεδομένων” – Άρθρα 7, 8 και 47 καθώς και άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Απαίτηση κατά την οποία ένας περιορισμός στην άσκηση θεμελιώδους δικαιώματος πρέπει να “προβλέπεται από τον νόμο” – Αναλογικότητα – Εκτίμηση της αναλογικότητας υπό το πρίσμα του συνόλου των κρίσιμων στοιχείων – Προηγούμενος έλεγχος από δικαστήριο ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή – Άρθρο 13 – Ενημέρωση που διατίθεται ή δίδεται στο υποκείμενο των δεδομένων – Όρια – Άρθρο 54 – Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής κατά υπευθύνου επεξεργασίας ή εκτελούντος την επεξεργασία – Αστυνομική έρευνα σχετική με τη διακίνηση ναρκωτικών – Απόπειρα των αστυνομικών αρχών να ξεκλειδώσουν κινητό τηλέφωνο προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση, για τους σκοπούς της εν λόγω έρευνας, στα δεδομένα που περιέχονται στο τηλέφωνο αυτό»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Landesverwaltungsgericht Tirol (περιφερειακό διοικητικό πρωτοδικείο του ομόσπονδου κράτους του Τιρόλου, Αυστρία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διευκρινίζει, αφενός, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες, βάσει της οδηγίας 2016/680³¹, οι αρμόδιες εθνικές αρχές μπορούν να έχουν πρόσβαση στα

³¹ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2016, L 119, σ. 89).

δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο με σκοπό την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση και δίωξη ποινικών αδικημάτων εν γένει. Αφετέρου, αναγνωρίζει το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να ενημερώνεται για τους λόγους βάσει των οποίων χορηγήθηκε η άδεια πρόσβασης σε τέτοια δεδομένα, τούτο δε αφ' ης στιγμής δεν υπάρχει πλέον πιθανότητα η ενημέρωση αυτή να θέσει σε κίνδυνο τα καθήκοντα που έχουν οι ως άνω αρχές.

Στις 23 Φεβρουαρίου 2021, κατά τη διάρκεια ελέγχου για τον εντοπισμό ναρκωτικών, Αυστριακοί τελωνειακοί υπάλληλοι κατέσχεσαν δέμα με παραλήπτη τον CG, το οποίο περιείχε 85 γραμμάρια κάνναβης. Το εν λόγω δέμα διαβιβάστηκε, προς εξέταση, στις αυστριακές αστυνομικές αρχές. Στις 6 Μαρτίου 2021, στο πλαίσιο αστυνομικής έρευνας σχετικής με τη διακίνηση ναρκωτικών, δύο αστυνομικοί διεξήγαγαν έρευνα στην κατοικία του CG και του έθεσαν ερωτήσεις σχετικά με τον αποστολέα του δέματος. Κατόπιν της άρνησης του CG να παράσχει στους αστυνομικούς πρόσβαση στα δεδομένα σύνδεσης του κινητού τηλεφώνου του, οι τελευταίοι κατέσχεσαν το τηλέφωνο.

Στη συνέχεια, διάφοροι αστυνομικοί προσπάθησαν να ξεκλειδώσουν το κινητό τηλέφωνο του CG. Εν προκειμένω, τόσο η κατάσχεση του τηλεφώνου όσο και οι μετέπειτα απόπειρες αξιοποίησης του περιεχομένου του πραγματοποιήθηκαν από τους αστυνομικούς χωρίς άδεια της εισαγγελικής αρχής ή δικαστή.

Στις 31 Μαρτίου 2021 ο CG άσκησε προσφυγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αμφισβητώντας τη νομιμότητα της κατάσχεσης του κινητού τηλεφώνου του, το οποίο του επεστράφη στις 20 Απριλίου 2021. Ο CG δεν ενημερώθηκε αμέσως για τις απόπειρες αξιοποίησης του περιεχομένου του τηλεφώνου του και τις πληροφορήθηκε στο πλαίσιο της εκκρεμούς ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου δίκης.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, υπό το πρίσμα της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες³², η πλήρης και ανεξέλεγκτη πρόσβαση στο σύνολο των δεδομένων που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο συνιστά τόσο σοβαρή επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα³³ ώστε η πρόσβαση αυτή να πρέπει να παρέχεται μόνο για την καταπολέμηση των σοβαρών αδικημάτων. Διερωτάται επίσης, αφενός, αν η εν λόγω οδηγία³⁴ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας η δικαστική αστυνομία μπορεί, κατά τη διάρκεια ποινικής έρευνας, να αποκτήσει πλήρη και ανεξέλεγκτη πρόσβαση στο σύνολο των δεδομένων που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, χωρίς την άδεια δικαστή ή ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, και, αφετέρου, αν η εθνική αυτή ρύθμιση συμβιβάζεται με το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προσφυγής, στο μέτρο που δεν υποχρεώνει τις αστυνομικές αρχές να ενημερώνουν τον ιδιοκτήτη κινητού τηλεφώνου για τα μέτρα ψηφιακής αξιοποίησης του τηλεφώνου του.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η απόπειρα των αστυνομικών αρχών να αποκτήσουν απευθείας πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο χωρίς οποιαδήποτε παρέμβαση παρόχου υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπως αυτή που αφορά τον CG, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

³² Και, πιο συγκεκριμένα, του άρθρου 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία [της] ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ 2002, L 201, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες).

³³ Τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

³⁴ Και, πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι μια τέτοια απόπειρα πρόσβασης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2016/680. Συναφώς, διευκρινίζει ότι, λαμβανομένου υπόψη του ευρέος περιεχομένου που ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλησε να προσδώσει στην έννοια της «επεξεργασίας»³⁵, όταν οι αστυνομικές αρχές κατάσχουν ένα τηλέφωνο και επιχειρούν να ανακτήσουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στο τηλέφωνο και να αναζητήσουν πληροφορίες σε αυτά, προβαίνουν σε «επεξεργασία», ακόμη και αν οι αρχές αυτές δεν καταφέρουν, για τεχνικούς λόγους, να αποκτήσουν πρόσβαση στα δεδομένα. Πράγματι, η αποτελεσματικότητα της αρχής του περιορισμού των σκοπών³⁶ απαιτεί κατ' ανάγκην να καθορίζεται ο σκοπός της συλλογής ήδη από το στάδιο κατά το οποίο οι αρμόδιες αρχές επιχειρούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καθώς μια τέτοια απόπειρα, αν ευοδωθεί, είναι ικανή να τους παράσχει τη δυνατότητα, μεταξύ άλλων, να συλλέξουν και να ανακτήσουν αμέσως τα επίμαχα δεδομένα ή να αναζητήσουν αμέσως πληροφορίες σε αυτά. Αν μια τέτοια απόπειρα δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «επεξεργασία» των δεδομένων, θα διακυβευόταν το υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των φυσικών προσώπων. Ομοίως, αν η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2016/680 εξαρτιόταν από την επιτυχία της απόπειρας πρόσβασης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, τούτο θα δημιουργούσε τόσο για τις αρμόδιες εθνικές αρχές όσο και για τους πολίτες αβεβαιότητα η οποία θα ήταν ασυμβίβαστη με την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει αν η αρχή της «ελαχιστοποίησης των δεδομένων»³⁷, ως έκφραση της αρχής της αναλογικότητας, αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία παρέχει στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα να αποκτήσουν πρόσβαση στα δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, με σκοπό την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση και δίωξη ποινικών αδικημάτων εν γένει, χωρίς να εξαρτά την άσκηση της δυνατότητας αυτής από τη διενέργεια προηγούμενου ελέγχου εκ μέρους δικαστή ή ανεξάρτητης διοικητικής αρχής. Ειδικότερα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων σχετικά με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³⁸ πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας και μπορούν να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πράγματι σε σκοπούς γενικού συμφέροντος τους οποίους αναγνωρίζει η Ένωση. Υπ' αυτή την έννοια, αφενός, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο αστυνομικής έρευνας για την καταστολή ποινικού αδικήματος, όπως η απόπειρα πρόσβασης στα δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, πρέπει να θεωρηθεί, κατ' αρχήν, ότι ανταποκρίνεται πράγματι σε σκοπό γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση. Αφετέρου, επισημαίνει ότι, για να είναι αναλογικοί οι απορρέοντες από μια τέτοια επεξεργασία περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αφορούν τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, πρέπει να γίνεται στάθμιση όλων των κρίσιμων στοιχείων της εκάστοτε περίπτωσης.

Συγκεκριμένα, πρώτον, όσον αφορά τη σοβαρότητα του περιορισμού των εν λόγω θεμελιωδών δικαιωμάτων που απορρέει από ρύθμιση η οποία επιτρέπει στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές να αποκτήσουν πρόσβαση, χωρίς προηγούμενη άδεια, στα δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η πρόσβαση αυτή ενδέχεται να αφορά, ανάλογα με το περιεχόμενο του κινητού τηλεφώνου και τις επιλογές των αστυνομικών αρχών, ένα πολύ ευρύ φάσμα δεδομένων και, επομένως, θα μπορούσε να οδηγήσει σε πολύ ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική ζωή του υποκειμένου των δεδομένων. Συνεπώς, μια τέτοια επέμβαση στα θεμελιώδη

³⁵ Κατά το άρθρο 3, σημείο 2, της οδηγίας 2016/680, ως «επεξεργασία» νοείται «κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται, με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

³⁶ Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2016/680.

³⁷ Όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2016/680, κατά το οποίο τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι κατάλληλα, συναφή και όχι υπερβολικά σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία.

³⁸ Άρθρα 7 και 8 του Χάρτη.

δικαιώματα που αφορούν τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να θεωρηθεί σοβαρή, ή ακόμη και ιδιαίτερα σοβαρή.

Δεύτερον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η σοβαρότητα του αδικήματος που αποτελεί αντικείμενο της έρευνας είναι βασικό στοιχείο κατά την εξέταση της αναλογικότητας της σοβαρής επέμβασης που συνίσταται στην πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο. Ωστόσο, εάν γινόταν δεκτό ότι μόνον η καταπολέμηση της σοβαρής εγκληματικότητας μπορεί να δικαιολογήσει την πρόσβαση σε τέτοια δεδομένα, θα περιορίζονταν οι εξουσίες των αρμόδιων αρχών προς διεξαγωγή έρευνας όσον αφορά τα ποινικά αδικήματα εν γένει, θα παραβλεπόταν η ιδιαίτερη φύση των καθηκόντων που ασκούν οι εν λόγω αρχές και θα υπονομευόταν ο σκοπός της εγκαθίδρυσης ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης εντός της Ένωσης. Τούτου λεχθέντος, για να πληρούται η απαίτηση κατά την οποία κάθε περιορισμός στην άσκηση θεμελιώδους δικαιώματος πρέπει να «προβλέπεται από τον νόμο»³⁹, ο εθνικός νομοθέτης οφείλει να ορίσει με επαρκή ακρίβεια τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, ιδίως τη φύση ή τις κατηγορίες των σχετικών αδικημάτων.

Τρίτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, όταν η πρόσβαση των αρμόδιων εθνικών αρχών στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ενέχει τον κίνδυνο σοβαρής, ή ακόμη και ιδιαίτερα σοβαρής, επέμβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, η πρόσβαση αυτή πρέπει να εξαρτάται από τη διενέργεια προηγούμενου ελέγχου από δικαστήριο ή από ανεξάρτητη διοικητική αρχή. Ο εν λόγω έλεγχος πρέπει να διενεργείται πριν από οποιαδήποτε απόπειρα πρόσβασης στα σχετικά δεδομένα, εκτός αν πρόκειται για δεόντως αιτιολογημένη περίπτωση επείγοντος, οπότε ο έλεγχος πρέπει να διενεργείται το συντομότερο δυνατόν. Στο πλαίσιο του ελέγχου αυτού, το δικαστήριο ή η ανεξάρτητη διοικητική αρχή πρέπει να έχει την εξουσία να αρνηθεί ή να περιορίσει μια αίτηση πρόσβασης εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2016/680 όταν διαπιστώνει ότι η επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα την οποία θα συνιστούσε η εν λόγω πρόσβαση θα ήταν δυσανάλογη. Εν προκειμένω, το δικαστήριο ή η ανεξάρτητη διοικητική αρχή πρέπει να αρνηθεί ή να περιορίσει την πρόσβαση των αρμόδιων αστυνομικών αρχών στα δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο εάν, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας του αδικήματος και των αναγκών της έρευνας, δεν δικαιολογείται η πρόσβαση στο περιεχόμενο των επικοινωνιών ή σε ευαίσθητα δεδομένα.

Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα των δικαιωμάτων στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία παρέχει στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα να αποκτήσουν πρόσβαση στα δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο, με σκοπό την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση και δίωξη ποινικών αδικημάτων εν γένει. Πάντως, προϋπόθεση για να επιτρέπεται μια τέτοια ρύθμιση είναι να τηρούνται οι αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας και να διενεργείται, από δικαστή ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή, προηγούμενος έλεγχος της άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης σε τέτοια δεδομένα.

Κατά τρίτον, το Δικαστήριο αποφαινεται επί του ζητήματος αν ο CG έπρεπε να έχει ενημερωθεί για τις απόπειρες πρόσβασης στα δεδομένα που περιέχονταν στο κινητό του τηλέφωνο⁴⁰. Διαπιστώνει συναφώς ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές οι οποίες έχουν λάβει άδεια από δικαστή ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή να αποκτήσουν πρόσβαση σε αποθηκευμένα δεδομένα οφείλουν να ενημερώνουν τα υποκείμενα των δεδομένων για τους λόγους στους οποίους στηρίζεται η άδεια, μόλις παύσει να υπάρχει πιθανότητα η ενημέρωσή τους αυτή να υπονομεύσει τις έρευνες που διεξάγουν οι αρμόδιες αυτές εθνικές αρχές. Οι τελευταίες οφείλουν να θέτουν στη διάθεση των υποκειμένων των

³⁹ Άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

⁴⁰ Άρθρο 47 του Χάρτη.

δεδομένων το σύνολο των πληροφοριών που προβλέπει η οδηγία 2016/680 ⁴¹, προκειμένου αυτά να μπορούν να ασκήσουν, μεταξύ άλλων, το δικαίωμά τους σε αποτελεσματική προσφυγή ⁴². Επομένως, εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει γενικώς κάθε δικαίωμα λήψης τέτοιων πληροφοριών δεν συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο CG θα έπρεπε να έχει ενημερωθεί εκ των προτέρων για τις απόπειρες πρόσβασης στα δεδομένα που περιείχονταν στο κινητό του τηλέφωνο. Πράγματι, αφού το κινητό τηλέφωνο του CG είχε ήδη κατασχεθεί όταν οι αστυνομικές αρχές προσπάθησαν να το ξεκλειδώσουν, δεν προκύπτει ότι η ενημέρωση του CG για τις εν λόγω απόπειρες πρόσβασης ήταν ικανή να υπονομεύσει την έρευνα. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2016/680, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα του Χάρτη ⁴³, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει στις αρμόδιες αρχές να αποκτήσουν πρόσβαση σε δεδομένα που περιέχονται σε κινητό τηλέφωνο χωρίς να ενημερώσουν το υποκείμενο των δεδομένων για τους λόγους στους οποίους στηρίζεται η χορηγηθείσα από δικαστή ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή άδεια πρόσβασης σε τέτοια δεδομένα, αψ' ης στιγμής δεν υπάρχει πλέον πιθανότητα η ενημέρωση αυτή να θέσει σε κίνδυνο τα καθήκοντα που έχουν οι ως άνω αρμόδιες αρχές.

2. Βιομετρικά και γενετικά δεδομένα

Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Direktor na Glavna direksia «Natsionalna politsia» pri MVR – Sofia (C-118/22, [EU:C:2024:97](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για τους σκοπούς της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία γ' και ε' – Ελαχιστοποίηση των δεδομένων – Περιορισμός της αποθήκευσης – Άρθρο 5 – Κατάλληλες προθεσμίες για τη διαγραφή ή για την περιοδική επανεξέταση της αναγκαιότητας αποθήκευσης – Άρθρο 10 – Επεξεργασία βιομετρικών και γενετικών δεδομένων – Απόλυτη αναγκαιότητα – Άρθρο 16, παράγραφοι 2 και 3 – Δικαίωμα διαγραφής – Περιορισμός της επεξεργασίας – Άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Φυσικό πρόσωπο που έχει καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση και έχει μετέπειτα αποκατασταθεί – Αποθήκευση των δεδομένων υποκειμένου μέχρι τον θάνατό του – Μη ύπαρξη δικαιώματος διαγραφής ή περιορισμού της επεξεργασίας – Αναλογικότητα»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Varhoven administrativen sad (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Βουλγαρία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί των χρονικών ορίων της αποθήκευσης, για τους σκοπούς της καταπολέμησης των ποινικών αδικημάτων, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσώπων που έχουν καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση, υπό το πρίσμα της οδηγίας 2016/680 ⁴⁴.

⁴¹ Οι οποίες μνημονεύονται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/680.

⁴² Άρθρο 54 της οδηγίας 2016/680.

⁴³ Πιο συγκεκριμένα, τα άρθρα 13 και 54 της οδηγίας 2016/680, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των άρθρων 47 και 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

⁴⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2016, L 119, σ. 89).

Ο ΝΓ ενεγράφη στο αστυνομικό μητρώο στο πλαίσιο ανακριτικής διαδικασίας για ψευδομαρτυρία. Μετά το πέρας της ανάκρισης του απαγγέλθηκαν κατηγορίες και, ακολούθως, κηρύχθηκε ένοχος για το προαναφερθέν αδίκημα και καταδικάστηκε σε ποινή επιτήρησης διάρκειας ενός έτους. Μετά την έκτιση της επιβληθείσας ποινής τού δόθηκε το ευεργέτημα της αποκατάστασης καταδικασθέντος.

Ο ΝΓ υπέβαλε αίτηση διαγραφής του από το αστυνομικό μητρώο επί τη βάση της αποκατάστασής του. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε με το σκεπτικό ότι τυχόν αμετάκλητη ποινική καταδίκη, ακόμη και σε περίπτωση αποκατάστασης του καταδικασθέντος, δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των λόγων διαγραφής από το αστυνομικό μητρώο, οι οποίοι απαριθμούνται εξαντλητικώς στο εθνικό δίκαιο. Μετά την απόρριψη της προσφυγής του κατά της αποφάσεως αυτής, ο ΝΓ άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι από την οδηγία 2016/680 προκύπτει ότι η αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν μπορεί να έχει απεριόριστη διάρκεια. Όπως υποστηρίζει ο ΝΓ, τούτο ισχύει de facto οσάκις ο καταδικασθείς δεν μπορεί ποτέ να επιτύχει τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που έχουν συλλεγεί σε σχέση με το ποινικό αδίκημα για το οποίο καταδικάστηκε αμετάκλητα, ακόμη και μετά την έκτιση της ποινής του και την αποκατάστασή του.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο ζητώντας να διευκρινιστεί αν η οδηγία 2016/680⁴⁵, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴⁶, αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει την αποθήκευση από τις αστυνομικές αρχές, για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και δη βιομετρικών και γενετικών δεδομένων, των οποίων υποκείμενα είναι πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα, μέχρι τον θάνατο των προσώπων αυτών, ακόμη και στην περίπτωση μεταγενέστερης αποκατάστασής τους, χωρίς να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να ζητήσουν και να επιτύχουν τη διαγραφή των δεδομένων τους ή, κατά περίπτωση, τον περιορισμό της επεξεργασίας τους.

Με την απόφασή του, το Δικαστήριο δίδει καταφατική απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο επισημαίνει, κατά πρώτον, ότι η οδηγία 2016/680 καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο χάρη στο οποίο διασφαλίζεται, μεταξύ άλλων, ότι η αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, πιο συγκεκριμένα, το χρονικό διάστημα αποθήκευσής τους περιορίζεται σε εκείνο που κρίνεται αναγκαίο για τον σκοπό για τον οποίο τα δεδομένα αυτά αποθηκεύονται, ενώ συγχρόνως καταλείπει στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίσουν, τηρουμένου του εν λόγω πλαισίου, τις επιμέρους περιπτώσεις στις οποίες η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων επιτάσσει τη διαγραφή των δεδομένων και το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να λάβει χώρα η διαγραφή τους. Στον αντίποδα, η οδηγία αυτή δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη να καθορίσουν απόλυτα χρονικά όρια για τη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν των οποίων πρέπει να διατάσσεται αυτόματα η διαγραφή τους.

Ειδικότερα, κατ' αρχάς, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2016/680 θεσπίζει την αρχή της «ελαχιστοποίησης των δεδομένων», σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι κατάλληλα, συναφή και όχι υπερβολικά σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία. Επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν ότι

⁴⁵ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία γ' και ε', της οδηγίας 2016/680, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τα άρθρα 5 και 10, το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο β', καθώς και το άρθρο 16, παράγραφοι 2 και 3.

⁴⁶ Τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατοχυρώνουν, αντιστοίχως, το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

τα δεδομένα αυτά θα διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων των δεδομένων για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από αυτό που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 5 της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν ιδίως τον καθορισμό κατάλληλων προθεσμιών για τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή για την περιοδική επανεξέταση της αναγκαιότητας αποθήκευσης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η «καταλληλότητα» των προβλεπόμενων προθεσμιών επιτάσσει, εν πάση περιπτώσει, να καθιστούν οι προθεσμίες αυτές δυνατή τη διαγραφή των εν λόγω δεδομένων οσάκις η διατήρησή τους παύει να είναι αναγκαία υπό το πρίσμα του σκοπού που δικαιολόγησε την επεξεργασία τους.

Εν συνεχεία, το άρθρο 10 της οδηγίας 2016/680, το οποίο διέπει τις επεξεργασίες ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα βιομετρικά και γενετικά δεδομένα, επιτρέπει την επεξεργασία τέτοιων δεδομένων «μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαί[α]».

Τέλος, το άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/680 θεσπίζει δικαίωμα διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εάν η επεξεργασία παραβιάζει τις διατάξεις που θεσπίζονται δυνάμει της οδηγίας αυτής ⁴⁷ ή εάν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να διαγραφούν προκειμένου να τηρηθεί εκ του νόμου υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας ⁴⁸. Από το άρθρο αυτό προκύπτει ότι το υποκείμενο των δεδομένων δύναται να ασκήσει το δικαίωμα διαγραφής των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων, οσάκις η διατήρησή τους δεν είναι ή παύει να είναι αναγκαία για τον σκοπό για τον οποίο υποβάλλονται σε επεξεργασία ή οσάκις τέτοιου είδους διαγραφή επιβάλλεται προκειμένου να τηρηθεί η καθορισθείσα από το εθνικό δίκαιο, προς τούτο, προθεσμία.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τηρούνται στο αστυνομικό μητρώο και αφορούν πρόσωπα που διώκονται για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα αποθηκεύονται μόνο για επιχειρησιακούς σκοπούς και, ειδικότερα, προκειμένου να γίνει αντιπαραβολή τους με άλλα δεδομένα που έχουν συλλεγεί στο πλαίσιο ερευνών για άλλα αδικήματα. Ωστόσο, η έννοια του «εκ προθέσεως τελούμενου, αυτεπαγγέλτως διωκόμενου ποινικού αδικήματος» έχει ιδιαιτέρως γενικό χαρακτήρα και μπορεί να έχει εφαρμογή σε μεγάλο αριθμό ποινικών αδικημάτων, ανεξαρτήτως της φύσης και της σοβαρότητάς τους. Δεν υφίσταται, όμως, στον ίδιο βαθμό για όλους τους αμετάκλητα καταδικασθέντες για ποινικό αδίκημα εμπίπτον στην έννοια αυτή ο κίνδυνος να εμπλακούν στη διάπραξη περαιτέρω ποινικών αδικημάτων, όπερ θα δικαιολογούσε το να ισχύει ένα ενιαίο χρονικό διάστημα αποθήκευσης των δεδομένων που τους αφορούν. Συνακόλουθα, σε ορισμένες περιπτώσεις, η συνεκτίμηση παραγόντων όπως η φύση και η σοβαρότητα της διαπραχθείσας αξιόποινης πράξης ή η απουσία του στοιχείου της υποτροπής θα συνηγορεί υπέρ της διαπίστωσης ότι ο κίνδυνος που συνδέεται με το πρόσωπο του καταδικασθέντος δεν θα δικαιολογεί, κατ' ανάγκην, τη διατήρηση μέχρι τον θάνατό του των δεδομένων που τον αφορούν στο εθνικό μητρώο που τηρείται από την αστυνομία για τον σκοπό αυτόν, οπότε παύει να υφίσταται απαραίτητως σχέση μεταξύ των δεδομένων που αποθηκεύονται και του σκοπού που επιδιώκεται. Ως εκ τούτου, στις περιπτώσεις αυτές, η αποθήκευσή τους δεν θα είναι σύμφωνη με την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων και θα υπερβαίνει το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, στο μέτρο που η αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο επίμαχο αστυνομικό μητρώο περιλαμβάνει βιομετρικά και γενετικά δεδομένα, η

⁴⁷ Πιο συγκεκριμένα δυνάμει των άρθρων 4, 8 ή 10 της οδηγίας αυτής.

⁴⁸ Εντούτοις, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/680, στο εθνικό δίκαιο πρέπει να προβλέπεται ότι, αντί της διαγραφής των συγκεκριμένων δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας περιορίζει την επεξεργασία τους, εάν το υποκείμενο των δεδομένων αμφισβητήσει την ακρίβεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και δεν μπορεί να διαπιστωθεί το κατά πόσον αυτά είναι ακριβή ή ανακριβή ή εάν επιβάλλεται να διατηρηθούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για σκοπούς απόδειξης.

διατήρηση τέτοιων δεδομένων προσώπων που έχουν καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση, ακόμη και μέχρι τον θάνατο των προσώπων αυτών, ενδέχεται να αποβαίνει απολύτως αναγκαία ⁴⁹, ιδίως προκειμένου να καταστεί δυνατή η επαλήθευση τυχόν εμπλοκής τους στη διάπραξη άλλων ποινικών αδικημάτων και, συνακόλουθα, η δίωξη και η καταδίκη των αυτουργών τέτοιων αδικημάτων. Ωστόσο, η αποθήκευση των δεδομένων αυτών ανταποκρίνεται στην εν λόγω απαίτηση μόνον εφόσον συνεκτιμώνται η φύση και η σοβαρότητα της αξιόποινης πράξης για την οποία το υποκείμενο των δεδομένων καταδικάστηκε με αμετάκλητη ποινική απόφαση, ή άλλες περιστάσεις όπως το ιδιαίτερο πλαίσιο εντός του οποίου τελέστηκε η αξιόποινη πράξη, η τυχόν σύνδεσή της με άλλες εκκρεμείς διαδικασίες ή ακόμη το ποινικό ιστορικό ή το προφίλ του καταδικασθέντος. Επομένως, σε περίπτωση που, όπως προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα βιομετρικά και γενετικά δεδομένα των καταδικασθέντων που έχουν καταχωριστεί στο αστυνομικό μητρώο διατηρούνται, σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης τους, μέχρι τον θάνατό τους, η διατήρηση αυτή φαίνεται να προσλαμβάνει ένα εξαιρετικά ευρύ πεδίο εφαρμογής σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία.

Τέλος, αφενός, ως προς την υποχρέωση που υπέχουν τα κράτη μέλη να προβλέπουν κατάλληλες προθεσμίες ⁵⁰, μια προθεσμία μπορεί να θεωρηθεί «κατάλληλη», ιδίως όσον αφορά την αποθήκευση βιομετρικών και γενετικών δεδομένων αμετάκλητα καταδικασθέντος για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα, μόνον εφόσον συνεκτιμώνται οι κρίσιμες περιστάσεις που, εν δυνάμει, καθιστούν αναγκαία μια τέτοια προθεσμία αποθήκευσης. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν η αναφορά στην επέλευση του θανάτου του καταδικασθέντος είναι ικανή να εκληφθεί ως «προθεσμία» για τη διαγραφή των αποθηκευμένων δεδομένων, μια τέτοια προθεσμία μπορεί να θεωρηθεί «κατάλληλη» μόνον εφόσον συντρέχουν ιδιαίτερες περιστάσεις που τη δικαιολογούν δεόντως. Τούτο, όμως, προδήλως δεν συμβαίνει όταν η προθεσμία αυτή εφαρμόζεται γενικώς και αδιακρίτως σε οιονδήποτε αμετάκλητα καταδικασθέντα. Βεβαίως, απόκειται στα κράτη μέλη να αποφασίσουν εάν πρέπει να προβλεφθούν προθεσμίες όσον αφορά τη διαγραφή των συγκεκριμένων δεδομένων ή την περιοδική επανεξέταση της αναγκαιότητας της αποθήκευσής τους ⁵¹. Εντούτοις, για να είναι «κατάλληλες» οι προθεσμίες για την περιοδική επανεξέταση των συλλεχθέντων δεδομένων, θα πρέπει, χάρη στις προθεσμίες αυτές, να καθίσταται δυνατή η διαγραφή των επίμαχων δεδομένων οσάκις η αποθήκευσή τους παύει να είναι αναγκαία. Μια τέτοια απαίτηση δεν πληρούται όταν η μόνη περίπτωση στην οποία προβλέπεται η δυνατότητα διαγραφής κατά τα ανωτέρω είναι η επέλευση του θανάτου του υποκειμένου των δεδομένων.

Αφετέρου, οι διατάξεις της οδηγίας 2016/680 οι οποίες προβλέπουν εγγυήσεις σχετικά με τις προϋποθέσεις που διέπουν το δικαίωμα διαγραφής και περιορισμού ως προς την επεξεργασία του υποκειμένου των δεδομένων αντιτίθενται επίσης σε εθνική νομοθεσία η οποία δεν επιτρέπει σε αμετάκλητα καταδικασθέντα για εκ προθέσεως τελούμενο, αυτεπαγγέλτως διωκόμενο ποινικό αδίκημα να ασκήσει τα δικαιώματά του.

⁴⁹ Βλ. άρθρο 10 της οδηγίας 2016/680.

⁵⁰ Βλ. άρθρο 5 της οδηγίας 2016/680.

⁵¹ Βλ. άρθρο 5 της οδηγίας 2016/680.

3. Γενικός κανονισμός για την προστασία δεδομένων (ΓΚΠΔ)

α) Πεδίο εφαρμογής

Απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Österreichische Datenschutzbehörde (C-33/22, [EU:C:2024:46](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Άρθρο 16 ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Πεδίο εφαρμογής – Εξαιρέσεις – Δραστηριότητες οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο του δικαίου της Ένωσης – Άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ – Δραστηριότητες οι οποίες αφορούν την εθνική ασφάλεια – Εξεταστική επιτροπή συσταθείσα από το κοινοβούλιο κράτους μέλους – Άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχεία α' και η', άρθρα 51 και 55 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 – Αρμοδιότητα της εποπτικής αρχής προστασίας δεδομένων – Άρθρο 77 – Δικαίωμα υποβολής καταγγελίας σε εποπτική αρχή – Άμεσο αποτέλεσμα»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως από το Verwaltungsgerichtshof (διοικητικό δικαστήριο, Αυστρία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται ότι η δραστηριότητα κοινοβουλευτικής εξεταστικής επιτροπής δεν εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ ⁵².

Προκειμένου να διερευνήσει την ενδεχόμενη ύπαρξη πολιτικών παρεμβάσεων στην Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung (ομοσπονδιακή υπηρεσία για την προστασία του Συντάγματος και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, Αυστρία) ⁵³, το Nationalrat (Εθνικό Κοινοβούλιο, Αυστρία) συνέστησε εξεταστική επιτροπή (στο εξής: εξεταστική επιτροπή BVT). Η επιτροπή αυτή εξέτασε τον WK ως μάρτυρα. Παρά το αίτημα ανωνυμοποίησης που υπέβαλε ο WK, τα πρακτικά της ακρόασης, στα οποία αναγραφόταν το πλήρες ονοματεπώνυμό του, αναρτήθηκαν στον ιστότοπο του Parlament Österreich (Αυστριακού Κοινοβουλίου). Υποστηρίζοντας ότι η δημοσιοποίηση της ταυτότητάς του ήταν αντίθετη προς τις διατάξεις του ΓΚΠΔ και της αυστριακής νομοθεσίας ⁵⁴, ο WK υπέβαλε καταγγελία ενώπιον της Österreichische Datenschutzbehörde (αρχής προστασίας δεδομένων, Αυστρία) (στο εξής: Datenschutzbehörde). Με απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2019, η Datenschutzbehörde έκρινε εαυτή αναρμόδια να αποφανθεί επί της καταγγελίας, διευκρινίζοντας ότι η αρχή της διάκρισης των εξουσιών δεν της επέτρεπε, υπό την ιδιότητα του οργάνου της εκτελεστικής εξουσίας, να ελέγξει την εξεταστική επιτροπή BVT, η οποία υπάγεται στη νομοθετική εξουσία.

Κατόπιν της αποφάσεως του Bundesverwaltungsgericht (ομοσπονδιακού διοικητικού δικαστηρίου, Αυστρία), με την οποία έγινε δεκτή η προσφυγή του WK και ακυρώθηκε η απόφαση της Datenschutzbehörde, η αρχή αυτή άσκησε αίτηση αναρέσεως (Revision) ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου κατά της απόφασης του ομοσπονδιακού διοικητικού δικαστηρίου.

⁵² Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

⁵³ Την 1η Δεκεμβρίου 2021 η οντότητα αυτή μετονομάστηκε σε «Direktion Staatsschutz und Nachrichtendienst» (διεύθυνση κρατικής ασφάλειας και πληροφοριών, Αυστρία).

⁵⁴ Ήτοι, άρθρο 1 του Datenschutzgesetz (νόμου περί προστασίας των δεδομένων), της 17ης Αυγούστου 1999 (BGBl. I, 165/1999).

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να αποσαφηνίσει αν οι δραστηριότητες εξεταστικής επιτροπής συσταθείσας από το κοινοβούλιο κράτους μέλους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ και αν ο κανονισμός αυτός έχει εφαρμογή όταν οι συγκεκριμένες δραστηριότητες αφορούν την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Επιπλέον, ζήτησε από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ζητήματος αν ο ΓΚΠΔ απονέμει σε εθνική εποπτική αρχή όπως η Datenschutzbehörde την αρμοδιότητα να αποφαινεται επί καταγγελιών σχετικών με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα την οποία διενεργεί εξεταστική επιτροπή στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', του ΓΚΠΔ, το οποίο προβλέπει ότι ο κανονισμός αυτός δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο δραστηριότητας μη εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, έχει ως μοναδικό σκοπό να αποκλείσει από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ την επεξεργασία που πραγματοποιείται από τις κρατικές αρχές στο πλαίσιο δραστηριότητας η οποία αποσκοπεί στη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας ή εμπίπτει στην κατηγορία αυτή. Πάντως, το γεγονός και μόνον ότι μια δραστηριότητα ασκείται από το κράτος ή από δημόσια αρχή δεν αρκεί ώστε η δραστηριότητα αυτή να εξαιρείται αυτομάτως από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ ⁵⁵.

Η ερμηνεία αυτή, η οποία απορρέει από την απουσία διαφοροποίησης αναλόγως της ταυτότητας του προσώπου που διενεργεί την οικεία επεξεργασία, επιβεβαιώνεται από το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ ⁵⁶.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο κοινοβουλευτικός χαρακτήρας της εξεταστικής επιτροπής BVT δεν συνεπάγεται ότι οι δραστηριότητές της εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Πράγματι, η εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού δεν αναφέρεται σε κατηγορίες προσώπων αλλά μόνον σε κατηγορίες δραστηριοτήτων οι οποίες, ως εκ της φύσεώς τους, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διενεργείται από εξεταστική επιτροπή συσταθείσα από το κοινοβούλιο κράτους μέλους στο πλαίσιο της άσκησης της εξουσίας ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η συγκεκριμένη επεξεργασία διενεργείται στο πλαίσιο δραστηριότητας η οποία δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τα ουσιώδη συμφέροντα ασφαλείας τους και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προάσπιση της ⁵⁷, η λήψη και μόνον εθνικού μέτρου για την προστασία της εθνικής ασφάλειας δεν μπορεί να συνεπάγεται τη μη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και την απαλλαγή των κρατών μελών από την υποχρέωση σεβασμού του δικαίου αυτού. Ωστόσο, η εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', του ΓΚΠΔ αναφέρεται μόνον σε κατηγορίες δραστηριοτήτων οι οποίες, ως εκ της φύσεώς τους, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Συναφώς, το γεγονός ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι δημόσια αρχή της οποίας η κύρια δραστηριότητα συνίσταται στην προάσπιση της εθνικής ασφάλειας δεν αρκεί, αυτό καθαυτό, για να αποκλεισθεί από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα την οποία διενεργεί η αρχή αυτή στο πλαίσιο άλλων δραστηριοτήτων της.

⁵⁵ Αποφάσεις της 22ας Ιουνίου 2021, Latvijas Republikas Saeima (Βαθμοί ποινής) (C-439/19, [EU:C:2021:504](#), σκέψη 66), και της 20ής Οκτωβρίου 2022, Koalitsia «Demokraticna Bulgaria – Obedinenie» (C-306/21, [EU:C:2022:813](#), σκέψη 39).

⁵⁶ Η διάταξη αυτή ορίζει ότι ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» νοείται «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας».

⁵⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

Εν προκειμένω, ο πολιτικός έλεγχος που διενεργεί η εξεταστική επιτροπή ΒΥΤ δεν φαίνεται να συνιστά, αυτός καθεαυτόν, δραστηριότητα αποσκοπούσα στη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας ή δραστηριότητα δυνάμενη να υπαχθεί στην ίδια κατηγορία. Επομένως, υπό την επιφύλαξη εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, η δραστηριότητα αυτή δεν εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ.

Τούτου δοθέντος, κοινοβουλευτική εξεταστική επιτροπή μπορεί να έχει πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία, για λόγους εθνικής ασφάλειας, πρέπει να τυγχάνουν ειδικής προστασίας. Συναφώς, μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί, μέσω νομοθετικών μέτρων, στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που απορρέουν από τον ΓΚΠΔ για τη διασφάλιση, μεταξύ άλλων, της εθνικής ασφάλειας⁵⁸. Επομένως, θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν, επί τη βάσει αυτή, περιορισμοί όσον αφορά τη συλλογή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, την ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων και την πρόσβασή τους σε αυτά ή ακόμη τη γνωστοποίηση των δεδομένων, χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, σε άλλα πρόσωπα πλην του υπευθύνου επεξεργασίας, εφόσον οι περιορισμοί αυτοί σέβονται την ουσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των υποκειμένων των δεδομένων και συνιστούν αναγκαίο και αναλογικό μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Το Δικαστήριο επισημαίνει, ωστόσο, ότι από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του δεν προκύπτει ότι η εξεταστική επιτροπή ΒΥΤ υποστήριξε ότι η δημοσιοποίηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου των δεδομένων ήταν αναγκαία για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας και στηριζόταν σε προβλεπόμενο προς τούτο εθνικό νομοθετικό μέτρο, πράγμα το οποίο οφείλει εν πάση περιπτώσει να εξακριβώσει το αιτούν δικαστήριο.

Τέλος, κατά τρίτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι διατάξεις του ΓΚΠΔ σχετικά με την αρμοδιότητα των εθνικών εποπτικών αρχών και το δικαίωμα καταγγελίας⁵⁹ δεν απαιτούν τη λήψη εθνικών μέτρων εφαρμογής και είναι αρκούντως σαφείς, ακριβείς και ανεπιφύλακτες ώστε να έχουν άμεση εφαρμογή. Επομένως, ο ΓΚΠΔ αναγνωρίζει μεν περιθώριο εκτιμήσεως στα κράτη μέλη όσον αφορά τον αριθμό των προς σύσταση εποπτικών αρχών⁶⁰, πλην όμως καθορίζει την έκταση της αρμοδιότητας που πρέπει να διαθέτουν οι αρχές αυτές προκειμένου να εποπτεύουν την εφαρμογή του ΓΚΠΔ. Επομένως, σε περίπτωση που κράτος μέλος επιλέξει να συστήσει μία και μόνη εθνική εποπτική αρχή, η αρχή αυτή διαθέτει κατ' ανάγκην το σύνολο των αρμοδιοτήτων που προβλέπει ο κανονισμός. Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα έθετε σε κίνδυνο την πρακτική αποτελεσματικότητα των εν λόγω διατάξεων και θα ενείχε τον κίνδυνο να αποδυναμωθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα όλων των λοιπών διατάξεων του ΓΚΠΔ τις οποίες ενδέχεται να αφορά μια καταγγελία.

Όσον αφορά το γεγονός ότι οι εθνικές διατάξεις συνταγματικής ισχύος αποκλείουν τη δυνατότητα εποπτικής αρχής, η οποία υπάγεται στην εκτελεστική εξουσία, να εποπτεύει την εφαρμογή του ΓΚΠΔ από όργανο υπαγόμενο στη νομοθετική εξουσία, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, προκειμένου ακριβώς να γίνει σεβαστή η συνταγματική δομή των κρατών μελών, ο ΓΚΠΔ απαιτεί από τα κράτη μέλη μόνο να συστήσουν μία τουλάχιστον εποπτική αρχή, παρέχοντάς τους συγχρόνως την ευχέρεια να συστήσουν περισσότερες από μία εποπτικές αρχές. Επομένως, ο κανονισμός αυτός αναγνωρίζει σε κάθε κράτος μέλος περιθώριο εκτιμήσεως, παρέχοντάς του την ευχέρεια να συστήσει όσες εποπτικές αρχές επιβάλλουν ιδίως οι απαιτήσεις που απορρέουν από τη συνταγματική δομή του.

Επιπλέον, η επίκληση διατάξεων του εθνικού δικαίου από κράτος μέλος δεν μπορούν να υπονομεύουν την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Πράγματι, τα αποτελέσματα της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης δεσμεύουν όλα τα όργανα ενός

⁵⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 23 του ΓΚΠΔ.

⁵⁹ Αντιστοίχως, το άρθρο 55, παράγραφος 1, και το άρθρο 77, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

⁶⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

κράτους μέλους, οι διατάξεις δε του εσωτερικού δικαίου, περιλαμβανομένων των διατάξεων συνταγματικής ισχύος, δεν μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο συναφώς ⁶¹.

Επομένως, δεδομένου ότι ένα κράτος μέλος έχει επιλέξει να συστήσει μία και μόνη εποπτική αρχή, δεν μπορεί να επικαλεστεί διατάξεις του εθνικού δικαίου, έστω και συνταγματικής ισχύος, προκειμένου να εξαιρέσει την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ από την εποπτική αρμοδιότητα της αρχής αυτής.

β) Έννοια του «υπεύθυνου επεξεργασίας»

Απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2024, État belge (Επεξεργασία δεδομένων από επίσημη εφημερίδα) (C-231/22, [EU:C:2024:7](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Προσέγγιση των νομοθεσιών – Προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Άρθρο 4, σημείο 7 – Έννοια του “υπευθύνου επεξεργασίας” – Επίσημη εφημερίδα κράτους μέλους – Υποχρέωση δημοσίευσης των εταιρικών πράξεων όπως αυτές έχουν καταρτιστεί από τις εταιρίες ή τους νομίμους εκπροσώπους τους – Άρθρο 5, παράγραφος 2 – Διαδοχική επεξεργασία, από περισσότερα πρόσωπα ή περισσότερες χωριστές οντότητες, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται στις πράξεις αυτές – Προσδιορισμός της ευθύνης»

Κατόπιν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το cour d’appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο), το Δικαστήριο αποφασίζει, αφενός, το περιεχόμενο της έννοιας του «υπευθύνου επεξεργασίας» και, αφετέρου, τα όρια των υποχρεώσεων του υπευθύνου επεξεργασίας, όταν περισσότερες από μία οντότητες πραγματοποιούν διαδοχικώς πράξεις επεξεργασίας που αφορούν τα ίδια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Στις 12 Φεβρουαρίου 2019 η *Moniteur belge*, η οποία εκδίδει και δημοσιεύει στο Βέλγιο ευρύ φάσμα επίσημων και δημόσιων εγγράφων, σε χαρτί ή ηλεκτρονικά, δημοσίευσε απόσπασμα της απόφασης μιας εταιρίας σχετικά με τη μείωση του εταιρικού της κεφαλαίου. Το εν λόγω απόσπασμα που είχε συνταχθεί από τον συμβολαιογράφο ενός από τους εταίρους της εν λόγω εταιρίας και είχε κατατεθεί στο αρμόδιο δικαστήριο το οποίο, εν συνεχεία, το απέστειλε προς δημοσίευση στη Διεύθυνση της επίσημης εφημερίδας περιείχε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του εν λόγω εταίρου.

Το υποκείμενο των δεδομένων, αφού διαπίστωσε ότι ο συμβολαιογράφος είχε περιλάβει εκ παραδρομής στο απόσπασμα της απόφασης το χωρίο που περιείχε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούσαν, ζήτησε την απάλειψή του, κατ’εφαρμογήν του δικαιώματος διαγραφής ⁶². Εντούτοις, το αίτημά του απορρίφθηκε από τη service public fédéral Justice (ομοσπονδιακή δημόσια υπηρεσία δικαιοσύνης, στο εξής: SPF Justice), στην οποία υπάγεται η Διεύθυνση της *Moniteur belge*. Κατόπιν της απόρριψης του αιτήματός του, το υποκείμενο των δεδομένων κατέθεσε καταγγελία κατά της SPF Justice στην Autorité de protection des données (Αρχή Προστασίας Δεδομένων, Βέλγιο) (στο εξής: APD). Με απόφαση της 23ης Μαρτίου 2021, η APD υποχρέωσε την SPF Justice να συμμορφωθεί προς το αίτημα διαγραφής το συντομότερο δυνατόν.

⁶¹ Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτέλεσμα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, [EU:C:2022:99](#), σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁶² Δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 17 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

Κατόπιν τούτου, το État belge (Βελγικό Δημόσιο) προσέφυγε ενώπιον του cour d'appel de Bruxelles (εφετείου Βρυξελλών), ζητώντας την ακύρωση της ως άνω απόφασης.

Στο ως άνω πλαίσιο, το cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών) ζήτησε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει, αφενός, αν η *Moniteur belge* μπορεί να χαρακτηριστεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας»⁶³ και, αφετέρου, αν μπορεί να θεωρηθεί ως μοναδική υπεύθυνη για την τήρηση των αρχών που διέπουν την επεξεργασία των δεδομένων⁶⁴ ή αν η ευθύνη αυτή βαρύνει σωρευτικώς και τις οντότητες που επεξεργάστηκαν προηγουμένως τα δεδομένα που περιλαμβάνονται στο επίμαχο χωρίο.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά το ζήτημα αν η υπηρεσία ή ο φορέας που έχει την ευθύνη της επίσημης εφημερίδας κράτους μέλους, όπως η *Moniteur belge*, μπορεί να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» κατά την έννοια του ΓΚΠΔ, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, λαμβανομένου υπόψη του ευρέος ορισμού της έννοιας αυτής, ο καθορισμός των σκοπών και του τρόπου της επεξεργασίας και, ενδεχομένως, ο ορισμός του υπευθύνου της επεξεργασίας από το εθνικό δίκαιο μπορούν να γίνουν όχι μόνο ρητώς, αλλά επίσης και εμμέσως. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, απαιτείται εντούτοις ο ορισμός του υπευθύνου της επεξεργασίας να συνάγεται με επαρκή βεβαιότητα από τον ρόλο, την αποστολή και τα καθήκοντα που ανατίθενται στη συγκεκριμένη υπηρεσία ή στον συγκεκριμένο φορέα.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, εν προκειμένω, το βελγικό δίκαιο καθόρισε, τουλάχιστον εμμέσως, τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα την οποία πραγματοποιεί η *Moniteur belge*. Επομένως, η *Moniteur belge* μπορεί να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας».

Το Δικαστήριο τονίζει ότι το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η *Moniteur belge* δεν διαθέτει νομική προσωπικότητα ούτε από το γεγονός ότι, δυνάμει του εθνικού δικαίου, δεν ελέγχει, πριν από τη δημοσίευση, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία περιέχουν οι πράξεις και τα έγγραφα που παραλαμβάνει.

Μολονότι ο φορέας αυτός πρέπει να δημοσιεύει το κάθε έγγραφο ως έχει, εντούτοις μόνος αυτός αναλαμβάνει το συγκεκριμένο καθήκον και προβαίνει, εν συνεχεία, στη διάδοση της συγκεκριμένης πράξης ή του συγκεκριμένου εγγράφου. Αφενός, η δημοσίευση τέτοιων πράξεων και εγγράφων χωρίς δυνατότητα ελέγχου ή τροποποίησης του περιεχομένου τους συνδέεται άρρηκτα με τους σκοπούς και τον τρόπο επεξεργασίας που καθορίστηκαν από το εθνικό δίκαιο. Πράγματι, ο ρόλος της επίσημης αυτής εφημερίδας περιορίζεται στην ενημέρωση του κοινού για την ύπαρξη των πράξεων και των εγγράφων αυτών, όπως διαβιβάστηκαν σε αυτήν υπό τη μορφή αντιγράφου σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, ώστε να καταστούν αντιτάξιμα έναντι τρίτων. Αφετέρου, ο αποκλεισμός της επίσημης εφημερίδας κράτους μέλους από την έννοια του «υπευθύνου επεξεργασίας», για τον λόγο ότι δεν ασκεί έλεγχο επί των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχουν οι δημοσιεύσεις της, θα ήταν αντίθετος προς τον σκοπό του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν ένας φορέας όπως ο αρμόδιος για τη *Moniteur belge* πρέπει να θεωρηθεί ως μόνος υπεύθυνος για την τήρηση των προβλεπόμενων από τον ΓΚΠΔ αρχών που διέπουν την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁶⁵, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η επεξεργασία που ανατέθηκε στον φορέα αυτόν είναι μεταγενέστερη της επεξεργασίας τόσο εκ μέρους του συμβολαιογράφου όσο και εκ μέρους της γραμματείας του αρμόδιου δικαστηρίου και,

⁶³ Κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ.

⁶⁴ Δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ.

⁶⁵ Αρχές τις οποίες προβλέπει υπό τη μορφή υποχρεώσεων το άρθρο 5, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

συγχρόνως, είναι τεχνικά διαφορετική από την επεξεργασία που πραγματοποίησαν οι δύο αυτές οντότητες, καθόσον προστίθεται σε αυτήν. Πράγματι, οι πράξεις επεξεργασίας που πραγματοποιεί ο ως άνω φορέας του ανατίθενται από την εθνική νομοθεσία και συνεπάγονται, μεταξύ άλλων, την ψηφιοποίηση των δεδομένων που περιέχουν οι πράξεις και τα αποσπάσματα πράξεων που του υποβάλλονται, τη δημοσίευσή τους, τη διάθεσή τους σε ένα ευρύ κοινό, καθώς και την αποθήκευσή τους. Ως εκ τούτου, η *Moniteur belge* πρέπει να θεωρηθεί ως υπεύθυνη για την τήρηση του συνόλου των υποχρεώσεων τις οποίες επιβάλλει ο ΓΚΠΔ στον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ προβλέπει όχι μόνον ότι τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να τους καθορίζουν από κοινού περισσότερα πρόσωπα ως υπεύθυνοι της επεξεργασίας, αλλά επίσης και ότι το εθνικό δίκαιο μπορεί να καθορίζει το ίδιο τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας και να ορίζει τον υπεύθυνο της επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον ορισμό του. Συνεπώς, στο πλαίσιο αλυσίδας πράξεων επεξεργασίας, εκ μέρους διαφορετικών προσώπων ή οντοτήτων, των ίδιων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το εθνικό δίκαιο μπορεί να καθορίσει τους σκοπούς και τον τρόπο όλων των πράξεων επεξεργασίας τις οποίες πραγματοποιούν διαδοχικά τα διαφορετικά αυτά πρόσωπα ή οντότητες, κατά τέτοιο τρόπο ώστε αυτά να θεωρούνται ως από κοινού υπεύθυνα για την επεξεργασία.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, δυνάμει του ΓΚΠΔ ⁶⁶, η από κοινού ευθύνη περισσότερων συμμετεχόντων σε αλυσίδα πράξεων επεξεργασίας των ίδιων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο, εφόσον, αφενός, τις διάφορες πράξεις επεξεργασίας συνδέουν σκοποί και τρόπος επεξεργασίας που έχουν καθοριστεί από το εθνικό δίκαιο και, αφετέρου, το εθνικό δίκαιο ορίζει τα αντίστοιχα καθήκοντα καθενός από τους από κοινού υπευθύνους επεξεργασίας. Ο ως άνω καθορισμός των σκοπών και του τρόπου της επεξεργασίας οι οποίοι συνδέουν διάφορες πράξεις επεξεργασίας που πραγματοποιούν οι συμμετέχοντες στην εν λόγω αλυσίδα, καθώς και των αντίστοιχων καθηκόντων των τελευταίων, μπορεί να γίνει από το εθνικό δίκαιο όχι μόνο άμεσα, αλλά επίσης και εμμέσως, υπό τον όρο, στην τελευταία αυτή περίπτωση, να είναι δυνατόν να συναχθεί κατά τρόπο αρκούντως σαφή από τις διατάξεις του νόμου που διέπουν τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και οντότητες, καθώς και την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αυτά πραγματοποιούν στο πλαίσιο της επιβαλλόμενης από το εθνικό δίκαιο αλυσίδας πράξεων επεξεργασίας.

Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η υπηρεσία ή ο φορέας που έχει την ευθύνη της επίσημης εφημερίδας κράτους μέλους και χαρακτηρίζεται ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» πρέπει να θεωρείται ως μόνος υπεύθυνος για την τήρηση των αρχών που προβλέπονται στον ΓΚΠΔ, όσον αφορά τις πράξεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τις οποίες υποχρεούται να εκτελέσει δυνάμει του εθνικού δικαίου, εκτός αν από το εθνικό δίκαιο προκύπτει από κοινού ευθύνη του με άλλες οντότητες σε σχέση με τις πράξεις αυτές.

γ) Μέσα ένδικης προστασίας σε περίπτωση παράβασης του ΓΚΠΔ

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Lindenapotheke (C-21/23, [EU:C:2024:846](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Κεφάλαιο VIII – Μέσα έννομης προστασίας – Εμπορία φαρμάκων από φαρμακοποιό μέσω

⁶⁶ Κατά τη συνδυασμένη ερμηνεία του άρθρου 26, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ.

διαδικτυακής πλατφόρμας – Αγωγή ασκηθείσα ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων από ανταγωνιστή του φαρμακοποιού, επί τη βάσει της απαγορεύσεως των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, λόγω παράβασης από τον φαρμακοποιό των υποχρεώσεων που προβλέπει ο κανονισμός αυτός – Ενεργητική νομιμοποίηση – Άρθρο 4, σημείο 15, και άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2 – Οδηγία 95/46/EK – Άρθρο 8, παράγραφοι 1 και 2 – Έννοια των “δεδομένων που αφορούν την υγεία” – Προϋποθέσεις για την επεξεργασία τέτοιων δεδομένων»

Κατόπιν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί της φύσεως και του περιεχομένου του συστήματος των μέσων έννομης προστασίας στον τομέα της προστασίας των δεδομένων⁶⁷, καθώς και επί της έννοιας των «δεδομένων που αφορούν την υγεία»⁶⁸.

Οι ND και DR, δύο φυσικά πρόσωπα, εκμεταλλεύονται έκαστος φαρμακείο στη Γερμανία. Από το 2017 ο ND διαθέτει στο εμπόριο, μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας «Amazon-Marketplace», φάρμακα τα οποία πρέπει να διατίθενται αποκλειστικώς από φαρμακεία. Κατά τη διαδικτυακή παραγγελία των φαρμάκων, οι πελάτες του ND παρέχουν πληροφορίες, όπως το όνομά τους, η διεύθυνση παράδοσης και τα στοιχεία που είναι αναγκαία για την εξατομίκευση των φαρμάκων.

Στηριζόμενος στο γερμανικό δίκαιο περί αθέμιτου ανταγωνισμού⁶⁹, ο DR άσκησε αγωγή παραλείψεως κατά του ND ενώπιον των εθνικών πολιτικών δικαστηρίων. Ο DR ισχυρίστηκε ότι η εμπορία των φαρμάκων από τον ND ήταν αθέμιτη λόγω της μη τήρησης της νομικής απαίτησης σχετικά με τη λήψη της προηγούμενης συγκατάθεσης του πελάτη για την επεξεργασία των δεδομένων του που αφορούν την υγεία.

Αφού τα κατώτερα δικαστήρια έκαναν δεκτή την αγωγή, ο ND άσκησε αναίρεση (Revision) ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο έκρινε αναγκαίο να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Το Δικαστήριο, με την απόφασή του, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σύστημα των μέσων έννομης προστασίας που καθιερώνει ο ΓΚΠΔ δεν είναι εξαντλητικό και αναγνωρίζει ότι ο κανονισμός αυτός δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν στο εθνικό δίκαιο τη δυνατότητα των ανταγωνιστών του φερόμενου ως παραβάτη των ουσιαστικών διατάξεων του εν λόγω κανονισμού να προσφύγουν δικαστικώς κατά της παράβασης αυτής υποστηρίζοντας ότι συνιστά αθέμιτη εμπορική πρακτική. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις σχετικά με την οριοθέτηση της έννοιας των «δεδομένων που αφορούν την υγεία».

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι το κεφάλαιο VIII του ΓΚΠΔ δεν προβλέπει ειδικώς ρήτρα ανοίγματος η οποία να επιτρέπει ρητώς στα κράτη μέλη να προβλέπουν δυνατότητα άσκησης τέτοιων μέσων έννομης προστασίας, εντούτοις από το γράμμα των διατάξεων του εν λόγω κεφαλαίου VIII και από το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται οι εν λόγω διατάξεις προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε να αποκλείσει τη δυνατότητα αυτή. Οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει ο κανονισμός ΓΚΠΔ ενισχύουν την εν λόγω ερμηνεία.

⁶⁷ Κεφάλαιο VIII του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

⁶⁸ Στην οποία αναφέρονται, αντιστοίχως, το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 1995, L 281, σ. 31), και το άρθρο 9, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

⁶⁹ Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (νόμος περί αθέμιτου ανταγωνισμού), της 3ης Ιουλίου 2004 (BGBl. 2004 I, σ. 1414), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

Πράγματι, αφενός, αγωγή παραλείψεως ασκούμενη από ανταγωνιστή κατά επιχείρησης, επί τη βάσει της απαγορεύσεως των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, λόγω φερόμενης παράβασης των ουσιαστικών διατάξεων του ΓΚΠΔ, ουδόλως θίγει το σύστημα μέσων έννομης προστασίας που προβλέπει ο κανονισμός αυτός, ούτε τον σκοπό διασφάλισης συνεκτικού επιπέδου προστασίας των φυσικών προσώπων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτροπής αποκλίσεων που εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της εσωτερικής αγοράς.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, ασφαλώς, μια τέτοια αγωγή δύναται να στηρίζεται, έστω και παρεμπιπτόντως, στην παράβαση των ίδιων διατάξεων του ΓΚΠΔ με εκείνες επί των οποίων θα μπορούσε να στηριχθεί καταγγελία ή προσφυγή ασκούμενη από τα υποκείμενα των δεδομένων ή από ένωση που εκπροσωπεί τα πρόσωπα αυτά ⁷⁰. Παρά ταύτα, σε αντίθεση με τα μέσα έννομης προστασίας που προβλέπει ο ΓΚΠΔ, η ασκούμενη από ανταγωνιστή αγωγή παραλείψεως δεν αποσκοπεί, αυτή καθαυτήν, στην προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα, αλλά στη διασφάλιση θεμιτού ανταγωνισμού, και δη προς όφελος του συγκεκριμένου ανταγωνιστή.

Επιπλέον, η δυνατότητα ενός ανταγωνιστή να ασκήσει τέτοια αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων επί τη βάσει της απαγορεύσεως των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών προστίθεται στα μέσα έννομης προστασίας που προβλέπει ο ΓΚΠΔ, τα οποία ουδόλως θίγονται και μπορούν πάντοτε να ασκηθούν από τα υποκείμενα των δεδομένων καθώς και, κατά περίπτωση, από τις ενώσεις που εκπροσωπούν τα πρόσωπα αυτά. Ειδικότερα, η συνύπαρξη μέσων έννομης προστασίας τα οποία εμπίπτουν στο δίκαιο της προστασίας των δεδομένων και στο δίκαιο του ανταγωνισμού δεν δημιουργεί κίνδυνο για την ομοιόμορφη εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού.

Επιπροσθέτως, η διευρυμένη δυνατότητα επίκλησης των ουσιαστικών διατάξεων του ΓΚΠΔ και από άλλα πρόσωπα, και όχι μόνο από τα υποκείμενα των δεδομένων και τους φορείς, τις οργανώσεις και τις ενώσεις, δεν θίγει την επίτευξη του σκοπού της διασφάλισης συνεκτικού επιπέδου προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων σε ολόκληρη την Ένωση και της αποφυγής αποκλίσεων που εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της εσωτερικής αγοράς. Πράγματι, ακόμη και αν κάποια κράτη μέλη δεν προβλέπουν τέτοια δυνατότητα, τούτο δεν συνεπάγεται κατακερματισμό της εφαρμογής της προστασίας δεδομένων εντός της Ένωσης, δεδομένου ότι οι ουσιαστικές διατάξεις του ΓΚΠΔ επιβάλλονται κατά τον ίδιο τρόπο σε όλους τους υπευθύνους επεξεργασίας, η δε τήρησή τους διασφαλίζεται με τα μέσα έννομης προστασίας που προβλέπει ο εν λόγω κανονισμός.

Αφετέρου, όσον αφορά τον σκοπό της διασφάλισης αποτελεσματικής προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων έναντι της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων και την πρακτική αποτελεσματικότητα των ουσιαστικών διατάξεων του ΓΚΠΔ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι αγωγή παραλείψεως ασκούμενη από ανταγωνιστή του φερόμενου ως παραβάτη των διατάξεων περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν επιδιώκει τον σκοπό αυτόν, αλλά τον σκοπό της διασφάλισης θεμιτού ανταγωνισμού, εντούτοις συμβάλλει αναμφισβήτητα στην τήρηση των διατάξεων αυτών και, επομένως, στην ενίσχυση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων και στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας τους. Άλλωστε, μια τέτοια αγωγή παραλείψεως ασκηθείσα από ανταγωνιστή μπορεί να αποδειχθεί, όπως και η αγωγή των ενώσεων για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών, ιδιαίτερα αποτελεσματική για τη διασφάλιση της προστασίας αυτής, στο μέτρο που είναι ικανή να αποτρέψει μεγάλο αριθμό προσβολών των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων οι οποίες οφείλονται στην επεξεργασία των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα ⁷¹.

⁷⁰ Άρθρα 77 έως 80 του ΓΚΠΔ.

⁷¹ Πρβλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Meta Platforms Ireland (C-319/20, [EU:C:2022:322](#), σκέψεις 74 και 75).

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι διατάξεις του ΓΚΠΔ σχετικά με το σύστημα μέσων έννομης προστασίας έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, παράλληλα με τις εξουσίες παρέμβασης των εποπτικών αρχών που είναι επιφορτισμένες με την εποπτεία και την εφαρμογή του κανονισμού αυτού καθώς και παράλληλα με τις δυνατότητες προσφυγής των υποκειμένων των δεδομένων, παρέχει στους ανταγωνιστές του φερόμενου ως παραβάτη των διατάξεων περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενεργητική νομιμοποίηση για την άσκηση αγωγής κατ' αυτού ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, λόγω παραβάσεων του ΓΚΠΔ και επί τη βάσει της απαγορεύσεως των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά την έννοια των «δεδομένων που αφορούν την υγεία», το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι εμπίπτουν στην έννοια αυτή τα δεδομένα τα οποία ο πελάτης εισάγει σε διαδικτυακή πλατφόρμα κατά την παραγγελία φαρμάκων τα οποία πρέπει να διατίθενται αποκλειστικώς από φαρμακεία. Πράγματι, τα δεδομένα αυτά είναι ικανά να αποκαλύψουν, μέσω νοητικής διεργασίας συσχετισμού ή επαγωγής, πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας του υποκειμένου των δεδομένων ⁷², στο μέτρο που η εν λόγω παραγγελία συνεπάγεται τη σύνδεση ενός φαρμάκου, των θεραπευτικών ενδείξεων ή των χρήσεων του με ένα φυσικό πρόσωπο, ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο βάσει στοιχείων όπως το όνομα του προσώπου αυτού και η διεύθυνση παράδοσης.

Επιπλέον, το Δικαστήριο κρίνει ότι είναι αδιάφορο συναφώς ότι για την πώληση των φαρμάκων που παραγγέλλονται δεν απαιτείται ιατρική συνταγή και ότι, επομένως, μπορούν να μην προορίζονται για τον πελάτη που προβαίνει στην παραγγελία, αλλά για τρίτα πρόσωπα. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση κατά την οποία χρήστης διαδικτυακής πλατφόρμας γνωστοποιεί δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την παραγγελία φαρμάκων τα οποία πρέπει να διατίθενται αποκλειστικώς από φαρμακεία, χωρίς να απαιτείται ιατρική συνταγή, η επεξεργασία των δεδομένων αυτών από τον έχοντα την εκμετάλλευση φαρμακείου που πωλεί τα φάρμακα μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας πρέπει να θεωρείται ως επεξεργασία δεδομένων που αφορούν την υγεία ⁷³, δεδομένου ότι η επεξεργασία αυτή είναι ικανή να αποκαλύψει πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας φυσικού προσώπου, ανεξαρτήτως του αν οι πληροφορίες αυτές αφορούν τον συγκεκριμένο χρήστη ή κάθε άλλο πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου ο χρήστης προβαίνει στην παραγγελία ⁷⁴.

Πράγματι, ερμηνεία που θα κατέληγε σε διάκριση αναλόγως του είδους των οικείων φαρμάκων και του αν για την πώλησή τους απαιτείται ή όχι ιατρική συνταγή δεν θα ήταν σύμφωνη με τον σκοπό που συνίσταται στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων, ιδίως της ιδιωτικής ζωής τους, έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν. Μια τέτοια ερμηνεία θα αντέβαινε άλλωστε στον σκοπό του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46 και του άρθρου 9, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση αυξημένης προστασίας έναντι επεξεργασίας η οποία, λόγω του ιδιαίτερα ευαίσθητου χαρακτήρα των δεδομένων που αφορά, μπορεί να συνιστά ιδιαιτέρως σοβαρή επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ⁷⁵. Ως εκ τούτου, οι πληροφορίες τις οποίες οι πελάτες παρέχουν κατά τη διαδικτυακή παραγγελία φαρμάκων τα οποία πρέπει να διατίθενται αποκλειστικώς από φαρμακεία, χωρίς να απαιτείται ιατρική συνταγή, συνιστούν δεδομένα που αφορούν την υγεία, ακόμη και αν υπάρχει μόνον ορισμένος βαθμός πιθανότητας, και όχι απόλυτη βεβαιότητα, ότι τα φάρμακα αυτά προορίζονται για τους συγκεκριμένους πελάτες.

⁷² Κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 1, του ΓΚΠΔ.

⁷³ Κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 95/46 και του άρθρου 9, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

⁷⁴ Πρβλ. απόφαση της 4ης Ιουλίου 2023, Meta Platforms κ.λπ. (Γενικοί όροι χρήσης κοινωνικού δικτύου) (C-252/21, [EU:C:2023:537](#), σκέψη 73).

⁷⁵ Βλ. απόφαση της 1ης Αυγούστου 2022, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (C-184/20, [EU:C:2022:601](#), σκέψη 126 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Το Δικαστήριο προσθέτει ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο, ακόμη και στην περίπτωση που τέτοια φάρμακα προορίζονται για πρόσωπα διαφορετικά από τους πελάτες, να είναι δυνατή η ταυτοποίηση των προσώπων αυτών και η συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την κατάσταση της υγείας τους. Τούτο θα μπορούσε να συμβεί, για παράδειγμα, όταν τα εν λόγω φάρμακα δεν παραδίδονται στην κατοικία του πελάτη που τα παρήγγειλε, αλλά στην κατοικία άλλου προσώπου, ή όταν, ανεξαρτήτως της διεύθυνσης παράδοσης, ο πελάτης αναφέρθηκε, με την παραγγελία του ή με τις σχετικές με αυτήν επικοινωνίες του, σε άλλο πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, όπως είναι ένα μέλος της οικογενείας του.

Τέλος, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το γεγονός ότι οι επίμαχες πληροφορίες συνιστούν δεδομένα που αφορούν την υγεία δεν εμποδίζει την υποβολή τους σε επεξεργασία, ιδίως στο πλαίσιο της διαχείρισης των υπηρεσιών και των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, εφόσον πληρούνται μία από τις προϋποθέσεις που προβλέπονται συναφώς ⁷⁶. Αφενός, τούτο μπορεί να συμβαίνει ιδίως όταν το υποκείμενο των δικαιωμάτων παρέχει τη ρητή συγκατάθεσή του για μία ή περισσότερες περιπτώσεις επεξεργασίας των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, των οποίων τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και οι συγκεκριμένοι σκοποί τού έχουν εκτεθεί κατά τρόπο ακριβή, πλήρη και εύληπτο. Αφετέρου, μια τέτοια επεξεργασία μπορεί να γίνει δεκτή όταν είναι αναγκαία για την παροχή υγειονομικής περίθαλψης βάσει του δικαίου της Ένωσης, του δικαίου κράτους μέλους ή δυνάμει σύμβασης που έχει συναφθεί με επαγγελματία του τομέα της υγείας.

⁷⁶ Προϋποθέσεις προβλεπόμενες στο άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 95/46 και στο άρθρο 9, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ.

IV. Ιθαγένεια της Ένωσης ⁷⁷

1. Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής των πολιτών της Ένωσης

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Mirin (C-4/23, [EU:C:2024:845](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ – Άρθρα 7 και 45 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Πολίτης της Ένωσης που έχει προβεί νομίμως, κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού και κατά τη διαμονή του σε άλλο κράτος μέλος, στην αλλαγή του ονόματός του και της ταυτότητας φύλου του – Υποχρέωση του κράτους μέλους καταγωγής να αναγνωρίσει και να καταχωρίσει στη ληξιαρχική πράξη γέννησης την εν λόγω αλλαγή ονόματος και ταυτότητας φύλου – Εθνική ρύθμιση η οποία δεν επιτρέπει τέτοια αναγνώριση και καταχώριση και υποχρεώνει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο να κινήσει στο κράτος μέλος καταγωγής νέα διαδικασία, δικαστικής φύσεως, για την αλλαγή της ταυτότητας φύλου – Ζήτημα αν ασκεί επιρροή η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Judecătoria Sectorului 6 București (πρωτοδικείο του τομέα 6 του Βουκουρεστίου, Ρουμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διευκρινίζει την έκταση της υποχρέωσης του κράτους μέλους καταγωγής να αναγνωρίζει και να καταχωρίζει στη ληξιαρχική πράξη γέννησης ενός εκ των υπηκόων του την αλλαγή ονόματος και ταυτότητας φύλου τα οποία απέκτησε νομίμως ο εν λόγω πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την άσκηση του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος.

Ο Μ.-Α. Α. είναι πρόσωπο γεννηθέν στη Ρουμανία, το οποίο καταχωρίστηκε κατά τη γέννησή του ως θήλυ. Αφού μετοίκησε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2008, ο Μ.-Α. Α. απέκτησε τη βρετανική ιθαγένεια με πολιτογράφηση.

Τον Φεβρουάριο του 2017, στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο Μ.-Α. Α. άλλαξε το όνομα και την προσφώνησή του από το θηλυκό στο αρσενικό γένος, εφαρμόζοντας τη διαδικασία Deed Poll ⁷⁸, και στη συνέχεια προέβη στην αντικατάσταση ορισμένων επίσημων εγγράφων χορηγηθέντων από τις βρετανικές αρχές. Τον Ιούνιο του 2020 ο Μ.-Α. Α. απέκτησε στο Ηνωμένο Βασίλειο «Gender Identity Certificate» (πιστοποιητικό ταυτότητας φύλου), ήτοι πράξη με την οποία επιβεβαιώνεται η ανδρική ταυτότητα φύλου του.

Τον Μάιο του 2021, βάσει της δήλωσης την οποία είχε καταθέσει στο πλαίσιο της διαδικασίας Deed Poll και του πιστοποιητικού ταυτότητας φύλου, ο Μ.-Α. Α. ζήτησε από τις αρμόδιες ρουμανικές αρχές να καταχωρίσουν στη ληξιαρχική πράξη γέννησής του τα στοιχεία σχετικά με την αλλαγή του ονόματος, του φύλου και του προσωπικού αριθμού ταυτοποίησής του, προκειμένου αυτά να αντιστοιχούν στο αρσενικό φύλο. Επιπλέον, ζήτησε την έκδοση νέου πιστοποιητικού γέννησης με τα νέα αυτά στοιχεία. Με απόφαση της 21ης Ιουνίου 2021, οι ρουμανικές αρχές απέρριψαν την αίτηση του Μ.-Α. Α. με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι, σύμφωνα με την εφαρμοστέα κανονιστική ρύθμιση, το στοιχείο της αλλαγής ταυτότητας φύλου ενός προσώπου μπορεί να καταχωριστεί στο πιστοποιητικό γέννησής του μόνον εφόσον έχει εγκριθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

⁷⁷ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Landeshauptstadt Wiesbaden* (C-61/22, [EU:C:2024:251](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο IX.3 «Έλεγχοι στα σύνορα».

⁷⁸ Η διαδικασία αυτή επιτρέπει στους Βρετανούς πολίτες να αλλάζουν το επώνυμο ή το όνομά τους με απλή δήλωση.

Επιληφθέν προσφυγής του Μ.-Α. Α. κατά της ως άνω απόφασης, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, ειδικότερα, αν η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης καθώς και το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία υποχρεώνει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο να κινήσει νέα διαδικασία αλλαγής ταυτότητας φύλου ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ενώ έχει ήδη ολοκληρώσει επιτυχώς σχετική διαδικασία σε άλλο κράτος μέλος του οποίου έχει επίσης την ιθαγένεια. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης ⁷⁹.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, μολονότι, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, η προσωπική κατάσταση, στην οποία περιλαμβάνονται οι κανόνες σχετικά με την αλλαγή του ονόματος και της ταυτότητας φύλου ενός προσώπου, αποτελεί τομέα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, κάθε κράτος μέλος οφείλει να συμμορφώνεται προς το δίκαιο της Ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η άρνηση των αρχών κράτους μέλους να αναγνωρίσουν το όνομα ημεδαπού ο οποίος άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας και έχει και την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλος, όπως το όνομα αυτό καθορίσθηκε στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος, δύναται να παρακωλύσει την άσκηση του κατά το άρθρο 21 ΣΛΕΕ δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών ⁸⁰. Τέτοιο εμπόδιο μπορεί επίσης να προκύψει από την άρνηση των ίδιων αυτών αρχών να αναγνωρίσουν την αλλαγή ταυτότητας φύλου που πραγματοποιήθηκε κατ' εφαρμογήν των προβλεπόμενων προς τούτο διαδικασιών στο κράτος μέλος στο οποίο ο πολίτης της Ένωσης άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, ανεξαρτήτως του αν η αλλαγή αυτή συνδέεται με αλλαγή ονόματος, όπως εν προκειμένω, ή όχι. Πράγματι, όπως και το όνομα, το φύλο ορίζει την ταυτότητα και την προσωπική κατάσταση ενός προσώπου. Ως εκ τούτου, η άρνηση τροποποίησης και αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου που νομίμως απέκτησε υπήκοος κράτους μέλους σε άλλο κράτος μέλος δύναται να του προκαλέσει σοβαρά προβλήματα διοικητικής, επαγγελματικής και ιδιωτικής φύσεως. Επομένως, για έναν τέτοιο πολίτη της Ένωσης, υφίσταται συγκεκριμένος κίνδυνος, λόγω του ότι φέρει δύο διαφορετικά ονόματα και του αποδίδονται δύο διαφορετικές ταυτότητες φύλου, να υποχρεωθεί να άρει αμφιβολίες ως προς την ταυτότητά του, τη γνησιότητα των εγγράφων που υποβάλλει ή την πιστότητα του περιεχομένου τους.

Κατά συνέπεια, η άρνηση να αναγνωριστεί και να καταχωριστεί στα ληξιαρχικά βιβλία κράτους μέλους η αλλαγή ονόματος και ταυτότητας φύλου που απέκτησε νομίμως ένας υπήκοος του εν λόγω κράτους σε άλλο κράτος μέλος, βάσει εθνικής ρύθμισης η οποία δεν επιτρέπει τέτοια αναγνώριση και καταχώριση, με συνέπεια να υποχρεούται το ενδιαφερόμενο πρόσωπο να κινήσει νέα διαδικασία, δικαστικής φύσεως, για την αλλαγή της ταυτότητας φύλου στο πρώτο αυτό κράτος μέλος, η οποία δεν λαμβάνει υπόψη την αλλαγή που έχει πραγματοποιηθεί στο άλλο αυτό κράτος μέλος, είναι ικανή να περιορίσει την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος της Ένωσης.

⁷⁹ Επισημαίνοντας ότι, εν προκειμένω, η διαδικασία αλλαγής ταυτότητας φύλου κινήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο πριν από την αποχώρηση του εν λόγω κράτους από την Ένωση, αλλά ολοκληρώθηκε μετά την αποχώρηση, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, υπό τις περιστάσεις αυτές, η Ρουμανία υποχρεούται να αναγνωρίσει τα έννομα αποτελέσματα της εν λόγω διαδικασίας αλλαγής ταυτότητας φύλου η οποία διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο.

⁸⁰ Βλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 2017, Freitag (C-541/15, [EU:C:2017:432](#)). Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι ενδέχεται να προκληθεί σύγχυση και να ανακύψουν προβλήματα λόγω διαφοράς μεταξύ δύο ονομάτων που αφορούν το ίδιο πρόσωπο, δεδομένου ότι σε πολλές συναλλαγές της καθημερινής ζωής, τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο, απαιτείται η απόδειξη της ταυτότητας (σκέψεις 36 και 37).

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μια εθνική ρύθμιση ικανή να περιορίσει την άσκηση του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον εφόσον συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) και, ειδικότερα, με το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, δικαίωμα το οποίο έχει την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με εκείνο που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών^{81 82}. Πάντως, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει διαπιστώσει ότι η διαδικασία αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου την οποία προβλέπει η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση είναι ασύμβατη προς το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, καθόσον δεν πληροί τις απαιτήσεις που επιβάλλει η διάταξη αυτή για την εξέταση αίτησης αλλαγής φύλου η οποία υποβάλλεται για πρώτη φορά ενώπιον εθνικού δικαστηρίου⁸³.

Η διαδικασία αυτή δεν μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι συνιστά αποτελεσματικό μέσο ώστε να μπορέσει ένας πολίτης της Ένωσης ο οποίος, κατά τη διαμονή του σε άλλο κράτος μέλος και, επομένως, κατά την άσκηση του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 45 του Χάρτη, έχει ήδη προβεί νομίμως στην αλλαγή του ονόματός του και της ταυτότητας φύλου του, να προβάλει λυσιτελώς τα δικαιώματα που του απονέμουν τα άρθρα αυτά, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη, κατά μείζονα λόγο διότι υπάρχει ο κίνδυνος, για τον εν λόγω πολίτη, η ίδια διαδικασία να καταλήξει σε λύση διαφορετική από την υιοθετηθείσα εκ μέρους των αρχών του άλλου αυτού κράτους μέλους.

Πράγματι, προκειμένου μια εθνική ρύθμιση σχετική με την καταχώριση της αλλαγής ονόματος και ταυτότητας φύλου στα ληξιαρχικά βιβλία να μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, είναι αναγκαίο οι διατάξεις ή οι εσωτερικές διαδικασίες που επιτρέπουν την υποβολή αίτησης για τέτοια καταχώριση να μην καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ και, ειδικότερα, του δικαιώματος στην αναγνώριση της αλλαγής αυτής. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να υπονομευθεί από την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτουν οι αρμόδιες αρχές στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, δεδομένου ότι η ύπαρξη τέτοιας εξουσίας μπορεί να οδηγήσει σε απόκλιση μεταξύ των δύο ονομάτων και των δύο φύλων που έχουν αποδοθεί στο ίδιο πρόσωπο για την απόδειξη της ταυτότητάς του, καθώς και σε σοβαρά προβλήματα διοικητικής, επαγγελματικής και ιδιωτικής φύσεως. Ως εκ τούτου, εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη αντιβαίνει στις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 21 ΣΛΕΕ.

⁸¹ Σύμβαση η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ).

⁸² Δυνάμει του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη.

⁸³ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Ιανουαρίου 2021, Χ και Υ κατά Ρουμανίας, CE:ECHR:2021:0119JUD000214516. Με την απόφαση αυτή, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι, δυνάμει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, τα κράτη υποχρεούνται να θεσπίζουν σαφή και προβλέψιμη διαδικασία για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, η οποία να καθιστά δυνατό να καταχωρίζεται με ταχύ, διαφανή και προσιτό τρόπο στα επίσημα έγγραφα η αλλαγή φύλου, και επομένως ονόματος ή προσωπικού ψηφιακού κωδικού.

Τέλος, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι δεν ασκεί, συναφώς, επιρροή το γεγονός ότι η αίτηση για την αναγνώριση και την καταχώριση της αλλαγής ονόματος και ταυτότητας φύλου υποβλήθηκε σε ημερομηνία κατά την οποία είχε ήδη τεθεί σε ισχύ η αποχώρηση από την Ένωση του κράτους μέλους όπου πραγματοποιήθηκε νομίμως η αλλαγή ⁸⁴.

2. Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Τσεχικής Δημοκρατίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος) (C-808/21, [EU:C:2024:962](#))

«Παράβαση κράτους μέλους – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 21 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Άρθρο 22 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο κράτος μέλος κατοικίας υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους – Πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού – Μη παροχή δικαιώματος συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα με την ιδιότητα του μέλους – Άρθρα 2 και 10 ΣΕΕ – Δημοκρατική αρχή – Άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ – Σεβασμός της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών – Άρθρο 12 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρόλος των πολιτικών κομμάτων στην έκφραση της βούλησης των πολιτών της Ένωσης»

Επιληφθέν προσφυγής λόγω παραβάσεως, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διαπιστώνει ότι η Τσεχική Δημοκρατία, μη παρέχοντας στους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι δεν έχουν τσεχική ιθαγένεια, αλλά κατοικούν στο έδαφος της Τσεχικής Δημοκρατίας, το δικαίωμα να γίνονται μέλη πολιτικού κόμματος ή πολιτικού κινήματος, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 22 ΣΛΕΕ.

Ο τσεχικός νόμος περί πολιτικών κομμάτων και κινήματων ⁸⁵ προβλέπει, αφενός, ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι σε πολιτικά κόμματα και πολιτικά κινήματα και, αφετέρου, ότι κάθε πολίτης ο οποίος έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του μπορεί να μετέχει σε ένα κόμμα ή ένα κίνημα. Ως εκ τούτου, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν τσεχική ιθαγένεια, αλλά κατοικούν στην Τσεχική Δημοκρατία, δεν έχουν το δικαίωμα αυτό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκτιμώντας ότι η νομοθεσία αυτή αντιβαίνει στο άρθρο 22 ΣΛΕΕ, άσκησε προσφυγή λόγω παραβάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου. Υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι η Τσεχική Δημοκρατία, παρέχοντας το δικαίωμα συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα ή κίνημα με την ιδιότητα του μέλους αποκλειστικώς και μόνον στους Τσέχους υπηκόους, εμποδίζει τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στο εν λόγω κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του να ασκούν τα εκλογικά

⁸⁴ Συνακόλουθα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο μέτρο που ο M.-A. A., υπό την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, αξιώνει να αναγνωριστούν στο κράτος μέλος καταγωγής του η αλλαγή του ονόματός του και η αλλαγή της ταυτότητας φύλου του οι οποίες πραγματοποιήθηκαν, κατά την άσκηση του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο, αντιστοίχως, πριν από την αποχώρησή του εν λόγω κράτους μέλους από την Ένωση και πριν από τις 31 Δεκεμβρίου 2020, ημερομηνία οριζόμενη από τη συμφωνία αποχώρησης ως ημερομηνία λήξης της μεταβατικής περιόδου, μπορεί να επικαλεστεί, έναντι του εν λόγω κράτους μέλους καταγωγής, τα σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης δικαιώματα, ιδίως εκείνα που προβλέπονται στα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, τούτο δε ακόμη και μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου.

⁸⁵ O zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích (νόμος 424/1991 περί του συνεταιρίζεσθαι σε πολιτικά κόμματα και πολιτικά κινήματα), όπως τροποποιήθηκε με τον zákon č. 117/1994 Sb (νόμο 117/1994). Βλ. άρθρο 1 και άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου αυτού.

δικαιώματα στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπό τους ίδιους όρους με τους Τσέχους υπηκόους.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο εξετάζει το περιεχόμενο του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα του, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται καθώς και τους σκοπούς που επιδιώκει.

Συνακόλουθα, πρώτον, κατά το γράμμα της διάταξης αυτής, οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους και τα δικαιώματα αυτά ασκούνται με την επιφύλαξη των λεπτομερέστερων διατάξεων που θεσπίζει το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γράμμα του άρθρου αυτού δεν περιέχει αναφορά στους όρους σχετικά με την απόκτηση της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος ή πολιτικού κινήματος. Ωστόσο, παραπέμποντας στους όρους που ισχύουν ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι για τους υπηκόους του κράτους μέλους κατοικίας ενός τέτοιου πολίτη της Ένωσης, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ απαγορεύει στο κράτος μέλος κατοικίας να εξαρτά την άσκηση του δικαιώματος αυτού εκ μέρους του εν λόγω πολίτη της Ένωσης από όρους διαφορετικούς από εκείνους που ισχύουν για τους δικούς του υπηκόους. Επομένως, η διάταξη αυτή θεσπίζει ειδικό κανόνα περί απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας και, κατά συνέπεια, εφαρμόζεται σε κάθε εθνικό μέτρο που εισάγει διαφορετική μεταχείριση ικανή να θίξει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Επιπλέον, οι λεπτομερείς κανόνες ασκήσεως του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο με τις οδηγίες 93/109⁸⁶ και 94/80⁸⁷, οι οποίες, μολονότι δεν περιέχουν διατάξεις σχετικές με τις προϋποθέσεις για την απόκτηση, από πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του, της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος, δεν μπορούν, έστω και εμμέσως, να περιορίσουν το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 22 ΣΛΕΕ. Συναφώς, ελλείψει ειδικών διατάξεων σχετικά με τις προϋποθέσεις αυτές, ο καθορισμός τους εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 22 ΣΛΕΕ.

Δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 22 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αναφέρεται τόσο στις λοιπές διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ όσο και στις διατάξεις της ίδιας τυπικής ισχύος οι οποίες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στη Συνθήκη ΕΕ και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

Συναφώς, κατ' αρχάς, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 20, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, συνδέει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 20, παράγραφος 2, και το άρθρο 21 ΣΛΕΕ, η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες και ατομικό δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών. Επομένως, υφίσταται σύνδεσμος μεταξύ, αφενός, του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής και, αφετέρου, του δικαιώματος του

⁸⁶ Οδηγία 93/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 6ης Δεκεμβρίου 1993, για τις λεπτομέρειες άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε ένα κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι (ΕΕ 1993, L 329, σ. 34), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/1/ΕΕ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2012 (ΕΕ 2013, L 26, σ. 27).

⁸⁷ Οδηγία 94/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1994, περί των λεπτομερών κανόνων άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές από τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι (ΕΕ 1994, L 368, σ. 38).

εκλέγειν και εκλέγεσθαι των πολιτών της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Περαιτέρω, το άρθρο 10 ΣΕΕ, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης να εκπροσωπούνται άμεσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να συμμετέχουν στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης, αναδεικνύει τον σύνδεσμο μεταξύ της αρχής της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας στην Ένωση και του συναρτώμενου με την ιθαγένεια της Ένωσης δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 22, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Τέλος, το άρθρο 12, παράγραφος 1, του Χάρτη αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στον πολιτικό και τον συνδικαλιστικό τομέα καθώς και στους τομείς που αναφέρονται στον πολίτη. Το εν λόγω δικαίωμα αντιστοιχεί στο δικαίωμα που διασφαλίζεται στο άρθρο 11, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το οποίο συγκαταλέγεται στις θεμελιώδεις βάσεις μιας δημοκρατικής και πλουραλιστικής κοινωνίας, διότι επιτρέπει στους πολίτες να ενεργούν συλλογικά σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος και με τον τρόπο αυτό να συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία του δημόσιου βίου. Το δε άρθρο 10, παράγραφος 4, ΣΕΕ και το άρθρο 12, παράγραφος 2, του Χάρτη αναγνωρίζουν στα πολιτικά κόμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο πρωταρχικό ρόλο στην έκφραση της βουλήσεως των πολιτών της Ένωσης. Τα πολιτικά κόμματα, μια από τις λειτουργίες των οποίων είναι η πρόταση υποψηφίων στις εκλογές, επιτελούν επομένως ουσιώδη λειτουργία στο σύστημα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, στο οποίο θεμελιώνεται η λειτουργία της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Κατά συνέπεια, η ιδιότητα του μέλους πολιτικού κόμματος ή κινήματος συμβάλλει ουσιωδώς στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 22 ΣΛΕΕ.

Τρίτον, όσον αφορά τον σκοπό του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, το άρθρο αυτό αποσκοπεί, κατ' αρχάς, στην παροχή στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού του δικαιώματος συμμετοχής στη δημοκρατική εκλογική διαδικασία του εν λόγω κράτους μέλους μέσω του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε ευρωπαϊκό και τοπικό επίπεδο. Περαιτέρω, το εν λόγω άρθρο αποσκοπεί στη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των πολιτών της Ένωσης, όπερ συνεπάγεται ισότιμη πρόσβαση στα υφιστάμενα στην εθνική έννομη τάξη μέσα τα οποία διαθέτουν οι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους για την άσκηση του δικαιώματος αυτού όσον αφορά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τέλος, από τον σύνδεσμο μεταξύ, αφενός, της ελευθερίας κυκλοφορίας και διαμονής και, αφετέρου, του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εν λόγω εκλογές προκύπτει ότι το δικαίωμα αυτό αποσκοπεί, ιδίως, στο να ενθαρρύνει την προοδευτική ενσωμάτωση του συγκεκριμένου πολίτη της Ένωσης στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής. Το άρθρο 22 ΣΛΕΕ αποσκοπεί, επομένως, στη διασφάλιση της αντιπροσωπευτικότητας όσον αφορά τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του, ως αναγκαίου παρακολουθήματος της ένταξής τους στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής.

Κατά δεύτερον, υπό το πρίσμα αυτών των διευκρινίσεων σχετικά με το περιεχόμενο του άρθρου 22 ΣΛΕΕ ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, του άρθρου 10 ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 12 του Χάρτη, το Δικαστήριο εξετάζει αν η διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας την οποία καθιερώνει η τσεχική νομοθεσία, ως προς τη δυνατότητα αποκτήσεως της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος ή κινήματος, έχει ως αποτέλεσμα οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στην Τσεχική Δημοκρατία χωρίς να έχουν τσεχική ιθαγένεια να μην έχουν, κατά παράβαση του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, ισότιμη πρόσβαση στα μέσα που διαθέτουν οι Τσέχοι υπήκοοι για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι.

Συναφώς, είναι βεβαίως δυνατόν, στην Τσεχική Δημοκρατία, ένας υποψήφιος που δεν είναι μέλος πολιτικού κόμματος ή κινήματος να περιληφθεί σε κατάλογο υποψηφίων υποβαλλόμενο από πολιτικό κόμμα ή κίνημα, ή από συνασπισμό τους, για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και τις

εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Εντούτοις, αφενός, στο μέτρο που τα μέλη ενός πολιτικού κόμματος ή κινήματος είναι εκείνα που επιλέγουν τους υποψηφίους που πρέπει να εγγραφούν στους καταλόγους τους, το γεγονός ότι ένας πολίτης της Ένωσης που κατοικεί στην Τσεχική Δημοκρατία χωρίς να έχει τσεχική ιθαγένεια και επιθυμεί να συμμετάσχει στις εκλογές αυτές δεν μπορεί να γίνει μέλος πολιτικού κόμματος ή κινήματος ενέχει κίνδυνο αποκλεισμού του από συμμετοχή στη λήψη απόφασης του εν λόγω κόμματος ή κινήματος σχετικά με την εγγραφή του στον κατάλογο υποψηφίων. Το γεγονός αυτό περιάγει τους εν λόγω πολίτες της Ένωσης σε δυσμενέστερη θέση από εκείνη των Τσέχων υπηκόων που είναι μέλη πολιτικού κόμματος ή κινήματος στο κράτος μέλος αυτό, όσον αφορά τη δυνατότητα να θέσουν υποψηφιότητα στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου περιλαμβανόμενοι στον κατάλογο υποψηφίων ενός τέτοιου πολιτικού κόμματος ή κινήματος, ή συνασπισμού τους.

Αφετέρου, το γεγονός ότι οι Τσέχοι υπήκοοι μπορούν να επιλέξουν να θέσουν υποψηφιότητα είτε ως μέλη πολιτικού κόμματος ή κινήματος είτε ως ανεξάρτητοι υποψήφιοι, ενώ οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στην Τσεχική Δημοκρατία χωρίς να έχουν τσεχική ιθαγένεια έχουν μόνον την τελευταία αυτή δυνατότητα, αποδεικνύει ότι οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης δεν μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι στις εκλογές αυτές υπό τους ίδιους όρους με τους Τσέχους υπηκόους.

Κατά τρίτον και τελευταίον, το Δικαστήριο εξετάζει αν η διαφορετική αυτή μεταχείριση όσον αφορά την πρόσβαση στα μέσα που καθιστούν δυνατή την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους σχετικούς με τον σεβασμό της εθνικής ταυτότητας κράτους μέλους, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

Κατ' αρχάς, βεβαίως, η οργάνωση της εθνικής πολιτικής ζωής, στην οποία συμβάλλουν τα πολιτικά κόμματα και κινήματα, αποτελεί μέρος της εθνικής ταυτότητας. Εντούτοις, δεδομένου ότι το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι που απονέμει το άρθρο 22 ΣΛΕΕ στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε ένα κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του αφορά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο εν λόγω κράτος μέλος, η διάταξη αυτή ούτε υποχρεώνει το κράτος μέλος αυτό να αναγνωρίσει στους εν λόγω πολίτες το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τις εθνικές εκλογές ούτε του απαγορεύει να θεσπίσει ειδικούς κανόνες ως προς τη λήψη αποφάσεων εντός πολιτικού κόμματος ή κινήματος σχετικά με το χρίσμα των υποψηφίων στις εθνικές εκλογές, οι οποίοι να αποκλείουν τη συμμετοχή των μελών του κόμματος ή του κινήματος που δεν είναι υπήκοοι του εν λόγω κράτους σε τέτοια λήψη αποφάσεως.

Περαιτέρω, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων ίδιας τυπικής ισχύος, ιδίως των άρθρων 2 και 10 ΣΕΕ, και δεν μπορεί να απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση σεβασμού των απαιτήσεων που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές. Συναφώς, η δημοκρατική αρχή και η αρχή της ίσης μεταχείρισεως συνιστούν αξίες στις οποίες βασίζεται η Ένωση, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣΕΕ. Η διάταξη αυτή δεν συνιστά απλή διατύπωση κατευθύνσεων ή προθέσεων πολιτικής φύσεως, αλλά περιέχει αξίες οι οποίες αποτελούν μέρος της ίδιας της ταυτότητας της Ένωσης ως κοινής έννομης τάξης και συγκεκριμενοποιούνται μέσω αρχών που συνεπάγονται νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη. Εξάλλου, με την αρχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, στην οποία θεμελιώνεται η λειτουργία της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, ΣΕΕ, υλοποιείται η αξία της δημοκρατίας που μνημονεύεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ.

Τέλος, διασφαλίζοντας στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο εν λόγω κράτος μέλος, και δη υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους του, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ συγκεκριμενοποιεί τη δημοκρατική αρχή καθώς και την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτών της Ένωσης, αρχές που αποτελούν μέρος της ταυτότητας της Ένωσης και συγκαταλέγονται στις κοινές αξίες της, στις οποίες προσχωρούν τα κράτη μέλη και των οποίων τον σεβασμό οφείλουν να διασφαλίζουν στο έδαφός

τους. Κατά συνέπεια, το να επιτρέπεται να γίνονται οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης μέλη πολιτικού κόμματος ή κινήματος στο κράτος μέλος κατοικίας τους, προκειμένου να εφαρμοσθούν πλήρως η δημοκρατική αρχή και η αρχή της ίσης μεταχείρισης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θίγει την εθνική ταυτότητα του κράτους μέλους κατοικίας.

**Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή
κατά Πολωνίας (Δικαίωμα του εκλέγεσθαι και ιδιότητα μέλους πολιτικού
κόμματος) (C-814/21, [EU:C:2024:963](#))**

«Παράβαση κράτους μέλους – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 21 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Άρθρο 22 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο κράτος μέλος κατοικίας υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους – Πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού – Μη παροχή δικαιώματος συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα με την ιδιότητα του μέλους – Άρθρα 2 και 10 ΣΕΕ – Δημοκρατική αρχή – Άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ – Σεβασμός της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών – Άρθρο 12 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρόλος των πολιτικών κομμάτων στην έκφραση της βούλησης των πολιτών της Ένωσης»

Επιληφθέν προσφυγής λόγω παραβάσεως, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διαπιστώνει ότι η Πολωνία, μη παρέχοντας στους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι δεν έχουν πολωνική ιθαγένεια, αλλά κατοικούν στο έδαφος της Πολωνίας, το δικαίωμα να είναι μέλη πολιτικού κόμματος, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 22 ΣΛΕΕ.

Ο πολωνικός νόμος περί πολιτικών κομμάτων⁸⁸ προβλέπει ότι οι υπήκοοι της Δημοκρατίας της Πολωνίας οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους μπορούν να είναι μέλη πολιτικού κόμματος. Ως εκ τούτου, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν πολωνική ιθαγένεια, αλλά κατοικούν στην Πολωνία, δεν έχουν το δικαίωμα αυτό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκτιμώντας ότι η νομοθεσία αυτή αντιβαίνει στο άρθρο 22 ΣΛΕΕ, άσκησε προσφυγή λόγω παραβάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου. Υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι η Πολωνία, παρέχοντας το δικαίωμα συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα με την ιδιότητα του μέλους αποκλειστικώς και μόνον στους Πολωνούς υπηκόους, εμποδίζει τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στο εν λόγω κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του να ασκούν τα εκλογικά δικαιώματα στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπό τους ίδιους όρους με τους Πολωνούς υπηκόους.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο εξετάζει το περιεχόμενο του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα του, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται καθώς και τους σκοπούς που επιδιώκει.

Συνακόλουθα, πρώτον, κατά το γράμμα της διάταξης αυτής, οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους και τα δικαιώματα αυτά ασκούνται με την επιφύλαξη των λεπτομερέστερων διατάξεων που θεσπίζει το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γράμμα του άρθρου αυτού δεν περιέχει αναφορά στους όρους σχετικά με την απόκτηση της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος. Ωστόσο, παραπέμποντας στους όρους που ισχύουν ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι για τους υπηκόους του κράτους μέλους κατοικίας ενός τέτοιου πολίτη της Ένωσης, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ απαγορεύει στο κράτος μέλος κατοικίας να

⁸⁸ O ustawa o partiach politycznych (νόμος περί πολιτικών κομμάτων), της 27ης Απριλίου 1997 (Dz.U. του 1997, αριθ. 98, θέση 604). Βλ. άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου αυτού.

εξαρτά την άσκηση του δικαιώματος αυτού εκ μέρους του εν λόγω πολίτη της Ένωσης από όρους διαφορετικούς από εκείνους που ισχύουν για τους δικούς του υπηκόους. Επομένως, η διάταξη αυτή θεσπίζει ειδικό κανόνα περί απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας και, κατά συνέπεια, εφαρμόζεται σε κάθε εθνικό μέτρο που εισάγει διαφορετική μεταχείριση ικανή να θίξει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Επιπλέον, οι λεπτομερείς κανόνες ασκήσεως του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι θεσπίστηκαν από το Συμβούλιο με τις οδηγίες 93/109⁸⁹ και 94/80⁹⁰, οι οποίες, μολονότι δεν περιέχουν διατάξεις σχετικές με τις προϋποθέσεις για την απόκτηση, από πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του, της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος, δεν μπορούν, έστω και εμμέσως, να περιορίσουν το περιεχόμενο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 22 ΣΛΕΕ. Συναφώς, ελλείψει ειδικών διατάξεων σχετικά με τις προϋποθέσεις αυτές, ο καθορισμός τους εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 22 ΣΛΕΕ.

Δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 22 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αναφέρεται τόσο στις λοιπές διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ όσο και στις διατάξεις της ίδιας τυπικής ισχύος οι οποίες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στη Συνθήκη ΕΕ και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

Συναφώς, κατ' αρχάς, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 20, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, συνδέει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 20, παράγραφος 2, και το άρθρο 21 ΣΛΕΕ, η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες και ατομικό δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών. Επομένως, υφίσταται σύνδεσμος μεταξύ, αφενός, του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής και, αφετέρου, του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι των πολιτών της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Περαιτέρω, το άρθρο 10 ΣΕΕ, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης να εκπροσωπούνται άμεσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να συμμετέχουν στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης, αναδεικνύει τον σύνδεσμο μεταξύ της αρχής της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας στην Ένωση και του συναρτώμενου με την ιθαγένεια της Ένωσης δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 22, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Τέλος, το άρθρο 12, παράγραφος 1, του Χάρτη αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στον πολιτικό και τον συνδικαλιστικό τομέα καθώς και στους τομείς που αναφέρονται στον πολίτη. Το εν λόγω δικαίωμα αντιστοιχεί στο δικαίωμα που διασφαλίζεται στο άρθρο 11, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το οποίο συγκαταλέγεται στις θεμελιώδεις βάσεις μιας δημοκρατικής και πλουραλιστικής κοινωνίας, διότι επιτρέπει στους πολίτες να ενεργούν συλλογικά σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος και με τον τρόπο αυτό να συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία του δημόσιου βίου. Το δε άρθρο 10, παράγραφος 4,

⁸⁹ Οδηγία 93/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 6ης Δεκεμβρίου 1993, για τις λεπτομέρειες άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε ένα κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι (ΕΕ 1993, L 329, σ. 34), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/1/ΕΕ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2012 (ΕΕ 2013, L 26, σ. 27).

⁹⁰ Οδηγία 94/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1994, περί των λεπτομερών κανόνων άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές από τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοοι (ΕΕ 1994, L 368, σ. 38).

ΣΕΕ και το άρθρο 12, παράγραφος 2, του Χάρτη αναγνωρίζουν στα πολιτικά κόμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο πρωταρχικό ρόλο στην έκφραση της βουλήσεως των πολιτών της Ένωσης. Τα πολιτικά κόμματα, μια από τις λειτουργίες των οποίων είναι η πρόταση υποψηφίων στις εκλογές, επιτελούν επομένως ουσιώδη λειτουργία στο σύστημα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, στο οποίο θεμελιώνεται η λειτουργία της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Κατά συνέπεια, η ιδιότητα του μέλους πολιτικού κόμματος συμβάλλει ουσιωδώς στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 22 ΣΛΕΕ.

Τρίτον, όσον αφορά τον σκοπό του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, το άρθρο αυτό αποσκοπεί, κατ' αρχάς, στην παροχή στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού του δικαιώματος συμμετοχής στη δημοκρατική εκλογική διαδικασία του εν λόγω κράτους μέλους μέσω του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε ευρωπαϊκό και τοπικό επίπεδο. Περαιτέρω, το εν λόγω άρθρο αποσκοπεί στη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των πολιτών της Ένωσης, όπερ συνεπάγεται ισότιμη πρόσβαση στα υφιστάμενα στην εθνική έννομη τάξη μέσα τα οποία διαθέτουν οι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους για την άσκηση του δικαιώματος αυτού όσον αφορά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τέλος, από τον σύνδεσμο μεταξύ, αφενός, της ελευθερίας κυκλοφορίας και διαμονής και, αφετέρου, του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εν λόγω εκλογές προκύπτει ότι το δικαίωμα αυτό αποσκοπεί, ιδίως, στο να ενθαρρύνει την προοδευτική ενσωμάτωση του συγκεκριμένου πολίτη της Ένωσης στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής. Το άρθρο 22 ΣΛΕΕ αποσκοπεί, επομένως, στη διασφάλιση της αντιπροσωπευτικότητας όσον αφορά τους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του, ως αναγκαίου παρακολουθήματος της ένταξής τους στην κοινωνία του κράτους μέλους υποδοχής.

Κατά δεύτερον, υπό το πρίσμα αυτών των διευκρινίσεων σχετικά με το περιεχόμενο του άρθρου 22 ΣΛΕΕ ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, του άρθρου 10 ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 12 του Χάρτη, το Δικαστήριο εξετάζει αν η διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας την οποία καθιερώνει η πολωνική νομοθεσία, ως προς τη δυνατότητα αποκτήσεως της ιδιότητας του μέλους πολιτικού κόμματος, έχει ως αποτέλεσμα οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στην Πολωνία χωρίς να έχουν πολωνική ιθαγένεια να μην έχουν, κατά παράβαση του άρθρου 22 ΣΛΕΕ, ισότιμη πρόσβαση στα μέσα που διαθέτουν οι Πολωνοί υπήκοοι για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι.

Συναφώς, είναι βεβαίως δυνατόν, στην Πολωνία, ένας ανεξάρτητος υποψήφιος που δεν ανήκει σε πολιτικό κόμμα να οριστεί από εκλογική επιτροπή πολιτικού κόμματος. Εντούτοις, αφενός, στο μέτρο που τα μέλη ενός πολιτικού κόμματος είναι εκείνα που επιλέγουν τους υποψηφίους που θα οριστούν, το γεγονός ότι πολίτης της Ένωσης που κατοικεί στην Πολωνία χωρίς να έχει πολωνική ιθαγένεια δεν είναι μέλος πολιτικού κόμματος έχει κατ' αρχήν ως συνέπεια τον αποκλεισμό του από συμμετοχή στη λήψη αποφάσεως του κόμματος αυτού, όσον αφορά τον ορισμό του από την εκλογική επιτροπή του κόμματος. Το γεγονός αυτό περιάγει τους εν λόγω πολίτες της Ένωσης σε δυσμενέστερη θέση από εκείνη των Πολωνών υπηκόων που είναι μέλη πολιτικού κόμματος, όσον αφορά τη δυνατότητα να θέσουν υποψηφιότητα στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου περιλαμβανόμενοι στον κατάλογο υποψηφίων ενός πολιτικού κόμματος.

Αφετέρου, το γεγονός ότι οι Πολωνοί υπήκοοι μπορούν να επιλέξουν να θέσουν υποψηφιότητα είτε ως μέλη πολιτικού κόμματος είτε ως ανεξάρτητοι υποψήφιοι, ενώ οι πολίτες της Ένωσης που κατοικούν στην Πολωνία χωρίς να έχουν πολωνική ιθαγένεια έχουν μόνον την τελευταία αυτή δυνατότητα, αποδεικνύει ότι οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης δεν μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι στις εκλογές αυτές υπό τους ίδιους όρους με τους Πολωνούς υπηκόους.

Κατά τρίτον και τελευταίον, το Δικαστήριο εξετάζει αν η διαφορετική αυτή μεταχείριση όσον αφορά την πρόσβαση στα μέσα που καθιστούν δυνατή την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους σχετικούς με τον σεβασμό της εθνικής ταυτότητας κράτους μέλους, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

Κατ' αρχάς, βεβαίως, η οργάνωση της εθνικής πολιτικής ζωής, στην οποία συμβάλλουν τα πολιτικά κόμματα, αποτελεί μέρος της εθνικής ταυτότητας. Εντούτοις, δεδομένου ότι το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι που απονέμει το άρθρο 22 ΣΛΕΕ στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε ένα κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του αφορά τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο εν λόγω κράτος μέλος, η διάταξη αυτή ούτε υποχρεώνει το κράτος μέλος αυτό να αναγνωρίσει στους εν λόγω πολίτες το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κατά τις εθνικές εκλογές ούτε του απαγορεύει να θεσπίσει ειδικούς κανόνες ως προς τη λήψη αποφάσεων εντός πολιτικού κόμματος σχετικά με το χρίσμα των υποψηφίων στις εθνικές εκλογές, οι οποίοι να αποκλείουν τη συμμετοχή των μελών του κόμματος που δεν είναι υπήκοοι του εν λόγω κράτους σε τέτοια λήψη αποφάσεως.

Περαιτέρω, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων ίδιας τυπικής ισχύος, ιδίως των άρθρων 2 και 10 ΣΕΕ, και δεν μπορεί να απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση σεβασμού των απαιτήσεων που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές. Συναφώς, η δημοκρατική αρχή και η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνιστούν αξίες στις οποίες βασίζεται η Ένωση, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣΕΕ. Η διάταξη αυτή δεν συνιστά απλή διατύπωση κατευθύνσεων ή προθέσεων πολιτικής φύσεως, αλλά περιέχει αξίες οι οποίες αποτελούν μέρος της ίδιας της ταυτότητας της Ένωσης ως κοινής έννομης τάξης και συγκεκριμενοποιούνται μέσω αρχών που συνεπάγονται νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη. Εξάλλου, με την αρχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, στην οποία θεμελιώνεται η λειτουργία της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, ΣΕΕ, υλοποιείται η αξία της δημοκρατίας που μνημονεύεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ.

Τέλος, διασφαλίζοντας στους πολίτες της Ένωσης που κατοικούν σε κράτος μέλος χωρίς να έχουν την ιθαγένειά του το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές καθώς και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο εν λόγω κράτος μέλος, και δη υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους του, το άρθρο 22 ΣΛΕΕ συγκεκριμενοποιεί τη δημοκρατική αρχή καθώς και την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτών της Ένωσης, αρχές που αποτελούν μέρος της ταυτότητας της Ένωσης και συγκαταλέγονται στις κοινές αξίες της, στις οποίες προσχωρούν τα κράτη μέλη και των οποίων τον σεβασμό οφείλουν να διασφαλίζουν στο έδαφός τους. Κατά συνέπεια, το να επιτρέπεται να γίνονται οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης μέλη πολιτικού κόμματος στο κράτος μέλος κατοικίας τους, προκειμένου να εφαρμοσθούν πλήρως η δημοκρατική αρχή και η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θίγει την εθνική ταυτότητα του κράτους μέλους κατοικίας.

V. Ελεύθερη κυκλοφορία εντός της Ένωσης: ελευθερία εγκατάστασης ⁹¹

Απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Halmer
Rechtsanwaltsgesellschaft (C-295/23, [EU:C:2024:1037](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 49 ΣΛΕΕ – Ελευθερία εγκαταστάσεως – Άρθρο 63 ΣΛΕΕ – Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων – Προσδιορισμός της εφαρμοστέας ελευθερίας κυκλοφορίας – Υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά – Οδηγία 2006/123/ΕΚ – Άρθρο 15 – Απαιτήσεις όσον αφορά την κατοχή του κεφαλαίου εταιρίας – Συμμετοχή αμιγώς χρηματοοικονομικού επενδυτή στο κεφάλαιο επαγγελματικής εταιρίας δικηγόρων – Ανάκληση της άδειας άσκησης δικηγορικού επαγγέλματος της εν λόγω εταιρίας λόγω της συμμετοχής αυτής – Περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων – Δικαιολογητικοί λόγοι αντλούμενοι από την προστασία της ανεξαρτησίας των δικηγόρων και των αποδεκτών νομικών υπηρεσιών – Αναγκαιότητα – Αναλογικότητα»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Bayerischer Anwaltsgerichtshof (δικαστήριο δικηγορικών υποθέσεων Βαυαρίας, Γερμανία), το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται επί του ζητήματος εάν είναι συμβατή προς το άρθρο 63 ΣΛΕΕ και την οδηγία 2006/123 ⁹² εθνική ρύθμιση η οποία, επί ποινή διαγραφής της οικείας δικηγορικής εταιρίας από τον δικηγορικό σύλλογο, απαγορεύει τη μεταβίβαση εταιρικών μεριδίων της εταιρίας αυτής σε αμιγώς χρηματοοικονομικό επενδυτή ο οποίος δεν προτίθεται να ασκήσει στην εν λόγω εταιρία επαγγελματική δραστηριότητα διεπόμενη από τη συγκεκριμένη ρύθμιση.

Η HR, δικηγορική εταιρία εγκατεστημένη στη Γερμανία, συστάθηκε ως κεφαλαιουχική εταιρία υπαγόμενη στον νόμο περί εταιριών περιορισμένης ευθύνης. Ο διαχειριστής και μοναδικός εταίρος της ήταν αρχικώς ο Daniel Halmer, ο οποίος ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου.

Η HR, η οποία συστάθηκε με σύμβαση τον Ιανουάριο του 2020, καταχωρίστηκε στο εμπορικό μητρώο και εγγράφηκε στον Δικηγορικό Σύλλογο του Μονάχου το ίδιο έτος.

Το 2021, ο D. Halmer μεταβίβασε 51 από τα 100 εταιρικά μερίδια της HR στη SIVE Beratung und Beteiligung GmbH (στο εξής: SIVE), εταιρία περιορισμένης ευθύνης αυστριακού δικαίου.

Ως εκ τούτου, το καταστατικό της HR τροποποιήθηκε προκειμένου να επιτραπεί η μεταβίβαση εταιρικών μεριδίων σε κεφαλαιουχική εταιρία μη εγγεγραμμένη στον δικηγορικό σύλλογο, ορίζοντας ταυτοχρόνως ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία της HR, η διαχείρισή της ασκείται αποκλειστικά και μόνον από δικηγόρους εγγεγραμμένους στον δικηγορικό σύλλογο.

Η τροποποίηση του καταστατικού της HR και η μεταβίβαση των εταιρικών μεριδίων της καταχωρίστηκαν στο εμπορικό μητρώο και στη συνέχεια η HR ενημέρωσε τον δικηγορικό σύλλογο για την τροποποίηση του καταστατικού της και για τη μεταβίβαση 51 από τα 100 εταιρικά μερίδιά της στη SIVE.

Ωστόσο, ο δικηγορικός σύλλογος γνωστοποίησε στην HR ότι η μεταβίβαση των εταιρικών μεριδίων στη SIVE απαγορευόταν δυνάμει του Bundesrechtsanwaltsordnung (ομοσπονδιακού κώδικα περί δικηγόρων) (στο εξής: κώδικας δικηγόρων), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών

⁹¹ Οι ακόλουθες αποφάσεις πρέπει επίσης να σημειωθούν στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Λιθουανία κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου** (Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα) (C-541/20 έως C-555/20, [EU:C:2024:818](#)), και η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XII «Μεταφορές»· απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, **FIFA** (C-650/22, [EU:C:2024:824](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIII.1 «Συμπράξεις (άρθρο 101 ΣΛΕΕ)».

⁹² Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ 2006, L 376, σ. 36).

περιστατικών της κύριας δίκης, και ότι, κατά συνέπεια, η HR θα διαγραφόταν από τον δικηγορικό σύλλογο σε περίπτωση που ενέμενε στη μεταβίβαση. Ωστόσο, η HR ενημέρωσε τον δικηγορικό σύλλογο ότι εμμένει στη μεταβίβαση. Ως εκ τούτου, ο τελευταίος διέγραψε την εν λόγω εταιρία με την αιτιολογία, κατ' ουσίαν, ότι μόνον οι δικηγόροι και οι επαγγελματίες που μνημονεύονται στον κώδικα δικηγόρων, καθώς και οι ιατροί και οι φαρμακοποιοί, μπορούν να είναι εταίροι δικηγορικής εταιρίας⁹³.

Κατόπιν τούτου, η HR άσκησε ενώπιον του Bayerischer Anwaltsgerichtshof (δικαστηρίου δικηγορικών υποθέσεων Βαυαρίας) προσφυγή κατά της απόφασης περί διαγραφής την οποία εξέδωσε ο δικηγορικός σύλλογος. Προς στήριξη της προσφυγής της, η HR υποστηρίζει ότι ο κώδικας δικηγόρων προσβάλλει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθώς και τα δικαιώματα τα οποία η ίδια αντλεί από το άρθρο 15 της οδηγίας 2006/123. Η απόφαση αυτή προσβάλλει επίσης το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης της SIVE, όπως κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η ως άνω εθνική ρύθμιση είναι συμβατή με το άρθρο 49 και το άρθρο 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθώς και με το άρθρο 15, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και παράγραφος 3, της οδηγίας 2006/123.

Το Δικαστήριο απαντά καταφατικά στο ερώτημα αυτό.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο εξετάζει, υπό το πρίσμα του αντικειμένου της επίμαχης εθνικής ρύθμισης και των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υπόθεσης, ποια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες –ήτοι η ελευθερία εγκαταστάσεως ή η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων– έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.

Συναφώς, υπενθυμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας εγκαταστάσεως εμπίπτει εθνική ρύθμιση η οποία εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση εταιρικών συμμετοχών που παρέχουν τη δυνατότητα ασκήσεως αναμφισβήτητης επιρροής επί των αποφάσεων μιας εταιρίας και καθορισμού των δραστηριοτήτων της. Αντιθέτως, εθνικές διατάξεις οι οποίες εφαρμόζονται σε περίπτωση εταιρικών συμμετοχών που αποκτώνται με μοναδικό σκοπό την πραγματοποίηση χρηματικής επένδυσης, χωρίς πρόθεση άσκησης επιρροής στη διαχείριση και στον έλεγχο της επιχείρησης, πρέπει να εξετάζονται αποκλειστικώς από την άποψη της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων.

Επομένως, εθνική νομοθετική ρύθμιση η οποία δεν έχει εφαρμογή μόνο στις περιπτώσεις που το ποσοστό συμμετοχής σε εταιρικό κεφάλαιο παρέχει τη δυνατότητα ασκήσεως αναμφισβήτητης επιρροής επί των αποφάσεων εταιρίας και καθορισμού των δραστηριοτήτων της, αλλά εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του ποσοστού συμμετοχής μετόχου στο κεφάλαιο της εταιρίας, μπορεί να εμπίπτει τόσο στην ελευθερία εγκαταστάσεως όσο και στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων.

Τούτου λεχθέντος, το Δικαστήριο εξετάζει το οικείο μέτρο, κατ' αρχήν, υπό το πρίσμα μίας μόνον από τις δύο αυτές ελευθερίες, εάν προκύπτει ότι, υπό τις συνθήκες της διαφοράς της κύριας δίκης, η μία από τις ελευθερίες αυτές είναι εντελώς δευτερεύουσα σε σχέση με την άλλη και μπορεί να συνενωθεί με αυτήν.

⁹³ Δυνάμει του άρθρου 59α, παράγραφοι 1 και 2, του κώδικα δικηγόρων, οι δικηγόροι μπορούν να συνεταιρίζονται με μέλη δικηγορικού συλλόγου, δικηγόρους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, φοροτεχνικούς συμβούλους, φορολογικούς εκπροσώπους, οικονομικούς ελεγκτές ή ορκωτούς λογιστές, με σκοπό την άσκηση από κοινού του επαγγέλματός τους, έκαστος στο πλαίσιο των επαγγελματικών του καθηκόντων. Οι δικηγόροι μπορούν επίσης να ασκούν από κοινού το επάγγελμά τους με πρόσωπα που ασκούν δικηγορικό επάγγελμα από άλλο κράτος τα οποία έχουν δικαίωμα εγκατάστασης σύμφωνα με το πεδίο εφαρμογής του κώδικα και διατηρούν δικηγορικό γραφείο στην αλλοδαπή.

Η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση αποβλέπει, μεταξύ άλλων, στο να αποτρέψει πρόσωπα τα οποία ούτε δικηγόροι είναι ούτε ασκούν επάγγελμα μνημονευόμενο στον εφαρμοστέο εν προκειμένω κώδικα δικηγόρων από το να αποκτήσουν οποιαδήποτε συμμετοχή, ανεξαρτήτως του μεγέθους της, σε δικηγορική εταιρία.

Εν προκειμένω, η SIVE απέκτησε το 51 % του εταιρικού κεφαλαίου της HR. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας εγκαταστάσεως εμπίπτουν οι διατάξεις εθνικής νομοθεσίας που έχουν εφαρμογή όταν η συμμετοχή εταιρίας κράτους μέλους στο κεφάλαιο εταιρίας εγκατεστημένης εντός άλλου κράτους μέλους παρέχει κατ' αρχήν στην πρώτη εταιρία τη δυνατότητα να ασκεί αναμφισβήτητη επιρροή στις αποφάσεις της δεύτερης και να καθορίζει τις δραστηριότητές της.

Ωστόσο, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το καταστατικό της HR τροποποιήθηκε προκειμένου να μην παρασχεθεί στην SIVE ικανότητα άσκησης αναμφισβήτητης επιρροής, οπότε η απόκτηση εταιρικών μεριδίων της HR θα μπορούσε να έχει ως μοναδικό σκοπό την παροχή σε αυτήν κεφαλαίων που θα της επέτρεπαν να χρηματοδοτήσει την ανάπτυξη ενός καινοτόμου νομικού μοντέλου βασιζόμενου στις νέες τεχνολογίες.

Επομένως, η υπόθεση της κύριας δίκης εμπίπτει τόσο στην ελευθερία εγκατάστασης όσο και στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, χωρίς η μία από τις ελευθερίες αυτές να μπορεί να θεωρηθεί δευτερεύουσα σε σχέση με την άλλη.

Επί της ουσίας, όσον αφορά, κατά πρώτον, την ελευθερία εγκαταστάσεως, από την οδηγία 2006/123 προκύπτει ότι, όταν μια κατάσταση εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των υπηρεσιών παροχής νομικών συμβουλών, ιδίως δε στην περίπτωση των υπηρεσιών που παρέχονται από δικηγόρους, παρέλκει η εξέταση της κατάστασης και υπό το πρίσμα του άρθρου 49 ΣΛΕΕ.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον είναι συμβατές με την οδηγία 2006/123, και ειδικότερα κατά πόσον είναι αναγκαίες, οι απαιτήσεις του κώδικα δικηγόρων σχετικά με τον περιορισμό του κύκλου των προσώπων που μπορούν να συμμετέχουν ως εταίροι, καθώς και η απαίτηση ενεργού συνεργασίας στο πλαίσιο της εταιρίας.

Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι απαιτήσεις αυτές αποσκοπούν στο να διασφαλιστούν η ανεξαρτησία και η ακεραιότητα του δικηγορικού επαγγέλματος, καθώς και η συμμόρφωση με την αρχή της διαφάνειας και με την υποχρέωση τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου των δικηγόρων. Οι σκοποί αυτοί συνδέονται αναμφισβήτητα με την προστασία των αποδεκτών των νομικών υπηρεσιών και τη διασφάλιση της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης, οι οποίες συνιστούν επιτακτικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος κατά την οδηγία 2006/123 και το πρωτογενές δίκαιο.

Όσον αφορά τον αναλογικό χαρακτήρα των επίμαχων στην κύρια δίκη απαιτήσεων, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι απαιτήσεις αυτές είναι ικανές να διασφαλίσουν την επίτευξη του σκοπού της προστασίας της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της ακεραιότητας του δικηγορικού επαγγέλματος.

Πράγματι, η βούληση ενός αμιγώς χρηματοοικονομικού επενδυτή να αποκομίσει κέρδος από την επένδυσή του θα μπορούσε να έχει αντίκτυπο στην οργάνωση και τη δραστηριότητα μιας δικηγορικής εταιρίας. Ενώ, όμως, ο σκοπός που επιδιώκει ένας αμιγώς χρηματοοικονομικός επενδυτής περιορίζεται στην επίτευξη κέρδους, οι δικηγόροι δεν ασκούν τις δραστηριότητές τους αποκλειστικά για οικονομικό σκοπό, αλλά υποχρεούνται να τηρούν επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες. Ελλείψει εναρμόνισης, σε επίπεδο Ένωσης, των επαγγελματικών και δεοντολογικών κανόνων που έχουν εφαρμογή στο δικηγορικό επάγγελμα, κάθε κράτος μέλος παραμένει, κατ' αρχήν, ελεύθερο να ρυθμίζει την άσκηση του επαγγέλματος αυτού στο έδαφός του. Επομένως, ένα κράτος μέλος έχει το δικαίωμα να θεωρήσει ότι υφίσταται κίνδυνος τα μέτρα τα

οποία προβλέπει το καταστατικό της δικηγορικής εταιρίας για τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας και της επαγγελματικής ακεραιότητας των δικηγόρων που δραστηριοποιούνται στην εταιρία αυτή να αποδειχθούν, στην πράξη, ανεπαρκή προκειμένου να διασφαλιστεί αποτελεσματικά η επίτευξη των σκοπών της προστασίας της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της ακεραιότητας του δικηγορικού επαγγέλματος, σε περίπτωση συμμετοχής αμιγώς χρηματοοικονομικού επενδυτή στο κεφάλαιο της εν λόγω εταιρίας.

Όσον αφορά, κατά δεύτερον, την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ και περιλαμβάνει τόσο την κατοχή μετοχών σε βαθμό που να παρέχεται δυνατότητα πραγματικής συμμετοχής στη διαχείριση και τον έλεγχο της εταιρίας όσο και την απόκτηση τίτλων που επιχειρείται με μοναδική πρόθεση την πραγματοποίηση χρηματοοικονομικής επένδυσης χωρίς πρόθεση άσκησης επιρροής στη διαχείριση και τον έλεγχο της εταιρίας, υπενθυμίζεται ότι στα απαγορευόμενα μέτρα συγκαταλέγονται εκείνα που μπορούν να αποτρέψουν τις εταιρίες που εδρεύουν στην αλλοδαπή από την πραγματοποίηση επενδύσεων σε κράτος μέλος, ιδίως στο κεφάλαιο των ημεδαπών εταιριών.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει άλλα πρόσωπα, πλην των δικηγόρων και των ασκούντων τα επαγγέλματα που μνημονεύονται στον κώδικα δικηγόρων, να αποκτούν εταιρικά μερίδια σε δικηγορική εταιρία, οπότε στερεί από τους επενδυτές άλλων κρατών μελών οι οποίοι ούτε είναι δικηγόροι ούτε ασκούν τα εν λόγω επαγγέλματα τη δυνατότητα να αποκτήσουν μερίδια συμμετοχής σε εταιρίες αυτής της μορφής. Συνεπώς, η εθνική αυτή ρύθμιση στερεί από τις δικηγορικές εταιρίες την πρόσβαση σε κεφάλαια που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ίδρυση ή την ανάπτυξή τους. Κατά συνέπεια, συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων.

Εντούτοις, για τους ίδιους λόγους με τους εκτιθέμενους στο πλαίσιο της εξέτασης της οδηγίας 2006/123, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι εν λόγω περιορισμοί της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων είναι δικαιολογημένοι και σύμφωνοι με την αρχή της αναλογικότητας υπό το πρίσμα επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος.

VI. Θεσμικές διατάξεις: δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα ⁹⁴

Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024, (τμήμα μείζονος συνθέσεως),
Public.Resource.Org και Right to Know κατά Επιτροπής κ.λπ. (C-588/21 P,
[EU:C:2024:201](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – Άρθρο 4, παράγραφος 2 – Εξαιρέσεις – Άρνηση παροχής πρόσβασης σε έγγραφο η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία των εμπορικών συμφερόντων συγκεκριμένου φυσικού ή νομικού προσώπου, συμπεριλαμβανομένων των αφορώντων τη διανοητική ιδιοκτησία – Υπέρτερο δημόσιο συμφέρον που δικαιολογεί τη γνωστοποίηση – Εναρμονισμένα πρότυπα που έχουν εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης (CEN) – Προστασία που απορρέει από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας – Αρχή του κράτους δικαίου – Αρχή της διαφάνειας – Αρχή της όσο το δυνατόν πιο ανοικτής λήψης αποφάσεων – Αρχή της χρηστής διακυβέρνησης»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, δεχόμενο την αίτηση αναιρέσεως που άσκησαν οι αναιρεσείουσες Public.Resource.Org Inc. και Right to Know CLG κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση Public.Resource.Org και Right to Know κατά Επιτροπής ⁹⁵, αποφαίνεται, για πρώτη φορά, επί της υπάρξεως υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος το οποίο δικαιολογεί τη γνωστοποίηση εναρμονισμένων προτύπων εκδοθέντων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης (CEN).

Οι αναιρεσείουσες είναι οργανώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα των οποίων πρωταρχικός σκοπός είναι να προάγουν την ελεύθερη πρόσβαση όλων των πολιτών στο δίκαιο. Στις 25 Σεπτεμβρίου 2018 υπέβαλαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή αίτηση για την παροχή πρόσβασης σε τέσσερα εναρμονισμένα πρότυπα που είχαν εκδοθεί από τη CEN, εκ των οποίων τα τρία αφορούσαν την ασφάλεια παιχνιδιών και το ένα τη μέγιστη περιεκτικότητα σε νικέλιο για ορισμένα προϊόντα ⁹⁶.

Η Επιτροπή απέρριψε την αίτηση πρόσβασης, στηριζόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1049/2001 ⁹⁷, όπου ορίζεται ότι δεν παρέχεται πρόσβαση σε έγγραφο εφόσον η γνωστοποίησή του θα έθιγε την προστασία των εμπορικών συμφερόντων ενός συγκεκριμένου φυσικού ή νομικού προσώπου, συμπεριλαμβανομένων των αφορώντων τη διανοητική ιδιοκτησία, εκτός αν η γνωστοποίηση του εγγράφου δικαιολογείται από υπέρτερο δημόσιο συμφέρον.

Η προσφυγή που άσκησαν οι νυν αναιρεσείουσες κατά της απόφασης της Επιτροπής απορρίφθηκε από το Γενικό Δικαστήριο στο σύνολό της. Κατόπιν τούτου, οι αναιρεσείουσες άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως κατέληξε στο

⁹⁴ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά ΕΣΕ (C-551/22 P, [EU:C:2024:520](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XV «Οικονομική και νομισματική πολιτική».

⁹⁵ Απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, Public.Resource.Org και Right to Know κατά Επιτροπής (T-185/19, [EU:T:2021:445](#)).

⁹⁶ Επρόκειτο για τα πρότυπα EN 71-5:2015, με τίτλο «Ασφάλεια παιχνιδιών – Μέρος 5: Χημικά παιχνίδια (συλλογές) πλην συλλογών πειραμάτων χημείας»· EN 71-4:2013, με τίτλο «Ασφάλεια παιχνιδιών – Μέρος 4: Συλλογές χημικών πειραμάτων και συναφών δραστηριοτήτων»· EN 71-12:2013, με τίτλο «Ασφάλεια παιχνιδιών – Μέρος 12: N-νιτροζαμίμες και N-νιτροζώσιμες ουσίες»· και EN 12472:2005+A 1:2009, με τίτλο «Μέθοδος για την προσομοίωση φθοράς και διάβρωσης για την ανίχνευση της απελευθέρωσης νικελίου από επικαλυμμένα αντικείμενα» (στο εξής: επίδικα εναρμονισμένα πρότυπα).

⁹⁷ Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ 2001, L 145, σ. 43).

συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται υπέρτερο δημόσιο συμφέρον ικανό να δικαιολογήσει την ελεύθερη πρόσβαση στα επίδικα εναρμονισμένα πρότυπα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει το ευρύ περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹⁸. Τα θεσμικά όργανα μπορούν να επικαλεστούν την εξαίρεση που αφορά την προστασία των εμπορικών συμφερόντων συγκεκριμένου φυσικού ή νομικού προσώπου, προκειμένου να αρνηθούν την παροχή πρόσβασης σε έγγραφο, εφόσον η γνωστοποίησή του θα έθιγε την προστασία των εν λόγω συμφερόντων, συμπεριλαμβανομένων των αφορώντων τη διανοητική ιδιοκτησία. Εντούτοις, η εξαίρεση αυτή δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση κατά την οποία υπέρτερο δημόσιο συμφέρον δικαιολογεί τη γνωστοποίηση του οικείου εγγράφου.

Συναφώς, κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διαδικασία κατάρτισης εναρμονισμένων προτύπων καθορίστηκε με τον κανονισμό 1025/2012⁹⁹, δυνάμει του οποίου η Επιτροπή διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στο ευρωπαϊκό σύστημα τυποποίησης. Συγκεκριμένα, ακόμη και αν η κατάρτιση των προτύπων αυτών έχει ανατεθεί σε οργανισμό ιδιωτικού δικαίου, αρμόδια να ζητήσει την ανάπτυξη εναρμονισμένου προτύπου με σκοπό την εφαρμογή οδηγίας ή κανονισμού είναι αποκλειστικά η Επιτροπή. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή προσδιορίζει τις απαιτήσεις όσον αφορά το περιεχόμενο του ζητούμενου εναρμονισμένου προτύπου και την προθεσμία για τη θέσπισή του, εποπτεύει την κατάρτισή του, παρέχει χρηματοδότηση και αποφασίζει για τη δημοσίευση των στοιχείων αναφοράς του σχετικού εναρμονισμένου προτύπου στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

Επιπλέον, μολονότι η τήρηση των εναρμονισμένων προτύπων δεν είναι υποχρεωτική, τα προϊόντα που τηρούν τα πρότυπα αυτά τυγχάνουν τεκμηρίου συμμόρφωσης προς τις βασικές απαιτήσεις σχετικά με τα εν λόγω προϊόντα οι οποίες προβλέπονται στη σχετική περί εναρμόνισης νομοθεσία της Ένωσης¹⁰⁰. Το έννομο αυτό αποτέλεσμα που προσδίδεται από την ως άνω νομοθεσία αποτελεί ένα από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των εν λόγω προτύπων και τα καθιστά βασικό εργαλείο, προκειμένου οι οικονομικοί φορείς να τυγχάνουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών ή υπηρεσιών εντός της αγοράς της Ένωσης.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, τρία από τα τέσσερα επίδικα εναρμονισμένα πρότυπα που αφορούν την ασφάλεια παιχνιδιών παραπέμπουν στην οδηγία 2009/48¹⁰¹ και ότι τα στοιχεία αναφοράς τους έχουν δημοσιευθεί στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Βάσει του άρθρου 13 της ως άνω οδηγίας, τα παιχνίδια που έχουν κατασκευαστεί σύμφωνα με τα πρότυπα αυτά τυγχάνουν τεκμηρίου συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις των εν λόγω προτύπων. Το τέταρτο πρότυπο, το οποίο αφορά τη μέγιστη περιεκτικότητα σε νικέλιο, παραπέμπει στον κανονισμό 1907/2006¹⁰² και είναι, εν προκειμένω, προδήλως υποχρεωτικό, στον βαθμό που ο

⁹⁸ Το ως άνω δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα διασφαλίζεται με το άρθρο 15, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 42 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τίθεται σε εφαρμογή, μεταξύ άλλων, με τον κανονισμό 1049/2001.

⁹⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 1025/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με την ευρωπαϊκή τυποποίηση, την τροποποίηση των οδηγιών του Συμβουλίου 89/686/ΕΟΚ και 93/15/ΕΟΚ και των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 94/9/ΕΚ, 94/25/ΕΚ, 95/16/ΕΚ, 97/23/ΕΚ, 98/34/ΕΚ, 2004/22/ΕΚ, 2007/23/ΕΚ, 2009/23/ΕΚ και 2009/105/ΕΚ και την κατάργηση της απόφασης 87/95/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της απόφασης αριθ. 1673/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2012, L 316, σ. 12).

¹⁰⁰ Άρθρο 2, σημείο 1, του κανονισμού 1025/2012, σε συνδυασμό με την αιτιολογική του σκέψη 5.

¹⁰¹ Οδηγία 2009/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2009, σχετικά με την ασφάλεια των παιχνιδιών (ΕΕ 2009, L 170, σ. 1).

¹⁰² Κανονισμός (ΕΚ) 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/ΕΚ και

κανονισμός αυτός προβλέπει, στο σημείο 27, παράγραφος 3, του πίνακα που περιλαμβάνεται στο παράρτημα XVII του κανονισμού, ότι, όσον αφορά το νικέλιο, τα πρότυπα που έχει εγκρίνει η CEN πρέπει να χρησιμοποιούνται ως μέθοδοι δοκιμασίας για να αποδεικνύεται ότι τα οικεία προϊόντα είναι σύμφωνα προς τις απαιτήσεις του ως άνω σημείου.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα επίδικα εναρμονισμένα πρότυπα αποτελούν μέρος του δικαίου της Ένωσης.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣΕΕ, η Ένωση βασίζεται στην αρχή του κράτους δικαίου, η οποία επιτάσσει την ελεύθερη πρόσβαση όλων των φυσικών και νομικών προσώπων της Ένωσης στο δίκαιο της Ένωσης, καθώς και τη δυνατότητα των πολιτών να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους¹⁰³. Η εν λόγω ελεύθερη πρόσβαση πρέπει, ιδίως, να παρέχει σε κάθε πρόσωπο, το οποίο ένας νόμος σκοπεί να προστατεύσει, τη δυνατότητα να εξακριβώνει, εντός των ορίων που τίθενται από το δίκαιο, ότι οι αποδέκτες των κανόνων που θεσπίζει ο εν λόγω νόμος συμμορφώνονται πράγματι προς τους κανόνες αυτούς. Επομένως, ένα εναρμονισμένο πρότυπο, ως εκ των αποτελεσμάτων που του προσδίδει μια νομοθεσία της Ένωσης, μπορεί να εξειδικεύει τόσο τα δικαιώματα που παρέχονται στους πολίτες όσο και τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλονται, η δε εξειδίκευση αυτή μπορεί να τους είναι απαραίτητη προκειμένου οι πολίτες να εξακριβώνουν αν ένα συγκεκριμένο προϊόν ή μια συγκεκριμένη υπηρεσία είναι πράγματι σύμφωνη προς τις απαιτήσεις της νομοθεσίας της Ένωσης.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η γνωστοποίηση των επίδικων εναρμονισμένων προτύπων δικαιολογείται από υπέρτερο δημόσιο συμφέρον.

για κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ (ΕΕ 2006, L 396, σ. 1, και διορθωτικά ΕΕ 2007, L 136, σ. 3, και ΕΕ 2013, L 162, σ. 15), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 552/2009 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 2009 (ΕΕ 2009, L 164, σ.7).

¹⁰³ Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, Stichting Rookpreventie Jeugd κ.λπ. (C-160/20, [ΕΥ: C:2022:101](#), σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

VII. Μέσα ένδικης προστασίας βάσει του δικαίου της Ένωσης ¹⁰⁴

1. Σύνθεση του Δικαστηρίου

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Valančius
(C-119/23, [EU:C:2024:653](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ – Άρθρο 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ – Διορισμός δικαστών του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Εγγυήσεις ανεξαρτησίας – Απαιτούμενη ικανότητα για την άσκηση υψηλών δικαστικών καθηκόντων – Εθνική διαδικασία πρότασης υποψηφίου για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ομάδα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων επιφορτισμένη με την αξιολόγηση των υποψηφίων – Πίνακας κατάταξης των υποψηφίων που πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ – Πρόταση, μεταξύ των υποψηφίων που περιλαμβάνονται στον εν λόγω πίνακα, υποψηφίου άλλου από εκείνον που έχει καταταγεί στην πρώτη θέση – Γνωμοδότηση της επιτροπής που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ σχετικά με την επάρκεια των υποψηφίων»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Vilniaus apygardos administracinis teismas (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο Βίλνιους, Λιθουανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί της επιρροής που ασκούν οι διατάξεις των Συνθηκών σχετικά με τον διορισμό των δικαστών του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ¹⁰⁵ στην εθνική διαδικασία πρότασης υποψηφίου για τη θέση αυτή.

Το 2016 ο V. Valančius διορίστηκε δικαστής του Γενικού Δικαστηρίου. Μετά τη λήξη της θητείας του τον Αύγουστο του 2019, ο ίδιος συνέχισε να ασκεί τα καθήκοντά του ¹⁰⁶. Το 2021 θεσπίστηκε διαδικασία επιλογής υποψηφίου για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου ¹⁰⁷. Σύμφωνα με τη διαδικασία αυτή, μια ομάδα εργασίας αποτελούμενη κατά πλειοψηφία από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες κατήρτισε πίνακα κατάταξης υποψηφίων κατά φθίνουσα σειρά βαθμολογίας. Πρώτος στην κατάταξη στον εν λόγω πίνακα ήταν ο V. Valančius.

Το 2022 η Λιθουανική Κυβέρνηση αποφάσισε να προτείνει ως υποψήφιο για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου το πρόσωπο που είχε καταταγεί στη δεύτερη θέση του πίνακα κατάταξης. Κατόπιν αρνητικής γνωμοδότησης της επιτροπής που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ σχετικά με τον υποψήφιο αυτόν, η Λιθουανική Κυβέρνηση αποφάσισε να προτείνει ως υποψήφιο το πρόσωπο που είχε καταταγεί στην τρίτη θέση του πίνακα κατάταξης. Το 2023 το τελευταίο αυτό πρόσωπο διορίστηκε δικαστής του Γενικού Δικαστηρίου.

Ο V. Valančius αμφισβήτησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου τη νομιμότητα των αποφάσεων της Λιθουανικής Κυβέρνησης περί προτάσεως υποψηφίου, ζητώντας, μεταξύ άλλων, να υποχρεωθεί η Λιθουανική Κυβέρνηση να κινήσει εκ νέου τη σχετική διαδικασία και να προτείνει ως υποψήφιο το πρόσωπο που είχε καταταγεί στην πρώτη θέση του πίνακα κατάταξης.

¹⁰⁴ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Neves 77 Solutions** (C-351/22, [EU:C:2024:723](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XX.1 «Περιοριστικά μέτρα».

¹⁰⁵ Άρθρο 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και άρθρο 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

¹⁰⁶ Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5, τρίτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁰⁷ Pretendentų į Europos Sąjungos Bendrojo Teismo teisėjų atrankos tvarkos aprašas (περιγραφή της διαδικασίας επιλογής των υποψηφίων για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, η οποία θεσπίστηκε με την απόφαση 1R-65 του Υπουργού Δικαιοσύνης της Δημοκρατίας της Λιθουανίας της 9ης Μαρτίου 2021.

Σε αυτό το πλαίσιο, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της ερμηνείας των διατάξεων των Συνθηκών που διέπουν τον διορισμό δικαστών του Γενικού Δικαστηρίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Όσον αφορά την αρμοδιότητά του να αποφανθεί επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης¹⁰⁸, η διαδικασία διορισμού δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου περιλαμβάνει τρία στάδια. Σε ένα πρώτο στάδιο, η κυβέρνηση του οικείου κράτους μέλους προτείνει υποψήφιο για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου διαβιβάζοντας τη σχετική πρόταση στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου. Σε ένα δεύτερο στάδιο, η επιτροπή που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ γνωμοδοτεί σχετικά με την επάρκεια του υποψηφίου αυτού για την άσκηση των καθηκόντων δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Στο τρίτο στάδιο, το οποίο έπεται της διαβουλεύσεως με την εν λόγω επιτροπή, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών προβαίνουν, μέσω των αντιπροσώπων τους, στον διορισμό του εν λόγω υποψηφίου στη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, με απόφαση που λαμβάνεται με κοινή συμφωνία κατόπιν προτάσεως της κυβέρνησης του οικείου κράτους μέλους. Επομένως, η απόφαση με την οποία προτείνεται υποψήφιος για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, η οποία λαμβάνεται από την κυβέρνηση κράτους μέλους, συνιστά το πρώτο στάδιο της διεπόμενης από το άρθρο 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ διαδικασίας διορισμού και εμπίπτει, ως εκ τούτου, στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων εμπίπτει προδήλως στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις.

Όσον αφορά την ουσία των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η απαίτηση περί ανεξαρτησίας των δικαστηρίων εξειδικεύει μία από τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης και των κρατών μελών της, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, οι οποίες καθορίζουν την ίδια την ταυτότητα της Ένωσης ως κοινής έννομης τάξης και τις οποίες οφείλουν να τηρούν τόσο η Ένωση όσο και τα κράτη μέλη. Δεδομένου ότι η απαίτηση αυτή, η οποία περιλαμβάνει δύο πτυχές, ήτοι την ανεξαρτησία εν στενή εννοία και την αμεροληψία, είναι συμφυής με το δικαιοδοτικό έργο και ότι το άρθρο 19 ΣΕΕ αναθέτει από κοινού στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στα εθνικά δικαστήρια το καθήκον της άσκησης δικαστικού ελέγχου εντός της έννομης τάξης της Ένωσης, η απαίτηση αυτή ισχύει εξίσου σε επίπεδο Ένωσης, μεταξύ άλλων για τους δικαστές του Γενικού Δικαστηρίου, και σε επίπεδο κρατών μελών, για τα εθνικά δικαστήρια.

Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η απαίτηση περί δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως συνδέεται στενά, μεταξύ άλλων, με την απαίτηση περί ανεξαρτησίας, υπό την έννοια ότι αμφότερες αποσκοπούν στον σεβασμό των θεμελιωδών αρχών της υπεροχής του δικαίου και της διάκρισης των εξουσιών, οι οποίες είναι ουσιώδεις για το κράτος δικαίου, η αξία του οποίου κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ. Η απαίτηση περί δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως περιλαμβάνει, ως εκ της φύσεώς της, τη διαδικασία διορισμού των δικαστών, διευκρινιζομένου ότι η ανεξαρτησία ενός δικαστηρίου αξιολογείται με βάση, μεταξύ άλλων, τον τρόπο διορισμού των μελών του.

Συναφώς, οι ουσιαστικές προϋποθέσεις και οι όροι της διαδικασίας για τον διορισμό των δικαστών του Γενικού Δικαστηρίου πρέπει να αποκλείουν κάθε εύλογη αμφιβολία των πολιτών ως προς το εάν οι οικείοι δικαστές πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, οι οποίες αφορούν τόσο τις «εγγυήσεις ανεξαρτησίας» όσο και την «απαιτούμενη ικανότητα για την άσκηση υψηλών δικαστικών καθηκόντων». Προς τούτο, είναι, μεταξύ άλλων, αναγκαίο να διασφαλίζεται η ακεραιότητα της διαδικασίας διορισμού των δικαστών του Γενικού Δικαστηρίου στο σύνολό της και, κατά συνέπεια, το αδιάβλητο του αποτελέσματος της διαδικασίας σε κάθε στάδιό της.

¹⁰⁸ Μεταξύ άλλων, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ, το άρθρο 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 255 ΣΛΕΕ.

Επομένως, όσον αφορά, κατ' αρχάς, το εθνικό στάδιο της πρότασης υποψηφίου για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι, ελλείψει σχετικών ειδικών διατάξεων στο δίκαιο της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ρυθμίσει τους όρους της εν λόγω διαδικασίας πρότασης υποψηφίου, υπό την προϋπόθεση να μη μπορούν οι όροι αυτοί να δημιουργήσουν στους πολίτες εύλογες αμφιβολίες ως προς το εάν ο προτεινόμενος υποψήφιος πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Συναφώς, το γεγονός ότι στη διαδικασία διορισμού δικαστών μετέχουν εκπρόσωποι της νομοθετικής ή της εκτελεστικής εξουσίας δεν είναι αφ' εαυτού ικανό να προκαλέσει τέτοιες εύλογες αμφιβολίες στους πολίτες. Τούτου λεχθέντος, η συμμετοχή ανεξάρτητων συμβουλευτικών οργάνων καθώς και η πρόβλεψη στο εθνικό δίκαιο υποχρέωσης αιτιολόγησης μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της αντικειμενικότητας της διαδικασίας διορισμού, οριοθετώντας την εξουσία εκτιμήσεως που πιθανώς διαθέτει το αρμόδιο για τους διορισμούς όργανο.

Αφετέρου, όσον αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται σε σχέση με την επιλογή και την πρόταση υποψηφίων για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα κράτη μέλη, μολονότι διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των προϋποθέσεων αυτών, οφείλουν, εντούτοις, να διασφαλίζουν, όποιοι και αν είναι οι επιλεγόμενοι συναφώς όροι της διαδικασίας, ότι οι προτεινόμενοι υποψήφιοι πληρούν τις απαιτήσεις περί ανεξαρτησίας και επαγγελματικής ικανότητας που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και στο άρθρο 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η εξακρίβωση της επάρκειας των προτεινόμενων από τα κράτη μέλη υποψηφίων για την άσκηση των καθηκόντων δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, υπό το πρίσμα των απαιτήσεων αυτών, εμπίπτει επίσης στην αρμοδιότητα της επιτροπής που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ. Πράγματι, προκειμένου να εκδώσει τη γνωμοδότησή της σχετικά με την επάρκεια των υποψηφίων, η επιτροπή αυτή οφείλει να εξακριβώσει ότι ο προτεινόμενος υποψήφιος πληροί τις απαιτήσεις περί ανεξαρτησίας και επαγγελματικής ικανότητας που απαιτούνται από τις Συνθήκες για την άσκηση των καθηκόντων του δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, μολονότι η ύπαρξη ανοικτής, διαφανούς και αυστηρής διαδικασίας επιλογής αποτελεί κρίσιμο στοιχείο προκειμένου να εξακριβωθεί ότι ο προτεινόμενος υποψήφιος πληροί τις εν λόγω απαιτήσεις, η απουσία τέτοιας διαδικασίας δεν συνιστά, αντιθέτως, αυτή καθαυτήν, λόγο ικανό να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την τήρηση των απαιτήσεων αυτών. Για τους σκοπούς της εν λόγω εξακρίβωσης, η επιτροπή που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ μπορεί να ζητήσει από την κυβέρνηση από την οποία προέρχεται η πρόταση να της διαβιβάσει συμπληρωματικές πληροφορίες ή άλλα στοιχεία τα οποία κρίνει απαραίτητα για το έργο της.

Τέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών οφείλουν να διασφαλίζουν, μέσω των αντιπροσώπων τους, την τήρηση των απαιτήσεων του άρθρου 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, όταν αποφασίζουν, λαμβάνοντας υπόψη τη γνωμοδότηση της επιτροπής που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ, να διορίσουν δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου τον υποψήφιο που προτείνει η οικεία κυβέρνηση. Πράγματι, μετά τον διορισμό του, ο υποψήφιος καθίσταται δικαστής της Ένωσης και δεν εκπροσωπεί το κράτος μέλος που τον πρότεινε.

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, όταν ένα κράτος μέλος έχει θεσπίσει διαδικασία επιλογής υποψηφίων για τη θέση δικαστή του Γενικού Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της οποίας ομάδα αποτελούμενη κατά πλειοψηφία από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες αναλαμβάνει την αξιολόγηση των υποψηφίων, την κατάρτιση πίνακα κατάταξης όσων εξ αυτών πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 254, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, και την εισήγηση, εν είδει συστάσεως, της υποψηφιότητας του προσώπου που έχει καταταγεί στην πρώτη θέση, το γεγονός και μόνον ότι η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους αποφάσισε να προτείνει υποψήφιο ο οποίος περιλαμβάνεται στον ως άνω πίνακα αλλά δεν

είναι εκείνος που έχει καταταγεί στην πρώτη θέση δεν αρκεί, αφ' εαυτού, για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η πρόταση αυτή δύναται να δημιουργήσει εύλογες αμφιβολίες ως προς το εάν ο προτεινόμενος υποψήφιος πληροί τις οικείες απαιτήσεις. Επιπλέον, το γεγονός ότι η επιτροπή που προβλέπει το άρθρο 255 ΣΛΕΕ εξέδωσε θετική γνωμοδότηση για τον προταθέντα από την εθνική κυβέρνηση υποψήφιο που είχε καταταγεί στην τρίτη θέση του πίνακα κατάταξης είναι ικανό να επιβεβαιώσει ότι η απόφαση των κυβερνήσεων των κρατών μελών να διορίσουν τον εν λόγω υποψήφιο είναι σύμφωνη με τις προμνησθείσες απαιτήσεις.

2. Προδικαστική παραπομπή

α) Χαρακτηρισμός του αιτούντος οργάνου ως «δικαστηρίου»

**Απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), G. κ.λπ.
(Διορισμός δικαστών στα τακτικά δικαστήρια στην Πολωνία) (C-181/21 και
C-269/21, [EU:C:2024:1](#))**

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Δυνατότητα του αιτούντος δικαστηρίου να λάβει υπόψη την προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου – Αναγκαιότητα της ζητούμενης ερμηνείας προκειμένου το αιτούν δικαστήριο να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση – Ανεξαρτησία των δικαστών – Προϋποθέσεις διορισμού των δικαστών στα τακτικά δικαστήρια – Δυνατότητα προσβολής δικαστικής διατάξεως με την οποία κρίθηκε αμετακλήτως αίτηση ασφαλιστικών μέτρων – Δυνατότητα εξαίρεσης δικαστή από δικαστικό σχηματισμό – Απαράδεκτο των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου κρίνει απαράδεκτες δύο αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως οι οποίες υποβλήθηκαν από Πολωνούς δικαστές που ζήτησαν να διευκρινιστεί αν η σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού στις υποθέσεις των κυρίων δικών πληρούσε τα εχέγγυα τα οποία πρέπει να παρέχει ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης.

Στη μεν πρώτη υπόθεση (C-181/21), ορίστηκε τριμελής δικαστικός σχηματισμός του Sąd Okręgowy w Katowicach (περιφερειακού δικαστηρίου Κατοβίτσε, Πολωνία) για να εκδικάσει το ένδικο μέσο που ασκήθηκε κατά δικαστικής διατάξεως με την οποία απορρίφθηκε η ανακοπή που είχε ασκηθεί από καταναλωτή κατά διαταγής πληρωμής. Ο εισηγητής δικαστής στην υπόθεση διατύπωσε αμφιβολίες ως προς τον χαρακτηρισμό του δικαστικού αυτού σχηματισμού ως «δικαστηρίου», λόγω των περιστάσεων υπό τις οποίες διορίστηκε στο περιφερειακό δικαστήριο Κατοβίτσε η δικαστής A.Z. που μετέχει επίσης στον συγκεκριμένο σχηματισμό. Οι επιφυλάξεις του αφορούν, ιδίως, το καθεστώς και τον τρόπο λειτουργίας του Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, Πολωνία, στο εξής KRS ¹⁰⁹), το οποίο συμμετέχει στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας διορισμού.

Στη δε υπόθεση C-269/21, ανατέθηκε σε τριμελή δικαστικό σχηματισμό του Sąd Okręgowy w Krakowie (περιφερειακού δικαστηρίου Κρακοβίας, Πολωνία) η εκδίκαση του ενδίκου μέσου που ασκήθηκε από τράπεζα κατά δικαστικής διατάξεως με την οποία μονομελής δικαστικός σχηματισμός του ίδιου δικαστηρίου είχε κάνει δεκτή αίτηση ασφαλιστικών μέτρων υποβληθείσα από καταναλωτές. Ο τριμελής δικαστικός σχηματισμός μεταρρύθμισε την προσβαλλόμενη δικαστική διάταξη, απέρριψε την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο σύνολό της και ανέπεμψε την υπόθεση στον μονομελή δικαστικό σχηματισμό. Ο δικαστής του μονομελούς δικαστικού σχηματισμού διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η σύνθεση του δικαστικού σχηματισμού που αποφάνθηκε επί του ενδίκου μέσου της τράπεζας συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης και,

¹⁰⁹ Όπως συγκροτούνταν μετά το 2018.

συνακόλουθα, ως προς το κύρος της εκδοθείσας αποφάσεως. Ειδικότερα, στον τριμελή δικαστικό σχηματισμό μετείχε η δικαστής Α.Τ., που διορίστηκε στο περιφερειακό δικαστήριο Κρακοβίας το 2021, κατόπιν διαδικασίας στην οποία είχε μετάσχει το KRS.

Στο πλαίσιο αυτό, ο εισηγητής δικαστής στην πρώτη υπόθεση και ο δικαστής του μονομελούς δικαστικού σχηματισμού στη δεύτερη υπόθεση αποφάσισαν να υποβάλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα ζητώντας κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων υπό τις οποίες διορίστηκαν οι δικαστές Α. Ζ. και Α.Τ., οι δικαστικοί σχηματισμοί στους οποίους δικάζουν αυτές πληρούν τα εχέγγυα που πρέπει να παρέχει ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο το οποίο έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, καθώς και αν το δίκαιο της Ένωσης ¹¹⁰ επιβάλλει την αυτεπάγγελτη εξαίρεσή τους από την εκδίκαση των υποθέσεων των κυρίων δικών.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι τόσο από το γράμμα όσο και από την οικονομία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, ότι εκκρεμεί πράγματι ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαφορά στο πλαίσιο της οποίας αυτά καλούνται να εκδώσουν απόφαση που θα λαμβάνει υπόψη την προδικαστική απόφαση ¹¹¹.

Το Δικαστήριο επισημαίνει εν συνεχεία ότι, μολονότι κάθε δικαστήριο έχει την υποχρέωση να ελέγχει αν συνιστά, λαμβανομένης υπόψη της σύνθεσής του, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως κατά την έννοια, μεταξύ άλλων, του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, όταν ανακύπτει σοβαρή αμφιβολία επ' αυτού, εντούτοις η προδικαστική ερμηνεία που ζητείται από το Δικαστήριο μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία, κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, μόνον αν ο αιτών δικαστής έχει αυτοτελώς τη δυνατότητα να αντλήσει τις συνέπειες της ερμηνείας αυτής κρίνοντας, υπό το πρίσμα της, τη νομιμότητα του διορισμού άλλου δικαστή του ίδιου δικαστικού σχηματισμού και, ενδεχομένως, εξαιρώντας τον.

Τούτο δεν ισχύει, εν προκειμένω, στην περίπτωση του αιτούντος δικαστή στην υπόθεση C-181/21, δεδομένου ότι ούτε από την απόφαση περί παραπομπής ούτε από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο συνάγεται ότι, βάσει των κανόνων του εθνικού δικαίου, ο εν λόγω δικαστής θα μπορούσε αυτοτελώς να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο. Συνεπώς, η ερμηνεία των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου η οποία ζητείται στην υπόθεση C-181/21 δεν εξυπηρετεί αντικειμενική ανάγκη σε σχέση με απόφαση που θα μπορούσε να λάβει αυτοτελώς ο αιτών δικαστής στην υπόθεση της κύριας δίκης.

Όσον αφορά την υπόθεση C-269/21, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το ίδιο το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η διάταξη του τριμελούς δικαστικού σχηματισμού με την οποία μεταρρυθμίστηκε η δική του απόφαση και απορρίφθηκε η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων που υποβλήθηκε από τους ενδιαφερόμενους καταναλωτές δεν υπόκειται πλέον σε ένδικα μέσα και πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί αμετάκλητη κατά το πολωνικό δίκαιο. Παρότι όμως επικαλείται την ανασφάλεια δικαίου η οποία θα περιέβαλλε τη δικαστική αυτή διάταξη λόγω των αμφιβολιών ως προς το νομότυπο της σύνθεσης του δικαστικού σχηματισμού που την εξέδωσε, το αιτούν δικαστήριο δεν παραπέμπει σε καμία διάταξη του πολωνικού δικονομικού δικαίου η οποία να του παρέχει την αρμοδιότητα να εξετάσει, και μάλιστα σε μονομελή δικαστικό σχηματισμό, αν αμετάκλητη διάταξη εκδοθείσα από τριμελή δικαστικό σχηματισμό επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων είναι σύμφωνη, μεταξύ άλλων, με το δίκαιο της Ένωσης. Εξάλλου, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η διάταξη η οποία εκδόθηκε από τον τριμελή δικαστικό σχηματισμό δεσμεύει τον

¹¹⁰ Βλ. άρθρο 2 και άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹¹¹ Απόφαση της 22ας Μαρτίου 2022, Prokurator Generalny κ.λπ. (Πειθαρχικό τμήμα του Ανωτάτου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-508/19, [ΕΥ: C:2022:201](#), σκέψη 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

αιτούντα δικαστή, καθώς και ότι αυτός δεν είναι αρμόδιος ούτε να «εξαιρέσει» δικαστή που μετείχε στον δικαστικό σχηματισμό ο οποίος εξέδωσε τη διάταξη ούτε να αμφισβητήσει το νομότυπό της.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση C-269/21 δεν είναι αρμόδιο, δυνάμει των κανόνων του εθνικού δικαίου, ούτε να κρίνει, μεταξύ άλλων υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, τη νομιμότητα της σύνθεσης του τριμελούς δικαστικού σχηματισμού που εξέδωσε τη διάταξη με την οποία κρίθηκε αμετακλήτως η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων και, ειδικότερα, των προϋποθέσεων διορισμού της δικαστή Α. Τ. ούτε να αμφισβητήσει το νομότυπο της επίμαχης δικαστικής διατάξεως.

Πράγματι, δεδομένου ότι η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων την οποία είχαν υποβάλει οι ενάγοντες της κύριας δίκης απορρίφθηκε στο σύνολό της, η διαδικασία επί της αιτήσεως αυτής περατώθηκε οριστικώς από τον τριμελή δικαστικό σχηματισμό. Συνεπώς, τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπόθεση C-269/21 συνδέονται άρρηκτα με ένα στάδιο της διαδικασίας στην υπόθεση της κύριας δίκης το οποίο έχει περατωθεί οριστικώς και είναι αυτοτελές προς τη διαφορά επί της ουσίας, η οποία παραμένει η μόνη που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Συνακόλουθα, τα ερωτήματα αυτά δεν εξυπηρετούν αντικειμενική ανάγκη σύμφυτη με την επίλυση της διαφοράς αυτής, αλλά έχουν ως σκοπό να εκμαιεύσουν από το Δικαστήριο μια γενική κρίση επί της διαδικασίας διορισμού των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων στην Πολωνία, η οποία δεν συνδέεται με τις ανάγκες της συγκεκριμένης διαφοράς.

Απόφαση της 7ης Μαΐου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), NADA κ.λπ. (C-115/22, [EU:C:2024:384](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Παραδεκτό – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Έννοια του όρου “δικαστήριο” – Εθνική επιτροπή διαιτησίας αρμόδια για την καταπολέμηση της φαρμακοδιέγερσης στον αθλητισμό – Κριτήρια – Ανεξαρτησία του αιτούντος οργάνου – Αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας – Απαράδεκτο της αίτησης προδικαστικής αποφάσεως»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου απορρίπτει ως απαράδεκτη την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε η Unabhängige Schiedskommission Wien (ανεξάρτητη επιτροπή διαιτησίας Βιέννης, Αυστρία, στο εξής: USK), για τον λόγο ότι το όργανο αυτό δεν πληροί το κριτήριο της ανεξαρτησίας που απαιτείται για να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

Η αιτούσα της κύριας δίκης ήταν αθλήτρια αγώνων από το 1998 έως το 2015. Το 2021 ο Nationale Anti-Doping Agentur Austria GmbH (NADA), ανεξάρτητος οργανισμός για την καταπολέμηση της φαρμακοδιέγερσης, υπέβαλε αίτηση διενέργειας ελέγχου για την περίπτωση της αιτούσας ενώπιον της Österreichische Anti-Doping Rechtskommission (αυστριακής πειθαρχικής επιτροπής κατά της φαρμακοδιέγερσης, στο εξής: ÖADR), διότι θεωρούσε ότι η αιτούσα είχε παραβεί τους κανόνες αντιντόπινγκ ¹¹².

Με απόφαση της 31ης Μαΐου 2021, η ÖADR έκρινε την αιτούσα ένοχη για την ως άνω παράβαση. Ακύρωσε όλα τα αποτελέσματα της αιτούσας κατά την επίμαχη περίοδο και ανακάλεσε όλα τα καταβληθέντα για τη συμμετοχή της χρηματικά ποσά και/ή χρηματικά έπαθλα. Επιπλέον, η ÖADR επέβαλε στην αιτούσα αποκλεισμό συμμετοχής σε κάθε είδους αθλητικούς αγώνες για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Κατά την ενώπιον της ÖADR διαδικασία, η αιτούσα ζήτησε τη μη γνωστοποίηση της απόφασης αυτής στο ευρύ κοινό, ιδίως να μη δημοσιοποιηθεί και δημοσιευθεί το όνομά της και άλλα ατομικά χαρακτηριστικά της. Η ÖADR απέρριψε το αίτημα αυτό.

¹¹² Η International Association of Athletics Federations (Διεθνής Ένωση Ομοσπονδιών Κλασικού Αθλητισμού) θέσπισε κανονισμούς αγώνων για τα έτη 2014-2015 και κανόνες αντιντόπινγκ το έτος 2017.

Η αιτούσα υπέβαλε αίτηση επανεξέτασης ενώπιον της USK, αιτούντος οργάνου στην υπό κρίση υπόθεση, με αίτημα τη μεταρρύθμιση της εν λόγω απόφασης, προκειμένου να μην ενημερωθεί το ευρύ κοινό –μέσω της δημοσίευσης του πλήρους ονόματός της σε δικτυακό τόπο ο οποίος είναι ελεύθερα προσβάσιμος– για τις παραβάσεις των κανόνων αντιντόπινγκ που είχε διαπράξει και για τις κυρώσεις που της είχαν επιβληθεί. Με απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, η USK επικύρωσε τις ανωτέρω κυρώσεις. Επιφυλάχθηκε ωστόσο να αποφανθεί με χωριστή απόφαση επί του αιτήματος περί της μη δημοσίευσης των παραβάσεων των κανόνων αντιντόπινγκ που διέπραξε η αιτούσα και των επακόλουθων κυρώσεων.

Η USK, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η δημοσίευση αυτή συνάδει με τον ΓΚΠΔ ¹¹³, υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο εξετάζει, υπό το πρίσμα των τελευταίων εξελίξεων στη νομολογία του ¹¹⁴, κατά πόσον το αιτούν όργανο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια σχετική νομολογία του, κατά την οποία, προκειμένου να εκτιμήσει αν το αιτούν όργανο είναι «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ζήτημα που εμπίπτει αποκλειστικά στο δίκαιο της Ένωσης, λαμβάνει υπόψη μια σειρά στοιχείων, όπως είναι, μεταξύ άλλων, η ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, η μονιμότητά του, ο δεσμευτικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του, ο κατ' αντιμωλίαν χαρακτήρας της ενώπιόν του διαδικασίας, η εκ μέρους του οργάνου αυτού εφαρμογή κανόνων δικαίου, καθώς και η ανεξαρτησία του. Επιπλέον, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο μόνον εφόσον εκκρεμεί ενώπιόν τους διαφορά και εφόσον καλούνται να αποφανθούν στο πλαίσιο διαδικασίας που πρόκειται να καταλήξει στην έκδοση δικαστικής αποφάσεως. Πρέπει συνεπώς να εξετασθεί η δυνατότητα ενός οργάνου να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σύμφωνα με κριτήρια που αφορούν τόσο τη δομή όσο και τη λειτουργία του.

Όσον αφορά τα κριτήρια που αφορούν τη δομή του οργάνου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι από τα στοιχεία της δικογραφίας που του υποβλήθηκε και ιδίως από τις διατάξεις του ομοσπονδιακού νόμου του 2021 κατά της φαρμακοδιέγερσης ¹¹⁵ προκύπτει ότι η USK πληροί τα κριτήρια που αφορούν την ίδρυσή της με νόμο, τη μονιμότητά της, τον δεσμευτικό χαρακτήρα της δικαιοδοσίας της, καθώς και τον κατ' αντιμωλία χαρακτήρα της ενώπιόν της διαδικασίας. Αντιθέτως, τίθεται το ζήτημα αν η USK πληροί το κριτήριο της ανεξαρτησίας.

Όσον αφορά το κριτήριο αυτό, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η ανεξαρτησία των εθνικών δικαστηρίων, η οποία είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική δικαστική προστασία, είναι συμφυής με το δικαιοδοτικό έργο. Επομένως, είναι ουσιώδους σημασίας για την ορθή λειτουργία του συστήματος δικαστικής συνεργασίας το οποίο ενσαρκώνει ο μηχανισμός προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο μηχανισμός αυτός είναι δυνατόν να ενεργοποιείται μόνον από όργανο το οποίο ανταποκρίνεται,

¹¹³ Ειδικότερα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', το άρθρο 6, παράγραφος 3, και τα άρθρα 9 και 10 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

¹¹⁴ Στο πλαίσιο της εκτίμησής του, το Δικαστήριο παρέπεμψε ιδίως στις αποφάσεις της 21ης Ιανουαρίου 2020, Banco de Santander (C-274/14, [EU:C:2020:17](#)), και της 3ης Μαΐου 2022, CityRail (C-453/20, [EU:C:2022:341](#)).

¹¹⁵ Anti-Doping-Bundesgesetz 2021 (ομοσπονδιακός νόμος του 2021 κατά της φαρμακοδιέγερσης), της 23ης Δεκεμβρίου 2020 (BGBl. I, 152/2020 (στο εξής: ADBG)).

μεταξύ άλλων, στο προαναφερθέν κριτήριο της ανεξαρτησίας. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η έννοια της ανεξαρτησίας περιλαμβάνει δύο πτυχές.

Η πρώτη, εξωτερική πτυχή, προϋποθέτει ότι το οικείο όργανο ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη αυτονομία, χωρίς να τελεί σε οποιαδήποτε ιεραρχική σχέση ή σχέση υπαγωγής έναντι οποιουδήποτε και χωρίς να λαμβάνει εντολές ή οδηγίες οποιασδήποτε προελεύσεως και ότι, ως εκ τούτου, προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις οι οποίες θα μπορούσαν να θίξουν την ανεξάρτητη κρίση των μελών του και να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους. Συναφώς, η ισοβιότητα των μελών του εν λόγω οργάνου συνιστά εγγύηση σύμφυτη με την ανεξαρτησία των δικαστών, διότι αποσκοπεί στην προστασία των προσώπων στα οποία έχει ανατεθεί το δικαιοδοτικό έργο.

Ειδικότερα, η αρχή της ισοβιότητας, της οποίας υπογραμμίζεται η κεφαλαιώδης σημασία, επιτάσσει, ιδίως, να έχουν οι δικαστές τη δυνατότητα να παραμένουν στη θέση τους έως τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού ορίου ηλικίας συνταξιοδότησεως ή έως τη λήξη της θητείας τους οσάκις αυτή έχει ορισμένη χρονική διάρκεια. Η εν λόγω αρχή, χωρίς να έχει απόλυτο χαρακτήρα, επιδέχεται εξαιρέσεις μόνον εφόσον το δικαιολογούν θεμιτοί και επιτακτικοί λόγοι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, είναι κοινώς παραδεκτό ότι οι δικαστές μπορούν να παυθούν από τα καθήκοντά τους εφόσον κριθεί ότι είναι ακατάλληλοι για την άσκησή τους λόγω αδυναμίας ή σοβαρού παραπτώματος, τηρουμένων των προσηκουσών διαδικασιών. Επομένως, η εγγύηση της ισοβιότητας των μελών ενός δικαστηρίου απαιτεί οι περιπτώσεις παύσης των μελών του εν λόγω οργάνου να καθορίζονται με ειδική ρύθμιση, μέσω ρητών νομοθετικών διατάξεων που παρέχουν εγγυήσεις οι οποίες υπερβαίνουν τις προβλεπόμενες από τους γενικούς κανόνες του διοικητικού και του εργατικού δικαίου που εφαρμόζονται σε περίπτωση καταχρηστικής παύσης.

Η δεύτερη, εσωτερική πτυχή της έννοιας της «ανεξαρτησίας» αντιστοιχεί στην έννοια της αμεροληψίας και αποσκοπεί στην τήρηση ίσων αποστάσεων ως προς τους διαδίκους και τα αντιμαχόμενα συμφέροντά τους σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς. Η πτυχή αυτή επιτάσσει την τήρηση αντικειμενικότητας και την απουσία κάθε άλλου συμφέροντος ως προς την επίλυση της διαφοράς πέραν της αυστηρής εφαρμογής του κανόνα δικαίου. Επομένως, η έννοια της «ανεξαρτησίας» προϋποθέτει πρωτίστως ότι το οικείο όργανο έχει την ιδιότητα τρίτου έναντι της αρχής που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη με την προσφυγή απόφαση. Αυτές οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαιρέσεως ή παύσεώς τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη θωράκιση του εν λόγω οργάνου έναντι εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιμαχομένων συμφερόντων.

Συναφώς, όσον αφορά την USK, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο κατά τον ADBG κανονισμός διαδικασίας της εν λόγω επιτροπής ορίζει ότι τα μέλη της απολαύουν ανεξαρτησίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και ότι οφείλουν να τηρούν την αρχή της αμεροληψίας. Εντούτοις, κατά τον ADBG ¹¹⁶, τα μέλη της USK διορίζονται από τον ομοσπονδιακό Υπουργό Τεχνών, Πολιτισμού, Δημόσιας Διοίκησης και Αθλητισμού για τετραετή θητεία η οποία μπορεί να ανανεωθεί, μπορούν δε να παυθούν πρόωρα «για σοβαρούς λόγους», χωρίς η έννοια αυτή να ορίζεται στην εθνική νομοθεσία. Ειδικότερα, η ισοβιότητα των μελών της USK δεν κατοχυρώνεται σε κανέναν ειδικό κανόνα. Επιπλέον, η απόφαση περί παύσεως των μελών της USK από τα καθήκοντά τους μπορεί να ληφθεί μόνον από τον ανωτέρω αναφερόμενο ομοσπονδιακό Υπουργό, ήτοι από μέλος της εκτελεστικής εξουσίας, χωρίς να έχουν προηγουμένως θεσπιστεί συγκεκριμένα κριτήρια ή εγγυήσεις.

Εκ των ανωτέρω στοιχείων το Δικαστήριο συνάγει ότι η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία δεν διασφαλίζει ότι τα μέλη της USK προστατεύονται από εξωτερικές πιέσεις, άμεσες ή έμμεσες, ικανές να εγείρουν αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία τους, με αποτέλεσμα το όργανο αυτό να μην

¹¹⁶ Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 3, του ADBG.

πληροί την εξωτερική πτυχή της απαίτησης περί ανεξαρτησίας, η οποία είναι συμφυής με την ιδιότητα του εθνικού δικαστηρίου. Επομένως, η USK δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

Εντούτοις, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το γεγονός αυτό δεν απαλλάσσει την USK από την υποχρέωση να διασφαλίζει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης κατά την έκδοση των αποφάσεών της και να αφήνει ανεφάρμοστες, εν ανάγκη, εθνικές διατάξεις αντίθετες προς διατάξεις του δικαίου της Ένωσης οι οποίες έχουν άμεσο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι οι υποχρεώσεις αυτές βαρύνουν το σύνολο των αρμόδιων εθνικών αρχών και όχι μόνον τις δικαστικές αρχές.

Εξάλλου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του προκύπτει ότι η αιτούσα της κύριας δίκης υπέβαλε στην Österreichische Datenschutzbehörde (αυστριακή αρχή προστασίας δεδομένων) καταγγελία για παραβίαση της προστασίας δεδομένων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 77, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ. Το εν λόγω όργανο εξέδωσε απορριπτική απόφαση, κατά της οποίας ασκήθηκε προσφυγή ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου, Αυστρία) κατ' εφαρμογήν του άρθρου 78, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ ¹¹⁷. Η εκδίκαση της προσφυγής αυτής ανεστάλη εν αναμονή της απαντήσεως του Δικαστηρίου στα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση.

β) Υποχρέωση των δικαστηρίων τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας να υποβάλλουν αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), KUBERA (C-144/23, [EU:C:2024:881](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Περιεχόμενο της υποχρέωσης προδικαστικής παραπομπής την οποία υπέχουν τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας – Διαδικασία για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως ενώπιον ανωτάτου δικαστηρίου κράτους μέλους – Αίτημα του διαδίκου ο οποίος ζητεί την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως να υποβληθεί στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης – Εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας παρέχεται άδεια προς άσκηση αναιρέσεως όταν εγείρεται σημαντικό νομικό ζήτημα για την ασφάλεια δικαίου, την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου ή την εξέλιξή του – Υποχρέωση του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου να εξετάσει, στο πλαίσιο της διαδικασίας για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως, εάν πρέπει να υποβάλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως – Αιτιολογία της απόφασης με την οποία απορρίπτεται η αίτηση για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Vrhovno sodišče (Ανώτατο Δικαστήριο, Σλοβενία), αποφαινεται ότι, κατά τη διαδικασία για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως ενώπιον του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου, το εν λόγω δικαστήριο δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωσή του να εξετάσει, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, εάν πρέπει να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος σχετικού με το δίκαιο της Ένωσης το οποίο προβλήθηκε προς στήριξη της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως.

Η εταιρία KUBERA αγόρασε στην Τουρκία μεταλλικά κουτιά Red Bull τα οποία είχαν παραχθεί στην Αυστρία και τα μετέφερε με πλοίο στον λιμένα του Koper (Σλοβενία) με σκοπό την εισαγωγή τους. Με δύο αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2021, η σλοβενική φορολογική διοίκηση αποφάσισε να

¹¹⁷ Βλ., συναφώς, απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2023, SCHUFA Holding (Πτωχευτική απαλλαγή) (C-26/22 και C-64/22, [EU:C:2023:958](#), σκέψεις 52 και 70).

δεσμεύσει τα μεταλλικά αυτά κουτιά, κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 608/2013 ¹¹⁸, εν αναμονή της έκβασης της ένδικης διαδικασίας που είχε κινήσει η εταιρία Red Bull προκειμένου να προστατεύσει τα σχετικά με τα μεταλλικά αυτά κουτιά δικαιώματά της διανοητικής ιδιοκτησίας. Κατόπιν εξαντλήσεως των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής, η KUBERA άσκησε ένδικες προσφυγές κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του Upravno sodišče (διοικητικού πρωτοδικείου, Σλοβενία), το οποίο, με δύο αποφάσεις, τις απέρριψε.

Η KUBERA υπέβαλε εν συνεχεία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου δύο αιτήσεις για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως κατά των αποφάσεων αυτών, υποστηρίζοντας ότι η διαφορά της κύριας δίκης εγείρει ζήτημα ερμηνείας του κανονισμού 608/2013 ¹¹⁹, το οποίο αποτελεί, κατά την άποψή της, σημαντικό νομικό ζήτημα που δικαιολογεί την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως. Ζήτησε επίσης από το αιτούν δικαστήριο, για την περίπτωση που το ίδιο δεν συμμεριζόταν την προταθείσα από αυτήν ερμηνεία του εν λόγω κανονισμού, να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Σύμφωνα με την εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση, η άσκηση αναιρέσεως επιτρέπεται όταν η υπόθεση που άγεται ενώπιον του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου εγείρει σημαντικό νομικό ζήτημα για την ασφάλεια δικαίου, την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου ή την εξέλιξή του. Η ρύθμιση αυτή προβλέπει ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις στις οποίες τούτο ισχύει. Το αιτούν δικαστήριο, μολονότι εκτιμά ότι, εν προκειμένω, οι αιτήσεις της KUBERA για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως δεν πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές, εντούτοις διερωτάται εάν το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ¹²⁰ το υποχρεώνει, προκειμένου να αποφανθεί επί των εν λόγω αιτήσεων, να εξετάσει το αίτημα της KUBERA να υποβληθεί στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα επί του προβληθέντος από την εταιρία αυτή ζητήματος σχετικά με το δίκαιο της Ένωσης. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί εάν υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε περίπτωση που κρίνει ότι παρέλκει η υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο, να αιτιολογήσει την απόφασή του περί απορρίψεως της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ δεν επιτρέπει σε εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου να αποφασίσει, στο πλαίσιο διαδικασίας εξέτασης αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως της οποίας η έκβαση εξαρτάται από τη σημασία του νομικού ζητήματος που εγείρει ένας από τους διαδίκους για την ασφάλεια δικαίου, την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου ή την εξέλιξή του, να απορρίψει μια τέτοια αίτηση χωρίς να εκτιμήσει εάν υποχρεούται να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος ερμηνείας ή κύρους διάταξης του δικαίου της Ένωσης το οποίο προβλήθηκε προς στήριξη της αιτήσεως αυτής.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι, μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών αυτών, εντούτοις, κατά την άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, μολονότι το δίκαιο της Ένωσης δεν εμποδίζει, κατ' αρχήν, τα κράτη μέλη να θεσπίζουν διαδικασίες για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως ή άλλα συστήματα διαλογής

¹¹⁸ Κανονισμός (ΕΕ) 608/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2013, σχετικά με την τελωνειακή επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1383/2003 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 181, σ. 15). Βλ. άρθρο 17 του κανονισμού.

¹¹⁹ Εν προκειμένω, το ζήτημα εάν ο κανονισμός αυτός έχει εφαρμογή σε περίπτωση κατά την οποία τα εισαγόμενα εμπορεύματα παράγονται από τον δικαιούχο των σχετικών με τα εμπορεύματα αυτά δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

¹²⁰ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτήν, όταν ανακύπτει ζήτημα ερμηνείας ή κύρους του δικαίου της Ένωσης σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον εθνικού δικαστηρίου του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, το δικαστήριο αυτό οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο.

ή «φιλτραρίσματος» των ενδίκων μέσων που ασκούνται ενώπιον των ανωτάτων εθνικών δικαστηρίων, εντούτοις, η εφαρμογή τέτοιων διαδικασιών ή συστημάτων πρέπει να είναι σύμφωνη με τις απαιτήσεις που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Συναφώς, η υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου να υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα εντάσσεται στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου και αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην αποτροπή του ενδεχομένου διαμόρφωσης στα κράτη μέλη εθνικής νομολογίας μη συμβατής με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης. Τα εν λόγω εθνικά δικαστήρια απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή σε τρεις μόνον περιπτώσεις, ήτοι εφόσον διαπιστώσουν ότι το ανακύψαν ζήτημα δεν είναι κρίσιμο ή ότι η επίμαχη διάταξη του δικαίου της Ένωσης έχει ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο ή ότι η ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής ώστε να μην καταλείπει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ¹²¹. Επομένως, όταν συντρέχει μια από τις περιπτώσεις αυτές ¹²², τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να υποβάλλουν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, ακόμη και αν το ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης εγείρεται από διάδικο στην ενώπιόν τους διαδικασία.

Επιπλέον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η ύπαρξη διαδικασίας για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως δεν μπορεί να μετατρέψει το κατώτερο δικαστήριο του οποίου η απόφαση δύναται να προσβληθεί με αναίρεση σε εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου και το οποίο υποχρεούται, κατά συνέπεια, δυνάμει του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, να υποβάλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Αντιθέτως, η υποχρέωση αυτή βαρύνει τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια, όπως το αιτούν δικαστήριο.

Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι, όπως το ίδιο ερμηνεύει την εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση, δεν υποχρεούται να εκτιμήσει, κατά το στάδιο της εξέτασης της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως, εάν, κατά το στάδιο της αναιρετικής διαδικασίας, θα πρέπει να υποβληθεί στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως επί ζητήματος σχετικού με το δίκαιο της Ένωσης το οποίο έχει προβληθεί προς στήριξη της αιτήσεως αυτής. Όταν δεν παρέχεται άδεια προς άσκηση αναιρέσεως, η απορριπτική απόφαση περατώνει οριστικά τη δίκη. Στην περίπτωση αυτή, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης από το κατώτερο δικαστήριο θα μπορούσε να επικρατήσει στην οικεία εθνική έννομη τάξη, ακόμη και αν το ζήτημα που προβάλλεται προς στήριξη της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως θα δικαιολογούσε την προδικαστική παραπομπή στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι μια τέτοια εθνική ρύθμιση ή πρακτική μπορεί να οδηγήσει σε κατάσταση στην οποία ερώτημα σχετικό με την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης, μολονότι έχει τεθεί ενώπιον του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου, δεν υποβάλλεται στο Δικαστήριο, κατά παράβαση της υποχρέωσης που υπέχει το εθνικό αυτό δικαστήριο από το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Μια τέτοια κατάσταση, όμως, είναι ικανή να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του συστήματος συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου καθώς και, μεταξύ άλλων, την επίτευξη του σκοπού που συνίσταται στην αποτροπή

¹²¹ Αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1982, Cilfit κ.λπ. (283/81, [EU:C:1982:335](#), σκέψη 21), και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Consorzio Italian Management και Catania Multiservizi (C-561/19, [EU:C:2021:799](#), σκέψη 33).

¹²² Οι τρεις αυτές περιπτώσεις στις οποίες τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας δεν υπέχουν υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής καλούνται στο εξής «εξαιρέσεις από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής».

του ενδεχομένου να διαμορφωθεί στα κράτη μέλη εθνική νομολογία μη συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης ¹²³.

Το Δικαστήριο καλεί, πάντως, το αιτούν δικαστήριο να εξετάσει εάν είναι δυνατή η ερμηνεία της εφαρμοστέας εθνικής ρύθμισης σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 267 ΣΛΕΕ ¹²⁴. Πράγματι, η ρύθμιση αυτή δεν φαίνεται να απαγορεύει στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, στο πλαίσιο της διαδικασίας εξέτασης αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως, εάν το ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης που εγείρεται προς στήριξη της αιτήσεως αυτής καθιστά αναγκαία την προδικαστική παραπομπή στο Δικαστήριο ή εάν, αντιθέτως, εμπίπτει σε μία από τις εξαιρέσεις από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής. Ειδικότερα, οι συγκεκριμένες περιπτώσεις τις οποίες προβλέπει η εθνική ρύθμιση και οι οποίες αφορούν αποκλειστικώς καταστάσεις στις οποίες, κατ' ουσίαν, είτε υπάρχουν αποκλίσεις στην εθνική νομολογία είτε δεν υφίσταται νομολογία του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου δεν φαίνεται να έχουν εξαντλητικό χαρακτήρα.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η εν λόγω ρύθμιση φαίνεται να μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το κριτήριο σχετικά με τη σημασία του ανακύπτοντος νομικού ζητήματος για την ασφάλεια δικαίου, την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου ή την εξέλιξη του περιλαμβάνει την περίπτωση κατά την οποία ο διάδικος που ζητεί να του παρασχεθεί άδεια προς άσκηση αναιρέσεως εγείρει ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης το οποίο δεν εμπίπτει σε καμία από τις εξαιρέσεις από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής και το οποίο καθιστά, κατά συνέπεια, αναγκαία την προδικαστική παραπομπή στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, επιπλέον, ότι εναπόκειται σε ανώτατο εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως και υπέχει υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής ενώπιον του Δικαστηρίου να αποφασίσει εάν η παραπομπή αυτή πρέπει να γίνει κατά το στάδιο της εξέτασης της εν λόγω αιτήσεως ή σε μεταγενέστερο στάδιο. Εάν αποφασίσει να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατά το στάδιο της εξέτασης της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως, οφείλει να αναστείλει την εξέταση της αιτήσεως αυτής εν αναμονή της προδικαστικής αποφάσεως και, στη συνέχεια, να κρίνει, βάσει της απόφασης αυτής, εάν πρέπει να επιτρέψει την άσκηση αναιρέσεως.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι από το σύστημα που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, προκύπτει ότι, οσάκις εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου εκτιμά ότι απαλλάσσεται από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής, διότι συντρέχει μια από τις τρεις περιπτώσεις απαλλαγής από την υποχρέωση αυτή, από το σκεπτικό της απόφασής του πρέπει να προκύπτει είτε ότι το ανακύψαν ζήτημα σχετικά με το δίκαιο της Ένωσης δεν είναι κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς, είτε ότι η ερμηνεία της επίμαχης διάταξης του δικαίου της Ένωσης βασίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, είτε ότι, ελλείψει

¹²³ Η ερμηνεία αυτή δεν ανατρέπεται από τη νομολογία που απορρέει από τις αποφάσεις της 15ης Μαρτίου 2017, Aquino (C-3/16, [EU:C:2017:209](#), σκέψη 56), και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Consorzio Italian Management και Catania Multiservizi (C-561/19, [EU:C:2021:799](#), σκέψη 61), κατά την οποία εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου δύναται να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο για λόγους απαραδέκτου από μόνους της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Σε αντίθεση με τους λόγους αυτούς, κριτήριο για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως όπως το προβλεπόμενο στην εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση απαιτεί από το ανώτατο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει τη σημασία που έχει το εγείρομενο προς στήριξη της εν λόγω αιτήσεως νομικό ζήτημα για την ασφάλεια δικαίου, την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου ή την εξέλιξη του.

¹²⁴ Το Δικαστήριο παραπέμπει, συναφώς, στα στοιχεία που περιέχονται στην απόφαση περί παραπομπής σχετικά με την εξέλιξη της νομολογίας του *Ustavno sodišče* (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Σλοβενία). Ειδικότερα, από απόφαση του δικαστηρίου αυτού της 31ης Μαρτίου 2022 προκύπτει ότι το αίτημα ενός εκ των διαδίκων να υποβληθεί αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το οποίο διατυπώνεται στο πλαίσιο της αιτήσεως για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως, πρέπει να κρίνεται ήδη κατά το στάδιο της εξέτασης της αιτήσεως αυτής.

τέτοιας νομολογίας, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής για το εθνικό δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας ώστε να μην καταλείπει περιθώριο εύλογης αμφιβολίας. Το Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι, δεδομένου ότι ένα τέτοιο εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής λόγου απαραδέκτου αμιγώς δικονομικής φύσεως, να απορρίψει αίτηση για την παροχή άδειας προς άσκηση αναιρέσεως με την οποία εγείρεται ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία ή το κύρος διάταξης του δικαίου της Ένωσης χωρίς προηγουμένως να εκτιμήσει εάν υποχρεούται να παραπέμψει το σχετικό ζήτημα στο Δικαστήριο ή εάν το ζήτημα αυτό εμπίπτει σε μία από τις τρεις εξαιρέσεις από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής, το εν λόγω εθνικό δικαστήριο οφείλει, όταν απορρίπτει μια τέτοια αίτηση βάσει κάποιας από τις εξαιρέσεις αυτές, να εκθέτει τους λόγους για τους οποίους δεν υποβάλλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

VIII. Γεωργία και Αλιεία ¹²⁵

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Herbaria Kräuterparadies II (C-240/23, [EU:C:2024:852](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Γεωργία και αλιεία – Βιολογικά προϊόντα – Κανονισμός (ΕΕ) 2018/848 – Κανόνες βιολογικής παραγωγής – Άρθρο 16 – Επισήμανση – Άρθρο 30 – Όροι που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή – Άρθρο 33 – Λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προϋποθέσεις χρήσης – Προϊόν που πληροί τις απαιτήσεις του κανονισμού 2018/848 – Άρθρα 45 και 48 – Εισαγωγή προϊόντων προερχόμενων από τρίτη χώρα, με σκοπό να διατεθούν στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικά προϊόντα – Ισοδυναμία των κανόνων παραγωγής της τρίτης αυτής χώρας με τους κανόνες του κανονισμού 2018/848 – Χρήση του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της τρίτης χώρας»

Κατόπιν προδικαστικής παραπομπής από το Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο, Γερμανία), το Δικαστήριο αποσαφηνίζει τις προϋποθέσεις χρήσης του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε περίπτωση εισαγωγής προϊόντων που περιέχουν, πέραν των βιολογικών τους συστατικών, βιταμίνες και ανόργανες ουσίες οι οποίες δεν προέρχονται από βιολογική καλλιέργεια.

Η Herbaria παρασκευάζει το ρόφημα με την ονομασία «Blutquick», το οποίο αποτελείται από μείγμα χυμού φρούτων και εκχυλίσματα βοτάνων που προέρχονται από βιολογική παραγωγή. Το ρόφημα, κατόπιν προσθήκης μη φυτικών βιταμινών και γλυκονικού σιδήρου, διατίθεται στο εμπόριο ως συμπλήρωμα διατροφής. Στη συσκευασία του υπάρχουν το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εθνική σφραγίδα βιολογικής παραγωγής, ενώ αναγράφεται επίσης ότι τα συστατικά του προέρχονται από «ελεγχόμενη βιολογική καλλιέργεια».

Εκτιμώντας ότι το ρόφημα αυτό δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 27, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του κανονισμού 889/2008 ¹²⁶ διότι περιέχει ανόργανες ουσίες και βιταμίνες μη φυτικής προέλευσης ενώ η χρήση τους δεν επιβάλλεται εκ του νόμου ¹²⁷, η Bayerische Landesanstalt für Landwirtschaft (Υπηρεσία Γεωργίας του ομόσπονδου κράτους της Βαυαρίας, Γερμανία) υποχρέωσε την Herbaria να παύσει να χρησιμοποιεί στην επισήμανση, τη διαφήμιση και την εμπορία του Blutquick την προστατευόμενη δύναμη του άρθρου 23 του κανονισμού 834/2007 ¹²⁸ ένδειξη περί βιολογικής παραγωγής.

Η Herbaria προσέβαλε τη σχετική απόφαση και η υπόθεση κατέληξε, στον τελευταίο βαθμό, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου, η Herbaria δεν αμφισβητεί πλέον ότι

¹²⁵ Οι ακόλουθες αποφάσεις πρέπει επίσης να σημειωθούν στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 9ης Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Επιτροπή κατά Συμβουλίου (Υπογραφή Διεθνών συνθηκών)** (C-551/21, [EU:C:2024:281](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIX.1 «Διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών», απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Confédération paysanne (Πεπόνια και ντομάτες από τη Δυτική Σαχάρα)** (C-399/22, [EU:C:2024:839](#)), απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario** (C-778/21 P και C-798/21 P, [EU:C:2024:833](#)), απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario** (C-779/21 P και C-799/21 P, [EU:C:2024:835](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο XIX.2 «Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής».

¹²⁶ Κανονισμός (ΕΚ) 889/2008 της Επιτροπής, της 5ης Σεπτεμβρίου 2008, σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων όσον αφορά τον βιολογικό τρόπο παραγωγής, την επισήμανση και τον έλεγχο των προϊόντων (ΕΕ 2008, L 250, σ. 1).

¹²⁷ Δεδομένου ότι, βάσει των εφαρμοστέων κανονισμών, η προσθήκη βιταμινών και ανόργανων ουσιών στα μεταποιημένα προϊόντα που φέρουν ένδειξη με τον όρο «βιολογικό» επιτρέπεται μόνον εάν η χρήση τους επιβάλλεται εκ του νόμου.

¹²⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 834/2007 του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2007, για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 (ΕΕ 2007, L 189, σ. 1).

το προϊόν της δεν πληροί τις προδιαγραφές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ¹²⁹ και ότι, ως εκ τούτου, απαγορεύεται για το προϊόν αυτό η χρήση του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της εθνικής σφραγίδας βιολογικής παραγωγής και όρων που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή. Η Herbaria ισχυρίζεται ωστόσο ότι, κατ'εφαρμογήν του κανονισμού 2018/848 ¹³⁰, ένα προϊόν ανταγωνιστικό του Blutquick, το οποίο εισάγεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δεν υπόκειται σε ανάλογη απαγόρευση, παρότι δεν είναι σύμφωνο με τους προβλεπόμενους από το ενωσιακό δίκαιο κανόνες παραγωγής, όπερ συνιστά άνιση μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, να διευκρινίσει αν, βάσει του κανονισμού 2018/848, επιτρέπεται, στην περίπτωση προϊόντος που εισάγεται από τρίτη χώρα υπό τις προϋποθέσεις τις οποίες προβλέπει ο εν λόγω κανονισμός, το προϊόν αυτό να φέρει το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και όρους που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή, μολονότι δεν ανταποκρίνεται πλήρως στις απαιτήσεις του κανονισμού.

Στην απόφασή του, η οποία εκδόθηκε από το τμήμα μείζονος συνθέσεως, το Δικαστήριο ερμηνεύει τον κανονισμό 2018/848 ¹³¹ υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση προϊόντος που εισάγεται από τρίτη χώρα της οποίας οι κανόνες παραγωγής έχουν αναγνωριστεί ως ισοδύναμοι με τους προβλεπόμενους από τον ως άνω κανονισμό κανόνες για τη διάθεση ενός προϊόντος στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικού προϊόντος, δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται για την επισήμανσή του ούτε το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε, κατ'αρχήν, όροι που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή, εφόσον το προϊόν περιέχει ανόργανες ουσίες και βιταμίνες μη φυτικής προέλευσης των οποίων η χρήση δεν επιβάλλεται εκ του νόμου, με συνέπεια το προϊόν να μην πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 16, παράγραφος 1, του προαναφερθέντος κανονισμού. Το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της αντίστοιχης τρίτης χώρας μπορεί πάντως να χρησιμοποιείται στην Ένωση για ένα τέτοιο προϊόν, ακόμη και αν πρόκειται για λογότυπο το οποίο περιέχει όρους που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή, κατά την έννοια του κανονισμού 2018/848.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο κρίνει ότι το γράμμα του άρθρου 30, παράγραφος 2, και του άρθρου 33, παράγραφος 1, του κανονισμού 2018/848 υποδηλώνει ότι η χρήση του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όρων που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή επιτρέπεται για τα βιολογικά προϊόντα, είτε παρασκευάζονται στην Ένωση είτε εισάγονται από τρίτη χώρα προκειμένου να διατεθούν στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικά, μόνον εφόσον πληρούν τις προδιαγραφές του κανονισμού.

Η γραμματική αυτή ερμηνεία επιρρωννύεται από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι εν λόγω διατάξεις. Πράγματι, ο κανονισμός 2018/848 διακρίνει μεταξύ των προϊόντων που παρασκευάζονται στην Ένωση ¹³² και εκείνων που εισάγονται από τρίτη χώρα προκειμένου να διατεθούν στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικά, καθώς στη δεύτερη περίπτωση τα προϊόντα πρέπει να πληρούν τις

¹²⁹ Εν προκειμένω, του άρθρου 16, παράγραφος 1, του κανονισμού 2018/848, σε συνδυασμό με το παράρτημα II, μέρος IV, σημείο 2.2.2, στοιχείο στ', σημείο i, του κανονισμού αυτού, το οποίο αντικατέστησε, κατ'ουσίαν, το άρθρο 27, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του κανονισμού 889/2008.

¹³⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2018/848 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου (ΕΕ 2018, L 150, σ. 1).

¹³¹ Ειδικότερα, το άρθρο 30, παράγραφος 2, και το άρθρο 33, παράγραφος 1, του κανονισμού 2018/848.

¹³² Τα οποία πρέπει να είναι σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες παραγωγής που περιλαμβάνονται στο παράρτημα II, μέρος IV, του κανονισμού 2018/848, καθώς και σε κάθε εκτελεστική πράξη στην οποία αναφέρεται το άρθρο 16, παράγραφος 3, του κανονισμού.

προϋποθέσεις του άρθρου 45 του κανονισμού 2018/848 και, ιδίως, μία από τις τρεις προϋποθέσεις οι οποίες προβλέπονται στα σημεία i έως iii του άρθρου 45, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού. Οι τρεις αυτές προϋποθέσεις αφορούν, αντιστοίχως, την περίπτωση κατά την οποία τα εισαγόμενα προϊόντα πληρούν τις απαιτήσεις των κεφαλαίων II, III και IV του κανονισμού (σημείο i), την περίπτωση κατά την οποία υπόκεινται, στη χώρα προέλευσής τους, σε ισοδύναμους κανόνες που αναγνωρίζονται ως τέτοιοι στο πλαίσιο εμπορικής συμφωνίας (σημείο ii) και, τέλος, την περίπτωση κατά την οποία ο ισοδύναμος χαρακτήρας των κανόνων αυτών αναγνωρίζεται δυνάμει μονομερούς ενωσιακού μέτρου (σημείο iii).

Μεταξύ δε των τριών αυτών προϋποθέσεων, μόνον εκείνη του σημείου i απαιτεί να είναι το εισαγόμενο προϊόν σύμφωνο με τις διατάξεις των κεφαλαίων II, III και IV του κανονισμού. Κατά συνέπεια, προϊόν το οποίο αντιστοιχεί στην περίπτωση του άρθρου 45, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii, του κανονισμού 2018/848 ¹³³, ακόμη και αν δεν είναι σύμφωνο με όλους τους κανόνες παραγωγής του κεφαλαίου III του κανονισμού, μπορεί να διατεθεί στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικό, εφόσον πρόκειται για προϊόν, αφενός, προερχόμενο από τρίτη χώρα της οποίας οι ισχύοντες κανόνες παραγωγής έχουν θεωρηθεί από την Ένωση ως ισοδύναμοι με εκείνους του κεφαλαίου III και, αφετέρου, σύμφωνο με τους ισοδύναμους αυτούς κανόνες. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η έννοια της «ισοδυναμίας» των κανόνων παραγωγής της οικείας τρίτης χώρας προϋποθέτει ότι οι εκεί ισχύοντες κανόνες εξυπηρετούν τους ίδιους στόχους και είναι σύμφωνοι με τις ίδιες αρχές και ότι, μέσω της εφαρμογής τους, κατοχυρώνεται το ίδιο επίπεδο εξασφάλισης της συμμόρφωσης με εκείνο που απαιτείται από την ενωσιακή νομοθεσία όσον αφορά τα προϊόντα τα οποία παρασκευάζονται στην Ένωση ¹³⁴.

Αντιθέτως, καμία διάταξη του κανονισμού 2018/848 δεν επιτρέπει τη χρήση του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όρων που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή για προϊόντα προέλευσης τρίτων χωρών ως προς τις οποίες έχει αναγνωριστεί ισοδυναμία, στον βαθμό που τα εν λόγω προϊόντα, μολονότι μπορούν να εισαχθούν στην Ένωση κατ'εφαρμογήν του άρθρου 45, παράγραφος 1, στοιχείο β', **σημείο iii, του κανονισμού, δεν είναι εντούτοις σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής που αυτός θεσπίζει.**

Η ως άνω ερμηνεία επιβεβαιώνεται εξάλλου από τους σκοπούς του κανονισμού 2018/848, ο οποίος επιδιώκει, μεταξύ άλλων, να διαφυλάξει την εμπιστοσύνη που έχουν οι καταναλωτές στα προϊόντα τα οποία επισημαίνονται ως βιολογικά, διασφαλίζοντάς τους ότι θα ενημερώνονται με σαφήνεια και θα γνωρίζουν με βεβαιότητα ότι το προϊόν το οποίο φέρει το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή όρους που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή πληροί απολύτως όλες τις προδιαγραφές του κανονισμού, και όχι απλώς τις απαιτήσεις κανόνων ισοδύναμων προς εκείνους του κανονισμού.

Αν όμως το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή όροι που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή επιτρεπόταν να χρησιμοποιούνται τόσο για προϊόντα που έχουν παρασκευαστεί στην Ένωση ή σε τρίτες χώρες σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής τους οποίους θεσπίζει ο κανονισμός 2018/848 όσο και για προϊόντα που έχουν παραχθεί σε τρίτες χώρες σύμφωνα με πρότυπα τα οποία είναι απλώς ισοδύναμα με τους ενωσιακούς κανόνες παραγωγής, τότε ο καταναλωτής δεν θα μπορούσε να γνωρίζει αν το εισαγόμενο προϊόν είναι σύμφωνο με όλους τους κανόνες παραγωγής τους οποίους προβλέπει ο κανονισμός 2018/848 ή απλώς και μόνον με ισοδύναμους προς εκείνους του κανονισμού κανόνες παραγωγής που ισχύουν στην τρίτη χώρα από την οποία εισάγεται το προϊόν.

Το δε γεγονός ότι, βάσει του άρθρου 32, παράγραφος 2, του κανονισμού 2018/848, όταν χρησιμοποιείται το λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα προϊόν, πρέπει

¹³³ Σε αυτήν την περίπτωση αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο.

¹³⁴ Άρθρο 3, σημείο 64, του κανονισμού 2018/848.

να προστίθεται ένδειξη στην οποία να αναγράφονται ο τόπος όπου παρήχθησαν οι γεωργικές πρώτες ύλες που συνθέτουν το προϊόν, δεν αρκεί για να αρθεί κάθε αβεβαιότητα του καταναλωτή.

Πάντως, προκειμένου να διευκολυνθούν οι εμπορικές συναλλαγές με τις τρίτες χώρες και να διασφαλιστεί η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 45, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii, του κανονισμού 2018/848, το οποίο παρέχει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την αρμοδιότητα να αναγνωρίζει ότι οι κανόνες που ισχύουν σε τρίτη χώρα είναι ισοδύναμοι με εκείνους του κανονισμού, πρέπει να είναι δυνατή, για τα προϊόντα που εισάγονται κατ' εφαρμογήν της ως άνω διατάξεως και αποκτούν πρόσβαση στην ενωσιακή αγορά ως βιολογικά προϊόντα, η χρήση του λογότυπου βιολογικής παραγωγής της τρίτης χώρας από την οποία προέρχονται, ακόμη και όταν το λογότυπο αυτό περιέχει όρους πανομοιότυπους με εκείνους που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή, κατά την έννοια του άρθρου 30, παράγραφος 1, και του παραρτήματος IV του κανονισμού.

ΙΧ. Έλεγχοι στα σύνορα, άσυλο και μετανάστευση

1. Πολιτική ασύλου

α) Προϋποθέσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας

Απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως),
Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής
βίας) (C-621/21, [EU:C:2024:47](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Κοινή πολιτική στον τομέα του ασύλου – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα – Άρθρο 2, στοιχείο δ' – Λόγοι δίωξης – "Ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας" – Άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ' – Πράξεις δίωξης – Άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2 – Συσχετισμός μεταξύ των λόγων και των πράξεων δίωξης ή μεταξύ των λόγων δίωξης και της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών – Άρθρο 9, παράγραφος 3 – Μη κρατικοί υπεύθυνοι – Άρθρο 6, στοιχείο γ' – Αναγνώριση προσώπου ως δικαιούχου επικουρικής προστασίας – Άρθρο 2, στοιχείο στ' – "Σοβαρή βλάβη" – Άρθρο 15, στοιχεία α' και β' – Αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας για τους σκοπούς της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας – Άρθρο 4 – Βία κατά των γυναικών με βάση το φύλο – Ενδοοικογενειακή βία – Απειλή διάπραξης "εγκλήματος τιμής"»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, αποφαινόμενο στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, παρέχει διευκρινίσεις ως προς τον λόγο δίωξης που στηρίζεται στην «ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας»¹³⁵ και είναι ικανός να οδηγήσει στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα, οσάκις αιτών διεθνή προστασία είναι γυναίκα η οποία ισχυρίζεται ότι έχει φόβο ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής της, κινδυνεύει να δολοφονηθεί ή να υποστεί πράξεις βίας από μέλος της οικογένειάς της ή της κοινότητάς της λόγω της υποτιθέμενης παραβίασης εκ μέρους της των κρατουςών πολιτιστικών αξιών, θρησκευτικών κανόνων ή παραδόσεων.

Η WS είναι Τουρκάλα υπήκοος κουρδικής καταγωγής. Αφιχθείσα νομίμως στη Βουλγαρία τον Ιούνιο του 2018, μετέβη στη συνέχεια στη Γερμανία, όπου διέμενε μέλος της οικογένειάς της και όπου υπέβαλε αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας. Κατόπιν σχετικού αιτήματος των γερμανικών αρχών, οι βουλγαρικές αρχές δέχθηκαν να επανεξετάσουν την περίπτωση της WS όσον αφορά την αίτησή της για την παροχή διεθνούς προστασίας, δυνάμει αποφάσεως εκδοθείσας τον Φεβρουάριο του 2019 από την Εθνική Υπηρεσία για τους Πρόσφυγες¹³⁶ (στο εξής: DAB).

Κατά τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν τον Οκτώβριο του 2019, η WS δήλωσε ότι, στην ηλικία των δεκαέξι ετών, είχε εξαναγκασθεί στη σύναψη γάμου και ότι είχε υποστεί ενδοοικογενειακή βία. Η WS εγκατέλειψε τη συζυγική εστία τον Σεπτέμβριο του 2016. Το 2017 συνήψε θρησκευτικό γάμο με άλλον άνδρα με τον οποίο απέκτησε έναν υιό τον Μάιο του 2018. Αφού εγκατέλειψε την Τουρκία, έλαβε επίσημα διαζύγιο από τον πρώτο της σύζυγο τον Σεπτέμβριο του 2018, παρά τις αντιρρήσεις του. Για τους λόγους αυτούς, η WS δηλώνει ότι φοβάται ότι η οικογένειά της θα τη δολοφονήσει εάν επιστρέψει στην Τουρκία.

Με απόφαση εκδοθείσα τον Μάιο του 2020, ο πρόεδρος της DAB απέρριψε την αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας που είχε υποβάλει η WS εκτιμώντας, αφενός, ότι δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα. Συγκεκριμένα, οι λόγοι

¹³⁵ Δυνάμει του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

¹³⁶ Darzhavna agentsia za bezhantsite (Εθνική Υπηρεσία για τους Πρόσφυγες, Βουλγαρία).

τους οποίους επικαλέστηκε η WS, και ιδίως οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας ή οι απειλές θανάτου που δέχθηκε, δεν ήταν κρίσιμοι προς τούτο, διότι δεν μπορούσαν να συσχετισθούν με κανέναν από τους λόγους δίωξης που προβλέπονται στον νόμο περί ασύλου και προσφύγων, με τον οποίο μεταφέρθηκε στο βουλγαρικό δίκαιο η οδηγία 2011/95. Επιπλέον, η WS δεν ισχυρίστηκε ότι υπέστη δίωξη λόγω του φύλου της.

Αφετέρου, ο πρόεδρος της DAB αρνήθηκε να της χορηγήσει το καθεστώς επικουρικής προστασίας. Εκτίμησε ότι στην περίπτωση της WS δεν πληρούνταν οι απαιτούμενες προς τούτο προϋποθέσεις, στο μέτρο που, πρώτον, ούτε οι επίσημες αρχές ούτε μη κρατικοί υπεύθυνοι είχαν προβεί εις βάρος της σε πράξεις που το κράτος δεν είναι σε θέση να ελέγξει. Δεύτερον, η WS δεν είχε ενημερώσει την αστυνομία για τις εγκληματικές επιθέσεις προς το πρόσωπό της, δεν είχε υποβάλει έγκληση και είχε εγκαταλείψει νομίμως την Τουρκία.

Η προσφυγή που άσκησε η WS κατά της απόφασης αυτής απορρίφθηκε.

Τον Απρίλιο του 2021 η WS υπέβαλε, επί τη βάσει νέων αποδεικτικών στοιχείων, νέα αίτηση για την παροχή διεθνούς προστασίας, επικαλούμενη βάσιμο φόβο για δίωξη εις βάρος της, από μη κρατικούς υπευθύνους έναντι των οποίων το τουρκικό κράτος δεν είναι σε θέση να την προστατεύσει, λόγω της ιδιότητάς της ως μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ήτοι της ομάδας των γυναικών που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία καθώς και των γυναικών που ενδέχεται να αποτελέσουν θύματα εγκλημάτων τιμής. Αντιτάχθηκε στην επαναπροώθησή της στην Τουρκία, φοβούμενη ότι, σε περίπτωση επιστροφής της, θα αποτελέσει θύμα εγκλήματος τιμής ή θα εξαναγκασθεί να συνάψει εκ νέου γάμο.

Τον Μάιο του 2021 η DAB αρνήθηκε να κινήσει εκ νέου τη διαδικασία για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας, εκτιμώντας ιδίως ότι η WS δεν είχε προσκομίσει κανένα νέο σημαντικό στοιχείο σχετικά με την προσωπική της κατάσταση ή τη χώρα καταγωγής της.

Επιληφθέν προσφυγής κατά της ανωτέρω απόφασης, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 2011/95, ζητώντας του να διευκρινίσει ποιες είναι οι ουσιαστικού δικαίου προϋποθέσεις που διέπουν τη χορήγηση διεθνούς προστασίας και η μορφή διεθνούς προστασίας που πρέπει να χορηγηθεί υπό τις περιστάσεις αυτές.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Πρώτον, το Δικαστήριο εξετάζει εάν μπορεί, βάσει της οδηγίας 2011/95, να θεωρηθεί ότι, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους, οι γυναίκες της χώρας αυτής έχουν, στο σύνολό τους, την ιδιότητα μέλους «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας» αποτελούσα «λόγο δίωξης» ικανό να οδηγήσει στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα σε αυτές ή εάν, προκειμένου να θεωρηθούν ως μέλη της ομάδας αυτής, πρέπει να έχουν ένα πρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό.

Συναφώς, υπογραμμίζει, κατ' αρχάς, ότι η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης ¹³⁷ καθορίζει ορισμένες υποχρεώσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 78, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το οποίο εξουσιοδοτεί τον νομοθέτη της Ένωσης να λαμβάνει μέτρα σχετικά με τη θέσπιση κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, όπως είναι η οδηγία 2011/95. Συνακόλουθα, στο μέτρο που η σύμβαση αυτή συνδέεται κατά κάποιον τρόπο με το άσυλο και τη μη επαναπροώθηση συγκαταλέγεται στις συμβάσεις υπό το πρίσμα των οποίων πρέπει να ερμηνεύεται η οδηγία ¹³⁸,

¹³⁷ Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, η οποία συνήφθη στην Κωνσταντινούπολη στις 11 Μαΐου 2011, υπεγράφη από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις 13 Ιουνίου 2017, εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση (ΕΕ) 2023/1076 του Συμβουλίου, της 1ης Ιουνίου 2023 (ΕΕ 2023, L 143 I, σ. 4) (στο εξής: Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). Η Σύμβαση αυτή είναι δεσμευτική για την Ένωση από την 1η Οκτωβρίου 2023.

¹³⁸ Βάσει του άρθρου 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

ακόμη και αν δεν έχει κυρωθεί από ορισμένα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η Δημοκρατία της Βουλγαρίας.

Ακολούθως, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι από το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ' της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι η ομάδα θεωρείται ως «ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα» εφόσον πληρούνται σωρευτικώς δύο προϋποθέσεις. Πρώτον, τα μέλη της ομάδας αυτής πρέπει να έχουν τουλάχιστον ένα από τα τρία αναγνωριστικά στοιχεία περί των οποίων γίνεται λόγος στη διάταξη αυτή¹³⁹. Δεύτερον, η εν λόγω ομάδα πρέπει να έχει «ιδιαιτέρη ταυτότητα» στη χώρα καταγωγής.

Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό μιας ομάδας ως «ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας», το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το ανήκειν στο γυναικείο φύλο συνιστά ένα εγγενές χαρακτηριστικό και, ως εκ τούτου, αρκεί για να μπορεί να γίνει δεκτό ότι πληρούται η συγκεκριμένη προϋπόθεση. Τούτο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως μέλη ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, γυναίκες οι οποίες έχουν ένα πρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό όπως, επί παραδείγματι, κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί¹⁴⁰.

Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό μιας ομάδας ως «ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας», το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι είναι δυνατόν οι γυναίκες να γίνονται αντιληπτές με διαφορετικό τρόπο από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο και να αναγνωρισθεί, εξ αυτού του λόγου, ότι έχουν ιδιαιτέρη ταυτότητα στον εν λόγω κοινωνικό χώρο, ιδίως λόγω των κοινωνικών, ηθικών ή νομικών κανόνων που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους, ανεξαρτήτως του αν έχουν κάποιο πρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό.

Τέλος, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ιδιότητα μέλους «ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας» πρέπει να διαπιστώνεται ανεξαρτήτως των πράξεων δίωξης¹⁴¹ τις οποίες ενδέχεται να υποστούν τα μέλη της ομάδας αυτής στη χώρα καταγωγής. Εντούτοις, το να υφίστανται κάποιου είδους διάκριση ή δίωξη πρόσωπα που έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό μπορεί να αποτελεί κρίσιμο στοιχείο όταν, προκειμένου να εξακριβωθεί εάν πληρούται η δεύτερη προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό μιας ομάδας ως «ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας», πρέπει να διερευνηθεί εάν η επίμαχη ομάδα εμφανίζεται ως διακριτή ομάδα υπό το πρίσμα των κοινωνικών, ηθικών ή νομικών κανόνων που επικρατούν στη χώρα καταγωγής.

Ως εκ τούτου, αφενός, μπορεί να θεωρηθεί ότι οι γυναίκες, στο σύνολό τους, έχουν την ιδιότητα μέλους «ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ' της οδηγίας 2011/95, οσάκις διαπιστώνεται ότι, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους, εκτίθενται λόγω του φύλου τους σε σωματική ή ψυχική βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και της ενδοοικογενειακής βίας. Αφετέρου, μπορεί να θεωρηθεί ότι μικρότερες ομάδες γυναικών οι οποίες έχουν ένα πρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό¹⁴² έχουν την ιδιότητα μέλους ιδιαιτέρας κοινωνικής ομάδας στη χώρα καταγωγής τους εάν, λόγω του χαρακτηριστικού αυτού, στιγματίζονται και εισπράττουν την αποδοκιμασία του περιβάλλοντος κοινωνικού τους χώρου, με συνέπεια να υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό ή βία.

¹³⁹ 'Ητοι «κοινά εγγενή χαρακτηριστικά», «κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί» ή «από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει».

¹⁴⁰ Το Δικαστήριο επισημαίνει ειδικότερα ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι γυναίκες οι οποίες διέφυγαν προκειμένου να μην εξαναγκασθούν στη σύναψη γάμου ή έγγαμες γυναίκες οι οποίες εγκατέλειψαν τη συζυγική τους εστία έχουν, ως εκ του γεγονότος αυτού, κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης.

¹⁴¹ Όπως ορίζονται στο άρθρο 9 της οδηγίας 2011/95.

¹⁴² Το Δικαστήριο παραθέτει ως παράδειγμα τέτοιου πρόσθετου κοινού χαρακτηριστικού τις περιπτώσεις γυναικών οι οποίες εναντιώνονται στη σύναψη αναγκαστικού γάμου, όταν μπορεί να θεωρηθεί ότι η πρακτική αυτή αποτελεί κοινωνικό κανόνα εντός του κοινωνικού χώρου στον οποίο διαβιούν, ή οι οποίες παραβιάζουν τον εν λόγω κοινωνικό κανόνα θέτοντας τέλος στον γάμο που είχαν εξαναγκασθεί να συνάψουν.

Δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει εάν, οσάκις ο αιτών ισχυρίζεται ότι έχει φόβο ότι θα υποστεί δίωξη από μη κρατικούς υπευθύνους στη χώρα καταγωγής του, η οδηγία 2011/95 επιβάλλει να διαπιστώνεται συσχετισμός μεταξύ των πράξεων δίωξης και τουλάχιστον ενός εκ των λόγων δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95. Επισημαίνει ότι, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό και με άλλες διατάξεις της οδηγίας ¹⁴³, η αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα προϋποθέτει ότι διαπιστώνεται η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ, αφενός, των προαναφερθέντων λόγων δίωξης και, αφετέρου, είτε των πράξεων δίωξης ¹⁴⁴ είτε της έλλειψης προστασίας από «υπευθύνους προστασίας» ¹⁴⁵ κατά των πράξεων αυτών που διαπράττονται από «μη κρατικούς υπευθύνους». Επομένως, όταν πρόκειται περί πράξης δίωξης διαπραχθείσας από μη κρατικό υπεύθυνο, η προϋπόθεση του άρθρου 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 ¹⁴⁶ πληρούται οσάκις η πράξη αυτή στηρίζεται σε έναν από τους λόγους δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας, ακόμη και αν η έλλειψη προστασίας δεν στηρίζεται στους λόγους αυτούς. Η προϋπόθεση αυτή πρέπει επίσης να θεωρηθεί ότι πληρούται όταν η έλλειψη προστασίας στηρίζεται σε έναν από τους λόγους δίωξης που μνημονεύονται στην τελευταία ως άνω διάταξη, ακόμη και αν η διαπραχθείσα από μη κρατικό υπεύθυνο πράξη δίωξης δεν στηρίζεται στους λόγους αυτούς. Κατά συνέπεια, οσάκις ο αιτών ισχυρίζεται ότι έχει φόβο ότι θα υποστεί δίωξη από μη κρατικούς υπευθύνους στη χώρα καταγωγής του, δεν είναι απαραίτητο να διαπιστώνεται συσχετισμός μεταξύ ενός εκ των λόγων δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95 και των πράξεων δίωξης, εφόσον μπορεί να διαπιστωθεί τέτοιος συσχετισμός μεταξύ ενός εκ των λόγων δίωξης και της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών από μη κρατικούς υπευθύνους προστασίας ¹⁴⁷.

Τρίτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο όρος «σοβαρή βλάβη» ¹⁴⁸, ο οποίος είναι ικανός να οδηγήσει στη χορήγηση στον αιτούντα του καθεστώτος επικουρικής προστασίας ¹⁴⁹, καταλαμβάνει την πραγματική απειλή την οποία βιώνει ο αιτών ότι κινδυνεύει να δολοφονηθεί ή να υποστεί πράξεις βίας από μέλος της οικογένειάς του ή της κοινότητάς του λόγω της υποτιθέμενης παραβίασης εκ μέρους του των κρατουςών πολιτιστικών αξιών, θρησκευτικών κανόνων ή παραδόσεων. Για να καταλήξει στο ανωτέρω συμπέρασμα, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το άρθρο 15, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2011/95 ¹⁵⁰ χαρακτηρίζει ως «σοβαρή βλάβη» τη «θανατική ποινή ή εκτέλεση» και τα «βασανιστήρια ή [την] απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του». Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 15, στοιχείο α', της οδηγίας 2011/95 και ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση ορισμένου επιπέδου προστασίας στα πρόσωπα των οποίων το δικαίωμα στη ζωή θα απειλούνταν εάν επέστρεφαν στη χώρα καταγωγής τους, ο όρος «εκτέλεση» που περιέχεται στο εν λόγω στοιχείο δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποκλείει τις προσβολές κατά της ζωής εκ μόνου του λόγου ότι αυτοιργοί τους είναι μη κρατικοί υπεύθυνοι. Συνακόλουθα, οσάκις μια γυναίκα διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να δολοφονηθεί ή να υποστεί πράξεις βίας από μέλος της οικογένειάς της ή της κοινότητάς της λόγω της υποτιθέμενης παραβίασης εκ μέρους της των κρατουςών πολιτιστικών αξιών, θρησκευτικών κανόνων ή παραδόσεων, μια σοβαρή βλάβη τέτοιας φύσεως πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «εκτέλεση», υπό την έννοια της εν λόγω διάταξης.

¹⁴³ Εν προκειμένω, σε συνδυασμό με το άρθρο 6, στοιχείο γ', και με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, καθώς και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 29.

¹⁴⁴ Κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2011/95.

¹⁴⁵ Οι λεγόμενοι «υπευθύνους προστασίας» ορίζονται στο άρθρο 7 της οδηγίας 2011/95.

¹⁴⁶ Η προϋπόθεση αυτή προβλέπεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95.

¹⁴⁷ Κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

¹⁴⁸ Η οποία προβλέπεται στο άρθρο 15, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2011/95.

¹⁴⁹ Κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/95.

¹⁵⁰ Σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2011/95.

Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Γυναίκες οι οποίες ταυτίζονται με την αξία της ισότητας των φύλων) (C-646/21, [EU:C:2024:487](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Κοινή πολιτική στον τομέα του ασύλου – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα – Άρθρο 2, στοιχεία δ' και ε' – Λόγοι δίωξης – Άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', και παράγραφος 2 – "Ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας" – Άρθρο 4 – Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων σε εξατομικευμένη βάση – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – Άρθρο 10, παράγραφος 3 – Προϋποθέσεις για την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας – Άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Υπέρτατο συμφέρον του παιδιού – Προσδιορισμός – Ανήλικες υπήκοοι τρίτης χώρας οι οποίες, συνεπεία της διαμονής τους σε κράτος μέλος, ταυτίζονται με τη θεμελιώδη αξία της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (πρωτοδικείο Χάγης, με μεταβατική έδρα το 's-Hertogenbosch, Κάτω Χώρες), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί του ζητήματος εάν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι ανήλικες υπήκοοι τρίτης χώρας οι οποίες, συνεπεία της διαμονής τους σε κράτος μέλος, ταυτίζονται με τη θεμελιώδη αξία της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών έχουν την ιδιότητα μέλους «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας»¹⁵¹, ιδιότητα η οποία αποτελεί «λόγο δίωξης» ικανό να οδηγήσει στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα.

Οι Κ και Λ είναι δύο αδελφές ιρακινής ιθαγένειας, γεννηθείσες τα έτη 2003 και 2005 αντιστοίχως. Αφίχθησαν στις Κάτω Χώρες το 2015 και έκτοτε διαμένουν αδιαλείπτως στις Κάτω Χώρες. Οι υποβληθείσες τον Νοέμβριο του 2015 αιτήσεις τους για άσυλο απορρίφθηκαν τον Φεβρουάριο του 2017. Τον Απρίλιο του 2019 υπέβαλαν μεταγενέστερες αιτήσεις¹⁵², οι οποίες απορρίφθηκαν ως προδήλως αβάσιμες τον Δεκέμβριο του 2020. Προσβάλλοντας τις ως άνω απορριπτικές αποφάσεις, οι Κ και Λ ισχυρίζονται ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι, συνεπεία της μακράς διαμονής τους στις Κάτω Χώρες, έχουν «δυτικοποιηθεί». Φοβούνται ότι, εάν επιστρέψουν στο Ιράκ, θα διωχθούν λόγω της ταυτότητας που έχουν σφυρηλατήσει στις Κάτω Χώρες, η οποία χαρακτηρίζεται από την αφομοίωση κανόνων, αξιών και τρόπων συμπεριφοράς διαφορετικών σε σχέση με εκείνους που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους, στοιχείων τα οποία έχουν καταστεί σε τέτοιο βαθμό ουσιώδη για την ταυτότητα και τη συνείδησή τους ώστε να μη δύνανται να τα αποκηρύξουν. Υποστηρίζουν, ως εκ τούτου, ότι έχουν την ιδιότητα μέλους «ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας», κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, αφενός, ως προς την ερμηνεία της έννοιας της «ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας» και, αφετέρου, ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας.

¹⁵¹ Δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9), για τους σκοπούς της αξιολόγησης των λόγων της δίωξης, η ομάδα θεωρείται ως «ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» όταν, μεταξύ άλλων, τα μέλη της ομάδας αυτής έχουν κοινά εγγενή χαρακτηριστικά ή κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί ή έχουν από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει και η ομάδα έχει ιδιαίτερη ταυτότητα στην οικεία χώρα, διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο.

¹⁵² Κατά το άρθρο 2, στοιχείο ιζ', της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60), ως «μεταγενέστερη αίτηση» νοείται η περαιτέρω αίτηση διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται μετά τη λήψη απρόσβλητης απόφασης επί προηγούμενης αίτησης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι μια ομάδα θεωρείται ως «ιδιαιτερη κοινωνική ομάδα» εφόσον πληρούνται σωρευτικώς δύο προϋποθέσεις. Αφενός, τα πρόσωπα που ενδέχεται να είναι μέλη της ομάδας αυτής πρέπει να έχουν τουλάχιστον ένα από τα εξής τρία αναγνωριστικά στοιχεία, ήτοι «κοινά εγγενή χαρακτηριστικά», «κοινό ιστορικό παρελθόν το οποίο δεν μπορεί να μεταβληθεί» ή «από κοινού χαρακτηριστικά ή πεποιθήσεις τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να τις αποκηρύξει». Αφετέρου, η ομάδα αυτή πρέπει να έχει «ιδιαιτερη ταυτότητα» στη χώρα καταγωγής «διότι γίνεται αντιληπτή ως διαφορετική ομάδα από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο».

Όσον αφορά την πρώτη από τις προμνησθείσες προϋποθέσεις, η πραγματική ταύτιση μιας γυναίκας με τη θεμελιώδη αξία της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, καθόσον ενέχει τη βούλησή της να απολαμβάνει την ισότητα αυτή στην καθημερινή της ζωή, προϋποθέτει το να μπορεί να προβαίνει η ίδια ελεύθερα στις επιλογές που αφορούν τη ζωή της, ιδίως ως προς τη μόρφωση και την επαγγελματική της σταδιοδρομία, την έκταση και τη φύση των δραστηριοτήτων της στη δημόσια σφαίρα, τη δυνατότητα επίτευξης οικονομικής ανεξαρτησίας μέσω της εργασίας εκτός οικίας, τις αποφάσεις σχετικά με το εάν θα επιλέξει να διαμένει μόνη της ή με την οικογένειά της, και την ελεύθερη επιλογή συντρόφου, επιλογές που είναι ουσιώδεις στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της ταυτότητάς της. Υπό τις συνθήκες αυτές, η πραγματική ταύτιση μιας υπηκόου τρίτης χώρας με τη θεμελιώδη αυτή αξία μπορεί να θεωρηθεί ως «χαρακτηριστικ[ό] ή πεπο[ί]θησ[η] τόσο θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητα ή τη συνείδηση ώστε ένα πρόσωπο να μην πρέπει να αναγκάζεται να [την] αποκηρύξει».

Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, η οποία σχετίζεται με την «ιδιαιτερη ταυτότητα» της ομάδας στη χώρα καταγωγής, είναι δυνατόν οι γυναίκες να γίνονται αντιληπτές με διαφορετικό τρόπο από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο και να αναγνωρισθεί, εξ αυτού του λόγου, ότι έχουν ιδιαιτερη ταυτότητα στον εν λόγω κοινωνικό χώρο, ιδίως λόγω των κοινωνικών, ηθικών ή νομικών κανόνων που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους. Τη δεύτερη αυτή προϋπόθεση πληρούν και γυναίκες οι οποίες έχουν ένα πρόσθετο κοινό χαρακτηριστικό, όπως είναι, παραδείγματος χάριν, η πραγματική ταύτισή τους με τη θεμελιώδη αξία της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, όταν οι εν λόγω κανόνες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους έχουν ως συνέπεια να γίνονται οι γυναίκες αυτές αντιληπτές από τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο ως διαφορετικές λόγω αυτού του χαρακτηριστικού τους.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι οι γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των ανήλικων κοριτσιών, οι οποίες έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι, κατά τη διάρκεια της διαμονής τους σε κράτος μέλος, ταυτίστηκαν πραγματικά με τη θεμελιώδη αξία της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών μπορούν, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους, να θεωρηθούν ως έχουσες την ιδιότητα μέλους «ιδιαιτερης κοινωνικής ομάδας», ιδιότητα η οποία αποτελεί «λόγο δίωξης» ικανό να οδηγήσει στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η πραγματική ταύτιση μιας υπηκόου τρίτης χώρας με τη θεμελιώδη αυτή αξία, η οποία έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της διαμονής της σε κράτος μέλος, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίσταση που η εν λόγω υπήκοος προκάλεσε εσκεμμένως μετά την αναχώρησή της από τη χώρα καταγωγής ¹⁵³ ούτε ως δραστηριότητα με αποκλειστικό ή κύριο σκοπό τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την υποβολή αιτήσεως διεθνούς προστασίας ¹⁵⁴. Πράγματι, οσάκις μια τέτοια ταύτιση έχει αποδειχθεί επαρκώς κατά νόμον, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εξομοιωθεί με καταχρηστικά διαβήματα και πράξεις καταστρατήγησης που το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 σκοπεί να αποτρέψει.

¹⁵³ Βλ. άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95.

¹⁵⁴ Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, οσάκις αιτών διεθνή προστασία είναι ανήλικος, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει απαραίτητως να λαμβάνει υπόψη, κατόπιν εξατομικευμένης εξέτασης, το υπέρτατο συμφέρον του συγκεκριμένου ανηλίκου κατά την εκτίμηση της βασιμότητας της αιτήσεώς του διεθνούς προστασίας.

Επ' αυτού, το Δικαστήριο διευκρινίζει, αφενός, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης και, επομένως, και όταν εξετάζουν «μεταγενέστερη αίτηση». Αφετέρου, δεδομένου ότι το άρθρο 40, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 δεν διακρίνει μεταξύ πρώτης αίτησης για διεθνή προστασία και «μεταγενέστερης αίτησης» όσον αφορά τη φύση των στοιχείων ή των πορισμάτων βάσει των οποίων μπορεί να αποδειχθεί ότι ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας 2011/95, η αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών και των περιστάσεων προς στήριξη των αιτήσεων αυτών πρέπει, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, να διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 4 της τελευταίας αυτής οδηγίας.

Περαιτέρω, μια μακρά διαμονή σε κράτος μέλος, κυρίως όταν συμπίπτει με περίοδο κατά την οποία ανήλικος αιτών διαμόρφωσε την ταυτότητά του, μπορεί να λαμβάνεται υπόψη για την αξιολόγηση αιτήσεως διεθνούς προστασίας στηριζόμενης σε λόγο δίωξης όπως «η ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας».

**Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Ministerstvo
vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky (C-406/22,
[EU:C:2024:841](#))**

«Προδικαστική παραπομπή – Πολιτική ασύλου – Διεθνής προστασία – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – Κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – Άρθρο 36 και 37 – Έννοια “ασφαλούς χώρας καταγωγής” – Χαρακτηρισμός – Παράρτημα Ι – Κριτήρια – Άρθρο 46 – Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής – Εξέταση από τον δικαστή του χαρακτηρισμού τρίτης χώρας ως ασφαλούς χώρας καταγωγής»

Στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται σχετικά με τα όρια της ευχέρειας την οποία επιφυλάσσει στα κράτη μέλη η οδηγία 2013/32¹⁵⁵ να χαρακτηρίζουν τρίτες χώρες ως ασφαλείς χώρες καταγωγής, καθώς και σχετικά με την έκταση του ελέγχου του χαρακτηρισμού αυτού από το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται προσφυγής κατά της απόφασης που απορρίπτει αίτηση διεθνούς προστασίας υποβληθείσα από υπήκοο τρίτης χώρας η οποία έχει χαρακτηριστεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής.

Στις 9 Φεβρουαρίου 2022 ο CV, Μολδαβός υπήκοος, υπέβαλε στην Τσεχική Δημοκρατία αίτηση διεθνούς προστασίας. Προς στήριξη της αίτησης αυτής, επικαλέστηκε, αφενός, τις απειλές που δέχεται στη Μολδαβία από άτομα τα οποία δεν έχουν μπορέσει να εντοπίσουν οι αστυνομικές αρχές και, αφετέρου, την εισβολή της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ουκρανία. Με απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022, το Ministerstvo vnitra České republiky (Υπουργείο Εσωτερικών της Τσεχικής Δημοκρατίας) απέρριψε την αίτηση αυτή ως προδήλως αβάσιμη, μεταξύ άλλων για τον λόγο ότι η Τσεχική Δημοκρατία θεωρεί τη Δημοκρατία της Μολδαβίας, εξαιρουμένης της Υπερδνειστερίας, ως

¹⁵⁵ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60). Κατά το άρθρο 37, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν νομοθεσία που προβλέπει, σύμφωνα με το παράρτημα Ι της εν λόγω οδηγίας, τον εθνικό χαρακτηρισμό ασφαλών χωρών καταγωγής για την εξέταση αιτήσεων διεθνούς προστασίας.

ασφαλή χώρα καταγωγής, ενώ ο CV δεν είχε κατορθώσει να αποδείξει ότι τούτο δεν ίσχυε στην ιδιαίτερη περίπτωση του ¹⁵⁶.

Ο CV προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Krajský soud v Brně (περιφερειακού δικαστηρίου Μπρνο, Τσεχική Δημοκρατία). Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον μια τρίτη χώρα παύει να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής σε περίπτωση που αποφασίζει να επικαλεστεί το δικαίωμα παρέκκλισης από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ¹⁵⁷, όπως αποφάσισε να πράξει η Δημοκρατία της Μολδαβίας, αρχικώς, λόγω της ενεργειακής κρίσης την οποία διερχόταν και εν συνεχεία λόγω της εισβολής της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ουκρανία. Δεύτερον, διερωτάται αν το δίκαιο της Ένωσης απαγορεύει σε κράτος μέλος να χαρακτηρίζει τρίτη χώρα ως ασφαλή χώρα καταγωγής, εξαιρουμένων ορισμένων τμημάτων του εδάφους της. Τρίτον, διερωτάται σχετικά με την έκταση του ελέγχου που οφείλει να ασκήσει όσον αφορά τον εν λόγω χαρακτηρισμό, δεδομένης ιδίως της δυνατότητας να εξετάζονται οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας που υποβάλλονται από υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίες χαρακτηρίζονται ως ασφαλείς χώρες καταγωγής με ταχεία διαδικασία και να κηρύσσονται, ενδεχομένως, προδήλως αβάσιμες.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι μια τρίτη χώρα δεν παύει να πληροί τα κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να χαρακτηριστεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής, κατά την έννοια του άρθρου 37 της οδηγίας 2013/32, για τον λόγο και μόνον ότι επικαλείται το δικαίωμα παρέκκλισης του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, πέραν των εγγυήσεων στις οποίες υπόκειται η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος, από την ως άνω επίκληση δεν μπορεί ούτε να συναχθεί ότι η εν λόγω τρίτη χώρα έχει πράγματι λάβει μέτρα που συνεπάγονται παρέκκλιση από τις υποχρεώσεις που προβλέπει η εν λόγω Σύμβαση ούτε να εξακριβωθεί, εφόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση, η φύση και η έκταση των ληφθέντων μέτρων παρέκκλισης.

Το Δικαστήριο παρατηρεί πάντως ότι η επίκληση του εν λόγω δικαιώματος πρέπει να οδηγήσει τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους που έχει χαρακτηρίσει την οικεία τρίτη χώρα ως ασφαλή χώρα καταγωγής στο να εκτιμήσουν αν ο χαρακτηρισμός ως ασφαλής χώρα καταγωγής πρέπει να διατηρηθεί. Ειδικότερα, το άρθρο 37, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32 επιτάσσει όπως τα κράτη μέλη επανεξετάζουν τακτικά την κατάσταση στις τρίτες χώρες που χαρακτηρίζονται ως ασφαλείς χώρες καταγωγής, δεδομένου ότι οι περιστάσεις από τις οποίες τεκμαίρεται ότι οι αιτούντες διεθνή προστασία είναι ασφαλείς σε μια δεδομένη χώρα καταγωγής υπόκεινται ως εκ της φύσεώς τους σε μεταβολές. Η εν λόγω απαίτηση τακτικής επανεξέτασης καλύπτει επίσης την επέλευση σημαντικών γεγονότων καθόσον αυτά, λόγω της σπουδαιότητάς τους, μπορούν να θίξουν την ικανότητα μιας τρίτης χώρας που έχει χαρακτηριστεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής να εξακολουθήσει να πληροί τα κριτήρια που προβλέπονται για τον σκοπό αυτόν στο παράρτημα Ι της εν λόγω οδηγίας και ως εκ τούτου να απολαύει του τεκμηρίου ότι δύναται να εγγυηθεί την ασφάλεια των αιτούντων. Η δε επίκληση του δικαιώματος παρέκκλισης του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ συνιστά ένα τέτοιο γεγονός, δεδομένου ότι δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο μέτρα παρέκκλισης τα οποία θίγουν θεμελιώδη δικαιώματα να είναι ασυμβίβαστα με τα κριτήρια τα οποία προβλέπονται στο παράρτημα Ι της

¹⁵⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 31, παράγραφος 8, στοιχείο β', και με το άρθρο 32, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32, όταν ο αιτών προέρχεται από ασφαλή χώρα καταγωγής, τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν ότι η διαδικασία εξέτασης μπορεί να επιταχυνθεί και/ή να διενεργηθεί στα σύνορα ή σε ζώνες διέλευσης, καθώς και να θεωρήσουν την αίτησή του ως προδήλως αβάσιμη.

¹⁵⁷ Που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ). Το άρθρο 15 της ΕΣΔΑ, που φέρει τον τίτλο «Παρέκκλιση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής: «1. Σε περίπτωση πολέμου ή άλλου δημοσίου κινδύνου που απειλεί τη ζωή του έθνους, κάθε Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί να λάβει μέτρα, κατά παρέκκλιση των υποχρεώσεων που προβλέπονται στην παρούσα Σύμβαση, εντός των απολύτως αναγκαίων ορίων που απαιτούνται από την κατάσταση και υπό τον όρο ότι τα μέτρα αυτά δεν αντιτίθενται στις άλλες υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο.»

οδηγίας 2013/32. Ακόμη, η επίκληση του δικαιώματος παρέκκλισης μαρτυρεί εν πάση περιπτώσει την ύπαρξη αυξημένου κινδύνου να μεταβληθεί σημαντικά ο τρόπος με τον οποίον εφαρμόζονται οι κανόνες περί δικαιωμάτων και ελευθεριών στην οικεία τρίτη χώρα.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το άρθρο 37 της οδηγίας 2013/32 δεν επιτρέπει να χαρακτηρίζεται τρίτη χώρα ως ασφαλής χώρα καταγωγής όταν ορισμένα τμήματα του εδάφους της χώρας αυτής δεν πληρούν τις ουσιαστικές προϋποθέσεις ενός τέτοιου χαρακτηρισμού τις οποίες προβλέπει το παράρτημα Ι της εν λόγω οδηγίας.

Τούτο επιβεβαιώνεται, μεταξύ άλλων, από το ιστορικό της θέσπισης της διάταξης αυτής. Ειδικότερα, η ευχέρεια των κρατών μελών να χαρακτηρίζουν ως ασφαλές ένα τμήμα τρίτης χώρας για τους σκοπούς της εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας απονεμόταν στα κράτη μέλη από την οδηγία 2005/85¹⁵⁸ και ειδικότερα από το άρθρο της 30. Η ευχέρεια αυτή δεν προβλέπεται πλέον στο άρθρο που αντικατέστησε το ως άνω άρθρο 30, ήτοι στο άρθρο 37 της οδηγίας 2013/32. Η πρόθεση κατάργησης της ευχέρειας αυτής προκύπτει από αυτό καθεαυτό το κείμενο της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία οδήγησε στην έκδοση της οδηγίας 2013/32¹⁵⁹, καθόσον η εν λόγω ευχέρεια είχε ρητώς διαγραφεί στο κείμενο αυτό. Εξάλλου, η εν λόγω πρόθεση επιβεβαιώνεται από τη λεπτομερή επεξήγηση της πρότασης αυτής¹⁶⁰, στην οποία γίνεται ρητώς λόγος για τη βούληση να καταργηθεί η εν λόγω ευχέρεια και για τη συνέπεια που απορρέει από την εν λόγω κατάργηση, ήτοι το να απαιτείται πλέον να πληρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις ενός τέτοιου χαρακτηρισμού ως προς το σύνολο του εδάφους της οικείας τρίτης χώρας.

Επιπλέον, οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει η οδηγία 2013/32 –η οποία αποβλέπει στην εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας «το συντομότερο δυνατό, με την επιφύλαξη της διεξαγωγής κατάλληλης και πλήρους εξέτασης»¹⁶¹– δεν αντιτίθενται σε μια τέτοια συνέπεια. Στο μέτρο που, με την οδηγία αυτή, ο νομοθέτης της Ένωσης επιδιώκει να διασφαλίσει την ταχεία και συγχρόνως εξαντλητική εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, εναπόκειται στον νομοθέτη αυτόν, στο πλαίσιο της άσκησης της εξουσίας εκτιμήσεως την οποία διαθέτει, να σταθμίσει τους δύο αυτούς σκοπούς κατά τον καθορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να χαρακτηρίζουν μια τρίτη χώρα ως ασφαλή χώρα καταγωγής. Η απουσία ευχέρειας των κρατών μελών να εξαιρέσουν ένα τμήμα του εδάφους τρίτης χώρας από τον εν λόγω χαρακτηρισμό αντικατοπτρίζει την ως άνω στάθμιση και την επιλογή του εν λόγω νομοθέτη να προκρίνει την εξαντλητική εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας των προσώπων των οποίων η χώρα καταγωγής δεν πληροί, ως προς το σύνολο του εδάφους της, τις ουσιαστικές προϋποθέσεις του παραρτήματος Ι της εν λόγω οδηγίας. Το ότι ο κανονισμός 2024/1348¹⁶², ο οποίος καταργεί την οδηγία 2013/32 από 12ης Ιουνίου 2026, επανεισάγει την εν λόγω ευχέρεια¹⁶³, ανάγεται στο προνόμιο του νομοθέτη της Ένωσης να αναθεωρήσει την ως άνω επιλογή, προβαίνοντας σε νέα στάθμιση. Επιπλέον, το γεγονός ότι το νομικό καθεστώς που εισήχθη συναφώς με τον εν λόγω κανονισμό διαφέρει από το νομικό καθεστώς που είχε προβλεφθεί από την οδηγία 2005/85

¹⁵⁸ Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (ΕΕ 2005, L 326, σ. 13). Η οδηγία αυτή καταργήθηκε με την οδηγία 2013/32.

¹⁵⁹ Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα COM(2009) 554 τελικό, σ. 60.

¹⁶⁰ COM(2009) 554 τελικό, Παράρτημα, 14959/09 ADD 1, σ. 15.

¹⁶¹ Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Alheto (C-585/16, [EU:C:2018:584](#), σκέψη 109).

¹⁶² Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1348 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2024, για τη θέσπιση κοινής διαδικασίας διεθνούς προστασίας στην Ένωση και την κατάργηση της οδηγίας 2013/32/ΕΕ (ΕΕ L, 2024/1348).

¹⁶³ Το άρθρο 61, παράγραφος 2, του κανονισμού 2024/1348 ορίζει ότι ο χαρακτηρισμός τρίτης χώρας ως ασφαλούς χώρας καταγωγής τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο μπορεί να γίνει με εξαιρέσεις για συγκεκριμένα τμήματα του εδάφους της ή για σαφώς αναγνωρίσιμες κατηγορίες προσώπων.

επιβεβαιώνει την ερμηνεία κατά την οποία ο νομοθέτης της Ένωσης δεν προέβλεψε την ευχέρεια αυτή στο πλαίσιο της οδηγίας 2013/32.

Τέλος, κατά τρίτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι, σε περίπτωση που δικαστήριο επιλαμβάνεται προσφυγής ασκηθείσας κατά της απόφασης που απορρίπτει αίτηση διεθνούς προστασίας εξετασθείσα στο πλαίσιο του ειδικού καθεστώτος που εφαρμόζεται στις αιτήσεις προσώπων προερχόμενων από τρίτες χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως ασφαλείς χώρες καταγωγής, το δικαστήριο αυτό οφείλει να εξετάσει, βάσει των στοιχείων της δικογραφίας καθώς και βάσει των στοιχείων που περιήλθαν σε γνώση του κατά τη διάρκεια της ενώπιόν του διαδικασίας, την ενδεχόμενη μη τήρηση των ουσιαστικών προϋποθέσεων για τον ως άνω χαρακτηρισμό τις οποίες προβλέπει το παράρτημα Ι της οδηγίας 2013/32, ακόμη και αν η μη τήρηση των προϋποθέσεων αυτών δεν προβάλλεται ρητώς προς στήριξη της προσφυγής.

Ειδικότερα, το άρθρο 46, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/32 διευκρινίζει ότι το δικαστήριο ενώπιον του οποίου προσβάλλεται η απόφαση επί της οικείας αίτησης διεθνούς προστασίας πραγματοποιεί «πλήρη και ex nunc εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων, ιδίως, κατά περίπτωση, εξέταση των αναγκών διεθνούς προστασίας». Με την έκφραση «κατά περίπτωση» που περιλαμβάνεται στη φράση αυτή καθίσταται εμφανές ότι η πλήρης και ex nunc εξέταση την οποία οφείλει να διεξαγάγει ο δικαστής μπορεί να αφορά τις διαδικαστικές πτυχές μιας αίτησης διεθνούς προστασίας. Ο δε χαρακτηρισμός τρίτης χώρας ως ασφαλούς χώρας καταγωγής ανάγεται στις ως άνω διαδικαστικές πτυχές, καθόσον δύναται να έχει αντίκτυπο στη διαδικασία εξέτασης τέτοιων αιτήσεων.

Εν προκειμένω, η απορριπτική απόφαση στηρίχθηκε στο γεγονός ότι ο CV κατάγεται από τη Δημοκρατία της Μολδαβίας, καθόσον η Τσεχική Δημοκρατία είχε χαρακτηρίσει την εν λόγω τρίτη χώρα ως ασφαλή χώρα καταγωγής, εξαιρουμένης της Υπερδνειστερίας. Επομένως, ο χαρακτηρισμός της ως άνω τρίτης χώρας ως ασφαλούς χώρας καταγωγής συνιστά ένα από τα στοιχεία της δικογραφίας που περιήλθαν σε γνώση του αιτούντος δικαστηρίου και επί των οποίων αυτό καλείται να αποφανθεί στο πλαίσιο της προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, υπό τις περιστάσεις αυτές, ακόμη και αν ο προσφεύγων της κύριας δίκης δεν επικαλέστηκε ρητώς ενδεχόμενη παράβαση των κανόνων τους οποίους προβλέπει η οδηγία 2013/32 για τον εν λόγω χαρακτηρισμό προκειμένου να υπαχθεί η διαδικασία εξέτασης αίτησης διεθνούς προστασίας στο ειδικό καθεστώς, η εν λόγω ενδεχόμενη παράβαση συνιστά νομικό ζήτημα το οποίο οφείλει να εξετάσει το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο της πλήρους και ex nunc εξέτασης που επιβάλλεται από το άρθρο 46, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής.

β) Λεπτομερείς όροι εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας σε περίπτωση νέας αίτησης ασύλου

**Απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως),
Bundesrepublik Deutschland (Παραδεκτό μεταγενέστερης αίτησης) (C-216/22,
[EU:C:2024:122](#))**

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – Άρθρο 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ' και άρθρο 40, παράγραφοι 2 και 3 – Μεταγενέστερη αίτηση – Προϋποθέσεις για την απόρριψη της αίτησης αυτής ως απαράδεκτης – Έννοια του όρου "νέα στοιχεία ή πορίσματα" – Απόφαση του Δικαστηρίου επί ζητήματος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης – Άρθρο 46 – Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής – Αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου να αποφαινεται επί της ουσίας μιας τέτοιας αίτησης όταν η απόφαση απόρριψης της αίτησης ως απαράδεκτης στερείται νομιμότητας – Διαδικαστικές εγγυήσεις – Άρθρο 14, παράγραφος 2»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Verwaltungsgericht Sigmaringen (διοικητικό πρωτοδικείο Sigmaringen, Γερμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται, μεταξύ άλλων, επί του ζητήματος εάν προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου συνιστά νέο στοιχείο που επιβάλλει την επί της ουσίας εξέταση μεταγενέστερης αίτησης ασύλου και τη μη απόρριψή της ως απαράδεκτης.

Στις 26 Ιουλίου 2017 ένα Σύρος υπήκοος υπέβαλε αίτηση ασύλου στη Γερμανία. Κατά τη συνέντευξή του ενώπιον της αρμόδιας γερμανικής αρχής, ανέφερε ότι είχε εκπληρώσει τη στρατιωτική θητεία του στη Συρία μεταξύ του 2003 και του 2005 και ότι είχε εγκαταλείψει τη χώρα αυτή από φόβο μήπως ανακληθεί υπό τα όπλα ή φυλακιστεί σε περίπτωση αρνήσεώς του να εκπληρώσει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του.

Με απόφαση της 16ης Αυγούστου 2017, η αρμόδια γερμανική αρχή χορήγησε στον αιτούντα επικουρική προστασία, αλλά αρνήθηκε να του αναγνωρίσει το καθεστώς του πρόσφυγα. Έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι, καθόσον είχε εγκαταλείψει τη Συρία προτού κληθεί να καταταγεί στον συριακό στρατό, δεν συνέτρεχε λόγος να θεωρηθεί στη χώρα του ως λιποτάκτης ή αντίπαλος του καθεστώτος. Κατά τα λοιπά, σύμφωνα με την αρχή αυτή, ο αιτών δεν απέδειξε ότι η στράτευση ήταν ο λόγος της αναχώρησής του, παρά μόνον επικαλέστηκε τη γενική κατάσταση κινδύνου λόγω του πολέμου στη Συρία.

Ο αιτών δεν άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής, με αποτέλεσμα η τελευταία να καταστεί απρόσβλητη. Στις 15 Ιανουαρίου 2021 ο αιτών υπέβαλε νέα αίτηση ασύλου («μεταγενέστερη αίτηση ασύλου») με την οποία επικαλέστηκε την απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) ¹⁶⁴. Υποστήριξε ότι, με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, υπό ορισμένες συνθήκες, υφίσταται «ισχυρό τεκμήριο» ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας σχετίζεται με έναν από τους λόγους δίωξης που απαριθμούνται στο άρθρο 10 της οδηγίας 2011/95 ¹⁶⁵.

Με απόφαση της 22ας Μαρτίου 2021, η αρμόδια γερμανική αρχή απέρριψε ως απαράδεκτη τη μεταγενέστερη αίτηση ασύλου του αιτούντος με την αιτιολογία ότι η απόφαση του Δικαστηρίου την οποία επικαλέστηκε ο αιτών δεν την υποχρέωνε να εξετάσει επί της ουσίας την αίτηση.

Επιληφθέν προσφυγής του αιτούντος κατά της απόφασης αυτής, το διοικητικό πρωτοδικείο Sigmaringen, ήτοι το αιτούν δικαστήριο, εκφράζει αμφιβολίες ως προς το εάν απόφαση του Δικαστηρίου η οποία περιορίζεται στην ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης που ίσχυε ήδη κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης επί προηγούμενης αίτησης μπορεί να συνιστά «νέο στοιχείο ή πόρισμα», το οποίο εμποδίζει την απόρριψη μεταγενέστερης αίτησης ασύλου ως απαράδεκτης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι από το γράμμα και τον σκοπό του άρθρου 33, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32, καθώς και από την οικονομία της οδηγίας αυτής, προκύπτει ότι η δυνατότητα απόρριψης αίτησης διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτης σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη συνιστά παρέκκλιση από την υποχρέωση επί της ουσίας εξέτασης μιας τέτοιας αίτησης. Όπως έχει διαπιστώσει το Δικαστήριο, τόσο από τον εξαντλητικό χαρακτήρα της απαρίθμησης που περιλαμβάνεται στην εν λόγω διάταξη όσο και από το γεγονός ότι οι απαριθμούμενοι σε αυτήν λόγοι

¹⁶⁴ Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2020, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Στρατιωτική θητεία και άσυλο) (C-238/19, EU:C:2020:945).

¹⁶⁵ Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9). Το άρθρο 10 της οδηγίας αυτής, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο με τίτλο «Αναγνώριση προσώπου ως πρόσφυγα», περιλαμβάνει κατάλογο στοιχείων τα οποία τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κατά την αξιολόγηση των λόγων δίωξης.

απαραδέκτου ισχύουν κατ' εξαίρεση συνάγεται ότι οι λόγοι αυτοί πρέπει να ερμηνεύονται στενά ¹⁶⁶. Αντιθέτως, οι περιπτώσεις που, κατά την οδηγία 2013/32, μια μεταγενέστερη αίτηση θεωρείται κατ' ανάγκην παραδεκτή πρέπει να ερμηνεύονται ευρέως.

Επιπλέον, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2013/32 και, ειδικότερα, από τη χρήση της φράσης «νέα στοιχεία ή πορίσματα» προκύπτει ότι η διάταξη αυτή δεν αναφέρεται μόνο σε πραγματική μεταβολή της προσωπικής κατάστασης του αιτούντος ή της κατάστασης στη χώρα καταγωγής του, αλλά και σε νέα νομικά στοιχεία.

Από τη νομολογία προκύπτει ειδικότερα ότι δεν είναι δυνατή η κήρυξη μεταγενέστερης αίτησης ως απαράδεκτης βάσει του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2013/32 ¹⁶⁷, όταν η αποφαινόμενη αρχή, κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας ¹⁶⁸, διαπιστώνει ότι η μη δυνάμενη να προσβληθεί απόρριψη της προηγούμενης αίτησης αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης. Η εν λόγω αρχή επιβάλλεται, κατ' ανάγκην, να προβεί στη διαπίστωση αυτή όταν η ως άνω αντίθεση απορρέει από απόφαση του Δικαστηρίου ή έχει διαπιστωθεί παρεμπιπτόντως από εθνικό δικαστήριο ¹⁶⁹.

Ως εκ τούτου, στο ειδικό πλαίσιο της οδηγίας 2013/32, κάθε απόφαση του Δικαστηρίου δύναται να εμπίπτει στην έννοια του νέου στοιχείου του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ', και του άρθρου 40, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας αυτής ¹⁷⁰. Η κρίση αυτή είναι ανεξάρτητη από το εάν η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε πριν ή μετά τη διοικητική απόφαση επί της προηγούμενης αίτησης ή το εάν διαπιστώνει το ασυμβίβαστο προς το δίκαιο της Ένωσης της εθνικής διάταξης στην οποία στηρίχθηκε η εν λόγω διοικητική απόφαση ή περιορίζεται στην ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του ισχύοντος κατά τον χρόνο έκδοσης της διοικητικής απόφασης.

Εντούτοις, προκειμένου μια μεταγενέστερη αίτηση να είναι παραδεκτή πρέπει, επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 40, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/32, τα νέα στοιχεία ή πορίσματα να «αυξάνουν σημαντικά τις πιθανότητες χαρακτηρισμού του αιτούντος ως δικαιούχου διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας [2011/95]».

Επομένως, κάθε απόφαση του Δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένης εκείνης η οποία περιορίζεται στην ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης ήδη ισχύουσας κατά τον χρόνο της έκδοσης απόφασης επί προηγούμενης αίτησης, συνιστά νέο στοιχείο, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ', και του άρθρου 40, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2013/32, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας έκδοσής της, εφόσον αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες χαρακτηρισμού του αιτούντος ως δικαιούχου διεθνούς προστασίας.

¹⁶⁶ Πρβλ. απόφαση της 1ης Αυγούστου 2022, Bundesrepublik Deutschland (Τέκνο προσφύγων το οποίο γεννήθηκε εκτός του κράτους υποδοχής) (C-720/20, [EU:C:2022:603](#), σκέψεις 49 και 51).

¹⁶⁷ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60). Σύμφωνα με το άρθρο 33, παράγραφος 2, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη μπορούν να θεωρήσουν μεταγενέστερη αίτηση διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτη εάν στο πλαίσιο της αίτησης αυτής δεν προέκυψαν ή δεν υποβλήθηκαν από τον αιτούντα νέα στοιχεία ή πορίσματα σχετικά με την εξέταση του κατά πόσον ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας 2011/95.

¹⁶⁸ Το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2013/32 ορίζει ως «αποφαινόμενη αρχή» «κάθε οιονεί δικαστική ή διοικητική αρχή κράτους μέλους υπεύθυνη για την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας και αρμόδια για τη λήψη αποφάσεων πρωτοβαθμίως στις εν λόγω υποθέσεις».

¹⁶⁹ Πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, (C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, [EU:C:2020:367](#), σκέψεις 198 και 203).

¹⁷⁰ Το άρθρο 40 της οδηγίας 2013/32 περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την εξέταση μεταγενέστερων αιτήσεων.

Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Bundesrepublik Deutschland (Αποτελέσματα αποφάσεως περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα) (C-753/22, [EU:C:2024:524](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και την ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – Άρθρο 33, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Έλλειψη δυνατότητας των αρχών κράτους μέλους να απορρίψουν αίτηση ασύλου ως απαράδεκτη λόγω προηγούμενης χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα σε άλλο κράτος μέλος – Άρθρο 4 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισεως σε αυτό το άλλο κράτος μέλος – Εξέταση της αιτήσεως ασύλου από τις εν λόγω αρχές παρά τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα στο εν λόγω άλλο κράτος μέλος – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Άρθρο 4 – Εξατομικευμένη εξέταση»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως από το Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο, Γερμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί του ζητήματος αν οι αρχές κράτους μέλους πρέπει να προβούν σε νέα εξέταση αιτήσεως ασύλου παρά τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα σε άλλο κράτος μέλος, όταν δεν μπορούν να ασκήσουν την παρεχόμενη από την οδηγία 2013/32¹⁷¹ δυνατότητα να απορρίψουν την αίτηση αυτή ως απαράδεκτη.

Η QY, υπήκοος Συρίας στην οποία χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα στην Ελλάδα το 2018, υπέβαλε αίτηση διεθνούς προστασίας στη Γερμανία. Εν συνεχεία, γερμανικό διοικητικό δικαστήριο έκρινε ότι η QY διέτρεχε σοβαρό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση στην Ελλάδα, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), οπότε δεν μπορούσε να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Τον Οκτώβριο του 2019 η αρμόδια γερμανική αρχή απέρριψε την αίτηση της QY για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα, αλλά της χορήγησε επικουρική προστασία. Η QY άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία απορρίφθηκε από το επιληφθέν γερμανικό διοικητικό δικαστήριο με την αιτιολογία ότι η QY δεν διέτρεχε κίνδυνο διώξεως στη Συρία. Κατόπιν αυτού, η QY άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι η αρμόδια γερμανική αρχή δεσμευόταν από την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα από τις ελληνικές αρχές.

Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, εν προκειμένω, η αίτηση διεθνούς προστασίας της QY δεν μπορούσε να κηρυχθεί απαράδεκτη λόγω της προηγούμενης χορηγήσεως του καθεστώτος αυτού στην Ελλάδα, δεδομένου ότι η QY διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση στο εν λόγω κράτος μέλος, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, αν, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, η αρμόδια γερμανική αρχή μπορούσε να εκτιμήσει το βάσιμο της αιτήσεως διεθνούς προστασίας, χωρίς να δεσμεύεται από το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει ήδη χορηγήσει στην QY διεθνή προστασία.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 78, παράγραφος 2, στοιχείο α', ΣΛΕΕ προβλέπει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης λαμβάνουν μέτρα σχετικά με κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, το οποίο περιλαμβάνει «ενιαίο καθεστώς ασύλου υπέρ των υπηκόων τρίτων χωρών, το οποίο ισχύει σε ολόκληρη την Ένωση». Μολονότι η διάταξη αυτή παρέχει, επομένως, νομική βάση για την έκδοση πράξεων της Ένωσης που περιέχουν

¹⁷¹ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60). Δυνάμει του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη μπορούν να θεωρήσουν αίτηση διεθνούς προστασίας ως απαράδεκτη, μεταξύ άλλων, όταν έχει χορηγηθεί διεθνής προστασία από άλλο κράτος μέλος.

τέτοιο ενιαίο καθεστώς, εντούτοις η επέμβαση του νομοθέτη της Ένωσης είναι αναγκαία για να αποκτήσει συγκεκριμένη υπόσταση το σύνολο των δικαιωμάτων που απορρέουν από το καθεστώς αυτό, ούτως ώστε, οσάκις χορηγείται από κράτος μέλος και αναγνωρίζεται από όλα τα άλλα, να ισχύει σε ολόκληρη την Ένωση.

Πάντως, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν έχει ακόμη υλοποιήσει πλήρως τον σκοπό προς τον οποίο αποβλέπει το άρθρο 78, παράγραφος 2, στοιχείο α', ΣΛΕΕ, ήτοι τη θέσπιση ενιαίου καθεστώτος ασύλου. Ειδικότερα, δεν έχει θεσπίσει, στο παρόν στάδιο, την αρχή ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αναγνωρίζουν αυτομάτως τις αποφάσεις περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα που εκδίδονται από άλλο κράτος μέλος, ούτε έχει διευκρινίσει τους όρους εφαρμογής της αρχής αυτής. Επομένως, μολονότι τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, να εξαρτούν την αναγνώριση του συνόλου των δικαιωμάτων που συνδέονται με το καθεστώς του πρόσφυγα στο έδαφός τους από την έκδοση, από τις αρμόδιες αρχές τους, νέας αποφάσεως για τη χορήγηση του καθεστώτος αυτού, εντούτοις έχουν τη δυνατότητα να προβλέπουν την αυτόματη αναγνώριση τέτοιων αποφάσεων που εκδίδονται από άλλο κράτος μέλος ως ευνοϊκότερη πρόβλεψη¹⁷². Ωστόσο, δεν αμφισβητείται ότι η Γερμανία δεν έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο καθορίζει, κατά δεύτερον, το περιεχόμενο της εξετάσεως, από την αρμόδια αρχή κράτους μέλους, της αιτήσεως διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται από αιτούντα στον οποίον άλλο κράτος μέλος έχει ήδη χορηγήσει το καθεστώς πρόσφυγα.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι όταν η αρμόδια αρχή κράτους μέλους δεν μπορεί, βάσει του άρθρου 33, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2013/32, να απορρίψει ως απαράδεκτη αίτηση διεθνούς προστασίας υποβληθείσα από αιτούντα, στον οποίον άλλο κράτος μέλος έχει ήδη χορηγήσει τέτοια προστασία, λόγω του σοβαρού κινδύνου να υποστεί ο αιτών απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση σε αυτό το άλλο κράτος μέλος, κατά την έννοια του άρθρου 4 του Χάρτη, η αρχή αυτή οφείλει να προβεί σε νέα εξατομικευμένη, πλήρη και επικαιροποιημένη εξέταση της αιτήσεώς του στο πλαίσιο νέας διαδικασίας παροχής διεθνούς προστασίας, η οποία πρέπει να διεξαχθεί σύμφωνα με τις οδηγίες 2011/95 και 2013/32. Αν ο αιτών πληροί τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί πρόσφυγας σύμφωνα με τα κεφάλαια II και III της οδηγίας 2011/95, η εν λόγω αρχή πρέπει να του χορηγήσει το καθεστώς πρόσφυγα χωρίς να διαθέτει διακριτική ευχέρεια.

Συναφώς, μολονότι η ίδια αρχή δεν υποχρεούται να αναγνωρίσει το καθεστώς πρόσφυγα στον εν λόγω αιτούντα για τον λόγο και μόνον ότι το καθεστώς αυτό του είχε προηγουμένως χορηγηθεί με απόφαση άλλου κράτους μέλους, οφείλει εντούτοις να λάβει πλήρως υπόψη την απόφαση αυτή και τα στοιχεία στα οποία στηρίζεται. Πράγματι, το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, το οποίο περιλαμβάνει κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που όντως χρήζουν διεθνούς προστασίας, βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης¹⁷³, σύμφωνα με την οποία πρέπει, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, να τεκμαίρεται ότι η μεταχείριση που παρέχεται στους αιτούντες διεθνή προστασία σε κάθε κράτος μέλος είναι σύμφωνη με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του Χάρτη, της συμβάσεως περί του καθεστώτος των προσφύγων¹⁷⁴, καθώς και της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου¹⁷⁵.

¹⁷² Βλ. άρθρο 3 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9), και το άρθρο 5 της οδηγίας 2013/32.

¹⁷³ Βλ. αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2011/95.

¹⁷⁴ Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951.

¹⁷⁵ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

Επιπλέον, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας¹⁷⁶ και προκειμένου να διασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, η συνοχή των αποφάσεων που λαμβάνονται από τις αρμόδιες αρχές δύο κρατών μελών σχετικά με την ανάγκη διεθνούς προστασίας του ίδιου υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς, θεωρείται ότι η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους που καλείται να αποφανθεί επί της νέας αιτήσεως πρέπει να προβεί, το συντομότερο δυνατόν, σε ανταλλαγή πληροφοριών με την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους που έχει προηγουμένως χορηγήσει το καθεστώς πρόσφυγα στον αιτούντα. Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στην πρώτη από τις αρχές αυτές να ενημερώσει τη δεύτερη για τη νέα αίτηση, να της διαβιβάσει τη γνώμη της επί της νέας αυτής αιτήσεως και να ζητήσει από αυτή τη διαβίβαση, εντός εύλογης προθεσμίας, των πληροφοριών που είχε στην κατοχή της, βάσει των οποίων χορήγησε το καθεστώς αυτό. Σκοπός της ανταλλαγής πληροφοριών είναι να παρασχεθεί στην αρχή του κράτους μέλους στο οποίο υποβάλλεται η νέα αίτηση η δυνατότητα να προβεί, έχοντας πλήρη ενημέρωση, στους ελέγχους στους οποίους οφείλει να προβεί στο πλαίσιο της διαδικασίας διεθνούς προστασίας.

γ) Αποτελέσματα της απόφασης περί χορηγήσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα σε περίπτωση αιτήσεως εκδόσεως από τρίτο κράτος

Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Generalstaatsanwaltschaft Hamm (Αίτηση εκδόσεως πρόσφυγα στην Τουρκία) (C-352/22, [EU:C:2024:521](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Άρθρο 21, παράγραφος 1 – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – Άρθρο 9, παράγραφοι 2 και 3 – Οριστική χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα από κράτος μέλος – Πρόσφυγας ο οποίος διαμένει, κατόπιν της χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, σε άλλο κράτος μέλος – Αίτηση εκδόσεως από το τρίτο κράτος καταγωγής του εν λόγω πρόσφυγα η οποία υποβλήθηκε στο κράτος μέλος διαμονής – Συνέπειες της απόφασης περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα επί της οικείας διαδικασίας εκδόσεως – Άρθρο 18 και άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προστασία του εν λόγω πρόσφυγα έναντι της κατ' αυτόν τον τρόπο ζητηθείσας εκδόσεως»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής απόφασης την οποία υπέβαλε το Oberlandesgericht Hamm (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Hamm, Γερμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου διευκρινίζει το περιεχόμενο της αρχής της μη επαναπροωθήσεως στο πλαίσιο αιτήσεως εκδόσεως υποβληθείσας από την τρίτη χώρα καταγωγής πρόσφυγα στο κράτος μέλος διαμονής του, σε περίπτωση κατά την οποία το εν λόγω καθεστώς τού χορηγήθηκε σε άλλο κράτος μέλος.

Το 2010, οι ιταλικές αρχές αναγνώρισαν στον Α., Τούρκο υπήκοο κουρδικής εθνοτικής καταγωγής, το καθεστώς πρόσφυγα, με ισχύ έως το 2030, με την αιτιολογία ότι διέτρεχε κίνδυνο να υποστεί πολιτική δίωξη από τις τουρκικές αρχές λόγω της υποστηρίξεώς του στο Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK). Από τον Ιούλιο του 2019, ο Α. κατοικεί στη Γερμανία.

Βάσει εντάλματος συλλήψεως εκδοθέντος τον Ιούνιο του 2020 από τουρκικό δικαστήριο, ο Α. καταχωρίσθηκε στον Διεθνή Οργανισμό Εγκληματολογικής Αστυνομίας (Interpol) για να συλληφθεί επί σκοπώ εκδόσεώς του στο πλαίσιο ποινικής δίωξεως για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως. Ο Α.

¹⁷⁶ Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ, η Ένωση και τα κράτη μέλη επιδεικνύουν αμοιβαίο σεβασμό και παρέχουν αμοιβαία συνεργασία για την εκπλήρωση των εκ των Συνθηκών καθηκόντων. Συγκεκριμένη έκφραση της αρχής αυτής αποτελεί το άρθρο 36 της οδηγίας 2011/95 και το άρθρο 49 της οδηγίας 2013/32.

συνελήφθη στη Γερμανία στις 18 Νοεμβρίου 2020, εν συνεχεία δε τέθηκε υπό κράτηση επί σκοπώ εκδόσεως έως τις 14 Απριλίου 2022.

Με διάταξη που εξέδωσε τον Νοέμβριο του 2021, το ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Hamm, το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, ενέκρινε την έκδοση του Α. στην Τουρκία, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι δεν δεσμευόταν από την απόφαση των ιταλικών αρχών περί χορηγήσεως καθεστώτος πρόσφυγα σε αυτόν. Εντούτοις, κατόπιν συνταγματικής προσφυγής που άσκησε ο Α., η διάταξη ακυρώθηκε από το Bundesverfassungsgericht (Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, Γερμανία), το οποίο έκρινε ότι το αιτούν δικαστήριο είχε παραλείψει να υποβάλει στο Δικαστήριο σχετικό προδικαστικό ερώτημα.

Στο πλαίσιο αυτό, μετά την αναπομπή της υποθέσεως ενώπιόν του, το αιτούν δικαστήριο, επιληφθέν εκ νέου της αιτήσεως εκδόσεως του Α., αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο το ερώτημα αν η απόφαση περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα την οποία εξέδωσε κράτος μέλος έχει, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, δεσμευτικό αποτέλεσμα όσον αφορά διαδικασία εκδόσεως διεξαγόμενη σε άλλο κράτος μέλος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Με την απόφασή του, το Δικαστήριο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι, εφόσον η απόφαση κράτους μέλους να δώσει συνέχεια στην αίτηση εκδόσεως που εξέδωσε το κράτος καταγωγής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας στον οποίο έχει χορηγηθεί το καθεστώς πρόσφυγα σε άλλο κράτος μέλος θα είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει από τον εν λόγω υπήκοο τα δικαιώματα και τα ευεργετήματα που προβλέπει η οδηγία 2011/95¹⁷⁷, η διαδικασία εκδόσεως που διεξάγεται στο πρώτο κράτος μέλος πρέπει να θεωρηθεί ότι εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Επομένως, η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν μπορεί να επιτρέψει την έκδοση υπηκόου τρίτης χώρας στον οποίο έχει αναγνωρισθεί το καθεστώς πρόσφυγα από άλλο κράτος μέλος προς την εν λόγω τρίτη χώρα, σε περίπτωση που μια τέτοια έκδοση θα παραβίαζε την αρχή της μη επαναπροωθήσεως, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 21, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 18 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη¹⁷⁸.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει, αφενός, ότι, ενόσω ο εκζητούμενος πληροί τις προϋποθέσεις για να έχει την ιδιότητα του πρόσφυγα, το άρθρο 18 του Χάρτη αντιτίθεται στην έκδοσή του στην τρίτη χώρα από την οποία διέφυγε και στην οποία διατρέχει κίνδυνο διώξεως. Αφετέρου, όταν το πρόσωπο το οποίο αφορά η αίτηση εκδόσεως προβάλλει σοβαρό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως σε περίπτωση εκδόσεως, το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση πρέπει να εξακριβώσει, πριν προβεί σε ενδεχόμενη έκδοση, ότι η έκδοσή του δεν θα έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη.

Πάντως, κατά την εκτίμηση του κινδύνου παραβάσεως του άρθρου 21, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, καθώς και του άρθρου 18 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, το γεγονός ότι άλλο κράτος μέλος χορήγησε στον αιτούντα το καθεστώς πρόσφυγα συνιστά ιδιαιτέρως σοβαρό στοιχείο, το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως. Επομένως, η εν λόγω αρμόδια αρχή, λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, οφείλει, εφόσον το καθεστώς αυτό δεν έχει

¹⁷⁷ Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

¹⁷⁸ Το δικαίωμα ασύλου κατοχυρώνεται στο άρθρο 18 του Χάρτη, ενώ το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη προβλέπει την αρχή της μη επαναπροωθήσεως.

ανακληθεί από το κράτος μέλος που το χορήγησε, να αρνηθεί την έκδοση, κατ' εφαρμογήν των ανωτέρω διατάξεων. Πράγματι, το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, σύμφωνα με την οποία πρέπει να τεκμαίρεται, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, ότι η μεταχείριση που επιφυλάσσεται στους αιτούντες διεθνή προστασία σε κάθε κράτος μέλος είναι σύμφωνη με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, της Συμβάσεως της Γενεύης ¹⁷⁹, καθώς και της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ¹⁸⁰.

Προσέτι, οι διατάξεις των οδηγιών 2011/95 και 2013/32 ¹⁸¹ σχετικά με την ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα και η προβλεπόμενη από αυτές διαδικασία θα καταστρατηγούνται αν το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως μπορούσε να εκδώσει προς τη χώρα καταγωγής του υπήκοο τρίτης χώρας στον οποίο άλλο κράτος μέλος έχει αναγνωρίσει το καθεστώς πρόσφυγα. Πράγματι, τυχόν έκδοσή του θα ισοδυναμούσε, *de facto*, με τον τερματισμό του καθεστώτος πρόσφυγα και με στέρηση από τον ενδιαφερόμενο της αποτελεσματικής απολαύσεως της προστασίας την οποία του παρέχει το άρθρο 18 του Χάρτη, των δικαιωμάτων και ευεργετημάτων που προβλέπονται, όσον αφορά το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, από το κεφάλαιο VII της οδηγίας 2011/95, καθώς και των διαδικαστικών εγγυήσεων του άρθρου 45 της οδηγίας 2013/32.

Ως εκ τούτου, βάσει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας ¹⁸², η αρμόδια για την έκδοση αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως πρέπει να προβεί, το συντομότερο δυνατόν, σε ανταλλαγή πληροφοριών με την αρχή του άλλου κράτους μέλους, που χορήγησε στον αιτούντα το καθεστώς πρόσφυγα. Στο πλαίσιο αυτό, οφείλει να ενημερώσει την τελευταία αυτή αρχή για την αίτηση εκδόσεως που αφορά το εν λόγω πρόσωπο, να της διαβιβάσει τη γνώμη της επί της αιτήσεως εκδόσεως και να ζητήσει από αυτή τη διαβίβαση, εντός εύλογης προθεσμίας, τόσο των πληροφοριών που έχει στην κατοχή της, βάσει των οποίων χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα, όσο και της αποφάσεώς της ως προς το αν πρέπει ή όχι να ανακαλέσει το καθεστώς πρόσφυγα του εν λόγω προσώπου.

Αφενός, σκοπός της εν λόγω ανταλλαγής πληροφοριών είναι να παρασχεθεί στην αρμόδια για την έκδοση αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως η δυνατότητα να προβεί, εν πλήρει επιγνώσει, στους ελέγχους τους οποίους οφείλει να διενεργήσει δυνάμει του άρθρου 18 και του άρθρου 19, παράγραφος 2, του Χάρτη.

Αφετέρου, η αρμόδια αρχή του άλλου κράτους μέλους μπορεί, κατόπιν της ανταλλαγής πληροφοριών, να ανακαλέσει, ενδεχομένως, το καθεστώς πρόσφυγα βάσει του άρθρου 14 της οδηγίας 2011/95, τηρουμένων πλήρως των εγγυήσεων του άρθρου 45 της οδηγίας 2013/32.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο κρίνει ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν θα εμπόδιζε την έκδοση μόνο στην περίπτωση που η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους που χορήγησε στον εκζητούμενο το καθεστώς πρόσφυγα αποφασίσει να ανακαλέσει το καθεστώς αυτό βάσει του άρθρου 14 της οδηγίας 2011/95 και εφόσον η αρμόδια για την έκδοση αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν έχει, ή δεν έχει πλέον, την ιδιότητα του πρόσφυγα και ότι ουδείς σοβαρός κίνδυνος υφίσταται, σε περίπτωση εκδόσεως του εν λόγω προσώπου στο τρίτο κράτος το οποίο ζητεί την

¹⁷⁹ Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951.

¹⁸⁰ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

¹⁸¹ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60).

¹⁸² Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η αρχή αυτή, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ, κατά το οποίο η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ των Συνθηκών καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας, βρίσκει συγκεκριμένη έκφραση στο άρθρο 36 της οδηγίας 2011/95 καθώς και στο άρθρο 49 της οδηγίας 2013/32.

έκδοση, να επιβληθεί στο ίδιο πρόσωπο η ποινή του θανάτου ή να υποστεί αυτό βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

Κατά συνέπεια, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 21, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 18 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, όταν ζητείται η έκδοση υπηκόου τρίτης χώρας στον οποίο έχει χορηγηθεί εντός κράτους μέλους το καθεστώς πρόσφυγα, με αίτηση εκδόσεως προερχόμενη από τη χώρα καταγωγής του και απευθυνόμενη σε έτερο κράτος μέλος, στο έδαφος του οποίου αυτός κατοικεί, το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως δεν μπορεί να επιτρέψει την έκδοση χωρίς προηγούμενη ανταλλαγή πληροφοριών με την αρχή η οποία χορήγησε το καθεστώς πρόσφυγα στον εκζητούμενο και ενόσω η αρχή αυτή δεν έχει ανακαλέσει το εν λόγω καθεστώς.

δ) Προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων

Απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kaduna (C-244/24 και C-290/24, [EU:C:2024:1038](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Πολιτική ασύλου – Προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων – Οδηγία 2001/55/ΕΚ – Άρθρα 4 και 7 – Εισβολή των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Ουκρανία – Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2022/382 – Άρθρο 2, παράγραφος 3 – Δυνατότητα κράτους μέλους να εφαρμόσει την προσωρινή προστασία σε εκτοπισθέντες στους οποίους δεν αναφέρεται η εκτελεστική αυτή απόφαση – Χρόνος κατά τον οποίο κράτος μέλος που έχει χορηγήσει την προσωρινή προστασία σε τέτοιους εκτοπισθέντες μπορεί να την άρει – Επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – Άρθρο 6 – Απόφαση επιστροφής – Χρόνος κατά τον οποίο κράτος μέλος μπορεί να εκδώσει απόφαση επιστροφής – Παράνομη διαμονή»

Κατόπιν δύο αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως οι οποίες υποβλήθηκαν από ολλανδικά δικαστήρια, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφασίζει σε ποιο χρονικό σημείο ένα κράτος μέλος μπορεί, αφενός, να θέσει τέρμα στην προαιρετική προσωρινή προστασία που έχει χορηγήσει, βάσει της οδηγίας 2001/55¹⁸³ και της εκτελεστικής αποφάσεως 2022/382¹⁸⁴, σε ορισμένες κατηγορίες εκτοπισθέντων πέραν των προβλεπόμενων από την εκτελεστική αυτή απόφαση, και, αφετέρου, να εκδώσει απόφαση επιστροφής, κατά την έννοια της οδηγίας

¹⁸³ Οδηγία 2001/55/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 2001, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές παροχής προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων και μέτρα για τη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής αυτών των ατόμων (ΕΕ 2001, L 212, σ. 12). Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/55 παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να επεκτείνουν την προσωρινή προστασία την οποία προβλέπει η οδηγία και σε άλλες κατηγορίες εκτοπισθέντων, πέραν εκείνων που ορίζει το Συμβούλιο με την αναφερόμενη στο άρθρο 5 της οδηγίας απόφαση για την εφαρμογή της προστασίας αυτής, εφόσον πρόκειται για άτομα τα οποία έχουν εκτοπιστεί για τους ίδιους λόγους και από την ίδια χώρα ή περιοχή καταγωγής.

¹⁸⁴ Με την εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2022/382 του Συμβουλίου, της 4ης Μαρτίου 2022, που διαπιστώνει την ύπαρξη μαζικής εισροής εκτοπισθέντων από την Ουκρανία κατά την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας 2001/55/ΕΚ και έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή προσωρινής προστασίας (ΕΕ 2022, L 71, σ. 1, στο εξής: εκτελεστική απόφαση 2022/382), το Συμβούλιο αποφάσισε να ενεργοποιήσει τον μηχανισμό προσωρινής προστασίας τον οποίο προβλέπει η οδηγία 2001/55. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, της εκτελεστικής αποφάσεως 2022/382, τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να εφαρμόζουν την εν λόγω απόφαση και σε άλλα πρόσωπα, πέραν εκείνων που μνημονεύονται στις παραγράφους 1 και 2 του ίδιου άρθρου, συμπεριλαμβανομένων των ανιθαγενών και των υπηκόων άλλων τρίτων χωρών πλην της Ουκρανίας, οι οποίοι διέμεναν νομίμως στην Ουκρανία και δεν ήταν σε θέση να επιστρέψουν υπό ασφαλείς και μόνιμες συνθήκες στη χώρα ή την περιοχή καταγωγής τους.

2008/115¹⁸⁵, εις βάρος προσώπων που δεν τυγχάνουν πλέον της προαιρετικής προσωρινής προστασίας.

Οι Ρ, ΑΙ, ΖΥ και ΒΓ είναι υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι διέθεταν ισχύουσα στις 24 Φεβρουαρίου 2022 άδεια προσωρινής διαμονής στην Ουκρανία. Κατόπιν της εισβολής των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην ουκρανική επικράτεια, διέφυγαν στις Κάτω Χώρες, όπου τους χορηγήθηκε προσωρινή προστασία κατά την έννοια της οδηγίας 2001/55, δυνάμει της τότε ισχύουσας ολλανδικής νομοθεσίας¹⁸⁶. Βάσει της εθνικής αυτής νομοθεσίας, το ευεργέτημα της προαιρετικής προσωρινής προστασίας αναγνωρίστηκε σε όλους τους κατόχους ισχύουσας στις 23 Φεβρουαρίου 2022 ουκρανικής άδειας διαμονής, ακόμη και προσωρινής, οι οποίοι πιθανολογείται ότι είχαν εγκαταλείψει την Ουκρανία μετά τις 26 Νοεμβρίου 2021¹⁸⁷. Επιπλέον, κατά την ίδια πάντοτε νομοθεσία, δεν ήταν απαραίτητο να αξιολογείται αν οι ενδιαφερόμενοι ήταν σε θέση να επιστρέψουν στη χώρα ή την περιοχή καταγωγής του υπό ασφαλείς και μόνιμες συνθήκες.

Με απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2024, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) έκρινε ότι η προσωρινή προστασία των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι βρίσκονταν σε κατάσταση όπως εκείνη των Ρ, ΑΙ, ΖΥ και ΒΓ θα έληγε αυτοδικαίως στις 4 Μαρτίου 2024, ημερομηνία¹⁸⁸ κατά την οποία θα έπαυε η προσωρινή προστασία αν δεν εκδιδόταν από το Συμβούλιο απόφαση κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/55¹⁸⁹. Κατά συνέπεια, με τέσσερις αποφάσεις επιστροφής κατά την έννοια της οδηγίας 2008/115, οι οποίες εκδόθηκαν στις 7 Φεβρουαρίου 2024, ο Υφυπουργός¹⁹⁰ υποχρέωσε τους Ρ, ΑΙ, ΖΥ και ΒΓ να εγκαταλείψουν το έδαφος της Ένωσης εντός προθεσμίας τεσσάρων εβδομάδων από τις 4 Μαρτίου 2024.

Ο Ρ άσκησε προσφυγή ενώπιον του rechtbank Den Haag, zittingsplaats Amsterdam (πρωτοδικείου Χάγης, μεταβατική έδρα Άμστερνταμ, Κάτω Χώρες), αμφισβητώντας τη νομιμότητα της απόφασης που τον αφορούσε.

Οι προσφυγές των ΑΙ και ΒΓ κατά των αποφάσεων που τους αφορούσαν έγιναν δεκτές πρωτοδίκως με αποφάσεις της 19ης Μαρτίου 2024 και της 27ης Μαρτίου 2024 αντιστοίχως. Ο Υφυπουργός άσκησε έφεση κατά των πρωτόδικων αποφάσεων ενώπιον του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας). Δεδομένου ότι, αντιθέτως, η προσφυγή την οποία είχε ασκήσει ο ΖΥ κατά της απόφασης που τον αφορούσε απορρίφθηκε πρωτοδίκως ως αβάσιμη με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2024, ο ΖΥ άσκησε έφεση κατά της απορριπτικής απόφασης ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου.

Στο πλαίσιο των διαφορών αυτών, τα δύο αιτούντα δικαστήρια υπέβαλαν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα. Αφενός, στον βαθμό που η έκβαση των διαφορών εξαρτάται από τον

¹⁸⁵ Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2008, L 348, σ. 98).

¹⁸⁶ Το άρθρο 3.9α, παράγραφος 1, στοιχείο c, της Voorschrift Vreemdelingen 2000 (κανονιστικής πράξεως του 2000 περί αλλοδαπών), όπως ίσχυε από τις 4 Μαρτίου 2022 έως τις 18 Ιουλίου 2022.

¹⁸⁷ Ήτοι 90 ημέρες πριν από την έναρξη της εισβολής των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Ουκρανία.

¹⁸⁸ Όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/55, όπου ορίζεται ότι, «[μ]ε την επιφύλαξη του άρθρου 6, η διάρκεια της προσωρινής προστασίας ανέρχεται σε ένα έτος. Αν δεν λήξει βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', μπορεί να παρατείνεται αυτοδικαίως κατά περιόδους 6 μηνών για ένα ακόμα έτος κατ' ανώτατο όριο».

¹⁸⁹ Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/55, «[ό]ταν εξακολουθούν να υφίστανται λόγοι προσωρινής προστασίας, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία μετά από πρόταση της Επιτροπής, η οποία εξετάζει επίσης κάθε αίτημα κράτους μέλους να υποβάλει πρόταση στο Συμβούλιο, να παρατείνει την προσωρινή προστασία για ένα έτος κατ' ανώτατο όριο».

¹⁹⁰ Πρόκειται για τον Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργό Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υφυπουργός).

προσδιορισμό της ημερομηνίας λήξης της χορηγηθείσας από τις ολλανδικές αρχές προαιρετικής προσωρινής προστασίας κατά την έννοια της οδηγίας 2001/55, τα αιτούντα δικαστήρια έχουν αμφιβολίες ως προς το αν το ευεργέτημα της προστασίας αυτής μπορεί να ανακληθεί προτού παρέλθει η διάρκεια ισχύος της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας ¹⁹¹. Αφετέρου, διερωτώνται ως προς τη νομιμότητα των αποφάσεων επιστροφής οι οποίες εκδόθηκαν εις βάρος των προσφευγόντων των κύριων δικών, δεδομένου ότι, κατά τον χρόνο έκδοσής τους, οι ενδιαφερόμενοι εξακολουθούσαν να διαμένουν νομίμως στο έδαφος των Κάτω Χωρών.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο εξετάζει αν τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 2001/55 απαγορεύουν σε κράτος μέλος που έχει χορηγήσει την προσωρινή προστασία σε άλλες κατηγορίες προσώπων πέραν των αναφερόμενων στο άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, της εκτελεστικής απόφασης 2022/382 να άρει το ευεργέτημα της προαιρετικής προσωρινής προστασίας των συγκεκριμένων κατηγοριών προσώπων ενώ δεν έχει λήξει ακόμη η υποχρεωτική προσωρινή προστασία την οποία το Συμβούλιο αποφάσισε να θέσει σε εφαρμογή δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/55.

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι κράτος μέλος που κάνει χρήση της ευχέρειας την οποία του παρέχει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/55 εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης, οπότε δεν επιτρέπεται να χορηγήσει την προαιρετική προσωρινή προστασία σε άτομα που δεν έχουν εκτοπιστεί για τους ίδιους λόγους και από την ίδια χώρα ή περιοχή καταγωγής με εκείνα τα οποία απολαύουν της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προαναφερθείσα διάταξη και το άρθρο 2, παράγραφος 3, της εκτελεστικής απόφασης 2022/382 επιτρέπουν σε κράτος μέλος να χορηγήσει την προαιρετική προσωρινή προστασία σε υπηκόους τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι διέθεταν ισχύουσα στις 23 Φεβρουαρίου 2022 άδεια προσωρινής διαμονής στην Ουκρανία και πιθανολογείται ότι εγκατέλειψαν τη χώρα αυτή μετά τις 26 Νοεμβρίου 2021, χωρίς να αξιολογείται αν οι ενδιαφερόμενοι είναι σε θέση να επιστρέψουν στη χώρα ή την περιοχή καταγωγής τους υπό ασφαλείς και μόνιμες συνθήκες. Ειδικότερα, πρώτον, ο λόγος για την εφαρμογή της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας, όπως τον προσδιόρισε το Συμβούλιο στην εκτελεστική απόφαση 2022/382, είναι η εισβολή των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στην Ουκρανία, η οποία ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Οι δε υπήκοοι τρίτων χωρών ή οι ανιθαγενείς οι οποίοι, λόγω της πολύ περιορισμένης διάρκειας του δικαιώματός τους διαμονής στο έδαφος της Ένωσης, θα καλούνταν να επιστρέψουν στην Ουκρανία λίγο μετά την έναρξη της εισβολής αυτής μπορούν να εξομοιωθούν με τους εκτοπισθέντες εξαιτίας της. Δεύτερον, το άρθρο 2, παράγραφος 3, της εκτελεστικής απόφασης 2022/382 μνημονεύει μεν ρητώς, μεταξύ των δυνητικών δικαιούχων της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, τους ανιθαγενείς και τους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι διέμεναν νομίμως στην Ουκρανία και δεν είναι σε θέση να επιστρέψουν στη χώρα ή περιοχή καταγωγής τους υπό ασφαλείς και μόνιμες συνθήκες, πλην όμως η μνεία της ως άνω κατηγορίας είναι απλώς και μόνον ενδεικτική.

Εν συνεχεία, επισημαίνοντας ότι η προαιρετική προσωρινή προστασία η οποία χορηγήθηκε από τις ολλανδικές αρχές σε υπηκόους τρίτων χωρών όπως οι προσφεύγοντες των κύριων δικών έπαυσε να παράγει τα αποτελέσματά της πριν από τη λήξη της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας, το Δικαστήριο εξετάζει αν, βάσει των άρθρων 4 και 7 της οδηγίας 2001/55, απαιτείται η ισχύς του ευεργετήματος της προαιρετικής προσωρινής προστασίας να διαρκέσει για όσο χρόνο παράγει τα αποτελέσματά της η υποχρεωτική προσωρινή προστασία που τέθηκε σε εφαρμογή από το Συμβούλιο δυνάμει του άρθρου 5 της οδηγίας ή, τουλάχιστον, έως τη λήξη της αυτοδίκαιης

¹⁹¹ Δηλαδή της προστασίας που απορρέει από εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 5 της οδηγίας 2001/55 απόφαση του Συμβουλίου, με την οποία διαπιστώνεται η ύπαρξη μαζικής εισροής εκτοπισθέντων. Μια τέτοια απόφαση συνεπάγεται ότι όλα τα κράτη μέλη τα οποία δεσμεύονται από την οδηγία 2001/55 εφαρμόζουν την προσωρινή προστασία υπέρ των συγκεκριμένων ομάδων προσώπων που περιγράφονται στην εν λόγω απόφαση, από την ημερομηνία την οποία ορίζει η τελευταία.

παράτασης της αρχικής διάρκειας της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας, για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας.

Το Δικαστήριο αποφαινεται επ' αυτού ότι, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/55, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν ελεύθερα να θέσουν τέρμα στην προαιρετική προσωρινή προστασία την οποία έχουν χορηγήσει, προτού λήξει η καθοριζόμενη σε ενωσιακό επίπεδο περίοδος ισχύος της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας¹⁹².

Πράγματι, αφενός, η διάταξη αυτή αφήνει στα κράτη μέλη την ελευθερία να καθορίσουν την ημερομηνία από την οποία προτίθενται να χορηγήσουν το ευεργέτημα της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, εφόσον η ημερομηνία αυτή τοποθετείται χρονικά μεταξύ της ημερομηνίας έναρξης και της ημερομηνίας παύσης της ισχύος της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας. Αφετέρου, τα κράτη μέλη διατηρούν τον έλεγχο ως προς τη διάρκεια της προαιρετικής προσωρινής προστασίας την οποία προτίθενται να χορηγήσουν, υπό την προϋπόθεση ότι η διάρκεια παραμένει εντός των ορίων του καθοριζόμενου σε ενωσιακό επίπεδο χρονικού πλαισίου εφαρμογής του μηχανισμού προσωρινής προστασίας. Και τούτο διότι, εφόσον η προαιρετική προσωρινή προστασία δεν απορρέει από υποχρέωση προβλεπόμενη από το ενωσιακό δίκαιο, αλλά από την αυτόνομη απόφαση κράτους μέλους να διευρύνει τον κύκλο των δικαιούχων της συγκεκριμένης προστασίας, το κράτος μέλος πρέπει να απολαύει της ίδιας αυτονομίας και όσον αφορά την ανάκλησή της.

Επιπλέον, η ως άνω ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/55 επιβεβαιώνεται τόσο από τον σκοπό της ίδιας της διατάξεως, ο οποίος είναι να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να επεκτείνουν τις κατηγορίες εκτοπισθέντων που μπορούν να τύχουν της προσωρινής προστασίας, όσο και από τον γενικότερο σκοπό της οδηγίας, ο οποίος συνίσταται στην αποτροπή του ενδεχομένου συμφόρησης του συστήματος παροχής διεθνούς προστασίας. Πράγματι, αν απαγορευόταν στα κράτη μέλη να θέσουν τέρμα, για δικούς τους λόγους, στην προαιρετική προσωρινή προστασία πριν από την καθοριζόμενη σε ενωσιακό επίπεδο λήξη ισχύος της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας, τα κράτη μέλη θα αποθαρρύνονταν από το να κάνουν χρήση της ευχέρειας την οποία παρέχει το άρθρο 7 της οδηγίας 2001/55, και, ως εκ τούτου, θα ματαιώνονταν οι σκοποί που επιδιώκονται τόσο από το συγκεκριμένο άρθρο όσο και από την οδηγία συνολικά.

Εντούτοις, μια τέτοια ανακλητική απόφαση δεν επιτρέπεται να θίγει ούτε τους σκοπούς ούτε την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2001/55, ενώ πρέπει επίσης να συνάδει με τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου, και δη με την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, τη διαφύλαξη των σκοπών και της πρακτικής αποτελεσματικότητας της οδηγίας 2001/55, η οδηγία αυτή μεριμνά, μεταξύ άλλων, ώστε να είναι πρακτικώς εφικτό για τους υπηκόους τρίτων χωρών και τους ανιθαγενείς που απολαμβάνουν της προσωρινής προστασίας να τύχουν διεθνούς προστασίας κατόπιν προσήκουσας εξέτασης της ατομικής τους κατάσταση τους, ενώ παράλληλα τους κατοχυρώνει αμέσως μια λιγότερο εκτεταμένη προστασία. Επομένως, θα ήταν αντίθετο προς τον ανωτέρω σκοπό και προς την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2001/55 να μην ολοκληρώνεται μετά τη λήξη της προαιρετικής προσωρινής προστασίας η εξέταση της τυχόν υποβληθείσας από τους ενδιαφερόμενους υπηκόους τρίτων χωρών και ανιθαγενείς αιτήσεως διεθνούς προστασίας επί της οποίας δεν έχει ακόμη εκδοθεί απόφαση. Εξάλλου, μετά τη λήξη της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, τα πρόσωπα αυτά δεν πρέπει να εμποδίζονται από το να ασκήσουν, στην πράξη, το δικαίωμά τους να υποβάλουν αίτηση διεθνούς προστασίας, το οποίο αποτελεί ουσιώδες στάδιο της διαδικασίας χορήγησης τέτοιας προστασίας. Ως εκ τούτου, το γεγονός

¹⁹² Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται, συνεπώς, να ευθυγραμμίσουν τη διάρκεια της προαιρετικής προσωρινής προστασίας ούτε με την αρχική διάρκεια της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας ή την αυτοδίκαιη παράτασή της, όπως προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, ούτε με τη διάρκεια που ενδέχεται να προκύψει σε περίπτωση προαιρετικής παράτασής της, για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας.

και μόνον ότι δικαιούχος της προσωρινής προστασίας δεν απάντησε στο αίτημα των αρχών του οικείου κράτους μέλους να δηλώσει αν επιθυμούσε να προχωρήσει η εξέταση της αιτήσεώς του διεθνούς προστασίας δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια να χαρακτηριστεί τυχόν αίτηση διεθνούς προστασίας την οποία θα υποβάλει στη συνέχεια ως μεταγενέστερη αίτηση, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο ιζ', της οδηγίας 2013/32¹⁹³.

Όσον αφορά, δεύτερον, την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, οι ιδιώτες δεν δικαιολογούνται να τρέφουν προσδοκίες για τη διατήρηση μιας υφιστάμενης κατάστασης που μπορεί να μεταβληθεί στο πλαίσιο της άσκησης της εξουσίας εκτιμήσεως την οποία διαθέτουν τα ενωσιακά θεσμικά όργανα. Στην προκειμένη περίπτωση, αφενός, το Συμβούλιο μπορεί ανά πάσα στιγμή να θέσει τέρμα στην υποχρεωτική προσωρινή προστασία¹⁹⁴ και, αφετέρου, η προαιρετική προσωρινή προστασία την οποία έχουν ενδεχομένως θεσπίσει τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να παραμείνει σε ισχύ μετά τη λήξη της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας¹⁹⁵. Συνεπώς, οι ολλανδικές αρχές δεν θα μπορούσαν να έχουν παράσχει στους δικαιούχους της προαιρετικής προσωρινής προστασίας συγκεκριμένες και σύμφωνες με το ενωσιακό δίκαιο διαβεβαιώσεις όσον αφορά την ελάχιστη διάρκεια της προστασίας αυτής, πέραν της διαβεβαίωσης ότι δεσμεύονταν να μη θέσουν τέρμα στην προαιρετική προσωρινή προστασία πριν παύσει να παράγει τα αποτελέσματά της η υποχρεωτική προσωρινή προστασία. Ωστόσο, δεν προκύπτει ότι οι ολλανδικές αρχές έδωσαν τέτοια διαβεβαίωση στους υπηκόους τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι υποθέσεις των κύριων δικών, όπερ εναπόκειται πάντως στα αιτούντα δικαστήρια να εξακριβώσουν.

Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 2001/55 επιτρέπουν σε κράτος μέλος που έχει χορηγήσει την προσωρινή προστασία σε άλλες κατηγορίες προσώπων πέραν των αναφερόμενων στην εκτελεστικής απόφαση 2022/382 να άρει το ευεργέτημα της προσωρινής προστασίας των συγκεκριμένων κατηγοριών προσώπων πριν από τη λήξη της προαιρετικής προσωρινής προστασίας την οποία το Συμβούλιο αποφάσισε να θέσει σε εφαρμογή δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας¹⁹⁶.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 2008/115 δεν επιτρέπει, στην περίπτωση υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους που έχει κάνει χρήση της σχετικής ευχέρειας και του έχει αναγνωρίσει το ευεργέτημα της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, να εκδοθεί εις βάρος του, προτού λήξει η προαιρετική προσωρινή προστασία, απόφαση επιστροφής, ακόμη και όταν προκύπτει ότι η προστασία αυτή θα παύσει προσεχώς να παράγει τα αποτελέσματά της και η ισχύς της αποφάσεως επιστροφής αναστέλλεται μέχρι την ημερομηνία παύσης τους.

Επ' αυτού επισημαίνει, πρώτον, ότι η οδηγία 2008/115 δεν επιτρέπει να εκδοθεί από κράτος μέλος απόφαση επιστροφής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει νομίμως στο έδαφός του, ανεξαρτήτως του αν η αρμόδια εθνική αρχή διευκρινίζει ρητώς, στην απόφαση επιστροφής, ότι η απόφαση αυτή δεν παράγει αποτελέσματα ενόσω η διαμονή του ενδιαφερομένου παραμένει νόμιμη. Και τούτο διότι, αφενός, κάθε απόφαση επιστροφής πρέπει, άπαξ και εκδοθεί, να καταχωρίζεται αμελλητί από το οικείο κράτος μέλος στο σύστημα πληροφοριών Σένγκεν «για τον σκοπό της επαλήθευσης ότι έχει τηρηθεί η υποχρέωση επιστροφής και της υποστήριξης της εκτέλεσης των

¹⁹³ Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60).

¹⁹⁴ Βλ. άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2001/55.

¹⁹⁵ Βλ. άρθρο 7 της οδηγίας 2001/55.

¹⁹⁶ Το ευεργέτημα της προσωρινής προστασίας που είχε χορηγηθεί σε αυτές τις κατηγορίες προσώπων μπορεί να ανακληθεί από το κράτος μέλος σε χρόνο προγενέστερο της ημερομηνίας κατά την οποία η προσωρινή προστασία που αποφασίστηκε από το Συμβούλιο παύει να παράγει τα αποτελέσματά της, υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι το κράτος μέλος δεν θίγει ούτε τους σκοπούς ούτε την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2001/55 και τηρεί τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου.

αποφάσεων επιστροφής»¹⁹⁷, ακόμη και όταν πρόκειται για απόφαση που δεν τίθεται αμέσως σε ισχύ. Στην τελευταία αυτή περίπτωση όμως, κατά την ημερομηνία κατά την οποία πραγματοποιείται η καταχώριση, ο ενδιαφερόμενος εξακολουθεί να διαμένει νομίμως στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής και μπορεί να έχει το δικαίωμα να μεταβεί σε άλλα κράτη μέλη. Αφετέρου, αν εκδιδόταν τέτοια πρόωρη απόφαση επιστροφής, η αρμόδια εθνική αρχή θα ήταν αδύνατον να λάβει υπόψη οποιαδήποτε μεταβολή των περιστάσεων η οποία θα μπορούσε να επέλθει μεταξύ της έκδοσης της αποφάσεως επιστροφής και της λήξης της νόμιμης διαμονής του ενδιαφερομένου και να επηρεάζει σημαντικά την εκτίμηση της κατάστασής του.

Δεύτερον, για όσον χρόνο οι υπήκοοι τρίτων χωρών εξακολουθούν να απολαύουν της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, διαμένουν νομίμως στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής και, συνακόλουθα, δεν είναι δυνατόν να εκδοθεί εις βάρος τους απόφαση επιστροφής. Πράγματι, οι δικαιούχοι τέτοιας προστασίας πρέπει να διαθέτουν το σύνολο των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει η οδηγία 2001/55 στους δικαιούχους της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας¹⁹⁸. Συνεπώς, εφόσον το κράτος μέλος υποδοχής οφείλει να χορηγεί στον δικαιούχο της υποχρεωτικής προσωρινής προστασίας άδεια διαμονής στο έδαφός του¹⁹⁹, πρέπει να χορηγείται τέτοια άδεια και στους δικαιούχους της προαιρετικής προσωρινής προστασίας.

Τρίτον, μολονότι υφίσταται κίνδυνος, κατά τη λήξη της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, οι εθνικές αρχές που είναι αρμόδιες για την έκδοση των αποφάσεων επιστροφής να βρεθούν αντιμέτωπες με σημαντικό αριθμό ατομικών περιπτώσεων τις οποίες θα πρέπει να εξετάσουν ταυτοχρόνως, ο κίνδυνος αυτός και μόνον δεν αρκεί για να δικαιολογήσει παρέκκλιση από την αρχή που υπενθυμίστηκε ανωτέρω. Επιπλέον, η απομάκρυνση παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας πρέπει μεν, κατ' αρχήν, να αποτελεί προτεραιότητα για τα κράτη μέλη, εντούτοις αυτά οφείλουν επίσης να τηρούν τις ουσιαστικές και διαδικαστικές απαιτήσεις που τους επιβάλλει το ενωσιακό δίκαιο, προκειμένου οι υπήκοοι τρίτων χωρών να επαναπατρίζονται με ανθρώπινο τρόπο και με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους. Ως εκ τούτου, όταν οι αρχές κράτους μέλους οι οποίες είναι υπεύθυνες για την έκδοση των αποφάσεων επιστροφής αντιμετωπίζουν πολύ αυξημένο αριθμό ατομικών περιπτώσεων που πρέπει να εξεταστούν ταυτοχρόνως, λόγω της λήξης της προαιρετικής προσωρινής προστασίας, η οδηγία 2008/115 απαγορεύει απλώς στις αρχές αυτές να μεταθέτουν χρονικά, πέραν ενός εύλογου διαστήματος λαμβανομένης υπόψη της κατάστασης αυτής, την έκδοση των αποφάσεων που πρέπει να εκδοθούν για την επιστροφή των υπηκόων τρίτων χωρών και των ανιθαγενών οι οποίοι ετύγχαναν τέτοιας προστασίας.

2. Μεταναστευτική πολιτική

Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Landeshauptmann von Wien (Οικογενειακή επανένωση με ανήλικο πρόσφυγα) (C-560/20, [EU:C:2024:96](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Μεταναστευτική πολιτική – Δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης – Οδηγία 2003/86/ΕΚ – Άρθρο 10, παράγραφος 3, στοιχείο α' – Οικογενειακή επανένωση ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα με τους εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες

¹⁹⁷ Βλ. άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1860 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2018, σχετικά με τη χρήση του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν για την επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2018, L 312, σ. 1).

¹⁹⁸ Βλ. άρθρο 7 της οδηγίας 2001/55.

¹⁹⁹ Βλ. άρθρο 8, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2001/55.

του – Άρθρο 2, στοιχείο στ' – Έννοια “ασυνόδευτου ανήλικου” – Συντηρών ο οποίος ήταν ανήλικος κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, αλλά ενηλικιώθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης – Κρίσιμη ημερομηνία για την εκτίμηση της ανηλικότητας – Προθεσμία για την υποβολή αίτησης οικογενειακής επανένωσης – Ενήλικη αδελφή του συντηρούντος η οποία χρειάζεται τη μόνιμη βοήθεια των γονέων της λόγω σοβαρής πάθησης – Πρακτική αποτελεσματικότητα του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα – Άρθρο 7, παράγραφος 1 – Άρθρο 12, παράγραφος 1, πρώτο και τρίτο εδάφιο – Δυνατότητα να εξαρτηθεί η οικογενειακή επανένωση από πρόσθετες προϋποθέσεις»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, αποφαινόμενο στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, αποσαφηνίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι γονείς και η πάσχουσα από σοβαρή πάθηση ενήλικη αδελφή ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα ο οποίος ενηλικιώθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης μπορούν να τύχουν του ευεργετήματος της οικογενειακής επανένωσης δυνάμει της οδηγίας 2003/86 ²⁰⁰.

Ο RI αφίχθη στην Αυστρία το 2015 ως ασυνόδευτος ανήλικος και τον Ιανουάριο του 2017 του χορηγήθηκε το καθεστώς του πρόσφυγα. Τρεις μήνες και μία ημέρα μετά την κοινοποίηση της εν λόγω απόφασης και ενώ ο RI ήταν ακόμη ανήλικος, οι CR και GF, γονείς του RI, καθώς και η TY, ενήλικη αδελφή του RI η οποία πάσχει από εγκεφαλική πάρεση, υπέβαλαν για πρώτη φορά, στην πρεσβεία της Δημοκρατίας της Αυστρίας στη Συρία, αιτήσεις εισόδου και διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τον RI. Οι εν λόγω αιτήσεις απορρίφθηκαν με οριστική απόφαση, με το σκεπτικό ότι ο RI είχε ενηλικιωθεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης.

Τον Ιούλιο του 2018, οι CR, GF και TY υπέβαλαν εκ νέου, ενώπιον του Landeshaupmann von Wien (προέδρου της κυβερνήσεως του ομόσπονδου κράτους της Βιέννης, Αυστρία), αιτήσεις εισόδου και διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης με τον RI. Οι αιτήσεις αυτές απορρίφθηκαν εκ νέου, με το σκεπτικό ότι δεν είχαν υποβληθεί εντός τριμήνου από τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα στον RI.

Κατόπιν προσφυγής των CR, GF και TY, το Verwaltungsgericht Wien (διοικητικό πρωτοδικείο Βιέννης, Αυστρία) αποφάσισε να ζητήσει διευκρινίσεις από το Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 2003/86. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η υποβολή αίτησης οικογενειακής επανένωσης με ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα υπόκειται σε προθεσμία σε περίπτωση που ο πρόσφυγας ενηλικιώνεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης. Διερωτάται επίσης σχετικά με την έκταση της ευχέρειας που έχουν τα κράτη μέλη να απαιτήσουν από τον πρόσφυγα να διαθέτει, για τον ίδιο και τα μέλη της οικογένειάς του, κατάλυμα, ασφάλιση ασθένειας καθώς και επαρκείς πόρους, όπως προβλέπεται από την οδηγία 2003/86 ²⁰¹, ευχέρεια της οποίας έχει γίνει χρήση στο αυστριακό δίκαιο. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το αυστριακό δίκαιο δεν προβλέπει δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης για την αδελφή του συντηρούντος. Πλην όμως, η TY εξαρτάται πλήρως και σε μόνιμη βάση από τη βοήθεια των γονέων της, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να επανενωθούν με τον υιό τους στην Αυστρία χωρίς να φέρουν μαζί τους την TY.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά την απαίτηση την οποία προβλέπει η απόφαση A και S ²⁰² και κατά την οποία η αίτηση οικογενειακής επανένωσης ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα με τους γονείς του ²⁰³,

²⁰⁰ Οδηγία 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12).

²⁰¹ Βλ. άρθρο 7, παράγραφος 1, και άρθρο 12, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/86.

²⁰² Απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, A και S (C-550/16, [EU:C:2018:248](#), σκέψη 61).

²⁰³ Κατά τη διατύπωση του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, «εξ αίματος πρώτου βαθμού ανιόντες του».

δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, πρέπει να υποβάλλεται εντός τριμήνου από τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα στον ανήλικο, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι σκοπός της προθεσμίας αυτής είναι να αποσοβηθεί ο κίνδυνος επίκλησης του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης χωρίς κανένα χρονικό περιορισμό στην περίπτωση κατά την οποία ο πρόσφυγας έχει ενηλικιωθεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας παροχής ασύλου και επομένως πριν καν υποβληθεί η αίτηση οικογενειακής επανένωσης.

Εντούτοις, τέτοιος κίνδυνος δεν υφίσταται στην περίπτωση κατά την οποία ο πρόσφυγας ενηλικιώνεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης. Επιπλέον, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, που είναι να διευκολύνει την επανένωση των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων με τους γονείς τους και να τους διασφαλίσει αυξημένη προστασία, η αίτηση οικογενειακής επανένωσης δυνάμει της διάταξης αυτής δεν μπορεί να θεωρηθεί εκπρόθεσμη εφόσον υποβλήθηκε σε χρονικό σημείο κατά το οποίο ο οικείος πρόσφυγας ήταν ακόμη ανήλικος. Επομένως, η προθεσμία για την υποβολή τέτοιας αίτησης δεν μπορεί να αρχίσει να τρέχει πριν ενηλικιωθεί ο πρόσφυγας. Κατά συνέπεια, ενόσω ο πρόσφυγας είναι ανήλικος, οι γονείς του μπορούν να υποβάλουν αίτηση εισόδου και διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης με αυτόν χωρίς να χρειάζεται να τηρήσουν ορισμένη προθεσμία.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, λόγω της πάθησής της, η TY εξαρτάται πλήρως και σε μόνιμη βάση από την υλική βοήθεια των γονέων της, οι οποίοι κατά συνέπεια δεν μπορούν να την αφήσουν μόνη της στη Συρία. Υπό τις συνθήκες αυτές, αν δεν χορηγηθεί στην TY, συγχρόνως με τους γονείς της, το ευεργέτημα της οικογενειακής επανένωσης με τον RI, αυτός θα στερηθεί εκ των πραγμάτων το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα θα ήταν όμως ασυμβίβαστο με τον ανεπιφύλακτο χαρακτήρα του δικαιώματος αυτού και θα υπονόμει την πρακτική αποτελεσματικότητά του, καθόσον θα αγνοούσε τόσο τον σκοπό του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 όσο και τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), σχετικά με τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, και από το άρθρο 24, παράγραφοι 2 και 3, του Χάρτη ²⁰⁴, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού, τις οποίες πρέπει να κατοχυρώνει η εν λόγω οδηγία.

Συνεπώς, δεδομένων των εξαιρετικών περιστάσεων που συντρέχουν στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, πρέπει, με σκοπό τόσο τη διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαιώματος του RI για οικογενειακή επανένωση με τους γονείς του όσο και την τήρηση των ως άνω διατάξεων του Χάρτη, να χορηγηθεί άδεια εισόδου και διαμονής στην Αυστρία και στην ενήλικη αδελφή του RI, η οποία χρειάζεται τη μόνιμη βοήθεια των γονέων της λόγω σοβαρής πάθησης.

Τέλος, με βάση την οδηγία 2003/86 και τα προαναφερθέντα θεμελιώδη δικαιώματα, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το κράτος μέλος δεν μπορεί να απαιτεί, προκειμένου να αναγνωρίσει στον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με τους γονείς του βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, να διαθέτουν ο εν λόγω ανήλικος ή οι γονείς του κατάλυμα, ασφάλιση ασθένειας καθώς και σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, ανεξαρτήτως του αν η αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβλήθηκε εντός τριμήνου από τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα ²⁰⁵.

Ειδικότερα, είναι πρακτικώς αδύνατο για τον ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα να πληροί τις προϋποθέσεις αυτές. Ομοίως, είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους γονείς ενός τέτοιου ανήλικου να

²⁰⁴ Υποχρέωση να λαμβάνεται υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και αναγνώριση της ανάγκης του παιδιού να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις με τους δύο γονείς του.

²⁰⁵ Κατά το άρθρο 12, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/86, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτούν από τον πρόσφυγα να πληροί τους όρους που ορίζονται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, εάν η αίτηση οικογενειακής επανένωσης δεν υποβλήθηκε εντός της εν λόγω προθεσμίας.

πληρούν τις εν λόγω προϋποθέσεις πριν καν επανενωθούν με το τέκνο τους στο οικείο κράτος μέλος. Ως εκ τούτου, το να εξαρτάται η δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων με τους γονείς τους από την τήρηση των εν λόγω προϋποθέσεων θα σήμαινε στην πραγματικότητα ότι οι ως άνω ανήλικοι θα στερούνταν το δικαίωμά τους στην επανένωση αυτή.

Επιπλέον, στο μέτρο που, δεδομένης της κατάστασης της ΤΥ, απαιτείται, προς διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαιώματος του RI για οικογενειακή επανένωση με τους γονείς του, να χορηγηθεί άδεια εισόδου και διαμονής και στην ΤΥ, το οικείο κράτος μέλος δεν έχει τη δυνατότητα να απαιτήσει από τον RI ή από τους γονείς του να πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ούτε όσον αφορά την πάσχουσα από σοβαρή πάθηση αδελφή του εν λόγω ανήλικου πρόσφυγα.

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), CU και ND (Κοινωνική αρωγή – Έμμεση διάκριση) (C-112/22 και C-223/22, [ΕΥ:C:2024:636](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες – Οδηγία 2003/109/ΕΚ – Άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ' – Ίση μεταχείριση – Μέτρα κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής αρωγής και κοινωνικής προστασίας – Προϋπόθεση τουλάχιστον δεκαετούς διαμονής, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη πρέπει να είναι αδιάλειπτη – Έμμεση διάκριση»

Το Δικαστήριο, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Tribunale di Napoli (πλημμελειοδικείο Νάπολης, Ιταλία), αποφαινεται επί της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και των ημεδαπών, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 11 της οδηγίας 2003/109²⁰⁶, και, ειδικότερα, επί του ζητήματος αν η πρόσβαση σε μέτρο κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής αρωγής ή κοινωνικής προστασίας, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', **μπορεί να εξαρτηθεί από προϋπόθεση τουλάχιστον δεκαετούς διαμονής στο οικείο κράτος μέλος, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη πρέπει να είναι αδιάλειπτη.**

Το 2020 οι CU και ND, υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίες είναι επί μακρόν διαμένουσες στην Ιταλία, ζήτησαν να λάβουν το «εισόδημα του πολίτη», μια κοινωνική παροχή αποσκοπούσα στη διασφάλιση ενός ελάχιστου ορίου διαβίωσης. Στη συνέχεια, διώχθηκαν ποινικώς διότι βεβαίωσαν ψευδώς, με τις αιτήσεις τους, ότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις χορήγησης της εν λόγω παροχής, περιλαμβανομένης της προϋπόθεσης περί τουλάχιστον δεκαετούς διαμονής τους στην Ιταλία, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη να είναι αδιάλειπτη.

Στο πλαίσιο αυτό, το πλημμελειοδικείο Νάπολης διερωτήθηκε αν η εν λόγω προϋπόθεση χορήγησης της παροχής, η οποία ισχύει και για Ιταλούς υπηκόους, συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η απαίτηση αυτή εισάγει δυσμενή μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διαθέτουν άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος, σε σχέση με τη μεταχείριση που προβλέπεται για τους ημεδαπούς.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν διάταξη του δικαίου της Ένωσης, όπως το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109, **παραπέμπει ρητώς στο εθνικό δίκαιο, το Δικαστήριο δεν καλείται να δώσει στις οικείες έννοιες αυτοτελή και ενιαίο ορισμό με βάση το δίκαιο της Ένωσης.** Εντούτοις, το γεγονός ότι δεν υπάρχει αυτοτελής και ενιαίος ορισμός, με βάση το δίκαιο της Ένωσης, των εννοιών της κοινωνικής ασφάλισης, της κοινωνικής αρωγής και της κοινωνικής προστασίας και ότι η διάταξη αυτή παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο σε σχέση με τις εν λόγω έννοιες

²⁰⁶ Οδηγία 2003/109 του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες (ΕΕ 2004, L 16, σ. 44).

δεν σημαίνει ότι τα κράτη μέλη μπορούν, κατά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης που προβλέπει η εν λόγω διάταξη, να θίγουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2003/109. Επιπλέον, τα κράτη μέλη, όταν καθορίζουν τα μέτρα κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής αρωγής και κοινωνικής προστασίας σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους, οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα και να τηρούν τις αρχές που προβλέπονται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), και συγκεκριμένα τα δικαιώματα και τις αρχές που διακηρύσσονται στο άρθρο 34 του Χάρτη.

Δεδομένου ότι τόσο το άρθρο 34 του Χάρτη όσο και το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109 παραπέμπουν στο εθνικό δίκαιο, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν το επίμαχο στις κύριες δίκες «εισόδημα του πολίτη» συνιστά κοινωνική παροχή εμπίπτουσα στις προβλεπόμενες από την εν λόγω οδηγία.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το σύστημα το οποίο καθιερώνει η οδηγία 2003/109 προβλέπει ότι η υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος δυνάμει της οδηγίας αυτής υπόκειται σε ειδική διαδικασία και, επιπλέον, εξαρτάται από την πλήρωση ορισμένων προϋποθέσεων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η απαίτηση περί νόμιμης και αδιάλειπτης πενταετούς διαμονής στην εθνική επικράτεια. Το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, καθόσον αντιστοιχεί στο πλέον προχωρημένο στάδιο ενσωμάτωσης για τους υπηκόους τρίτων χωρών, δικαιολογεί τη διασφάλιση υπέρ αυτών ίσης μεταχείρισης με τους υπηκόους του κράτους μέλους υποδοχής, ιδίως όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία.

Εν συνεχεία, όσον αφορά την επίμαχη στις κύριες δίκες προϋπόθεση διαμονής, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι προϋπόθεση δεκαετούς διαμονής, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη πρέπει να είναι αδιάλειπτη, αντιβαίνει στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109.

Συγκεκριμένα, πρώτον, η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και των ημεδαπών, η οποία απορρέει από το γεγονός ότι εθνική ρύθμιση τάσσει μια τέτοια προϋπόθεση διαμονής, συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση. Η προϋπόθεση αυτή πλήττει κυρίως τους αλλοδαπούς, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται οι υπήκοοι τρίτων χωρών, πλην όμως θίγει επίσης τα συμφέροντα των Ιταλών υπηκόων που επιστρέφουν στην Ιταλία έπειτα από μια περίοδο διαμονής σε άλλο κράτος μέλος. Πάντως, για να μπορεί ένα μέτρο να χαρακτηριστεί ως έμμεση διάκριση, δεν είναι αναγκαίο να ευνοεί, εξ αποτελέσματος, το σύνολο των ημεδαπών ή να περιάγει σε δυσμενή θέση αποκλειστικώς και μόνον τους επί μακρόν διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών, χωρίς να θίγει τους ημεδαπούς.

Δεύτερον, μια τέτοια διάκριση κατ' αρχήν απαγορεύεται, εκτός αν δικαιολογείται αντικειμενικώς.

Ωστόσο, το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/109 προβλέπει εξαντλητικώς τις περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν, όσον αφορά τη διαμονή, από την ίση μεταχείριση μεταξύ των επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και των ημεδαπών. Επομένως, πέραν των περιπτώσεων αυτών, η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών υπηκόων συνιστά, αφ' εαυτής, παράβαση του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας.

Ειδικότερα, διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και των υπηκόων του οικείου κράτους μέλους δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι βρίσκονται σε διαφορετική κατάσταση λόγω των αντίστοιχων δεσμών τους με το εν λόγω κράτος μέλος.

Πράγματι, η περίοδος νόμιμης και αδιάλειπτης διαμονής πέντε ετών που προβλέπει η οδηγία 2003/109 για την υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος μαρτυρεί την «εδραίωση του προσώπου στη χώρα». Επομένως, πρέπει να θεωρείται επαρκής ώστε το πρόσωπο αυτό να δικαιούται, μετά την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος, ίση μεταχείριση με

τους ημεδαπούς, ιδίως όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της εν λόγω οδηγίας.

Ός εκ τούτου, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να παρατείνει μονομερώς την περίοδο διαμονής που απαιτείται προκειμένου ο επί μακρόν διαμένων να μπορεί να απολαύει του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στη διάταξη αυτή.

Τέλος, όσον αφορά την ποινική κύρωση που προβλέπει η εθνική ρύθμιση για την περίπτωση ψευδούς δήλωσης όσον αφορά τις προϋποθέσεις πρόσβασης στην επίμαχη κοινωνική παροχή, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι εθνικός μηχανισμός επιβολής κυρώσεων δεν είναι συμβατός με τις διατάξεις της οδηγίας 2003/109 όταν επιβάλλεται προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση υποχρέωσης η οποία δεν συνάδει αυτή καθαυτήν προς τις εν λόγω διατάξεις.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 34 του Χάρτη, αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία, αφενός, εξαρτά την πρόσβαση των επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών σε μέτρο κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής αρωγής ή κοινωνικής προστασίας από την ισχύουσα και για τους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους προϋπόθεση τουλάχιστον δεκαετούς διαμονής σε αυτό το κράτος μέλος, η οποία κατά τα δύο τελευταία έτη πρέπει να είναι αδιάλειπτη, και, αφετέρου, προβλέπει ότι τιμωρείται ποινικώς κάθε ψευδής δήλωση σχετικά με την εν λόγω προϋπόθεση διαμονής.

3. Έλεγχοι στα σύνορα

Απόφαση της 21ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Landeshauptstadt Wiesbaden (C-61/22, [EU:C:2024:251](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1157 – Ενίσχυση της ασφάλειας των δελτίων ταυτότητας των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κύρος – Νομική βάση – Άρθρο 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ – Άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1157 – Άρθρο 3, παράγραφος 5 – Υποχρέωση των κρατών μελών να ενσωματώνουν στο μέσο αποθήκευσης των δελτίων ταυτότητας δύο δακτυλικά αποτυπώματα σε διαλειτουργικούς ψηφιακούς μορφοτύπους – Άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής – Άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Άρθρο 35 – Υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεως αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων – Διατήρηση των διαχρονικών αποτελεσμάτων κανονισμού που κηρύσσεται ανίσχυρος»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, έχοντας επιληφθεί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Verwaltungsgericht Wiesbaden (διοικητικό πρωτοδικείο Wiesbaden, Γερμανία), κηρύσσει ανίσχυρο τον κανονισμό 2019/1157²⁰⁷ για την ενίσχυση της ασφάλειας των δελτίων ταυτότητας των πολιτών της Ένωσης, διότι εκδόθηκε επί εσφαλμένης νομικής βάσης. Διαπιστώνει ωστόσο ότι η υποχρεωτική ενσωμάτωση δύο δακτυλικών αποτυπωμάτων στα δελτία ταυτότητας, την οποία προβλέπει ο ως άνω κανονισμός, συμβιβάζεται ειδικότερα με τα θεμελιώδη δικαιώματα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, το Δικαστήριο διατηρεί σε ισχύ τα αποτελέσματα

²⁰⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1157 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, για την ενίσχυση της ασφάλειας των δελτίων ταυτότητας των πολιτών της Ένωσης και των εγγράφων διαμονής που εκδίδονται για πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους που ασκούν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας (ΕΕ 2019, L 188, σ. 67).

του κανονισμού αυτού μέχρι να τεθεί σε ισχύ νέος κανονισμός που θα στηρίζεται στην κατάλληλη ειδική νομική βάση και θα τον αντικαταστήσει.

Τον Νοέμβριο του 2021 ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπέβαλε στον Δήμο Wiesbaden ²⁰⁸ αίτηση για την έκδοση νέου δελτίου ταυτότητας, ζητώντας να μην περιέχονται τα δακτυλικά του αποτυπώματα. Ο Δήμος Wiesbaden απέρριψε την αίτηση, με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι από τις 2 Αυγούστου 2021 η ενσωμάτωση δύο δακτυλικών αποτυπωμάτων στο μέσο αποθήκευσης των δελτίων ταυτότητας είναι υποχρεωτική δυνάμει της διατάξεως του εθνικού δικαίου η οποία συνιστά, κατ' ουσίαν, μεταφορά του άρθρου 3, παράγραφος 5, του κανονισμού 2019/1157 στην εσωτερική έννομη τάξη.

Στις 21 Δεκεμβρίου 2021 ο προσφεύγων της κύριας δίκης άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου προσφυγή κατά της αποφάσεως του Δήμου Wiesbaden, με αίτημα να υποχρεωθεί ο Δήμος να του χορηγήσει δελτίο ταυτότητας χωρίς να ληφθούν τα δακτυλικά του αποτυπώματα.

Το αιτούν δικαστήριο, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα της αιτιολογίας της προσβαλλομένης αποφάσεως καθώς διερωτάτο μήπως υπόκειται σε αμφισβήτηση και το κύρος του ίδιου του κανονισμού 2019/1157, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία προκειμένου να ζητήσει από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν ο κανονισμός αυτός είναι ανίσχυρος για κάποιον από τους ακόλουθους λόγους, ήτοι, πρώτον, ότι κακώς εκδόθηκε με βάση το άρθρο 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και όχι το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, δεύτερον, ότι αντιβαίνει στον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων ²⁰⁹ και, τρίτον, ότι δεν συνάδει με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ²¹⁰.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Ως προς τον πρώτο λόγο ανίσχυρου, ο οποίος αφορά εσφαλμένη επιλογή νομικής βάσης

Όσον αφορά το αντίστοιχο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και του άρθρου 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η πρώτη από τις δύο αυτές διατάξεις παρέχει μεν στην Ένωση αρμοδιότητα για τη θέσπιση των διατάξεων που είναι αναγκαίες για τη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών ²¹¹, πλην όμως η συγκεκριμένη αρμοδιότητα απονέμεται υπό την επιφύλαξη των εξουσιών δράσης τις οποίες προβλέπουν προς τούτο οι Συνθήκες. Από την πλευρά του, το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ ²¹² προβλέπει ρητώς τέτοιες εξουσίες δράσης όσον αφορά τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα διαβατήρια, τα δελτία ταυτότητας, τους τίτλους διαμονής και όλα τα άλλα εξομοιούμενα έγγραφα που χορηγούνται στους πολίτες της Ένωσης προς διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.

²⁰⁸ Landeshauptstadt Wiesbaden (Δήμος Wiesbaden, πρωτεύουσα ομόσπονδου κράτους, Γερμανία).

²⁰⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

²¹⁰ Στο εξής: Χάρτης. Οι προαναφερθείσες διατάξεις αφορούν τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αντιστοίχως.

²¹¹ Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο α', ΣΛΕΕ (στο εξής: δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής).

²¹² Κατά τη διάταξη αυτήν, «[ε]άν, για τη διευκόλυνση της άσκησης του προβλεπόμενου στο άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο α) δικαιώματος, φαίνεται αναγκαία δράση της Ένωσης, και εφόσον οι Συνθήκες δεν έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, μπορεί να θεσπίζει διατάξεις σχετικά με τα διαβατήρια, τα δελτία ταυτότητας, τους τίτλους διαμονής ή κάθε άλλο εξομοιούμενο έγγραφο. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».

Είναι βεβαίως αληθές ότι η δεύτερη αυτή διάταξη περιλαμβάνεται στον τίτλο της ΣΛΕΕ ο οποίος πραγματεύεται τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, και ειδικότερα στο κεφάλαιό του που επιγράφεται «Πολιτικές σχετικά με τους ελέγχους στα σύνορα, το άσυλο και τη μετανάστευση». Όμως, κατά το άρθρο 77, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η Ένωση αναπτύσσει πολιτική με στόχο να εξασφαλίζεται τόσο η απουσία οποιουδήποτε ελέγχου προσώπων, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, κατά τη διέλευση των εσωτερικών συνόρων όσο και ο έλεγχος των προσώπων και η αποτελεσματική εποπτεία της διέλευσης των εξωτερικών συνόρων, καθώς και να δημιουργηθεί προοδευτικά ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων. Οι δε διατάξεις²¹³ στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ συνιστούν αναπόσπαστο μέρος μιας τέτοιας πολιτικής της Ένωσης. Πράγματι, όσον αφορά τους πολίτες της Ένωσης, τα έγγραφα αυτά τους παρέχουν, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να πιστοποιούν ότι απολαύουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, και συνεπώς να το ασκούν. Ως εκ τούτου, το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη λήψη μέτρων σχετικών με τα προαναφερθέντα έγγραφα, εφόσον μια τέτοια δράση παρίσταται αναγκαία για τη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.

Η ως άνω ερμηνεία του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του άρθρου 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ δεν αναιρείται ούτε από την ιστορική εξέλιξη των Συνθηκών ως προς το ζήτημα της αρμοδιότητας της Ένωσης να θεσπίζει μέτρα σχετικά, μεταξύ άλλων, με τα διαβατήρια και τα δελτία ταυτότητας ούτε από το γεγονός ότι η ίδια η διάταξη ορίζει ότι τυγχάνει εφαρμογής «εφόσον οι Συνθήκες δεν έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο».

Επ' αυτού το Δικαστήριο διαπιστώνει, αφενός, ότι, ασφαλώς, η Συνθήκη της Λισσαβώνας κατήργησε τη διάταξη²¹⁴ η οποία απέκλειε ρητώς τη δυνατότητα του νομοθέτη της Ένωσης να χρησιμοποιήσει το άρθρο 18, παράγραφος 2, ΕΚ (νυν άρθρο 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ) ως νομική βάση για τη θέσπιση, μεταξύ άλλων, «διατάξε[ων] σχετικά με τα διαβατήρια [και] τα δελτία ταυτότητας». Εντούτοις, ταυτόχρονα, η Συνθήκη της Λισσαβώνας παρέσχε ρητώς στην Ένωση εξουσία δράσης στον συγκεκριμένο τομέα, με το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο για τη λήψη μέτρων στον εν λόγω τομέα απαιτείται ειδική νομοθετική διαδικασία, και δη ομόφωνη απόφαση στο Συμβούλιο.

Υπό τις συνθήκες αυτές, από την κατάργηση της παλαιότερης διατάξεως δεν είναι δυνατόν να συναχθεί ότι είναι πλέον δυνατή η θέσπιση διατάξεων για τα διαβατήρια και τα δελτία ταυτότητας βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Τουναντίον, από την ιστορική εξέλιξη προκύπτει ότι η βούληση των συντακτών των Συνθηκών ήταν, με το άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, να απονεύουν στην Ένωση, ως προς τη θέσπιση τέτοιων διατάξεων με σκοπό τη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, μια ειδικότερη αρμοδιότητα σε σχέση με τη γενικότερη αρμοδιότητα την οποία προβλέπει το άρθρο 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Αφετέρου, η διευκρίνιση, στο άρθρο 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, ότι η διάταξη αυτή τυγχάνει εφαρμογής «εφόσον οι Συνθήκες δεν έχουν προβλέψει εξουσίες δράσης προς τούτο» ερμηνεύεται από το Δικαστήριο υπό την έννοια ότι οι εξουσίες δράσης για τις οποίες γίνεται λόγος εκεί δεν είναι οι παρεχόμενες από διάταξη γενικότερου περιεχομένου, όπως το άρθρο 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, αλλά από ακόμη ειδικότερη διάταξη.

Το Δικαστήριο συνάγει εκ των ανωτέρω το συμπέρασμα ότι ο κανονισμός 2019/1157 μπορούσε να εκδοθεί βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ μόνον υπό την προϋπόθεση ότι ο σκοπός ή η συνιστώσα του κανονισμού που έχει κύριο ή πρωτεύοντα χαρακτήρα δεν εμπίπτει στο ειδικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, το οποίο καλύπτει την έκδοση διαβατηρίων,

²¹³ Δηλαδή οι διατάξεις που αφορούν τα διαβατήρια και τα δελτία ταυτότητας, τους τίτλους διαμονής ή κάθε άλλο εξομοιούμενο έγγραφο (στο εξής: διατάξεις για τα διαβατήρια και τα δελτία ταυτότητας).

²¹⁴ Την οποία προέβλεπε προηγουμένως το άρθρο 18, παράγραφος 3, ΕΚ.

δελτίων ταυτότητας, τίτλων διαμονής ή κάθε άλλου εξομοιούμενου εγγράφου προς διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.

Πλην όμως, από τον κύριο σκοπό και τις κύριες συνιστώσες του κανονισμού 2019/1157 προκύπτει ότι αυτός εμπίπτει στο ειδικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 77, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Συνεπώς, εκδίδοντας τον κανονισμό 2019/1157 βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και κατ' εφαρμογήν της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας, ο νομοθέτης της Ένωσης χρησιμοποίησε εσφαλμένη νομική βάση, όπερ δύναται να έχει ως συνέπεια το ανίσχυρο του ως άνω κανονισμού.

Ως προς τον δεύτερο λόγο ανίσχυρου, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου 35, παράγραφος 10, του ΓΚΠΔ

Επισημαίνοντας ότι ο κανονισμός 2019/1157 δεν προβαίνει σε καμία πράξη που να έχει ως αντικείμενο δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, αλλά προβλέπει απλώς την πραγματοποίηση από τα κράτη μέλη ορισμένων επεξεργασιών τέτοιων δεδομένων σε περίπτωση υποβολής αιτήσεως για την έκδοση δελτίου ταυτότητας, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το άρθρο 35, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ²¹⁵ δεν είχε εφαρμογή κατά την έκδοση του κανονισμού 2019/1157. Δεδομένου ότι το άρθρο 35, παράγραφος 10, του ΓΚΠΔ εισάγει παρέκκλιση από την προαναφερθείσα διάταξη, η έκδοση του κανονισμού 2019/1157 δεν είναι δυνατόν να αντέβαινε στο άρθρο 35, παράγραφος 10, του ΓΚΠΔ.

Ως προς τον τρίτο λόγο ανίσχυρου, ο οποίος αφορά παράβαση των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 5, του κανονισμού 2019/1157 υποχρέωση ενσωμάτωσης δύο ολόκληρων δακτυλικών αποτυπωμάτων στο μέσο αποθήκευσης των δελτίων ταυτότητας που εκδίδονται από τα κράτη μέλη συνιστά περιορισμό τόσο του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής όσο και του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη αντιστοίχως²¹⁶. Επιπλέον, η υποχρέωση αυτή συνεπάγεται την προηγούμενη διενέργεια δύο διαδοχικών πράξεων επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ήτοι της λήψης των δακτυλικών αποτυπωμάτων από το υποκείμενο των δεδομένων και εν συνεχεία της προσωρινής αποθήκευσής τους με σκοπό την εξατομίκευση των δελτίων ταυτότητας, οι οποίες συνιστούν επίσης περιορισμούς των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει αν οι επίμαχοι περιορισμοί είναι δικαιολογημένοι και σύμφωνοι με την αρχή της αναλογικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώνει την εκτίμηση, αφενός, ότι οι επίμαχοι περιορισμοί συνάδουν με την αρχή της νομιμότητας και δεν θίγουν το βασικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη.

Αφετέρου, όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας, το Δικαστήριο κρίνει, πρώτον, ότι το επίμαχο μέτρο επιδιώκει πλείονες σκοπούς γενικού συμφέροντος αναγνωριζόμενους από την Ένωση, όπως την καταπολέμηση της πλαστογραφίας δελτίων ταυτότητας και του εγκλήματος της κλοπής ταυτότητας αλλά και τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων επαληθεύσεως, καθώς και ότι είναι πρόσφορο για την επίτευξη των σκοπών αυτών. Πράγματι, η ενσωμάτωση των δακτυλικών αποτυπωμάτων στα δελτία ταυτότητας καθιστά δυσχερέστερη την πλαστογραφία τους. Επίσης

²¹⁵ Η διάταξη αυτή ορίζει ότι, όταν ένα είδος επεξεργασίας ενδέχεται να ενέχει υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να διενεργεί, πριν από την επεξεργασία, εκτίμηση των επιπτώσεων που μπορεί να έχουν οι σχεδιαζόμενες πράξεις επεξεργασίας για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

²¹⁶ Οι περιορισμοί αυτοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, αφενός, και η υποχρέωση ενσωμάτωσης δύο ολόκληρων ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων στο μέσο αποθήκευσης των δελτίων ταυτότητας, αφετέρου, θα αναφέρονται στο εξής ως «οι επίμαχοι περιορισμοί» και «το επίμαχο μέτρο» αντιστοίχως.

συμβάλλει στην αξιόπιστη επαλήθευση της γνησιότητας του δελτίου ταυτότητας και της ταυτότητας του κατόχου του, μειώνοντας έτσι τον κίνδυνο απάτης. Αναφορικά με τον σκοπό της διαλειτουργικότητας των συστημάτων επαλήθευσης των δελτίων ταυτότητας, η επιλογή να ενσωματώνονται ολόκληρα δακτυλικά αποτυπώματα εξασφαλίζει τη συμβατότητα με το σύνολο των αυτοματοποιημένων συστημάτων αναγνώρισης των δακτυλικών αποτυπωμάτων που χρησιμοποιούνται από τα κράτη μέλη, έστω και αν τα συστήματα αυτά δεν στηρίζονται κατ' ανάγκη στον ίδιο μηχανισμό ταυτοποίησης.

Δεύτερον, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι επίμαχοι περιορισμοί δεν υπερβαίνουν τα όρια του απολύτως αναγκαίου για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών.

Ειδικότερα, όσον αφορά την ίδια την αρχή της ενσωμάτωσης δακτυλικών αποτυπωμάτων στο μέσο αποθήκευσης των δελτίων ταυτότητας, η ενσωμάτωση αποτελεί αξιόπιστο και αποτελεσματικό μέσο για την ασφαλή εξακρίβωση της ταυτότητας ενός προσώπου. Πιο συγκεκριμένα, η ενσωμάτωση απλώς και μόνον μιας εικόνας προσώπου θα αποτελούσε λιγότερο αποτελεσματικό μέσο ταυτοποίησης απ' ό,τι η ενσωμάτωση, πέραν της εικόνας αυτής, και δύο δακτυλικών αποτυπωμάτων, καθότι πολλοί και διαφορετικοί παράγοντες μπορούν να αλλοιώσουν τα ανατομικά χαρακτηριστικά του προσώπου. Πέραν τούτου, η μέθοδος που χρησιμοποιείται για τη λήψη των δακτυλικών αποτυπωμάτων είναι απλή στην εφαρμογή της.

Όσον αφορά την ενσωμάτωση δύο ολόκληρων δακτυλικών αποτυπωμάτων, και όχι απλώς ορισμένων χαρακτηριστικών τους σημείων, εκτός του ότι η δεύτερη αυτή επιλογή δεν θα παρείχε τα ίδια εχέγγυα με ένα ολόκληρο αποτύπωμα, η ενσωμάτωση ολόκληρου του δακτυλικού αποτυπώματος είναι αναγκαία και για τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων επαλήθευσης των εγγράφων ταυτότητας. Και τούτο διότι τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν διαφορετικές τεχνολογίες ταυτοποίησης των δακτυλικών αποτυπωμάτων. Επομένως, αν ενσωματώνονταν στο μέσο αποθήκευσης του δελτίου ταυτότητας ορισμένα μόνον χαρακτηριστικά του δακτυλικού αποτυπώματος, θα διακυβευόταν η υλοποίηση του σκοπού της διαλειτουργικότητας.

Τρίτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη της φύσης των επίμαχων δεδομένων, του είδους και του τρόπου διενέργειας των πράξεων επεξεργασίας, καθώς και των προβλεπόμενων μηχανισμών διασφάλισης, οι περιορισμοί οι οποίοι επέρχονται κατ' αυτόν τον τρόπο στα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη δεν είναι δυσανάλογοι σε σχέση με τη σημασία των επιδιωκόμενων σκοπών, αλλά ότι, αντιθέτως, το επίμαχο μέτρο στηρίζεται σε ισόρροπη στάθμιση μεταξύ, αφενός, των σκοπών που επιδιώκει και, αφετέρου, των εμπλεκομένων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Χ. Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

1. Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης²¹⁷

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, Breian (C-318/24 PPU, [EU:C:2024:658](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – Παράδοση των εκζητούμενων στις δικαστικές αρχές έκδοσης του εντάλματος – Σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων – Συστημικές ή γενικευμένες πλημμέλειες όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος – Πλημμέλειες που συνίστανται στην έλλειψη απόδειξης της ορκωμοσίας των δικαστών – Απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης – Συνθήκες κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος – Εκτίμηση εκ μέρους της δικαστικής αρχής εκτέλεσης του εντάλματος – Άρνηση εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης από τη δικαστική αρχή εκτέλεσής του – Συνέπειες της άρνησης αυτής για τη δικαστική αρχή εκτέλεσης άλλου κράτους μέλους»

Το Δικαστήριο, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Curtea de Apel Braşov (εφετείο Βραşον, Ρουμανία), διευκρινίζει, στο πλαίσιο υπόθεσης υπαχθείσας στην επείγουσα προδικαστική διαδικασία, τη νομολογία του σχετικά με τη συνδρομή λόγου για μη εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης λόγω κινδύνου προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου σε περίπτωση παράδοσής του στις ρουμανικές αρχές.

Στις 17 Δεκεμβρίου 2020 το εφετείο Βραşον εξέδωσε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης σε βάρος του P.P.R. προς τον σκοπό της εκτέλεσης ποινής φυλάκισης. Πλην όμως, δεν πραγματοποιήθηκε παράδοση του P.P. R. στις ρουμανικές αρχές, καίτοι συνελήφθη στη Γαλλία το 2022. Με απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2023, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιού, Γαλλία) αρνήθηκε να εκτελέσει το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης με την αιτιολογία ότι συνέτρεχε κίνδυνος να υποστεί ο εκζητούμενος προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματός του σε δίκαιη δίκη ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως²¹⁸. Κατά το δικαστήριο αυτό, υπήρχαν συστημικές και γενικευμένες πλημμέλειες όσον αφορά τη δικαστική εξουσία στη Ρουμανία διότι δεν ήταν βέβαιος ο τόπος όπου φυλάσσονταν τα πρακτικά ορκωμοσίας των δικαστών, με αποτέλεσμα να γεννώνται αμφιβολίες ως προς τη νόμιμη σύνθεση των δικαστηρίων του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Επιπλέον, εν προκειμένω, δεν μπορούσε να ανευρεθεί το πρακτικό ορκωμοσίας ενός εκ των τριών δικαστών του δικαστικού σχηματισμού που επέβαλε την ποινή φυλάκισης, έτερος δε δικαστής του ίδιου δικαστικού σχηματισμού είχε ορκιστεί μόνον κατά τον διορισμό του ως εισαγγελέα. Τέλος, με απόφαση του τμήματος εξέτασης αιτήσεων της Επιτροπής Ελέγχου των Αρχείων της Ιντερπόλ (στο εξής: CCF), είχε διαταχθεί η διαγραφή από τη βάση δεδομένων της Ιντερπόλ του αιτήματος διεθνούς έρευνας σε βάρος του P.P.R., με την αιτιολογία ότι τα δεδομένα που τον αφορούσαν παρέβαιναν τους κανόνες της Ιντερπόλ σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κατά το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιού, Γαλλία), από την ανωτέρω απόφαση προέκυπτε ότι υφίσταντο σοβαρές ανησυχίες, μεταξύ άλλων, περί παράλειψης τηρήσεως των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της διαδικασίας που είχε κινηθεί σε βάρος του P.P.R. στη Ρουμανία.

Στις 29 Απριλίου 2024 ο P.P.R. συνελήφθη στη Μάλτα δυνάμει του εκδοθέντος σε βάρος του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Την ίδια ημέρα, η μαλτεζική δικαστική αρχή εκτέλεσης ζήτησε

²¹⁷ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Alchaster** (C-202/24, [EU:C:2024:649](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIX.2 «Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής».

²¹⁸ Το συγκεκριμένο δικαίωμα κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

από το αιτούν δικαστήριο συμπληρωματικές πληροφορίες, διευκρινίζοντας ότι ο P.P.R. είχε επικαλεστεί την απόφαση του εφετείου Παρισιού της 29ης Νοεμβρίου 2023.

Εν συνεχεία, στις 20 Μαΐου 2024 το αρμόδιο μαλτεζικό δικαστήριο αποφάσισε να μην παραδώσει τον P.P.R. στις ρουμανικές αρχές εκτιμώντας ότι, βάσει των πληροφοριών που διέθετε σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στη Ρουμανία, δεν ήταν σε θέση να διαπιστώσει αν θα τηρούνταν, σε σχέση με τον P.P.R., η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 του Χάρτη απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής και μεταχείρισης, στην περίπτωση παράδοσής του στις ρουμανικές αρχές.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο πλείονα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν κατ' ουσίαν: κατ' αρχάς, τα αποτελέσματα που παράγει, για άλλες αρχές εκτέλεσης και για την αρχή έκδοσης, απόφαση μιας αρχής εκτέλεσης να αρνηθεί να εκτελέσει ένα ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης· εν συνεχεία, τους λόγους στους οποίους στηρίχθηκαν οι αποφάσεις της γαλλικής και της μαλτεζικής αρχής εκτέλεσης να αρνηθούν να εκτελέσουν το εκδοθέν ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης· τέλος, την υποχρέωση του ίδιου του αιτούντος δικαστηρίου να υποβάλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο κατόπιν των επίμαχων αρνήσεων καθώς και το δικαίωμά του να λάβει μέρος, ως συμμετέχουσα, στη διαδικασία ενώπιον μιας αρχής εκτέλεσης του εντάλματος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά τα αποτελέσματα που παράγει μια απόφαση περί αρνήσεως εκτελέσεως ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης ως προς τις άλλες αρχές εκτέλεσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η απόφαση-πλαίσιο για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης²¹⁹ δεν προβλέπει τη δυνατότητα ή την υποχρέωση της αρχής εκτέλεσης ενός κράτους μέλους να αρνηθεί να εκτελέσει ένα ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης για τον λόγο και μόνον ότι η εκτέλεση του εντάλματος αυτού απορρίφθηκε από την αρχή εκτέλεσης άλλου κράτους μέλους και χωρίς να απαιτείται να προβεί η ίδια σε εξακρίβωση της συνδρομής λόγου που δικαιολογεί τη μη εκτέλεση του εντάλματος. Συνεπώς, η αρχή εκτέλεσης ενός εντάλματος εντός ενός κράτους μέλους δεν υποχρεούται να αρνηθεί την εκτέλεση σε περίπτωση που η αρχή εκτέλεσης άλλου κράτους μέλους έχει προηγουμένως απορρίψει την εκτέλεση του ίδιου εντάλματος για τον λόγο ότι η παράδοση του εκζητουμένου ενδέχεται να θίξει το θεμελιώδες δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη. Εντούτοις, όταν η αρχή εκτέλεσης του δεύτερου κράτους μέλους προβαίνει στη δική της εξέταση περί συνδρομής λόγου μη εκτέλεσης, οφείλει να λάβει υπόψη τους λόγους στους οποίους στηρίχθηκε η απορριπτική απόφαση που εξέδωσε η αρχή εκτέλεσης του πρώτου κράτους μέλους.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα που παράγει μια τέτοια απόφαση για την αρχή έκδοσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η απόφαση-πλαίσιο 2002/584 δεν αποκλείει τη δυνατότητα της αρχής αυτής να διατηρήσει σε ισχύ την αίτηση παράδοσης βάσει του ίδιου ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, παρά την άρνηση εκτέλεσής του. Πάντως, μολονότι η αρχή έκδοσης του εντάλματος δεν υποχρεούται να το ανακαλέσει συνεπεία μιας τέτοιας άρνησης, εντούτοις οφείλει να επιδείξει προσοχή. Δεν δύναται, ιδίως ελλείψει μεταβολής των οικείων περιστάσεων, να διατηρήσει σε ισχύ το εκδοθέν ένταλμα σύλληψης όταν μια δικαστική αρχή εκτέλεσης του εντάλματος έχει αρνηθεί νομίμως²²⁰ να το εκτελέσει λόγω πραγματικού κινδύνου προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Αντιθέτως, αν δεν υφίσταται τέτοιος κίνδυνος, ιδίως κατόπιν μεταβολής των περιστάσεων, το γεγονός και μόνον ότι η αρχή εκτέλεσης του εντάλματος αρνήθηκε να το εκτελέσει δεν μπορεί, αυτό καθεαυτό, να εμποδίσει τη δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος να διατηρήσει το ένταλμα σε ισχύ. Περαιτέρω, εναπόκειται στη

²¹⁹ Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ 2002, L 190, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 81, σ. 24) (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο 2002/584).

²²⁰ Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/584, το οποίο ορίζει τα εξής: «Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση».

δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος να εξετάσει αν, υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων περιστάσεων, η διατήρηση του εντάλματος σε ισχύ είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας.

Κατά δεύτερον, ως προς τους λόγους στους οποίους στηρίχθηκαν οι αποφάσεις της γαλλικής και της μαλτεζικής αρχής εκτέλεσης να αρνηθούν την εκτέλεση του επίμαχου εντάλματος σύλληψης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, πρώτον, ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη πραγματικού κινδύνου προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη λόγω συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών όσον αφορά τη λειτουργία του δικαιοδοτικού συστήματος στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος, η εξέταση στην οποία οφείλει να προβεί η αρχή εκτέλεσης πρέπει να στηρίζεται τόσο σε αντικειμενικά, αξιόπιστα, συγκεκριμένα και δεόντως επικαιροποιημένα στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του οικείου συστήματος όσο και σε συγκεκριμένη και ενδελεχή ανάλυση της ατομικής κατάστασης του εκζητουμένου. Επομένως, απόφαση της CCF σχετικά με την κατάσταση του προσώπου σε βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης²²¹ δεν αρκεί ώστε να δικαιολογήσει την άρνηση εκτέλεσης του εντάλματος αυτού. Εντούτοις, μια τέτοια απόφαση μπορεί να ληφθεί υπόψη από τη δικαστική αρχή εκτέλεσης προκειμένου αυτή να αποφασίσει αν πρέπει να αρνηθεί να εκτελέσει το συγκεκριμένο ένταλμα σύλληψης.

Δεύτερον, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η δικαστική αρχή εκτέλεσης ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης που έχει εκδοθεί προς εκτέλεση ποινής δεν μπορεί να αρνηθεί να το εκτελέσει με την αιτιολογία ότι το πρακτικό ορκωμοσίας δικαστή που επέβαλε την ποινή δεν μπορεί να ανευρεθεί ή λόγω του γεγονότος ότι έτερος δικαστής του ίδιου δικαστικού σχηματισμού έδωσε όρκο μόνον κατά τον διορισμό του ως εισαγγελέα. Συγκεκριμένα, δεν μπορεί κάθε πλημμέλεια δυνάμενη να ανακύψει στο πλαίσιο της διαδικασίας διορισμού δικαστή ή ανάληψης των καθηκόντων του να προκαλέσει αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του συγκεκριμένου δικαστή και, ως εκ τούτου, ως προς τον χαρακτήρα του δικαστικού σχηματισμού, στον οποίο αυτός μετέχει, ως «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου το οποίο έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως», κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, δεν συνιστά συστημική ή γενικευμένη πλημμέλεια όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας ενδεχόμενη νομική ρύθμιση του εσωτερικού δικαίου κράτους μέλους κατά την οποία ένας εισαγγελέας που έδωσε όρκο κατά την ανάληψη των καθηκόντων του δεν απαιτείται, κατά τον μεταγενέστερο διορισμό του σε θέση δικαστή, να δώσει εκ νέου όρκο. Επιπλέον, τυχόν αβεβαιότητα ως προς τον τόπο όπου φυλάσσονται τα πρακτικά ορκωμοσίας των δικαστών κράτους μέλους ή η αδυναμία εντοπισμού των πρακτικών αυτών, ιδίως στην περίπτωση που έχουν παρέλθει πλείονα έτη από την ορκωμοσία του οικείου δικαστή, δεν είναι, αυτές καθαυτές και ελλείψει άλλων συναφών ενδείξεων, περιστάσεις ικανές να αποδείξουν ότι οι εν λόγω δικαστές άσκησαν τα καθήκοντά τους χωρίς ποτέ να δώσουν τον απαιτούμενο όρκο. Εν πάση περιπτώσει, αβεβαιότητα ως προς το αν οι δικαστές κράτους μέλους έδωσαν, πριν από την ανάληψη των καθηκόντων τους, τον όρκο που προβλέπεται από το εσωτερικό δίκαιο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά συστημική ή γενικευμένη πλημμέλεια όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας στο εν λόγω κράτος μέλος, εφόσον το εσωτερικό δίκαιο προβλέπει αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας τα οποία καθιστούν δυνατή την επίκληση ενδεχόμενης παράλειψης ορκωμοσίας των δικαστών που εξέδωσαν ορισμένη απόφαση και, ως εκ τούτου, την προβολή αιτήματος ακύρωσης της απόφασης αυτής. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν στο ρουμανικό δίκαιο υφίστανται τέτοια μέσα έννομης προστασίας.

Τρίτον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, κατά την εξέταση των συνθηκών κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, η δικαστική αρχή εκτέλεσης του εντάλματος δεν μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεσή του στηριζόμενη σε στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες κράτησης εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων του κράτους μέλους έκδοσης χωρίς να έχει προηγουμένως ζητήσει από την οικεία δικαστική αρχή έκδοσης συμπληρωματικές πληροφορίες. Επιπλέον, η δικαστική αρχή εκτέλεσης δεν μπορεί να λάβει υπόψη υψηλότερο επίπεδο προστασίας από εκείνο που διασφαλίζει

²²¹ Εν προκειμένω, με την απόφασή της, η CCF διέταξε τη διαγραφή από τη βάση δεδομένων της Ιντερπόλ του αιτήματος διεθνούς έρευνας σε βάρος του P.P.R. λόγω παράβασης των κανόνων της Ιντερπόλ σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

το άρθρο 4 του Χάρτη σε σχέση με τις συνθήκες κράτησης. Συναφώς, απλώς και μόνον η έλλειψη κατάρτισης «ακριβούς σχεδίου εκτελέσεως της ποινής» ή «επακριβώς ορισμένων κριτηρίων για την καθιέρωση συγκεκριμένου καθεστώτος εκτελέσεως» δεν εμπίπτει στην έννοια της «απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης» του άρθρου 4 του Χάρτη.

Ακόμη κι αν υποθεθεί ότι απαιτείται από το κράτος μέλος εκτέλεσης η κατάρτιση ενός τέτοιου σχεδίου ή ο καθορισμός τέτοιων κριτηρίων, τα κράτη μέλη ενδέχεται να υποχρεωθούν, βάσει της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, να εκλάβουν ως δεδομένο τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα λοιπά κράτη μέλη, με αποτέλεσμα να μην έχουν τη δυνατότητα, μεταξύ άλλων, να απαιτήσουν από κάποιο άλλο κράτος μέλος να διατηρεί εθνικό επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων υψηλότερο από το επίπεδο προστασίας που εγγυάται το δίκαιο της Ένωσης. Συνακόλουθα, η δικαστική αρχή εκτέλεσης δεν μπορεί να αρνηθεί την παράδοση του εκζητουμένου για τον λόγο και μόνον ότι η δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος δεν του κοινοποίησε «ακριβές σχέδιο εκτελέσεως της ποινής» ή «επακριβώς ορισμένα κριτήρια για την καθιέρωση συγκεκριμένου καθεστώτος εκτελέσεως».

Τέλος, κατά τρίτον, όσον αφορά τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα της δικαστικής αρχής έκδοσης ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, το Δικαστήριο εξηγεί, αφενός, ότι η αρχή αυτή δεν υποχρεούται να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πριν αποφασίσει, υπό το πρίσμα των λόγων για τους οποίους δικαστική αρχή εκτέλεσης του εντάλματος αρνήθηκε να το εκτελέσει, να ανακαλέσει ή να διατηρήσει σε ισχύ το εν λόγω ένταλμα σύλληψης, εκτός αν η απόφαση που πρόκειται να εκδώσει δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, οπότε υποχρεούται, κατ' αρχήν, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο. Απαλλάσσεται δε από τη συγκεκριμένη υποχρέωση μόνον αν διαπιστώσει ότι το ανακύψαν ζήτημα δεν ασκεί επιρροή ή ότι η επίμαχη διάταξη του δικαίου της Ένωσης έχει τύχει ερμηνείας από το Δικαστήριο ή ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής ώστε να μην καταλείπει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία. Αφετέρου, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η δικαστική αρχή έκδοσης ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης δεν έχει δικαίωμα να λάβει μέρος, ως συμμετέχουσα, στη διαδικασία εκτέλεσης του εν λόγω εντάλματος σύλληψης ενώπιον της δικαστικής αρχής εκτέλεσης του συγκεκριμένου εντάλματος. Συγκεκριμένα, μια τέτοια συμμετοχή δεν είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της τήρησης της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης καθώς και της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία του μηχανισμού του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.

2. Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις

Απόφαση της 30ής Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Μ.Ν. (EncroChat) (C-670/22, [EU:C:2024:372](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία 2014/41/ΕΕ – Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας σε ποινικές υποθέσεις – Λήψη αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται ήδη στην κατοχή των αρμόδιων αρχών του κράτους εκτέλεσης – Προϋποθέσεις έκδοσης – Κρυπτογραφημένη υπηρεσία τηλεπικοινωνιών – EncroChat – Αναγκαιότητα δικαστικής απόφασης – Χρήση αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Landgericht Berlin (πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί των προϋποθέσεων έκδοσης, από εισαγγελέα, ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές διαδικασίες, όταν η αρχή έκδοσης κράτους μέλους επιθυμεί τη διαβίβαση δεδομένων τηλεπικοινωνιών ληφθέντων κατόπιν παρακολούθησης και ήδη ευρισκόμενων στην κατοχή άλλου κράτους μέλους.

Διευκρινίζει επίσης τις συνέπειες που πρέπει να αντληθούν, σε σχέση με τη χρήση των δεδομένων αυτών, λόγω της παραβίασης της νομοθεσίας της Ένωσης στον συγκεκριμένο τομέα.

Στο πλαίσιο έρευνας των γαλλικών αρχών, προέκυψε ότι ορισμένα διωκόμενα πρόσωπα χρησιμοποιούσαν κρυπτογραφημένα κινητά τηλέφωνα, εφοδιασμένα με την υπηρεσία «EncroChat», με σκοπό τη διάπραξη αδικημάτων συνδεδεμένων κυρίως με τη διακίνηση ναρκωτικών. Η υπηρεσία αυτή καθιστούσε δυνατή, μέσω διακομιστή εγκατεστημένου στη Γαλλία, την κρυπτογραφημένη επικοινωνία, η οποία δεν μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο παρακολούθησης με συμβατικές μεθόδους έρευνας

Την άνοιξη του 2020, κατόπιν αδείας γαλλικού δικαστηρίου, εγκαταστάθηκε στον εν λόγω διακομιστή και, μέσω αυτού, στα κινητά τηλέφωνα χρηστών σε 122 χώρες, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται περίπου 4 600 χρήστες στη Γερμανία, λογισμικό «δούρειος ίππος», που αναπτύχθηκε από γαλλο-ολλανδική ερευνητική ομάδα.

Κατά τη διάρκεια σύσκεψης που οργάνωσε η Eurojust ²²² τον Μάρτιο 2020, οι εκπρόσωποι των γαλλικών και των ολλανδικών αρχών ενημέρωσαν τις αρχές άλλων κρατών μελών για το επίμαχο μέτρο παρακολούθησης δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων που αντλούνταν από κινητά τηλέφωνα που βρίσκονταν εκτός γαλλικού εδάφους. Οι εκπρόσωποι της Bundeskriminalamt (ομοσπονδιακής υπηρεσίας δίωξης του εγκλήματος, Γερμανία, στο εξής: BKA) και της Generalstaatsanwaltschaft Frankfurt am Main (γενικής εισαγγελίας Φρανκφούρτης, Γερμανία, στο εξής: γενική εισαγγελία Φρανκφούρτης) εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για τα δεδομένα των Γερμανών χρηστών.

Μεταξύ Ιουνίου 2020 και Ιουλίου 2021, στο πλαίσιο διαδικασίας κινηθείσας κατά αγνώστων, η γενική εισαγγελία της Φρανκφούρτης εξέδωσε ευρωπαϊκές εντολές έρευνας ζητώντας από τις γαλλικές αρχές άδεια για την άνευ περιορισμών χρήση των δεδομένων που είχαν αυτές συλλέξει στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Αιτιολόγησε την αίτηση επικαλούμενη το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση ενημέρωσε την BKA ότι ένας μεγάλος αριθμός πολύ σοβαρών αδικημάτων διαπράχθηκε στη Γερμανία με τη συνδρομή κινητών τηλεφώνων εξοπλισμένων με την υπηρεσία «EncroChat» και ότι πρόσωπα που δεν είχαν ταυτοποιηθεί μέχρι τότε ήταν ύποπτα για τον σχεδιασμό και τη διάπραξη πολύ σοβαρών αδικημάτων στη Γερμανία με τη χρήση κρυπτογραφημένων επικοινωνιών. Για τη διαβίβαση και τη δικαστική χρήση των δεδομένων παρακολούθησης των Γερμανών χρηστών δόθηκε έγκριση από γαλλικό δικαστήριο.

Στη συνέχεια, η γενική εισαγγελία Φρανκφούρτης ανέθεσε στις κατά τόπους εισαγγελίες τις διαδικασίες έρευνας που σε βάρος ορισμένων προσώπων, συμπεριλαμβανομένου του Μ.Ν. Στο πλαίσιο μίας εκ των ποινικών διαδικασιών που εκκρεμούν ενώπιόν του, το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες σχετικά με τη νομιμότητα των εν λόγω ευρωπαϊκών εντολών έρευνας υπό το πρίσμα της οδηγίας 2014/41 ²²³ και τις συνέπειες ενδεχόμενης παραβίασης του δικαίου της Ένωσης επί της χρήσης, στη διαδικασία αυτή, των δεδομένων παρακολούθησης. Κατά συνέπεια, αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η έννοια της «αρχής έκδοσης», κατά την οδηγία 2014/41, δεν περιλαμβάνει μόνο τα δικαστήρια. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο γ', σημείο i, της οδηγίας ο εισαγγελέας περιλαμβάνεται μεταξύ των αρχών που μπορούν να αποτελέσουν «αρχή έκδοσης», εφόσον είναι αρμόδιες για την οικεία υπόθεση. Επομένως, αφ' ης στιγμής, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους έκδοσης, ο εισαγγελέας έχει, σε αμιγώς εσωτερική

²²² Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Ποινικής Δικαιοσύνης.

²²³ Οδηγία 2014/41/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, περί της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις (ΕΕ 2014, L 130, σ. 1).

κατάσταση του κράτους αυτού, αρμοδιότητα να διατάξει ερευνητικό μέτρο για τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων ευρισκομένων ήδη στην κατοχή των αρμόδιων εθνικών αρχών, εμπίπτει στην έννοια της «αρχής έκδοσης» για τους σκοπούς της έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής έρευνας για τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων τα οποία βρίσκονται ήδη στην κατοχή των αρμόδιων αρχών του κράτους εκτέλεσης.

Κατά δεύτερον, από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/41 συνάγεται ότι μία ευρωπαϊκή εντολή έρευνας για τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα οποία ευρίσκονται ήδη στην κατοχή των αρμόδιων αρχών του κράτους εκτέλεσης, πρέπει να σέβεται όλες τις προβλεπόμενες από το δίκαιο του κράτους έκδοσης προϋποθέσεις που ισχύουν σε αμιγώς εσωτερική κατάσταση του εν λόγω κράτους για τη διαβίβαση τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων.

Αντιθέτως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2014/41, μολοντί επιδιώκει να αποτρέψει την καταστρατήγηση των κανόνων και των εγγυήσεων που προβλέπονται στο δίκαιο του κράτους έκδοσης, δεν απαιτεί ωστόσο, ακόμη και σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, κατά την οποία τα επίμαχα δεδομένα έχουν συλλεχθεί από τις αρμόδιες αρχές του κράτους εκτέλεσης στο έδαφος του κράτους έκδοσης και προς το συμφέρον του, η έκδοση ευρωπαϊκής εντολής έρευνας με σκοπό τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων ήδη ευρισκόμενων στην κατοχή των αρμόδιων αρχών του κράτους εκτέλεσης να υπόκειται στις ίδιες ουσιαστικές προϋποθέσεις με εκείνες που εφαρμόζονται στο κράτος έκδοσης, για τη συλλογή τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων.

Εξάλλου, ενόψει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων που διέπει τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, στην οποία εντάσσεται η οδηγία 2014/41, η αρχή έκδοσης δεν έχει την εξουσία να ελέγξει τη νομιμότητα της διακριτής διαδικασίας με την οποία το κράτος μέλος εκτέλεσης συνέλεξε τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει στην κατοχή του και τα οποία ζητεί να της διαβιβαστούν η αρχή έκδοσης.

Εξάλλου, το Δικαστήριο διευκρινίζει, αφενός, ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2014/41 δεν απαιτεί η έκδοση ευρωπαϊκής εντολής έρευνας να εξαρτάται κατ' ανάγκη από την ύπαρξη τεκμηρίου τελέσεως σοβαρής αξιόποινης πράξης, στηριζόμενου σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, σε βάρος κάθε ενδιαφερομένου κατά τον χρόνο έκδοσης της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας, εφόσον η απαίτηση αυτή δεν απορρέει από το δίκαιο του κράτους έκδοσης για τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων μεταξύ εθνικών εισαγγελικών αρχών. Αφετέρου, η διάταξη αυτή δεν αποκλείει επίσης την έκδοση ευρωπαϊκής εντολής έρευνας, όταν η ακεραιότητα των δεδομένων που αποκτήθηκαν δια του μέτρο παρακολούθησης δεν μπορεί να εξακριβωθεί κατά το στάδιο αυτό λόγω της εμπιστευτικότητας των τεχνικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για το μέτρο, υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη στο πλαίσιο μεταγενέστερης ποινικής διαδικασίας. Πράγματι, η ακεραιότητα των διαβιβαζόμενων αποδεικτικών στοιχείων μπορεί, κατ' αρχήν, να αξιολογηθεί μόνο κατά τον χρόνο κατά τον οποίο οι αρμόδιες αρχές έχουν πράγματι στη διάθεσή τους τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία.

Κατά τρίτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διείσδυση σε τερματικές συσκευές, με σκοπό την άντληση δεδομένων κίνησης, θέσης και επικοινωνίας υπηρεσίας επικοινωνιών που παρέχεται μέσω διαδικτύου συνιστά «παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών», κατά την έννοια του άρθρου 31, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/41, η οποία πρέπει να κοινοποιηθεί στην αρχή που έχει οριστεί προς τούτο από το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου βρίσκεται ο παρακολουθούμενος. Σε περίπτωση που το κράτος μέλος παρακολούθησης δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση, η κοινοποίηση αυτή μπορεί να αποσταλεί σε οποιαδήποτε αρχή του δεύτερου κράτους μέλους την οποία το κράτος μέλος παρακολούθησης κρίνει κατάλληλη για τον σκοπό αυτό.

Κατά το άρθρο 31, παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/41, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η παρακολούθηση δεν θα επιτρεπόταν σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση, η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση μπορεί να ενημερώσει ότι η παρακολούθηση δεν

μπορεί να διεξαχθεί ή ότι πρέπει να τερματιστεί, ή, κατά περίπτωση, ότι τα δεδομένα παρακολούθησης δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον υπό όρους που το ίδιο θα καθορίσει. Το άρθρο 31 της οδηγίας 2014/41 αποσκοπεί όχι μόνο στη διασφάλιση του σεβασμού της κυριαρχίας του κράτους μέλους στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση, αλλά και στην προστασία των δικαιωμάτων των χρηστών τους οποίους αφορά ένα τέτοιο μέτρο παρακολούθησης τηλεπικοινωνιών.

Τέλος, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το παραδεκτό και η εκτίμηση, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, πληροφοριακών και αποδεικτικών στοιχείων ληφθέντων κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης διενεργείται κατ' αρχήν αποκλειστικώς βάσει των κανόνων του εθνικού δικαίου.

Τούτου δοθέντος, το άρθρο 14, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/41 επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των εθνικών δικονομικών κανόνων, ότι, κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν δυνάμει ευρωπαϊκής εντολής έρευνας στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών στο κράτος έκδοσης, γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της υπεράσπισης και η νομιμότητα της διαδικασίας. Επομένως, όταν ένα δικαστήριο κρίνει ότι ένας διάδικος δεν είναι σε θέση να υποβάλει παρατηρήσεις με αποτελεσματικό τρόπο σχετικά με αποδεικτικό στοιχείο το οποίο είναι ικανό να ασκήσει σημαντική επιρροή στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, το δικαστήριο αυτό οφείλει να διαπιστώσει προσβολή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και να απορρίψει το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο ως απαράδεκτο.

3. Επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Europol

Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kočner κατά Ευρωπόλ (C-755/21 P, [EU:C:2024:202](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Συνεργασία στον τομέα της επιβολής του νόμου – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 – Άρθρο 49, παράγραφος 3, και άρθρο 50 – Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Παράνομη επεξεργασία δεδομένων – Ποινική διαδικασία κινηθείσα κατά του αναιρεσιδόντος στη Σλοβακία – Πραγματογνωμοσύνη διενεργηθείσα από τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ) για τους σκοπούς της έρευνας – Εξαγωγή δεδομένων από κινητά τηλέφωνα και από συσκευή αποθηκεύσεως USB του αναιρεσιδόντος – Δημοσιοποίηση των δεδομένων αυτών – Ηθική βλάβη – Αγωγή αποζημιώσεως – Φύση της εξωσυμβατικής ευθύνης»

Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησε ο Μ. Kočner, ενάγων πρωτοδίκως, κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση Kočner κατά Ευρωπόλ ²²⁴, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου δέχεται εν μέρει την αίτηση αναιρέσεως, διευκρινίζοντας τη φύση της εξωσυμβατικής ευθύνης του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (στο εξής: Ευρωπόλ), βάσει του άρθρου 50 του κανονισμού 2016/794 ²²⁵, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα της αιτιολογικής του σκέψεως 57.

Στο πλαίσιο έρευνας που διεξήγαγαν οι σλοβακικές αρχές μετά τη δολοφονία ενός δημοσιογράφου και της μνηστής του στη Σλοβακία το 2018, η Ευρωπόλ παρέσχε στήριξη στις εν λόγω αρχές κατόπιν αιτήματος του Národná kriminálna agentúra (Εθνικού Οργανισμού για την Καταπολέμηση της

²²⁴ Απόφαση της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Kočner κατά Ευρωπόλ (T-528/20, [EU:T:2021:631](#), στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

²²⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, για τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ) και την αντικατάσταση και κατάργηση των αποφάσεων του Συμβουλίου 2009/371/ΔΕΥ, 2009/934/ΔΕΥ, 2009/935/ΔΕΥ, 2009/936/ΔΕΥ και 2009/968/ΔΕΥ (ΕΕ 2016, L 135, σ. 5) (στο εξής: κανονισμός Ευρωπόλ).

Εγκλήματος, Σλοβακία, στο εξής: ΝΑΚΑ). Ειδικότερα, προέβη στην εξαγωγή των δεδομένων τα οποία ήταν αποθηκευμένα σε δύο κινητά τηλέφωνα που ανήκαν στον αναιρεσεύοντα. Στις 23 Οκτωβρίου 2018 παρέδωσε στον ΝΑΚΑ σκληρό δίσκο με τα κρυπτογραφημένα δεδομένα τα οποία είχαν εξαχθεί, καθώς και τον κωδικό πρόσβασης που προστάτευε τα δεδομένα αυτά. Εξάλλου, στις 13 Ιανουαρίου 2019 διαβίβασε στον ΝΑΚΑ έκθεση (στο εξής: έκθεση της Ευρωπόλ) στην οποία αναφερόταν, μεταξύ άλλων, ότι το όνομα του αναιρεσεύοντος συνδέεται άμεσα με τους «λεγόμενους καταλόγους μαφιόζων».

Την 1η Απριλίου 2019 οι σλοβακικές ποινικές αρχές χρησιμοποίησαν τις πληροφορίες αυτές στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κινηθείσας κατά του αναιρεσεύοντος. Το 2019 και το 2020 διάφορα άρθρα που δημοσιεύθηκαν στον Τύπο και σε ιστοτόπους έκαναν λόγο για πολύ σημαντικό αριθμό πληροφοριών σχετικά με τον αναιρεσεύοντα, οι οποίες προέρχονταν, μεταξύ άλλων, από τα επίμαχα κινητά τηλέφωνα. Ειδικότερα, ένας ιστότοπος και ο σλοβακικός Τύπος δημοσίευσαν απομαγνητοφωνήσεις των αυστηρώς προσωπικών επικοινωνιών του αναιρεσεύοντος με μια φίλη του μέσω υπηρεσίας κρυπτογραφημένων μηνυμάτων, τις οποίες περιείχαν τα εν λόγω τηλέφωνα.

Μετά την υποβολή διοικητικής ενστάσεως ενώπιον της Ευρωπόλ, ο αναιρεσεύων άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αγωγή αποζημιώσεως βάσει των άρθρων 268 και 340 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 50, παράγραφος 1, του κανονισμού Ευρωπόλ, το οποίο θεσπίζει καθεστώς ευθύνης λόγω εσφαλμένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα²²⁶. Με την αγωγή του, ο νυν αναιρεσεύων ζητούσε ικανοποίηση για την ηθική βλάβη την οποία θεωρούσε ότι υπέστη λόγω των ενεργειών της Ευρωπόλ. Κατόπιν της απορρίψεως της αγωγής από το Γενικό Δικαστήριο, ο αναιρεσεύων άσκησε αναίρεση κατά της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Η αίτηση αναίρεσεως στρεφόταν κατά της απορρίψεως, αφενός, του πρώτου σκέλους του αιτητικού, το οποίο αφορούσε ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που ο αναιρεσεύων υποστηρίζει ότι υπέστη λόγω της δημοσιοποίησεως των προερχομένων από τα επίμαχα κινητά τηλέφωνα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, αφετέρου, του δεύτερου σκέλους του αιτητικού, το οποίο αφορούσε ικανοποίηση για την ηθική βλάβη την οποία υποστηρίζει ότι υπέστη λόγω της αναγραφής του ονόματός του στους «καταλόγους μαφιόζων».

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο εξετάζει τους λόγους αναίρεσεως που προβάλλονται κατά της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

Όσον αφορά την ηθική βλάβη λόγω της δημοσιοποίησεως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προερχομένων από τα επίμαχα κινητά τηλέφωνα, το Δικαστήριο διευκρινίζει τη φύση του καθεστώτος ευθύνης που θεσπίζει το άρθρο 50, παράγραφος 1, του κανονισμού Ευρωπόλ.

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι από την ανάλυση του γράμματος της ανωτέρω διατάξεως και από τον σκοπό που επιδιώκει ο κανονισμός προκύπτει ότι αυτός, ερμηνευόμενος υπό το πρίσμα του προοιμίου του²²⁷, δημιουργεί, σύμφωνα με τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να ευνοήσει το θιγόμενο φυσικό πρόσωπο, καθεστώς αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης της Ευρωπόλ και του οικείου κράτους μέλους. Η ως άνω ερμηνεία επιρρωννύεται από το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται η εν λόγω διάταξη. Πράγματι, το άρθρο 50 του κανονισμού Ευρωπόλ αποσκοπεί στη θέσπιση ειδικού καθεστώτος εξωσυμβατικής ευθύνης όσον αφορά τις πράξεις παράνομης επεξεργασίας δεδομένων, το οποίο παρεκκλίνει από το γενικό καθεστώς ευθύνης που προβλέπεται στο άρθρο 49 του ίδιου κανονισμού.

²²⁶ Άρθρο 50, παράγραφος 1, του κανονισμού Ευρωπόλ.

²²⁷ Αιτιολογική σκέψη 57 του προοιμίου.

Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 50 του κανονισμού Ευρωπαϊκή Θεσπίζει καθεστώς αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης της Ευρωπαϊκή και του κράτους μέλους εντός του οποίου επήλθε η ζημία από παράνομη επεξεργασία δεδομένων.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως της ευθύνης βάσει του άρθρου 50 του κανονισμού Ευρωπαϊκή, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με το καθεστώς της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης που προβλέπεται στο άρθρο 340 ΣΛΕΕ, στο οποίο παραπέμπει το εν λόγω άρθρο 50, η εν λόγω ευθύνη προϋποθέτει τη συνδρομή ενός συνόλου προϋποθέσεων.

Συναφώς, παρατηρεί ότι, στο ειδικό πλαίσιο του κανονισμού Ευρωπαϊκή, από το γράμμα του άρθρου 50, παράγραφος 1, προκύπτει ότι το φυσικό πρόσωπο που προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμά του αποζημιώσεως πρέπει απλώς να αποδείξει ότι η παράνομη επεξεργασία δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο συνεργασίας της Ευρωπαϊκή και ενός κράτους μέλους δυνάμει του εν λόγω κανονισμού.

Η γραμματική αυτή ερμηνεία επιρρωννύεται από τον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 50 του κανονισμού Ευρωπαϊκή, ο οποίος συνίσταται, κατά το προοίμιο του κανονισμού, στην αντιμετώπιση των δυσκολιών στις οποίες μπορεί να εκτεθεί το ενδιαφερόμενο φυσικό πρόσωπο όσον αφορά τον καθορισμό του κατά πόσον η ζημία την οποία υπέστη εξαιτίας παράνομης επεξεργασίας δεδομένων στο πλαίσιο τέτοιας συνεργασίας είναι αποτέλεσμα ενέργειας της Ευρωπαϊκή ή του οικείου κράτους μέλους. Πάντως, το άρθρο 50, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα το πρίσμα του προοιμίου του κανονισμού Ευρωπαϊκή, θα καθίστατο άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας αν απαιτείτο από το πρόσωπο αυτό να αποδείξει σε ποιον, στην Ευρωπαϊκή ή στο οικείο κράτος μέλος, είναι καταλογιστέα η ζημία ή να εναγάγει αμφοτέρους τις οντότητες αυτές προκειμένου να επιτύχει την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστη.

Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε, για την αποκατάσταση των ζημιών που προκαλούνται από παράνομη επεξεργασία δεδομένων στο πλαίσιο συνεργασίας δυνάμει του κανονισμού Ευρωπαϊκή, μηχανισμό ευθύνης σε δύο στάδια, ακριβώς για να ληφθούν υπόψη οι εν λόγω αποδεικτικές δυσχέρειες. Ο μηχανισμός αυτός, αφενός, απαλλάσσει, κατά το πρώτο στάδιο, το ενδιαφερόμενο φυσικό πρόσωπο από το βάρος να αποδείξει ποιας οντότητας η συμπεριφορά προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία και, αφετέρου, προβλέπει, κατά το δεύτερο στάδιο, ότι, κατόπιν ικανοποιήσεως του προσώπου αυτού, το ζήτημα της «τελικής ευθύνης» για τη ζημία πρέπει, εφόσον παρίσταται ανάγκη, να επιλύεται οριστικώς στο πλαίσιο διαδικασίας ενώπιον του διοικητικού συμβουλίου της Ευρωπαϊκή στην οποία συμμετέχουν πλέον μόνον η Ευρωπαϊκή και το οικείο κράτος μέλος.

Το Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι ο κανονισμός Ευρωπαϊκή δεν επιβάλλει στο ενδιαφερόμενο φυσικό πρόσωπο το καθήκον να προσδιορίσει ποια από τις συνεργαζόμενες οντότητες, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκή και κράτους μέλους, επέδειξε τη συμπεριφορά η οποία συνιστά παράνομη επεξεργασία δεδομένων. Συνεπώς, για να στοιχειοθετηθεί η αλληλέγγυα και εις ολόκληρον ευθύνη της Ευρωπαϊκή ή του οικείου κράτους μέλους αρκεί το εν λόγω πρόσωπο να αποδείξει ότι πραγματοποιήθηκε παράνομη επεξεργασία δεδομένων η οποία του προκάλεσε ζημία.

Ωστόσο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εναγόμενη οντότητα εξακολουθεί να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει με κάθε διαθέσιμο νομικό μέσο ότι αποκλείεται η προβαλλόμενη ζημία να σχετίζεται με φερόμενη παράνομη επεξεργασία δεδομένων γενόμενη στο πλαίσιο τέτοιας συνεργασίας, επί παραδείγματι εκ του λόγου ότι η ζημία οφείλεται σε πραγματικά περιστατικά προγενέστερα της οικείας επεξεργασίας.

Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον εσφαλμένως έκρινε ότι το άρθρο 50, παράγραφος 1, του κανονισμού Ευρωπαϊκή, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του προοιμίου του, δεν απήλλαξε το ενδιαφερόμενο φυσικό πρόσωπο από την υποχρέωση να αποδείξει σε ποια από τις δύο συνεργαζόμενες οντότητες είναι

καταλογιστέα η παράνομη επεξεργασία δεδομένων. Κατά συνέπεια, αναιρεί την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το πρώτο σκέλος του αιτητικού.

Όσον αφορά την ηθική βλάβη την οποία αφορά το δεύτερο σκέλος του αιτητικού και η οποία αφορά την αναγραφή του ονόματος του ενάγοντος στους «καταλόγους μαφιάζων», το Δικαστήριο επισημαίνει ότι από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι η έκθεση της Ευρωπόλ είναι μεταγενέστερη και, εξ αυτού και μόνον, άσχετη με το ζημιογόνο γεγονός που προβάλλει ο αναιρεσείων στο πλαίσιο του δευτέρου σκέλους του αιτητικού. Ο αναιρεσείων, όμως, δεν απέδειξε ότι οι διαπιστώσεις στις οποίες στηρίζεται συναφώς η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχουν παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων ή πλάνη περί το δίκαιο. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο εκτιμά ότι αποκλείεται η ζημία την οποία προβάλλει ο αναιρεσείων με το δεύτερο σκέλος του αιτητικού του να μπορεί να συνδέεται με ενδεχόμενη παράνομη επεξεργασία δεδομένων στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπόλ και των σλοβακικών αρχών.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κρίνει ότι, παρά την πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτοντας την ίδια την αρχή της αλληλέγγυας και εις ολόκληρον ευθύνης της Ευρωπόλ στο πλαίσιο του κανονισμού Ευρωπόλ, δεν πληρούται, εν προκειμένω, η απαίτηση κατά την οποία ο ενάγων πρέπει να αποδείξει την ύπαρξη παράνομης επεξεργασίας δεδομένων που του προκάλεσε ζημία, με αποτέλεσμα να μην μπορεί, σε καμία περίπτωση, να στοιχειοθετηθεί ευθύνη της Ευρωπόλ στο πλαίσιο του δευτέρου αυτού σκέλους του αιτητικού. Εξ αυτού συνάγει ότι ο λόγος αναιρέσεως ο οποίος βάλλει κατά της απορρίψεως του ως άνω σκέλους του αιτητικού πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής.

Εν συνεχεία, λαμβανομένης υπόψη της εν μέρει αναιρέσεως της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Δικαστήριο, διαπιστώνοντας ότι η υπόθεση είναι ώριμη προς εκδίκαση, αποφασίζει να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς της οποίας είχε επιληφθεί το Γενικό Δικαστήριο και, στο πλαίσιο αυτό, εξέτασε αν πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης βάσει του άρθρου 50 του κανονισμού Ευρωπόλ.

Όσον αφορά την απαίτηση περί παραβάσεως κανόνα του δικαίου της Ένωσης ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων σε ιδιώτες, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο κανονισμός Ευρωπόλ επιβάλλει στον συγκεκριμένο οργανισμό της Ένωσης και στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, οι οποίες καλούνται να συνεργασθούν στο πλαίσιο ποινικών υποθέσεων, την υποχρέωση προστασίας των ιδιωτών από παράνομη επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τους αφορούν²²⁸.

Το Δικαστήριο συνάγει από τη συνδυασμένη ερμηνεία διαφόρων διατάξεων του κανονισμού Ευρωπόλ ότι κάθε δημοσιοποίηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία υποβάλλονται σε επεξεργασία στο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπόλ και των αρμόδιων εθνικών αρχών βάσει του κανονισμού 2016/794, σε πρόσωπα μη εξουσιοδοτημένα να λάβουν γνώση των δεδομένων αυτών συνιστά παράβαση κανόνα του δικαίου της Ένωσης ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων σε ιδιώτες. Τούτο ισχύει εν προκειμένω στην περίπτωση της άνευ αδείας δημοσιοποιήσεως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία περιλαμβάνονται σε αυστηρώς προσωπικές συνομιλίες του αναιρεσείοντος.

Όσον αφορά την απαίτηση περί κατάφωρης παραβάσεως κανόνα δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το αποφασιστικό κριτήριο συναφώς είναι η πρόδηλη και σοβαρή παραβίαση των ορίων της εξουσίας εκτιμήσεως που προβλέπει ο παραβιαζόμενος κανόνας. Επιπλέον, η εκτίμηση που πρέπει να πραγματοποιηθεί απαιτεί να λαμβάνονται υπόψη ο τομέας, οι προϋποθέσεις και το πλαίσιο της υποχρέωσης την οποία υπέχει η οικεία αρχή. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, ο βαθμός σαφήνειας και ακρίβειας του παραβιασθέντος κανόνα καθώς και το εύρος

²²⁸ Συνδυασμένη ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχεία η', θ' και ια', του άρθρου 28, παράγραφος 1, στοιχεία α' και στ', του άρθρου 38, παράγραφος 4, και του άρθρου 50, παράγραφος 1, του κανονισμού Ευρωπόλ.

των περιθωρίων εκτιμήσεως που αφήνει ο κανόνας αυτός στην οικεία αρχή, η πολυπλοκότητα της προς ρύθμιση καταστάσεως και οι δυσχέρειες εφαρμογής ή ερμηνείας των διατάξεων.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υφίσταται τέτοια κατάφωρη παράβαση. Πράγματι, αφενός, οι διατάξεις του κανονισμού Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αφήνουν στις οντότητες οι οποίες συμμετέχουν στη συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κράτους μέλους δυνάμει του κανονισμού αυτού κανένα περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά την ανάγκη προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων έναντι παράνομης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν. Αφετέρου, η ανωτέρω υποχρέωση εντάσσεται στο ευαίσθητο πλαίσιο της συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ένα πλαίσιο εντός του οποίου τα δεδομένα αυτά υποβάλλονται σε επεξεργασία χωρίς οποιαδήποτε παρέμβαση των υποκειμένων των δεδομένων, τις περισσότερες δε φορές εν αγνοία τους, και επομένως χωρίς τα πρόσωπα αυτά να μπορούν να επέμβουν καθ' οιονδήποτε τρόπο προκειμένου να αποτραπεί ενδεχόμενη παράνομη επεξεργασία των δεδομένων τους.

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις σχετικά με το υποστατό της ζημίας και την αιτιώδη συνάφεια, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης θεμελιώνεται μόνον εφόσον ο ενάγων έχει πράγματι υποστεί πραγματική και βέβαιη ζημία, η δε ζημία απορρέει κατά τρόπο αρκούντως άμεσο από την προβαλλόμενη παράβαση κανόνα του δικαίου της Ένωσης. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η δημοσιοποίηση σε μη εξουσιοδοτημένα πρόσωπα δεδομένων σχετικών με αυστηρώς προσωπικές συνδιαλέξεις μεταξύ του αναιρεσείοντος και της φίλης του προσέβαλε το δικαίωμά του στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του καθώς και των επικοινωνιών του και ότι η δημοσιοποίηση αυτή έθιξε την τιμή και την υπόληψή του, όπερ του προκάλεσε ηθική βλάβη.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο αναιρεί εν μέρει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και υποχρεώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση να καταβάλει 2 000 ευρώ στον αναιρεσείοντα προς ικανοποίηση της ηθικής βλάβης την οποία υπέστη.

XI. Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις

1. Κανονισμός 2201/2003 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας

Απόφαση της 20ής Ιουνίου 2024, Greislzel (C-35/23, [EU:C:2024:532](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Γονική μέριμνα – Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 – Άρθρα 10 και 11 – Διεθνής δικαιοδοσία σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης παιδιού – Συνήθης διαμονή του παιδιού σε κράτος μέλος πριν από την παράνομη μετακίνηση – Διαδικασία επιστροφής μεταξύ τρίτης χώρας και κράτους μέλους – Έννοια της “αίτησης επιστροφής” – Σύμβαση της Χάγης, της 25ης Οκτωβρίου 1980, για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως του Oberlandesgericht Frankfurt am Main (εφετείου Φρανκφούρτης επί του Μάιν, Γερμανία), το Δικαστήριο διευκρινίζει το πεδίο εφαρμογής ορισμένων δικονομικών κανόνων που εφαρμόζονται βάσει του κανονισμού 2201/2003²²⁹ σε περίπτωση διεθνούς απαγωγής παιδιού η οποία σχετίζεται με τρίτη χώρα.

Η L γεννήθηκε το 2014 στην Ελβετία και έχει διπλή ιθαγένεια, τη γερμανική και την πολωνική. Ο πατέρας της διαμένει στην Ελβετία από τον Ιούνιο του 2013 για επαγγελματικούς λόγους, ενώ η μητέρα της έζησε με την L από τον Ιανουάριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016 στη Γερμανία, όπου ο πατέρας τις επισκεπτόταν τακτικά. Τον Απρίλιο του 2016, η μητέρα και η L μετοίκησαν στην Πολωνία, όπου αρχικώς ο πατέρας τις επισκεπτόταν. Από τον Απρίλιο του 2017 η μητέρα δεν επέτρεπε πλέον στον πατέρα να ασκήσει το δικαίωμά του προσωπικής επικοινωνίας. Ενέγραψε την L σε παιδικό σταθμό στην Πολωνία, χωρίς τη συγκατάθεση του πατέρα, και ενημέρωσε τον τελευταίο ότι θα παρέμενε με την κόρη τους στην Πολωνία.

Τον Ιούλιο του 2017 ο πατέρας υπέβαλε αίτηση επιστροφής του παιδιού στην Ελβετία μέσω της ελβετικής κεντρικής αρχής²³⁰, δυνάμει της σύμβασης της Χάγης του 1980²³¹. Πολωνικό δικαστήριο απέρριψε την ως άνω αίτηση με αιτιολογία ότι ο πατέρας είχε δώσει επ' αόριστον τη συγκατάθεσή του για τη μετοικεσία της μητέρας και της L στην Πολωνία. Η έφεση που άσκησε ο πατέρας κατά της εν λόγω αποφάσεως απορρίφθηκε.

Αν και δεν ενέμεινε σε μια δεύτερη αίτηση επιστροφής που είχε υποβάλει στη Γερμανία, ο πατέρας άσκησε, τον Ιούλιο του 2018, αγωγή ενώπιον γερμανικού δικαστηρίου ζητώντας να του ανατεθεί η αποκλειστική επιμέλεια του παιδιού, να του αναγνωριστεί το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής του, καθώς και να διαταχθεί η επιστροφή του παιδιού σε αυτόν, στην Ελβετία. Το επιληφθέν δικαστήριο απέρριψε την αγωγή αυτή λόγω έλλειψης διεθνούς δικαιοδοσίας. Ο πατέρας άσκησε έφεση κατά της ως άνω απόφασης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι η διεθνής δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων απορρέει από τα άρθρα 10 και 11 του κανονισμού 2201/2003.

Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων αυτών, δεδομένου ότι ο πατέρας κίνησε ανεπιτυχώς διαδικασία επιστροφής του παιδιού, δυνάμει της

²²⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1).

²³⁰ Της ομοσπονδιακής υπηρεσίας δικαιοσύνης στη Βέρνη (Ελβετία).

²³¹ Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, η οποία συνήφθη στη Χάγη στις 25 Οκτωβρίου 1980 (στο εξής: σύμβαση της Χάγης του 1980).

σύμβασης της Χάγης του 1980, μέσω της κεντρικής αρχής της Ελβετίας, τρίτης χώρας η οποία δεν δεσμεύεται από τον κανονισμό 2201/2003. Ως εκ τούτου, αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο αποφαινεται επί του πεδίου εφαρμογής του κανόνα περί ειδικής διεθνούς δικαιοδοσίας σε υποθέσεις γονικής μέριμνας ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 10 του κανονισμού 2201/2003. Κατά το άρθρο αυτό, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του διατηρούν, κατ' αρχήν και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τη διεθνή δικαιοδοσία τους.

Όσον αφορά την έννοια «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού» επί της οποίας στηρίζεται το άρθρο 10 του κανονισμού 2201/2003, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, κατ' αρχάς, ότι ο ορισμός της έννοιας αυτής ²³² δεν εξαρτάται από την εκ μέρους του δικαιούχου της επιμέλειας κίνηση (κατ' ανάγκην μεταγενέστερη και ενδεχόμενη) διαδικασίας επιστροφής του παιδιού βάσει της σύμβασης της Χάγης του 1980.

Εν συνεχεία, το άρθρο 10, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού 2201/2003, κατά το οποίο τα δικαστήρια της προηγούμενης συνήθους διαμονής του παιδιού παύουν, κατ' αρχήν, να έχουν διεθνή δικαιοδοσία σε περίπτωση που δεν έχει υποβληθεί αίτηση επιστροφής, εντός προθεσμίας ενός έτους, στο κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου το παιδί έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται παρανόμως, δεν διευκρινίζει ότι μια τέτοια αίτηση πρέπει να έχει υποβληθεί βάσει της σύμβασης της Χάγης του 1980 ούτε αποκλείει τη δυνατότητα υποβολής της μέσω κεντρικής αρχής τρίτης χώρας. Πράγματι, αφενός, κατά το άρθρο 60 του κανονισμού 2201/2003, οι διατάξεις της σύμβασης της Χάγης του 1980 δεν υπερισχύουν των διατάξεων του κανονισμού αυτού στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών. Αφετέρου, δεν υφίσταται υποχρέωση επίκλησης της σύμβασης αυτής για να ζητηθεί η επιστροφή παιδιού, δεδομένου ότι η διαδικασία επιστροφής μπορεί να στηρίζεται σε άλλους κανόνες ή άλλες συμβατικές διατάξεις, ιδίως διατάξεις διμερών συμφωνιών.

Τέλος, δεν μπορεί να γίνει δεκτό, ελλείψει σχετικής ρύθμισης του κανονισμού 2201/2003, ότι η εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού αυτού εξαρτάται από την εφαρμογή διαδικαστικών κανόνων, όπως οι προβλεπόμενοι στο άρθρο 11, παράγραφοι 6 και 7, του εν λόγω κανονισμού ²³³, οι οποίοι έχουν κυρίως ως αντικείμενο τη ρύθμιση της διαβίβασης και της κοινοποίησης πληροφοριών ²³⁴.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει, υπό το πρίσμα, ιδίως, των σκοπών του κανονισμού 2201/2003, ότι δεν εμπίπτουν στην έννοια της «αίτησης επιστροφής», κατά το άρθρο 10, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού 2201/2003, ούτε αίτηση με την οποία ζητείται η επιστροφή του παιδιού σε κράτος διαφορετικό από το κράτος μέλος στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του ούτε αγωγή επιμέλειας του εν λόγω παιδιού ασκηθείσα ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους αυτού.

Τέλος, κατά τρίτον, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι από το γράμμα του άρθρου 11 του κανονισμού 2201/2003 προκύπτει σαφώς ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνον μεταξύ κρατών μελών, σε συνδυασμό με τη Σύμβαση της Χάγης του 1980. Ως εκ τούτου, οι υποχρεώσεις ενημέρωσης και κοινοποίησης που προβλέπονται στο άρθρο 11, παράγραφοι 6 και 7, του εν λόγω κανονισμού,

²³² Βλ. άρθρο 2, σημείο 11, του κανονισμού 2201/2003.

²³³ Το άρθρο 11 του κανονισμού αυτού συμπληρώνει τη θέση σε εφαρμογή της διαδικασίας επιστροφής παιδιού δυνάμει της σύμβασης της Χάγης του 1980.

²³⁴ Πρόκειται περί πληροφοριών σχετικών με απόφαση περί μη επιστροφής εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 13 της σύμβασης της Χάγης του 1980, οι οποίες πρέπει να γνωστοποιούνται στο έχον διεθνή δικαιοδοσία δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση.

καθώς και ο εκτελεστός χαρακτήρας της απόφασης περί της οποίας γίνεται λόγος στην παράγραφο 8 του άρθρου 11 δεν έχουν εφαρμογή στο πλαίσιο διαδικασίας επιστροφής η οποία έχει κινηθεί δυνάμει της σύμβασης αυτής μεταξύ τρίτης χώρας και κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται το παιδί κατόπιν παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης.

2. Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22, [EU:C:2024:843](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 – Άρθρα 34 και 45 – Αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων – Ανάκληση της κηρύξεως της εκτελεστότητας αποφάσεων – Λόγοι αρνήσεως – Δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτέλεσεως – Καταδίκη εφημερίδας και ενός εκ των δημοσιογράφων της λόγω προσβολής της φήμης αθλητικού συλλόγου – Χρηματική ικανοποίηση – Άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ελευθερία του Τύπου»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί της εφαρμογής της ρήτρας της δημοσίας τάξεως με σκοπό την άρνηση εκτέλεσεως αποφάσεως η οποία εκδόθηκε από δικαστήριο κράτους μέλους και η οποία αντιβαίνει στην ελευθερία του Τύπου.

Τον Δεκέμβριο του 2006 η εφημερίδα Le Monde δημοσίευσε άρθρο συντάκτης του οποίου ήταν ο δημοσιογράφος ΕΕ, που εργαζόταν ως μισθωτός της εν λόγω εφημερίδας, και στο οποίο προβαλλόταν ο ισχυρισμός ότι η Real Madrid Club de Fútbol (στο εξής: Real Madrid) και η Fútbol Club Barcelona είχαν κάνει χρήση των υπηρεσιών προσώπου που θεωρούνταν ο πρωταίτιος κυκλώματος φαρμακοδιεγέρσεως στον χώρο της ποδηλασίας. Πολλά μέσα ενημερώσεως, μεταξύ άλλων ισπανικά, αναδημοσίευσαν το περιεχόμενο του συγκεκριμένου άρθρου. Τον ίδιο μήνα η εφημερίδα Le Monde δημοσίευσε, άνευ σχολίων, επιστολή διαψεύσεως την οποία της είχε αποστείλει η Real Madrid.

Τον Μάιο του 2007 η Real Madrid και ο ΑΕ, μέλος του ιατρικού επιτελείου του συλλόγου, άσκησαν ενώπιον ισπανικού δικαστηρίου αγωγή λόγω αστικής ευθύνης, προβάλλοντας προσβολή της τιμής τους, κατά της Société éditrice du Monde και του ΕΕ. Το συγκεκριμένο δικαστήριο, αφενός, υποχρέωσε τους εναγομένους να καταβάλουν, ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν οι ενάγοντες, στη μεν Real Madrid το ποσό των 300 000 ευρώ, στον δε ΑΕ το ποσό των 30 000 ευρώ, και, αφετέρου, διέταξε τη δημοσίευση της συγκεκριμένης αποφάσεως στην εφημερίδα Le Monde καθώς και σε μία ισπανική εφημερίδα. Η εν λόγω απόφαση επικυρώθηκε από δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η δε αίτηση αναίρέσεως που ασκήθηκε εν συνεχεία κατά της δευτεροβάθμιας αποφάσεως απορρίφθηκε από το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία).

Το 2014, με δύο διατάξεις, το ισπανικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο διέταξε την εκτέλεση της ως άνω αποφάσεως του ισπανικού Ανωτάτου Δικαστηρίου και υποχρέωσε τους εναγομένους να καταβάλουν, πέραν των εν λόγω επιδικασθέντων ως χρηματική ικανοποίηση ποσών, ποσό 90 000 ευρώ στη Real Madrid και ποσό 3 000 ευρώ στον ΑΕ, για τόκους και έξοδα.

Το tribunal de grande instance de Paris (πολυμελές πρωτοδικείο Παρισίων, Γαλλία) εξέδωσε αποφάσεις περί κηρύξεως της εκτελεστότητας της ανωτέρω αποφάσεως και των ανωτέρω διατάξεων. Εντούτοις, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων, Γαλλία) εξαφάνισε τις εν λόγω αποφάσεις περί κηρύξεως της εκτελεστότητας για τον λόγο ότι η εκτέλεση της αποφάσεως και των διατάξεων των

ισπανικών δικαστηρίων προσέκρουε κατά τρόπο ανεπίτρεπτο στην κατά το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο γαλλική δημόσια τάξη, καθόσον έθιγε την ελευθερία έκφρασης.

Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησαν οι Real Madrid και ΑΕ, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) διερωτάται ως προς τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες δικαστική απόφαση με την οποία, όπως εν προκειμένω, εκδότρια εφημερίδας εταιρία και ένας εκ των δημοσιογράφων της υποχρεώνονται στην καταβολή χρηματικής ικανοποιήσεως για ηθική βλάβη δεν πρέπει να εκτελείται, βάσει του κανονισμού Βρυξέλλες Ι ²³⁵, για τον λόγο ότι συνιστά πρόδηλη προσβολή της ελευθερίας έκφρασης, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τον χαρακτήρα εξαιρέσεως που έχει η προβλεπόμενη στο άρθρο 34, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι ρήτρα της δημοσίας τάξεως, η εφαρμογή της οποίας είναι δυνατή μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η αναγνώριση ή η εκτέλεση της αλλοδαπής αποφάσεως θα προσέκρουε κατά τρόπο ανεπίτρεπτο στην έννομη τάξη του κράτους μέλους αναγνώρισεως ή εκτελέσεως, καθόσον θα παραβίαζε θεμελιώδη αρχή που προβλέπει είτε το εσωτερικό δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους είτε το δίκαιο της Ένωσης. Συναφώς, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να διασφαλίζει με την ίδια αποτελεσματικότητα την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχει η εθνική έννομη τάξη και των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης.

Τούτο ισχύει, ιδίως, στην περίπτωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία κατοχυρώνονται στον Χάρτη και τα οποία πρέπει να σέβεται ένα εθνικό δικαστήριο οσάκις εφαρμόζει τον κανονισμό Βρυξέλλες Ι και, ως εκ τούτου, το δίκαιο της Ένωσης ²³⁶. Εντούτοις, λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους σημασίας της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κάθε κράτος μέλος είναι δυνατό να υποχρεωθεί να θεωρήσει δεδομένο τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα λοιπά κράτη μέλη, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων. Συνεπώς, δικαστήριο του κράτους μέλους αναγνώρισεως και εκτελέσεως πρέπει να αρνηθεί την εκτέλεση αποφάσεως ή, κατά περίπτωση, να ανακαλέσει την κήρυξη της εκτελεστότητάς της μόνο σε περίπτωση κατά την οποία η εκτέλεση της αποφάσεως στο συγκεκριμένο κράτος μέλος θα είχε ως αποτέλεσμα πρόδηλη προσβολή θεμελιώδους δικαιώματος όπως αυτό κατοχυρώνεται στον Χάρτη.

Όσον αφορά ειδικότερα την ελευθερία έκφρασης, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η συγκεκριμένη ελευθερία αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια μιας δημοκρατικής και πλουραλιστικής κοινωνίας, καθόσον περιλαμβάνεται στις αξίες επί των οποίων στηρίζεται, κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ, η Ένωση. Επομένως, οι επεμβάσεις στην ελευθερία έκφρασης, όπως αυτές που αφορούν δημοσιογράφους, καθώς και εκδότες και μέσα ενημερώσεως, πρέπει να περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο.

Ομοίως, κατά πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η ΕΣΔΑ ²³⁷ ουδόλως επιτρέπει περιορισμούς της ελευθερίας έκφρασης όσον αφορά, μεταξύ άλλων, ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος ²³⁸, στα οποία συγκαταλέγονται τα ζητήματα σχετικά με τον επαγγελματικό αθλητισμό. Στο εν λόγω πλαίσιο, πρέπει να αποδίδεται μεγάλη σημασία στο συμφέρον της δημοκρατικής κοινωνίας να διασφαλίζει και να διατηρεί την ελευθερία του Τύπου σε περίπτωση κατά την οποία κρίνεται αν η επίμαχη επέμβαση είναι αναλογική σε σχέση με τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε απόφαση με την οποία επιδικάζεται

²³⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ι).

²³⁶ Κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

²³⁷ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ).

²³⁸ Βλ. άρθρο 10, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ.

αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση λόγω προσβολής της φήμης πρέπει να χαρακτηρίζεται από εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ του επιδικαζόμενου ποσού και της επίμαχης προσβολής.

Σχετικώς, πρέπει να γίνεται διάκριση αναλόγως του αν η αποζημίωση ή η χρηματική ικανοποίηση επιδικάζεται σε νομικό ή σε φυσικό πρόσωπο, δεδομένου ότι προσβολή της φήμης φυσικού προσώπου μπορεί να έχει επιπτώσεις στην αξιοπρέπειά του, ενώ η φήμη νομικού προσώπου στερείται τη συγκεκριμένη ηθική διάσταση. Όσον αφορά τον αναλογικό χαρακτήρα κυρώσεως, κάθε αδικαιολόγητος περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης ενέχει τον κίνδυνο να παρεμποδίσει ή να παραλύσει στο μέλλον την κάλυψη ανάλογων ζητημάτων από τα μέσα ενημερώσεως. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, πρέπει να επιδεικνύεται η μέγιστη δυνατή προσοχή σε περίπτωση κατά την οποία τα μέτρα που λαμβάνονται ή οι κυρώσεις που επιβάλλονται δύνανται να αποθαρρύνουν τη συμμετοχή του Τύπου στη συζήτηση ζητημάτων θεμιτού γενικού ενδιαφέροντος και, επομένως, να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα όσον αφορά την άσκηση της ελευθερίας του Τύπου ως προς τέτοια ζητήματα.

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι δικαστική απόφαση με την οποία εφημερίδα και ένας εκ των δημοσιογράφων της υποχρεώνονται στην καταβολή χρηματικής ικανοποίησης για την ηθική βλάβη που υπέστη αθλητικός σύλλογος και ένα εκ των μελών του ιατρικού επιτελείου του, λόγω προσβολής της φήμης τους, δεν πρέπει να εκτελείται εάν έχει ως αποτέλεσμα πρόδηλη παράβαση του άρθρου 11 του Χάρτη. Πράγματι, μια τέτοια πρόδηλη παράβαση εμπίπτει στη δημόσια τάξη του κράτους μέλους εκτελέσεως και συνιστά, ως εκ τούτου, τον λόγο αρνήσεως εκτελέσεως που μνημονεύεται στο άρθρο 34, σημείο 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 45 του εν λόγω κανονισμού ²³⁹.

Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, μεταξύ των οποίων δεν καταλέγονται μόνον οι πόροι των υπόχρεων σε καταβολή αποζημιώσεως και χρηματικής ικανοποίησης προσώπων, αλλά και η σοβαρότητα της παράνομης και υπαίτιας συμπεριφοράς τους και η έκταση της ζημίας, όπως διαπιστώθηκαν με τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης αποφάσεις, αν η εκτέλεση των εν λόγω αποφάσεων θα έχει ως αποτέλεσμα πρόδηλη παράβαση του άρθρου 11 του Χάρτη. Προς τούτο, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να διακριβώσει αν η επιδικασθείσα με τις εν λόγω αποφάσεις χρηματική ικανοποίηση αποδεικνύεται προδήλως δυσανάλογη σε σχέση με την επίμαχη προσβολή της φήμης και ενέχει, επομένως, τον κίνδυνο αποτρεπτικού αποτελέσματος στο κράτος μέλος εκτελέσεως όσον αφορά την κάλυψη από τα μέσα ενημερώσεως ανάλογων ζητημάτων στο μέλλον ή, γενικότερα, όσον αφορά την άσκηση της ελευθερίας του Τύπου, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη.

Στο πλαίσιο της ανωτέρω διακριβώσεως, δύνανται να λάβει υπόψη τα ποσά που επιδικάζονται εντός του κράτους μέλους εκτελέσεως για παρεμφερή προσβολή. Ωστόσο, ενδεχόμενη απόκλιση μεταξύ των ποσών αυτών και του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης που επιδικάζεται με τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης αποφάσεις δεν αρκεί, αφ' εαυτής, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι η συγκεκριμένη χρηματική ικανοποίηση είναι προδήλως δυσανάλογη σε σχέση με την επίμαχη προσβολή της φήμης. Επιπλέον, η συγκεκριμένη διακριβώση δεν μπορεί να συνεπάγεται έλεγχο των επί της ουσίας εκτιμήσεων των δικαστηρίων του κράτους μέλους προελεύσεως, ο οποίος απαγορεύεται ρητώς βάσει του άρθρου 36 και του άρθρου 45, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι. Τέλος, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει την ύπαρξη πρόδηλης προσβολής της ελευθερίας του Τύπου, θα πρέπει να περιορίσει την άρνηση εκτελέσεως των εν λόγω αποφάσεων στο προδήλως στερούμενο αναλογικότητας μέρος, όσον αφορά το κράτος μέλος εκτελέσεως, της επιδικασθείσας χρηματικής ικανοποίησης.

²³⁹ Όσον αφορά ένδικο μέσο όπως το ασκηθέν εν προκειμένω, με αντικείμενο την απόφαση η οποία εκδόθηκε κατόπιν της ασκήσεως ενδίκου μέσου κατά της κηρύξεως της εκτελεστότητας, το άρθρο 45 του κανονισμού Βρυξέλλες Ι παραπέμπει στους λόγους αρνήσεως αναγνώσεως που μνημονεύονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 34 του κανονισμού.

XII. Μεταφορές

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Λιθουανία κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα) (C-541/20 έως C-555/20, [EU:C:2024:818](#))

«Προσφυγές ακυρώσεως – Πρώτη δέσμη μέτρων για την κινητικότητα (“Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα”) – Κανονισμός (ΕΕ) 2020/1054 – Ανώτατα όρια για τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο χρόνο οδήγησης – Κατώτατα όρια για τα διαλείμματα και τις περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας ανάπαυσης – Οργάνωση της εργασίας των οδηγών κατά τρόπο ώστε να είναι σε θέση να επιστρέφουν κάθε τρεις ή τέσσερις εβδομάδες, κατά περίπτωση, στον τόπο κατοικίας τους ή στο επιχειρησιακό κέντρο του εργοδότη, προκειμένου να ξεκινήσουν ή να περάσουν εκεί την κανονική ή αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους – Απαγόρευση να λαμβάνεται εντός του οχήματος η κανονική ή αντισταθμιστική περίοδος εβδομαδιαίας ανάπαυσης – Προθεσμία εγκατάστασης ευφών ταχογράφων δεύτερης γενιάς (V2) – Ημερομηνία έναρξης ισχύος – Κανονισμός (ΕΕ) 2020/1055 – Όροι σχετικοί με την απαίτηση εγκατάστασης – Υποχρέωση σχετική με την επιστροφή των οχημάτων στο επιχειρησιακό κέντρο του κράτους μέλους εγκατάστασης – Υποχρέωση σχετική με τον αριθμό οχημάτων και οδηγών που έχουν κανονικά τη βάση τους στο επιχειρησιακό κέντρο του κράτους μέλους εγκατάστασης – Ενδομεταφορές – Περίοδος αδράνειας τεσσάρων ημερών για τις ενδομεταφορές – Παρέκκλιση σχετική με τις ενδομεταφορές στο πλαίσιο συνδυασμένων μεταφορών – Οδηγία (ΕΕ) 2020/1057 – Ειδικοί κανόνες για την απόσπαση οδηγών στον τομέα των οδικών μεταφορών – Προθεσμία μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο – Εσωτερική αγορά – Ειδικό καθεστώς το οποίο ισχύει για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών μεταφοράς – Κοινή πολιτική μεταφορών – Άρθρα 91 και 94 ΣΛΕΕ – Θεμελιώδεις ελευθερίες – Αρχή της αναλογικότητας – Εκτίμηση επιπτώσεων – Αρχές της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων – Αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης – Προστασία του περιβάλλοντος – Άρθρο 11 ΣΛΕΕ – Διαβούλευση με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή καθώς και με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποφαινεται επί δεκαπέντε προσφυγών που ασκήθηκαν από τη Δημοκρατία της Λιθουανίας, τη Δημοκρατία της Βουλγαρίας, τη Ρουμανία, την Κυπριακή Δημοκρατία, την Ουγγαρία, τη Δημοκρατία της Μάλτας και τη Δημοκρατία της Πολωνίας με αίτημα την ακύρωση ορισμένων διατάξεων, ή επικουρικός, στην περίπτωση ορισμένων εκ των προσφυγών, τη συνολική ακύρωση, τριών νομοθετικών πράξεων²⁴⁰ που αποτελούν μέρος μιας «δέσμης μέτρων για την κινητικότητα», γνωστής και ως «Mobility Package», και τις απορρίπτει, εκτός

²⁴⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2020/1054 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2020, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 561/2006, όσον αφορά ελάχιστες απαιτήσεις ως προς τα ανώτατα όρια για τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο χρόνο οδήγησης, κατώτατα όρια για τα διαλείμματα και περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας ανάπαυσης, καθώς και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 165/2014, όσον αφορά τον εντοπισμό μέσω ταχογράφων (ΕΕ 2020, L 249, σ. 1).

Κανονισμός (ΕΕ) 2020/1055 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2020, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 1071/2009, (ΕΚ) αριθ. 1072/2009 και (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 με στόχο την προσαρμογή τους στις εξελίξεις στον κλάδο των οδικών μεταφορών (ΕΕ 2020, L 249, σ. 17).

Οδηγία (ΕΕ) 2020/1057 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2020, για τη θέσπιση ειδικών κανόνων σχετικά με την οδηγία 96/71/ΕΚ και την οδηγία 2014/67/ΕΕ για την απόσπαση οδηγών στον τομέα των οδικών μεταφορών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2006/22/ΕΚ, όσον αφορά τις απαιτήσεις επιβολής και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 (ΕΕ 2020, L 249, σ. 49).

από το αίτημα περί ακυρώσεως του άρθρου 1, σημείο 3, του κανονισμού 2020/1055 κατά το μέρος που προσθέτει την παράγραφο 1, στοιχείο β', στο άρθρο 5 του κανονισμού 1071/2009 ²⁴¹.

Οι τρεις αυτές νομοθετικές πράξεις εκδόθηκαν προκειμένου να προσαρμοστούν οι μέχρι τότε ισχύοντες κανόνες στις εξελίξεις στον τομέα των οδικών μεταφορών. Αφορούν, μεταξύ άλλων, πρώτον, τα ανώτατα όρια για τον ημερήσιο και εβδομαδιαίο χρόνο οδήγησης και τα κατώτατα όρια για τα διαλείμματα και τις περιόδους ημερήσιας και εβδομαδιαίας ανάπαυσης, καθώς και τον εντοπισμό μέσω ταχογράφων (κανονισμός 2020/1054), δεύτερον, τους κοινούς κανόνες ως προς τους όρους που πρέπει να πληρούνται για την άσκηση του επαγγέλματος του οδικού μεταφορέα και τους κοινούς κανόνες οι οποίοι ρυθμίζουν την πρόσβαση στην αγορά των διεθνών οδικών εμπορευματικών μεταφορών (κανονισμός 2020/1055) και, τρίτον, τους ειδικούς κανόνες για την απόσπαση οδηγών στον τομέα των οδικών μεταφορών (οδηγία 2020/1057).

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Ο έλεγχος νομιμότητας τον οποίο ασκεί το Δικαστήριο επί διαφόρων διατάξεων των επίμαχων νομοθετικών πράξεων στηρίζεται σε ορισμένες αρχές και διαπιστώσεις οριζόντιας εφαρμογής.

Ειδικότερα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, πρώτον, ότι η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον τομέα των μεταφορών διέπεται από το άρθρο 58, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, όπου ορίζεται ότι η αρχή αυτή πρέπει να υλοποιείται μέσω της εφαρμογής της κοινής πολιτικής μεταφορών, η οποία εμπίπτει στις διατάξεις που θεσπίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και δη βάσει του άρθρου 91, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Εξ αυτού συνάγεται ότι ο ενωσιακός νομοθέτης έχει την εξουσία να τροποποιήσει τους όρους υπό τους οποίους ασκείται η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα των οδικών μεταφορών, δεδομένου ότι, δυνάμει του άρθρου 58, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ο βαθμός ελευθέρωσης της αγοράς στον εν λόγω τομέα καθορίζεται από τον ίδιο τον ενωσιακό νομοθέτη στο πλαίσιο της εφαρμογής της κοινής πολιτικής μεταφορών. Επομένως, δεδομένου ότι η κοινή πολιτική μεταφορών πρέπει να καθιστά δυνατή την επιδίωξη των στόχων των Συνθηκών ²⁴², τα μέτρα τα οποία λαμβάνει ο ενωσιακός νομοθέτης σε σχέση με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών μεταφορών μπορούν να αποσκοπούν όχι μόνο στη διευκόλυνση της άσκησης της ελευθερίας αυτής, αλλά και, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, στην κατοχύρωση της προστασίας άλλων θεμελιωδών συμφερόντων της Ένωσης που αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη ΛΕΕ, όπως είναι η βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης ²⁴³, η διασφάλιση κατάλληλης κοινωνικής προστασίας ²⁴⁴ καθώς και η διατήρηση ίσων όρων ανταγωνισμού.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, δεύτερον, ότι, κατά πάγια νομολογία, όταν μια νομοθετική πράξη έχει ήδη συντονίσει τις νομοθεσίες των κρατών μελών σε συγκεκριμένο τομέα δράσης της Ένωσης, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν είναι δυνατόν να στερείται τη δυνατότητα να προσαρμόζει την πράξη αυτή ανάλογα με την εκάστοτε μεταβολή των συνθηκών ή την εξέλιξη των γνώσεων, καθώς έχει καθήκον να μεριμνά για την προστασία των γενικών συμφερόντων και να λαμβάνει υπόψη τους αναγνωριζόμενους στη Συνθήκη ΛΕΕ οριζόντιους στόχους της Ένωσης, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι απαιτήσεις που συνδέονται με την προώθηση υψηλού επιπέδου απασχόλησης, την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς καθώς και με τη διασφάλιση κατάλληλης κοινωνικής προστασίας. Πράγματι, ο ενωσιακός νομοθέτης μπορεί, σε μια τέτοια περίπτωση, να εκπληρώσει ορθώς το καθήκον του μέριμνας για την προστασία των προαναφερθέντων γενικών συμφερόντων και οριζόντιων στόχων μόνον αν έχει την ευχέρεια να προσαρμόζει τη νομοθετική πράξη

²⁴¹ Κανονισμός (ΕΚ) 1071/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων όσον αφορά τους όρους που πρέπει να πληρούνται για την άσκηση του επαγγέλματος του οδικού μεταφορέα και για την κατάργηση της οδηγίας 96/26/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2009, L 300, σ. 51).

²⁴² Δυνάμει του άρθρου 90 ΣΛΕΕ.

²⁴³ Στην οποία αναφέρονται το προοίμιο της Συνθήκης ΛΕΕ και το άρθρο 151, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

²⁴⁴ Κατά την έννοια του άρθρου 9 και του άρθρου 151, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές εξελίξεις που σημειώνονται στην εσωτερική αγορά, προκειμένου να προβεί σε νέα εξισορρόπηση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

Τρίτον, στο πλαίσιο της εξέτασης των προβαλλόμενων λόγων έλλειψης νομιμότητας οι οποίοι αφορούν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας ή της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ο αντίκτυπος των προσαλλόμενων νομοθετικών πράξεων να είναι σημαντικότερος για τις επιχειρήσεις μεταφορών οι οποίες, ανεξαρτήτως του κράτους μέλους εγκατάστασής τους, έχουν επιλέξει ορισμένο μοντέλο οικονομικής εκμετάλλευσης, όπως είναι εκείνο που συνίσταται στην παροχή του μεγαλύτερου μέρους, αν όχι του συνόλου, των υπηρεσιών τους σε αποδέκτες εγκατεστημένους σε κράτη μέλη απομακρυσμένα από το πρώτο κράτος μέλος, και των οποίων οι οδηγοί εκτελούν, ως εκ τούτου, τις μεταφορές τους μακριά από τον τόπο κατοικίας τους ή στο πλαίσιο ενδομεταφορών πραγματοποιούμενων κατά τρόπο σταθερό ή συνεχή στο έδαφος του ίδιου κράτους μέλους υποδοχής. Πάντως, ακόμη και αν υποτεθεί ότι το μοντέλο αυτό οικονομικής εκμετάλλευσης υιοθετείται κυρίως από επιχειρήσεις μεταφορών εγκατεστημένες σε συγκεκριμένα κράτη μέλη, όταν η οικεία ενωσιακή πράξη έχει συνέπειες σε όλα τα κράτη μέλη και προϋποθέτει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων συμφερόντων, η αναζήτηση μιας τέτοιας ισορροπίας μέσω της συνεκτίμησης της κατάστασης του συνόλου των κρατών μελών δεν πρέπει να θεωρηθεί, αυτή καθαυτήν, αντίθετη προς τις αρχές της αναλογικότητας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

Όσον αφορά τον κανονισμό 2020/1054, με τις προσφυγές ζητήθηκε, ειδικότερα, η ακύρωση των ακόλουθων διατάξεων:

- - του άρθρου 1, σημείο 6, στοιχείο γ', του κανονισμού, το οποίο ορίζει ότι οι κανονικές ή αντισταθμιστικές περίοδοι εβδομαδιαίας ανάπαυσης δεν επιτρέπεται να λαμβάνονται από τους οδηγούς εντός του οχήματος, αλλά πρέπει να λαμβάνονται, με έξοδα του εργοδότη, σε κατάλυμα κατάλληλο τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες, με επαρκείς εγκαταστάσεις ύπνου και υγιεινής·
- - του άρθρου 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού, το οποίο προβλέπει ότι οι επιχειρήσεις μεταφορών, αφενός, υπέχουν την υποχρέωση να οργανώνουν την εργασία των οδηγών κατά τρόπο ώστε αυτοί να είναι σε θέση να επιστρέφουν κάθε τρεις ή τέσσερις εβδομάδες, ανάλογα με το αν έχουν λάβει προηγουμένως δύο διαδοχικές μειωμένες περιόδους εβδομαδιαίας ανάπαυσης ή όχι, στο επιχειρησιακό κέντρο του εργοδότη τους ή στον τόπο κατοικίας τους αντιστοίχως, προκειμένου να ξεκινήσουν εκεί ή να περάσουν εκεί τουλάχιστον μία κανονική ή αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσης, και, αφετέρου, οφείλουν να τεκμηριώνουν τον τρόπο με τον οποίο εκπληρώνουν την ως άνω υποχρέωση·
- - του άρθρου 2, σημείο 2, του κανονισμού, το οποίο θεσπίζει νέο χρονοδιάγραμμα εξοπλισμού διαφόρων κατηγοριών οχημάτων με έναν νέο τύπο ευφυούς ταχογράφου δεύτερης γενιάς (V2).

Ως προς τους προβαλλόμενους λόγους έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού 2020/1054, οι οποίοι εξετάζονται πρώτοι και απορρίπτονται στο σύνολό τους από το Δικαστήριο, οι λόγοι αυτοί αφορούσαν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, καθώς και της αρχής της ασφάλειας δικαίου, προσβολή της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης, της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και της ελευθερίας εγκατάστασης, καθώς και παράβαση των κανόνων του ενωσιακού δικαίου για την κοινή πολιτική μεταφορών και για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η προαναφερθείσα διάταξη αποσκοπεί στη βελτίωση²⁴⁵ των συνθηκών εργασίας και της οδικής ασφάλειας των οδηγών εντός της Ένωσης και ο ενωσιακός νομοθέτης θέλησε συναφώς να

²⁴⁵ Βλ., μεταξύ άλλων, αιτιολογικές σκέψεις 1, 2, 6, 8, 13 και 36 του κανονισμού 2020/1054.

διασφαλίσει ότι οι οδηγοί θα μπορούν να μεταβαίνουν τακτικά στον τόπο κατοικίας τους για να λαμβάνουν την κανονική ή αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους, ώστε να μην είναι υπερβολικά μεγάλα τα χρονικά διαστήματα που περνούν μακριά από τον τόπο κατοικίας τους οι οδηγοί οι οποίοι εκτελούν διεθνείς μεταφορές. Επομένως, σκοπός της διατάξεως είναι να θεραπεύσει την έλλειψη σαφών κανόνων που να ρυθμίζουν τις περιόδους εβδομαδιαίας ανάπαυσης και την επιστροφή των οδηγών στον τόπο κατοικίας τους και, ως εκ τούτου, να άρει τις ανισότητες τις οποίες προκαλούσαν κατά το παρελθόν, όσον αφορά τους όρους ανταγωνισμού, οι διαφορετικές εθνικές ερμηνείες και πρακτικές.

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο απορρίπτει πλείονες εξ αυτών των λόγων έλλειψης νομιμότητας, με το σκεπτικό ότι βασίζονται σε δύο εσφαλμένες παραδοχές.

Πρώτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι εσφαλμένως ορισμένα από τα προσφεύγοντα κράτη μέλη υποστήριξαν ότι το άρθρο 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού 2020/1054 επιβάλλει στους οδηγούς να επιστρέφουν οπωσδήποτε στο επιχειρησιακό κέντρο του εργοδότη τους ή στον τόπο κατοικίας τους, με βαρέα φορτηγά οχήματα τα οποία συχνά είναι κενά.

Και τούτο διότι, κατ' αρχάς, οι οδηγοί, συμπεριλαμβανομένων των οδηγών από τρίτες χώρες, έχουν την ελευθερία να επιλέγουν να λαμβάνουν την κανονική ή την αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους σε όποιον τόπο επιθυμούν, είτε πρόκειται για το επιχειρησιακό κέντρο του εργοδότη τους, είτε για τον τόπο κατοικίας τους, είτε για οποιονδήποτε άλλο τόπο της επιλογής τους. Η προσβαλλόμενη διάταξη δεν υποχρεώνει τις επιχειρήσεις μεταφορών να αναγκάζουν τους οδηγούς τους να λαμβάνουν όντως την κανονική ή την αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους στον δικό τους τόπο κατοικίας. Αντιθέτως, οι επιχειρήσεις μεταφορών οφείλουν να οργανώνουν την εργασία των οδηγών κατά τρόπο ώστε αυτοί να έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν στον τόπο της επιλογής τους προκειμένου να ξεκινήσουν εκεί ή να περάσουν εκεί αυτόν τον χρόνο ανάπαυσης.

Εν συνεχεία, ο ενωσιακός νομοθέτης θέλησε να λάβει υπόψη τις πιέσεις τις οποίες αντιμετώπιζαν ενδεχομένως κατά το παρελθόν οι οδηγοί. Ειδικότερα, δεδομένου ότι ο εργαζόμενος πρέπει να θεωρείται ως το ασθενές μέρος στο πλαίσιο της σχέσης εργασίας, είναι απαραίτητο να μην παρέχεται στον εργοδότη η ευχέρεια να του επιβάλει περιορισμό των δικαιωμάτων του ή να μην αποθαρρύνεται ο εργαζόμενος από το να προβάλει ρητώς τα δικαιώματά του έναντι του εργοδότη του. Συνεπώς, ο εργοδότης δεν μπορεί να απαλλαγεί από την υποχρέωσή του να οργανώνει την εργασία των οδηγών του κατά τρόπο ώστε να καθίσταται δυνατή η επιστροφή τους, επικαλούμενος ότι αυτοί έχουν παραιτηθεί, εκ των προτέρων και γενικώς, από το δικαίωμα που τους παρέχει η προσβαλλόμενη διάταξη.

Τέλος, ο ενωσιακός νομοθέτης θέλησε να αφήσει στις επιχειρήσεις μεταφορών, ως εργοδότες, ένα περιθώριο ευελιξίας, αφενός, προκειμένου να αποφασίζουν οι ίδιες τους συγκεκριμένους όρους άσκησης των επακόλουθων δικαιωμάτων που απονέμονται στους οδηγούς ανάλογα με την εκάστοτε ιδιαίτερη περίπτωση και, αφετέρου, προκειμένου να αποδεικνύουν, μέσω της χρήσης οποιασδήποτε σχετικής τεκμηρίωσης, τόσο την τήρηση της υποχρέωσης που προβλέπεται στο άρθρο 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού 2020/1054 όσο και τον τρόπο με τον οποίο, κατά την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, έγινε σεβαστή τυχόν επιθυμία την οποία εξέφρασε ελεύθερα ο οδηγός να λάβει την περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής του σε άλλον τόπο, εκτός του τόπου κατοικίας του.

Δεύτερον, το Δικαστήριο κρίνει ότι εσφαλμένως ορισμένα από τα προσφεύγοντα κράτη μέλη υποστήριξαν ότι η υποχρέωση των επιχειρήσεων μεταφορών να οργανώνουν την εργασία των οδηγών κατά τρόπο ώστε αυτοί να μπορούν να επιστρέψουν στο επιχειρησιακό κέντρο του εργοδότη τους ή στον τόπο κατοικίας τους συνεπάγεται σημαντική αύξηση της κυκλοφορίας. Και τούτο διότι η ως άνω παραδοχή προϋποθέτει ότι, πριν από τη λήψη του επίμαχου μέτρου, περιορισμένος μόνον αριθμός οδηγών επέστρεφε σε έναν εκ των δύο αυτών τόπων, καθώς και ότι η επιστροφή πρέπει κατ' ανάγκην να πραγματοποιείται με το όχημα που χρησιμοποιεί ο οδηγός.

Όμως, αφενός, ήδη πριν από τη λήψη του εν λόγω μέτρου, οι περισσότεροι οδηγοί επέστρεφαν στον τόπο κατοικίας τους ανά τακτά χρονικά διαστήματα μικρότερα των τεσσάρων εβδομάδων. Αφετέρου, οι επιχειρήσεις μεταφορών μπορούν, προς διασφάλιση της τήρησης της υποχρέωσης την οποία προβλέπει το άρθρο 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού 2020/1054, να αξιοποιούν άλλα μέσα μεταφοράς, όπως τις δημόσιες συγκοινωνίες, ενώ είναι επίσης πιθανόν η επιστροφή σε έναν από τους δύο τόπους που μνημονεύονται στην επίμαχη διάταξη να μπορεί να συνδυαστεί με επιστροφή των οχημάτων της επιχείρησης μεταφορών στο επιχειρησιακό κέντρο της, στο πλαίσιο των συνήθων μεταφορικών δραστηριοτήτων.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο αποφαινεται επί πλειόνων νομικών ζητημάτων που τέθηκαν, και δη επί των εκτιθέμενων κατωτέρω.

Πρώτον, όσον αφορά την εξουσία του ενωσιακού νομοθέτη να τροποποιεί νομοθετικές πράξεις, γίνεται δεκτό ότι αυτός θέλησε ακριβώς, τροποποιώντας την ενωσιακή νομοθεσία που ρυθμίζει τον χρόνο εργασίας των οδηγών, να επιφέρει μια νέα ισορροπία λαμβάνοντας υπόψη, από τη μία πλευρά, το συμφέρον των οδηγών να απολαύουν καλύτερων συνθηκών εργασίας και ενισχυμένης οδικής ασφάλειας και, από την άλλη πλευρά, το συμφέρον των εργοδοτών να ασκούν τις μεταφορικές τους δραστηριότητες υπό δίκαιους εμπορικούς όρους.

Εν προκειμένω, σταθμίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα διάφορα συμφέροντα που διακυβεύονται, ο ενωσιακός νομοθέτης έκρινε, στο πλαίσιο της ευρείας διακριτικής ευχέρειας την οποία διαθέτει στον τομέα της κοινής πολιτικής μεταφορών, ότι η σημαντική αύξηση των χρονικών διαστημάτων που περνούν μακριά από τον τόπο κατοικίας τους οι οδηγοί οι οποίοι απασχολούνται στην Ένωση καθιστούσε αναγκαία τη λήψη ειδικού μέτρου με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους και ότι οι επιπτώσεις που έχει για την υγεία τους η παραμονή μακριά από τον τόπο κατοικίας τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα ήταν σοβαρότερες από τις αρνητικές συνέπειες τις οποίες θα υφίσταντο ορισμένες επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες, κατά το μάλλον ή ήττον μόνιμα, σε κράτη μέλη διαφορετικά από εκείνα της εγκατάστασής τους. Μια τέτοια αναπροσαρμογή της ισορροπίας συνάδει με τους κοινωνικούς στόχους της Ένωσης.

Δεύτερον, ο κανόνας του άρθρου 1, σημείο 6, στοιχείο δ', του κανονισμού 2020/1054 εφαρμόζεται αδιακρίτως σε όλες τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις μεταφορών, ανεξαρτήτως του κράτους μέλους εγκατάστασής τους, σε όλους τους οδηγούς, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους και του κράτους μέλους εγκατάστασης του εργοδότη τους, καθώς και σε όλα τα κράτη μέλη, όπερ σημαίνει ότι δεν ενέχει άμεση δυσμενή διάκριση απαγορευόμενη από το ενωσιακό δίκαιο. Επιπλέον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο κανόνας αυτός δεν συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση απαγορευόμενη από το ενωσιακό δίκαιο, παρότι υποστηρίχθηκε ότι είναι, ως εκ της φύσεώς του, πιθανόν να επηρεάσει περισσότερο εκείνες τις επιχειρήσεις μεταφορών οι οποίες είναι εγκατεστημένες σε κράτη μέλη που βρίσκονται, κατά τη δική τους διατύπωση, στην «περιφέρεια της Ένωσης», όπως επίσης τους οδηγούς τους οποίους απασχολούν οι εν λόγω επιχειρήσεις καθώς και αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα κρατών μελών. Ειδικότερα, μια διάταξη του ενωσιακού δικαίου δεν μπορεί να θεωρηθεί καθεαυτήν αντίθετη προς τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων για τον λόγο και μόνον ότι έχει διαφορετικές συνέπειες για ορισμένους οικονομικούς φορείς, εφόσον η κατάσταση αυτή οφείλεται στις διαφορετικές συνθήκες εκμετάλλευσης στις οποίες βρίσκονται οι ως άνω φορείς, ιδίως λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, και όχι σε νομική ανισότητα, εγγενή στην προσβαλλόμενη διάταξη.

Ως προς τους προβαλλόμενους λόγους έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 1, σημείο 6, στοιχείο γ', του κανονισμού 2020/1054, τους οποίους το Δικαστήριο απορρίπτει στο σύνολό τους, οι λόγοι αυτοί αφορούσαν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, παράβαση των διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ περί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, καθώς και παράβαση του άρθρου 91, παράγραφος 2, και του άρθρου 94 ΣΛΕΕ.

Η προαναφερθείσα διάταξη αποσκοπεί στη βελτίωση²⁴⁶ των συνθηκών εργασίας και της οδικής ασφάλειας των οδηγών εντός της Ένωσης και ο ενωσιακός νομοθέτης θέλησε συναφώς να διασφαλίσει ότι αυτοί θα διαθέτουν ποιοτικό κατάλυμα για τη λήψη της κανονικής ή αντισταθμιστικής περιόδου εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους, ώστε να προστατεύονται ιδίως οι οδηγοί που εκτελούν διεθνείς μεταφορές μεγάλων αποστάσεων και περνούν μακρά χρονικά διαστήματα μακριά από τον τόπο κατοικίας τους. Σκοπός της διατάξεως είναι να θεραπεύσει την έλλειψη σαφών κανόνων σχετικών με τις περιόδους εβδομαδιαίας ανάπαυσης και, πιο συγκεκριμένα, να άρει την άνιση μεταχείριση που μπορεί να προέκυπτε κατά το παρελθόν από την εφαρμογή διαφορετικών εθνικών συστημάτων κυρώσεων στα κράτη μέλη, λόγω του διαφορετικού τρόπου με τον οποίο ερμήνευαν και εφάρμοζαν το άρθρο 8, παράγραφος 8, του κανονισμού 561/2006²⁴⁷ οι αρμόδιες εθνικές αρχές. Πράγματι, ο ενωσιακός νομοθέτης κωδικοποίησε την ερμηνεία του άρθρου 8, παράγραφος 8, την οποία διατύπωσε το Δικαστήριο στην απόφαση *Vaditrans*²⁴⁸, προκειμένου ακριβώς να κατοχυρώσει, μέσω ενός σαφέστερου κανόνα εναρμόνισης, την ομοιόμορφη εφαρμογή της απαγόρευσης να λαμβάνουν οι οδηγοί εντός του οχήματος την κανονική ή αντισταθμιστική περίοδο εβδομαδιαίας ανάπαυσής τους.

Η απαγόρευση αυτή, η οποία ισχύει αποκλειστικώς για τις κανονικές ή αντισταθμιστικές περιόδους εβδομαδιαίας ανάπαυσης και όχι για άλλα είδη ανάπαυσης, συνάδει τόσο με την αρχή της αναλογικότητας όσο και με την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, είτε πρόκειται για διακρίσεις μεταξύ των οδηγών, είτε μεταξύ των επιχειρήσεων, είτε μεταξύ των κρατών μελών. Εξάλλου, η εν λόγω απαγόρευση δεν σημαίνει ότι οι οδηγοί είναι υποχρεωμένοι να λαμβάνουν τις κανονικές ή αντισταθμιστικές περιόδους εβδομαδιαίας ανάπαυσης συστηματικά εκτός του τόπου κατοικίας τους, σταθμεύοντας το όχημά τους σε ασφαλείς και προστατευμένους χώρους ή σε κατάλυμα που γειτνιάζει με χώρο στάθμευσης.

Ως προς τους προβαλλόμενους λόγους έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 2, σημείο 2, του κανονισμού 2020/1054, τους οποίους επίσης το Δικαστήριο απορρίπτει στο σύνολό τους, οι λόγοι αυτοί αφορούσαν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας και των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και παράβαση του άρθρου 151, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι το γεγονός και μόνον ότι η εγκατάσταση ευφών ταχογράφων είχε προβλεφθεί, στο πλαίσιο νομοθετικής πράξεως που εφαρμοζόταν πριν από την έναρξη ισχύος του κανονισμού 2020/1054, για ημερομηνία διαφορετική από εκείνη η οποία ορίστηκε εν τέλει με τον συγκεκριμένο κανονισμό, δεν αρκεί για να στοιχειοθετηθεί προσβολή της ασφάλειας δικαίου ή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν πρόκειται για νομοθετική πράξη η οποία αφορά, όπως εν προκειμένω, την τοποθέτηση εξοπλισμού που είναι πιθανόν να επηρεάζεται από την ταχεία ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, με συνέπεια η ενωσιακή πράξη να απαιτεί συνεχή προσαρμογή σε συνάρτηση με τις τεχνολογικές αυτές εξελίξεις.

Όσον αφορά τον κανονισμό 2020/1055, με τις προσφυγές ζητήθηκε, ειδικότερα, η ακύρωση των ακόλουθων διατάξεων:

- του άρθρου 1, σημείο 3, του κανονισμού, κατά το μέρος που προσθέτει την παράγραφο 1, στοιχείο β', στο άρθρο 5 του κανονισμού 1071/2009, η οποία προβλέπει ότι τα οχήματα που χρησιμοποιούνται για διεθνείς μεταφορές πρέπει να επιστρέφουν κάθε οκτώ εβδομάδες σε

²⁴⁶ Βλ., μεταξύ άλλων, αιτιολογικές σκέψεις 1, 2, 6, 8, 13 και 36 του κανονισμού 2020/1054.

²⁴⁷ Κανονισμός (ΕΚ) 561/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, για την εναρμόνιση ορισμένων κοινωνικών διατάξεων στον τομέα των οδικών μεταφορών και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 3821/85 και (ΕΚ) αριθ. 2135/98 του Συμβουλίου καθώς και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3820/85 του Συμβουλίου (ΕΕ 2006, L 102, σ. 1).

²⁴⁸ Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Vaditrans* (C-102/16, [ΕΥ:C:2017:1012](#)).

επιχειρησιακό κέντρο ευρισκόμενο στο κράτος μέλος εγκατάστασης της οικείας επιχείρησης μεταφορών, και

- του άρθρου 2, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού, το οποίο ορίζει ότι οι μεταφορείς δεν επιτρέπεται να εκτελούν ενδομεταφορές με το ίδιο όχημα στο ίδιο κράτος μέλος υποδοχής εντός τεσσάρων ημερών μετά το πέρας μιας περιόδου ενδομεταφορών στο εν λόγω κράτος μέλος.

Πρώτον, ως προς τους λόγους έλλειψης νομιμότητας που προβάλλονται κατά του άρθρου 1, σημείο 3, του ως άνω κανονισμού, κατά το μέρος που προσθέτει την παράγραφο 1, στοιχείο β', στο άρθρο 5 του κανονισμού 1071/2009, το Δικαστήριο ακυρώνει την προσβαλλόμενη διάταξη λόγω παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας, με το σκεπτικό ότι ο ενωσιακός νομοθέτης δεν απέδειξε επαρκώς ότι είχε εξετάσει την αναλογικότητα της υποχρέωσης επιστροφής των οχημάτων την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, βεβαίως, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν είναι υποχρεωμένος να έχει στη διάθεσή του εκτίμηση επιπτώσεων υπό όλες τις περιστάσεις, όπως επίσης και ότι μια τέτοια εκτίμηση δεν τον δεσμεύει. Εντούτοις, οφείλει να στηρίζει την επιλογή του σε αντικειμενικά κριτήρια και να εξετάζει αν οι σκοποί που επιδιώκονται με το μέτρο το οποίο επιλέγεται μπορούν να δικαιολογήσουν αρνητικές οικονομικές συνέπειες, και δη ακόμη και σημαντικές, για ορισμένους επιχειρηματίες. Ως εκ τούτου, όταν ασκείται ένδικη προσφυγή κατά της επίμαχης πράξεως, ο ενωσιακός νομοθέτης πρέπει, τουλάχιστον, να είναι σε θέση να προσκομίσει και να εκθέσει κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο τα βασικά στοιχεία τα οποία έπρεπε να έχουν ληφθεί υπόψη ως έρεισμα για τα προσβαλλόμενα μέτρα της πράξεως αυτής και από τα οποία εξαρτιόταν η άσκηση της διακριτικής του ευχέρειας.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, ενώ η υποχρέωση επιστροφής των οχημάτων δεν αποτέλεσε αντικείμενο εκτιμήσεως επιπτώσεων, η επίκληση των στοιχείων που περιλαμβάνονται στην εκτίμηση επιπτώσεων για την εγκατάσταση, στον βαθμό που είτε περιγράφουν τη σχετική αγορά και τις ιδιάζουσες δυσκολίες της είτε άπτονται της αξιολόγησης των συνεπειών άλλων υποχρεώσεων, και όχι της σχετικής με την επιστροφή των οχημάτων, δεν ισοδυναμεί με προσκόμιση και έκθεση κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο των βασικών στοιχείων βάσει των οποίων θεσπίστηκε το άρθρο 1, σημείο 3, του κανονισμού 2020/1055, κατά το μέρος που προσθέτει την παράγραφο 1, στοιχείο β', στο άρθρο 5 του κανονισμού 1071/2009, και από τα οποία εξαρτιόταν η πραγματική άσκηση, από τον ενωσιακό νομοθέτη, της διακριτικής του ευχέρειας. Το ίδιο ισχύει και για τα λοιπά βασικά στοιχεία που επικαλέστηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, δεδομένου ότι τα στοιχεία αυτά δεν άπτονται της υποχρέωσης επιστροφής των οχημάτων ή παρουσιάστηκαν με υπερβολικά συνοπτικό τρόπο. Το ίδιο ισχύει και για την απλή επίκληση πληροφοριών που φέρονται να έχουν παρασχεθεί από τα προσφεύγοντα κράτη μέλη και να ήταν προσβάσιμες στον ενωσιακό νομοθέτη.

Δεύτερον, ως προς τους προβαλλόμενους λόγους έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 2, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 2020/1055, τους οποίους το Δικαστήριο απορρίπτει στο σύνολό τους, οι λόγοι αυτοί αφορούσαν παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, παράβαση των κανόνων του ενωσιακού δικαίου για την κοινή πολιτική μεταφορών, παρεμπόδιση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, προσβολή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, προσβολή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, καθώς και παράβαση των κανόνων του ενωσιακού δικαίου και των διεθνών δεσμεύσεων της Ένωσης για την προστασία του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά την αιτίαση περί παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας, το Δικαστήριο επισημαίνει ειδικότερα ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 2, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 2020/1055 περίοδος αδράνειας, κατά τη διάρκεια της οποίας, μετά το πέρας της πραγματοποίησης ενός κύκλου ενδομεταφορών σε κράτος μέλος υποδοχής, οι μεταφορείς δεν επιτρέπεται πλέον να εκτελούν ενδομεταφορές στο ίδιο αυτό κράτος μέλος, αποσκοπεί τόσο στην αντιμετώπιση των απροσδόκητων συνεπειών που προκλήθηκαν, υπό το καθεστώς του

κανονισμού 1072/2009 ²⁴⁹, από την εμφάνιση πρακτικών συστηματικής εκτέλεσης ενδομεταφορών όσο και στην επίτευξη του αρχικώς επιδιωκόμενου από τον ενωσιακό νομοθέτη σκοπού, μέσω της διασφάλισης του προσωρινού χαρακτήρα των ενδομεταφορών, σύμφωνα με το επίπεδο ελευθέρωσης το οποίο έχει καθορίσει ο ενωσιακός νομοθέτης προκειμένου να συμβάλει στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς μεταφορών.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει εξάλλου ότι, για την τήρηση της περιόδου αδράνειας μετά την πραγματοποίηση κύκλου ενδομεταφορών σε κράτος μέλος υποδοχής, δεν απαιτείται να αναστέλλει η οικεία επιχείρηση μεταφορών κάθε μεταφορική δραστηριότητα. Κατά συνέπεια, εσφαλμένως υποστηρίζεται ότι είτε το όχημα ακινητοποιείται κατά την εν λόγω περίοδο, χωρίς να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άλλες μεταφορές πλην των ενδομεταφορών στο ίδιο κράτος μέλος υποδοχής, είτε η επιχείρηση μεταφοράς είναι αναγκασμένη να εξασφαλίσει την επιστροφή του οχήματος, το οποίο, επιπλέον, είναι κενό, στο επιχειρησιακό της κέντρο κατά την ίδια αυτή περίοδο.

Όσον αφορά την αιτίαση περί παράβασης των κανόνων του ενωσιακού δικαίου και των διεθνών δεσμεύσεων της Ένωσης για την προστασία του περιβάλλοντος, το Δικαστήριο επισημαίνει ειδικότερα ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 2, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 2020/1055 περίοδος αδράνειας δεν συνεπάγεται σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο για το περιβάλλον, λαμβανομένου υπόψη, αφενός, του ότι δεν υφίσταται υποχρέωση επιστροφής του οχήματος χωρίς φορτίο στο επιχειρησιακό κέντρο της επιχείρησης μεταφορών κατά την περίοδο αυτή και, αφετέρου, ότι τυχόν ακινητοποίηση του οχήματος κατά την εν λόγω περίοδο στερείται περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Όσον αφορά την οδηγία 2020/1057, με τις προσφυγές ζητήθηκε, κατ' ουσίαν, η ακύρωση των διατάξεων του άρθρου 1 της οδηγίας, στον βαθμό που εισάγουν διάκριση μεταξύ διαφόρων ειδών οδικών μεταφορών και εξαιρούν ορισμένα εξ αυτών από την εφαρμογή των κανόνων της οδηγίας 96/71 ²⁵⁰ οι οποίοι διέπουν την απόσπαση εργαζομένων.

Εν συνόψει, η οδηγία 2020/1057 θεσπίζει, για την απόσπαση οδηγών στον τομέα των οδικών μεταφορών, ειδικούς κανόνες που διακρίνουν, προς διευκόλυνση της εφαρμογής τους, μεταξύ διαφορετικών ειδών μεταφορών ανάλογα με τον βαθμό σύνδεσης του οδηγού και της παρεχόμενης υπηρεσίας με το έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1 της οδηγίας 2020/1057 προβλέπει συναφώς ότι ο οδηγός δεν θεωρείται ως αποσπασμένος για τους σκοπούς της οδηγίας 96/71 όταν εκτελεί διμερείς μεταφορές, οι οποίες συνίστανται σε μεταφορές από το κράτος μέλος εγκατάστασης της επιχείρησης μεταφορών μέχρι το έδαφος άλλου κράτους μέλους ή τρίτης χώρας ή, αντιστρόφως, σε μεταφορές που ξεκινούν από άλλο κράτος μέλος ή τρίτη χώρα και φθάνουν έως το κράτος μέλος εγκατάστασης της επιχείρησης μεταφορών, ή διαμετακομιστικές μεταφορές, δηλαδή μεταφορές στις οποίες ο οδηγός διασχίζει το έδαφος κράτους μέλους χωρίς φόρτωση ή εκφόρτωση εμπορευμάτων.

Αντιθέτως, ο οδηγός πρέπει να θεωρείται ως αποσπασμένος για τους σκοπούς της οδηγίας 96/71 όταν εκτελεί τρίτες μεταφορές, δηλαδή μεταφορές που ξεκινούν από κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος εγκατάστασης της επιχείρησης μεταφορών ή από τρίτη χώρα και φθάνουν έως το έδαφος άλλου κράτους μέλους, επίσης διαφορετικού από το κράτος μέλος εγκατάστασης, ή έως το έδαφος τρίτης χώρας, ή ενδομεταφορές, οι οποίες ορίζονται ως η παροχή υπηρεσιών από μεταφορέα σε κράτος μέλος όπου δεν είναι εγκατεστημένος.

²⁴⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 1072/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, για τους κοινούς κανόνες πρόσβασης στην αγορά διεθνών οδικών εμπορευματικών μεταφορών (ΕΕ 2009, L 300, σ. 72).

²⁵⁰ Οδηγία 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών (ΕΕ 1997, L 18, σ. 1).

Στις περιπτώσεις δε συνδυασμένων μεταφορών, ήτοι εμπορευματικών μεταφορών μεταξύ κρατών μελών, στο πλαίσιο των οποίων το φορτηγό ή άλλο μέσο μεταφοράς του εμπορεύματος σχετιζόμενο με το φορτηγό χρησιμοποιεί το οδικό δίκτυο για το αρχικό ή τελικό τμήμα της διαδρομής και, για το υπόλοιπο τμήμα, χρησιμοποιεί το σιδηροδρομικό δίκτυο, τις εσωτερικές πλωτές οδούς ή μια διαδρομή διά θαλάσσης, ο οδηγός δεν θεωρείται ως αποσπασμένος όταν εκτελεί την αρχική ή την τελική οδική διαδρομή μιας συνδυασμένης μεταφοράς εφόσον η οδική αυτή διαδρομή, θεωρούμενη μεμονωμένα, συνίσταται σε διμερείς μεταφορές.

Οι προβαλλόμενοι λόγοι έλλειψης νομιμότητας των διατάξεων του άρθρου 1 της οδηγίας 2020/1057, τους οποίους το Δικαστήριο απορρίπτει στο σύνολό τους, αφορούσαν παράβαση του άρθρου 1, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας 96/71, παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, παράβαση των κανόνων του ενωσιακού δικαίου για την κοινή πολιτική μεταφορών, προσβολή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και παράβαση των κανόνων του ενωσιακού δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά, ειδικότερα, την προβαλλόμενη παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, το Δικαστήριο κρίνει ότι, με τη θέσπιση τομεακών κανόνων που διέπουν την απόσπαση εργαζομένων και προορίζονται να εφαρμοστούν σε ολόκληρη την Ένωση προκειμένου να διασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, ο ενωσιακός νομοθέτης επιδίωξε να επιτύχει ²⁵¹ μια ισορροπία ανάμεσα, αφενός, στη βελτίωση των κοινωνικών και εργασιακών συνθηκών για τους οδηγούς και, αφετέρου, στη διευκόλυνση της άσκησης της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών οδικών μεταφορών με βάση τον θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων μεταφορών. Στο πλαίσιο αυτό, η προσέγγιση που συνίσταται στη διάκριση μεταξύ διαφόρων ειδών μεταφορών για τους σκοπούς της εφαρμογής των κανόνων περί απόσπασης όχι μόνο δεν υπονομεύει την ισότητα μεταξύ των κρατών μελών, αλλά αντιθέτως έχει ως σκοπό να άρει την άνιση μεταχείριση που εμφανιζόταν κατά το παρελθόν και οφειλόταν στις αποκλίσεις οι οποίες υπήρχαν μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την ερμηνεία, την εφαρμογή και την επιβολή των διατάξεων που ίσχυαν πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2020/1057, αποκλίσεις λόγω των οποίων οι οδηγοί και οι επιχειρήσεις μεταφορών επωμίζονταν μεγάλο διοικητικό φόρτο.

Βάσει της ως άνω προσέγγισης, στο πλαίσιο της εξέτασης του ζητήματος αν συντρέχει, όπως προβάλλεται, δυσμενής διάκριση μεταξύ των επιχειρήσεων μεταφορών και των οδηγών που αυτές απασχολούν, ανάλογα με το αν πραγματοποιούν τρίτες μεταφορές ή διμερείς μεταφορές, το Δικαστήριο κρίνει εσφαλμένη την παραδοχή ότι η εκτίμηση της συγκρισιμότητας των αντίστοιχων καταστάσεων των οδηγών αυτών, προκειμένου να κριθεί αν έχουν εφαρμογή οι κανόνες περί απόσπασης, πρέπει να γίνεται αποκλειστικώς με γνώμονα τη φύση της εργασίας τους, ενώ για τη συγκεκριμένη εκτίμηση κρίσιμος είναι, υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκεται με τις προσβαλλόμενες διατάξεις του άρθρου 1 της οδηγίας 2020/1057, ο σύνδεσμος του εκάστοτε οδηγού και της παρεχόμενης υπηρεσίας με το κράτος μέλος εγκατάστασης ή το κράτος μέλος υποδοχής.

Το Δικαστήριο κρίνει επίσης εσφαλμένη την παραδοχή ότι μια συνδυασμένη μεταφορά, θεωρούμενη στο σύνολό της, είναι συγκρίσιμη με διμερή μεταφορά, υπό το πρίσμα του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν οι κανόνες του άρθρου 1 της οδηγίας 2020/1057. Και τούτο διότι η οδηγία αυτή έχει ως αντικείμενο τη θέσπιση ειδικών κανόνων για την απόσπαση οδηγών μόνο στον τομέα των οδικών μεταφορών. Συνεπώς, ο ενωσιακός νομοθέτης, μη εξομοιώνοντας τις συνδυασμένες μεταφορές, όταν ο ίδιος οδηγός συνοδεύει το όχημα και το φορτίο του, με τις διμερείς μεταφορές, δεν παραβίασε τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων.

²⁵¹ Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 3, 7 και 9 της οδηγίας 2020/1057.

XIII. Ανταγωνισμός

1. Συμπράξεις (άρθρο 101 ΣΛΕΕ)

Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Servier κ.λπ. (C-176/19, [EU:C:2024:549](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Φαρμακευτικά προϊόντα – Αγορά της περινδοπρίλης – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Συμπράξεις – Κατανομή της αγοράς – Δυνητικός ανταγωνισμός – Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – Στρατηγική για την καθυστέρηση της εισόδου γενόσημων εκδοχών της περινδοπρίλης στην αγορά – Συμφωνία φιλικού διακανονισμού ένδικων διαφορών που αφορούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας – Συμφωνία παραχώρησης αδείας εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας – Συμφωνία μεταβίβασης και άδειας χρήσης τεχνολογίας – Άρθρο 102 ΣΛΕΕ – Σχετική αγορά – Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης»

Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά KRKA (C-151/19 P, [EU:C:2024:546](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Φαρμακευτικά προϊόντα – Αγορά της περινδοπρίλης – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Συμπράξεις – Κατανομή της αγοράς – Δυνητικός ανταγωνισμός – Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – Στρατηγική για την καθυστέρηση της εισόδου γενόσημων εκδοχών της περινδοπρίλης στην αγορά – Συμφωνία φιλικού διακανονισμού ένδικων διαφορών που αφορούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας – Συμφωνία παραχώρησης αδείας εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας – Συμφωνία μεταβίβασης και άδειας χρήσης τεχνολογίας»

Το Δικαστήριο δέχεται τις αιτήσεις αναιρέσεως που άσκησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά δύο αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου²⁵² με τις οποίες ακυρώθηκε εν μέρει η απόφαση με την οποία η Επιτροπή είχε διαπιστώσει την ύπαρξη συμπράξεων και κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά του φαρμακευτικού προϊόντος περινδοπρίλη και είχε επιβάλει πρόστιμα στους εμπλεκόμενους παρασκευαστές φαρμάκων²⁵³. Με την απόφασή του επί των αιτήσεων αναιρέσεως, το Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις όσον αφορά τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ, αφενός, των θεμιτών ενεργειών των παρασκευαστών φαρμάκων οι οποίες συνίστανται στο φιλικό διακανονισμό πραγματικών ένδικων διαφορών που αφορούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας στον φαρμακευτικό τομέα και, αφετέρου, των συμφωνιών διά των οποίων κατανέμεται παρανόμως η αγορά φαρμακευτικού προϊόντος υπό το πρόσχημα φιλικού διακανονισμού διαφορών σχετικών με διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Ο φαρμακευτικός όμιλος Servier, του οποίου η μητρική εταιρία Servier SAS εδρεύει στη Γαλλία (στο εξής, μεμονωμένα ή από κοινού: Servier), ανέπτυξε την περινδοπρίλη, φάρμακο που υπάγεται στην κλάση των αναστολέων του μετατρεπτικού ενζύμου της αγγειοτασίνης και χρησιμοποιείται στην καρδιαγγειακή ιατρική, προοριζόμενο, κυρίως, για την καταπολέμηση της υπέρτασης και της καρδιακής ανεπάρκειας. Η αίτηση για τη χορήγηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας σχετικά με το μόριο της περινδοπρίλης κατατέθηκε στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (ΕΓΔΕ) το 1981, η δε ισχύς του διπλώματος έληξε κατά τη δεκαετία του 2000.

²⁵² Αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2018, Servier κ.λπ. κατά Επιτροπής (Τ-691/14, [EU:T:2018:922](#)) και Krka κατά Επιτροπής (Τ-684/14, [EU:T:2018:918](#)) (στο εξής, από κοινού: αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις).

²⁵³ Απόφαση C(2014) 4955 final της Επιτροπής, της 9ης Ιουλίου 2014, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 [ΣΛΕΕ] και του άρθρου 102 [ΣΛΕΕ] [υπόθεση AT.39612 – Perindopril (Servier)] (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Η δραστική φαρμακευτική ουσία της περινδοπρίλης έχει τη μορφή άλατος ερβουμίνης. Το 1988, η Servier κατέθεσε ενώπιον του ΕΓΔΕ πλείονες αιτήσεις χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σχετικά με τις μεθόδους παρασκευής της ως άνω δραστικής ουσίας, τα οποία έληγαν στις 16 Σεπτεμβρίου 2008.

Το 2001 η Servier κατέθεσε ενώπιον του ΕΓΔΕ αίτηση για την κατοχύρωση νέου διπλώματος ευρεσιτεχνίας σχετικά με την περινδοπρίλη και τη μέθοδο παρασκευής της, δίπλωμα το οποίο χορηγήθηκε το 2004 (στο εξής: δίπλωμα ευρεσιτεχνίας 947). Επιπλέον, η Servier κατέθεσε επίσης αιτήσεις χορήγησης εθνικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αντίστοιχων του διπλώματος ευρεσιτεχνίας 947 σε πλείονα κράτη μέλη, προτού αυτά γίνουν συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης για τη χορήγηση ευρωπαϊκών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Από το 2003 και μετά, ανέκυψε σειρά ένδικων διαφορών μεταξύ της Servier και παρασκευαστών γενόσημων φαρμάκων που ετοιμάζονταν να διαθέσουν στην αγορά γενόσημη εκδοχή της περινδοπρίλης. Στο πλαίσιο αυτό, δέκα παρασκευαστές γενόσημων φαρμάκων άσκησαν ανακοπή κατά του διπλώματος ευρεσιτεχνίας 947 ενώπιον του ΕΓΔΕ, του οποίου το τεχνικό συμβούλιο προσφυγών ανακάλεσε το επίμαχο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας τον Μάιο του 2009. Πολλοί παρασκευαστές γενόσημων φαρμάκων αμφισβήτησαν επίσης το κύρος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας 947 ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Από την πλευρά της, η Servier άσκησε αγωγές λόγω προσβολής δικαιωμάτων που αντλούνται από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας καθώς και αιτήσεις λήψης προσωρινών μέτρων κατά των παρασκευαστών των επίμαχων γενόσημων φαρμάκων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η σλοβενική εταιρία KRKA, tovarna zdravil, d.d. (στο εξής: Krka).

Προκειμένου να θέσει τέρμα στις εν λόγω διαφορές, η Servier συνήψε, μεταξύ 2005 και 2007, συμφωνίες φιλικού διακανονισμού ένδικων διαφορών με διάφορους παρασκευαστές γενόσημων φαρμάκων. Ειδικότερα, η Servier συνήψε με την Krka συμφωνία διακανονισμού για το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας 947 και τα αντίστοιχα εθνικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας, συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης και συμφωνία μεταβίβασης και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης (στο εξής: συμφωνίες Krka). Οι συμφωνίες αυτές κάλυπταν όλα τα κράτη που ήταν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, καθώς και κράτη που δεν ήταν μέλη της Ένωσης αλλά αποτελούσαν τις αγορές στις οποίες δραστηριοποιούνταν κατά κύριο λόγο η Krka.

Κατά την Επιτροπή, η Servier και η Krka συνήψαν τις συμφωνίες αυτές με τον αθέμιτο σκοπό να καταλείψουν το έδαφος των καλυπτόμενων χωρών σε δύο σφαίρες επιρροής, καθεμιά από τις οποίες περιλαμβάνει τις κύριες αγορές τους και εντός των οποίων μπορούσαν να ασκούν τις δραστηριότητές τους με τη βεβαιότητα, στην περίπτωση της Servier, ότι δεν θα υφίστατο ανταγωνιστική πίεση από την Krka πέραν των ορίων που προέκυπταν από τις ως άνω συμφωνίες και, όσον αφορά την Krka, ότι δεν θα διέτρεχε τον κίνδυνο να εμπλακεί σε ένδικες διαφορές κινηθείσες από τη Servier λόγω προσβολής δικαιωμάτων που αντλούνται από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Με απόφαση της 9ης Ιουλίου 2014²⁵⁴, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι συμφωνίες που είχε συνάψει η Servier με την Krka και τους λοιπούς παρασκευαστές γενόσημων φαρμάκων συνιστούσαν περιορισμούς του ανταγωνισμού που απαγορεύονται από το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, επισήμανε ότι η Servier είχε παραβεί το άρθρο 102 ΣΛΕΕ αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας στρατηγική αποκλεισμού που κάλυπτε την αγορά της περινδοπρίλης και της σχετικής με τη δραστική ουσία του φαρμάκου αυτού τεχνολογίας στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Κατά συνέπεια, η Επιτροπή επέβαλε στη Servier πρόστιμο συνολικού ύψους 289 727 200 ευρώ για παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, εκ των οποίων 37 661 800 ευρώ για τη συμμετοχή της στις συμφωνίες Krka, καθώς και πρόστιμο ύψους 41 270 000 ευρώ για παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Στην Krka επιβλήθηκε πρόστιμο δέκα εκατομμυρίων ευρώ για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

²⁵⁴ Βλέπε υποσημείωση 253.

Επιληφθέν προσφυγών που άσκησαν η Servier και η Krka, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή είχε διαπράξει νομικά σφάλματα καθόσον χαρακτήρισε τις συμφωνίες Krka ως παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ χωρίς να έχει αποδείξει την ύπαρξη περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου ή ως εκ του αποτελέσματος. Όσον αφορά την παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ που προσάπτεται στη Servier, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι ο ορισμός της αγοράς της περινδοπρίλης στον οποίο είχε προβεί η Επιτροπή ενείχε σφάλματα εκτίμησης τα οποία καθιστούσαν πλημμελείς τις διαπιστώσεις της σχετικά με τη δεσπόζουσα θέση της Servier στη σχετική αγορά.

Κατά συνέπεια, με δύο αποφάσεις που εκδόθηκαν στις 12 Δεκεμβρίου 2018 ²⁵⁵, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την επίδικη απόφαση κατά το μέρος που διαπιστώνει παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ σε σχέση με τις συμφωνίες Krka και παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, καθώς και τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν, αντιστοίχως, στη Servier και στην Krka για τις παραβάσεις αυτές.

Η Επιτροπή άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου δύο αναιρέσεις κατά των ως άνω αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Επί της παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ

α) Ύπαρξη δυνητικού ανταγωνισμού μεταξύ της Servier και της Krka

Το Δικαστήριο εξετάζει, κατά πρώτον, τις αιτιάσεις της Επιτροπής περί σφαλμάτων στα οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της έννοιας του δυνητικού ανταγωνισμού.

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, για τους σκοπούς της εξέτασης, υπό το πρίσμα του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αθέμιτων πρακτικών υπό τη μορφή συμφωνιών οριζόντιας συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, όπως οι συμφωνίες Krka, πρέπει να καθοριστεί, σε πρώτο στάδιο, αν οι πρακτικές αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως περιορισμός του ανταγωνισμού από επιχειρήσεις που τελούν, έστω και δυνητικώς, υπό συνθήκες ανταγωνισμού. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης πρέπει να εξακριβωθεί, σε δεύτερο στάδιο, αν, λαμβανομένων υπόψη των οικονομικών χαρακτηριστικών τους, οι εν λόγω πρακτικές μπορούν να χαρακτηριστούν περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου. Όταν δεν αποδεικνύεται ότι οι πρακτικές αυτές έχουν αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο, πρέπει να εξετάζονται τα αποτελέσματά τους.

Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, το Δικαστήριο κρίνει λυσιτελείς τις αιτιάσεις που αντλούνται από εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της έννοιας του δυνητικού ανταγωνισμού, με το σκεπτικό ότι το Γενικό Δικαστήριο είχε εξετάσει πλείονες αιτιολογικές σκέψεις της επίδικης απόφασης σχετικά με το ζήτημα του δυνητικού ανταγωνισμού μεταξύ της Krka και της Servier, καθώς και ορισμένες αιτιάσεις που προέβαλε συναφώς η Servier.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι κατά τον χρόνο σύναψης των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka υπήρχαν συγκλίνουσες ενδείξεις οι οποίες μπορούσαν να δημιουργήσουν στη Servier και την Krka την πεποίθηση ότι το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας 947 ήταν έγκυρο, συνήγαγε από τις εν λόγω ενδείξεις ότι αποκλειόταν πλέον ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών στις εθνικές αγορές εντός της Ένωσης και ότι, επομένως, δεν υπήρχε δυνητικός ανταγωνισμός μεταξύ τους.

Προκειμένου όμως να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό περί απουσίας δυνητικού ανταγωνισμού, το Γενικό Δικαστήριο όφειλε να εξακριβώσει αν η Επιτροπή δεν είχε μπορέσει να αποδείξει ότι κατά την ημερομηνία σύναψης των συμφωνιών Krka δεν υφίσταντο πραγματικές και συγκεκριμένες

²⁵⁵ Βλέπε υποσημείωση 254.

δυνατότητες να εισέλθει η Krka στη σχετική αγορά και να ανταγωνισθεί τη Servier, λαμβανομένων υπόψη των επαρκών προπαρασκευαστικών ενεργειών και της απουσίας ανυπέρβλητων εμποδίων για την είσοδο στην αγορά αυτή.

Εντούτοις, αντί να προβεί στις αναγκαίες εξακριβώσεις επί του ζητήματος αυτού, το Γενικό Δικαστήριο περιορίστηκε στη διαπίστωση ότι η Servier και η Krka ήταν πεπεισμένες ότι το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας 947 ήταν έγκυρο και ότι η συμπεριφορά της Krka που συνίστατο στη διατήρηση της ανταγωνιστικής πίεσης επί της Servier μπορούσε να εξηγηθεί από την επιθυμία της να ενισχύσει τη θέση της στις ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις προκειμένου να επιτευχθεί συμφωνία διακανονισμού συνοδευόμενη από συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης. Το Γενικό Δικαστήριο έσφαλε έτσι ως προς τη νομική σημασία της σχετικής με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας κατάστασης που διαπιστώθηκε στις επίμαχες αγορές, καθώς και ως προς τη σημασία των προθέσεων των μερών. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε να αιτιολογήσει τη σιωπηρή διαπίστωσή του ότι η Servier και η Krka δεν ήταν πλέον δυνητικές ανταγωνίστριες, παρά τα στοιχεία της επίδικης απόφασης που κατέτειναν στην περί του αντιθέτου απόδειξη.

Επιπλέον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, κατά την εξέταση του πλαισίου εντός του οποίου συνήφθησαν οι συμφωνίες διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka, το Γενικό Δικαστήριο όχι μόνον παραμόρφωσε το σαφές και ακριβές περιεχόμενο της απόφασης βρετανικού δικαστηρίου σχετικά με ασκηθείσα από την Krka ανταγωγή με αίτημα την ακύρωση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας 947, αλλά παραμόρφωσε και την έννοια και το περιεχόμενο της επίδικης απόφασης όσον αφορά τα αποτελέσματα απόφασης του τμήματος ανακοπών του ΕΓΔΕ που είχε επικυρώσει το εν λόγω δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δέχεται τις αιτιάσεις της Επιτροπής περί σφαλμάτων στα οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της έννοιας του δυνητικού ανταγωνισμού.

β) Χαρακτηρισμός των συμφωνιών Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι δεν υφίσταται περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου.

Στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, σε περίπτωση πραγματικής ένδικης διαφοράς που αφορά δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, συμφωνία διακανονισμού της ίδιας διαφοράς η οποία περιέχει ρήτρες που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, συνδυαζόμενη με συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης για το εν λόγω δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, μπορεί να χαρακτηριστεί περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου μόνον εφόσον η Επιτροπή αποδείξει ότι η ως άνω συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης δεν συνιστά συναλλαγή συναφθείσα υπό τους συνήθεις όρους της αγοράς και ότι, συνεπώς, συγκαλύπτει αντίστροφη πληρωμή.

Εντούτοις, κατά το Δικαστήριο, η συλλογιστική αυτή δεν λαμβάνει υπόψη την ίδια τη φύση των επίμαχων συμφωνιών, οι οποίες δεν συνίστανται σε απλή συμφωνία διακανονισμού διαφοράς σχετικής με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας έναντι αντίστροφης πληρωμής, αλλά σε συμφωνία κατανομής των αγορών σε δύο ζώνες, η μία εκ των οποίων δεν εμπίπτει, εξάλλου, στο πεδίο της παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Λόγω αυτής της πλάνης, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον η καταλογιζόμενη στη Servier και στην Krka παραβατική πρακτική μπορούσε να χαρακτηριστεί περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, κατόπιν ανάλυσης της μορφής και των νομικών χαρακτηριστικών των συμφωνιών που αποσκοπούσαν να θέσουν σε εφαρμογή την πρακτική αυτή, ενώ όφειλε να εκτιμήσει τον βαθμό οικονομικής βλαπτικότητας των εν λόγω συμφωνιών, αναλύοντας λεπτομερώς τα χαρακτηριστικά, τους σκοπούς και το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονταν.

Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι, στο μέτρο που οι συμφωνίες διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka δεν είχαν αναθέσει τμήμα της αγοράς στην Krka, δεν μπορούσε να συναχθεί η ύπαρξη κατανομής της αγοράς, υπέπεσε επίσης σε πλάνη κατά την ερμηνεία του άρθρου 101, παράγραφος 1, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ, καθόσον η απαγόρευση των συμφωνιών που συνίστανται στην κατανομή των αγορών την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή δεν περιορίζεται στις συμφωνίες με τις οποίες καθιερώνεται «αυστηρή» κατανομή μεταξύ των αγορών.

Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε και σε άλλη πλάνη περί το δίκαιο καθόσον περιέλαβε στη συλλογιστική του σχετικά με την απουσία περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου εκτιμήσεις σχετικά με τον φερόμενο υποθετικό χαρακτήρα των δυνητικών αποτελεσμάτων των επίμαχων συμφωνιών, ενώ δεν συντρέχει λόγος να αναζητηθούν, ούτε, κατά μείζονα λόγο, να αποδειχθούν τα αποτελέσματα επί του ανταγωνισμού πρακτικών οι οποίες χαρακτηρίζονται ως περιορισμοί του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, ακόμη και στο πλαίσιο πιθανής εξέτασης του κατά πόσον η επίμαχη συμπεριφορά είναι επιζήμια στον βαθμό που απαιτείται για έναν τέτοιο χαρακτηρισμό.

Ομοίως, το Γενικό Δικαστήριο, προσάπτοντας στην Επιτροπή ότι δεν είχε αποδείξει, κατ' ουσίαν, ότι η Servier ή η Krka είχαν την πρόθεση να περιορίσουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, μολονότι δεν απαιτούνταν τέτοια απόδειξη προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, υπέπεσε επίσης σε πλάνη περί το δίκαιο.

Περαιτέρω, το Γενικό Δικαστήριο παραβίασε την αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων καθόσον έκρινε ότι υφίσταται νομική διάκριση, όσον αφορά τη συνεκτίμηση αποσπασματικών και διασκορπισμένων στοιχείων προς απόδειξη της ύπαρξης παράβασης, μεταξύ των περιπτώσεων στις οποίες η Επιτροπή έχει στη διάθεσή της, όπως εν προκειμένω, το περιεχόμενο αντίθετων προς τον ανταγωνισμό συμφωνιών και εκείνων στις οποίες δεν έχει στη διάθεσή της τέτοιο περιεχόμενο. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πρόσθετη πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι συμπεράσματα που αντλούνται από αποσπάσματα ηλεκτρονικών μηνυμάτων ή άλλα έγγραφα τα οποία υποτίθεται ότι αποδεικνύουν τις προθέσεις των μερών δεν μπορούν να θέσουν ευχερώς υπό αμφισβήτηση συμπέρασμα βασισμένο στο ίδιο το περιεχόμενο των επίμαχων συμφωνιών.

Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η δυνατότητα να επιφέρει μια άδεια εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας, σε ορισμένες γεωγραφικές αγορές, θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα ουδόλως ασκεί επιρροή προκειμένου να εκτιμηθεί αν πρέπει να χαρακτηριστεί ως περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τα θετικά αποτελέσματα της συμφωνίας παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka στις κύριες αγορές της Krka, υπέπεσε σε πλάνη κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, κατά μείζονα δε λόγο διότι οι κύριες αγορές της Krka δεν εμπίπτουν στο γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής της παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Λαμβανομένων υπόψη των ως άνω σφαλμάτων, το Δικαστήριο χαρακτηρίζει μη σύμνομη τη συλλογιστική βάσει της οποίας το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν υπήρχε περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου οφειλόμενος στις συμφωνίες Krka.

γ) Χαρακτηρισμός των συμφωνιών Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος

Κατά τρίτον, το Δικαστήριο ανατρέπει το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει ότι οι συμφωνίες Krka είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού, καθότι το θεσμικό αυτό όργανο δεν μπόρεσε να αποδείξει ότι αν δεν υπήρχαν οι επίμαχες συμφωνίες, η Krka θα είχε κατά πάσα πιθανότητα εισέλθει στις κύριες αγορές της Servier.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί η ύπαρξη αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων προκληθέντων από συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, πρέπει να συγκριθεί η κατάσταση του ανταγωνισμού που προέκυψε από τη συμφωνία αυτή και η κατάσταση

που θα υφίστατο αν δεν υπήρχε η συμφωνία αυτή. Η μέθοδος αυτή, η οποία καλείται «αντίστροφη», απαιτεί να λαμβάνεται υπόψη το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η συμφωνία. Επομένως, το αντίστροφο σενάριο, με βάση την παραδοχή ότι δεν υφίσταται η εν λόγω συμφωνία, πρέπει να είναι ρεαλιστικό και αξιόπιστο.

Υπό το πρίσμα της διευκρίνισης αυτής, το Δικαστήριο κρίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη, ως προς τρία κύρια ζητήματα, τα χαρακτηριστικά της αντίστροφης μεθόδου για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η εκτίμηση των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων της συμφωνίας διακανονισμού Kkrka στηριζόταν σε υποθετική προσέγγιση και σε ελλιπή εξέταση των αποτελεσμάτων αυτών, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν συμπεριέλαβε στο αντίστροφο σενάριο την πραγματική εξέλιξη των μεταγενέστερων της συμφωνίας γεγονότων. Ωστόσο, η συλλογιστική αυτή του Γενικού Δικαστηρίου δεν λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι το αντίστροφο σενάριο, το οποίο, εξ ορισμού, είναι υποθετικό, υπό την έννοια ότι δεν πραγματοποιήθηκε, δεν μπορεί να στηρίζεται σε στοιχεία μεταγενέστερα της σύναψης της εν λόγω συμφωνίας.

Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη καθόσον έκρινε ότι η νομολογία κατά την οποία μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος λόγω των δυνητικών αποτελεσμάτων της παύει να εφαρμόζεται όταν η συμφωνία έχει τεθεί σε εφαρμογή, για τον λόγο ότι μπορούν να παρατηρηθούν τα πραγματικά αποτελέσματα της συμφωνίας επί του ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, όταν, όπως εν προκειμένω, μια συμφωνία δεν έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή, αλλά, αντιθέτως, τη διατήρηση του αριθμού ή της συμπεριφοράς ανταγωνιστικών επιχειρήσεων που είναι ήδη παρούσες στο εσωτερικό της αγοράς, η απλή σύγκριση μεταξύ των καταστάσεων που διαπιστώθηκαν στην εν λόγω αγορά πριν και μετά τη θέση σε εφαρμογή της συμφωνίας δεν αρκεί για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αποτέλεσμα, δεδομένου ότι το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αποτέλεσμα συνίσταται στη βέβαιη, λόγω της συμφωνίας αυτής, εξάλειψη μιας πηγής ανταγωνισμού η οποία, κατά τον χρόνο σύναψης της συμφωνίας, παραμένει δυνητική.

Τρίτον, από τη νομολογία προκύπτει ότι η Επιτροπή, όταν εφαρμόζει το αντίστροφο σενάριο προκειμένου να εξετάσει συμφωνία φιλικού διακανονισμού ένδικης διαφοράς σχετικής με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μεταξύ παρασκευαστή πρωτότυπων φαρμάκων και παρασκευαστή γενόσημων, δεν υποχρεούται να διατυπώνει οριστικά συμπεράσματα σχετικά με τις πιθανότητες επιτυχίας του παρασκευαστή γενόσημων φαρμάκων στην ένδικη διαφορά με αντικείμενο το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή σχετικά με την πιθανότητα σύναψης λιγότερο περιοριστικής συμφωνίας. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει ότι, αν δεν υφίστατο η συμφωνία διακανονισμού, η Kkrka θα είχε πιθανώς εισέλθει στις επίμαχες αγορές και ότι η συνέχιση των ένδικων διαδικασιών με τις οποίες αμφισβητούνταν το κύρος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας 947 θα είχε πιθανώς, ακόμη και ευλόγως, οδηγήσει σε ταχύτερη ή πληρέστερη ακύρωση του συγκεκριμένου διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο που διαπιστώθηκε κατά τα ανωτέρω καθιστά μη σύννομη στο σύνολό της τη συλλογιστική βάσει της οποίας το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι οι συμφωνίες Kkrka δεν αποτελούν περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος.

2. Επί της παράβασης του άρθρου 102 ΣΛΕΕ

Κατά τέταρτον, το Δικαστήριο απορρίπτει το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου ότι ο ορισμός της σχετικής αγοράς προϊόντος στον οποίο προέβη η Επιτροπή προκειμένου να εξετάσει την ύπαρξη κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης από τη Servier περιείχε σφάλματα ικανά να καταστήσουν πλημμελή την εξέταση αυτή. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο είχε μεταξύ άλλων προσάψει στην Επιτροπή ότι

εσφαλμένως περιόρισε τη σχετική αγορά μόνο στην περινδοπρίλη, εξαιρουμένων των λοιπών φαρμάκων που εμπίπτουν στην κατηγορία των αναστολέων του μετατρεπτικού ενζύμου της αγγειοτασίνης (στο εξής: φάρμακα ΑΜΕ).

Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο ορισμός της σχετικής αγοράς, ο οποίος προηγείται της εκτίμησης ενδεχόμενης δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, προϋποθέτει τον ορισμό, πρώτον, της αγοράς των προϊόντων και, δεύτερον, της γεωγραφικής αγοράς.

Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει ότι η έννοια της σχετικής αγοράς προϋποθέτει επαρκή βαθμό εναλλαξιμότητας μεταξύ των προϊόντων ή των υπηρεσιών που αποτελούν μέρος της. Ειδικότερα, η εξέταση της οικονομικής δυνατότητας υποκατάστασης μεταξύ φαρμάκων πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα της μεταφοράς των μεριδίων των πωλήσεων μεταξύ φαρμάκων προοριζόμενων για την ίδια θεραπευτική ένδειξη, η οποία προκαλείται από τις μεταβολές των σχετικών τιμών των φαρμάκων. Η διαπίστωση της έλλειψης μιας τέτοιας δυνατότητας υποκατάστασης αποκαλύπτει την ύπαρξη διακριτής αγοράς και τούτο ανεξαρτήτως των αιτίων της.

Δεδομένου όμως ότι η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε εναλλαξιμότητα μεταξύ της περινδοπρίλης και των λοιπών φαρμάκων ΑΜΕ υπό το πρίσμα της μη αμφισβητούμενης από τη Servier διαπίστωσης της σχετικής ανελαστικότητας της ζήτησης περινδοπρίλης σε σχέση με τη μεγάλη πτώση των τιμών των λοιπών φαρμάκων ΑΜΕ στις σχετικές αγορές, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον καταλόγισε στην Επιτροπή ότι περιόρισε τη σχετική αγορά μόνο στην περινδοπρίλη.

Δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε εν συνεχεία ότι το συμπέρασμα της Επιτροπής όσον αφορά την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσης της Servier στην αγορά της τεχνολογίας σχετικά με τη δραστική ουσία της περινδοπρίλης βασιζόταν στην εσφαλμένη οριοθέτηση της σχετικής αγοράς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι εκτιμήσεις αυτές του Γενικού Δικαστηρίου στηρίζονται σε εσφαλμένη παραδοχή και είναι, ως εκ τούτου, μη σύμφωνες.

Δεδομένου ότι έγιναν δεκτοί οι λόγοι αναιρέσεως της Επιτροπής σχετικά με τα προαναφερθέντα σφάλματα, το Δικαστήριο αναιρεί εν μέρει τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις.

3. *Επί των προσφυγών ακυρώσεως που άσκησαν η Servier και η Krka*

Το Δικαστήριο εκτιμά, κατά πέμπτον, ότι η υπόθεση είναι ώριμη προς εκδίκαση όσον αφορά τους λόγους ακυρώσεως που προέβαλαν η Servier και η Krka ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου να αμφισβητήσουν τον χαρακτηρισμό, στην επίδικη απόφαση, των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, καθώς και τον χαρακτηρισμό της συμφωνίας διακανονισμού Krka και της συμφωνίας μεταβίβασης και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος.

Όσον αφορά, αφενός, τον χαρακτηρισμό των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, το Δικαστήριο εξετάζει, κατ' αρχάς, αν η Επιτροπή ορθώς χαρακτήρισε τις συμφωνίες αυτές ως περιορισμό του δυνητικού ανταγωνισμού που ασκούσε η Krka στη Servier. Προς τούτο, εξετάζει αν, κατά την ημερομηνία σύναψης των ως άνω συμφωνιών, υπήρχαν πραγματικές και συγκεκριμένες πιθανότητες να εισέλθει η Krka στην αγορά της περινδοπρίλης και να ανταγωνιστεί τη Servier.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η ύπαρξη, αυτή καθαυτήν, διπλώματος ευρεσιτεχνίας το οποίο προστατεύει τη μέθοδο παρασκευής δραστικής ουσίας που έχει περιέλθει σε δημόσια χρήση δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ανυπέρβλητο εμπόδιο για την είσοδο στην αγορά γενόσημων φαρμάκων με βάση τη συγκεκριμένη δραστική ουσία. Επομένως, η ύπαρξη τέτοιου διπλώματος ευρεσιτεχνίας δεν εμποδίζει να χαρακτηριστεί ως «δυνητικός ανταγωνιστής» του παρασκευαστή του

οικείου πρωτότυπου φαρμάκου ο παρασκευαστής γενόσημων φαρμάκων ο οποίος έχει πράγματι σταθερή βούληση καθώς και ικανότητα εισόδου στην αγορά και ο οποίος, με τις ενέργειές του, δείχνει έτοιμος να αμφισβητήσει το κύρος του εν λόγω διπλώματος ευρεσιτεχνίας και να αναλάβει τον κίνδυνο να αντιμετωπίσει, κατά την είσοδό του στην αγορά, αγωγή λόγω προσβολής που θα ασκήσει ο κάτοχος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Όσον αφορά τη σταθερή βούληση της Krka να συνεχίσει τις προσπάθειές της για τη διάθεση της περινδοπρίλης της στην αγορά παρά τις δικαστικές ήττες που υπέστη το 2006 στο πλαίσιο ένδικων διαφορών σχετικών με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας με αντίδικο τη Servier, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι από τα αποδεικτικά στοιχεία που παραθέτει η Επιτροπή στην επίδικη απόφαση προκύπτει ότι η Krka δεν είχε σταματήσει τις προσπάθειές της να εισέλθει στις κύριες αγορές της Servier.

Εξάλλου, ούτε το γεγονός ότι η Krka διαπραγματεύθηκε με τη Servier με σκοπό τη σύναψη των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka αρκεί για να αποδειχθεί ότι η Krka δεν είχε πλέον τη σταθερή βούληση να ανταγωνιστεί τη Servier.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Krka ήταν δυνητική ανταγωνίστρια της Servier κατά την ημερομηνία σύναψης των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka.

Το Δικαστήριο εξετάζει, σε δεύτερο στάδιο, εάν ήταν εσφαλμένη η εκτίμηση της Επιτροπής ότι οι συμφωνίες διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka είχαν ως αντικείμενο την κατανομή των αγορών της περινδοπρίλης.

Συναφώς, υπογραμμίζει ότι το γεγονός ότι είναι δυνατόν να συναφθούν συμφωνίες φιλικού διακανονισμού ένδικης διαφοράς σχετικής με διπλώματα ευρεσιτεχνίας, όπως και συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης που συνδέονται με τέτοιες συμφωνίες, για σκοπό που ενδέχεται να είναι θεμιτός δεν σημαίνει ότι εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, εφόσον αποδεικνύεται ότι οι συμφωνίες αυτές αποσκοπούν στον περιορισμό του ανταγωνισμού. Εν προκειμένω, προκύπτει επιπλέον σαφώς από τους όρους των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka και από τις περιστάσεις υπό τις οποίες συνήφθησαν οι συμφωνίες αυτές ότι, από οικονομική άποψη, οι εν λόγω συμφωνίες συνδέονται μεταξύ τους και δεν μπορούν να εξεταστούν χωριστά.

Ωστόσο, το συνδυαστικό αποτέλεσμα της συμφωνίας παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka, με την οποία η Servier δέχθηκε να μην αντιταχθεί στην εμπορία εκ μέρους της Krka, στις κύριες αγορές της, γενόσημης εκδοχής της περινδοπρίλης, και της συμφωνίας διακανονισμού, η οποία προβλέπει υποχρέωση μη προσβολής δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας από την Krka στις κύριες αγορές της Servier, ισοδυναμεί, από οικονομικής απόψεως, με *quid pro quo* που παρέχει τη δυνατότητα στη Servier και την Krka να διατηρήσουν, στις αντίστοιχες κύριες αγορές τους, ευνοϊκότερη θέση. Ένα τέτοιο σύνολο συμφωνιών συνεπάγεται, κατ' αρχήν, κατανομή των αγορών και, ως εκ τούτου, περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, ο οποίος δεν μπορεί να σχετικοποιηθεί ή να αντισταθμιστεί από ενδεχόμενα θετικά ή και ευνοϊκά επί του ανταγωνισμού αποτελέσματα, για όποια αγορά κι αν πρόκειται.

Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν με την επίδικη απόφαση αποδεικνύουν την ύπαρξη της πρακτικής με την οποία η Servier και η Krka είχαν κατανείμει την αγορά της περινδοπρίλης μέσω των συμφωνιών διακανονισμού και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka και αρκούν για να δικαιολογήσουν τον χαρακτηρισμό της πρακτικής αυτής ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου.

Όσον αφορά, αφετέρου, τον χαρακτηρισμό της συμφωνίας διακανονισμού και της συμφωνίας μεταβίβασης και παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι εναπέκειτο στην Επιτροπή να συγκρίνει την κατάσταση του ανταγωνισμού που προκύπτει από τις συμφωνίες αυτές με την κατάσταση του

ανταγωνισμού που θα προέκυπτε βάσει ενός ρεαλιστικού και αξιόπιστου αντίστροφου σεναρίου. Στο μέτρο, όμως, που, εν προκειμένω, ο επίμαχος περιορισμός του ανταγωνισμού συνίστατο στην εξάλειψη της πηγής δυνητικού ανταγωνισμού που ασκούσε η Krka στη Servier, η ανάλυση του αντίστροφου σεναρίου αντιστοιχούσε, κατ' ουσίαν, στην ανάλυση της ύπαρξης του εν λόγω δυνητικού ανταγωνισμού.

Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων αυτών, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή βασίμως εκτίμησε ότι η Krka αποτελούσε μία από τις πλέον άμεσες απειλές για τη Servier, διότι είχε πραγματικές και συγκεκριμένες δυνατότητες εισόδου στις αγορές της Γαλλίας, των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου. Αν δεν υφίσταντο οι συμφωνίες Krka, δεν θα είχε εξαλειφθεί η δυνατότητα εισόδου της Krka, μέσω της δικής της περινδοπρίλης, στην οικεία αγορά. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή απέδειξε ότι η εξάλειψη της πηγής αυτής δυνητικού ανταγωνισμού μέσω της εφαρμογής των εν λόγω συμφωνιών είχε ως αποτέλεσμα τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού. Το ως άνω αποτέλεσμα, το οποίο δεν είναι ούτε υποθετικό ούτε δυνητικό, αλλά πραγματικό, είναι ικανό να δικαιολογήσει τον χαρακτηρισμό του περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αποτελέσματος που έγινε δεκτός στην επίδικη απόφαση.

Το Δικαστήριο, μολονότι αποφάνθηκε, κατά τα ανωτέρω, επί ορισμένων λόγων ακυρώσεως που προέβλεπε η Servier και η Krka ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, διαπιστώνει, εντούτοις, ότι η διαφορά δεν είναι εξ ολοκλήρου ώριμη προς εκδίκαση. Ως εκ τούτου, αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του ζητήματος του χαρακτηρισμού της συμφωνίας μεταβίβασης και παραχώρησης εκμετάλλευσης Krka ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, καθώς και, στην υπόθεση Επιτροπή κατά Servier κ.λπ. (C-176/19 P), επί των λοιπών λόγων ακυρώσεως που αφορούν την παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και επί των επικουρικών λόγων ακυρώσεως με τους οποίους αμφισβητείται το ύψος του προστίμου.

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, FIFA (C-650/22, [EU:C:2024:824](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Εσωτερική αγορά – Ανταγωνισμός – Ρύθμιση θεσπισθείσα από διεθνή αθλητική ομοσπονδία και εφαρμοζόμενη από αυτήν με τη συνδρομή των μελών της – Επαγγελματικό ποδόσφαιρο – Φορείς ιδιωτικού δικαίου στους οποίους έχουν ανατεθεί ρυθμιστικές και ελεγκτικές εξουσίες, καθώς και εξουσίες επιβολής κυρώσεων – Κανονισμός ιδιότητας και μεταγραφών ποδοσφαιριστών – Κανόνες περί συμβάσεων εργασίας που συνάπτονται μεταξύ συλλόγων και ποδοσφαιριστών – Πρόωρη λύση συμβάσεως εργασίας από τον ποδοσφαιριστή – Αποζημίωση την οποία υποχρεούται να καταβάλει ο ποδοσφαιριστής – Αλληλέγγυα και εις ολόκληρον ευθύνη του νέου συλλόγου ο οποίος προσλαμβάνει τον ποδοσφαιριστή – Κυρώσεις – Απαγόρευση χορηγήσεως του διεθνούς πιστοποιητικού μεταγραφής του ποδοσφαιριστή και εγγραφής του ενόσω εκκρεμεί διαφορά σχετικά με την πρόωρη λύση της συμβάσεως εργασίας – Απαγόρευση μεταγραφής άλλων ποδοσφαιριστών – Άρθρο 45 ΣΛΕΕ – Εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων – Δικαιολόγηση – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων έχουσα ως αντικείμενο την παρεμπόδιση ή τον περιορισμό του ανταγωνισμού – Αγορά εργασίας – Πρόσληψη ποδοσφαιριστών από τους συλλόγους – Αγορά των διασυλλογικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων – Συμμετοχή των συλλόγων και των ποδοσφαιριστών στις αθλητικές διοργανώσεις – Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – Εξαίρεση»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το cour d'appel de Mons (εφετείο Μονς, Βέλγιο), το Δικαστήριο αποφαινεται επί της εφαρμογής του οικονομικού δικαίου της Ένωσης στην περίπτωση κανόνων θεσπισθέντων από διεθνή αθλητική ομοσπονδία²⁵⁶. Με την παρούσα απόφαση διευκρινίζει τον τρόπο εφαρμογής των άρθρων της Συνθήκης ΛΕΕ με τα οποία

²⁵⁶ Βλ. αποφάσεις της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Royal Antwerp Football Club (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#)), της 21ης Δεκεμβρίου 2023, European Superleague Company (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)), και της 21ης Δεκεμβρίου 2023, International Skating Union κατά Επιτροπής (C-124/21 P, [EU:C:2023:1012](#)).

προβλέπεται η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και η απαγόρευση των συμπράξεων ²⁵⁷ στην περίπτωση κανόνων τους οποίους έχει θεσπίσει διεθνής αθλητική ομοσπονδία σχετικά με την ιδιότητα και τις μεταγραφές των ποδοσφαιριστών.

Η Fédération internationale de football association (Διεθνής Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία) (FIFA) είναι ένωση ελβετικού δικαίου η οποία έχει ως σκοπό, μεταξύ άλλων, τη θέσπιση κανόνων που διέπουν το ποδόσφαιρο και τα συναφή ζητήματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελείται από εθνικές ποδοσφαιρικές ομοσπονδίες οι οποίες υπέχουν, μεταξύ άλλων, την υποχρέωση να επιβάλλουν στα μέλη τους ή στα συνδεδεμένα μέλη τους την τήρηση του συνόλου των κανόνων που θεσπίζει η FIFA.

Το 2014 η FIFA θέσπισε τον «Κανονισμό Ιδιότητας και Μεταγραφών των Ποδοσφαιριστών» (στο εξής: ΚΙΜΠ). Ο ΚΙΜΠ προβλέπει μεταξύ άλλων ότι κάθε επαγγελματικός ποδοσφαιρικός σύλλογος που προσλαμβάνει ποδοσφαιριστή κατόπιν λύσεως συμβάσεως εργασίας χωρίς νόμιμη αιτία ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον για την καταβολή της αποζημίωσης την οποία μπορεί να οφείλει ο συγκεκριμένος ποδοσφαιριστής στον προηγούμενο σύλλογό του, αποζημίωση η οποία καθορίζεται βάσει διαφόρων κριτηρίων που απαριθμούνται στον εν λόγω κανονισμό ²⁵⁸. Ο ΚΙΜΠ ορίζει επίσης ότι ο νέος σύλλογος θεωρείται ότι παρακίνησε τον ποδοσφαιριστή να λύσει τη σύμβαση εργασίας με τον προηγούμενο σύλλογό του, προβλέπει δε, σε ορισμένες περιπτώσεις, την επιβολή στον νέο σύλλογο αθλητικής κυρώσεως, η οποία συνίσταται σε απαγόρευση οποιασδήποτε νέας μεταγραφής ποδοσφαιριστή κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου ²⁵⁹. Τέλος, ο ΚΙΜΠ ορίζει ότι η εθνική ποδοσφαιρική ομοσπονδία στην οποία υπάγεται ο προηγούμενος σύλλογος δεν μπορεί να εκδώσει διεθνές πιστοποιητικό μεταγραφής (ΔΠΜ) για τον ποδοσφαιριστή εάν υφίσταται μεταξύ του προηγούμενου συλλόγου και του ποδοσφαιριστή διαφορά οφειλόμενη σε πρόωρη λύση συμβάσεως εργασίας χωρίς αμοιβαία συμφωνία ²⁶⁰.

Ο BZ είναι πρώην επαγγελματίας ποδοσφαιριστής ο οποίος κατοικεί στο Παρίσι (Γαλλία). Τον Αύγουστο του 2013 υπέγραψε σύμβαση εργασίας τετραετούς ισχύος με επαγγελματικό ποδοσφαιρικό σύλλογο εδρεύοντα στη Ρωσία. Το επόμενο έτος, ο συγκεκριμένος σύλλογος έλυσε την ως άνω σύμβαση για λόγους που αφορούσαν, κατ' αυτόν, την υπαίτια συμπεριφορά του BZ, προσέφυγε δε ενώπιον του τμήματος επιλύσεως διαφορών της FIFA με αίτημα να υποχρεωθεί ο BZ στην καταβολή αποζημίωσης ύψους 20 εκατομμυρίων ευρώ, λόγω «λύσεως συμβάσεως χωρίς νόμιμη αιτία», κατά την έννοια του ΚΙΜΠ.

Τον Μάιο του 2015 το τμήμα επιλύσεως διαφορών της FIFA δέχθηκε εν μέρει το αίτημα του συλλόγου, υποχρεώνοντας τον BZ να καταβάλει στον σύλλογο αποζημίωση ύψους 10,5 εκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον, έκρινε ότι ο ΚΙΜΠ, καθόσον προβλέπει ότι οποιοσδήποτε νέος επαγγελματικός ποδοσφαιρικός σύλλογος προσλάβει τον ποδοσφαιριστή ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον για την καταβολή της αποζημίωσης, δεν θα είχε εφαρμογή στο μέλλον στην περίπτωση του BZ. Τον Μάιο του 2016 το Διαιτητικό Αθλητικό Δικαστήριο επικύρωσε την ως άνω απόφαση κατόπιν εφέσεως.

Τον Δεκέμβριο του 2015 ο BZ άσκησε αγωγή ενώπιον του tribunal de commerce du Hainaut (division de Charleroi) (εμποροδικείου Hainaut, τμήμα Charleroi, Βέλγιο) με αίτημα να υποχρεωθούν η FIFA και η Union royale belge des sociétés de football association ASBL (Βελγική Βασιλική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία) (URBSFA) να του καταβάλουν αποζημίωση ύψους 6 εκατομμυρίων ευρώ, προς αποκατάσταση της ζημίας την οποία θεωρούσε ότι υπέστη καθόσον δεν προσελήφθη, το 2015, από

²⁵⁷ Άρθρο 45 και άρθρο 101 ΣΛΕΕ, αντιστοίχως.

²⁵⁸ Βλ. άρθρο 17, σημεία 1 και 2, του ΚΙΜΠ.

²⁵⁹ Βλ. άρθρο 17, σημείο 4, του ΚΙΜΠ.

²⁶⁰ Δεδομένου ότι το διεθνές πιστοποιητικό μεταγραφής είναι απαραίτητο για την εγγραφή του ποδοσφαιριστή στον νέο σύλλογο, άνευ του πιστοποιητικού αυτού ο συγκεκριμένος ποδοσφαιριστής δεν έχει κατά συνέπεια δικαίωμα συμμετοχής σε ποδοσφαιρικές διοργανώσεις για λογαριασμό του νέου συλλόγου. Βλ. άρθρο 9, παράγραφος 1, του ΚΙΜΠ και άρθρο 8.2.7 του παραρτήματος 3 του ΚΙΜΠ.

τον βελγικό σύλλογο Sporting du Pays de Charleroi SA, λόγω των απαιτήσεων που επέβαλλε ο ΚΙΜΠ. Τον Ιανουάριο του 2017 το εν λόγω δικαστήριο έκρινε κατ' αρχήν βάσιμη την αγωγή και υποχρέωσε τις δύο ομοσπονδίες στην καταβολή προσωρινώς υπολογιζομένου ποσού.

Επιληφθέν εφέσεως που άσκησε η FIFA, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινισθεί το ζήτημα αν, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων του αθλήματος, οι οποίες σχετίζονται με την εύρυθμη διεξαγωγή των αθλητικών διοργανώσεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι επίμαχοι κανόνες συνιστούν εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και ότι παρεμποδίζουν τον ανταγωνισμό.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες έχουν άμεσο αντίκτυπο στους όρους εργασίας των ποδοσφαιριστών και, επομένως, στην οικονομική δραστηριότητά τους. Επιπλέον, δεδομένου ότι η σύνθεση των ομάδων αποτελεί μία από τις βασικές παραμέτρους των διοργανώσεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω κανόνες έχουν άμεσο αντίκτυπο στους όρους ασκήσεως της οικονομικής δραστηριότητας που συνεπάγονται οι διοργανώσεις αυτές και στον ανταγωνισμό μεταξύ των συλλόγων που ασκούν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Ως εκ τούτου, οι επίμαχοι κανόνες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 45 και 101 ΣΛΕΕ, τους οποίους το Δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών του καθεστώτος που διέπει τις δύο διατάξεις, ερμηνεύει διαδοχικώς.

Κατά πρώτον, όσον αφορά το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι υφίσταται εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Επισημαίνει συναφώς ότι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες δύνανται να περιαγάγουν σε δυσμενή θέση τους ποδοσφαιριστές οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν την οικονομική δραστηριότητά τους σε νέο σύλλογο εδρεύοντα εντός άλλου κράτους μέλους από εκείνο της διαμονής ή του τρέχοντος τόπου εργασίας των ποδοσφαιριστών, λύοντας μονομερώς τη σύμβαση εργασίας τους με τον προηγούμενο σύλλογό τους, επικαλούμενοι αιτία την οποία ο προηγούμενος σύλλογος θεωρεί ή ενδέχεται να θεωρήσει μη νόμιμη. Πράγματι, η ύπαρξη των εν λόγω κανόνων και η συνδυαστική εφαρμογή τους έχουν ως συνέπεια ότι οι σύλλογοι που επιθυμούν να προσλάβουν τέτοιους ποδοσφαιριστές διατρέχουν σοβαρούς νομικούς κινδύνους, απρόβλεπτους και δυνητικώς ιδιαιτέρως μεγάλους οικονομικούς κινδύνους, καθώς και μείζονος σημασίας κινδύνους αθλητικής φύσεως, οι οποίοι, θεωρούμενοι από κοινού, δύνανται σαφώς να τους αποθαρρύνουν από την πρόσληψη των ποδοσφαιριστών αυτών.

Σχετικά με την ύπαρξη ενδεχόμενης δικαιολογήσεως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο σκοπός της διασφάλισης της σύννομης διεξαγωγής των αθλητικών διοργανώσεων συνιστά θεμιτό σκοπό γενικού συμφέροντος τον οποίο δύναται να επιδιώκει αθλητική ομοσπονδία ή ένωση. Ο συγκεκριμένος σκοπός έχει, εξάλλου, ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση του ποδοσφαίρου, λαμβανομένου υπόψη του ουσιώδους ρόλου που έχει η αθλητική αξία κατά τη διεξαγωγή των διοργανώσεων. Επιπλέον, δεδομένου ότι η σύνθεση των ομάδων αποτελεί μία από τις βασικές παραμέτρους των διοργανώσεων, η διατήρηση σε ορισμένο βαθμό της σταθερότητας ως προς το έμπυχο δυναμικό των συλλόγων και, επομένως, η διασφάλιση σε ορισμένο βαθμό συνέχειας ως προς την ισχύ των σχετικών συμβάσεων πρέπει, ως εκ τούτου, να γίνει δεκτό ότι συνιστούν ένα από τα μέσα που μπορούν να συμβάλουν στην επιδίωξη του συγκεκριμένου σκοπού.

Ωστόσο, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, υπό την επιφύλαξη διακριβώσεων στις οποίες πρέπει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, οι διάφοροι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες του ΚΙΜΠ φαίνεται να βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, τούτο δε κατά μείζονα λόγο αν ληφθεί υπόψη ότι τείνουν, σε μεγάλο βαθμό, να εφαρμόζονται από κοινού και, όσον αφορά μέρος των κανόνων αυτών, επί μεγάλο χρονικό διάστημα στην περίπτωση ποδοσφαιριστών των οποίων η σταδιοδρομία έχει σχετικώς σύντομη χρονική διάρκεια. Τούτο ισχύει, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση των κριτηρίων υπολογισμού της αποζημιώσεως που οφείλει ο ποδοσφαιριστής σε περίπτωση μονομερούς λύσεως της συμβάσεως εργασίας «χωρίς νόμιμη αιτία». Πράγματι, προκύπτει ότι τέτοια κριτήρια αποζημιώσεως φαίνεται να αποσκοπούν

περισσότερο στη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων των συλλόγων στο οικονομικό πλαίσιο που χαρακτηρίζει τις μεταξύ αυτών μεταγραφές ποδοσφαιριστών, απ' ό,τι στη διασφάλιση της προβαλλόμενης εύρυθμης διεξαγωγής των αθλητικών διοργανώσεων. Τούτο φαίνεται να ισχύει και στην περίπτωση του κανόνα που προβλέπει, κατ' αρχήν και, επομένως, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ιδίως δε η πραγματική συμπεριφορά του νέου συλλόγου ο οποίος προσλαμβάνει τον ποδοσφαιριστή, ότι ο συγκεκριμένος σύλλογος ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον για την καταβολή της αποζημίωσης που οφείλει ο προσλαμβανόμενος ποδοσφαιριστής στον προηγούμενο σύλλογό του σε περίπτωση μονομερούς λύσεως της συμβάσεως χωρίς νόμιμη αιτία. Το αυτό ισχύει και για τη δυνατότητα οιονεί αυτόματης επιβολής αθλητικής κυρώσεως εις βάρος του νέου συλλόγου βάσει τεκμηρίου ευθύνης του ως προς τη μονομερή λύση της συμβάσεως, καθώς και για τη γενική απαγόρευση χορηγήσεως ΔΠΜ ενόσω εξακολουθεί να υφίσταται διαφορά σχετική με τη συγκεκριμένη λύση, ανεξαρτήτως, άλλωστε, των περιστάσεων της συγκεκριμένης λύσεως συμβάσεως.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε κανόνες όπως είναι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, εκτός και αν αποδειχθεί ότι οι συγκεκριμένοι κανόνες, όπως ερμηνεύονται και εφαρμόζονται εντός της Ένωσης, δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επιδίωξη του σκοπού ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της σύννομης διεξαγωγής των διασυλλογικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων, καθόσον διατηρούν σε ορισμένο βαθμό τη σταθερότητα όσον αφορά το έμψυχο δυναμικό των επαγγελματικών ποδοσφαιρικών συλλόγων.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, για να γίνει δεκτό ότι απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, απαιτείται να αποδειχθεί ότι έχει είτε ως αντικείμενο είτε ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού. Όσον αφορά την ύπαρξη αντίθετου προς τον ανταγωνισμό αντικείμενου, ως προς το οποίο υπενθυμίζει ότι παραπέμπει αποκλειστικώς σε ορισμένα είδη συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων που αποδεικνύονται αρκούντως επιβλαβή για τον ανταγωνισμό, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η συμπαιγνία μεταξύ των επιχειρήσεων μπορεί να συνίσταται επί παραδείγματι στον περιορισμό ή στον έλεγχο της ουσιώδους παραμέτρου ανταγωνισμού την οποία μπορεί να αποτελεί, σε ορισμένους τομείς ή σε ορισμένες αγορές, η πρόσληψη εργαζομένων ιδιαίτερων ικανοτήτων, όπως είναι, στην περίπτωση του τομέα του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, οι ήδη καταρτισθέντες ποδοσφαιριστές.

Εν προκειμένω, από τη συνδυαστική ερμηνεία των επίμαχων κανόνων του ΚΙΜΠ προκύπτει, αφενός, ότι δύνανται να περιορίζουν κατά τρόπο γενικευμένο και δραστικό, από ουσιαστικής απόψεως, τον ανταγωνισμό ο οποίος θα αναπτυσσόταν, εάν δεν υπήρχαν οι συγκεκριμένοι κανόνες, μεταξύ κάθε επαγγελματικού ποδοσφαιρικού συλλόγου εδρεύοντος σε ένα κράτος μέλος και κάθε επαγγελματικού ποδοσφαιρικού συλλόγου εδρεύοντος σε άλλο κράτος μέλος όσον αφορά την πρόσληψη ποδοσφαιριστών οι οποίοι αγωνίζονται σε συγκεκριμένο σύλλογο. Αφετέρου, ο εν λόγω περιορισμός του διασυννοριακού ανταγωνισμού μεταξύ συλλόγων που διεξάγεται διά της μονομερούς πρόσληψης ήδη απασχολούμενων ποδοσφαιριστών, εκτείνεται στο σύνολο του εδάφους της Ένωσης και έχει μόνιμο χαρακτήρα καθόσον καταλαμβάνει το σύνολο της διάρκειας ισχύος καθεμίας από τις συμβάσεις εργασίας που μπορεί να συνάψει διαδοχικώς ποδοσφαιριστής με ένα σύλλογο, εν συνεχεία δε, σε περίπτωση μεταγραφής κατόπιν διαπραγματεύσεως σε άλλο σύλλογο, με τον νέο αυτόν σύλλογο.

Βεβαίως, δεδομένου ότι η διεξαγωγή των διασυλλογικών επαγγελματικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων στηρίζεται, εντός της Ένωσης, στην αναμέτρηση και τον σταδιακό αποκλεισμό των ομάδων που συμμετέχουν και δεδομένου ότι στηρίζεται, κατ' ουσίαν, στην αθλητική αξία, μπορεί να είναι θεμιτό για μια ομοσπονδία όπως η FIFA να επιδιώκει να διασφαλίζει τη σταθερότητα ως προς τη σύνθεση του έμψυχου δυναμικού ποδοσφαιριστών που χρησιμεύει ως φυτώριο για τις ομάδες οι οποίες συγκροτούνται από τους εν λόγω συλλόγους κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης αγωνιστικής περιόδου ή συγκεκριμένου ημερολογιακού έτους. Ωστόσο, οι ιδιαιτερότητες του ποδοσφαίρου και οι πραγματικές συνθήκες λειτουργίας της αγοράς που συνιστούν η διεξαγωγή και η εμπορική εκμετάλλευση των διασυλλογικών επαγγελματικών ποδοσφαιρικών διοργανώσεων δεν μπορούν να

έχουν ως αποτέλεσμα να επιτρέπεται γενικευμένος, δραστικός και μόνιμος περιορισμός, ενδεχομένως δε και παρεμπόδιση στο σύνολο του εδάφους της Ένωσης, κάθε δυνατότητας των συλλόγων να επιδίδονται σε διασυνοριακό ανταγωνισμό προσλαμβάνοντας μονομερώς ποδοσφαιριστές οι οποίοι δεσμεύονται συμβατικώς με σύλλογο εδρεύοντα σε άλλο κράτος μέλος ή ποδοσφαιριστές για τους οποίους υποστηρίζεται ότι η σύμβαση εργασίας που είχαν συνάψει με τέτοιο σύλλογο λύθηκε χωρίς νόμιμη αιτία. Εν τέλει, τέτοιοι κανόνες, ακόμη και αν παρουσιάζονται ως έχοντες σκοπό να αποτρέπουν πρακτικές προσελκύσεως ποδοσφαιριστών από συλλόγους που διαθέτουν μεγαλύτερα οικονομικά μέσα, προσομοιάζουν με γενική, απόλυτη και μόνιμη απαγόρευση μονομερούς προσλήψεως ποδοσφαιριστών που δεσμεύονται ήδη με σύμβαση εργασίας, επιβληθείσα με απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων στο σύνολο των επιχειρήσεων τις οποίες αποτελούν οι επαγγελματικοί ποδοσφαιρικοί σύλλογοι και βαρύνουσα το σύνολο των εργαζομένων, ήτοι των ποδοσφαιριστών. Συνιστούν εξ αυτού του λόγου κατάφωρο περιορισμού του ανταγωνισμού στον οποίο θα μπορούσαν να επιδοθούν οι σύλλογοι εάν δεν υπήρχαν οι συγκεκριμένοι κανόνες.

Επομένως, ως εκ της φύσεώς τους, οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες είναι ιδιαιτέρως επιβλαβείς για τον ανταγωνισμό στον οποίο θα μπορούσαν να επιδοθούν οι επαγγελματικοί ποδοσφαιρικοί σύλλογοι. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι συγκεκριμένοι κανόνες έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό, ενδεχομένως δε και την παρεμπόδιση του ως άνω ανταγωνισμού, τούτο δε μάλιστα σε ολόκληρη την Ένωση. Ως εκ τούτου, παρέλκει η εξέταση των αποτελεσμάτων τους.

Τέλος, διευκρινίζοντας τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες συμπεριφορά έχουσα αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αποτέλεσμα μπορεί να τύχει της εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 103, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, προκειμένου να κριθεί αν πληρούται εν προκειμένω η προϋπόθεση σχετικά με τον απαραίτητο ή αναγκαίο χαρακτήρα της επίμαχης συμπεριφοράς, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οι επίμαχοι κανόνες του ΚΙΜΠ χαρακτηρίζονται από συνδυασμό στοιχείων των οποίων σημαντικός αριθμός επιδέχεται εφαρμογή κατά διακριτική ευχέρεια ή στερείται αναλογικότητας. Επιπλέον, πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι με τους εν λόγω κανόνες προβλέπεται γενικευμένος, δραστικός και μόνιμος περιορισμός του διασυνοριακού ανταγωνισμού στον οποίο θα μπορούσαν να επιδοθούν οι επαγγελματικοί ποδοσφαιρικοί σύλλογοι προβαίνοντας μονομερώς στην πρόσληψη ποδοσφαιριστών υψηλού επιπέδου. Πράγματι, καθένα από τα δύο αυτά στοιχεία, θεωρούμενο μεμονωμένα, αποκλείει, εκ πρώτης όψεως, τη δυνατότητα να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω κανόνες είναι απαραίτητοι ή αναγκαίοι προκειμένου να καταστεί δυνατή βελτίωση της αποτελεσματικότητας, εάν υποτεθεί ότι έχει αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιας βελτίωσης.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, οι προμνημονευθέντες κανόνες του ΚΙΜΠ συνιστούν απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων η οποία απαγορεύεται και η οποία μπορεί να εξαιρεθεί από τη συγκεκριμένη απαγόρευση βάσει της εν λόγω διατάξεως μόνον εφόσον αποδειχθεί, με πειστικά επιχειρήματα και αποδεικτικά στοιχεία, ότι πληρούνται όλες οι απαιτούμενες προς τούτο προϋποθέσεις.

2. Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης (άρθρο 102 ΣΛΕΕ)²⁶¹

Απόφαση της 18ης Απριλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Heureka Group (Υπηρεσίες επιγραμμικής σύγκρισης τιμών) (C-605/21, [EU:C:2024:324](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 102 ΣΛΕΕ – Αρχή της αποτελεσματικότητας – Αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – Εκπρόθεσμη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο – Χρονικά όρια εφαρμογής – Άρθρο 10 – Προθεσμία παραγραφής – Λεπτομερείς κανόνες σχετικά με την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής – Παύση της παράβασης – Γνώση των αναγκών στοιχείων για την άσκηση της αγωγής αποζημίωσης – Δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης της περίληψης της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού – Δεσμευτικό αποτέλεσμα απόφασης της Επιτροπής που δεν έχει καταστεί εισέτι απρόσβλητη – Αναστολή ή διακοπή της παραγραφής κατά τη διάρκεια της έρευνας της Επιτροπής ή έως την ημερομηνία κατά την οποία η απόφασή της καθίσταται απρόσβλητη»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, αποφαινεται επί των απαιτήσεων τις οποίες πρέπει να πληρούν τα εθνικά καθεστώτα παραγραφής που διέπουν τις ασκούμενες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης. Οι διευκρινίσεις αυτές παρέχονται στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης που άσκησε τσεχική επιχείρηση κατά της Google LLC λόγω κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης την οποία φέρεται να διέπραξαν η Google LLC και η μητρική εταιρία της, Alphabet Inc., στην Τσεχική Δημοκρατία.

Με απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017²⁶², η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε ότι, από τον Φεβρουάριο του 2013, η Google ενεργούσε κατά παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ καταχρώμενη τη δεσπόζουσα θέση της σε δεκατρείς εθνικές αγορές γενικής αναζήτησης, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς της Τσεχικής Δημοκρατίας, μειώνοντας την κίνηση από τις δικές της σελίδες αποτελεσμάτων γενικής αναζήτησης προς ανταγωνιστικές υπηρεσίες σύγκρισης προϊόντων και αυξάνοντας την κίνηση προς τη δική της υπηρεσία σύγκρισης προϊόντων. Περίληψη της απόφασης αυτής δημοσιεύθηκε στις 12 Ιανουαρίου 2018 στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*²⁶³.

Η Google και η Alphabet άσκησαν προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου το οποίο την απέρριψε επί της ουσίας²⁶⁴. Ωστόσο, δεδομένου ότι εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου η αναίρεση που ασκήθηκε κατά της απόφασης αυτής του Γενικού Δικαστηρίου, η απόφαση της Επιτροπής δεν έχει καταστεί εισέτι απρόσβλητη²⁶⁵.

Τον Ιούνιο του 2020 η Heureka Group a.s. (στο εξής: Heureka), εταιρία τσεχικού δικαίου η οποία δραστηριοποιείται στην αγορά υπηρεσιών σύγκρισης τιμών πώλησης, άσκησε ενώπιον του Městský soud v Praze (περιφερειακού δικαστηρίου Πράγας, Τσεχική Δημοκρατία) αγωγή με αίτημα να υποχρεωθεί η Google να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, η οποία είχε διαπραχθεί στην Τσεχική Δημοκρατία κατά το χρονικό διάστημα από

²⁶¹ Οι ακόλουθες αποφάσεις πρέπει επίσης να σημειωθούν στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, *Επιτροπή κατά Servier κ.λπ.* (C-176/19, [EU:C:2024:549](#)), και απόφαση της 27ης Ιουνίου 2024, *Επιτροπή κατά KRKA* (C-151/19 P, [EU:C:2024:546](#)), οι οποίες παρουσιάζονται υπό τον τίτλο XIII.1 «Συμπράξεις».

²⁶² Απόφαση C(2017) 4444 final της Επιτροπής, της 27ης Ιουνίου 2017, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 102 [ΣΛΕΕ] και του άρθρου 54 της συμφωνίας για τον EOX [υπόθεση AT.39740 – Μηχανή αναζήτησης Google (Shopping)].

²⁶³ ΕΕ 2018, C 9, σ. 11.

²⁶⁴ Απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2021, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping) (T-612/17, [EU:T:2021:763](#)).

²⁶⁵ Το Δικαστήριο απέρριψε μεταγενέστερα την εν λόγω αναίρεση με απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024, *Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping)* (C-48/22 P, [EU:C:2024:726](#)), και ως εκ τούτου η απόφαση της Επιτροπής δεν δύναται πλέον να προσβληθεί.

τον Φεβρουάριο του 2013 έως τις 27 Ιουνίου 2017, όπως διαπιστώθηκε με την απόφαση της Επιτροπής. Κατά τη Heureka, οι αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού ενέργειες της Google είχαν ως συνέπεια τη μείωση του αριθμού επισκέψεων στη διαδικτυακή πύλη Heureka.cz.

Με το υπόμνημα αντίκρουσης, η Google υποστήριξε ότι η αξίωση της Heureka προς αποζημίωση είχε, εν μέρει τουλάχιστον, παραγραφεί.

Συναφώς, το περιφερειακό δικαστήριο Πράγας διευκρινίζει ότι οι εθνικοί κανόνες που έχουν εφαρμογή στην αγωγή της Heureka προβλέπουν τριετή παραγραφή, η οποία αρχίζει, ανεξάρτητα και χωριστά για κάθε επιμέρους ζημία που προκαλείται από παράβαση των κανόνων του δικαίου ανταγωνισμού, από το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο ζημιωθείς έλαβε γνώση ή τεκμαίρεται ότι έλαβε γνώση του ότι υπέστη τέτοια επιμέρους ζημία καθώς και της ταυτότητας του υπόχρεου προς αποκατάστασή της. Για την έναρξη της παραγραφής δεν απαιτείται, αντιθέτως, ο ζημιωθείς να γνωρίζει ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ούτε να έχει παύσει η οικεία παράβαση. Επιπλέον, οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες δεν επιβάλλουν την αναστολή ή τη διακοπή της παραγραφής κατά τη διάρκεια της έρευνας της Επιτροπής σχετικά με την παράβαση. Επίσης, η παραγραφή δεν μπορεί να ανασταλεί τουλάχιστον έως ένα έτος μετά την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται η ίδια αυτή παράβαση καθίσταται απρόσβλητη.

Κατά το περιφερειακό δικαστήριο Πράγας, εξ αυτού συνάγεται, εν προκειμένω, ότι κάθε γενική αναζήτηση στην ιστοσελίδα της Google που είχε ως αποτέλεσμα την τοποθέτηση και την εμφάνιση αποτελεσμάτων ευνοϊκότερων για την υπηρεσία σύγκρισης τιμών της Google θα συνεπαγόταν την έναρξη νέας αυτοτελούς παραγραφής.

Επιπλέον, δεδομένου ότι η οδηγία 2014/104²⁶⁶ μεταφέρθηκε εκπρόθεσμα στο τσεχικό δίκαιο, το περιφερειακό δικαστήριο Πράγας επισημαίνει ότι η προσαπτόμενη στην Google παράβαση είχε παύσει μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο, ήτοι στις 27 Δεκεμβρίου 2016, αλλά, εξ όσων φαίνεται, πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της νομοθεσίας μεταφοράς, ήτοι την 1η Σεπτεμβρίου 2017.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το περιφερειακό δικαστήριο Πράγας υπέβαλε στο Δικαστήριο διάφορα προδικαστικά ερωτήματα με τα οποία ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 10 της οδηγίας 2014/104 και/ή το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και η αρχή της αποτελεσματικότητας αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση παραγραφής, όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης, αξιώσεων αποζημίωσης που απορρέουν από διαρκείς παραβάσεις των κανόνων του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκειμένου να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο εξετάζει κατ' αρχάς τη δυνατότητα διαχρονικής εφαρμογής του άρθρου 10 της οδηγίας 2014/104, το οποίο καθορίζει την ελάχιστη διάρκεια της παραγραφής των αξιώσεων αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού και το νωρίτερο χρονικό σημείο έναρξής της και τις περιστάσεις υπό τις οποίες επιβάλλεται αναστολή ή διακοπή της.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 10 της οδηγίας 2014/104 αποτελεί ουσιαστική διάταξη και, ως εκ τούτου, σύμφωνα με το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν τη μη αναδρομική εφαρμογή των διατάξεων μεταφοράς του άρθρου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη. Εντούτοις, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας

²⁶⁶ Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1).

αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, ήτοι στις 27 Δεκεμβρίου 2016, το εθνικό δίκαιο πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο σύμφωνο προς κάθε διάταξη της οδηγίας αυτής.

Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να διαπιστωθεί η διαχρονική εφαρμογή του άρθρου 10 της οδηγίας 2014/104 στην υπό κρίση περίπτωση, το Δικαστήριο διερευνά εάν η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης έννομη κατάσταση είχε διαμορφωθεί πριν από τις 27 Δεκεμβρίου 2016 ή εάν εξακολούθησε να παράγει τα αποτελέσματά της και μετά την ημερομηνία αυτή.

Προς τον σκοπό αυτόν, εξετάζεται εάν, στις 27 Δεκεμβρίου 2016, είχε παρέλθει η προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο προθεσμία παραγραφής που είχε εφαρμογή στην περίπτωση της κύριας δίκης. Εντούτοις, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, ακόμη και πριν από την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες παραγραφής έπρεπε να είναι σύμφωνοι με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας προκειμένου να μην υπονομεύεται η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και, πιο συγκεκριμένα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης από αυτό απαγόρευσης επιβάλλουν οι εθνικές προθεσμίες παραγραφής των αξιώσεων αποζημίωσης για παραβάσεις του εν λόγω άρθρου να μην αρχίζουν να τρέχουν πριν από την παύση της παράβασης και προτού ο ζημιωθής λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι έχει λάβει γνώση των αναγκαίων στοιχείων για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης.

Πράγματι, όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση περί παύσεως της παράβασης, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι οι διαφορές που αφορούν παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού χαρακτηρίζονται, κατ' αρχήν, από ασυμμετρία πληροφόρησης εις βάρος του ζημιωθέντος και ότι συχνά είναι ιδιαιτέρως δυσχερές για τον ζημιωθέντα να αποδείξει, προτού παύσει μια τέτοια παράβαση, την ύπαρξη και την έκτασή της καθώς και τη ζημία που απορρέει από αυτήν, η απαίτηση κατά την οποία η παραγραφή δεν μπορεί να αρχίσει πριν από την παύση της οικείας παράβασης είναι αναγκαία προκειμένου ο ζημιωθής να έχει πράγματι τη δυνατότητα να ασκήσει το εκ του άρθρου 102 ΣΛΕΕ δικαίωμά του σε πλήρη αποκατάσταση της ζημίας. Επιπλέον, δεδομένου ότι, ελλείψει απόφασης της Επιτροπής ή εθνικής αρχής με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση, είναι κατά κανόνα δυσχερές για τον ζημιωθέντα να αποδείξει παράβαση του άρθρου αυτού, ένα καθεστώς παραγραφής που θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια η προθεσμία αυτή να παρέλθει πολύ πριν από την έκδοση μιας τέτοιας απόφασης θα μπορούσε να καταστήσει υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος του προσώπου αυτού σε πλήρη αποζημίωση.

Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, σχετικά με τη γνώση των στοιχείων που είναι αναγκαία για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μεταξύ των στοιχείων αυτών περιλαμβάνονται η ύπαρξη παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, η ύπαρξη ζημίας, η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ ζημίας και παράβασης, καθώς και η ταυτότητα του παραβάτη.

Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει, εν προκειμένω, την ημερομηνία κατά την οποία η Heureka έλαβε γνώση των στοιχείων αυτών, εντούτοις, το Δικαστήριο κρίνει χρήσιμο να επισημάνει ότι το χρονικό αυτό σημείο κατά το οποίο ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει γνώση των οικείων στοιχείων συμπίπτει κατ' αρχήν με την ημερομηνία δημοσίευσης στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* της περίληψης της απόφασης της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση, ανεξαρτήτως του εάν η απόφαση αυτή έχει καταστεί απρόσβλητη.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει, επιπλέον, ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και η αρχή της αποτελεσματικότητας επιβάλλουν την αναστολή ή τη διακοπή της παραγραφής κατά τη διάρκεια έρευνας της Επιτροπής. Αντιθέτως, το άρθρο αυτό και η εν λόγω αρχή δεν απαιτούν την παράταση της αναστολής της παραγραφής έως ότου η απόφαση της Επιτροπής καταστεί απρόσβλητη. Πράγματι, ο ζημιωθής μπορεί, προς στήριξη της αγωγής αποζημίωσης, να επικαλεστεί τις διαπιστώσεις απόφασης της Επιτροπής που δεν έχει καταστεί απρόσβλητη, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή έχει δεσμευτική ισχύ εφόσον δεν έχει ακυρωθεί.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο κρίνει ότι ένα καθεστώς παραγραφής όπως το επίμαχο στη διαφορά της κύριας δίκης, κατά το οποίο, αφενός, η τριετής παραγραφή αρχίζει, ανεξάρτητα και χωριστά για κάθε επιμέρους ζημία που προκύπτει από παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, από το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο ζημιωθείς έλαβε γνώση ή μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι έλαβε γνώση του ότι υπέστη επιμέρους ζημία καθώς και της ταυτότητας του υπόχρεου προς αποκατάστασή της, χωρίς να είναι αναγκαίο να έχει παύσει η παράβαση και να γνωρίζει το πρόσωπο αυτό ότι η οικεία συμπεριφορά συνιστά παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού, και, αφετέρου, η προθεσμία αυτή δεν μπορεί ούτε να ανασταλεί ούτε να διακοπεί κατά τη διάρκεια της έρευνας της Επιτροπής σχετικά με μια τέτοια παράβαση, είναι ασύμβατο με το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και την αρχή της αποτελεσματικότητας καθόσον καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος προς αποκατάσταση της ζημίας που έχει προκληθεί από την παράβαση.

Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί, αποκλεισμένων των στοιχείων του εν λόγω καθεστώτος παραγραφής που είναι ασύμβατα προς το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και την αρχή της αποτελεσματικότητας, εάν, κατά την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, ήτοι στις 27 Δεκεμβρίου 2016, είχε παρέλθει η προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο προθεσμία παραγραφής που, έως την ημερομηνία αυτή, είχε εφαρμογή στην περίπτωση της κύριας δίκης.

Συναφώς, από την απόφαση της Επιτροπής με την οποία διαπιστώθηκε κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της Google προκύπτει ότι η παράβαση αυτή δεν είχε ακόμη παύσει κατά την ημερομηνία έκδοσης της εν λόγω απόφασης, ήτοι στις 27 Ιουνίου 2017. Επομένως, κατά την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, η παραγραφή όχι μόνο δεν είχε συμπληρωθεί, αλλά δεν είχε καν αρχίσει.

Δεδομένου ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση δεν είχε διαμορφωθεί πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, το άρθρο 10 της οδηγίας έχει εφαρμογή *ratione temporis*. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι από το σαφές γράμμα του άρθρου 10, παράγραφοι 2 και 4, προκύπτει ότι το επίμαχο εθνικό καθεστώς παραγραφής είναι ασύμβατο με τη διάταξη αυτήν. Επισημαίνει, ειδικότερα, ότι το άρθρο 10, παράγραφος 4, απαιτεί πλέον η αναστολή της παραγραφής, κατόπιν πράξης της αρχής ανταγωνισμού που αποβλέπει στη διερεύνηση ή τη διαδικασία για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού με την οποία σχετίζεται η αγωγή αποζημίωσης, να λήγει τουλάχιστον ένα έτος μετά την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση καθίσταται απρόσβλητη ή η διαδικασία περατώνεται με άλλον τρόπο. Επομένως, η εν λόγω διάταξη βαίνει, ως προς το σημείο αυτό, πέραν των απαιτήσεων που απορρέουν από το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και την αρχή της αποτελεσματικότητας.

Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, μολονότι δεν είναι δυνατή, στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών, η απευθείας επίκληση οδηγίας που δεν έχει μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο, εντούτοις, το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται μιας τέτοιας διαφοράς οφείλει, από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, να ερμηνεύει το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο προς αυτή, χωρίς ωστόσο να προβεί σε *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου.

Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping) (C-48/22 P, [EU:C:2024:726](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης – Αγορές γενικής αναζήτησης και εξειδικευμένης αναζήτησης προϊόντων στο διαδίκτυο – Απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και του άρθρου 54 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) – Κατάχρηση μέσω μόχλευσης – Υγιής ανταγωνισμός ή αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτική – Τρόπος εμφάνισης τον οποίο επιλέγει η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, ευνοώντας τα αποτελέσματα της δικής της υπηρεσίας εξειδικευμένης αναζήτησης – Δυνητικά αντίθετα προς τους κανόνες

του ανταγωνισμού αποτελέσματα – Αιτιώδης συνάφεια μεταξύ κατάχρησης και αποτελεσμάτων – Βάρος αποδείξεως – Αντιπαράδειγμα – Ικανότητα αποκλεισμού των ανταγωνιστών από την αγορά – Κριτήριο του εξίσου αποτελεσματικού ανταγωνιστή»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως που άσκησαν η Google LLC και η μητρική της εταιρία Alphabet Inc. κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου με την οποία επικυρώθηκε το πρόστιμο που τους επέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λόγω κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης σε διάφορες εθνικές αγορές αναζήτησης στο διαδίκτυο. Με την ευκαιρία αυτή, το Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις όσον αφορά τη νομολογία του σχετικά με την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης η οποία συνίσταται στην άρνηση παροχής πρόσβασης σε ουσιώδη διευκόλυνση, καθώς και όσον αφορά τα κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να εκτιμηθεί αν η συμπεριφορά κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως αποκλίνει από τον υγιή ανταγωνισμό.

Με απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017 ²⁶⁷, η Επιτροπή έκρινε ότι η Google είχε καταχραστεί τη δεσπόζουσα θέση που κατείχε σε δεκατρείς εθνικές αγορές γενικής αναζήτησης στο διαδίκτυο εντός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ).

Η συμπεριφορά η οποία προσδιορίστηκε ως πηγή της κατάχρησης συνίστατο κατ' ουσίαν στο ότι η Google τοποθετούσε το δικό της εργαλείο σύγκρισης προϊόντων σε περίοπτη και ελκυστική θέση μέσα σε ειδικά «boxes» στις σελίδες γενικών αποτελεσμάτων που επιλέγονταν από τη μηχανή αναζήτησής της, χωρίς να εφαρμόζει ως προς αυτό τους αλγορίθμους προσαρμογής, ενώ ταυτόχρονα τα ανταγωνιστικά εργαλεία σύγκρισης προϊόντων μπορούσαν να εμφανίζονται στις ίδιες σελίδες μόνον υπό τη μορφή αποτελεσμάτων γενικής αναζήτησης και ποτέ σε εμπλουτισμένο μορφότυπο, παράλληλα δε η σειρά κατάταξής τους στα γενικά αποτελέσματα υποβιβάζονταν μέσω των εν λόγω αλγορίθμων προσαρμογής. Με τον τρόπο αυτόν, η Google είχε, κατ' ουσίαν, μειώσει την κίνηση από τις σελίδες της γενικών αποτελεσμάτων προς τα ανταγωνιστικά εργαλεία σύγκρισης προϊόντων, αυξάνοντας παράλληλα την εν λόγω κίνηση προς το δικό της εργαλείο σύγκρισης προϊόντων.

Κατά την Επιτροπή, οι εν λόγω πρακτικές είχαν αναπτύξει δυνητικά αντίθετα προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελέσματα τόσο στις εθνικές αγορές εξειδικευμένης αναζήτησης για τη σύγκριση προϊόντων όσο και στις εθνικές αγορές γενικής αναζήτησης στο διαδίκτυο.

Καταλήγοντας, συνεπώς, στο συμπέρασμα ότι στις δεκατρείς χώρες που εξετάστηκαν υπήρξε παράβαση της απαγόρευσης κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης την οποία προβλέπουν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και το άρθρο 54 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, η Επιτροπή επέβαλε στην Google πρόστιμο ύψους 2 424 495 000 ευρώ, εκ των οποίων τα 523 518 000 ευρώ επιβλήθηκαν στην Google εις ολόκληρον με την Alphabet.

Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε κατ' ουσίαν την προσφυγή που άσκησαν η Google και η Alphabet κατά της ανωτέρω απόφασης, επικυρώνοντας την ανάλυση της Επιτροπής όσον αφορά την αγορά εξειδικευμένης αναζήτησης για τη σύγκριση προϊόντων ²⁶⁸. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο, κατ' ενάσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας του, διατήρησε στο σύνολό του το πρόστιμο που είχε επιβληθεί στις αναιρεσείουσες από την Επιτροπή.

Η Google και η Alphabet άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου με κύριο αίτημα την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου καθώς και την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής.

²⁶⁷ Απόφαση C(2017) 4444 τελικό της Επιτροπής, της 27ης Ιουνίου 2017, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και του άρθρου 54 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ [υπόθεση AT.39740 – Google Search (Shopping)] (στο εξής: επίμαχη απόφαση).

²⁶⁸ Απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2021, Google και Alphabet κατά Επιτροπής (Google Shopping) (T-612/17, [EU:T:2021:763](#), στο εξής: ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προς στήριξη της αιτήσεώς τους αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι το Γενικό Δικαστήριο, αρνούμενο να εφαρμόσει στην υπό κρίση υπόθεση τις προϋποθέσεις που έθεσε το Δικαστήριο με την απόφαση Bronner²⁶⁹ σχετικά με την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης η οποία συνίσταται στην άρνηση παροχής πρόσβασης σε ουσιώδη διευκόλυνση, χρησιμοποίησε εσφαλμένο νομικό κριτήριο προκειμένου να εκτιμήσει την ύπαρξη κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης εκ μέρους της Google.

Ως προς το σημείο αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ απαγορεύει τις συμπεριφορές επιχειρήσεων που κατέχουν δεσπόζουσα θέση οι οποίες περιορίζουν τον υγιή ανταγωνισμό και οι οποίες είναι, ως εκ τούτου, ικανές να προκαλέσουν άμεση ζημία στις επιμέρους επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, ή οι οποίες παρεμποδίζουν ή νοθεύουν τον ανταγωνισμό αυτόν και, επομένως, είναι ικανές να τους προκαλέσουν έμμεση ζημία. Οι συμπεριφορές αυτές περιλαμβάνουν εκείνες οι οποίες, σε μια αγορά όπου, ακριβώς λόγω της παρουσίας μίας ή πλειόνων επιχειρήσεων που κατέχουν δεσπόζουσα θέση, ο ανταγωνισμός είναι ήδη εξασθενημένος, έχουν ως αποτέλεσμα να κωλύεται η διατήρηση του υφισταμένου στην αγορά ανταγωνισμού ή η ανάπτυξή του, λόγω της χρήσεως διαφορετικών μέσων από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση Bronner, ότι η άρνηση παροχής πρόσβασης σε υποδομή η οποία έχει αναπτυχθεί από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση για τις ανάγκες των δικών της δραστηριοτήτων και η οποία ανήκει στην επιχείρηση αυτή μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, υπό την προϋπόθεση όχι μόνον ότι η άρνηση αυτή είναι ικανή να εξαλείψει κάθε ανταγωνισμό στη σχετική αγορά εκ μέρους του αιτούντος την πρόσβαση και δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς, αλλά και ότι η υποδομή αυτή καθεαυτήν είναι απαραίτητη για την άσκηση της δραστηριότητας του αιτούντος την πρόσβαση, υπό την έννοια ότι δεν υφίσταται κανένα πραγματικό ή δυνητικό υποκατάστατο της εν λόγω υποδομής. Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η επιβολή της προϋπόθεσης αυτής δικαιολογούνταν από τις περιστάσεις της υπόθεσης Bronner, ήτοι από την άρνηση μιας κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης να παράσχει σε ανταγωνιστή της πρόσβαση σε υποδομή την οποία είχε αναπτύξει για τις ανάγκες της δικής της δραστηριότητας, χωρίς να υφίσταται οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά. Πράγματι, η διαπίστωση ότι μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση καταχράστηκε τη θέση της επειδή αρνήθηκε να συνάψει σύμβαση με ανταγωνιστή της συνεπάγεται ότι η επιχείρηση αυτή είναι αναγκασμένη να συμβληθεί με τον ανταγωνιστή αυτόν. Μια τέτοια υποχρέωση, όμως, θίγει ιδιαιτέρως την ελευθερία σύναψης συμβάσεων και το δικαίωμα ιδιοκτησίας της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης, η οποία εξακολουθεί κατ' αρχήν να είναι ελεύθερη να αρνηθεί να συνάψει σύμβαση και να εκμεταλλευθεί την υποδομή που έχει αναπτύξει για τις δικές της ανάγκες.

Αντιθέτως, η υπό κρίση υπόθεση διαφέρει από την υπόθεση Bronner στο μέτρο που η Google παρέχει αυτοβούλως στους ανταγωνιστές της πρόσβαση στην υποδομή της, ήτοι στην υπηρεσία γενικής αναζήτησης και στις σελίδες γενικών αποτελεσμάτων της. Επομένως, η διαπίστωση ότι η Google προέβη σε κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της λόγω των αθέμιτων όρων πρόσβασης στην υποδομή αυτή δεν είναι πιθανό να οδηγήσει σε μέτρα τα οποία να θίγουν την ελευθερία σύναψης συμβάσεων και το δικαίωμά της ιδιοκτησίας στον ίδιο βαθμό όπως τα επίμαχα στην υπόθεση Bronner.

Υπό το πρίσμα της ανωτέρω διευκρινίσεως, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι όταν μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση παρέχει πρόσβαση στην υποδομή της, αλλά εξαρτά την πρόσβαση αυτή από αθέμιτους όρους, οι προϋποθέσεις που διατυπώθηκαν με την απόφαση Bronner δεν έχουν εφαρμογή.

²⁶⁹ Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1998, Bronner (C-7/97, [EU:C:1998:569](#)).

Κατά συνέπεια, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο παραλείποντας να εκτιμήσει αν οι πρακτικές που προσάπτονταν στην Google πληρούσαν τις προϋποθέσεις που διατυπώθηκαν με την απόφαση Bronner για τον χαρακτηρισμό τους υπό το πρίσμα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά το μέρος που επικύρωσε την επίμαχη απόφαση, μολονότι στην απόφαση αυτή δεν προσδιορίζεται η συμπεριφορά που αποκλίνει από τον υγιή ανταγωνισμό.

Ειδικότερα, οι αναιρεσείουσες προσήψαν στο Γενικό Δικαστήριο ότι κακώς επιβεβαίωσε ότι οι τρεις ειδικές περιστάσεις τις οποίες είχε επικαλεστεί η Επιτροπή στην επίμαχη απόφαση ήταν κρίσιμες προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον η Google ασκούσε υγιή ανταγωνισμό. Αυτές ήταν, πρώτον, η σημασία της κίνησης που δημιουργούνται από τη μηχανή γενικής αναζήτησης της Google για τα εργαλεία σύγκρισης προϊόντων, δεύτερον, η συμπεριφορά των χρηστών κατά την πραγματοποίηση αναζητήσεων στο διαδίκτυο και, τρίτον, το γεγονός ότι η εκτρεπόμενη κίνηση από τις σελίδες γενικών αποτελεσμάτων της Google αντιπροσώπευε μεγάλο ποσοστό της κίνησης προς τα ανταγωνιστικά εργαλεία σύγκρισης προϊόντων και ήταν ουσιαστικά αδύνατον να αντικατασταθεί από άλλες πηγές.

Το Δικαστήριο απορρίπτει κατ' αρχάς την ένσταση απαραδέκτου με την οποία υποστηρίζεται ότι η επιχειρηματολογία αυτή προβλήθηκε για πρώτη φορά κατ' αναίρεση, επισημαίνοντας ότι αποτελεί ανάπτυξη λόγου ακυρώσεως τον οποίο οι προσφεύγουσες προέβαλαν στον πρώτο βαθμό και ότι, επιπλέον, απορρέει από την ίδια την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθεται στην ύπαρξη δεσπόζουσας θέσης αυτή καθεαυτήν, αλλά αποκλειστικώς στην καταχρηστική εκμετάλλευσή της. Πράγματι, η ως άνω διάταξη δεν αποσκοπεί στο να εμποδίσει τη δημιουργία δεσπόζουσας θέσης ούτε στο να διασφαλίσει την παραμονή στην αγορά των λιγότερο αποτελεσματικών ανταγωνιστριών επιχειρήσεων. Αντιθέτως, ο υγιής ανταγωνισμός δύναται, εξ ορισμού, να έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση ή την περιθωριοποίηση των εν λόγω λιγότερο αποτελεσματικών ανταγωνιστριών επιχειρήσεων.

Προκειμένου να διαπιστωθεί η «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως» κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, απαιτείται, κατά κανόνα, να αποδειχθεί ότι, λόγω της χρήσης μέσων διαφορετικών από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό, η επίμαχη συμπεριφορά έχει ως πραγματικό ή δυνητικό αποτέλεσμα να περιορίζει τον ανταγωνισμό στη σχετική αγορά ή στις σχετικές αγορές, οι οποίες μπορεί να είναι τόσο αυτές στις οποίες κατέχεται η δεσπόζουσα θέση όσο και συναφείς ή συγγενείς αγορές.

Η απόδειξη αυτή μπορεί να προϋποθέτει τη χρήση διαφορετικών μεθόδων ανάλυσεως ανάλογα με την περίπτωση. Ωστόσο, πρέπει πάντοτε να πραγματοποιείται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, είτε αυτά αφορούν την ίδια την εν λόγω συμπεριφορά ή τη σχετική αγορά ή τις σχετικές αγορές είτε τη λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ή τις αγορές αυτές. Υπό την έννοια αυτή, η «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως» δύναται να απορρέει όχι μόνον από μια συμπεριφορά η οποία μπορεί να επιφέρει αποτέλεσμα αποκλεισμού, αλλά και από μια συμπεριφορά η οποία έχει είτε ως πραγματικό ή δυνητικό αποτέλεσμα είτε ως αντικείμενο να εμποδίζει την πρόσβαση στην αγορά, διά της χρήσεως μέτρων στεγανοποιήσεως ή άλλων μέσων διαφορετικών από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι μεταξύ των πραγματικών περιστάσεων που είναι κρίσιμες προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον μια επιχείρηση εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς τη δεσπόζουσα θέση της περιλαμβάνονται όχι μόνον εκείνες οι οποίες αφορούν την ίδια τη συμπεριφορά, αλλά και εκείνες οι οποίες αφορούν είτε την οικεία ή τις οικείες αγορές είτε τη λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ή τις αγορές αυτές. Επομένως, περιστάσεις οι οποίες

αφορούν το πλαίσιο εντός του οποίου εκδηλώθηκε η συμπεριφορά της κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης, όπως χαρακτηριστικά του οικείου τομέα, πρέπει να θεωρούνται κρίσιμες για τη διαπίστωση της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω διευκρινίσεων, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι τρεις ειδικές περιστάσεις των οποίων έγινε επίκληση στην επίμαχη απόφαση αποτελούσαν στοιχεία του πλαισίου εντός του οποίου λειτουργούσαν η μηχανή γενικής αναζήτησης της Google και οι υπηρεσίες σύγκρισης προϊόντων και εντός του οποίου εκδηλώθηκε η επίμαχη συμπεριφορά. Δεδομένου ότι, βάσει των περιστάσεων αυτών ήταν δυνατό να ενταχθούν οι πρακτικές της Google στο πλαίσιο των δύο σχετικών αγορών και της λειτουργίας του ανταγωνισμού στις αγορές αυτές, οι εν λόγω περιστάσεις ήταν κρίσιμες προκειμένου να διευκρινιστεί κατά πόσον οι εν λόγω πρακτικές ήταν σύμφωνες με τον υγιή ανταγωνισμό.

Ομοίως, το Δικαστήριο απορρίπτει τον ισχυρισμό των αναιρεσιουσών ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο δεχόμενο ότι η Google προέβη σε διακρίσεις μεταξύ του δικού της εργαλείου σύγκρισης προϊόντων και των ανταγωνιστικών υπηρεσιών σύγκρισης προϊόντων στις σελίδες γενικής αναζήτησης, χωρίς να αποδείξει αυθαίρετη διαφορετική μεταχείριση.

Συναφώς, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, ασφαλώς, δεν μπορεί να θεωρηθεί, γενικώς, ότι μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση η οποία επιφυλάσσει στα προϊόντα της ή στις υπηρεσίες της ευνοϊκότερη μεταχείριση σε σχέση με εκείνη την οποία επιφυλάσσει στα προϊόντα ή τις υπηρεσίες των ανταγωνιστών της υιοθετεί, ανεξαρτήτως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, συμπεριφορά η οποία αποκλίνει από τον υγιή ανταγωνισμό. Εντούτοις, στην προκειμένη περίπτωση, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε σαφώς ότι, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών της αγοράς προηγούμενου σταδίου και των ειδικών περιστάσεων που προαναφέρθηκαν, η συμπεριφορά της Google συνιστούσε δυσμενή διάκριση και δεν ενέπιπτε στο πλαίσιο του υγιούς ανταγωνισμού.

Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το Γενικό Δικαστήριο ούτε αντέστρεψε το βάρος αποδείξεως ούτε απέκλεισε τη χρησιμότητα της ανάλυσης αντιπαραδείγματος, διαπιστώνοντας, αφενός, ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε τέτοια ανάλυση για τους σκοπούς της εκτιμήσεως της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των επίμαχων πρακτικών και των πραγματικών ή δυνητικών αποτελεσμάτων τους, και επισημαίνοντας συγχρόνως, αφετέρου, ότι η Google μπορούσε να επικαλεστεί ανάλυση αντιπαραδείγματος προκειμένου να αμφισβητήσει την ορθότητα των συμπερασμάτων της Επιτροπής επί του ζητήματος αυτού. Ενεργώντας κατά τα ανωτέρω, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς διαπίστωσε απλώς ότι η Επιτροπή μπορεί να στηριχθεί σε ένα σύνολο αποδεικτικών στοιχείων, χωρίς να είναι υποχρεωμένη να χρησιμοποιεί συστηματικά ένα μόνον εργαλείο προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της επίμαχης συμπεριφοράς και των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελεσμάτων της στην αγορά.

Τέλος, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι, στο πλαίσιο της ανάλυσης των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αποτελεσμάτων των πρακτικών που προσάπτονται στην Google, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να εξετάσει αν οι πρακτικές αυτές ήταν ικανές να αποκλείσουν από την αγορά ανταγωνιστές εξίσου αποτελεσματικούς με την Google.

Πράγματι, μολονότι σκοπός του άρθρου 102 ΣΛΕΕ δεν είναι να διασφαλίσει την παραμονή στην αγορά ανταγωνιστών λιγότερο αποτελεσματικών από την κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, εντούτοις, από αυτό δεν συνάγεται ότι η διαπίστωση παράβασης υπό το πρίσμα της ανωτέρω διατάξεως εξαρτάται από την απόδειξη ότι η οικεία συμπεριφορά είναι ικανή να εκτοπίσει έναν εξίσου αποτελεσματικό ανταγωνιστή.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, χωρίς η διαπίστωση αυτή να αντικρουσθεί από τις αναιρεσείδουσες, ότι η Επιτροπή δεν θα μπορούσε να συναγάγει αντικειμενικά και αξιόπιστα αποτελέσματα όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των ανταγωνιστών της Google υπό το πρίσμα των ειδικών συνθηκών της σχετικής αγοράς. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε, αφενός, ότι το κριτήριο του εξίσου αποτελεσματικού ανταγωνιστή δεν είχε επιτακτικό χαρακτήρα στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και, αφετέρου, ότι, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως, το κριτήριο αυτό δεν θα ήταν λυσιτελές.

Δεδομένου ότι κανένας από τους λόγους αναιρέσεως δεν έγινε δεκτός, το Δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως στο σύνολό της.

3. Συγκεντρώσεις

Απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Illumina και Grail κατά Επιτροπής (C-611/22 P και C-625/22 P, [EU:C:2024:677](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Συγκεντρώσεις – Αγορά της φαρμακευτικής βιομηχανίας – Συστήματα γενετικής αλληλούχησης – Απόκτηση του αποκλειστικού ελέγχου της Grail LLC από την Illumina Inc. – Κανονισμός (ΕΚ) 139/2004 – Άρθρο 22 – Αίτηση παραπομπής υποβληθείσα από εθνική αρχή ανταγωνισμού η οποία, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, δεν έχει αρμοδιότητα να εξετάσει την πράξη συγκέντρωσης – Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να εξετάσει την πράξη συγκέντρωσης – Αποφάσεις της Επιτροπής με τις οποίες έγιναν δεκτά τα αιτήματα άλλων εθνικών αρχών ανταγωνισμού να συνυποβάλουν την αίτηση παραπομπής – Αρμοδιότητα της Επιτροπής – Ασφάλεια δικαίου»

Αναιρώντας την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου Illumina κατά Επιτροπής²⁷⁰, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αποσαφηνίζει την έκταση των εξουσιών τις οποίες απονέμει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο κανονισμός για τις συγκεντρώσεις²⁷¹ όσον αφορά τον έλεγχο των σχεδίων συγκέντρωσης. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν επιτρέπεται να ενθαρρύνει ή να αποδέχεται, με βάση το άρθρο 22 του κανονισμού αυτού, την ενώπιόν της παραπομπή, από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, σχεδίων συγκέντρωσης στερούμενων ευρωπαϊκής διάστασης, σε περίπτωση που οι ίδιες οι εθνικές αρχές δεν είναι αρμόδιες να τα εξετάσουν δυνάμει της δικής τους εσωτερικής νομοθεσίας, και δη όταν πρόκειται για σχέδιο συγκέντρωσης το οποίο δεν πληροί τα προβλεπόμενα από την εν λόγω νομοθεσία κατώτατα όρια αρμοδιότητας.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 2020 η αμερικανική εταιρία Illumina Inc, η οποία προσφέρει λύσεις στον τομέα της γενετικής ανάλυσης και της ανάλυσης γονιδιώματος μέσω αλληλούχησης και συστοιχιών, συνήψε συμφωνία και σχέδιο συγχώνευσης για την απόκτηση του αποκλειστικού ελέγχου της εταιρίας Grail LLC, επίσης εγκατεστημένης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στις 21 Σεπτεμβρίου 2020 οι Illumina και Grail δημοσίευσαν δελτίο Τύπου ανακοινώνοντας την επίμαχη συγκέντρωση.

Ελλείψει κύκλου εργασιών που να υπερβαίνει τα σχετικά κατώτατα όρια, η επίμαχη συγκέντρωση δεν είχε ευρωπαϊκή διάσταση, κατά την έννοια του άρθρου 1 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, με συνέπεια να μην κοινοποιηθεί στην Επιτροπή. Η επίμαχη συγκέντρωση δεν κοινοποιήθηκε ούτε στα κράτη μέλη της Ένωσης ούτε σε άλλα συμβαλλόμενα κράτη της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (στο εξής: Συμφωνία ΕΟΧ), δεδομένου ότι δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής των εθνικών τους νομοθεσιών για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων.

²⁷⁰ Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2022, Illumina κατά Επιτροπής (T-227/21, [EU:T:2022:447](#)).

²⁷¹ Κανονισμός (ΕΚ) 139/2004 του Συμβουλίου, της 20ής Ιανουαρίου 2004, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ 2004, L 24, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός για συγκεντρώσεις ή κανονισμός).

Ωστόσο η Επιτροπή, αφού της υποβλήθηκε, στις 7 Δεκεμβρίου 2020, καταγγελία σχετική με τη συγκέντρωση μεταξύ Illumina και Grail, κατέληξε στο προκαταρκτικό συμπέρασμα ότι η επίμαχη συγκέντρωση φαινόταν να πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να αποτελέσει αντικείμενο παραπομπής από εθνική αρχή ανταγωνισμού, δυνάμει του άρθρου 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις. Ως εκ τούτου, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 22, παράγραφος 5, του κανονισμού, απέστειλε στα κράτη μέλη και στα λοιπά συμβαλλόμενα κράτη της Συμφωνίας ΕΟΧ έγγραφο, αφενός, για να τα ενημερώσει σχετικά και, αφετέρου, για να τα καλέσει να της απευθύνουν αίτηση παραπομπής δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 1, ζητώντας της να εξετάσει η ίδια την επίμαχη συγκέντρωση.

Η τελευταία διάταξη ορίζει ότι «[έ]να ή περισσότερα κράτη μέλη μπορούν να ζητούν από την Επιτροπή να εξετάσει μια συγκέντρωση [...] που δεν έχει [ευρωπαϊκή] διάσταση κατά την έννοια του άρθρου 1, αλλά επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και απειλεί να επηρεάσει σημαντικά τον ανταγωνισμό στο έδαφος του κράτους μέλους ή των κρατών μελών που υποβάλλουν τη σχετική αίτηση».

Στις 9 Μαρτίου 2021 η γαλλική εθνική αρχή ανταγωνισμού υπέβαλε στην Επιτροπή, δυνάμει της ως άνω διατάξεως, αίτηση παραπομπής την οποία ζήτησαν εν συνεχεία να συνυποβάλουν η ισλανδική, η νορβηγική, η βελγική, η ολλανδική και η ελληνική εθνική αρχή ανταγωνισμού, καθεμία στον βαθμό που την αφορούσε.

Η Επιτροπή, αφού ενημέρωσε εγγράφως τις Illumina και Grail για την υποβληθείσα από τη γαλλική εθνική αρχή ανταγωνισμού αίτηση παραπομπής (στο εξής: ενημερωτικό έγγραφο), δέχθηκε την αίτηση αυτή καθώς και τα αντίστοιχα αιτήματα συνυποβολής (στο εξής: επίδικες αποφάσεις).

Η Illumina, υποστηριζόμενη από την Grail, άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά των επίδικων αποφάσεων και του ενημερωτικού εγγράφου, η οποία όμως απορρίφθηκε από το Γενικό Δικαστήριο με απόφαση της 13ης Ιουλίου 2022 ²⁷².

Το Δικαστήριο, ενώπιον του οποίου ασκήθηκαν δύο αιτήσεις αναιρέσεως, από την Illumina και την Grail αντίστοιχα, αναιρεί την προαναφερθείσα απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου και, κρίνοντας το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς, ακυρώνει τις επίδικες αποφάσεις.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι από τη γραμματική, την ιστορική, τη συστηματική και την τελεολογική ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις προέκυπτε ότι η Επιτροπή μπορούσε, όπως είχε εκτιμήσει με τις επίδικες αποφάσεις, να αποδεχθεί την παραπομπή συγκέντρωσης με βάση το άρθρο αυτό, σε περίπτωση που το κράτος μέλος το οποίο ζήτησε την παραπομπή δεν έχει, δυνάμει της εθνικής του νομοθεσίας για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων, την εξουσία να εξετάσει τη συγκέντρωση. Τούτο συμβαίνει κατεξοχήν όταν η σχεδιαζόμενη συγκέντρωση δεν πληροί τα κατώτατα όρια τα οποία θέτει η εθνική νομοθεσία για να μπορεί η εθνική αρχή να την ελέγξει.

Δεδομένου ότι οι Illumina και Grail αμφισβήτησαν την ως άνω κρίση, το Δικαστήριο εξετάζει την ορθότητα της ερμηνείας στην οποία κατέληξε το Γενικό Δικαστήριο.

Επί της σχέσης μεταξύ των διαφόρων ερμηνευτικών μεθόδων που εφάρμοσε το Γενικό Δικαστήριο

Στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, το Γενικό Δικαστήριο ξεκίνησε διαπιστώνοντας ότι η γραμματική ερμηνεία της διατάξεως, χωρίς να επιτρέπει να συναχθεί οριστικό συμπέρασμα, υποδηλώνει ότι τα κράτη μέλη

²⁷² Βλέπε υποσημείωση 270.

έχουν δικαίωμα να παραπέμπουν στην Επιτροπή κάθε συγκέντρωση που πληροί τις εκεί οριζόμενες σωρευτικές προϋποθέσεις, ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή του πεδίου εφαρμογής τυχόν εθνικής νομοθεσίας σχετικής με τον έλεγχο των συγκεντρώσεων. Ακολουθώντας, το Γενικό Δικαστήριο προέβη σε ιστορική, συστηματική και τελεολογική ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως.

Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσέγγιση του Γενικού Δικαστηρίου, η οποία συνίσταται στον συνδυασμό διαφόρων ερμηνευτικών μεθόδων, δεν είναι εσφαλμένη.

Πράγματι, μολονότι από πάγια νομολογία προκύπτει ότι δεν είναι δυνατόν η ερμηνεία διατάξεως του ενωσιακού δικαίου να έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας το σαφές και ακριβές γράμμα της διατάξεως, ο ενωσιακός δικαστής διατηρεί, παρά ταύτα, τη δυνατότητα να εφαρμόζει, σε ορισμένες περιπτώσεις, τις ερμηνευτικές μεθόδους τις οποίες κρίνει κατάλληλες προκειμένου να διευκρινιστεί το ακριβές περιεχόμενο μιας διατάξεως του ενωσιακού δικαίου η οποία είναι φαινομενικά σαφής.

Πάντως, υπό τις περιστάσεις των υπό κρίση υποθέσεων όπου, καθώς προκύπτει, πολλά στοιχεία γνωστοποιήθηκαν στο Γενικό Δικαστήριο προκειμένου να το διαφωτίσουν ως προς το νόημα του γράμματος του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις παρότι αυτό φερόταν να είναι σαφές, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν μπορούσε να αρκεστεί σε μεμονωμένη ερμηνεία του γράμματος της συγκεκριμένης, λακωνικά και, ταυτόχρονα, γενικόλογα διατυπωμένης, διατάξεως και ότι όφειλε να προχωρήσει σε συστηματική και τελεολογική ερμηνεία, αποσαφηνίζοντάς τη μέσω του ιστορικού θέσπισης της διατάξεως.

Επί της ιστορικής ερμηνείας

Προκειμένου να αμφισβητήσει την ιστορική ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο, η Grail παραπέμπει, μεταξύ άλλων, σε έγγραφα που καταρτίστηκαν μεν στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών για την έκδοση του κανονισμού 4064/89²⁷³, του κανονισμού 1310/97²⁷⁴ και του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, αλλά δεν αποτέλεσαν αντικείμενο συζητήσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

Δεδομένου ότι η Επιτροπή αμφισβήτησε το παραδεκτό των εν λόγω στοιχείων, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, σε περίπτωση που, όπως στις υπό κρίση υποθέσεις, τίθεται υπό αμφισβήτηση η ερμηνεία διατάξεως του παράγωγου δικαίου, ο ενωσιακός δικαστής πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξετάσει, είτε αυτεπαγγέλτως είτε βάσει στοιχείων που υποβλήθηκαν εγκύρως στην κρίση του, έγγραφα τα οποία καταρτίστηκαν στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών που οδήγησαν στη θέσπιση της διατάξεως. Πράγματι, το ιστορικό θέσπισης διατάξεως του ενωσιακού δικαίου μπορεί να παράσχει ενδείξεις ως προς την πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, αντιθέτως προς τα όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, από την ιστορική ερμηνεία δεν μπορεί να συναχθεί ότι το άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις απονέμει στην Επιτροπή την αρμοδιότητα να εξετάζει συγκεντρώσεις χωρίς ευρωπαϊκή διάσταση, κατά την έννοια του άρθρου 1 του κανονισμού αυτού, ανεξαρτήτως του πεδίου εφαρμογής της νομοθεσίας του κράτους μέλους που υπέβαλε αίτηση στον τομέα του ελέγχου των συγκεντρώσεων.

Ως προς το ζήτημα αυτό, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η συλλογιστική την οποία ανέπτυξε το Γενικό Δικαστήριο όσον αφορά το ιστορικό θέσπισης του άρθρου 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις δεν τεκμηριώνει ότι η πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη ήταν να εξουσιοδοτήσει τα κράτη μέλη που

²⁷³ Κανονισμός (ΕΟΚ) 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ 1989, L 395, σ. 1).

²⁷⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 1310/97 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1997, που τροποποιεί τον κανονισμό 4064/89 (ΕΕ 1997, L 180, σ. 1).

διαθέτουν εθνική νομοθεσία σχετική με τον έλεγχο των συγκεντρώσεων να παραπέμπουν στην Επιτροπή πράξεις οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας τους αυτής.

Ομοίως, τα ιστορικά έγγραφα που αφορούν την έκδοση του κανονισμού 4064/89 και του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις δεν αποδεικνύουν ότι η βούληση του ενωσιακού νομοθέτη ήταν να γίνεται χρήση των μηχανισμών παραπομπής, οι οποίοι προβλέπονται αντίστοιχα στο άρθρο 22, παράγραφος 3, του κανονισμού 4064/89 και στο άρθρο 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, προς αντιμετώπιση υποτιθέμενων κενών που οφείλονται στην ανελαστικότητα των ποσοτικών κατώτατων ορίων τα οποία τίθενται στο άρθρο 1 αμφότερων των ως άνω κανονισμών για τον προσδιορισμό των συγκεντρώσεων με ευρωπαϊκή διάσταση.

Επί της συστηματικής ερμηνείας

Αναφορικά με τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ούτε τα στοιχεία της όλης οικονομίας του κανονισμού τα οποία εξετάστηκαν από το Γενικό Δικαστήριο οδηγούν σε ασφαλές συμπέρασμα ως προς το αν η Επιτροπή ήταν αρμόδια να εκδώσει τις επίδικες αποφάσεις.

Επιπλέον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο αγνόησε άλλα στοιχεία της όλης οικονομίας του κανονισμού τα οποία είναι ικανά να αντικρούσουν την ερμηνεία που έγινε δεκτή με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, και συνδέονται:

- πρώτον, με τις προϋποθέσεις εφαρμογής του μηχανισμού παραπομπής οι οποίες ορίζονται στο άρθρο 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις,
- δεύτερον, με τις διαφορές μεταξύ του προαναφερθέντος μηχανισμού παραπομπής και ενός άλλου μηχανισμού παραπομπής, προβλεπόμενου στο άρθρο 4, παράγραφος 5, του ίδιου κανονισμού, καθώς και
- τρίτον, με την απλουστευμένη διαδικασία που θεσπίζει ο εν λόγω κανονισμός για την επανεξέταση των κατώτατων ορίων και των κριτηρίων βάσει των οποίων καθορίζεται το πεδίο εφαρμογής του.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι από τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις προέκυπτε ότι αίτηση δυνάμει της διατάξεως αυτής μπορεί να υποβληθεί ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή του πεδίου εφαρμογής τυχόν εθνικής νομοθεσίας σχετικής με τον εκ των προτέρων έλεγχο των συγκεντρώσεων.

Επί της τελεολογικής ερμηνείας

Το Δικαστήριο εκτιμά, επιπλέον, ότι είναι εσφαλμένο το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου ότι η τελεολογική ερμηνεία του άρθρου 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις επιβεβαιώνει ότι το άρθρο αυτό συνιστά διορθωτικό μηχανισμό ο οποίος αποσκοπεί στον αποτελεσματικό έλεγχο όλων των συγκεντρώσεων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη διάρθρωση του ανταγωνισμού στην Ένωση, ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή του πεδίου εφαρμογής τυχόν εθνικής νομοθεσίας σχετικής με τον εκ των προτέρων έλεγχο των συγκεντρώσεων.

Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ειδικότερα ότι δύο είναι μόνον οι βασικοί σκοποί που επιδιώκονται με τον μηχανισμό παραπομπής ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 22 του κανονισμού. Ο πρώτος σκοπός είναι να καταστεί δυνατός ο έλεγχος των συγκεντρώσεων που μπορούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό σε τοπικό επίπεδο, όταν το οικείο κράτος μέλος δεν διαθέτει εθνική νομοθεσία σχετική με τον έλεγχο των συγκεντρώσεων. Ο δεύτερος σκοπός έγκειται στη διεύρυνση της αρχής του «ενιαίου ελέγχου» προκειμένου να έχει η Επιτροπή τη δυνατότητα να εξετάζει συγκεντρώσεις που κοινοποιούνται ή μπορούν να κοινοποιηθούν σε περισσότερα κράτη

μέλη, ώστε να αποτρέπεται το ενδεχόμενο πολλαπλών κοινοποιήσεων σε εθνικό επίπεδο και να ενισχύεται, συνακόλουθα, η ασφάλεια δικαίου για τις επιχειρήσεις.

Αντιθέτως, δεν αποδείχθηκε ότι σκοπός του μηχανισμού αυτού ήταν να αντιμετωπιστούν κενά του συστήματος ελέγχου τα οποία είναι εγγενή σε κάθε σύστημα που στηρίζεται κυρίως σε κατώτατα όρια κύκλου εργασιών και είναι, εξ ορισμού, αδύνατον να καλύψει όλες τις δυνητικές προβληματικές πράξεις συγκέντρωσης.

Εξάλλου, η ερμηνεία του Γενικού Δικαστηρίου κατά την οποία το άρθρο 22 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις αποσκοπεί στον αποτελεσματικό έλεγχο όλων των συγκεντρώσεων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη δομή του ανταγωνισμού στην Ένωση μπορεί να διαταράξει την ισορροπία μεταξύ των διαφόρων σκοπών τους οποίους επιδιώκει ο κανονισμός αυτός. Πιο συγκεκριμένα, η ως άνω ερμηνεία υπονομεύει την αποτελεσματικότητα, την προβλεψιμότητα και την ασφάλεια δικαίου που πρέπει να κατοχυρώνονται υπέρ των συμμετεχόντων στη συγκέντρωση μερών.

Επιπλέον, προκύπτει ότι η ευρεία ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις η οποία έγινε δεκτή από το Γενικό Δικαστήριο, καθώς επιφέρει ενδεχομένως διεύρυνση τόσο του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού όσο και της αρμοδιότητας ελέγχου της Επιτροπής επί των πράξεων συγκέντρωσης, προσκρούει στην αρχή της θεσμικής ισορροπίας, η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό της θεσμικής δομής της Ένωσης και απορρέει από το άρθρο 13, παράγραφος 2, ΣΕΕ, όπου ορίζεται ότι κάθε θεσμικό όργανο πρέπει να ασκεί τις αρμοδιότητές του σεβόμενο τις αρμοδιότητες των λοιπών θεσμικών οργάνων.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει, αφενός, ότι ο κανονισμός για τις συγκεντρώσεις προβλέπει απλουστευμένη διαδικασία για την επανεξέταση των κατώτατων ορίων που καθορίζουν το πεδίο εφαρμογής του. Επομένως, ακόμη και αν υποθεθεί ότι τα προβλεπόμενα από τον κανονισμό 139/2004 και στηριζόμενα στον κύκλο εργασιών κατώτατα όρια αρμοδιότητας αποδεικνύονται ανεπαρκούς αποτελεσματικότητας για τον έλεγχο ορισμένων πράξεων που ενδέχεται να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στον ανταγωνισμό, εναπόκειται αποκλειστικώς στον ενωσιακό νομοθέτη να τα αναθεωρήσει ή να προβλέψει έναν μηχανισμό διασφάλισης ο οποίος να επιτρέπει στην Επιτροπή να ελέγξει μια τέτοια πράξη.

Αφετέρου, τα κράτη μέλη, εφόσον κρίνουν αναγκαίο να διευρύνουν το πεδίο των πράξεων που χρήζουν εκ των προτέρων εξέτασης υπό το πρίσμα της νομοθεσίας για τις συγκεντρώσεις, είναι ελεύθερα να αναθεωρήσουν προς τα κάτω τα δικά τους όρια αρμοδιότητας τα οποία βασίζονται στον κύκλο εργασιών και προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία.

Αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης και ακύρωση των επίδικων αποφάσεων

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομικό σφάλμα κατά την ερμηνεία του άρθρου 22, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, κρίνοντας ότι τα κράτη μέλη μπορούσαν, υπό τις εκεί οριζόμενες προϋποθέσεις, να υποβάλουν αίτηση δυνάμει της διατάξεως αυτής ανεξαρτήτως του πεδίου εφαρμογής της εθνικής τους νομοθεσίας για τον εκ των προτέρων έλεγχο των συγκεντρώσεων. Ως εκ τούτου, κακώς το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η Επιτροπή ορθώς δέχθηκε, με τις επίδικες αποφάσεις, την αίτηση παραπομπής την οποία υπέβαλε η γαλλική εθνική αρχή ανταγωνισμού και τα αιτήματα συνυποβολής της από τις άλλες εθνικές αρχές ανταγωνισμού δυνάμει του άρθρου 22 του κανονισμού.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου. Επίσης, κρίνοντας το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς, ακυρώνει τις επίδικες αποφάσεις.

4. Κρατικές ενισχύσεις

Απόφαση της 10ς Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Ιρλανδίας κ.λπ. (C-465/20 P, [EU:C:2024:724](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Κρατικές ενισχύσεις – Άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης (tax rulings) που εκδίδονται από κράτος μέλος – Επιλεκτικά φορολογικά πλεονεκτήματα – Επιμερισμός των κερδών που προκύπτουν από άδειες διανοητικής ιδιοκτησίας στα υποκαταστήματα αλλοδαπών εταιριών – Αρχή του πλήρους ανταγωνισμού»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, αναιρώντας την απόφαση Ιρλανδία κ.λπ. κατά Επιτροπής²⁷⁵, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την κρατική ενίσχυση που χορήγησε η Ιρλανδία στην Apple²⁷⁶, και, στη συνέχεια, αποφαινόμενο το ίδιο οριστικώς επί των στοιχείων της διαφοράς που έπρεπε να επιλυθούν, έκρινε, λαμβάνοντας υπόψη την ανάλυση που περιλαμβάνεται στην επίδικη απόφαση καθώς και τις διαπιστώσεις του Γενικού Δικαστηρίου που δεν αμφισβητήθηκαν, ότι η Επιτροπή ορθώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είχε επιλεκτικό χαρακτήρα το πλεονέκτημα που χορηγήθηκε σε δύο εταιρίες ιρλανδικού δικαίου του ομίλου Apple με δύο φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης εκδοθείσες από τις ιρλανδικές φορολογικές αρχές σχετικά με τον καθορισμό της φορολογητέας βάσης των ιρλανδικών υποκαταστημάτων των εν λόγω εταιριών. Συναφώς, το Δικαστήριο εντάσσει την ανάλυσή του στο πλαίσιο των νομολογιακών αρχών που παγιώθηκαν προσφάτως²⁷⁷, όσον αφορά τον καθορισμό και την ανάλυση του πλαισίου αναφοράς υπό το πρίσμα του οποίου πρέπει να εκτιμάται ο επιλεκτικός χαρακτήρας φορολογικών μέτρων για τους σκοπούς του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Υπενθυμίζει συναφώς ότι η προσήκουσα οριοθέτηση του κρίσιμου πλαισίου αναφοράς και, κατ'επέκταση, η ορθή ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου που το συνθέτουν αποτελούν νομικό ζήτημα που υπόκειται στον αναιρετικό έλεγχο του Δικαστηρίου, εντός των ορίων του αντικειμένου της αναιρέσεως.

Εντός του ομίλου Apple, η Apple Inc., με έδρα το Cupertino (Ηνωμένες Πολιτείες), ελέγχει διάφορες εταιρίες ιρλανδικού δικαίου μέσω της θυγατρικής της, Apple Operations International, την οποία κατέχει κατά 100 %. Η Apple Operations International κατέχει κατά 100 % τη θυγατρική εταιρία Apple Operations Europe (AOE), η οποία με τη σειρά της κατέχει κατά 100 % τη θυγατρική εταιρία Apple Sales International (ASI). Η ASI και η AOE έχουν συσταθεί αμφότερες ως εταιρίες ιρλανδικού δικαίου, αλλά δεν έχουν φορολογική έδρα στην Ιρλανδία. Καθεμία από αυτές διαθέτει υποκατάστημα στην Ιρλανδία, χωρίς αυτοτελή νομική προσωπικότητα²⁷⁸.

Η Apple Inc., αφενός, και η ASI και η AOE, αφετέρου, δεσμεύονταν από συμφωνία επιμερισμού του κόστους η οποία προέβλεπε, ειδικότερα, τη χορήγηση στις ASI και AOE αδειών χρήσης άνευ ανταλλάγματος, προκειμένου να μπορούν χρησιμοποιούν τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας

²⁷⁵ Απόφαση της 15ης Ιουλίου 2020, Ιρλανδία κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-778/16 και T-892/16, [EU:T:2020:338](#)).

²⁷⁶ Απόφαση (ΕΕ) 2017/1283 της Επιτροπής, της 30ής Αυγούστου 2016, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.38373 (2014/C) (πρώην 2014/NN) (πρώην 2014/CP) που χορηγήθηκε από την Ιρλανδία στην Apple (ΕΕ 2017, L 187, σ. 1, στο εξής: επίδικη απόφαση).

²⁷⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2023, Λουξεμβούργο κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-451/21 P και C-454/21 P, [EU:C:2023:948](#)).

²⁷⁸ Το ιρλανδικό υποκατάστημα της ASI είναι υπεύθυνο, μεταξύ άλλων, για την άσκηση των δραστηριοτήτων προμήθειας, πωλήσεων και διανομής που συνδέονται με την πώληση προϊόντων του σήματος Apple σε σχετιζόμενα μέρη και σε τρίτους πελάτες στις περιφέρειες της Ευρώπης, Μέσης Ανατολής, Ινδίας και Αφρικής καθώς και της Ασίας-Ειρηνικού. Το ιρλανδικό υποκατάστημα της AOE είναι υπεύθυνο για την κατασκευή και συναρμολόγηση εξειδικευμένου φάσματος προϊόντων πληροφορικής στην Ιρλανδία, όπως οι επιτραπέζιοι υπολογιστές iMac, οι φορητοί υπολογιστές MacBook και άλλα περιφερειακά υπολογιστών, τα οποία προμηθεύει σε σχετιζόμενα μέρη σε Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Ινδία και Αφρική.

του ομίλου Apple. Η εν λόγω χρήση συνίστατο, μεταξύ άλλων, στην κατασκευή και την πώληση των οικείων προϊόντων σε όλο τον κόσμο πλην της αμερικανικής ηπείρου.

Δυνάμει των ισχυόντων κατά την κρίσιμη περίοδο διατάξεων του ιρλανδικού δικαίου που ρύθμιζαν τη φορολογία των εταιριών (στο εξής: διατάξεις αναφοράς), οι αλλοδαπές εταιρίες φορολογούνταν για τα εμπορικά εισοδήματα που πραγματοποιούνταν άμεσα ή έμμεσα μέσω υποκαταστήματος δραστηριοποιούμενου στην Ιρλανδία. Εν προκειμένω, το 1990, υποβλήθηκαν στις ιρλανδικές φορολογικές αρχές αιτήσεις των προκατόχων της ASI και της AOE με τις οποίες ζητούσαν να προσδιοριστεί το φορολογητέο κέρδος τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι ιρλανδικές φορολογικές αρχές εξέδωσαν μια πρώτη φορολογική απόφαση προέγκρισης το 1991, η οποία στη συνέχεια αναθεωρήθηκε κατόπιν αιτήματος της ASI και της AOE, και μια δεύτερη απόφαση το 2007 (στο εξής, από κοινού: επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης).

Κατόπιν επίσημης διαδικασίας έρευνας που κίνησε το 2014, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση σχετικά με τις επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης. Στην απόφαση αυτή η Επιτροπή εκτίμησε ειδικότερα ότι οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης, στο μέτρο που είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογητέας βάσης της ASI και της AOE, για τους σκοπούς της επιβολής φόρου εταιριών στην Ιρλανδία, παρείχαν πλεονέκτημα στις δύο αυτές εταιρίες. Προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη επιλεκτικού πλεονεκτήματος εν προκειμένω, η Επιτροπή εξέτασε την ύπαρξη επιλεκτικού πλεονεκτήματος το οποίο απορρέει από παρέκκλιση από το πλαίσιο αναφοράς. Κατ' ουσίαν, βάσει της κύριας, της επικουρικής και της εναλλακτικής συλλογιστικής την οποία ανέπτυξε, η Επιτροπή εκτίμησε ότι οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης είχαν παράσχει στην ASI και στην AOE τη δυνατότητα να μειώσουν το ποσό του φόρου που όφειλαν στην Ιρλανδία κατά τη διάρκεια της περιόδου ισχύος των αποφάσεων αυτών, δηλαδή μεταξύ των ετών 1991 και 2014, και ότι η ως άνω μείωση του φόρου συνιστούσε πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες εταιρίες ευρισκόμενες σε συγκρίσιμη κατάσταση. Ειδικότερα, η Επιτροπή υποστήριξε, στο πλαίσιο του κύριας συλλογιστικής της, ότι το γεγονός ότι οι ιρλανδικές φορολογικές αρχές, στις επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης, στηρίχθηκαν στην παραδοχή ότι οι άδειες των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (στο εξής: ΔΙ) του ομίλου Apple τις οποίες κατείχαν η ASI και η AOE έπρεπε να επιμεριστούν εκτός της Ιρλανδίας είχε ως αποτέλεσμα τα ετήσια φορολογητέα κέρδη για την ASI και την AOE στην Ιρλανδία να μη συνιστούν αξιόπιστη εκτίμηση ενός αποτελέσματος με βάση την αγορά, σύμφωνα με την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού.

Αποφαινόμενο επί των προσφυγών που άσκησαν, αντιστοίχως, η Ιρλανδία καθώς και οι ASI και AOE, με αίτημα την ακύρωση της επίδικης απόφασης, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι η Επιτροπή δεν είχε αποδείξει επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη πλεονεκτήματος κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ακύρωσε την επίδικη απόφαση στο σύνολό της.

Στην απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο υπενθύμισε προκαταρκτικώς ότι, στο πλαίσιο του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, για την εξέταση του ζητήματος κατά πόσον οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης συνιστούσαν τέτοιες ενισχύσεις εναπέκειτο στην Επιτροπή να αποδείξει ότι οι ως άνω φορολογικές αποφάσεις παρείχαν επιλεκτικό πλεονέκτημα.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την κύρια συλλογιστική της Επιτροπής σχετικά με την ύπαρξη πλεονεκτήματος για δύο λόγους που αφορούσαν, αφενός, τις εκτιμήσεις της Επιτροπής σχετικά με τους κοινούς κανόνες φορολογίας του εφαρμοστέου εν προκειμένω ιρλανδικού δικαίου και, αφετέρου, τις εκτιμήσεις της Επιτροπής σχετικά με τις δραστηριότητες εντός του ομίλου Apple.

Το Γενικό Δικαστήριο, αφού απέρριψε, επιπλέον, την επικουρική καθώς και την εναλλακτική συλλογιστική επί του ζητήματος αυτού, ακύρωσε την επίδικη απόφαση στο σύνολό της, χωρίς να εξετάσει τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως και τις λοιπές αιτιάσεις που προέβαλαν η Ιρλανδία καθώς και οι ASI και AOE.

Προς στήριξη της αιτήσεως αναιρέσεως, η Επιτροπή προβάλλει δύο λόγους αναιρέσεως, οι οποίοι αφορούν, αντιστοίχως, το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης σχετικά με την κύρια

συλλογιστική της Επιτροπής και το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης σχετικά με την επικουρική συλλογιστική της Επιτροπής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, για τον χαρακτηρισμό εθνικού φορολογικού μέτρου ως «επιλεκτικού», στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η Επιτροπή πρέπει, σε πρώτο στάδιο, να προσδιορίσει το σύστημα αναφοράς, ήτοι το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς που έχει εφαρμογή στο οικείο κράτος μέλος, και, σε δεύτερο στάδιο, να αποδείξει ότι το επίμαχο φορολογικό μέτρο παρεκκλίνει από το σύστημα αναφοράς, καθόσον εισάγει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ επιχειρηματιών οι οποίοι βρίσκονται, υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκεται με το σύστημα αυτό, σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο καθορισμός του πλαισίου αναφοράς έχει αυξημένη σπουδαιότητα στις περιπτώσεις φορολογικών μέτρων, δεδομένου ότι η ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, μπορεί να διαπιστωθεί μόνο σε σχέση με τη λεγόμενη «κανονική» φορολόγηση.

Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο παρατηρεί επιπλέον ότι, εκτός των τομέων στους οποίους το φορολογικό δίκαιο της Ένωσης αποτελεί αντικείμενο εναρμόνισης, το οικείο κράτος μέλος είναι αυτό που προσδιορίζει, μέσω της άσκησης των δικών του αρμοδιοτήτων σε ζητήματα άμεσης φορολογίας, τα συστατικά χαρακτηριστικά του φόρου τα οποία καθορίζουν, κατ' αρχήν, το σύστημα αναφοράς ή το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς. Τούτο ισχύει, μεταξύ άλλων, για τον καθορισμό της βάσης επιβολής του φόρου, για τη γενεσιουργό αιτία του και για τις απαλλαγές από τις οποίες ενδεχομένως συνοδεύεται. Επομένως, μόνον το εφαρμοστέο στο οικείο κράτος μέλος εθνικό δίκαιο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του εν λόγω συστήματος αναφοράς. Εντούτοις, το συμπέρασμα αυτό δεν αποκλείει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί ότι το ίδιο το πλαίσιο αναφοράς, όπως προκύπτει από το εθνικό δίκαιο, είναι ασύμβατο με το δίκαιο της Ένωσης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, εφόσον το επίμαχο φορολογικό σύστημα διαμορφώθηκε βάσει παραμέτρων που προδήλως εισήγαγαν διακρίσεις, με σκοπό την καταστρατήγηση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν.

Υπό το πρίσμα των αρχών αυτών το Δικαστήριο αρχίζει την εξέταση της αιτήσεως αναιρέσεως.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει εκ προοιμίου ότι η κύρια συλλογιστική της Επιτροπής στηρίζεται στην παραδοχή ότι, για τον ορθό επιμερισμό των κερδών σύμφωνα με την προσέγγιση της διακριτής οντότητας και την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού που κατοχυρώνονται στις εφαρμοστέες διατάξεις του εθνικού δικαίου²⁷⁹, οι αρμόδιες ιρλανδικές αρχές όφειλαν να εξακριβώσουν αν τα κέρδη από τη χρήση των αδειών ΔΙ του ομίλου Apple τις οποίες κατείχαν η ASI και η ΑΟΕ δεν έπρεπε, εν όλω ή εν μέρει, να καταλογιστούν στα ιρλανδικά υποκαταστήματά τους. Η μη διενέργεια των ελέγχων που επιτάσσουν οι ως άνω διατάξεις είχε, κατά την Επιτροπή, ως αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των εν λόγω εταιριών και την παροχή επιλεκτικού πλεονεκτήματος σε αυτές.

Κατόπιν της ως άνω διευκρίνισης, το Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή παραδεκτώς αμφισβητεί τις εκτιμήσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με το πλαίσιο αναφοράς που απορρέει από το ιρλανδικό δίκαιο. Πράγματι, το ζήτημα αν το Γενικό Δικαστήριο οριοθέτησε προσηκόντως το κρίσιμο σύστημα αναφοράς στο ιρλανδικό δίκαιο και, κατ' επέκταση, ερμήνευσε ορθώς τις εθνικές διατάξεις που το απαρτίζουν αποτελεί νομικό ζήτημα υποκείμενο στον ανααιρετικό έλεγχο του Δικαστηρίου. Συνεπώς, τα επιχειρήματα της Επιτροπής με τα οποία επιδιώκεται να αμφισβητηθεί η επιλογή του πλαισίου αναφοράς ή η σημασία του κατά το πρώτο στάδιο της ανάλυσης της ύπαρξης επιλεκτικού πλεονεκτήματος είναι παραδεκτά, δεδομένου ότι η ανάλυση αυτή στηρίζεται σε νομικό

²⁷⁹ Ήτοι, ειδικότερα, τις διατάξεις του άρθρου 25 του Taxes Consolidation Act (ενοποιημένου νόμου περί φορολογίας) του 1997 (στο εξής: TCA 97).

χαρακτηρισμό του εθνικού δικαίου βάσει διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Εν προκειμένω, τούτο ισχύει τόσο για την αιτίαση με την οποία προβάλλεται ότι το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε εσφαλμένως την απόφαση της Επιτροπής κρίνοντας ότι, στην κύρια συλλογιστική της, η Επιτροπή περιορίστηκε σε προσέγγιση «κατ' αποκλεισμόν» όσο και για την αιτίαση με την οποία η Επιτροπή προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι στηρίχθηκε στις λειτουργίες που ασκούσε η Apple Inc.

Επομένως, το Δικαστήριο εξετάζει, κατά πρώτον, την αιτίαση περί εσφαλμένης ερμηνείας της επίδικης απόφασης, στο μέτρο που το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η κύρια συλλογιστική της Επιτροπής στηριζόταν αποκλειστικά στην έλλειψη υπαλλήλων και φυσικής παρουσίας στις εταιρικές έδρες της ASI και της AOE και, ως εκ τούτου, σε προσέγγιση «κατ' αποκλεισμόν».

Συναφώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι η συλλογιστική της Επιτροπής θεμελιώνεται στην παραδοχή ότι, αφενός, η εφαρμογή των διατάξεων αναφοράς απαιτούσε να καθοριστεί εκ των προτέρων μέθοδος επιμερισμού κερδών, η οποία δεν οριζόταν στις διατάξεις αυτές, και, αφετέρου, η ως άνω μέθοδος έπρεπε να καταλήγει σε αποτέλεσμα σύμφωνο με την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού. Πλην όμως, η παραδοχή αυτή δεν αμφισβητήθηκε από το Γενικό Δικαστήριο, το οποίο προσέθεσε ότι η λεγόμενη «κανονική» φορολογία καθορίζεται από τους εθνικούς φορολογικούς κανόνες και ότι η ίδια η ύπαρξη πλεονεκτήματος πρέπει να διαπιστώνεται σε σχέση προς τους κανόνες αυτούς, διευκρινίζοντας, όμως, στη συνέχεια ότι, ακόμη και αν οι ως άνω εθνικοί κανόνες προβλέπουν ότι τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών εταιριών, όσον αφορά τα κέρδη από τις εμπορικές δραστηριότητές τους στην Ιρλανδία, και οι ημεδαπές εταιρίες φορολογούνται με τους ίδιους όρους, το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να ελέγξει κατά πόσον το ύψος του κέρδους που επιμερίζεται στα υποκαταστήματα, το οποίο έχουν αποδεχθεί οι εθνικές αρχές για τον καθορισμό του φορολογητέου κέρδους των αλλοδαπών εταιριών, αντιστοιχεί στο ύψος του κέρδους που θα προέκυπτε από την άσκηση αυτών των εμπορικών δραστηριοτήτων υπό συνθήκες αγοράς.

Κατά το Δικαστήριο, εξ αυτού συνάγεται ότι η εφαρμογή της αρχής του πλήρους ανταγωνισμού στην υπό κρίση υπόθεση στηρίζεται στους φορολογικούς κανόνες του ιρλανδικού δικαίου σχετικά με τη φορολογία των εταιριών και, ως εκ τούτου, στο σύστημα αναφοράς που προσδιόρισε η Επιτροπή και επιβεβαίωσε το Γενικό Δικαστήριο. Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο αναγνώρισε ρητώς ότι, αντιθέτως προς όσα υποστήριζε η Ιρλανδία, η εφαρμογή των διατάξεων αναφοράς, όπως περιγράφεται από το εν λόγω κράτος μέλος, αντιστοιχούσε κατ' ουσίαν στη λειτουργική και πραγματική ανάλυση στο πλαίσιο του πρώτου σταδίου της εγκριθείσας από τον ΟΟΣΑ προσέγγισης σχετικά με τον επιμερισμό κερδών σε μόνιμη εγκατάσταση. Βάσει των διαπιστώσεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη όταν επικαλέστηκε την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού, προκειμένου να ελέγξει αν, κατά την εφαρμογή των διατάξεων αναφοράς από τις ιρλανδικές φορολογικές αρχές, το ύψος των κερδών που επιμερίστηκαν στα υποκαταστήματα της ASI και της AOE για τις εμπορικές τους δραστηριότητες στην Ιρλανδία, όπως αυτό έγινε δεκτό με τις επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης, αντιστοιχούσε στο ύψος των κερδών που θα προέκυπταν από την άσκηση των εν λόγω εμπορικών δραστηριοτήτων υπό συνθήκες αγοράς και όταν στηρίχθηκε, κατ' ουσίαν, στην εγκριθείσα από τον ΟΟΣΑ προσέγγιση για την ως άνω εφαρμογή, λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή των στοιχείων ενεργητικού, των λειτουργιών και των κινδύνων μεταξύ των εν λόγω υποκαταστημάτων και των λοιπών μερών των εταιριών αυτών. Οι ως άνω διαπιστώσεις πρέπει να θεωρηθούν δεδομένες, καθότι δεν αμφισβητήθηκαν βασίμως από τους λοιπούς διαδίκους στο πλαίσιο της παρούσας αναιρετικής διαδικασίας.

Από τα στάδια δε της συλλογιστικής που εκτίθεται στην επίδικη απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή εκτίμησε κατ' αρχάς ότι, προκειμένου να καθορίσει, σύμφωνα με τις κρίσιμες διατάξεις του εθνικού δικαίου, τα φορολογητέα κέρδη της ASI και της AOE στην Ιρλανδία σύμφωνα με την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού, έπρεπε να συγκριθούν οι λειτουργίες που ασκούσαν, αντιστοίχως, οι έδρες και τα ιρλανδικά υποκαταστήματα των εταιριών αυτών σε σχέση με τις άδειες ΔΙ. Στη συνέχεια, κατ' εφαρμογήν του κριτηρίου αυτού, η Επιτροπή προέβη σε χωριστή εξέταση του ρόλου που ανέλαβε κάθε μία από τις ως άνω έδρες και κάθε ένα από τα ως άνω υποκαταστήματα σε σχέση με τις εν λόγω άδειες. Κατά το πέρας της εξέτασης, η Επιτροπή διαπίστωσε, αφενός, πλήρη απουσία

λειτουργιών σε σχέση με τις άδειες ΔΙ όσον αφορά τις έδρες και, αφετέρου, ενεργό ρόλο των ιρλανδικών υποκαταστημάτων, ο οποίος που απέβρεε από την άσκηση λειτουργιών και την ανάληψη κινδύνων που συνδέονται με τη διαχείριση και τη χρήση των επίμαχων αδειών. Επιπλέον, η διαπίστωση ότι οι έδρες δεν ασκούσαν «ενεργές ή κρίσιμες» λειτουργίες στηρίζεται στην έλλειψη αποδείξεων περί του αντιθέτου εκ μέρους της Apple, σε συνδυασμό με τη διαπίστωση της πραγματικής έλλειψης ικανότητας των εδρών αυτών να εκτελέσουν τις εν λόγω λειτουργίες. Συνεπώς, η κύρια συλλογιστική της Επιτροπής δεν στηρίζεται μόνο στην απουσία λειτουργιών ασκούμενων από τις έδρες σε σχέση με τις άδειες ΔΙ, αλλά και στην ανάλυση των λειτουργιών που πράγματι ασκούσαν τα υποκαταστήματα σε σχέση με τις άδειες.

Ως εκ τούτου, το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι οι άδειες ΔΙ και τα σχετικά κέρδη έπρεπε να επιμεριστούν στα υποκαταστήματα αυτά δεν ήταν απόρροια της διαπίστωσης ότι οι έδρες δεν είχαν ούτε υπαλλήλους ούτε φυσική παρουσία εκτός των ιρλανδικών υποκαταστημάτων. Η Επιτροπή συνήγαγε το εν λόγω συμπέρασμα κατόπιν της συσχέτισης δύο διακριτών διαπιστώσεων, ήτοι, αφενός, της απουσίας ενεργών ή κρίσιμων λειτουργιών και κινδύνων που αναλαμβάνουν οι έδρες και, αφετέρου, της πολλαπλότητας και του κεντρικού χαρακτήρα των ασκούμενων λειτουργιών και των κινδύνων που αναλαμβάνουν τα υποκαταστήματα, τούτο δε κατ'εφαρμογήν του νομικού κριτηρίου που διατυπώνεται στην επίδικη απόφαση.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο κρίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε, ερμηνεύοντας εσφαλμένως την επίδικη απόφαση, ότι η Επιτροπή, με την κύρια συλλογιστική της, περιορίστηκε σε προσέγγιση «κατ' αποκλεισμόν».

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το σκεπτικό της απόφασης της Επιτροπής που εξετάζεται με την αίτηση αναιρέσεως και επί του οποίου στηρίχθηκε το Γενικό Δικαστήριο για να κρίνει ότι τα υποκαταστήματα της ASI και της ΑΟΕ στην Ιρλανδία δεν έλεγχαν τις άδειες ΔΙ του ομίλου Apple και δεν απέφεραν τα κέρδη τα οποία η Επιτροπή υποστήριζε ότι πραγματοποιούσαν, το Δικαστήριο κρίνει, κατ' αρχάς, ότι η Επιτροπή βασίμως υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε διαδικαστική πλημμέλεια λαμβάνοντας υπόψη, για τους σκοπούς της ανάλυσής του, αποδεικτικά στοιχεία τα οποία δεν είχαν προσκομιστεί κατά τη διοικητική διαδικασία και έπρεπε, ως εκ τούτου, να κριθούν απαράδεκτα. Εξάλλου, όσον αφορά τη μέθοδο επιμερισμού των φορολογητέων κερδών που απαιτείται βάσει του ιρλανδικού δικαίου, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το κριτήριο καθορισμού των κερδών αλλοδαπής εταιρίας, το οποίο το Γενικό Δικαστήριο έκρινε εφαρμοστέο δυνάμει του άρθρου 25 του ΤCA 97, επιτάσσει να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή των στοιχείων ενεργητικού, των λειτουργιών και των κινδύνων μεταξύ των ιρλανδικών υποκαταστημάτων και των λοιπών μερών της εταιρίας αυτής, αποκλεισμένου του πιθανού ρόλου που διαδραματίζουν διακριτές οντότητες, όπως, εν προκειμένω, η Apple Inc. Συναφώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, στα επικρινόμενα σημεία του σκεπτικού, το Γενικό Δικαστήριο στηρίχθηκε, ρητώς ή σιωπηρώς, στις λειτουργίες που ασκούσε η Apple Inc. σε σχέση με τη ΔΙ του ομίλου Apple, προκειμένου να τεκμηριώσει τη διαπίστωσή του περί σφάλματος το οποίο ενείχε η ανάλυση της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή ορθώς υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, προκειμένου να αποφανθεί ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που καθιστούν δυνατό τον επιμερισμό των κερδών από την εκμετάλλευση των αδειών ΔΙ στα υποκαταστήματα της ASI και της ΑΟΕ δεν ήταν επαρκή, συνέκρινε εσφαλμένως τις λειτουργίες που ασκούσαν τα υποκαταστήματα αυτά σε σχέση με τις εν λόγω άδειες ΔΙ με εκείνες που ασκούσε η Apple Inc. σε σχέση με τη ΔΙ του ομίλου Apple και όχι με τις λειτουργίες που ασκούσαν πράγματι οι έδρες σε σχέση με τις ως άνω άδειες.

Κατά τρίτον, το Δικαστήριο εξετάζει το συμπέρασμα ότι οι συμφωνίες και οι δραστηριότητες της ASI και της ΑΟΕ εκτός Ιρλανδίας καταδείκνυαν ότι οι εταιρίες αυτές ήταν σε θέση να αναπτύσσουν και να διαχειρίζονται τη ΔΙ του ομίλου Apple και να παράγουν κέρδη εκτός Ιρλανδίας και, ως εκ τούτου, τα κέρδη αυτά δεν υπέκειντο σε φόρο στην Ιρλανδία. Θεωρεί συναφώς ότι, μολονότι η εκτίμηση της αποδεικτικής αξίας ενός εγγράφου της δικογραφίας εναπόκειται κατ' αρχήν μόνο στο Γενικό Δικαστήριο, στο ίδιο το Δικαστήριο εναπόκειται, αντιθέτως, να εξετάσει αιτίαση αντλούμενη από εσφαλμένο καθορισμό του βάρους απόδειξης. Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι εναπέκειτο στην Επιτροπή να αποδείξει την ύπαρξη σημαντικών εμπορικών αποφάσεων που δεν

μνημονεύονταν στα πρακτικά των διοικητικών συμβουλίων των οικείων εταιριών, επέβαλε στην Επιτροπή υπερβολικό βάρος απόδειξης.

Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο αναιρεί την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που δέχεται τις αιτιάσεις κατά της κύριας συλλογιστικής της Επιτροπής σχετικά με την ύπαρξη επιλεκτικού πλεονεκτήματος και, κατά συνέπεια, κατά το μέρος που ακυρώνει την επίδικη απόφαση.

Εν συνεχεία, εκτιμώντας ότι η διαφορά είναι ώριμη προς εκδίκαση, το Δικαστήριο εξετάζει το ίδιο τις προσφυγές με αίτημα την ακύρωση της επίδικης απόφασης τις οποίες άσκησαν η Ιρλανδία καθώς και οι ASI και AOE.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο κρίνει, κατ' αρχάς, ότι πρέπει να απορριφθούν όλοι οι λόγοι ακυρώσεως που βάλλουν κατά των εκτιμήσεων της Επιτροπής σχετικά με την κύρια συλλογιστική της και οι οποίοι αφορούν, αφενός, τον προσδιορισμό του πλαισίου αναφοράς και, αφετέρου, τους κοινούς κανόνες φορολογίας του εφαρμοστέου εν προκειμένω ιρλανδικού δικαίου, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις σχετικές αιτιάσεις με σκεπτικό το οποίο δεν αμφισβητήθηκε κατ' αναίρεση. Δεδομένου ότι δεν ασκήθηκε αντανάιρεση, το σκεπτικό αυτό έχει περιβληθεί ισχύ δεδικασμένου.

Εν συνεχεία, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η Επιτροπή όντως απέδειξε ότι, λαμβανομένων υπόψη, αφενός, των δραστηριοτήτων και των λειτουργιών που πράγματι ασκούσαν τα ιρλανδικά υποκαταστήματα της ASI και της AOE και, αφετέρου, της έλλειψης συγκλινόντων στοιχείων ικανών να αποδείξουν την ύπαρξη στρατηγικών αποφάσεων τις οποίες λάμβαναν και εφαρμόζαν οι έδρες των εταιριών αυτών οι οποίες βρίσκονταν εκτός Ιρλανδίας, τα κέρδη που προέκυψαν από την εκμετάλλευση των αδειών ΔΙ του ομίλου Apple έπρεπε να επιμεριστούν στα εν λόγω ιρλανδικά υποκαταστήματα για τον προσδιορισμό των ετήσιων φορολογητέων κερδών της ASI και της AOE στην Ιρλανδία. Επιπλέον, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς ότι οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης είχαν ως αποτέλεσμα να τύχουν η ASI και η AOE ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης σε σχέση με τις ημεδαπές εταιρίες που φορολογούνται στην Ιρλανδία και δεν μπορούν να επωφεληθούν από τις εν λόγω αποφάσεις της φορολογικής αρχής, ήτοι ιδίως σε σχέση με τις αυτόνομες μη καθετοποιημένες εταιρίες, τις καθετοποιημένες εταιρίες ενός ομίλου που πραγματοποιούν συναλλαγές με τρίτους ή τις καθετοποιημένες εταιρίες ενός ομίλου που πραγματοποιούν συναλλαγές με εταιρίες του ομίλου με τις οποίες είναι συνδεδεμένες, καθορίζοντας την τιμή των συναλλαγών αυτών υπό συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, παρά το ότι οι ως άνω εταιρίες βρίσκονται σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκει το σύστημα αναφοράς, ο οποίος συνίσταται στη φορολόγηση των κερδών που πραγματοποιούνται στην Ιρλανδία. Τέλος, ορθώς θεώρησε η Επιτροπή, στην επίδικη απόφαση, ότι η διαφοροποίηση, όσον αφορά τη φορολογική μεταχείριση των κερδών της ASI και της AOE, την οποία συνεπάγονται οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης δεν δικαιολογούνταν από τη φύση ή την οικονομία του ιρλανδικού φορολογικού συστήματος. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να απορριφθούν οι αιτιάσεις των πρωτοδίκως προσφευγουσών όσον αφορά την εξέταση του επιλεκτικού χαρακτήρα των εν λόγω φορολογικών αποφάσεων προέγκρισης στην επίδικη απόφαση.

Εξάλλου, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη όταν θεώρησε ότι η Ιρλανδία είχε παραιτηθεί από φορολογικά έσοδα που θα εισέπραττε από την ASI και την AOE, στο μέτρο που οι επίμαχες φορολογικές αποφάσεις προέγκρισης εγκρίνουν μεθόδους επιμερισμού των κερδών οι οποίες καταλήγουν σε αποτέλεσμα το οποίο δεν θα είχαν αποδεχθεί χωριστές και ανεξάρτητες επιχειρήσεις που ενεργούν υπό συνθήκες αγοράς. Οι εν λόγω αποφάσεις μειώνουν, πράγματι, τα φορολογητέα κέρδη της ASI και της AOE για τους σκοπούς της εφαρμογής των διατάξεων αναφοράς και, ως εκ τούτου, το ποσό του φόρου εταιριών που υποχρεούνται να καταβάλλουν στην Ιρλανδία σε σχέση με τις άλλες εταιρίες που φορολογούνται στο εν λόγω κράτος μέλος και των οποίων τα φορολογητέα κέρδη αντικατοπτρίζουν τις τιμές που καθορίζονται στην αγορά υπό συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού. Επομένως, τα επίμαχα μέτρα ελαφρύνουν τις επιβαρύνσεις που βαρύνουν,

κατ' αρχήν, τον προϋπολογισμό μιας επιχείρησης και συνεπάγονται, ως εκ τούτου, πλεονέκτημα που χορηγείται «με κρατικούς πόρους».

Τέλος, το Δικαστήριο απορρίπτει ως αβάσιμους τους λόγους που αφορούν, μεταξύ άλλων, προσβολή του δικαιώματος ακρόασης στο πλαίσιο της διαδικασίας που κατέληξε στην έκδοση της επίδικης απόφασης, παραβίαση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και υπέρβαση, εκ μέρους της Επιτροπής, των αρμοδιοτήτων της και επέμβαση στις αρμοδιότητες των κρατών μελών κατά παραβίαση της αρχής της φορολογικής τους αυτονομίας.

Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο απορρίπτει καθ' ολοκληρίαν τις προσφυγές ακυρώσεως που άσκησαν η Ιρλανδία καθώς και οι ASI και ΑΟΕ.

5. Επιστροφή προστίμου

Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά Deutsche Telekom (C-221/22 P, [EU:C:2024:488](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Άρθρα 266 και 340 ΣΛΕΕ – Απόφαση με την οποία μειώνεται το ποσό προστίμου που επέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Επιστροφή από την Επιτροπή του αχρεωστήτως εισπραχθέντος ποσού – Υποχρέωση καταβολής τόκων – Χαρακτηρισμός – Κατ' αποκοπήν αποζημίωση λόγω στέρησης της δυνατότητας χρήσης του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού του προστίμου – Εφαρμοστέο επιτόκιο»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου με την οποία η Επιτροπή υποχρεώθηκε να καταβάλει αποζημίωση ύψους 1 750 522 ευρώ στην Deutsche Telekom AG προς αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη η τελευταία λόγω της άρνησης του θεσμικού αυτού οργάνου να καταβάλει τόκους επί του επιστρεπτέου στην εν λόγω επιχείρηση ποσού κατόπιν της μείωσης προστίμου το οποίο είχε καταβάλει προσωρινώς η επιχείρηση.

Με απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2014 ²⁸⁰, η Επιτροπή επέβαλε στην Deutsche Telekom AG (στο εξής: Deutsche Telekom) πρόστιμο ύψους 31 070 000 ευρώ για κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στη σλοβακική αγορά των ευρυζωνικών τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών.

Η Deutsche Telekom άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής, προβαίνοντας συγχρόνως σε προσωρινή καταβολή του προστίμου στις 16 Ιανουαρίου 2015. Με απόφασή του της 13ης Δεκεμβρίου 2018 ²⁸¹, το Γενικό Δικαστήριο δέχθηκε εν μέρει την ως άνω προσφυγή και μείωσε το ποσό του προστίμου κατά 12 039 019 ευρώ. Στις 19 Φεβρουαρίου 2019 η Επιτροπή επέστρεψε το ποσό αυτό στην Deutsche Telekom.

Με έγγραφο της 28ης Ιουνίου 2019, η Επιτροπή αρνήθηκε, αντιθέτως, να καταβάλει στην Deutsche Telekom τόκους για το διάστημα μεταξύ της ημερομηνίας καταβολής του προστίμου και της ημερομηνίας επιστροφής του μέρους του προστίμου που κρίθηκε αχρεώστητο (στο εξής: επίμαχη περίοδος).

²⁸⁰ Απόφαση C(2014) 7465 final της Επιτροπής, της 15ης Οκτωβρίου 2014, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και του άρθρου 54 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση AT. 39523 – Slovak Telekom), η οποία διορθώθηκε με την απόφασή της C(2014) 10119 final, της 16ης Δεκεμβρίου 2014, καθώς και με την απόφασή της C(2015) 2484 final, της 17ης Απριλίου 2015.

²⁸¹ Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2018, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-827/14, [EU:T:2018:930](#)).

Επιληφθέν προσφυγής-αγωγής ασκηθείσας από την Deutsche Telekom, το Γενικό Δικαστήριο ²⁸² έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι η άρνηση της Επιτροπής να καταβάλει τους τόκους αυτούς συνιστά κατάφωρη παράβαση του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ²⁸³, ικανή να θεμελιώσει εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λαμβανομένης υπόψη της ύπαρξης άμεσης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της ως άνω παράβασης και της ζημίας που συνίσταται στην απώλεια, κατά την επίμαχη περίοδο, των τόκων υπερημερίας επί του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού του προστίμου, το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε στην Deutsche Telekom αποζημίωση ύψους 1 750 522 ευρώ, υπολογιζόμενη με κατ' αναλογία εφαρμογή του επιτοκίου που προβλέπεται στο άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 ²⁸⁴, δηλαδή του επιτοκίου αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ που ίσχυε τον Ιανουάριο του 2015, προσαυξημένου κατά 3,5 εκατοστιαίες μονάδες.

Η Επιτροπή άσκησε αίτηση αναιρέσεως κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Δικαστηρίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση απαραδέκτου με την οποία η Deutsche Telekom υποστήριξε ότι η αίτηση αναιρέσεως δεν βάλλει, στην πραγματικότητα, κατά της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, αλλά κατά της απόφασης Printeos ²⁸⁵ του Δικαστηρίου επί της οποίας στηρίχθηκε το Γενικό Δικαστήριο στην απόφασή του.

Επί του ζητήματος αυτού, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Επιτροπή, όπως και κάθε άλλος διάδικος κατ' ανίρεση, πρέπει να διατηρεί τη δυνατότητα να θέτει υπό αμφισβήτηση τις νομικές αρχές που εφάρμοσε το Γενικό Δικαστήριο στην απόφαση της οποίας ζητείται η ανίρεση, ακόμη και αν οι αρχές αυτές έχουν αναπτυχθεί με αποφάσεις που δεν μπορούν ή δεν μπορούν πλέον να προσβληθούν με αίτηση αναιρέσεως.

Εν προκειμένω, η Επιτροπή είχε η ίδια υποστηρίξει ότι με την αίτησή της αναιρέσεως ζήτησε από το Δικαστήριο να επανεξετάσει την απορρέουσα από την απόφαση Printeos νομολογία, την οποία εφάρμοσε το Γενικό Δικαστήριο με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Επιπλέον, δεδομένου ότι η επιχειρηματολογία της Επιτροπής προσδιορίζει με επαρκή ακρίβεια τα επικρινόμενα στοιχεία της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης καθώς και τους λόγους για τους οποίους η απόφαση αυτή ενέχει, κατά την άποψή της, πλάνη περί το δίκαιο, το Δικαστήριο κρίνει παραδεκτή την αίτηση αναιρέσεως.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο απορρίπτει, κατά πρώτον, τον λόγο αναιρέσεως με τον οποίο η Επιτροπή προβάλλει πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο κατά την ερμηνεία του άρθρου 266 ΣΛΕΕ.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, δυνάμει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, το θεσμικό όργανο από το οποίο προέρχεται η ακυρωθείσα πράξη οφείλει να λαμβάνει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως η οποία κηρύσσει ex tunc την πράξη αυτή άκυρη. Τούτο συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, την πληρωμή των ποσών που εισπράχθηκαν αχρεωστήτως βάσει της εν λόγω πράξης, καθώς και την καταβολή τόκων. Στο πλαίσιο αυτό, η καταβολή τόκων συνιστά μέτρο εκτελέσεως της ακυρωτικής αποφάσεως, καθόσον αποσκοπεί στην καταβολή κατ' αποκοπήν

²⁸² Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2022, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (Τ-610/19, [EU:T:2022:15](#), στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

²⁸³ Η διάταξη αυτή προβλέπει την υποχρέωση των θεσμικών οργάνων των οποίων μια πράξη ακυρώνεται με απόφαση δικαιοδοτικού οργάνου της Ένωσης να λαμβάνουν όλα τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασης αυτής.

²⁸⁴ Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 1268/2012 της Επιτροπής, της 29ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (ΕΕ 2012, L 362, σ. 1).

²⁸⁵ Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos (C-301/19 P, [EU:C:2021:39](#)).

αποζημιώσεως για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαιτήσεως και στην παρακίνηση του οφειλέτη να εκτελέσει, το συντομότερο δυνατόν, την απόφαση αυτή.

Γενικότερα, όταν έχουν εισπραχθεί χρηματικά ποσά κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, είτε από εθνική αρχή είτε από θεσμικό ή άλλο όργανο ή οργανισμό της Ένωσης, τα εν λόγω χρηματικά ποσά πρέπει να επιστρέφονται και η επιστροφή αυτή πρέπει να προσαυξάνεται με τόκους οι οποίοι να καλύπτουν όλο το χρονικό διάστημα από την ημερομηνία καταβολής των εν λόγω χρηματικών ποσών έως την ημερομηνία της επιστροφής τους, όπερ συνιστά έκφραση της γενικής αρχής της ανάκτησης των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, αρνούμενη να καταβάλει τόκους στην Deutsche Telekom επί του αχρεωστήτως εισπραχθέντος ποσού του προστίμου για την επίμαχη περίοδο.

Το κύρος του συμπεράσματος αυτού δεν αναιρείται από το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο χαρακτήρισε επανειλημμένως τους τόκους που όφειλε η Επιτροπή εν προκειμένω ως «τόκους υπερημερίας», έννοια που παραπέμπει στην ύπαρξη υπερημερίας πληρωμής εκ μέρους του οφειλέτη καθώς και σε πρόθεση επιβολής κύρωσης σε αυτόν. Πράγματι, όσο και αν δύναται ο χαρακτηρισμός αυτός να αμφισβητηθεί υπό το πρίσμα του σκοπού των επίμαχων τόκων, γεγονός παραμένει ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή όφειλε να συνοδεύσει την επιστροφή του αχρεωστήτως εισπραχθέντος ποσού με τόκους προς τον σκοπό κατ' αποκοπήν αποζημίωσης της Deutsche Telekom για τη στέρηση της δυνατότητας χρήσης του ποσού αυτού, σύμφωνα με τις προμνησθείσες αρχές.

Ομοίως, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας τα επιχειρήματα που άντλησε η Επιτροπή από το άρθρο 90, παράγραφος 4, στοιχείο α', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, κατά το οποίο η Επιτροπή επιστρέφει στον ενδιαφερόμενο τρίτο τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά μαζί με τους «τόκους». Πράγματι, η ενδεχόμενη αυτή υποχρέωση καταβολής των τόκων που έχουν όντως παραχθεί δεν θίγει την υποχρέωση που βαρύνει, εν πάση περιπτώσει, την Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, να καταβάλει κατ' αποκοπήν αποζημίωση στην οικεία επιχείρηση για τη στέρηση της δυνατότητας χρήσης του χρηματικού ποσού που αντιστοιχεί στο αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό του προστίμου, συνεπεία της μεταβίβασης του εν λόγω ποσού στην Επιτροπή, τούτο δε ακόμη και όταν η επένδυση του ποσού του προστίμου που καταβλήθηκε προσωρινώς από την εν λόγω επιχείρηση δεν απέφερε απόδοση.

Το Δικαστήριο επικυρώνει επίσης την ανάλυση του Γενικού Δικαστηρίου κατά την οποία η υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου δεν υπονομεύει την αποτρεπτική λειτουργία των προστίμων, η οποία πρέπει να συμβιβάζεται με τις επιταγές περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να γίνεται επίκληση του αποτρεπτικού αποτελέσματος των προστίμων στο πλαίσιο προστίμων που ακυρώθηκαν ή μειώθηκαν από δικαιοδοτικό όργανο της Ένωσης, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλείται, προς τον σκοπό αποτροπής, πράξη που κρίθηκε παράνομη.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο αναλύει τον λόγο αναιρέσεως με τον οποίο η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι το επιτόκιο των τόκων που οφείλονται στην Deutsche Telekom ισούται με το επιτόκιο αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ προσαυξημένο κατά 3,5 εκατοστιαίες μονάδες, κατ' αναλογίαν προς το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

Υπενθυμίζει συναφώς ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, για τον προσδιορισμό του ποσού των τόκων που πρέπει να καταβληθούν σε επιχείρηση η οποία έχει καταβάλει πρόστιμο επιβληθέν από την Επιτροπή, κατόπιν της ακυρώσεως ή της μειώσεως του προστίμου αυτού, το εν λόγω θεσμικό όργανο οφείλει να εφαρμόσει το άρθρο 83 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 που ίσχυε τότε, το οποίο προέβλεπε πλείονα επιτόκια για τις απαιτήσεις που δεν έχουν εξοφληθεί κατά τη λήξη της προθεσμίας.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το επιτόκιο που προβλέπεται στην παράγραφο 2, στοιχείο β', του άρθρου 83, το οποίο εφάρμοσε κατ' αναλογία το Γενικό Δικαστήριο εν προκειμένω, δεν καθορίζει το επιτόκιο των τόκων που αντιστοιχούν σε κατ' αποκοπήν αποζημίωση όπως η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση, αλλά αφορά τη διαφορετική περίπτωση της καθυστέρησης πληρωμής. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο το Γενικό Δικαστήριο προέβη σε κατ' αναλογία εφαρμογή της διάταξης αυτής. Πάντως, το Γενικό Δικαστήριο, καθόσον εφάρμοσε κατ' αναλογία το επιτόκιο αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ προσαυξημένο κατά 3,5 εκατοστιαίες μονάδες, το οποίο δεν είναι παράλογο ή δυσανάλογο σε σχέση με τον σκοπό των επίμαχων τόκων, ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την άσκηση της αρμοδιότητας που του αναγνωρίζεται στο πλαίσιο των διαδικασιών για τη στοιχειοθέτηση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης.

Επιπλέον, το Δικαστήριο απορρίπτει την επικουρική προβαλλόμενη επιχειρηματολογία της Επιτροπής με την οποία επιδιώκεται να εφαρμοστεί κατ' αναλογία το επιτόκιο του 1,55 % που προβλέπεται στο άρθρο 83, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 για την περίπτωση σύστασης χρηματικής εγγύησης.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι μια επιχείρηση η οποία, ενώ άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης της Επιτροπής περί επιβολής προστίμου, κατέβαλε προσωρινά το πρόστιμο αυτό δεν βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με αυτή μιας επιχείρησης η οποία συστήνει τραπεζική εγγύηση εν αναμονή της εξάντλησης των ένδικων μέσων. Πράγματι, δεδομένου ότι η τελευταία αυτή επιχείρηση δεν μεταβίβασε το χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί στο ποσό του επιβληθέντος προστίμου, η Επιτροπή δεν μπορεί να υποχρεωθεί να της επιστρέψει αχρεωστήτως εισπραχθέν ποσό. Η μόνη οικονομική ζημία που ενδεχομένως υπέστη η οικεία επιχείρηση απορρέει από τη δική της απόφαση να συστήσει τραπεζική εγγύηση.

Τέλος, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, αν η Επιτροπή κρίνει ότι οι ισχύουσες κανονιστικές διατάξεις δεν λαμβάνουν προσηκόντως υπόψη μια κατάσταση όπως αυτή της υπό κρίση υπόθεσης, εναπόκειται στην ίδια ή, κατά περίπτωση, στον νομοθέτη της Ένωσης να καλύψει το κενό αυτό. Τούτου λεχθέντος, λαμβανομένου υπόψη ότι η υποχρέωση της Επιτροπής να επιστρέψει εντόκως πρόστιμο το οποίο ακυρώθηκε εν όλω ή εν μέρει από δικαιοδοτικό όργανο της Ένωσης απορρέει από το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, κάθε νέα μέθοδος ή τρόπος υπολογισμού των τόκων αυτών πρέπει να συνάδει με τους σκοπούς που επιδιώκουν οι εν λόγω τόκοι. Κατά συνέπεια, το εφαρμοστέο στους τόκους αυτούς επιτόκιο δεν μπορεί να περιορίζεται στην αντιστάθμιση της νομισματικής υποτίμησης, χωρίς να καλύπτει την κατ' αποκοπήν αποζημίωση για την προσωρινή στέρηση της χρήσης των κεφαλαίων που αντιστοιχούν στο αδικαιολογήτως εισπραχθέν από την Επιτροπή ποσό.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο απορρίπτει τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως της Επιτροπής και, ως εκ τούτου, την αίτηση αναιρέσεως στο σύνολό της.

XIV. Προσέγγιση των νομοθεσιών

1. Κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα

Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), EUIPO κατά The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, [EU:C:2024:172](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Διανοητική ιδιοκτησία – Κοινοτικά σχέδια ή υποδείγματα – Συνθήκη συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (PCT) – Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου – Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας – Άρθρο 4 – Κανονισμός (ΕΚ) 6/2002 – Άρθρο 41 – Αίτηση καταχώρισης σχεδίου ή υποδείγματος – Δικαίωμα προτεραιότητας – Διεκδίκηση προτεραιότητας στηριζόμενη σε διεθνή αίτηση η οποία κατατέθηκε δυνάμει της PCT – Προθεσμία – Ερμηνεία σύμφωνη με το άρθρο 4 της εν λόγω σύμβασης – Όρια»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου δέχεται την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση The KaiKai Company Jaeger Wichmann κατά EUIPO (Όργανα και είδη γυμναστικής ή άθλησης)²⁸⁶, παρέχει διευκρινίσεις ως προς την οριοθέτηση μεταξύ του άμεσου αποτελέσματος των διεθνών συμφωνιών και της ερμηνείας των πράξεων του παράγωγου δικαίου κατά τρόπο σύμφωνο με τις εν λόγω συμφωνίες και αποφαίνεται επί των ορίων μιας τέτοιας σύμφωνης ερμηνείας.

Στις 24 Οκτωβρίου 2018 η πρωτοδίκως προσφεύγουσα, The KaiKai Company Jaeger Wichmann GbR, υπέβαλε ενώπιον του EUIPO αίτηση καταχώρισης δώδεκα κοινοτικών σχεδίων ή υποδειγμάτων, διεκδικώντας δικαίωμα προτεραιότητας στηριζόμενο σε διεθνή αίτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας η οποία είχε κατατεθεί στις 26 Οκτωβρίου 2017 δυνάμει της Συνθήκης συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (PCT)²⁸⁷.

Το EUIPO έκανε δεκτή την αίτηση καταχώρισης, αλλά απέρριψε το δικαίωμα προτεραιότητας, για τον λόγο ότι η κατάθεση της προγενέστερης διεθνούς αίτησης είχε προηγηθεί της κατάθεσης της αίτησης καταχώρισης κατά περισσότερους από έξι μήνες. Συγκεκριμένα, το άρθρο 41, παράγραφος 1, του κανονισμού 6/2002²⁸⁸ προβλέπει ότι το πρόσωπο το οποίο έχει νομοτύπως καταθέσει προγενέστερη αίτηση για την καταχώριση σχεδίου ή υποδείγματος ή υποδείγματος χρησιμότητας έχει, ως προς την κατάθεση μεταγενέστερης αίτησης για την καταχώριση κοινοτικού σχεδίου ή υποδείγματος, δικαίωμα προτεραιότητας επί έξι μήνες από την ημερομηνία κατάθεσης της πρώτης αίτησης. Το EUIPO έκρινε ότι, ακόμη και αν μια διεθνής αίτηση κατατεθείσα δυνάμει της PCT ήταν, κατ' αρχήν, δυνατόν να θεμελιώσει δικαίωμα προτεραιότητας δυνάμει του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού, δεδομένου ότι ο ευρύς ορισμός της έννοιας του «διπλώματος ευρεσιτεχνίας» που περιέχεται στο άρθρο 2 της PCT περιλαμβάνει και τα υποδείγματα χρησιμότητας κατά το εν λόγω άρθρο 41, παράγραφος 1, η διεκδίκηση ενός τέτοιου δικαιώματος προτεραιότητας υπέκειτο επίσης σε προθεσμία έξι μηνών, η οποία δεν τηρήθηκε εν προκειμένω.

Με την απόφαση της 14ης Απριλίου 2021, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση του EUIPO. Έκρινε ότι στο άρθρο 41, παράγραφος 1, του κανονισμού 6/2002 υπάρχει κενό, διότι το άρθρο αυτό δεν καθορίζει την προθεσμία για τη διεκδίκηση της προτεραιότητας «διεθνούς αίτησης διπλώματος

²⁸⁶ Απόφαση της 14ης Απριλίου 2021, The KaiKai Company Jaeger Wichmann κατά EUIPO (Όργανα και είδη γυμναστικής ή άθλησης) (T-579/19, [EU:T:2021:186](#)).

²⁸⁷ Η PCT συνήχθη στην Ουάσιγκτον στις 19 Ιουνίου 1970 και τροποποιήθηκε για τελευταία φορά στις 3 Οκτωβρίου 2001 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 1160, αριθ. 18336, σ. 231).

²⁸⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2001, για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα (ΕΕ 2002, L 3, σ. 1).

ευρεσιτεχνίας» στο πλαίσιο μεταγενέστερης αίτησης καταχώρισης σχεδίου ή υποδείγματος. Το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε ότι σκοπός της διάταξης αυτής είναι να ευθυγραμμιστεί ο κανονισμός με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 4 της Σύμβασης των Παρισίων²⁸⁹ και ότι, ως εκ τούτου, το ως άνω κενό έπρεπε να καλυφθεί με εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 4. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι, βάσει του άρθρου 4 της σύμβασης, η διάρκεια μιας τέτοιας προθεσμίας προτεραιότητας καθοριζόταν από τη φύση του προγενέστερου δικαιώματος και ότι, κατά συνέπεια, η προθεσμία αυτή ήταν δωδεκάμηνη. Κατέληξε επομένως στο συμπέρασμα ότι το EUIPO υπέπεσε σε νομικό σφάλμα κρίνοντας ότι η προθεσμία που ίσχυε για τη διεκδίκηση της επίμαχης προτεραιότητας ήταν εξαμήνη.

Στις 23 Ιουνίου 2021 το EUIPO άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου προβάλλοντας έναν και μοναδικό λόγο αναιρέσεως, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού 6/2002. Με τον λόγο αυτόν, το EUIPO προσάπτει, κατ' ουσίαν, στο Γενικό Δικαστήριο ότι προέβη σε άμεση εφαρμογή του άρθρου 4 της Σύμβασης των Παρισίων, αποκλείοντας την εφαρμογή της σαφούς και εξαντλητικού περιεχομένου διάταξης του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού και αντικαθιστώντας τη με εσφαλμένη ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 4.

Με δικόγραφο που κατέθεσε την ίδια ημερομηνία, το EUIPO ζήτησε να εγκριθεί η εξέταση της αιτήσεώς του αναιρέσεως, σύμφωνα με το άρθρο 58α, τρίτο εδάφιο, του Οργανισμού. Με διάταξη της 10ης Δεκεμβρίου 2021²⁹⁰, το Δικαστήριο ενέκρινε την εξέταση της αιτήσεως αναιρέσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά τα αποτελέσματα της Σύμβασης των Παρισίων στην έννομη τάξη της Ένωσης, κατ' αρχάς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, μολονότι η σύμβαση αυτή δεν συνήφθη από την Ένωση, οι κανόνες που διατυπώνονται σε ορισμένα άρθρα της, μεταξύ των οποίων και το άρθρο 4, έχουν ενσωματωθεί στη Συμφωνία TRIPS²⁹¹, η οποία έχει συναφθεί από την Ένωση. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω κανόνες παράγουν τα ίδια αποτελέσματα με εκείνα που παράγει η Συμφωνία TRIPS.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, λαμβανομένης υπόψη της φύσης και της οικονομίας τους, οι διατάξεις της Συμφωνίας TRIPS δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Επιπλέον, το άρθρο 4 της Σύμβασης των Παρισίων δεν εμπίπτει ούτε στις δύο εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται απευθείας τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ ενώπιον του δικαστή της Ένωσης. Πράγματι, αφενός, το άρθρο 41 του κανονισμού 6/2002 δεν παραπέμπει ρητώς στο άρθρο 4 της σύμβασης. Αφετέρου, το άρθρο 41 του κανονισμού δεν αποβλέπει στην εκπλήρωση, εντός της έννομης τάξης της Ένωσης, ειδικής υποχρέωσης αναληφθείσας στο πλαίσιο των συμφωνιών ΠΟΕ. Αντιθέτως, ο κανονισμός αυτός αποτελεί την έκφραση της βούλησης του νομοθέτη της Ένωσης να υιοθετήσει, για ένα από τα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας που καλύπτονται από τη Σύμβαση των Παρισίων, μια προσέγγιση που προσιδιάζει στην ενωσιακή έννομη τάξη, θεσπίζοντας ειδικό καθεστώς ενιαίας και αδιαίρετης προστασίας των κοινοτικών σχεδίων ή υποδειγμάτων στο έδαφος της Ένωσης, αναπόσπαστο μέρος του οποίου αποτελεί το δικαίωμα προτεραιότητας που προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο 41.

²⁸⁹ Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, η οποία υπεγράφη στο Παρίσι στις 20 Μαρτίου 1883, αναθεωρήθηκε για τελευταία φορά στη Στοκχόλμη στις 14 Ιουλίου 1967 και τροποποιήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1979 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 828, αριθ. 11851, σ. 305).

²⁹⁰ Διάταξη της 10ης Δεκεμβρίου 2021, EUIPO κατά The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, [EU:C:2021:1050](#)).

²⁹¹ Η Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS) αποτελεί το παράρτημα 1Γ της Συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), η οποία υπεγράφη στο Μαρακές στις 15 Απριλίου 1994 και εγκρίθηκε με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ' όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1).

Το Δικαστήριο συνάγει από τα ανωτέρω ότι οι κανόνες που διατυπώνονται στο άρθρο 4 της Σύμβασης των Παρισίων δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα και, ως εκ τούτου, δεν είναι ικανοί να δημιουργήσουν υπέρ των ιδιωτών δικαιώματα τα οποία αυτοί να μπορούν να επικαλεστούν απευθείας βάσει του δικαίου της Ένωσης. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα προτεραιότητας για την κατάθεση αίτησης καταχώρισης κοινοτικού σχεδίου ή υποδείγματος διέπεται από το άρθρο 41 του κανονισμού 6/2002, χωρίς οι επιχειρηματίες να μπορούν να επικαλεστούν απευθείας το εν λόγω άρθρο 4.

Τέλος, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ωστόσο ότι, δεδομένου ότι η Συμφωνία TRIPS δεσμεύει την Ένωση και, ως εκ τούτου, υπερισχύει των πράξεων του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, οι τελευταίες πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας αυτής. Επομένως, ο κανονισμός 6/2002 πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο του δυνατού, σύμφωνα με τους ενσωματωθέντες στη Συμφωνία TRIPS κανόνες που διατυπώνονται στα άρθρα της Σύμβασης των Παρισίων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και το άρθρο 4 της τελευταίας.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, διότι υπερέβη προδήλως τα όρια της σύμφωνης ερμηνείας του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού 6/2002 και προέβη, στην πραγματικότητα, σε άμεση εφαρμογή του άρθρου 4 της Σύμβασης των Παρισίων, όπως αυτό ερμηνεύθηκε από το εν λόγω δικαστήριο, παρά το σαφές γράμμα του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού και αγνοώντας τον εξαντλητικό χαρακτήρα του τελευταίου αυτού άρθρου.

Πράγματι, από το σαφές γράμμα και τον εξαντλητικό χαρακτήρα του άρθρου 41, παράγραφος 1, του κανονισμού προκύπτει χωρίς αμφισημία ότι, αφενός, μια διεθνής αίτηση κατατεθείσα δυνάμει της PCT μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα προτεραιότητας, κατ'εφαρμογήν της διάταξης αυτής, μόνον εφόσον η εν λόγω διεθνής αίτηση έχει ως αντικείμενο υπόδειγμα χρησιμότητας και ότι, αφετέρου, η προθεσμία για τη διεκδίκηση του δικαιώματος προτεραιότητας βάσει μιας τέτοιας αίτησης είναι η εξάμηνη προθεσμία την οποία καθορίζει ρητώς η ανωτέρω διάταξη.

Κατά τρίτον, όσον αφορά την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου 4 της Σύμβασης των Παρισίων, κατά την οποία η διάταξη αυτή επιτρέπει να διεκδικηθεί η προτεραιότητα προγενέστερης «διεθνούς αίτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας» κατά την κατάθεση μεταγενέστερης αίτησης καταχώρισης σχεδίου ή υποδείγματος εντός προθεσμίας δώδεκα μηνών, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εν λόγω ερμηνεία ενέχει επίσης πλάνη περί το δίκαιο.

Πράγματι, από τον συνδυασμό των τμημάτων Α, Γ και Ε του άρθρου 4 της σύμβασης προκύπτει ότι το εν λόγω άρθρο δεν επιτρέπει τέτοια διεκδίκηση προτεραιότητας και, επομένως, κατά μείζονα λόγο, δεν προβλέπει κανόνες σχετικά με την προθεσμία που τάσσεται προς τούτο στον αιτούντα. Συνεπώς, μόνο διεθνής αίτηση κατατεθείσα δυνάμει της PCT σχετικά με υπόδειγμα χρησιμότητας μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα προτεραιότητας για αίτηση καταχώρισης σχεδίου ή υποδείγματος δυνάμει του ως άνω άρθρου 4, τούτο δε εντός της εξάμηνης προθεσμίας που προβλέπει το τμήμα Ε, παράγραφος 1, του άρθρου αυτού.

Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω στοιχείων, το Δικαστήριο δέχεται τον μοναδικό λόγο αναιρέσεως, αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου και αποφαινεται επί της προσφυγής, την οποία και απορρίπτει.

2. Φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση

Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2024, D & A Pharma κατά Επιτροπής (C-291/22 P, [EU:C:2024:228](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση – Αίτηση χορήγησης άδειας κυκλοφορίας στην αγορά – Ανεξαρτησία των εμπειρογνομόνων με τους οποίους διαβουλεύεται η Επιτροπή Φαρμάκων για Ανθρώπινη Χρήση (ΕΦΑΧ) του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΑ) – Άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Δικαίωμα χρηστής διοίκησης – Απαίτηση αντικειμενικής αμεροληψίας – Κριτήρια για την εξακρίβωση της απουσίας συγκρούσεων συμφερόντων – Πολιτική του ΕΜΑ σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα – Δραστηριότητες υπό την ιδιότητα του κύριου ερευνητή, του συμβούλου ή του στρατηγικού συμβούλου για τη φαρμακευτική βιομηχανία – Ανταγωνιστικά προϊόντα – Διαδικασία επανεξέτασης – Κανονισμός (ΕΚ) 726/2004 – Άρθρα 56, 62 και 63 – Κατευθυντήριες γραμμές του ΕΜΑ – Διαβούλευση με επιστημονική συμβουλευτική ομάδα ή με *ad hoc* ομάδα εμπειρογνομόνων»

Το Δικαστήριο δέχεται την αίτηση αναιρέσεως την οποία άσκησε η Debrégeas et associés Pharma SAS (D & A Pharma) (στο εξής: D & A Pharma) κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση D & A Pharma κατά Επιτροπής και ΕΜΑ (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση) ²⁹². Με την απόφασή του, το Δικαστήριο αποσαφηνίζει το περιεχόμενο των αρχών που πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας που διεξάγει ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Φαρμάκων (ΕΜΑ) για την αξιολόγηση των φαρμάκων.

Η αναιρεσείουσα υπέβαλε στον ΕΜΑ αίτηση για τη χορήγηση υπό αίρεση άδειας κυκλοφορίας στην αγορά (στο εξής: ΑΚΑ) για το φάρμακο Horneus δυνάμει του κανονισμού 507/2006 ²⁹³. Η Επιτροπή Φαρμάκων για Ανθρώπινη Χρήση (στο εξής: ΕΦΑΧ) εξέδωσε αρνητική γνώμη επί της αίτησης. Κατόπιν αίτησης για την επανεξέταση της αρνητικής γνώμης, η οποία υποβλήθηκε δυνάμει του κανονισμού 726/2004 ²⁹⁴, η ΕΦΑΧ συγκάλεσε *ad hoc* ομάδα εμπειρογνομόνων, στην οποία μετείχε, μεταξύ άλλων, εμπειρογνώμονας ο οποίος ήταν ταυτοχρόνως κύριος ερευνητής για το φάρμακο AD 04. Κατόπιν της επίσης αρνητικής γνώμης της εν λόγω ομάδας εμπειρογνομόνων, η Επιτροπή απέρριψε στις 6 Ιουλίου 2020 την αίτηση για χορήγηση ΑΚΑ υπό αίρεση (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Κατόπιν της απόρριψης από το Γενικό Δικαστήριο της προσφυγής της κατά της επίδικης απόφασης, η αναιρεσείουσα άσκησε αίτηση αναιρέσεως κατά της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Επί του αιτήματος αναιρέσεως της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η αντικειμενική αμεροληψία της ΕΦΑΧ, και επομένως του ΕΜΑ, διακυβεύεται όταν ένα από τα μέλη της ΕΦΑΧ τελεί σε κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων η οποία είναι δυνατό να προκύπτει από επικάλυψη αρμοδιοτήτων, τούτο δε ανεξαρτήτως της προσωπικής συμπεριφοράς του εν λόγω μέλους. Μια τέτοια πλημμέλεια είναι ικανή να καταστήσει παράνομη την

²⁹² Απόφαση της 2ας Μαρτίου 2022, D & A Pharma κατά Επιτροπής και ΕΜΑ (T-556/20, [EU:T:2022:111](#)).

²⁹³ Κανονισμός (ΕΚ) 507/2006 της Επιτροπής, της 29ης Μαρτίου 2006, για την άδεια κυκλοφορίας υπό αίρεση φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 726/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2006, L 92, σ. 6).

²⁹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 726/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, για τη θέσπιση ενωσιακών διαδικασιών χορήγησης άδειας και εποπτείας όσον αφορά τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση και για τη σύσταση Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΕ 2004, L 136, σ. 1).

απόφαση που εκδίδει η Επιτροπή κατά το πέρας της διαδικασίας. Η αντικειμενική αμεροληψία της ΕΦΑΧ διακυβεύεται επίσης όταν εμπειρογνώμονας ο οποίος τελεί σε κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων συμμετέχει στην ομάδα εμπειρογνομόνων την οποία συμβουλευθήκε η εν λόγω επιτροπή στο πλαίσιο της επανεξέτασης που καταλήγει στην έκδοση της γνώμης του EMA και της απόφασης της Επιτροπής επί της αίτησης για τη χορήγηση ΑΚΑ.

Πράγματι, η γνώμη που διατυπώνει η ομάδα εμπειρογνομόνων την οποία έχει συγκαλέσει η ΕΦΑΧ ασκεί εν δυνάμει καθοριστική επιρροή επί της γνώμης του EMA και, διά της γνώμης αυτής, επί της απόφασης της Επιτροπής. Κάθε μέλος της ομάδας εμπειρογνομόνων μπορεί λοιπόν, κατά περίπτωση, να επηρεάσει σημαντικά τις συζητήσεις και τις διαβουλεύσεις που διεξάγονται, εμπιστευτικά, εντός της εν λόγω ομάδας.

Επομένως, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, η κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων στην οποία βρίσκεται μέλος της ομάδας εμπειρογνομόνων την οποία συμβουλευθήκε η ΕΦΑΧ συνιστά ουσιώδες ελάττωμα της διαδικασίας. Το γεγονός ότι, μετά το πέρας των συζητήσεων και των διαβουλεύσεών της, η εν λόγω ομάδα εμπειρογνομόνων διατυπώνει συλλογικώς τη γνώμη της δεν αίρει το ελάττωμα αυτό.

Δεν μπορεί να απαιτείται από τα πρόσωπα των οποίων οι υποθέσεις εξετάζονται από θεσμικό ή άλλο όργανο ή οργανισμό της Ένωσης να παρέχουν απόδειξη συγκεκριμένων ενδείξεων μεροληψίας. Πράγματι, η αντικειμενική αμεροληψία εκτιμάται βάσει κριτηρίων τα οποία είναι ανεξάρτητα της συγκεκριμένης συμπεριφοράς των οικείων εμπειρογνομόνων.

Όσον αφορά τα κριτήρια αυτά, τα οποία πρέπει να καθιστούν δυνατή τη διασφάλιση της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας των προσώπων που συμβάλλουν στην κατάρτιση των επιστημονικών γνώμων του EMA, το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι, για να είναι ο EMA σε θέση να επιδιώξει αποτελεσματικά τον σκοπό που του έχει ανατεθεί και ενόψει των πολύπλοκων τεχνικών αξιολογήσεων που πρέπει να διενεργεί, η ευρεία διακριτική ευχέρεια που του παρέχεται εκδηλώνεται, μεταξύ άλλων, στον καθορισμό των εν λόγω κριτηρίων.

Εντούτοις, παρά την ύπαρξη της ευρείας αυτής διακριτικής ευχέρειας και παρά τη σπουδαιότητα του επιδιωκόμενου δημοσίου συμφέροντος, ο EMA δεσμεύεται, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος ορίζει ότι κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών πρέπει να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών, καθώς και την αρχή της αναλογικότητας.

Επομένως, ακόμη και αν ο σκοπός γενικού συμφέροντος ο οποίος έγκειται στην αναγκαιότητα να παρέχονται οι καλύτερες δυνατές επιστημονικές συμβουλές μπορεί να δικαιολογήσει μια άμβλυνση της απαίτησης για αντικειμενική αμεροληψία των προσώπων, απαίτηση απορρέουσα από το θεμελιώδες δικαίωμα της χρηστής διοίκησης, ο EMA οφείλει να σέβεται το βασικό περιεχόμενο του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος καθώς και την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικότερα, δεν είναι επιτρεπτό ο οργανισμός αυτός, με το πρόσχημα ότι επιθυμεί να μεγιστοποιήσει τον αριθμό των διαθέσιμων εμπειρογνομόνων, να προβλέπει περιορισμούς στην άσκηση των καθηκόντων τους οι οποίοι δεν επαρκούν για τη διασφάλιση αμερόληπτης διαδικασίας. Τούτο θα συνέβαινε αν επιτρεπόταν στους εμπειρογνώμονες των οποίων οι δραστηριότητες αποκαλύπτουν ενεστώως συμφέρον σχετικά με προϊόν ανταγωνιστικό του υπό εξέταση προϊόντος να είναι μέλη της ομάδας εμπειρογνομόνων που συγκαλεί η ΕΦΑΧ για την επανεξέταση της αίτησης χορήγησης ΑΚΑ του τελευταίου αυτού προϊόντος.

Δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η πολιτική του EMA σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα ορίζει την έννοια του «ανταγωνιστικού προϊόντος» ως «φάρμακο που απευθύνεται σε παρόμοιο πληθυσμό ασθενών με τον ίδιο κλινικό στόχο (ήτοι, τη θεραπεία, πρόληψη ή διάγνωση μιας συγκεκριμένης πάθησης) και συνιστά δυνητικό εμπορικό ανταγωνισμό».

Ο ορισμός αυτός αντικατοπτρίζει το κριτήριο που έχει δεχθεί η νομολογία του Δικαστηρίου για την εκτίμηση του κατά πόσον δύο φαρμακευτικά προϊόντα είναι ανταγωνιστικά σε δεδομένη αγορά. Κατά την εν λόγω νομολογία, τούτο συμβαίνει όταν, για την ίδια θεραπευτική ένδειξη, τα προϊόντα αυτά είναι εναλλάξιμα ή δυνάμενα να υποκατασταθούν μεταξύ τους.

Επομένως, η ύπαρξη ή η απουσία δυνητικού εμπορικού ανταγωνισμού πρέπει να συναχθεί βάσει εξέτασης του κατά πόσον, σε περίπτωση διάθεσής τους στην αγορά, το AD 04 και το Horneus, τα οποία αμφότερα αναπτύχθηκαν για την αντιμετώπιση της εξάρτησης από το αλκοόλ, έχουν τέτοιο βαθμό εναλλαξιμότητας ή δυνατότητας υποκατάστασης μεταξύ τους.

Αυτή η εκτίμηση της εναλλαξιμότητας ή της δυνατότητας υποκατάστασης μεταξύ δύο προϊόντων δεν πρέπει να πραγματοποιείται μόνον υπό το πρίσμα των αντικειμενικών χαρακτηριστικών των προϊόντων αυτών. Πράγματι, η εξέταση του δυνητικού εμπορικού ανταγωνισμού μεταξύ των επίμαχων προϊόντων πρέπει να στηρίζεται σε σφαιρική εκτίμηση των στοιχείων που μπορούν να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί αν οι ασθενείς και οι συνταγογραφούντες ιατροί τους μπορούν να θεωρήσουν ένα προϊόν ως αποτελεσματική εναλλακτική λύση έναντι του άλλου.

Αποκλείοντας τη δυνατότητα εμπορικού ανταγωνισμού με την αιτιολογία ότι το AD 04 και το Horneus έχουν διαφορετικούς κλινικούς στόχους και απευθύνονται σε διαφορετικές ομάδες ασθενών, ήτοι, όσον αφορά το πρώτο, σε εκείνους που έχουν την πρόθεση να περιορίσουν την κατανάλωση αλκοόλ και, όσον αφορά το δεύτερο, σε εκείνους που έχουν την πρόθεση να σταματήσουν εντελώς την κατανάλωση αυτή, το Γενικό Δικαστήριο δεν προέβη σε τέτοια σφαιρική εκτίμηση.

Συναφώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι η απλή διαφορά έντασης ως προς την εμβέλεια της θεραπευτικής δράσης μεταξύ δύο προϊόντων που αποσκοπούν στη θεραπεία της ίδιας πάθησης είναι ακριβώς ικανή να παρακινήσει ορισμένους ασθενείς, οι οποίοι πάσχουν από την πάθηση αυτή, να αντικαταστήσουν, στο πλαίσιο της θεραπείας τους, το ένα από τα προϊόντα αυτά με το άλλο, ανάλογα με την εξέλιξη των συμπτωμάτων τους ή τις εκτιμήσεις των συνταγογραφούντων ιατρών τους σχετικά με τη θεραπευτική σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα.

Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε να εξετάσει αν τα εν λόγω προϊόντα μπορούσαν να ανταγωνιστούν το ένα το άλλο υπό το πρίσμα ιδίως του γεγονότος ότι η εξέλιξη της θεραπείας του ίδιου ασθενούς μπορεί να ωθήσει τον ιατρό του να του συνταγογραφήσει εναλλακτικά τα δύο αυτά προϊόντα, κατά τη διάρκεια της θεραπείας, αναλόγως των συμπτωμάτων και των εκτιμήσεων θεραπευτικής σκοπιμότητας και αποτελεσματικότητας.

Τρίτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο EMA οφείλει, εν πάση περιπτώσει, να ερμηνεύει και να εφαρμόζει την πολιτική του σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα κατά τρόπο σύμφωνο προς τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εν προκειμένω, η πολιτική σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα επιβάλλει στους εμπειρογνώμονες που έχουν ενεστώς ανταγωνιστικό συμφέρον ως κύριοι ερευνητές ένα μέτρο άμβλυνσης σύμφωνα με το οποίο οι εν λόγω εμπειρογνώμονες, στο πλαίσιο των διαδικασιών σχετικά με το «συγκεκριμένο φάρμακο», μπορούν να συμμετέχουν «αποκλειστικά στις συζητήσεις», αποκλειομένης της συμμετοχής στις «τελικές διαβουλεύσεις και στην ψηφοφορία». Το συγκεκριμένο μέτρο άμβλυνσης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ή να εφαρμοστεί υπό την έννοια ότι ένας εμπειρογνώμονας, ο οποίος είναι παράλληλα ο κύριος ερευνητής για προϊόν ανταγωνιστικό του συγκεκριμένου προϊόντος, μπορεί να συμμετέχει στις εργασίες ομάδας εμπειρογνομένων την οποία συμβουλευεται η ΕΦΑΧ κατά τη διαδικασία επανεξέτασης αίτησης χορήγησης ΑΚΑ για το προϊόν αυτό, διότι άλλως θα περιοριζόταν κατά τρόπο δυσανάλογο η προστασία της αντικειμενικής αμεροληψίας.

Μια τέτοια συμμετοχή, ως εκ της φύσεώς της, δεν είναι ικανή να διασφαλίσει ότι η επίμαχη διαδικασία επανεξέτασης διεξάγεται κατά τρόπο αμερόληπτο. Πράγματι, η άρνηση χορήγησης ΑΚΑ

για το υπό επανεξέταση ανταγωνιστικό προϊόν μπορεί να παρουσιάζει σημαντικό εμπορικό ενδιαφέρον για την επιχείρηση με πρωτοβουλία και/ή χορηγία της οποίας ένας τέτοιος εμπειρογνώμονας ασκεί τη δραστηριότητά του ως κύριος ερευνητής.

Επομένως, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον η ερμηνεία της πολιτικής σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο δεν συνάδει με την αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας.

Ομοίως, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, οι επιβαλλόμενοι στους εμπειρογνώμονες περιορισμοί –κατά την έννοια της πολιτικής σχετικά με τα ανταγωνιστικά συμφέροντα– δεν μπορούν να ερμηνευθούν και να εφαρμοστούν υπό την έννοια ότι ένας σύμβουλος ή στρατηγικός σύμβουλος για μεμονωμένα φάρμακα μιας φαρμακευτικής εταιρίας μπορεί να είναι μέλος της ad hoc ομάδας εμπειρογνομόνων που συγκαλεί η ΕΦΑΧ με σκοπό την επανεξέταση της αίτησης ΑΚΑ που υποβλήθηκε για προϊόν το οποίο ανταγωνίζεται ένα από αυτά τα μεμονωμένα φάρμακα. Πράγματι, η ερμηνεία αυτή είναι ασυμβίβαστη και με την αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας.

Ως εκ τούτου, ο λόγος αναιρέσεως με τον οποίο προβάλλεται μη τήρηση της αρχής της αντικειμενικής αμεροληψίας είναι βάσιμος και δικαιολογεί την αναίρεση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

Επί της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο παρατηρεί, κατ' αρχάς, ότι από τις κατευθυντήριες γραμμές για τη διαδικασία επανεξέτασης προκύπτει ότι ο EMA δεσμεύεται ότι η ΕΦΑΧ θα διαβουλεύεται συστηματικά με επιστημονική συμβουλευτική ομάδα όταν ο αιτών την επανεξέταση ζητεί τη διαβούλευση αυτή εγκαίρως και κατά τρόπο δεόντως αιτιολογημένο. Προκύπτει επίσης ότι η επιλαμβανόμενη προς τούτο επιστημονική συμβουλευτική ομάδα πρέπει να είναι η συσταθείσα στον θεραπευτικό τομέα στον οποίο υπάγεται το επίμαχο προϊόν και ότι συγκαλείται ad hoc ομάδα εμπειρογνομόνων εφόσον δεν έχει συσταθεί καμία επιστημονική συμβουλευτική ομάδα στον τομέα αυτόν.

Η ΕΦΑΧ οφείλει, ως αρμόδια επιτροπή του EMA, να εφαρμόσει τους κανόνες δεοντολογίας που έχει θεσπίσει ο οργανισμός αυτός, στους οποίους εντάσσονται οι κατευθυντήριες γραμμές για τη διαδικασία επανεξέτασης. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, θεσπίζοντας κανόνες δεοντολογίας και αναγγέλλοντας, με τη δημοσίευσή τους, ότι θα τους εφαρμόζει εφεξής στις περιπτώσεις τις οποίες οι κανόνες αυτοί αφορούν, ένα θεσμικό ή άλλο όργανο ή οργανισμός της Ένωσης αυτοπεριορίζεται κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειάς του.

Λόγω του περιορισμού της διακριτικής ευχέρειας του EMA, ο οποίος επιβάλλεται κατά τον ίδιο τρόπο στην ΕΦΑΧ, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ΕΦΑΧ υπερβαίνει προδήλως τα όρια της εν λόγω διακριτικής ευχέρειας, όταν αποφασίζει να συγκαλέσει ad hoc ομάδα εμπειρογνομόνων, μολονότι έχει διαπιστώσει ότι η θεραπευτική ένδειξη του επίμαχου προϊόντος εμπίπτει, έστω κατά κύριο λόγο, σε θεραπευτικό τομέα για τον οποίο έχει συσταθεί επιστημονική συμβουλευτική ομάδα ή όταν αποφασίζει να συγκαλέσει ad hoc ομάδα εμπειρογνομόνων στηριζόμενη σε στοιχεία που ανάγονται ήδη στην επί της ουσίας εξέταση από την ΕΦΑΧ της αίτησης επανεξέτασης ή σε υποθετικές εκτιμήσεις.

Το Δικαστήριο επισημαίνει, συναφώς, ότι η διαβούλευση με την επιστημονική συμβουλευτική ομάδα παρέχει στην ΕΦΑΧ τη δυνατότητα να λάβει γνώμη από τους μόνιμους εμπειρογνώμονες της συγκεκριμένης ομάδας. Εξάλλου, η αποκαλούμενη «βασική» ομάδα της επιστημονικής συμβουλευτικής ομάδας μπορεί να συμπληρωθεί από πρόσθετους εμπειρογνώμονες οι οποίοι ειδικεύονται στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που ανακύπτουν από τα ερωτήματα που προτίθεται να θέσει η ΕΦΑΧ. Η διαβούλευση με ένα τέτοιο σύνολο εμπειρογνομόνων που περιλαμβάνει, αφενός, ομάδα η οποία, λόγω του μόνιμου χαρακτήρα της και της ισόρροπης σύνθεσής της, διασφαλίζει τη συνέχεια και τη συνοχή κατά την εξέταση των φακέλων και, αφετέρου, πρόσθετους εμπειρογνώμονες ειδικευμένους στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που

ανακύπτουν στο πλαίσιο της επανεξέτασης εγγυάται την κατάρτιση των «καλύτερων δυνατών επιστημονικών συμβουλών», και παρέχει έτσι τη δυνατότητα στον EMA να εκπληρώσει την αποστολή που του έχει ανατεθεί.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η σύγκληση ad hoc ομάδας εμπειρογνομόνων, σε θεραπευτικό τομέα για τον οποίο έχει συσταθεί επιστημονική συμβουλευτική ομάδα, δεν μπορεί να γίνει δεκτή βάσει της εκτίμησης της ΕΦΑΧ ότι μια ad hoc ομάδα εμπειρογνομόνων θα ήταν καταλληλότερη για να απαντήσει στα ερωτήματά της απ' ό,τι η υφιστάμενη επιστημονική συμβουλευτική ομάδα, ενδεχομένως ενισχυόμενη από πρόσθετους εμπειρογνομόνους.

Το Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι η απόφαση σύγκλησης ad hoc ομάδας εμπειρογνομόνων αντί της ψυχιατρικής επιστημονικής συμβουλευτικής ομάδας συνιστά ελάττωμα το οποίο ενέχει η διαδικασία έκδοσης της γνώμης του EMA. Κατά συνέπεια, η ίδια η διαδικασία έκδοσης της επίδικης απόφασης ενέχει τυπικό ελάττωμα.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο ακυρώνει την επίδικη απόφαση.

3. Έλεγχος της απόκτησης και της κατοχής όπλων

Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Défense Active des Amateurs d'Armes* κ.λπ. (C-234/21, [EU:C:2024:200](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Προσέγγιση των νομοθεσιών – Οδηγία 91/477/ΕΟΚ – Έλεγχος της απόκτησης και της κατοχής όπλων – Απαγορευμένα πυροβόλα όπλα ή πυροβόλα όπλα για τα οποία απαιτείται άδεια – Ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα – Οδηγία 91/477, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2017/853 – Άρθρο 7, παράγραφος 4α – Δυνατότητα των κρατών μελών να επιβεβαιώνουν, να ανανεώνουν ή να παρατείνουν τις άδειες – Φερόμενη αδυναμία άσκησης της δυνατότητας αυτής όσον αφορά τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα που έχουν μετατραπεί είτε σε όπλα εκτόξευσης αβολίδωτων φυσιγγίων είτε σε όπλα χαιρετισμού ή κρότου – Κύρος – Άρθρο 17, παράγραφος 1, και άρθρα 20 και 21, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο), το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου επιβεβαιώνει το κύρος του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477, σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων²⁹⁵, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 2017/853, υπό το πρίσμα του δικαιώματος ιδιοκτησίας²⁹⁶ καθώς και των αρχών της ισότητας έναντι του νόμου²⁹⁷, της απαγόρευσης των διακρίσεων²⁹⁸ και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Κατά το

²⁹⁵ Δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1991, σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων (ΕΕ 1991, L 256, σ. 51), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2017/853 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2017 (ΕΕ 2017, L 137, σ. 22) (στο εξής: οδηγία 91/477), «[τ]α κράτη μέλη μπορούν να αποφασίζουν να επιβεβαιώνουν, ανανεώνουν ή να παρατείνουν άδειες για ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα που κατατάσσονται στο σημείο 6, 7 ή 8 της κατηγορίας Α, όσον αφορά πυροβόλο όπλο ταξινομημένο στην κατηγορία Β, και τα οποία έχουν αποκτηθεί νόμιμα και καταχωριστεί πριν τις 13 Ιουνίου 2017, με την επιφύλαξη των υπολοίπων προϋποθέσεων που τίθενται στην παρούσα οδηγία. Επιπλέον, τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την απόκτηση τέτοιων πυροβόλων όπλων από άλλα πρόσωπα στα οποία έχουν χορηγηθεί άδειες από κράτη μέλη σύμφωνα με την παρούσα οδηγία [...]».

²⁹⁶ Το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

²⁹⁷ Το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 20 του Χάρτη.

²⁹⁸ Το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 21 του Χάρτη.

Δικαστήριο, η διάταξη αυτή, αντιθέτως προς την ερμηνευτική παραδοχή στην οποία στηρίζεται το αιτούν δικαστήριο, παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να προβλέψουν μεταβατικό καθεστώς για το σύνολο των ημιαυτόματων όπλων που είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853, στις 13 Ιουνίου 2017, είτε πρόκειται για ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα που εκτοξεύουν βολίδες ²⁹⁹ είτε για ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα που έχουν μετατραπεί σε όπλα που εκτοξεύουν αβολίδωτα φυσίγγια, ερεθιστικές ουσίες, άλλες ενεργές ουσίες ή πυροτεχνικά βλήματα ή σε όπλα χαιρετισμού ή κρότου (στο εξής: μετατραπέντα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα) ³⁰⁰.

Οι Défense Active des Amateurs d'Armes ASBL, NG και WL άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) με αίτημα την ακύρωση διάταξης βελγικού νόμου η οποία δεν προέβλεπε, ως μεταβατικό μέτρο, τη δυνατότητα διατήρησης της κατοχής μετατραπέντων ημιαυτόματων πυροβόλων όπλων που είχαν νομίμως αποκτηθεί πριν από τις 13 Ιουνίου 2017, δυνατότητα η οποία αντιθέτως προβλεπόταν για τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα που εκτοξεύουν βολίδες ³⁰¹. Το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι το άρθρο 153, σημείο 5, του νόμου της 5ης Μαΐου 2019, σε συνδυασμό με το άρθρο 163 του ίδιου νόμου, εισάγει συναφώς διαφορετική μεταχείριση μεταξύ, αφενός, των προσώπων που, πριν από τις 13 Ιουνίου 2017, είχαν νομίμως αποκτήσει και καταχωρίσει ημιαυτόματο πυροβόλο όπλο που εκτοξεύει βολίδες και, αφετέρου, εκείνων που, πριν από την ίδια αυτή ημερομηνία, είχαν νομίμως αποκτήσει και καταχωρίσει ημιαυτόματο πυροβόλο όπλο που είχε υποστεί μετατροπή προκειμένου να χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για την εκτόξευση αβολίδωτων φυσιγγίων, καθόσον μόνον τα πρόσωπα που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία επωφελούνται από μεταβατικό καθεστώς που τους επιτρέπει να συνεχίσουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να κατέχουν το ημιαυτόματο πυροβόλο όπλο τους, το οποίο είναι πλέον απαγορευμένο. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η διαφορετική αυτή μεταχείριση απορρέει από το άρθρο 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να επεκτείνουν ένα τέτοιο μεταβατικό καθεστώς στη δεύτερη αυτή κατηγορία ημιαυτόματων όπλων. Ως εκ τούτου, αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ως προς το κύρος του άρθρου αυτού.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Δικαστήριο ελέγχει την ακρίβεια της παραδοχής στην οποία στηρίζεται το προδικαστικό ερώτημα, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477 επιτρέπει στα κράτη μέλη να προβλέψουν μεταβατικό καθεστώς μόνο για τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα των κατηγοριών Α.6 έως Α.8 που εκτοξεύουν βολίδες, και όχι για τα μετατραπέντα ημιαυτόματα πυροβόλα της κατηγορίας Α.9.

Συναφώς, κατά πρώτον, διαπιστώνει ότι, υπό το πρίσμα του γράμματος της διάταξης αυτής, η δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη μέλη να επιβεβαιώνουν, να ανανεώνουν ή να παρατείνουν άδειες αφορά μόνον τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα των κατηγοριών Α.6 έως Α.8 τα οποία, πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853, κατατάσσονταν στην κατηγορία Β («Πυροβόλα όπλα για τα οποία απαιτείται άδεια») ³⁰² και τα οποία είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από

²⁹⁹ Περί των οποίων γίνεται λόγος στα σημεία 6 έως 8 της «Κατηγορίας Α – Απαγορευμένα πυροβόλα όπλα» του παραρτήματος Ι, μέρος ΙΙ, Α, της οδηγίας 91/477 (στο εξής: κατηγορίες Α.6 έως Α.8).

³⁰⁰ Περί των οποίων γίνεται λόγος στο σημείο 9 της «Κατηγορίας Α – Απαγορευμένα πυροβόλα όπλα» του παραρτήματος Ι, μέρος ΙΙ, Α, της οδηγίας 91/477 (στο εξής: κατηγορία Α.9).

³⁰¹ Loi du 5 mai 2019 portant des dispositions diverses en matière pénale et en matière de cultes (νόμος της 5ης Μαΐου 2019 σχετικά με διάφορες διατάξεις για ποινικά και θρησκευτικά θέματα) (*Moniteur belge* της 24ης Μαΐου 2019, σ. 50023) (στο εξής: νόμος της 5ης Μαΐου 2019). Τα άρθρα 151 έως 163 του νόμου αυτού μεταφέρουν εν μέρει την οδηγία 2017/853 στη βελγική έννομη τάξη.

³⁰² Η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα Ι, μέρος ΙΙ, Α, της οδηγίας 91/477, όπως αυτή ίσχυε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853.

τις 13 Ιουνίου 2017³⁰³, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις της οδηγίας 91/477.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477, το Δικαστήριο εξετάζει, πρώτον, αν τα μετατραπέντα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα της κατηγορίας Α.9, τα οποία είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από τις 13 Ιουνίου 2017, κατατάσσονταν στην «Κατηγορία Β – Πυροβόλα όπλα για τα οποία απαιτείται άδεια». Συναφώς, επισημαίνει ότι, παρά τη μετατροπή τους, τα όπλα αυτά πληρούν τα κριτήρια της έννοιας του «πυροβόλου όπλου», τα οποία προβλέπονται στην οδηγία 91/477/ΕΟΚ³⁰⁴. Επιπλέον, όπως διευκρινίζει η αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας 2017/853³⁰⁵, είναι μεγάλος ο κίνδυνος τα ημιαυτόματα αυτά όπλα που έχουν υποστεί μετατροπή ώστε να εκτοξεύουν αβολίδωτα φυσίγγια να ανακτήσουν το προηγούμενο επίπεδο επικινδυνότητάς τους μετατρεπόμενα εκ νέου σε όπλα που μπορούν να εκτοξεύουν βολίδες ή βλήματα μέσω της ενέργειας εκρηκτικής ύλης.

Επομένως, όσον αφορά τα εν λόγω μετατραπέντα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα, το Δικαστήριο παρατηρεί, αφενός, ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν τα απέκλεισε ρητώς από τον ορισμό του πυροβόλου όπλου. Αφετέρου, η διευκρίνιση που περιλαμβάνεται στην οδηγία 2017/853, κατά την οποία είναι ουσιώδες να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της χρήσης των εν λόγω όπλων μέσω της υπαγωγής τους στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 91/477³⁰⁶, δεν μπορεί να εκληφθεί υπό την έννοια ότι τα όπλα αυτά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της τελευταίας αυτής οδηγίας μόνο μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853. Αντιθέτως, η διευκρίνιση αυτή επιδιώκει να επιβεβαιώσει ότι τα μετατραπέντα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 91/477, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 2017/853. Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα της κατηγορίας Α.9, τα οποία είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από τις 13 Ιουνίου 2017, κατατάσσονταν στην κατηγορία Β της οδηγίας 91/477, όπως ίσχυε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853.

Δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει εάν τα μετατραπέντα πυροβόλα όπλα μπορούν να εμπίπτουν τόσο στην κατηγορία Α.9 όσο και σε μία από τις κατηγορίες Α.6 έως Α.8. Συναφώς, σύμφωνα με το γράμμα της κατηγορίας Α.9, η τελευταία περιλαμβάνει «οποιοδήποτε πυροβόλο όπλο αυτής της κατηγορίας» που έχει μετατραπεί. Ως εκ τούτου, για να μπορεί ένα πυροβόλο όπλο να εμπίπτει στην κατηγορία αυτή, πρέπει όχι μόνο να έχει μετατραπεί είτε σε όπλο που εκτοξεύει αβολίδωτα φυσίγγια, ερεθιστικές ουσίες, άλλες ενεργές ουσίες ή πυροτεχνικά βλήματα είτε σε όπλο χαιρετισμού ή κρότου, αλλά και να πληροί τα κριτήρια των σημείων 2, 3, 6, 7 ή 8 της «Κατηγορίας Α – Απαγορευμένα πυροβόλα όπλα»³⁰⁷. Η διατύπωση αυτή υποδηλώνει συνεπώς ότι το γεγονός ότι ένα όπλο έχει υποστεί τέτοια μετατροπή ώστε να κατατάσσεται στην κατηγορία Α.9 δεν συνεπάγεται ότι το όπλο αυτό δεν μπορεί να κατατάσσεται πλέον στις κατηγορίες Α.2, Α.3, Α.6, Α.7 ή Α.8. Πράγματι, αφενός, τα όπλα της κατηγορίας Α.9 πληρούν τα κριτήρια σχετικά με τον ορισμό της έννοιας του «πυροβόλου όπλου» και, αφετέρου, οι κατηγορίες Α.2, Α.3, Α.6, Α.7 ή Α.8 ουδεμία διάκριση εισάγουν μεταξύ μετατραπέντων και μη μετατραπέντων πυροβόλων όπλων.

Κατά τρίτον, όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκουν οι οδηγίες 91/477 και 2017/853, το Δικαστήριο διαπιστώνει, πρώτον, ότι η προσθήκη της κατηγορίας Α.9 κατά τη νομοθετική διαδικασία που κατέληξε στην έκδοση της οδηγίας 2017/853 είχε ως σκοπό να διευκρινισθεί ότι τα μετατραπέντα πυροβόλα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 91/477. Αντιθέτως, από

³⁰³ Τα οποία περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι, μέρος ΙΙ, Α, της οδηγίας 91/477, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 2008/51, υπό την «Κατηγορία Β – Πυροβόλα όπλα για τα οποία απαιτείται άδεια» (στο εξής: κατηγορία Β).

³⁰⁴ Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/477, όπως ίσχυε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853 και άρθρο 1, παράγραφος 1, σημείο 1, της οδηγίας 91/477, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2017/853.

³⁰⁵ Βλ., ιδίως, αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας 2017/853.

³⁰⁶ Βλ. αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας 2017/853.

³⁰⁷ Η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα Ι, μέρος ΙΙ, Α, της οδηγίας 91/477 (στο εξής: κατηγορίες Α.2, Α.3, Α.6, Α.7 ή Α.8).

κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλησε, με την προσθήκη της κατηγορίας αυτής, να εξαιρέσει τα μετατραπέντα πυροβόλα όπλα από τις κατηγορίες Α.2, Α.3, Α.6, Α.7, Α.8 ή από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477.

Δεύτερον, δεδομένου ότι η οδηγία 2017/853 σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από τον Χάρτη ³⁰⁸, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477 έχει ως σκοπό τη διασφάλιση του σεβασμού των κεκτημένων δικαιωμάτων και, ιδίως, του δικαιώματος ιδιοκτησίας ³⁰⁹. Συναφώς, το άρθρο αυτό επιτρέπει, κατ' ουσίαν, στα κράτη μέλη να διατηρήσουν σε ισχύ τις άδειες που έχουν ήδη χορηγηθεί για τα ημιαυτόματα πυροβόλα όπλα των κατηγοριών Α.6 έως Α.8, τα οποία, πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 91/477, κατατάσσονταν στην κατηγορία Β και είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από τις 13 Ιουνίου 2017. Ως εκ τούτου, η οδηγία 91/477 δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει απαλλοτρίωση των όπλων αυτών από τους κατόχους τους. Επομένως, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού περί διασφάλισης του σεβασμού των κεκτημένων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, το άρθρο 7, παράγραφος 4α, μολονότι προβλέπει εξαίρεση από την αρχή της απαγόρευσης της κατοχής πυροβόλων όπλων που εμπίπτουν στις κατηγορίες Α.6 έως Α.8, δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε τα όπλα αυτά, εφόσον πληρούν επίσης τα πρόσθετα κριτήρια της κατηγορίας Α.9, να αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του.

Τρίτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η οδηγία 91/477 αποσκοπεί στην ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της προστασίας της ασφάλειας των προσώπων και της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας των πολιτών της Ένωσης. Κανένας όμως από τους σκοπούς αυτούς δεν εμποδίζει τους κατόχους πυροβόλων όπλων τα οποία εμπίπτουν τόσο σε μία από τις κατηγορίες Α.6 έως Α.8 όσο και στην κατηγορία Α.9 να επωφεληθούν από το μεταβατικό καθεστώς του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477.

Πράγματι, αφενός, μια τέτοια ερμηνεία είναι ικανή να επιτύχει τον σκοπό της διευκόλυνσης της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Αφετέρου, όσον αφορά τον σκοπό της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας των πολιτών της Ένωσης, κατ' αρχάς, τα πυροβόλα όπλα που πληρούν τα κριτήρια της κατηγορίας Α.9 φαίνεται να παρουσιάζουν λιγότερο άμεσο κίνδυνο από εκείνα που εμπίπτουν μόνο στις κατηγορίες Α.6 έως Α.8. Εν συνεχεία, από το γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477 προκύπτει ότι η προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή δυνατότητα έχει εφαρμογή μόνο σε σχέση με πυροβόλα όπλα τα οποία είχαν νομίμως αποκτηθεί και καταχωριστεί πριν από τις 13 Ιουνίου 2017. Τούτο συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι έχουν τηρηθεί οι απαιτήσεις, ιδίως εκείνες που αφορούν την ασφάλεια, τις οποίες προβλέπει συναφώς η οδηγία 91/477, όπως ίσχυε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2017/853. Τέλος, η διατύπωση αυτή συνεπάγεται ότι, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο ένα κράτος μέλος προτίθεται, κατ' εφαρμογήν της εν λόγω διάταξης, να επιβεβαιώσει, να ανανεώσει ή να παρατείνει άδεια για ημιαυτόματο πυροβόλο όπλο που εμπίπτει στις κατηγορίες Α.6 έως Α.8, πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις, ιδίως οι σχετικές με την ασφάλεια, που προβλέπονται στην οδηγία 91/477.

Το Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι ο σκοπός της διασφάλισης της δημόσιας ασφάλειας των πολιτών της Ένωσης δεν μπορεί να διακυβευθεί λόγω του ότι οι κάτοχοι πυροβόλων όπλων τα οποία εμπίπτουν τόσο σε μία από τις κατηγορίες Α.6 έως Α.8 όσο και στην κατηγορία Α.9 μπορούν να διατηρήσουν, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477, τις άδειες που είχαν ήδη χορηγηθεί για όπλα που ενέπιπταν στις κατηγορίες αυτές Α.6 έως Α.8.

Κατά τέταρτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ερμηνεία αυτή του άρθρου 7, παράγραφος 4α, η οποία συνάδει με το γράμμα της διάταξης αυτής και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, καθώς και με την οικονομία και τους σκοπούς της ρύθμισης της οποίας αποτελεί μέρος, δεν έχει ως συνέπεια να

³⁰⁸ Βλ. αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2017/853.

³⁰⁹ Το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη.

καθίσταται άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας η εν λόγω διάταξη ή η κατηγορία Α.9, η οποία προστέθηκε με την οδηγία 2017/853.

Αντιθέτως, η ερμηνεία αυτή διασφαλίζει την πρακτική αποτελεσματικότητα του εν λόγω άρθρου 7, παράγραφος 4α, καθόσον αποσκοπεί στον σεβασμό των κεκτημένων δικαιωμάτων και, ιδίως, τον σεβασμό του δικαιώματος ιδιοκτησίας. Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή ουδόλως θίγει τον σκοπό της αποσαφήνισης το οποίον επιδίωκε ο νομοθέτης με την προσθήκη της κατηγορίας Α.9. Εξάλλου, η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει όχι μόνον τα πυροβόλα όπλα που εμπίπτουν τόσο στις κατηγορίες Α.6 έως Α.8 όσο και στην κατηγορία Α.9, αλλά και τα πυροβόλα όπλα των κατηγοριών Α.2 και Α.3 που έχουν υποστεί τέτοια μετατροπή, τα οποία, ως τέτοια, δεν καλύπτονταν από τη δυνατότητα που παρείχε στα κράτη μέλη το άρθρο 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477.

Υπό το πρίσμα της ως άνω ερμηνείας του άρθρου 7, παράγραφος 4α, της οδηγίας 91/477, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η παραδοχή στην οποία στηρίζεται το προδικαστικό ερώτημα του Cour constitutionnelle (Συνταγματικού Δικαστηρίου) είναι εσφαλμένη και ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, δεν προέκυψε από την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του εν λόγω άρθρου υπό το πρίσμα του δικαιώματος ιδιοκτησίας καθώς και των αρχών ισότητας έναντι του νόμου, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

XV. Οικονομική και νομισματική πολιτική

Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή κατά ΕΣΕ (C-551/22 P, [EU:C:2024:520](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Οικονομική και νομισματική πολιτική – Τραπεζική ένωση – Κανονισμός (ΕΕ) 806/2014 – Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης – Διαδικασία εξυγίανσης εφαρμοστέα σε περίπτωση που οντότητα βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης ή πιθανής πτώχευσης – Άρθρο 18, παράγραφος 7 – Έγκριση καθεστώτος εξυγίανσης από το Ενιαίο Συμβούλιο Εξυγίανσης – Αποδοχή του καθεστώτος αυτού από την Επιτροπή – Άρθρο 86, παράγραφος 2 – Πράξη δυνάμενη να προσβληθεί με προσφυγή – Προσφυγή ακυρώσεως – Παραδεκτό»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως την οποία άσκησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 1ης Ιουνίου 2022, στην υπόθεση Fundaci3n Tatiana P3rez de Guzm3n el Bueno και SFL κατά ΕΣΕ ³¹⁰, δέχεται την αίτηση αναιρέσεως και, αποφαινόμενο οριστικά επί της ουσίας, απορρίπτει ως απαράδεκτη την προσφυγή που άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου το Fundaci3n και το Stiftung f3r Forschung und Lehre κατά της αποφάσεως του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ), της 7ης Ιουνίου 2017, σχετικά με την έγκριση καθεστώτος εξυγίανσης για την Banco Popular Espa3ol SA ³¹¹ (στο εξής: επίμαχο καθεστώς εξυγίανσης), βάσει του κανονισμού (ΕΕ) 806/2014 ³¹².

Κατά το πέρας της αναλύσεώς του, το Δικαστήριο κρίνει ότι το επίμαχο καθεστώς εξυγίανσης δεν συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής ακυρώσεως, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, και, ως εκ τούτου, αναιρεί την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που κήρυξε παραδεκτή την προσφυγή με αίτημα την ακύρωση του εν λόγω καθεστώτος εξυγίανσης. Το Δικαστήριο στηρίζει την ανάλυση αυτή, μεταξύ άλλων, στις αρχές σχετικά με την ανάθεση εξουσιών σε επικουρικά όργανα οι οποίες διατυπώθηκαν με την απόφαση της 13ης Ιουνίου 1958, Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής ³¹³, και στις οποίες γίνεται αναφορά με την απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2014, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου ³¹⁴.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μπορούν να προσβληθούν με προσφυγή ακυρώσεως κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το πρώτο εδάφιο αυτού, όλες οι διατάξεις ή τα μέτρα που θεσπίζονται από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, ανεξάρτητα από τη μορφή τους, και αποσκοπούν στην παραγωγή δεσμευτικών εννόμων αποτελεσμάτων, ικανών να επηρεάσουν τα συμφέροντα ενός φυσικού ή νομικού προσώπου, μεταβάλλοντας ουσιαδώς τη νομική του κατάσταση. Προκειμένου να διαπιστωθεί αν μια πράξη παράγει τέτοια αποτελέσματα και είναι, ως εκ τούτου, δεκτική τέτοιας προσφυγής πρέπει να εξετάζεται η ουσία της πράξης και να εκτιμώνται τα αποτελέσματα αυτά με γνώμονα αντικειμενικά κριτήρια, όπως το περιεχόμενο της εν λόγω πράξης, λαμβανομένων ενδεχομένως υπόψη του

³¹⁰ Απόφαση της 1ης Ιουνίου 2022, Fundaci3n Tatiana P3rez de Guzm3n el Bueno και SFL κατά ΕΣΕ, T-481/17, [EU:T:2022:311](#), (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

³¹¹ Απόφαση SRB/EES/2017/08 της εκτελεστικής συνόδου του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ), της 7ης Ιουνίου 2017, σχετικά με την έγκριση καθεστώτος εξυγίανσης για την Banco Popular Espa3ol SA.

³¹² Κανονισμός (ΕΕ) 806/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2014, περί θεσπίσεως ενιαίων κανόνων και διαδικασίας για την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και ορισμένων επιχειρήσεων επενδύσεων στο πλαίσιο ενός Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης και ενός Ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης και τροποποίησης του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 (ΕΕ 2014, L 225, σ. 1, στο εξής: κανονισμός ΕΜΕ).

³¹³ Απόφαση της 13ης Ιουνίου 1958, Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής (9/56, [EU:C:1958:7](#)).

³¹⁴ Απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2014, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου (C-270/12, [EU:C:2014:18](#)).

πλαίσιου εντός του οποίου αυτή εκδόθηκε και των εξουσιών του θεσμικού ή άλλου οργάνου ή οργανισμού που την εξέδωσε.

Όσον αφορά, κατά πρώτον, το περιεχόμενο του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το εν λόγω καθεστώς δεν είχε ακόμη τύχει αποδοχής κατά την έγκρισή του στη διάρκεια της εκτελεστικής συνόδου του ΕΣΕ της 7ης Ιουνίου 2017, δεδομένου ότι, εν συνεχεία, κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή προς αποδοχή, από την οποία εξαρτώνταν η θέση του σε ισχύ και, κατά συνέπεια, η παραγωγή δεσμευτικών εννόμων αποτελεσμάτων από αυτό.

Όσον αφορά, κατά δεύτερον, το πλαίσιο της εγκρίσεως του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το εν λόγω καθεστώς έχει, όπως αναφέρεται στο προοίμιό του, ως νομική βάση τον κανονισμό ΕΜΕ³¹⁵. Το σύστημα που καθιερώνει ο ως άνω κανονισμός στηρίζεται στη διαπίστωση³¹⁶ ότι η άσκηση των εξουσιών εξυγίανσης που προβλέπονται από τον κανονισμό εμπίπτει στην πολιτική εξυγίανσης των τραπεζικών ιδρυμάτων που εφαρμόζεται στην Ένωση, την οποία μόνον τα θεσμικά όργανα της Ένωσης μπορούν να καθορίσουν, και ότι εξακολουθεί να υπάρχει κάποια διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την έγκριση κάθε συγκεκριμένου καθεστώτος εξυγίανσης, λόγω, μεταξύ άλλων, του σημαντικού αντικτύπου των αποφάσεων περί εξυγίανσης στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα των κρατών μελών και της Ένωσης στο σύνολό της, καθώς και στη δημοσιονομική κυριαρχία των κρατών μελών. Για τους λόγους αυτούς, ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε αναγκαίο να προβλέψει την ενδεικνυόμενη συμμετοχή του Συμβουλίου και της Επιτροπής, ήτοι μια συμμετοχή η οποία ενισχύει την απαραίτητη επιχειρησιακή ανεξαρτησία του ΕΣΕ, ενώ συγχρόνως τηρεί τις αρχές σχετικά με την ανάθεση εξουσιών σε επικουρικά όργανα.

Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, με τις αποφάσεις Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής και Ηνωμένο Βασίλειο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι συνέπειες που προκύπτουν από την ανάθεση εξουσιών είναι πολύ διαφορετικές, ανάλογα με το αν αυτή αφορά σαφώς οριοθετημένες εκτελεστικές εξουσίες, η άσκηση των οποίων, ως εκ τούτου, επιδέχεται αυστηρό έλεγχο υπό το πρίσμα αντικειμενικών κριτηρίων, καθοριζόμενων από την αρχή που προβαίνει στην ανάθεση, ή αν η ανάθεση αφορά «διακριτική εξουσία, που προϋποθέτει ευρεία ελευθερία εκτιμήσεως και μπορεί, ανάλογα με τον τρόπο ασκήσεώς της, ν' αποτελέσει έκφραση πραγματικής οικονομικής πολιτικής». Η ανάθεση του πρώτου είδους δεν είναι ικανή να τροποποιήσει αισθητά τις συνέπειες της ασκήσεως των εξουσιών τις οποίες αφορά, ενώ η ανάθεση του δεύτερου είδους, στο πλαίσιο της οποίας οι επιλογές της αρχής που προβαίνει στην ανάθεση υποκαθίστανται από τις επιλογές της αρχής υπέρ της οποίας συντελείται, αποτελεί «πραγματική μετάθεση ευθύνης». Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής έκρινε ότι η επίμαχη ανάθεση εξουσιών, λόγω του ότι παρείχε στους οικείους οργανισμούς «ελευθερία εκτιμήσεως που προϋποθέτει ευρεία διακριτική εξουσία», δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τις «απαιτήσεις της Συνθήκης», ενώ συγχρόνως διευκρίνισε ότι, διατηρώντας μόνον το δικαίωμα να αρνηθεί να εγκρίνει τις αποφάσεις των εν λόγω οργανισμών, η Ανώτατη Αρχή δεν διατήρησε αρκετές εξουσίες ώστε να αποφύγει μια τέτοια μετάθεση ευθύνης.

Κατά το Δικαστήριο, η νομολογία που διαμορφώθηκε με την ανωτέρω απόφαση στηρίζεται στην παραδοχή ότι η εξισορρόπηση των εξουσιών, η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό της θεσμικής δομής της Ένωσης, συνιστά θεμελιώδη εγγύηση παρεχόμενη από τις Συνθήκες και ότι η ανάθεση ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως θα έθιγε την εγγύηση αυτή, διότι η εν λόγω εξουσία θα ανετίθετο σε αρχές διαφορετικές από εκείνες τις οποίες όρισε η Συνθήκη για να εξασφαλίζουν και να ελέγχουν την άσκησή της, στο πλαίσιο των αντιστοίχων αρμοδιοτήτων τους. Η ευρεία εξουσία εκτιμήσεως στην οποία αναφέρεται η νομολογία αυτή αφορά, μεταξύ άλλων, τα θεμελιώδη ζητήματα του οικείου τομέα πολιτικής, τα οποία προϋποθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως με σκοπό τον συμβιβασμό διαφόρων, ενίοτε αντικρουόμενων, σκοπών.

³¹⁵ Ειδικότερα το άρθρο του 18.

³¹⁶ Βλ., κατ' ουσίαν, αιτιολογικές σκέψεις 24 και 26 του κανονισμού ΕΜΕ.

Το Δικαστήριο προσθέτει ότι από την εν λόγω νομολογία προκύπτει ειδικότερα ότι η δυνατότητα εφαρμογής των αρχών που διατυπώθηκαν με αυτήν όσον αφορά την ανάθεση εξουσιών σε επικουρικά όργανα δεν εξαρτάται από τον ατομικό ή γενικό χαρακτήρα των πράξεων τις οποίες τα επικουρικά όργανα εξουσιοδοτούνται να εκδίδουν, αλλά μόνον από το ζήτημα αν η ανάθεση αφορά ευρεία εξουσία εκτιμήσεως ή, αντιθέτως, σαφώς οριοθετημένες εκτελεστικές εξουσίες.

Το σύστημα που καθιερώνει ο κανονισμός ΕΜΕ ³¹⁷ αποσκοπεί στη συγκεκριμενοποίηση των αρχών οι οποίες διατυπώθηκαν με την απόφαση Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής και στις οποίες γίνεται αναφορά με την απόφαση Ηνωμένο Βασίλειο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου.

Πράγματι, το ΕΣΕ είναι, ασφαλώς, αρμόδιο να εγκρίνει όλες τις σχετικές με την εξυγίανση αποφάσεις, μεταξύ άλλων, για χρηματοοικονομικά ιδρύματα και ομίλους που θεωρούνται σημαντικοί για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα στην Ένωση, καθώς και για άλλους διασυνοριακούς ομίλους ³¹⁸. Συναφώς, το ΕΣΕ εγκρίνει καθεστώς εξυγίανσης όσον αφορά τις εν λόγω οντότητες και τους ομίλους μόνον εάν εκτιμήσει, αφού λάβει κοινοποίηση της εκτίμησης της ΕΚΤ ότι η οικεία οντότητα βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης ή πιθανής πτώχευσης ή με δική του πρωτοβουλία ³¹⁹, ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εξυγίανσης ³²⁰, οι οποίες αφορούν το κατά πόσον η οντότητα βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης ή πιθανής πτώχευσης, την απουσία εναλλακτικών μέτρων σε σχέση με την εξυγίανση, καθώς και την αναγκαιότητα της εξυγίανσης για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Στην περίπτωση αυτή, το ΕΣΕ εγκρίνει ³²¹ καθεστώς εξυγίανσης, το οποίο θέτει την οικεία οντότητα υπό εξυγίανση και καθορίζει τον τρόπο εφαρμογής σε αυτήν των εργαλείων εξυγίανσης ³²² καθώς και τη χρήση του Ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης.

Εντούτοις, παρά την ευρεία διακριτική ευχέρεια η οποία παρέχεται στο ΕΣΕ ως προς το αν και με ποια μέσα η οικεία οντότητα πρέπει να υπαχθεί σε διαδικασία εξυγίανσης, η ευχέρεια αυτή υπόκειται σε αντικειμενικά κριτήρια και προϋποθέσεις που οριοθετούν το πεδίο δράσης του ΕΣΕ και αφορούν τόσο τις προϋποθέσεις όσο και τα εργαλεία εξυγίανσης ³²³. Επιπλέον, ο κανονισμός ΕΜΕ προβλέπει τη συμμετοχή της Επιτροπής και του Συμβουλίου στη διαδικασία έγκρισης καθεστώτος εξυγίανσης, το οποίο, για να τεθεί σε ισχύ, πρέπει να τύχει της αποδοχής της Επιτροπής και, κατά περίπτωση, του Συμβουλίου.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΣΕ ενημερώνει την Επιτροπή για κάθε μέτρο που λαμβάνει προκειμένου να προετοιμάσει την εξυγίανση και ανταλλάσσει, με την Επιτροπή και το Συμβούλιο, όλες τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την εκτέλεση των καθηκόντων τους ³²⁴. Εξάλλου, η Επιτροπή ορίζει εκπρόσωπο εξουσιοδοτημένο να συμμετέχει ως μόνιμος παρατηρητής στις συνεδριάσεις του ΕΣΕ, σε εκτελεστική σύνοδο και σε σύνοδο ολομέλειας, και ο εν λόγω εκπρόσωπος έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στις συζητήσεις και έχει πρόσβαση σε όλα τα έγγραφα ³²⁵. Επιπλέον, το ΕΣΕ υποχρεούται να διαβιβάζει στην Επιτροπή το καθεστώς εξυγίανσης αμέσως μετά την έγκρισή του, η δε Επιτροπή, εντός είκοσι τεσσάρων ωρών από τη διαβίβαση αυτήν, είτε αποδέχεται το εν λόγω καθεστώς είτε διατυπώνει αντιρρήσεις όσον αφορά τις πτυχές του οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια, εξαιρουμένων εκείνων που αφορούν την τήρηση του κριτηρίου του δημόσιου

³¹⁷ Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 24 και 26 του κανονισμού ΕΜΕ.

³¹⁸ Δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού ΕΜΕ.

³¹⁹ Δυνάμει του άρθρου 18, παράγραφοι 1 και 6, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁰ Οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχεία α' έως γ', του κανονισμού ΕΜΕ.

³²¹ Βάσει του άρθρου 18, παράγραφος 6, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²² Τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 22, παράγραφος 2, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²³ Σύμφωνα με το άρθρο 18, παράγραφοι 1 και 4 έως 6, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁴ Δυνάμει του άρθρου 30, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁵ Δυνάμει του άρθρου 43, παράγραφος 3, του κανονισμού ΕΜΕ.

συμφέροντος και το ποσό που προβλέπεται για τη χρήση του Ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης ³²⁶. Όσον αφορά τις τελευταίες αυτές πτυχές οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια, η Επιτροπή μπορεί, εντός δώδεκα ωρών από την εν λόγω διαβίβαση, να προτείνει στο Συμβούλιο να προβάλει αντιρρήσεις ³²⁷. Τέλος, το καθεστώς εξυγίανσης εφαρμόζεται μόνον εφόσον το Συμβούλιο ή η Επιτροπή δεν προβάλουν αντιρρήσεις εντός 24 ωρών μετά τη διαβίβασή του από το ΕΣΕ ³²⁸. Συνεπώς, όταν η Επιτροπή αποδέχεται ένα τέτοιο καθεστώς, οφείλει να αναλάβει πλήρως τις ευθύνες που της αναθέτουν οι Συνθήκες.

Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις του άρθρου 18 του κανονισμού ΕΜΕ, βάσει των οποίων εγκρίθηκε το επίμαχο καθεστώς εξυγίανσης, είναι ικανές να αποτρέψουν τη «μετάθεση ευθύνης», κατά την έννοια της νομολογίας που διαμορφώθηκε με την απόφαση Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής. Πράγματι, οι εν λόγω διατάξεις αναθέτουν στο ΕΣΕ την εξουσία να εκτιμήσει αν πληρούνται, εν προκειμένω, οι προϋποθέσεις για την έγκριση καθεστώτος εξυγίανσης και να καθορίσει τα αναγκαία εργαλεία για τους σκοπούς ενός τέτοιου καθεστώτος, ενώ συγχρόνως αναθέτουν στην Επιτροπή ή, κατά περίπτωση, στο Συμβούλιο την ευθύνη για την τελική εκτίμηση των πτυχών του καθεστώτος αυτού οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια. Οι τελευταίες εμπίπτουν στην πολιτική της Ένωσης στον τομέα της εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων και απαιτούν στάθμιση διαφόρων στόχων και συμφερόντων που αφορούν τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας της Ένωσης και της ακεραιότητας της εσωτερικής αγοράς, τη συνεκτίμηση της δημοσιονομικής κυριαρχίας των κρατών μελών, καθώς και την προστασία των συμφερόντων των μετόχων και των πιστωτών.

Όσον αφορά, κατά τρίτον, τις εξουσίες του ΕΣΕ, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ερμηνεία την οποία δέχθηκε το Γενικό Δικαστήριο, σύμφωνα με την οποία ένα καθεστώς εξυγίανσης δύναται να παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ανεξαρτήτως της απόφασης της Επιτροπής περί αποδοχής του, δεν λαμβάνει υπόψη ούτε τις εξουσίες που απονέμει στο ΕΣΕ ο κανονισμός ΕΜΕ ούτε τη νομολογία που διαμορφώθηκε με την απόφαση Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής.

Πράγματι, μολονότι ο κανονισμός ΕΜΕ προβλέπει ³²⁹ ότι το ΕΣΕ είναι αρμόδιο για την εκπόνηση και την έγκριση καθεστώτος εξυγίανσης, εντούτοις δεν του παρέχει την εξουσία να εκδίδει πράξη η οποία παράγει αυτοτελή έννομα αποτελέσματα. Στο πλαίσιο της διαδικασίας εξυγίανσης, η αποδοχή της Επιτροπής συνιστά απαραίτητο στοιχείο για τη θέση του καθεστώτος εξυγίανσης σε ισχύ.

Η αποδοχή αυτή είναι επίσης καθοριστική για το περιεχόμενο του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης. Πράγματι, αφενός, αν και ο κανονισμός ΕΜΕ παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αποδεχθεί ένα τέτοιο καθεστώς χωρίς να διατυπώσει αντιρρήσεις όσον αφορά τις πτυχές του οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια ή χωρίς να προτείνει στο Συμβούλιο να το πράξει, παρέχει επίσης στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο τη δυνατότητα να υποκαταστήσουν την εκτίμηση του ΕΣΕ με τη δική τους εκτίμηση όσον αφορά τις πτυχές οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια διατυπώνοντας αντιρρήσεις ως προς αυτές ³³⁰, οπότε το ΕΣΕ υποχρεούται να τροποποιήσει το καθεστώς εξυγίανσης, εντός οκτώ ωρών, σύμφωνα με τους λόγους που διατυπώθηκαν από την Επιτροπή ή από το Συμβούλιο, τούτο δε προκειμένου το εν λόγω καθεστώς να τεθεί σε ισχύ ³³¹. Αφετέρου, η προβολή αντιρρήσεων από το Συμβούλιο για τον λόγο ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια του δημοσίου συμφέροντος έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει οριστικά τη δύναμη του εν λόγω

³²⁶ Άρθρο 18, παράγραφος 7, πρώτο, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁷ Άρθρο 18, παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁸ Άρθρο 18, παράγραφος 7, πέμπτο εδάφιο, του κανονισμού ΕΜΕ.

³²⁹ Βάσει των άρθρων 7 και 18 του κανονισμού ΕΜΕ.

³³⁰ Άρθρο 18, παράγραφος 7, του κανονισμού ΕΜΕ.

³³¹ Άρθρο 18, παράγραφος 7, έβδομο εδάφιο, του κανονισμού ΕΜΕ.

κανονισμού εξυγίανση της οικείας οντότητας, με συνέπεια η οντότητα αυτή να τίθεται υπό κανονική διαδικασία εκκαθάρισης σύμφωνα με την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία ³³².

Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή, όπως ρητώς υπογράμμισε με την απόφασή της περί αποδοχής του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης ³³³, δήλωσε ότι «συμφωνεί» με το περιεχόμενο του καθεστώτος αυτού, καθώς και με «τους λόγους που προβάλλονται από το ΕΣΕ για να αιτιολογήσει ότι η εξυγίανση είναι αναγκαία για λόγους δημοσίου συμφέροντος». Πλην όμως, οι πτυχές ενός καθεστώτος εξυγίανσης οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια και οι οποίες αφορούν τόσο τη θέσπιση των προϋποθέσεων εξυγίανσης όσο και τον καθορισμό των εργαλείων εξυγίανσης συνδέονται άρρηκτα με τις πιο τεχνικές πτυχές της εξυγίανσης. Επομένως, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ των πτυχών οι οποίες υπόκεινται σε διακριτική ευχέρεια και των τεχνικών πτυχών, προκειμένου να καθοριστεί η δεκτική προσφυγής πράξη στο πλαίσιο καθεστώτος εξυγίανσης το οποίο η Επιτροπή αποδέχθηκε στο σύνολό του.

Ως εκ τούτου, μόνο διά της απόφασης της Επιτροπής περί αποδοχής καθορίστηκε οριστικά η δράση εξυγίανσης που ανέλαβε το ΕΣΕ με το επίμαχο καθεστώς εξυγίανσης και η δράση αυτή παρήγαγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, με συνέπεια ότι η Επιτροπή, και όχι το ΕΣΕ, πρέπει να φέρει την ευθύνη για την εν λόγω δράση εξυγίανσης ενώπιον του δικαστή της Ένωσης.

Το Δικαστήριο καταλήγει, επομένως, στο συμπέρασμα ότι από το περιεχόμενο του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης, από το πλαίσιο εντός του οποίου αυτό εγκρίθηκε και από τις εξουσίες του ΕΣΕ προκύπτει ότι το εν λόγω καθεστώς δεν παρήγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να θίξουν τα συμφέροντα νομικού ή φυσικού προσώπου, με συνέπεια να μη συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο προσθέτει ότι, πρώτον, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, από το άρθρο 86, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού ΕΜΕ δεν μπορεί να συναχθεί ότι το επίμαχο καθεστώς εξυγίανσης μπορούσε να προσβληθεί με προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, παρά το ότι δεν αποτέλεσε το τελικό αποτέλεσμα της επίμαχης διαδικασίας εξυγίανσης, δεδομένου ότι το αποτέλεσμα αυτό επήλθε μόνον με την αποδοχή του εν λόγω καθεστώτος από την Επιτροπή, και παρά το ότι δεν παρήγε αυτοτελή έννομα αποτελέσματα.

Πράγματι, οι διατάξεις ενός κανονισμού δεν δύνανται να τροποποιήσουν το σύστημα ενδίκων βοηθημάτων που προβλέπει η Συνθήκη ΛΕΕ. Επιπλέον, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 86 του κανονισμού ΕΜΕ προκύπτει ότι οι προσφυγές τις οποίες προβλέπει πρέπει να ασκούνται ενώπιον του Δικαστηρίου «σύμφωνα με το άρθρο 263 [ΣΛΕΕ]», γεγονός το οποίο σημαίνει ότι πρέπει να πληρούν την προβλεπόμενη σε αυτό προϋπόθεση σχετικά με τον χαρακτήρα της προσβαλλομένης πράξεως ως δεκτικής προσφυγής.

Ασφαλώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, με την απόφαση της 6ης Μαΐου 2021, ABLV Bank κ.λπ. κατά ΕΚΤ ³³⁴, έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι ένα καθεστώς εξυγίανσης μπορεί, ως τελικό αποτέλεσμα της σύνθετης διαδικασίας εξυγίανσης, να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου ενώπιον του δικαστή της Ένωσης. Εντούτοις, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η ανωτέρω απόφαση, το Δικαστήριο εκλήθη να εκτιμήσει τη νομιμότητα αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου με την οποία είχαν κριθεί απαράδεκτες προσφυγές ακυρώσεως βάλλουσες όχι κατά τέτοιου καθεστώτος, αλλά κατά προπαρασκευαστικών πράξεων της ΕΚΤ με τις οποίες είχε διαπιστωθεί ότι οντότητες βρίσκονταν σε σημείο πτώχευσης ή πιθανής πτώχευσης ³³⁵. Επομένως, οι εκτιμήσεις οι οποίες

³³² Άρθρο 18, παράγραφος 8, του κανονισμού ΕΜΕ.

³³³ Απόφαση (ΕΕ) 2017/1246 της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2017, για την αποδοχή του καθεστώτος εξυγίανσης για την Banco Popular Español SA (ΕΕ 2017, L 178, σ. 15), αιτιολογική σκέψη 4, όπως διορθώθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2017 (ΕΕ 2017, L 320, σ. 31).

³³⁴ Απόφαση της 6ης Μαΐου 2021, ABLV Bank κ.λπ. κατά ΕΚΤ (C-551/19 P και C-552/19 P, [EU:C:2021:369](#), σκέψεις 56 και 66).

³³⁵ Κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, του κανονισμού ΕΜΕ.

εκτίθενται στην εν λόγω απόφαση πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τις σύνθετες διαδικασίες, από την οποία προκύπτει ότι, στο πλαίσιο μιας τέτοιας σύνθετης διαδικασίας οι πράξεις που εκδίδονται κατά τα προπαρασκευαστικά της εκδόσεως της οριστικής πράξεως στάδια δεν μπορούν, όταν δεν παράγουν αυτοτελή έννομα αποτελέσματα, να προσβληθούν με προσφυγή ακυρώσεως.

Δεύτερον, το Δικαστήριο κρίνει ότι εσφαλμένως το Γενικό Δικαστήριο έκρινε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι η μη αναγνώριση του δεκτικού προσφυγής χαρακτήρα του επίμαχου καθεστώτος εξυγίανσης συνεπάγεται προσβολή του δικαιώματος των πρωτοδίκως προσφευγουσών σε αποτελεσματική δικαστική προστασία.

Πράγματι, μια απόφαση της Επιτροπής περί αποδοχής, όπως η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση, έχει τα χαρακτηριστικά πράξεως δυνάμενης να προσβληθεί με προσφυγή ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Στο δε στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως κατά μιας τέτοιας αποφάσεως, τα ενδιαφερόμενα φυσικά ή νομικά πρόσωπα έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν την έλλειψη νομιμότητας του καθεστώτος εξυγίανσης που αποδέχθηκε το εν λόγω θεσμικό όργανο προσδίδοντάς του με τον τρόπο αυτόν δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα, γεγονός το οποίο είναι ικανό να τους διασφαλίσει επαρκή δικαστική προστασία. Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Επιτροπή, διά της αποδοχής, θεωρείται ότι υιοθετεί τα στοιχεία και την αιτιολογία του καθεστώτος εξυγίανσης, με συνέπεια να πρέπει να φέρει, εφόσον συντρέχει λόγος, την ευθύνη γι' αυτό ενώπιον του δικαστή της Ένωσης.

XVI. Δημόσιες συμβάσεις

Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Kolin Inşaat Turizm Sanayi ve Ticaret (C-652/22, [EU:C:2024:910](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Οδηγία 2014/25/ΕΕ – Άρθρο 43 – Οικονομικοί φορείς τρίτης χώρας η οποία δεν έχει συνάψει με την Ένωση διεθνή συμφωνία που να εξασφαλίζει, σε αμοιβαία και ισότιμη βάση, την πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις – Μη ύπαρξη δικαιώματος των εν λόγω οικονομικών φορέων να τύχουν “εξίσου ευνοϊκής μεταχείρισης” – Συμμετοχή ενός τέτοιου οικονομικού φορέα σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης – Μη εφαρμογή της οδηγίας 2014/25 – Απαράδεκτο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως σχετικής με την ερμηνεία ορισμένων διατάξεων της εν λόγω οδηγίας, υποβληθείσας στο πλαίσιο προσφυγής την οποία άσκησε ο εν λόγω οικονομικός φορέας»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου κρίνει απαράδεκτη την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Visoki upravní sud (διοικητικό εφετείο, Κροατία), για τον λόγο ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2014/25³³⁶ των οποίων την ερμηνεία ζήτησε το εν λόγω εθνικό δικαστήριο δεν εφαρμόζονται στους οικονομικούς φορείς τρίτων χωρών οι οποίες δεν έχουν συνάψει με την Ευρωπαϊκή Ένωση διεθνή συμφωνία που να εξασφαλίζει την ισότιμη και αμοιβαία πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις. Περαιτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι αρχές κράτους μέλους δεν μπορούν να καταστήσουν εφαρμοστέες στους εν λόγω οικονομικούς φορείς τις εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, διότι άλλως θα θιγόταν η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής.

Τον Σεπτέμβριο του 2020 η HŽ Infrastruktura d.o.o., εταιρία κροατικού δικαίου (στο εξής: αναθέτων φορέας), κίνησε διαδικασία για την ανάθεση, βάσει του κριτηρίου της πλέον συμφέρουσας από οικονομικής απόψεως προσφοράς, δημόσιας σύμβασης για την κατασκευή σιδηροδρομικής υποδομής που να συνδέει δύο τοποθεσίες στην Κροατία. Σύμφωνα με τις οδηγίες που είχε απευθύνει ο αναθέτων φορέας προς τους προσφέροντες, οι τελευταίοι όφειλαν να αποδείξουν την τεχνική και επαγγελματική τους ικανότητα διά της διαβίβασης σ' αυτόν εγγράφου που να πιστοποιεί ότι, κατά τη δεκαετία που προηγήθηκε της κινήσεως της εν λόγω διαδικασίας, είχαν εκτελέσει κατασκευαστικά έργα σε σιδηροδρομικές ή οδικές υποδομές.

Τον Ιανουάριο του 2022 ο αναθέτων φορέας αποφάσισε να αναθέσει την επίμαχη δημόσια σύμβαση στην κοινοπραξία Strabag, συγκροτούμενη από τρεις εταιρίες αυστριακού, κροατικού και τσεχικού δικαίου, αντιστοίχως. Η Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret AŞ (στο εξής: Kolin), εταιρία τουρκικού δικαίου η οποία συγκαταλεγόταν μεταξύ των προσφερόντων, άσκησε, ενώπιον της Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave (κρατικής επιτροπής για τον έλεγχο των διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων, Κροατία, στο εξής: επιτροπή ελέγχου), διοικητική προσφυγή κατά της αποφάσεως περί αναθέσεως της δημόσιας σύμβασης. Εκτιμώντας ότι δεν είχε αποδειχθεί δεόντως ότι η κοινοπραξία Strabag διέθετε την απαιτούμενη τεχνική και επαγγελματική ικανότητα, η επιτροπή ελέγχου ακύρωσε την απόφαση περί αναθέσεως της δημόσιας σύμβασης.

Κατόπιν της ακυρώσεως αυτής, ο αναθέτων φορέας ζήτησε από την κοινοπραξία Strabag να προσκομίσει συμπληρωμένο κατάλογο των εκτελεσθέντων έργων, συνοδευόμενο από βεβαίωση για την προσήκουσα εκτέλεση και την ολοκλήρωση των σχετικών εργασιών. Η κοινοπραξία Strabag κατέθεσε έναν τέτοιο κατάλογο, συνοδευόμενο από τη ζητηθείσα βεβαίωση, ο οποίος περιείχε μία νέα μνεία σε άλλα εκτελεσθέντα έργα. Κατόπιν επανεξέτασης και επαναξιολόγησης των προσφορών,

³³⁶ Οδηγία 2014/25/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και την κατάργηση της οδηγίας 2004/17/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 243, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 311, σ. 26).

ο αναθέτων φορέας έλαβε τον Απρίλιο του 2022 νέα απόφαση περί αναθέσεως της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης στην κοινοπραξία Strabag. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η νέα μνεία αρκούσε, αφ' εαυτής, προκειμένου να διαπιστωθεί ότι η εν λόγω κοινοπραξία διέθετε την απαιτούμενη τεχνική και επαγγελματική ικανότητα.

Η Kolin, ισχυριζόμενη ότι παρανόμως ο αναθέτων φορέας είχε καλέσει, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, την κοινοπραξία Strabag να συμπληρώσει τον κατάλογο των έργων της, άσκησε, ενώπιον της επιτροπής ελέγχου, διοικητική προσφυγή κατά της νέας αποφάσεως περί αναθέσεως της σύμβασης. Η επιτροπή ελέγχου απέρριψε την προσφυγή της, με το σκεπτικό ότι ουδεμία εθνική διάταξη αντετίθετο στην εκ μέρους της κοινοπραξίας Strabag συμπλήρωση του καταλόγου των έργων διά της αναγραφής της υλοποίησης και άλλων έργων πέραν εκείνων που περιλαμβάνονταν αρχικώς σ' αυτόν, ο δε κροατικός νόμος περί των δημοσίων συμβάσεων επιτρέπει στην αναθέτουσα αρχή να καλέσει έναν προσφέροντα να συμπληρώσει τα προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία ή να παράσχει επεξηγήσεις σε σχέση με αυτά ³³⁷.

Κατόπιν τούτου, η Kolin άσκησε προσφυγή περί ακυρώσεως της αποφάσεως της επιτροπής ελέγχου ενώπιον του κροατικού διοικητικού εφετείου, το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο. Υπό το πρίσμα των άρθρων 36 και 76 της οδηγίας 2014/25, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα του αναθέτοντος φορέα να λάβει υπόψη, μετά την ακύρωση της πρώτης αποφάσεως περί αναθέσεως της σύμβασης, συμπληρωματικά έγγραφα όσον αφορά την τεχνική και επαγγελματική ικανότητα της κοινοπραξίας, τα οποία δεν περιλαμβάνονταν στην αρχική προσφορά που είχε υποβάλει η εν λόγω κοινοπραξία και τα οποία η τελευταία προσκόμισε κατόπιν αιτήματος του αναθέτοντος φορέα. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων αυτών.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Στο μέτρο που τα υποβληθέντα από το εθνικό δικαστήριο ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί επ' αυτών. Εντούτοις, εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξετάσει τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχουν υποβληθεί τα ερωτήματα από το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να εξακριβώσει αν έχει αρμοδιότητα ή αν είναι παραδεκτή η αίτηση που του έχει υποβληθεί. Το Δικαστήριο μπορεί, μεταξύ άλλων, να κληθεί να εξετάσει εάν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης τις οποίες αφορούν τα προδικαστικά ερωτήματα έχουν εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης. Σε αντίθετη περίπτωση, οι διατάξεις αυτές δεν ασκούν επιρροή για την επίλυση της διαφοράς και η ζητούμενη προδικαστική απόφαση δεν είναι αναγκαία για να καταστεί δυνατή η εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου έκδοση της απόφασής του, οπότε τα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να κριθούν απαράδεκτα.

Σε πρώτο στάδιο, το Δικαστήριο εξετάζει εάν η προσφυγή η οποία ασκείται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους από οικονομικό φορέα τρίτης χώρας, εν προκειμένω της Δημοκρατίας της Τουρκίας, και η οποία βάλλει κατά της αποφάσεως περί αναθέσεως δημόσιας σύμβασης που ελήφθη σε κράτος μέλος μπορεί να εξεταστεί υπό το πρίσμα των κανόνων περί των δημοσίων συμβάσεων που έχει θεσπίσει ο νομοθέτης της Ένωσης, όπως είναι τα άρθρα 36 και 76 της οδηγίας 2014/25, τα οποία αποτελούν το αντικείμενο των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει εκ προοιμίου ότι η Ένωση δεσμεύεται, έναντι ορισμένων τρίτων χωρών, από διεθνείς συμφωνίες, μεταξύ δε άλλων από τη Συμφωνία περί Δημοσίων Συμβάσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΣΔΣ) ³³⁸, οι οποίες εξασφαλίζουν, σε αμοιβαία

³³⁷ Άρθρο 263, παράγραφος 2, του Zakon o javnoj nabavi (νόμου περί των δημοσίων συμβάσεων), όπως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

³³⁸ Συμφωνία η οποία εγκρίθηκε με την απόφαση 94/800/EK του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ' όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1).

και ισότιμη βάση, την πρόσβαση των οικονομικών φορέων της Ένωσης στις δημόσιες συμβάσεις εντός των εν λόγω τρίτων χωρών και την πρόσβαση των οικονομικών φορέων των εν λόγω τρίτων χωρών στις δημόσιες συμβάσεις εντός της Ένωσης. Το άρθρο 43 της οδηγίας 2014/25 απηχεί τις εν λόγω δεσμεύσεις της Ένωσης ορίζοντας ότι, στον βαθμό που αυτό προβλέπεται από τη ΣΔΣ ή από άλλες διεθνείς συμφωνίες από τις οποίες δεσμεύεται η Ένωση, οι αναθέτουσες αρχές των κρατών μελών οφείλουν να επιφυλάσσουν στους οικονομικούς φορείς των τρίτων χωρών οι οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη σε μια τέτοια συμφωνία μεταχείριση εξίσου ευνοϊκή με αυτήν που επιφυλάσσουν στους οικονομικούς φορείς της Ένωσης. Το εν λόγω δικαίωμα σε εξίσου ευνοϊκή μεταχείριση του οποίου απολαύουν οι οικονομικοί φορείς των εν λόγω τρίτων χωρών συνεπάγεται ότι οι τελευταίοι μπορούν να επικαλούνται τις διατάξεις της οδηγίας.

Άλλες τρίτες χώρες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Δημοκρατία της Τουρκίας, δεν έχουν μέχρι στιγμής συνάψει διεθνή συμφωνία με την Ένωση όπως οι μνημονευόμενες στο άρθρο 43 της οδηγίας 2014/25. Όσον αφορά τους οικονομικούς φορείς των εν λόγω τρίτων χωρών, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, ναι μεν το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στο να επιτραπεί στους εν λόγω οικονομικούς φορείς, ελλείψει μέτρων αποκλεισμού ληφθέντων από την Ένωση, να συμμετάσχουν σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης διεπόμενη από την οδηγία 2014/25, πλην όμως αντιτίθεται στο να μπορούν οι εν λόγω φορείς, στο πλαίσιο της συμμετοχής τους σε μια τέτοια διαδικασία, να επικαλεστούν την οδηγία και να απαιτήσουν, επομένως, να τύχει η προσφορά τους ίσης μεταχείρισης σε σχέση με τις προσφορές που υπέβαλαν οι προσφέροντες των κρατών μελών και οι προσφέροντες των τρίτων χωρών οι οποίες έχουν συνάψει με την Ένωση διεθνή συμφωνία μνημονευόμενη στο άρθρο 43 της οδηγίας. Πράγματι, η υπαγωγή των οικονομικών φορέων τρίτων χωρών οι οποίες δεν έχουν συνάψει τέτοια διεθνή συμφωνία με την Ένωση στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/25 θα είχε ως αποτέλεσμα να τους αναγνωρίζεται δικαίωμα σε εξίσου ευνοϊκή μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 43 της οδηγίας, το οποίο παρέχει το δικαίωμα αυτό μόνο στους οικονομικούς φορείς τρίτων χωρών οι οποίες έχουν συνάψει με την Ένωση διεθνή συμφωνία κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.

Ως εκ τούτου, το δικαίωμα που παρέχει το άρθρο 45, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/25 σε «κάθε ενδιαφερόμενο οικονομικό φορέα» να υποβάλει προσφορά κατόπιν προκήρυξης διαγωνισμού στο πλαίσιο ανοικτής διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης εντός της Ένωσης δεν εκτείνεται στους οικονομικούς φορείς των τρίτων χωρών οι οποίες δεν έχουν συνάψει τέτοια διεθνή συμφωνία με την Ένωση. Το δικαίωμα αυτό ωσαύτως δεν συνεπάγεται ότι, εφόσον τους επιτραπεί να συμμετάσχουν σε μια τέτοια διαδικασία, οι εν λόγω φορείς δικαιούνται να επικαλεστούν την οδηγία αυτή. Επομένως, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία αφορά την επιτροπείσα από την αναθέτουσα αρχή συμμετοχή τουρκικού οικονομικού φορέα σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης διεπόμενη από την οδηγία 2014/25, ο εν λόγω φορέας δεν δύναται να επικαλεστεί τα άρθρα 36 και 76 της οδηγίας προκειμένου να προσβάλει την απόφαση περί αναθέσεως της οικείας σύμβασης.

Σε δεύτερο στάδιο, το Δικαστήριο εξετάζει εάν τα υποβληθέντα ερωτήματα, τα οποία αφορούν την ερμηνεία των εν λόγω άρθρων της οδηγίας 2014/25, είναι παρά ταύτα παραδεκτά λόγω του γεγονότος ότι οι διατάξεις της κροατικής νομοθεσίας με τις οποίες μεταφέρθηκαν τα εν λόγω άρθρα στην εσωτερική έννομη τάξη ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι εφαρμόζονται αδιακρίτως στο σύνολο των προσφερόντων της Ένωσης και των τρίτων χωρών και ότι, συνεπώς, ο ενδιαφερόμενος τουρκικός οικονομικός φορέας δύναται να τις επικαλεστεί.

Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά τη νομολογία, είναι, βεβαίως, παραδεκτές αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης στις περιπτώσεις οι οποίες δεν εμπίπτουν μεν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, αλλά στις οποίες οι διατάξεις αυτές, χωρίς τροποποίηση του αντικειμένου ή του πεδίου εφαρμογής τους, κατέστησαν εφαρμοστέες από το εθνικό δίκαιο μέσω ευθείας και ανεπιφύλακτης παραπομπής εκ μέρους του εθνικού δικαίου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, υφίσταται πρόδηλο συμφέρον της έννομης τάξης της Ένωσης για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων που προέρχονται από το δίκαιο της Ένωσης.

Εντούτοις, η προμνημονευθείσα νομολογία δεν έχει εφαρμογή οσάκις οι διατάξεις του εθνικού δικαίου περί μεταφοράς μιας οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη καθίστανται εφαρμοστέες, από τις αρχές κράτους μέλους, κατά παράβαση αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Τούτο ισχύει εν προκειμένω ως προς τη συμμετοχή, στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων, οικονομικών φορέων τρίτων χωρών οι οποίες δεν έχουν συνάψει διεθνή συμφωνία με την Ένωση που να εξασφαλίζει την ισότιμη και αμοιβαία πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις.

Πράγματι, η κοινή εμπορική πολιτική, η οποία διαλαμβάνεται στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ, και για την οποία η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ, αφορά τις εμπορικές συναλλαγές με τις τρίτες χώρες και καταλαμβάνει κάθε πράξη της Ένωσης η οποία προορίζεται κυρίως να προάγει, να διευκολύνει ή να διέπει τις ως άνω συναλλαγές και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επ' αυτών. Κάθε πράξη γενικής ισχύος που αποσκοπεί ειδικώς στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο οι οικονομικοί φορείς τρίτης χώρας μπορούν να συμμετέχουν στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων εντός της Ένωσης δύναται να έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επί των ανταλλαγών εμπορευμάτων και υπηρεσιών μεταξύ της Ένωσης και της εν λόγω τρίτης χώρας και, συνεπώς, εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης με βάση την εν λόγω διάταξη ³³⁹.

Το Δικαστήριο προσθέτει ότι, καίτοι η κοινή εμπορική πολιτική δεν περιλαμβάνει αντιθέτως τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη διεθνών συμφωνιών στον τομέα των μεταφορών ³⁴⁰ και δεν μπορεί, επομένως, να καλύπτει πλήρως το ζήτημα της πρόσβασης των οικονομικών φορέων τρίτων χωρών στις τομεακές δημόσιες συμβάσεις τις οποίες αφορά η οδηγία 2014/25, γεγονός παραμένει ότι η σύναψη συμφωνίας που εξασφαλίζει τέτοια πρόσβαση εμπίπτει επίσης στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, ήτοι στην κατ' άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ αποκλειστική αρμοδιότητα.

Συνακόλουθα, μόνον η Ένωση είναι αρμόδια να νομοθετεί και, επομένως, να εκδίδει νομικά δεσμευτική πράξη γενικής ισχύος όσον αφορά την πρόσβαση, στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων, των οικονομικών φορέων τρίτης χώρας η οποία δεν έχει συνάψει διεθνή συμφωνία με την Ένωση που να εξασφαλίζει την ισότιμη και αμοιβαία πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο εκτιμά ότι οι εθνικές αρχές δεν είναι αρμόδιες να καταστήσουν εφαρμοστέες, στους εν λόγω οικονομικούς φορείς τρίτων χωρών στους οποίους έχει επιτραπεί, από αναθέτοντα φορέα, να συμμετάσχουν σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης εντός του οικείου κράτους μέλους, τις εθνικές διατάξεις με τις οποίες μεταφέρθηκαν στην εσωτερική έννομη τάξη τους οι κανόνες που περιέχονται στην οδηγία 2014/25, διότι άλλως θα θιγόταν ο αποκλειστικός χαρακτήρας της αρμοδιότητας της Ένωσης. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η ερμηνεία των άρθρων 36 και 76 της οδηγίας 2014/25 ουδόλως μπορεί να είναι λυσιτελής για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και κρίνει ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη.

³³⁹ Η αποκλειστική αυτή αρμοδιότητα αποτυπώνεται στο άρθρο 86 της οδηγίας 2014/25, το οποίο αναθέτει στην Ένωση και όχι στα κράτη μέλη την αρμοδιότητα να αναστέλλει ή να περιορίζει τη συμμετοχή των επιχειρήσεων τρίτης χώρας στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων της Ένωσης.

³⁴⁰ Όπως προκύπτει από το άρθρο 207, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ.

1. Προστασία των εργαζομένων ορισμένου χρόνου

Απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), X (Μη αιτιολόγηση καταγγελίας) (C-715/20, [EU:C:2024:139](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Οδηγία 1999/70/ΕΚ – Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – Ρήτρα 4 – Αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων – Διαφορετική μεταχείριση σε περίπτωση απόλυσης – Καταγγελία σύμβασης εργασίας ορισμένου χρόνου – Μη ύπαρξη υποχρέωσης αιτιολόγησης της καταγγελίας – Δικαστικός έλεγχος – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, αποφαινόμενο στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, διευκρινίζει το περιεχόμενο της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου, λαμβανομένης υπόψη της υποχρέωσης αιτιολόγησης της καταγγελίας σύμβασης εργασίας, καθώς και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων σε περίπτωση παραβίασης της εν λόγω αρχής στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών.

Ο Κ.Λ., εργαζόμενος, και η Χ sp. z o.o., εταιρία πολωνικού δικαίου, συνήψαν σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου με καθεστώς μερικής απασχόλησης για την περίοδο από την 1η Νοεμβρίου 2019 έως τις 31 Ιουλίου 2022. Στις 15 Ιουλίου 2020 η Χ κοινοποίησε στον Κ.Λ. δήλωση καταγγελίας της ως άνω σύμβασης εργασίας με προειδοποίηση, χωρίς να αναφέρει τους λόγους της καταγγελίας. Συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 30, παράγραφος 4, του πολωνικού εργατικού κώδικα ³⁴², ο εργοδότης υποχρεούται να αναφέρει τον λόγο μόνο σε περίπτωση καταγγελίας σύμβασης αορίστου χρόνου με προειδοποίηση ³⁴³.

Ο Κ.Λ. άσκησε ενώπιον του Sąd Rejonowy dla Krakowa – Nowej Huty w Krakowie (πρωτοδικείου Κρακοβίας – Nowa Huta, Κρακοβία, Πολωνία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, αγωγή αποζημιώσεως λόγω του παράνομου χαρακτήρα της απόλυσής του. Ειδικότερα, προέβαλε παραβίαση της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου, την οποία καθιερώνει η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου για την εργασία ορισμένου χρόνου ³⁴⁴.

Σύμφωνα με την απόφαση περί παραπομπής, μολονότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία) είχε ήδη κρίνει ότι το άρθρο 30, παράγραφος 4, του εργατικού κώδικα συμβιβάζεται με τις συνταγματικές αρχές του δημοκρατικού κράτους δικαίου και της ισότητας ενώπιον του νόμου, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία) εξέφρασε αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της εν λόγω εθνικής διάταξης με το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, το τελευταίο αυτό δικαστήριο δεν μπορούσε να μην εφαρμόσει την επίμαχη διάταξη, για τον λόγο ότι η αρχή της

³⁴¹ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), **Λιθουανία κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου** (Δέσμη μέτρων για την κινητικότητα) (C-541/20 έως C-555/20, [EU:C:2024:818](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XII «Μεταφορές».

³⁴² Ustawa – Kodeks pracy (νόμος περί θεσπίσεως εργατικού κώδικα), της 26ης Ιουνίου 1974 (Dz. U. αριθ. 24, θέση 141), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (Dz. U. του 2020, θέση 1320, όπως έχει τροποποιηθεί) (στο εξής: εργατικός κώδικας).

³⁴³ Ή σε περίπτωση καταγγελίας σύμβασης εργασίας χωρίς προειδοποίηση, ανεξάρτητα από το αν η σύμβαση είναι ορισμένου ή αορίστου χρόνου.

³⁴⁴ Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP (ΕΕ 1999, L 175, σ. 43, στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο).

απαγόρευσης των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών.

Σε αυτό το πλαίσιο, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαισίου αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης και αν είναι δυνατή η επίκληση της ρήτρας αυτής στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Αφού διευκρίνισε ότι το επίμαχο καθεστώς καταγγελίας σύμβασης εργασίας εμπίπτει στην έννοια των «συνθηκών απασχόλησης», κατά τη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, η οποία αφορά την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, το Δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αν το καθεστώς αυτό εισάγει διαφορετική μεταχείριση η οποία συνίσταται σε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση των εργαζομένων ορισμένου χρόνου σε σχέση με τους εργαζομένους αορίστου χρόνου που τελούν σε συγκρίσιμη κατάσταση, προτού εκτιμήσει αν, σε τέτοια περίπτωση, η διαφορετική αυτή μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί από «αντικειμενικούς λόγους».

Κατά πρώτον, όσον αφορά τη συγκρισιμότητα των υπό κρίση καταστάσεων, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν οι ενδιαφερόμενοι εκτελούν την ίδια ή παρόμοια εργασία, κατά την έννοια της συμφωνίας-πλαισίου³⁴⁵, λαμβάνοντας υπόψη ένα σύνολο παραγόντων, όπως η φύση της εργασίας, η απαιτούμενη κατάρτιση και οι συνθήκες απασχόλησης.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες θα προβεί το αιτούν δικαστήριο, η ύπαρξη λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των εργαζομένων ορισμένου χρόνου σε σχέση με τους εργαζομένους αορίστου χρόνου απορρέει από το γεγονός ότι στους τελευταίους δεν εφαρμόζεται ο επίμαχος περιορισμός όσον αφορά την ενημέρωση σχετικά με τους λόγους που δικαιολογούν την απόλυση. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι, κατόπιν αγωγής την οποία ασκεί εργαζόμενος ορισμένου χρόνου κατά της καταγγελίας της σύμβασης εργασίας του, εξασφαλίζεται ο δικαστικός έλεγχος του βασίμου των λόγων της καταγγελίας της σύμβασης αυτής και διασφαλίζεται η αποτελεσματική δικαστική προστασία του ενδιαφερομένου, ο εν λόγω εργαζόμενος δεν διαθέτει εξαρχής πληροφορίες που ενδέχεται να είναι καθοριστικές για την επιλογή του να ασκήσει ή να μην ασκήσει τέτοια αγωγή.

Κατά τρίτον, όσον αφορά την ύπαρξη «αντικειμενικών λόγων», κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, η Πολωνική Κυβέρνηση επικαλούνταν, στηριζόμενη στην προαναφερθείσα απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, την επιδίωξη μιας πολιτικής πλήρους απασχόλησης, η οποία απαιτεί μεγάλο βαθμό ευελιξίας στην αγορά εργασίας, και υποστηρίζει ότι σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου συμβάλλει στην ευελιξία αυτή.

Κατά το Δικαστήριο, όμως, τα ανωτέρω στοιχεία προσομοιάζουν μάλλον με κριτήριο το οποίο, κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο, αναφέρεται αποκλειστικά στην ίδια τη διάρκεια της απασχόλησης και, επομένως, δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθεί βάσει των στοιχείων αυτών ότι η επίμαχη διαφορετική μεταχείριση εξυπηρετεί πραγματική ανάγκη. Επίσης, η εν λόγω μεταχείριση δεν είναι αναγκαία υπό το πρίσμα του σκοπού τον οποίο επικαλείται η Πολωνική Κυβέρνηση. Πράγματι, ο υπό εξέταση όρος απασχόλησης δεν αφορά την ίδια τη δυνατότητα του εργοδότη να καταγγείλει σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου με προειδοποίηση, αλλά την έγγραφη γνωστοποίηση στον εργαζόμενο του ή των λόγων που δικαιολογούν την απόλυσή του. Επομένως, ακόμη και αν οι εργοδότες ήταν υποχρεωμένοι να αναφέρουν τους λόγους της πρόωρης καταγγελίας σύμβασης ορισμένου χρόνου, δεν θα στερούνταν, εκ του γεγονότος αυτού, την ευελιξία που είναι σύμφυτη με τη συγκεκριμένη μορφή σύμβασης εργασίας.

³⁴⁵ Βλ. ρήτρα 3, σημείο 2, και ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου.

Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν το άρθρο 30, παράγραφος 4, του εργατικού κώδικα μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο σύμφωνο με τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσίου. Εάν τούτο δεν είναι δυνατό, το εν λόγω δικαστήριο δεν υποχρεούται κατ' αρχήν, βάσει του δικαίου της Ένωσης και μόνον, να αφήσει ανεφάρμοστη τη διάταξη του εσωτερικού του δικαίου που είναι αντίθετη προς τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσίου, η οποία στερείται άμεσου αποτελέσματος σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών.

Πάντως, όταν ένα κράτος μέλος θεσπίζει ρύθμιση η οποία διευκρινίζει και συγκεκριμενοποιεί τις συνθήκες απασχόλησης που διέπονται ιδίως από τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσίου, εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης³⁴⁶ και οφείλει επομένως να διασφαλίζει τον σεβασμό, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τελευταία αυτή διάταξη, όμως, έχει άμεσο αποτέλεσμα. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η διαφορετική μεταχείριση την οποία καθιερώνει η επίμαχη εθνική διάταξη θίγει το ανωτέρω δικαίωμα, δεδομένου ότι ο εργαζόμενος ορισμένου χρόνου στερείται τη δυνατότητα –την οποία διαθέτει εντούτοις ο εργαζόμενος αορίστου χρόνου– να εκτιμήσει εκ των προτέρων αν είναι σκόπιμο να προσφύγει δικαστικώς κατά της απόφασης περί καταγγελίας της σύμβασης εργασίας του και, κατά περίπτωση, να ασκήσει αγωγή με την οποία να προσβάλλει επακριβώς τους λόγους της καταγγελίας αυτής.

Ως εκ τούτου, σε διαφορά μεταξύ ιδιωτών, το εθνικό δικαστήριο οφείλει, όταν αδυνατεί να ερμηνεύσει το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο με τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσίου, να εγγυηθεί την πλήρη αποτελεσματικότητα του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, αφήνοντας εν ανάγκη ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη εθνική διάταξη.

2. Προστασία των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation (C-184/22 και C-185/22, [EU:C:2024:637](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Άρθρο 157 ΣΛΕΕ – Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης – Οδηγία 2006/54/ΕΚ – Άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, και άρθρο 4, πρώτο εδάφιο – Απαγόρευση έμμεσων διακρίσεων λόγω φύλου – Εργασία με καθεστώς μερικής απασχολήσεως – Οδηγία 97/81/ΕΚ – Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης – Ρήτρα 4 – Απαγόρευση μεταχειρίσεως των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό από ό,τι αντιμετωπίζονται οι συγκρίσιμοι εργαζόμενοι πλήρους απασχολήσεως – Προσαύξηση της αμοιβής καταβαλλόμενη μόνον για τις ώρες πρόσθετης εργασίας τις οποίες πραγματοποιούν οι εργαζόμενοι μερικής απασχολήσεως πέραν του καθορισθέντος για τους εργαζομένους πλήρους απασχολήσεως κανονικού χρόνου εργασίας»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία), το Δικαστήριο διευκρινίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η καταβολή προσαυξήσεως της αμοιβής για τις ώρες πρόσθετης εργασίας, η οποία προβλέπεται, στην περίπτωση των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως, μόνον για τις ώρες εργασίας που πραγματοποιούνται πέραν του κανονικού χρόνου εργασίας των συγκρίσιμων εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως, συνιστά «λιγότερο ευνοϊκή» μεταχείριση και έμμεση διάκριση λόγω φύλου.

Η ΙΚ (υπόθεση C-184/22) και η CM (υπόθεση C-185/22) απασχολούνται ως βοηθοί νοσηλεύτριες μερικής απασχολήσεως από την KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation eV, η οποία

³⁴⁶ Κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

παρέχει εξωνοσοκομειακές υπηρεσίες αιμοκαθάρσεως στο σύνολο της επικράτειας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Οφείλουν, βάσει της συμβάσεώς τους εργασίας, να παρέχουν εργασία κατά χρόνο ίσο με το 40 % και το 80 %, αντιστοίχως, του κανονικού εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας ενός εργαζομένου πλήρους απασχολήσεως, ο οποίος έχει καθορισθεί βάσει της εφαρμοστέας στον σχετικό κλάδο γενικής συλλογικής συμβάσεως εργασίας στις 38,5 ώρες.

Οι αναιρεσείουσες των κύριων δικών άσκησαν αγωγή ενώπιον του Arbeitsgericht (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου εργατικών διαφορών, Γερμανία), προκειμένου να τους αναγνωρισθεί χρόνος αδείας αντίστοιχος με την οφειλόμενη προσαύξηση της αμοιβής για τις ώρες πρόσθετης εργασίας πέραν του χρόνου εργασίας ο οποίος είχε συμφωνηθεί με τη σύμβασή τους εργασίας, καθώς και χρηματική ικανοποίηση. Υποστηρίζουν ότι υπέστησαν λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση απ' ό,τι οι εργαζόμενοι πλήρους απασχολήσεως, για τον λόγο ότι εργάζονται με μερική απασχόληση, και δυσμενή διάκριση λόγω φύλου στο μέτρο που η αναιρεσίβλητη των κύριων δικών απασχολεί κατά πλειονότητα γυναίκες με καθεστώς μερικής απασχολήσεως.

Μετά την απόρριψη των ως άνω αγωγών, οι ΙΚ και CM άσκησαν έφεση ενώπιον του Landesarbeitsgericht Hessen (δευτεροβάθμιου δικαστηρίου εργατικών διαφορών Έσσης, Γερμανία), το οποίο υποχρέωσε την αναιρεσίβλητη των κύριων δικών να καταχωρίσει τον ως άνω χρόνο αδείας στα ατομικά δελτία χρόνου εργασίας τους, πλην όμως απέρριψε το αίτημα των αναιρεσειουσών των κύριων δικών να τους επιδικασθεί χρηματική ικανοποίηση.

Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με το ζήτημα αν οι ΙΚ και CM υπέστησαν «λιγότερο ευνοϊκή» μεταχείριση ως εργαζόμενες μερικής απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού για την εργασία μερικής απασχόλησης³⁴⁷ και έμμεση διάκριση λόγω φύλου, κατά την έννοια της οδηγίας 2006/54³⁴⁸.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας η καταβολή προσαυξήσεως της αμοιβής για τις ώρες πρόσθετης εργασίας προβλέπεται, στην περίπτωση των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως, μόνον για τις ώρες εργασίας που πραγματοποιούνται πέραν του κανονικού χρόνου εργασίας των συγκρίσιμων εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως συνιστά «λιγότερο ευνοϊκή» μεταχείριση των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως, κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει κατ' αρχάς ότι η εν λόγω ρήτρα δεν πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς και ότι αποσκοπεί στην εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων στους εργαζομένους με μερική απασχόληση.

Δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται εν προκειμένω ότι η παρεχόμενη από τις αναιρεσείουσες των κύριων δικών εργασία είναι παρεμφερής εκείνης των εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως, το Δικαστήριο εξετάζει εν συνεχεία το ζήτημα αν υφίσταται διαφορετική μεταχείριση των προσώπων που εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές μερικής απασχολήσεως σε σύγκριση με τα πρόσωπα που εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές πλήρους απασχολήσεως.

³⁴⁷ Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης η οποία συνήφθη στις 6 Ιουνίου 1997 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 97/81/ΕΚ του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης που συνήφθη από την UNICE, το CEEP και την CES (ΕΕ 1998, L 14, σ. 9).

³⁴⁸ Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (ΕΕ 2006, L 204, σ. 23).

Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι πρόσωπο που εργάζεται ως βοηθός νοσηλεύτης μερικής απασχολήσεως πρέπει να πραγματοποιεί τον ίδιο αριθμό ωρών εργασίας με πρόσωπο που εργάζεται ως βοηθός νοσηλεύτης πλήρους απασχολήσεως προκειμένου να τυγχάνει προσαυξήσεως της αμοιβής για ώρες πρόσθετης εργασίας, ανεξαρτήτως του κανονικού ωραρίου εργασίας που είχε συμφωνηθεί ατομικώς με τη σύμβαση εργασίας του συγκεκριμένου προσώπου. Ως εκ τούτου, όσοι εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές πλήρους απασχολήσεως τυγχάνουν προσαυξήσεως της αμοιβής λόγω πρόσθετων ωρών εργασίας από την πρώτη μόλις ώρα εργασίας που παρέχεται πέραν του κανονικού ωραρίου τους, ήτοι 38,5 ώρες εβδομαδιαίας εργασίας, ενώ εκείνοι που εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές μερικής απασχολήσεως δεν τυγχάνουν προσαυξήσεως της αμοιβής για τις ώρες εργασίας οι οποίες βρίσκονται πέραν του κανονικού ωραρίου που συμφωνήθηκε με τις συμβάσεις εργασίας τους, πλην όμως δεν φθάνουν ή δεν υπερβαίνουν τον κανονικό χρόνο εργασίας που έχει συμφωνηθεί για όσους εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές πλήρους απασχολήσεως.

Συνεπώς, προκύπτει ότι τα πρόσωπα τα οποία εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές μερικής απασχολήσεως υφίστανται «λιγότερο ευνοϊκή» μεταχείριση σε σχέση με τα πρόσωπα τα οποία εργάζονται ως βοηθοί νοσηλευτές πλήρους απασχολήσεως.

Τέλος, το Δικαστήριο παρέχει στο αιτούν δικαστήριο τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου το δεύτερο να είναι σε θέση να εκτιμήσει αν η συγκεκριμένη διαφορετική μεταχείριση μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη από «αντικειμενικό λόγο» κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει συναφώς ότι η ως άνω έννοια του «αντικειμενικού λόγου» επιτάσσει να δικαιολογείται η διαφορετική μεταχείριση από την ύπαρξη σαφών και συγκεκριμένων στοιχείων που να χαρακτηρίζουν τον υπό εξέταση όρο απασχολήσεως στο ειδικό πλαίσιο όπου εντάσσεται και επί τη βάση αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων, προκειμένου να μπορεί να διασφαλισθεί ότι η εν λόγω διαφορετική μεταχείριση εξυπηρετεί πραγματικές ανάγκες, είναι κατάλληλη προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αναγκαία προς τούτο.

Όσον αφορά το ζήτημα αν ο σκοπός που συνίσταται στο να αποθαρρύνεται ο εργοδότης από την επιβολή στους εργαζομένους της υποχρέωσης να παρέχουν πρόσθετη εργασία, πέραν του χρόνου εργασίας που έχει συμφωνηθεί ατομικώς με αυτούς, μπορεί να αποτελεί «αντικειμενικό λόγο», κατά την έννοια της ρήτρας 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαισίου, ο σκοπός αυτός δεν μπορεί να επιτευχθεί, όσον αφορά τους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως, δια του καθορισμού ενιαίου κατώτατου ορίου για τους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως και για τους εργαζομένους πλήρους απασχολήσεως, όσον αφορά τη χορήγηση προσαυξήσεως της αμοιβής για ώρες πρόσθετης εργασίας.

Επιπλέον, όσον αφορά τον σκοπό να αποτρέπεται η δυσμενής μεταχείριση των εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως σε σύγκριση με τους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως, οι εργαζόμενοι πλήρους απασχολήσεως θα ετύγχαναν, όσον αφορά τις ώρες πρόσθετης εργασίας, όμοιας μεταχειρίσεως με τους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής της αρχής *pro rata temporis*. Ως εκ τούτου, ούτε ο ως άνω δεύτερος σκοπός μπορεί να δικαιολογήσει τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως και των εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση συνιστά επίσης έμμεση διάκριση λόγω φύλου κατά την έννοια του άρθρου 157 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', και του άρθρου 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2006/54/ΕΚ.

Πράγματι, μολονότι πρόκειται για ένα εκ πρώτης όψεως ουδέτερο μέτρο, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι το συγκεκριμένο μέτρο περιάγει σε δυσμενή θέση σημαντικά υψηλότερο ποσοστό γυναικών απ' ό,τι ανδρών, χωρίς να είναι επιπλέον απαραίτητο η ομάδα εργαζομένων που δεν περιάγεται σε δυσμενή θέση λόγω της ρυθμίσεως αυτής, ήτοι οι εργαζόμενοι πλήρους απασχολήσεως, να αποτελείται από σημαντικά μεγαλύτερο αριθμό ανδρών απ' ό,τι γυναικών. Στο

αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει κατά πόσον τα στοιχεία που διαθέτει σχετικά με την κατάσταση του εργατικού δυναμικού είναι βάσιμα και αν μπορούν να ληφθούν υπόψη. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει επίσης να εξετάσει το σύνολο των ποιοτικής φύσεως κρίσιμων στοιχείων προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται τέτοιο μειονέκτημα, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των εργαζομένων που υπόκεινται στην εθνική ρύθμιση επί της οποίας στηρίζεται η επίμαχη διαφορετική μεταχείριση.

Εξάλλου, η ανωτέρω έμμεση διάκριση δεν μπορεί, όπως δεν μπορεί, για τους ίδιους λόγους, και μια «λιγότερο ευνοϊκή» μεταχείριση των εργαζομένων μερικής απασχολήσεως σε σύγκριση με τους εργαζομένους πλήρους απασχολήσεως, να δικαιολογηθεί, αφενός, βάσει της επιδιώξεως του σκοπού να αποθαρρύνεται ο εργοδότης να επιβάλλει στους εργαζομένους ώρες πρόσθετης εργασίας πέραν του χρόνου εργασίας που συμφωνήθηκε ατομικώς με τις συμβάσεις εργασίας τους, καθώς και, αφετέρου, βάσει της επιδιώξεως του σκοπού να αποτρέπεται η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση των εργαζομένων πλήρους απασχολήσεως σε σύγκριση με τους εργαζομένους μερικής απασχολήσεως.

Απόφαση της 25ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Ilva κ.λπ. (C-626/22, [EU:C:2024:542](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Άρθρο 191 ΣΛΕΕ – Βιομηχανικές εκπομπές – Οδηγία 2010/75/ΕΕ – Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης – Άρθρα 1, 3, 8, 11, 12, 14, 18, 21 και 23 – Άρθρα 35 και 37 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Διαδικασίες για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας εγκατάστασης και για την επανεξέταση της άδειας αυτής – Μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας – Δικαίωμα σε καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία), διευκρινίζει τις προϋποθέσεις αδειοδότησης των εγκαταστάσεων δυνάμει της οδηγίας 2010/75 περί βιομηχανικών εκπομπών ³⁴⁹.

Το εργοστάσιο χαλυβουργίας της Ilva (στο εξής: χαλυβουργείο Ilva) βρίσκεται στην περιφέρεια του δήμου Τάραντα (Ιταλία) και λειτουργεί βάσει «ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής άδειας» η οποία χορηγήθηκε το 2011.

Παρά την επιβολή κατάσχεσης το 2012, η συνέχιση της παραγωγικής λειτουργίας του χαλυβουργείου επιτράπηκε, βάσει ειδικών κατά παρέκκλιση κανόνων, για 36 μήνες υπό τον όρο της υλοποίησης σχεδίου μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και της υγείας. Η καταληκτική προθεσμία για την υλοποίηση του σχεδίου μετατέθηκε επανειλημμένα, για συνολικά πολυετές χρονικό διάστημα, μολονότι η επίμαχη δραστηριότητα ενείχε σοβαρούς και σημαντικούς κινδύνους για την ακεραιότητα του περιβάλλοντος και την υγεία των περιοίκων.

Στο ως άνω πλαίσιο, οι προσφεύγοντες, οι οποίοι προασπίζονται τα δικαιώματα περίπου 300 000 κατοίκων του δήμου Τάραντα και των όμορων δήμων άσκησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου συλλογική αγωγή ζητώντας, μεταξύ άλλων, την παύση της λειτουργίας του χαλυβουργείου Ilva ή ορισμένων τμημάτων του, λόγω της ρύπανσης από τις βιομηχανικές εκπομπές του και των βλαβών που αυτές συνεπάγονται για την ανθρώπινη υγεία.

Κατά το μέτρο που η ιταλική νομοθεσία δεν εξαρτά τη χορήγηση άδειας λειτουργίας μιας εγκατάστασης ή την επανεξέταση της εν λόγω άδειας από την προηγούμενη εκτίμηση των επιπτώσεων της εγκατάστασης στην ανθρώπινη υγεία, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο σχετικά με την αναγκαιότητα μιας τέτοιας εκτίμησης, το περιεχόμενο του ελέγχου που ασκούν οι αρμόδιες αρχές, καθώς και την προθεσμία εντός της οποίας ο φορέας εκμετάλλευσης μιας εγκατάστασης οφείλει να συμμορφωθεί προς τους όρους που καθορίζονται με τη χορηγηθείσα άδεια.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Πρώτον, όσον αφορά το ζήτημα αν είναι αναγκαία η διενέργεια εκτίμησης η οποία να καλύπτει τις επιπτώσεις της δραστηριότητας της επίμαχης εγκατάστασης στην ανθρώπινη υγεία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η προστασία και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και η προστασία της υγείας του ανθρώπου είναι δύο στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους συνιστώσες της πολιτικής της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος. Η οδηγία 2010/75, θεσπίζοντας κανόνες σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης που προκαλούν οι βιομηχανικές δραστηριότητες, συγκεκριμενοποιεί τις υποχρεώσεις της Ένωσης όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας του ανθρώπου, οι οποίες απορρέουν ιδίως από το άρθρο 191 ΣΛΕΕ, και συμβάλλει

³⁴⁹ Οδηγία 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης) (ΕΕ 2010, L 334, σ. 17).

κατ' αυτόν τον τρόπο στην προάσπιση του δικαιώματος κάθε ατόμου για διαβίωση σε περιβάλλον που εξασφαλίζει επαρκή προσωπική υγεία και ευημερία. Το Δικαστήριο παραπέμπει συναφώς στα άρθρα 35 και 37 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διαπιστώνει τη στενή σχέση μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της προστασίας της ανθρώπινης υγείας.

Μεταξύ των προϋποθέσεων για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας που προβλέπει η ως άνω οδηγία περιλαμβάνεται η υποχρέωση του φορέα εκμετάλλευσης να λάβει όλα τα κατάλληλα προληπτικά «αντιρρυπαντικά» μέτρα, καθώς και μέτρα παρακολούθησης των εκπομπών στο περιβάλλον. Ο φορέας εκμετάλλευσης πρέπει επίσης να μεριμνά ώστε η εγκατάστασή του να μην προκαλεί «σημαντική ρύπανση». Επιπλέον, οι όροι αδειοδότησης επανεξετάζονται όταν η «ρύπανση» από τη συγκεκριμένη εγκατάσταση το δικαιολογεί. Η περιοδικότητα της επανεξέτασης πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στο μέγεθος και τη φύση της εγκατάστασης και να λαμβάνει μεταξύ άλλων υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται η βιομηχανική δραστηριότητα και ιδίως την εγγύτητα προς κατοικίες.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η έννοια της «ρύπανσης», που χρησιμοποιείται στην οδηγία 2010/75, καταλαμβάνει τις βλάβες που προκαλούνται ή ενδέχεται να προκληθούν τόσο στο περιβάλλον όσο και στην ανθρώπινη υγεία. Κατά τα λοιπά, η στενή σχέση μεταξύ της προστασίας της ποιότητας του περιβάλλοντος και της προστασίας της ανθρώπινης υγείας επιβεβαιώνεται όχι μόνο από τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, αλλά και από πλειάδα διατάξεων της οδηγίας 2010/75, καθώς και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τη ρύπανση που προκαλείται από το χαλυβουργείο Ilva, το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε προσβολή του δικαιώματος των εναγόντων στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, στηριζόμενο στις συνέπειες της ρύπανσης από τις εκπομπές του συγκεκριμένου χαλυβουργείου τόσο στο περιβάλλον όσο και στην υγεία των ανθρώπων ³⁵⁰.

Κατά συνέπεια, ο φορέας εκμετάλλευσης μιας εγκατάστασης η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2010/75 οφείλει, με την αίτηση χορήγησης άδειας, να παράσχει κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με τις εκπομπές της εγκατάστασής του, καθώς και να διασφαλίζει, καθ' όλο το χρονικό διάστημα λειτουργίας της, την τήρηση των υποχρεώσεων και των μέτρων που προβλέπει η οδηγία, μέσω μιας συνεχούς εκτίμησης των επιπτώσεων των δραστηριοτήτων της εγκατάστασης τόσο στο περιβάλλον όσο και στην ανθρώπινη υγεία.

Ομοίως, εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να προβλέπουν ότι μια τέτοια εκτίμηση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των διαδικασιών χορήγησης και επανεξέτασης μιας άδειας λειτουργίας, καθώς και προαπαιτούμενο για τη χορήγηση ή την επανεξέταση της άδειας. Όταν από τα αποτελέσματα της εκτίμησης προκύπτει μη αποδεκτός κίνδυνος για την υγεία σημαντικού τμήματος πληθυσμού που εκτίθεται στις εκπομπές ρύπων, η οικεία άδεια θα πρέπει να επανεξετάζεται εντός σύντομου χρονικού διαστήματος. Πλην όμως, εν προκειμένω, οι επιπτώσεις που έχουν στο περιβάλλον και στην ανθρώπινη υγεία οι ρυπαντικές ουσίες που εκπέμπονται από το χαλυβουργείο Ilva, ήτοι λεπτά σωματίδια ΑΣ_{2,5} και ΑΣ₁₀, χαλκός, ψευδάργυρος και ναφθαλίνιο προερχόμενα από διάχυτες πηγές, δεν εκτιμήθηκαν, κατά το αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο των επίμαχων περιβαλλοντικών αδειών.

Δεύτερον, όσον αφορά το περιεχόμενο της εκτίμησης που πρέπει να διενεργηθεί, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη, πέραν των ρυπαντικών ουσιών που μπορούν να προβλεφθούν με βάση τη φύση και το είδος της συγκεκριμένης βιομηχανικής δραστηριότητας, όλες τις επιστημονικά αναγνωρισμένες ως επιβλαβείς εκπεμπόμενες ρυπαντικές ουσίες που είναι πιθανόν να εκπέμπονται από τη συγκεκριμένη εγκατάσταση σε σημαντικές ποσότητες, ανάλογα με τη φύση τους και τη δυνατότητα μεταφοράς της ρύπανσης από το ένα επιμέρους στοιχείο του περιβάλλοντος στο άλλο. Σύμφωνα με την αρχή της προφύλαξης, ο καθορισμός της ποσότητας των ρυπαντικών ουσιών των

³⁵⁰ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 24ης Ιανουαρίου 2019, Cordella κ.λπ. κατά Ιταλίας, CE:ECHR:2019:0124JUD005441413.

οποίων η εκπομπή μπορεί να επιτραπεί πρέπει να συνδέεται με τον βαθμό βλαπτικότητας των ουσιών αυτών.

Ως εκ τούτου, ο φορέας εκμετάλλευσης μιας εγκατάστασης οφείλει να παράσχει, με την αίτηση χορήγησης άδειας, πληροφορίες σχετικά με τη φύση, την ποσότητα και τις δυνητικές επιβλαβείς συνέπειες των εκπομπών που είναι πιθανόν να παράγονται από την εγκατάσταση, προκειμένου οι αρμόδιες αρχές να μπορούν να καθορίσουν οριακές τιμές για τις εκπομπές, εξαιρουμένων μόνο των εκπομπών οι οποίες, λόγω της φύσης ή της ποσότητάς τους, δεν είναι ικανές να αποτελέσουν κίνδυνο για το περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία.

Η διαδικασία επανεξέτασης μιας άδειας δεν μπορεί να περιορίζεται στον καθορισμό οριακών τιμών μόνο για ρυπαντικές ουσίες των οποίων η εκπομπή μπορούσε να προβλεφθεί και οι οποίες ελήφθησαν υπόψη κατά την αρχική διαδικασία αδειοδότησης. Συναφώς, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η εμπειρία που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της λειτουργίας της συγκεκριμένης εγκατάστασης και, ως εκ τούτου, οι πράγματι διαπιστωθείσες εκπομπές. Εάν για τη συμμόρφωση προς τα ποιοτικά πρότυπα περιβάλλοντος απαιτείται η επιβολή αυστηρότερων οριακών τιμών εκπομπών στην οικεία εγκατάσταση, η άδεια πρέπει να περιλαμβάνει πρόσθετους όρους, με την επιφύλαξη άλλων μέτρων που είναι δυνατόν να ληφθούν για την τήρηση των εν λόγω ποιοτικών προτύπων.

Τρίτον, όσον αφορά την προθεσμία εντός της οποίας ο φορέας εκμετάλλευσης μιας εγκατάστασης οφείλει να συμμορφωθεί προς την άδεια λειτουργίας, το Δικαστήριο επισημαίνει κατ' αρχάς ότι, για τις εγκαταστάσεις όπως το χαλυβουργείο Ilva, οι αρμόδιες εθνικές αρχές έπρεπε, δυνάμει της οδηγίας 2010/75, να έχουν προσαρμόσει τις άδειες λειτουργίας στις διαθέσιμες νέες τεχνικές έως τις 28 Φεβρουαρίου 2016. Σε περίπτωση παράβασης των όρων της άδειας λειτουργίας μιας εγκατάστασης, τα κράτη μέλη οφείλουν, δυνάμει της εν λόγω οδηγίας, να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την άμεση διασφάλιση της τήρησης των όρων αυτών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η οδηγία 2010/75 αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία δυνάμει της οποίας έχει επανειλημμένα παραταθεί η προθεσμία εντός της οποίας ο φορέας εκμετάλλευσης μιας εγκατάστασης οφείλει να συμμορφωθεί προς τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας τα οποία προβλέπει η άδεια λειτουργίας της εγκατάστασης, μολονότι έχουν αναδειχθεί σοβαροί και σημαντικοί κίνδυνοι για την ακεραιότητα του περιβάλλοντος και την ανθρώπινη υγεία. Το Δικαστήριο προσθέτει ότι, εάν η δραστηριότητα της συγκεκριμένης εγκατάστασης προκαλεί τέτοιους κινδύνους, η λειτουργία της αναστέλλεται σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία.

XIX. Διεθνείς συμφωνίες

1. Διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών

Απόφαση της 9ης Απριλίου 2024, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (Υπογραφή διεθνών συνθηκών) (C-551/21, [EU:C:2024:281](#))

«Προσφυγή ακυρώσεως – Απόφαση (ΕΕ) 2021/1117 – Πρωτόκολλο για την εφαρμογή της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της αλιείας μεταξύ της Δημοκρατίας της Γκαμπόν και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (2021-2026) – Υπογραφή εξ ονόματος της Ένωσης – Αρμόδιο όργανο για τον ορισμό του προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να υπογράψει – Άρθρο 13, παράγραφος 2, ΣΕΕ – Τήρηση από κάθε θεσμικό όργανο της Ένωσης των ορίων των αρμοδιοτήτων που του έχουν ανατεθεί – Καλόπιστη συνεργασία μεταξύ των θεσμικών οργάνων της Ένωσης – Άρθρο 16, παράγραφοι 1 και 6, ΣΕΕ – Εξουσία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης να χαράσσει πολιτικές και να διαμορφώνει την εξωτερική δράση της Ένωσης – Άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ – Εξουσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης – Άρθρο 218 ΣΛΕΕ»

Επιληφθέν αιτήματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ακύρωση του άρθρου 2 της αποφάσεως 2021/1117, για την υπογραφή, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και την προσωρινή εφαρμογή του πρωτοκόλλου για την εφαρμογή της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της αλιείας μεταξύ της Δημοκρατίας της Γκαμπόν και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας³⁵¹, καθώς και του ορισμού, από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να υπογράψει το πρωτόκολλο αυτό, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου ακυρώνει τόσο την ως άνω διάταξη όσο και τον ορισμό του εν λόγω προσώπου που πραγματοποιήθηκε βάσει της διάταξης αυτής. Επισημαίνει ότι το άρθρο 218, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ κάνει λόγο για αρμοδιότητα του Συμβουλίου να επιτρέπει την υπογραφή και την προσωρινή εφαρμογή διεθνούς συμφωνίας, αλλά όχι να ορίζει τον υπογράφοντα τη συμφωνία αυτή, δεδομένου ότι, δυνάμει του άρθρου 17 παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ³⁵², αρμόδια για την υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας είναι η Επιτροπή.

Στις 22 Οκτωβρίου 2015 το Συμβούλιο εξέδωσε, κατόπιν σύστασης της Επιτροπής, απόφαση με την οποία εξουσιοδότησε την τελευταία να διεξαγάγει, εξ ονόματος της Ένωσης, διαπραγματεύσεις με τη Δημοκρατία της Γκαμπόν σχετικά με την ανανέωση, για την περίοδο 2021-2026, του πρωτοκόλλου εφαρμογής της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Δημοκρατίας της Γκαμπόν. Στο άρθρο 2 της πρότασης που υπέβαλε η Επιτροπή για απόφαση του Συμβουλίου για την υπογραφή και την προσωρινή εφαρμογή του πρωτοκόλλου για την εφαρμογή της συμφωνίας διευκρινιζόταν ότι η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου «καταρτίζει την πράξη εξουσιοδότησης του προσώπου που θα ορίσει η Επιτροπή για την υπογραφή του εν λόγω πρωτοκόλλου, με την επιφύλαξη της σύναψής του». Το άρθρο 2 της απόφασης 2021/1117 ορίζει ότι «[ο] πρόεδρος του Συμβουλίου εξουσιοδοτείται να ορίσει το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που είναι αρμόδια να υπογράψουν το πρωτόκολλο εξ ονόματος της Ένωσης». Δεδομένου ότι κατά την περίοδο εκείνη η Δημοκρατία της Πορτογαλίας ασκούσε την εκ περιτροπής Προεδρία του Συμβουλίου, το

³⁵¹ Απόφαση (ΕΕ) 2021/1117 του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2021, για την υπογραφή, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και την προσωρινή εφαρμογή του πρωτοκόλλου για την εφαρμογή της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της αλιείας μεταξύ της Δημοκρατίας της Γκαμπόν και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (2021-2026) (ΕΕ 2021, L 242, σ. 3).

³⁵² Το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ προβλέπει τα εξής: «Η Επιτροπή προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης και αναλαμβάνει τις κατάλληλες πρωτοβουλίες για τον σκοπό αυτόν. Μεριμνά για την εφαρμογή των Συνθηκών καθώς και των μέτρων που θεσπίζονται βάσει αυτών από τα θεσμικά όργανα. Επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτελεί τον προϋπολογισμό και διαχειρίζεται τα προγράμματα. Ασκεί συντονιστικά, εκτελεστικά και διαχειριστικά καθήκοντα σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι Συνθήκες. Εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης, πλην της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άλλων περιπτώσεων που προβλέπονται στις Συνθήκες. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τον ετήσιο και πολυετή προγραμματισμό της Ένωσης με στόχο την επίτευξη διοργανικών συμφωνιών».

θεσμικό αυτό όργανο όρισε τελικά τον Μόνιμο Αντιπρόσωπο του ως άνω κράτους μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πρόσωπο εξουσιοδοτημένο να υπογράψει το πρωτόκολλο εξ ονόματος της Ένωσης ³⁵³.

Η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο την ακύρωση του άρθρου 2 της απόφασης 2021/1117 λόγω, μεταξύ άλλων, παράβασης του άρθρου 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 13, παράγραφοι 1 και 2, ΣΕΕ ³⁵⁴.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατά πρώτον, ότι, σύμφωνα με την κατανομή αρμοδιοτήτων που προβλέπεται στο άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ, καθώς και στο άρθρο 218, παράγραφοι 2 και 5, ΣΛΕΕ, εναπόκειται στο Συμβούλιο, μετά από πρόταση του διαπραγματευτή, να επιτρέπει την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας εξ ονόματος της Ένωσης, πράξη εμπίπτουσα σε αυτές με τις οποίες χαράσσονται οι πολιτικές της Ένωσης και διαμορφώνεται η εξωτερική δράση της, κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, και παράγραφος 6, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ. Ωστόσο, η απόφαση που επιτρέπει την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας δεν περιλαμβάνει τη μεταγενέστερη πράξη που συνίσταται στην ίδια την υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας. Πράγματι, αφού επιτραπεί η υπογραφή της συμφωνίας, η υπογραφή αυτή καθαυτήν πρέπει να τεθεί μετά την ολοκλήρωση όλων των αναγκαίων προς τούτο ενεργειών, ιδίως έναντι της οικείας τρίτης χώρας. Μεταξύ των ενεργειών αυτών περιλαμβάνεται η έκδοση πληρεξουσίου για τον ορισμό του προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να υπογράψει τη συμφωνία εξ ονόματος της Ένωσης. Συναφώς, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι ο ορισμός αυτός δεν απαιτεί εκτίμηση που να εμπίπτει στη «χάραξη των πολιτικών» της Ένωσης ή στα καθήκοντα «συντονισμού» ή στη «διαμ[όρφωση] τη[ς] εξωτερική[ς] δράση[ς]» της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφοι 1 και 6, ΣΕΕ και, ως εκ τούτου, δεν αποτελεί μέρος της πολιτικής εκτίμησης στην οποία στηρίζεται μια τέτοια απόφαση και κατόπιν της οποίας το εν λόγω θεσμικό όργανο συναίνεσε στα έννομα αποτελέσματα που θα παραγάγει η υπογραφή σύμφωνα με τους σχετικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν ο ορισμός του υπογράφοντος είναι πράξη η οποία «εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης», κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το σύνηθες νόημά της, η νομική έννοια της «εκπροσώπησης» συνεπάγεται ενέργεια εξ ονόματος υποκειμένου έναντι τρίτου, η δε ενέργεια αυτή μπορεί να αποτελεί δήλωση βούλησης του υποκειμένου αυτού έναντι του τρίτου. Η θέση, εκ μέρους του ορισθέντος προς τούτο προσώπου, της υπογραφής του σε διεθνή συμφωνία εξ ονόματος της Ένωσης εκφράζει ακριβώς τη δήλωση της βούλησης της Ένωσης, όπως αυτή καθορίστηκε από το Συμβούλιο, έναντι της τρίτης χώρας με την οποία διενεργήθηκαν οι διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία αυτή. Επομένως, το γράμμα του άρθρου 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ, κατά το οποίο η Επιτροπή «εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης», υποδηλώνει ότι η διάταξη αυτή απονέμει στην Επιτροπή την εξουσία να αναλαμβάνει, εκτός του πλαισίου της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτική ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και εκτός αν οι Συνθήκες προβλέπουν συναφώς διαφορετική κατανομή αρμοδιοτήτων, κάθε ενέργεια η οποία, κατόπιν της απόφασης του Συμβουλίου να επιτρέψει την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας εξ ονόματος της Ένωσης, εξασφαλίζει τη θέση της υπογραφής αυτής.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει, κατά τρίτον, ότι η γραμματική αυτή ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ συνάδει με το εθνικό διεθνές δίκαιο ³⁵⁵, κατά το οποίο κάθε

³⁵³ Στις 29 Ιουνίου 2021 ο εν λόγω Μόνιμος Αντιπρόσωπος υπέγραψε το πρωτόκολλο εξ ονόματος της Ένωσης. Στις 30 Ιουνίου 2021 η Επιτροπή και τα κράτη μέλη ενημερώθηκαν για την υπογραφή του πρωτοκόλλου και την προσωρινή εφαρμογή του από τις 29 Ιουνίου 2021.

³⁵⁴ Το άρθρο 13, παράγραφος 2, ΣΕΕ προβλέπει τα εξής: «Κάθε θεσμικό όργανο δρα εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που του ανατίθενται από τις Συνθήκες, σύμφωνα με τις διαδικασίες, τους όρους και τους σκοπούς τους οποίους προβλέπουν. Τα θεσμικά όργανα συνεργάζονται μεταξύ τους καλή τη πίστει».

πρόσωπο οριζόμενο σε έγγραφο της αρμόδιας αρχής κράτους ή του αρμοδίου οργάνου διεθνούς οργανισμού για τη διενέργεια της πράξης υπογραφής πρέπει να θεωρείται, δυνάμει του εν λόγω πληρεξουσίου, ότι εκπροσωπεί το εν λόγω κράτος ή τον εν λόγω διεθνή οργανισμό. Επομένως, η εκ μέρους του ως άνω προσώπου θέση της υπογραφής του σε διεθνή συμφωνία εξ ονόματος της Ένωσης εμπίπτει, υπό το πρίσμα των κανόνων του εθιμικού διεθνούς δικαίου, στην «εκπροσώπηση» της Ένωσης. Εξ αυτού του γεγονότος, πρέπει να γίνει δεκτό, υπό το πρίσμα του άρθρου 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ, ότι οι αναγκαίες ενέργειες για την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας –στις οποίες συμπεριλαμβάνεται ο ορισμός του υπογράφοντος–, αφού πλέον η υπογραφή αυτή έχει επιτραπεί από το Συμβούλιο, εμπίπτουν, εκτός του πλαισίου της ΚΕΠΠΑ, στην αρμοδιότητα της Επιτροπής να «εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης», εκτός αν η Συνθήκη ΕΕ ή η Συνθήκη ΛΕΕ αναθέτει την αρμοδιότητα οργάνωσης της υπογραφής αυτής σε άλλο θεσμικό όργανο της Ένωσης.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει συναφώς ότι, αντιθέτως προς το άρθρο 218, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, το οποίο απονέμει στο Συμβούλιο, όσον αφορά τη διαπραγμάτευση διεθνών συμφωνιών, την αρμοδιότητα όχι μόνο να επιτρέπει την έναρξη διαπραγματεύσεων, αλλά και να ορίζει τον διαπραγματευτή ή τον επικεφαλής της διαπραγματευτικής ομάδας της Ένωσης, το άρθρο 218, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ κάνει λόγο για αρμοδιότητα του Συμβουλίου να επιτρέπει την υπογραφή και την προσωρινή εφαρμογή της διεθνούς συμφωνίας και όχι για αρμοδιότητα να ορίζει τον υπογράφοντα τη συμφωνία αυτή, επομένως η τελευταία αυτή διάταξη δεν εισάγει παρέκκλιση από το άρθρο 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ. Εξ αυτού προκύπτει ότι, στην περίπτωση κατά την οποία το Συμβούλιο έχει επιτρέψει την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας η οποία δεν εμπίπτει στην ΚΕΠΠΑ ή σε «άλλ[ες] περιπτώσε[ις] που προβλέπονται στις Συνθήκες», εναπόκειται στην Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, έκτη περίοδος, ΣΕΕ, να εξασφαλίσει την υπογραφή της συμφωνίας αυτής. Το Δικαστήριο παρατηρεί συναφώς ότι, μολονότι το Συμβούλιο εξακολούθησε, μετά την έναρξη ισχύος των Συνθηκών ΕΕ και ΛΕΕ, να ορίζει τους υπογράφοντες διεθνείς συμφωνίες, μια πρακτική, έστω και πάγια, δεν είναι δυνατό να έχει ως συνέπεια την τροποποίηση των κανόνων των Συνθηκών τους οποίους τα θεσμικά όργανα οφείλουν να τηρούν.

Κατά τέταρτον και τελευταίο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, ΣΕΕ, η Επιτροπή πρέπει επίσης να ασκεί την αρμοδιότητά της σχετικά με την υπογραφή διεθνών συμφωνιών προς το κοινό συμφέρον της Ένωσης και ότι οφείλει να τηρεί την υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

2. Περιεχόμενο και πεδίο εφαρμογής ³⁵⁶

α) Συμφωνία σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας

Απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 2024, Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (Μεταφορά παροχών επιζώντος) (C-549/22, [EU:C:2024:184](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Συμφωνία σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας – Κοινωνική ασφάλιση των Αλγερινών διακινουμένων εργαζομένων και των επιζώντων τους – Μεταφορά παροχών στην Αλγερία βάσει της

³⁵⁵ Όπως έχει κωδικοποιηθεί στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και στο άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συμβάσεως της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, της 23ης Μαΐου 1969 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 1155, σ. 331).

³⁵⁶ Η ακόλουθη απόφαση πρέπει επίσης να σημειωθεί στο πλαίσιο του παρόντος τίτλου: απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *EUPO κατά The KaiKai Company Jaeger Wichmann* (C-382/21 P, [EU:C:2024:172](#)), η οποία παρουσιάζεται υπό τον τίτλο XIV.1 «Κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα».

ισοτιμίας που εφαρμόζεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους οφειλέτη – Παροχές επιζώντος – Εθνική ρύθμιση εφαρμόζουσα την αρχή του κράτους κατοικίας – Ρήτρα κατοικίας επιφέρουσα μείωση του ποσού των παροχών επιζώντος για τους δικαιούχους που κατοικούν στην Αλγερία»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Centrale Raad van Beroep (εφετείο για υποθέσεις κοινωνικής ασφάλισης και δημόσιας διοίκησης, Κάτω Χώρες, στο εξής: αιτούν δικαστήριο), το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το άρθρο 68, παράγραφος 4³⁵⁷, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας³⁵⁸, σχετικά με το δικαίωμα ελεύθερης μεταφοράς παροχών κοινωνικής ασφάλισης, έχει άμεσο αποτέλεσμα και δεν απαγορεύει τη μείωση του ποσού των παροχών επιζώντος για τον λόγο ότι οι δικαιούχοι των παροχών αυτών κατοικούν στην Αλγερία, όταν οι παροχές αυτές αποσκοπούν στην εξασφάλιση ενός βασικού εισοδήματος υπολογιζόμενου σε συνάρτηση με το κόστος ζωής στο κράτος μέλος οφειλέτη και η μείωση αυτή σέβεται την ουσία του εν λόγω δικαιώματος.

Η Χ κατοικεί στην Αλγερία. Ως επιζώσα σύζυγος προσώπου το οποίο εργαζόταν στις Κάτω Χώρες και, κατά τον χρόνο του θανάτου του, ήταν ασφαλισμένο βάσει του Algemene nabestaandenwet (γενικού νόμου περί παροχών επιζώντων, στο εξής: ANW), δικαιούται παροχές επιζώντος από την 1η Ιανουαρίου 1999. Το Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (διοικητικό συμβούλιο του ταμείου κοινωνικής ασφάλισης, Κάτω Χώρες), αφού επανέφερε το 2018, με αναδρομική ισχύ, τις παροχές επιζώντος προς τη Χ τις οποίες είχε παύσει να χορηγεί από το 2012, ενημέρωσε τη Χ ότι, από 1ης Ιανουαρίου 2013, οι παροχές αυτές επρόκειτο να μειωθούν καθόσον θα καταβάλλονταν σύμφωνα με την αρχή του κράτους κατοικίας, ήτοι, εν προκειμένω, σε συνάρτηση με ποσοστό που αντικατοπτρίζει το επίπεδο του κόστους ζωής στην Αλγερία σε σχέση με το κόστος ζωής στις Κάτω Χώρες³⁵⁹.

Μετά την απόρριψη των προσφυγών κατά της απόφασης αυτής, η Χ άσκησε έφεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας

³⁵⁷ Το άρθρο 68 της συμφωνίας αυτής έχει ως εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων των ακόλουθων παραγράφων, οι εργαζόμενοι αλγερινής υπηκοότητας και τα μέλη της οικογενείας τους που διαμένουν με αυτούς, απολαύουν, στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, καθεστώτος που χαρακτηρίζεται από την απουσία κάθε διάκρισης βασιζόμενης στην ιθαγένεια, σε σχέση με τους υπηκόους των κρατών μελών στα οποία απασχολούνται. Η έννοια της κοινωνικής ασφάλισης καλύπτει τους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης που αφορούν τις παροχές ασθένειας, μητρότητας, αναπηρίας, γήρατος, επιζώντων, εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας, τα επιδόματα θανάτου, ανεργίας και τις οικογενειακές παροχές.

Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή των λοιπών κανόνων συντονισμού που προβλέπει η κοινοτική νομοθεσία που βασίζεται στο άρθρο 42 της συνθήκης ΕΚ, υπό όρους διαφορετικούς από αυτούς που καθορίζονται στο άρθρο 70 της παρούσας συμφωνίας.

[...]

4. Οι εργαζόμενοι αυτοί απολαύουν της ελεύθερης μεταφοράς στην Αλγερία, βάσει της ισοτιμίας που εφαρμόζεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους ή των κρατών μελών τα οποία είναι οφειλέτες, των συντάξεων γήρατος, επιζώντων, εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας καθώς και αναπηρίας, σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας, με εξαίρεση τις ειδικές παροχές μη ανταποδοτικού χαρακτήρα. [...]».

³⁵⁸ Ευρωμεσογειακή συμφωνία συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλγερίας, αφετέρου, η οποία εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/690/ΕΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2005 (ΕΕ 2005, L 265, σ. 1, στο εξής: συμφωνία σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας).

³⁵⁹ Το ποσοστό αυτό καθορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Regeling woonlandbeginsel in de sociale zekerheid 2012 (κανονισμού του 2012 περί της αρχής του κράτους κατοικίας στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης), ο οποίος εκδόθηκε βάσει του άρθρου 17, παράγραφος 3, του ANW, όπως τροποποιήθηκε με τον Wet woonlandbeginsel in de sociale zekerheid (νόμο περί της αρχής του κράτους κατοικίας στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης). Το ποσοστό αυτό καθορίστηκε, για την Αλγερία, στο 60 % του ανωτάτου ποσού των παροχών επιζώντος από 1ης Ιανουαρίου 2013 και στο 40 % του εν λόγω ανωτάτου ποσού από 1ης Ιανουαρίου 2016.

προκειμένου να διευκρινιστεί εάν η συμφωνία αυτή απαγορεύει τη μείωση, βάσει της αρχής του κράτους κατοικίας, του ποσού των παροχών επιζώντος που λαμβάνει η Χ.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο απαντά, κατ' αρχάς, στο ερώτημα εάν, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος, του αντικειμένου και της φύσεως της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας, το άρθρο 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας αυτής έχει άμεσο αποτέλεσμα.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει, συναφώς, ότι η διάταξη αυτή θεσπίζει κατά τρόπο σαφή, ακριβή και ανεπιφύλακτο το δικαίωμα ελεύθερης μεταφοράς προς την Αλγερία των συντάξεων στις οποίες αναφέρεται η διάταξη, βάσει της ισοτιμίας που εφαρμόζεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους οφειλέτη. Επομένως, η εν λόγω διάταξη επιβάλλει στα κράτη μέλη σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος, ήτοι της διασφάλισης της δυνατότητας των ενδιαφερομένων να κάνουν χρήση της ελεύθερης μεταφοράς συντάξεων, υποχρέωση η οποία, ως τέτοια, δεν εξαρτάται, όσον αφορά την εφαρμογή της ή τα αποτελέσματά της, από την έκδοση καμίας μεταγενέστερης πράξης.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το δικαίωμα αυτό ελεύθερης μεταφοράς δεν είναι απόλυτο, δεδομένου ότι τα συγκεκριμένα αποτελέσματά του σε κάθε δεδομένη περίπτωση διαμορφώνονται «βάσει της ισοτιμίας που εφαρμόζεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους ή των κρατών μελών τα οποία είναι οφειλέτες», διευκρινίζοντας ωστόσο ότι τούτο δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπεται στα κράτη μέλη να περιορίζουν κατά το δοκούν το δικαίωμα ελεύθερης μεταφοράς, καθιστώντας το κενό περιεχομένου. Τονίζει, επίσης, ότι η εφαρμογή ή τα αποτελέσματα του προβλεπόμενου στη διάταξη αυτή δικαιώματος δεν εξαρτώνται από την έκδοση άλλης πράξης, και ιδίως από την έκδοση, από το Συμβούλιο Σύνδεσης, των διατάξεων στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 70, παράγραφος 1, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας και, επομένως, η έκδοση τέτοιας πράξης δεν μπορεί να εκληφθεί ως προϋπόθεση για την άμεση εφαρμογή του δικαιώματος αυτού. Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας έχει άμεσο αποτέλεσμα και, ως εκ τούτου, τα πρόσωπα επί των οποίων έχει εφαρμογή η εν λόγω διάταξη έχουν το δικαίωμα να την επικαλεστούν ευθέως ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών προκειμένου να μην εφαρμοστεί η εθνική νομοθεσία που είναι ασυμβίβαστη με αυτήν.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο απαντά στο ερώτημα που αφορά το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας.

Αφού επισημαίνει ότι το άρθρο 68, παράγραφος 4, αναφέρεται ρητώς μόνο στους «εργαζ[ομένους] [αυτούς]», πράγμα που παραπέμπει στους «εργαζ[ομένους] αλγερινής υπηκοότητας» που μνημονεύονται στην παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι μεταξύ των παροχών που μπορούν να μεταφερθούν ελεύθερα στην Αλγερία περιλαμβάνονται οι συντάξεις επιζώντος, δικαιούχοι των οποίων μπορούν, εξ ορισμού, να είναι μόνον οι επιζώντες των εν λόγω εργαζομένων. Επομένως, το άρθρο 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας θα στερείτο πρακτικής αποτελεσματικότητας εάν οι επιζώντες εξαιρούνταν από το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του. Το Δικαστήριο παρατηρεί επίσης ότι θα ήταν αντίθετο προς τη λογική στην οποία στηρίζεται η ίδια η αρχή της ελεύθερης μεταφοράς παροχών προς την Αλγερία να απαιτείται από τον δικαιούχο να κατοικεί στο κράτος μέλος οφειλέτη, εν προκειμένω στις Κάτω Χώρες. Το Δικαστήριο καταλήγει συναφώς στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας εφαρμόζεται στους επιζώντες εργαζομένου οι οποίοι δεν είναι οι ίδιοι εργαζόμενοι, κατοικούν στην Αλγερία και επιθυμούν να μεταφέρουν στη χώρα αυτήν τις παροχές επιζώντος.

Τέλος, όσον αφορά το κατά πόσο συνάδει με το άρθρο 68, παράγραφος 4, της συμφωνίας σύνδεσης ΕΚ-Αλγερίας η μείωση του ποσού των παροχών επιζώντος για τον λόγο ότι ο δικαιούχος των παροχών αυτών κατοικεί στην Αλγερία, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η διάταξη αυτή

προβλέπει το δικαίωμα ελεύθερης μεταφοράς των επίμαχων παροχών προς την Αλγερία «βάσει της ισοτιμίας που εφαρμόζεται δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους ή των κρατών μελών τα οποία είναι οφειλέτες». Επομένως, το κράτος μέλος οφειλέτης διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τη θέσπιση κανόνων για τον υπολογισμό του ποσού των παροχών στις οποίες αναφέρεται η διάταξη αυτή και μπορεί, ως εκ τούτου, να θεσπίζει κανόνες για την προσαρμογή του ποσού των παροχών ενόψει της μεταφοράς, όπως ο κανόνας που βασίζεται στην αρχή του κράτους κατοικίας.

Εντούτοις, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι κανόνες αυτοί πρέπει να σέβονται την ουσία του δικαιώματος ελεύθερης μεταφοράς παροχών, χωρίς να στερούν από το δικαίωμα αυτό την πρακτική αποτελεσματικότητά του, και εξετάζει, προς τον σκοπό αυτόν, τα χαρακτηριστικά των επίμαχων στη διαφορά της κύριας δίκης παροχών επιζώντος. Διαπιστώνει ότι το ποσό των παροχών αυτών καθορίζεται σε συνάρτηση με το κόστος ζωής στις Κάτω Χώρες και ότι, κατά συνέπεια, οι παροχές αυτές αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν στους επιζώντες ένα βασικό εισόδημα υπολογιζόμενο σε συνάρτηση με το κόστος ζωής στο εν λόγω κράτος μέλος. Επομένως, το γεγονός ότι το ποσό των υπό μεταφορά παροχών προσαρμόζεται ώστε να συνεκτιμάται το κόστος ζωής στην Αλγερία δεν φαίνεται, κατά το Δικαστήριο, ικανό να καταστήσει κενό περιεχομένου το δικαίωμα ελεύθερης μεταφοράς, υπό την προϋπόθεση ότι η ισοτιμία που χρησιμοποιείται για την προσαρμογή αυτή καθορίζεται βάσει αντικειμενικών στοιχείων, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

β) Συμφωνία εμπορίου και συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και της Ευρατόμ, αφενός, και του Ηνωμένου Βασιλείου, αφετέρου

Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Alchaster (C-202/24, [EU:C:2024:649](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, αφενός, και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, αφετέρου – Παράδοση προσώπου στο Ηνωμένο Βασίλειο για την άσκηση ποινικής δίωξης – Αρμοδιότητα της δικαστικής αρχής εκτέλεσης – Κίνδυνος προσβολής θεμελιώδους δικαιώματος – Άρθρο 49, παράγραφος 1, και άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αρχή “ουδέν έγκλημα, ουδεμία ποινή άνευ νόμου” – Δυσμενής για το πρόσωπο αυτό μεταβολή του καθεστώτος της υπό όρους απόλυσης»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία του υπέβαλε το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ιρλανδία), καθορίζει τις υποχρεώσεις της δικαστικής αρχής εκτέλεσης, όταν πρόσωπο εις βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψης βάσει της Συμφωνίας Εμπορίου και Συνεργασίας που έχει συναφθεί με το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας (στο εξής: ΣΕΣ)³⁶⁰ επικαλείται κίνδυνο προσβολής θεμελιώδους δικαιώματος σε περίπτωση παράδοσής του στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο περιφερειακός δικαστής των Magistrates’ Courts of Northern Ireland (πρωτοβάθμιων ποινικών δικαστηρίων Βόρειας Ιρλανδίας, Ηνωμένο Βασίλειο) εξέδωσε τέσσερα εντάλματα σύλληψης κατά του MA για αξιόποινες πράξεις οι οποίες συνιστούν τρομοκρατικές ενέργειες και τελέστηκαν τον Ιούλιο του 2020, ορισμένες εκ των οποίων μπορούν να δικαιολογήσουν την επιβολή ποινής ισόβιας κάθειρξης.

³⁶⁰ Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, αφενός, και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, αφετέρου (ΕΕ 2021, L 149, σ. 10).

Το φθινόπωρο του 2022 το High Court (Ανώτερο δικαστήριο, Ιρλανδία) διέταξε την παράδοση του ΜΑ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο ΜΑ άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Υποστηρίζει ότι η παράδοσή του στο Ηνωμένο Βασίλειο αντιβαίνει στην αρχή «ουδέν έγκλημα, ουδεμία ποινή άνευ νόμου», η οποία κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 7 της ΕΣΔΑ ³⁶¹.

Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, σε περίπτωση παράδοσης και καταδίκης του ΜΑ στο Ηνωμένο Βασίλειο, η ενδεχόμενη υπό όρους απόλυσή του θα διέπεται από ρύθμιση του Ηνωμένου Βασιλείου θεσπισθείσα μετά τη φερόμενη τέλεση των επίμαχων αξιοποιήσιμων πράξεων. Η υπό όρους απόλυση προσώπου καταδικασθέντος για αδικήματα όπως αυτά για τα οποία είναι ύποπτος ο ΜΑ πρέπει πλέον να εγκριθεί από ειδική αρχή και μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον αφού το πρόσωπο αυτό εκτίσει τα δύο τρίτα της ποινής του. Αυτό δεν συνέβαινε υπό το παλαιό καθεστώς, το οποίο προέβλεπε αυτοδίκαιη απόλυση υπό όρους αφού ο καταδικασθείς είχε εκτίσει το ήμισυ της ποινής του.

Στο πλαίσιο αυτό, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, ότι το δικαιοδοτικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου παρέχει εγγυήσεις όσον αφορά την εφαρμογή της ΕΣΔΑ, ότι δεν αποδείχθηκε συστημική πλημμέλεια από την οποία θα μπορούσε να συναχθεί πιθανή και κατάφωρη προσβολή των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ σε περίπτωση παράδοσης του ΜΑ καθώς και ότι ο ΜΑ θα έχει τη δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το αιτούν δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του ΜΑ που θεμελιώνεται στον κίνδυνο παράβασης του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ.

Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν είναι δυνατόν να συναχθεί παρόμοιο συμπέρασμα όσον αφορά τον κίνδυνο παραβάσεως του άρθρου 49, παράγραφος 1, του Χάρτη ³⁶², το οποίο ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη η οποία ίσχυε κατά τον χρόνο τελέσεως του αδικήματος. Επιπλέον, διερωτάται ως προς την αρμοδιότητα του κράτους εκτέλεσης να αποφανθεί επί επιχειρηματολογίας σύμφωνα με την οποία σχετικές με τις ποινές διατάξεις οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν εντός του κράτους έκδοσης του εντάλματος αντιβαίνουν στο άρθρο 49, παράγραφος 1, του Χάρτη, εφόσον το κράτος αυτό δεν υποχρεούται να τηρεί τον Χάρτη και το Δικαστήριο έχει θέσει αυξημένες απαιτήσεις όσον αφορά τη συνεκτίμηση του κινδύνου προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος μέλος εκδόσεως του εντάλματος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο, αφού έκρινε ότι η απόφαση-πλαίσιο 2002/584 ³⁶³ δεν έχει εφαρμογή στην εκτέλεση των επίμαχων στην κύρια δίκη ενταλμάτων σύλληψης, επισημαίνει ότι από τη διάρθρωση του τίτλου VII του τρίτου μέρους της ΣΕΣ, ο οποίος αφορά τη συνεργασία στον ποινικό τομέα, και ιδίως από τις λειτουργίες των άρθρων 600 έως 604 της ίδιας Συμφωνίας ³⁶⁴, προκύπτει ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος από το Ηνωμένο Βασίλειο μόνο για λόγους αναγόμενους στη ΣΕΣ.

Στο πλαίσιο αυτό, όπως υπενθυμίζει το άρθρο 524, παράγραφος 2, της ΣΕΣ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να τηρούν τον Χάρτη, δεδομένου ότι η απόφαση παράδοσης συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Συνεπώς, οι δικαστικές αρχές εκτέλεσης των κρατών μελών υποχρεούνται να διασφαλίζουν τον σεβασμό των

³⁶¹ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ)

³⁶² Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

³⁶³ Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ 2002, L 190, σ. 1).

³⁶⁴ Τα εν λόγω άρθρα αφορούν, μεταξύ άλλων, τις περιπτώσεις άρνησης εκτέλεσης εντάλματος σύλληψης, το οποίο εκδόθηκε βάσει της ΣΕΣ, καθώς και τις εγγυήσεις που πρέπει να παρέχει το κράτος έκδοσης σε ειδικές περιπτώσεις.

θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων, το άρθρο 49, παράγραφος 1, του Χάρτη στο πρόσωπο εις βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψης βάσει της ΣΕΣ, χωρίς να ασκεί συναφώς επιρροή το γεγονός ότι ο Χάρτης δεν έχει εφαρμογή στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η απαίτηση διενέργειας εξέτασης σε δύο στάδια, η οποία απορρέει από τη σχετική με την απόφαση-πλαίσιο 2002/584 ³⁶⁵ νομολογία, δεν μπορεί να έχει εφαρμογή και ως προς στη ΣΕΣ. Πράγματι, το απλουστευμένο και αποτελεσματικό σύστημα παράδοσης που καθιερώνει η εν λόγω απόφαση-πλαίσιο στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία αποτελεί ειδικό χαρακτηριστικό των σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών και από την οποία απορρέει το τεκμήριο σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος. Βεβαίως, δεν αποκλείεται μια διεθνής συμφωνία να μπορεί να δημιουργήσει υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών και ορισμένων τρίτων χωρών, όπως είναι ορισμένα κράτη μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Ωστόσο, η εκτίμηση αυτή δεν μπορεί να επεκταθεί στο σύνολο των τρίτων χωρών και, ειδικότερα, στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Κατ' αρχάς, η ΣΕΣ δεν δημιουργεί, μεταξύ της Ένωσης και του Ηνωμένου Βασιλείου, προνομιακές σχέσεις ικανές να δικαιολογήσουν αυτό το υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, η δημιουργία του οποίου καθίσταται δυνατή, μεταξύ άλλων, χάρη στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Περαιτέρω, μολοντί από τη ΣΕΣ προκύπτει ότι η συνεργασία μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των κρατών μελών βασίζεται στον από μακρού σεβασμό για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των προσώπων ³⁶⁶, η συνεργασία αυτή δεν φέρεται να στηρίζεται στη διατήρηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των οικείων κρατών η οποία υφίστατο πριν από την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση στις 31 Ιανουαρίου 2020. Τέλος, υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές μεταξύ των διατάξεων της ΣΕΣ που αφορούν τον μηχανισμό παράδοσης και των αντίστοιχων διατάξεων της αποφάσεως-πλαισίου 2002/584.

Κατά τρίτον, το Δικαστήριο διευκρινίζει, υπό τις συνθήκες αυτές, την εξέταση στην οποία οφείλει να προβεί η δικαστική αρχή εκτέλεσης όταν ο ενδιαφερόμενος επικαλείται ενώπιόν της την ύπαρξη κινδύνου παράβασης του άρθρου 49, παράγραφος 1, του Χάρτη σε περίπτωση παράδοσης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Υπογραμμίζει ότι η υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιβάλλει στην εν λόγω δικαστική αρχή εκτέλεσης να προσδιορίζει συγκεκριμένα, κατόπιν προσηκούσας εξέτασης, αν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρηθεί ότι το εν λόγω πρόσωπο εκτίθεται σε πραγματικό κίνδυνο τέτοιας προσβολής. Προς τούτο, η δικαστική αρχή εκτέλεσης οφείλει να εξετάσει το σύνολο των κρίσιμων στοιχείων για την αξιολόγηση της προβλέψιμης κατάστασης του καταζητουμένου σε περίπτωση παράδοσής του στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπερ προϋποθέτει, σε αντίθεση με την προαναφερθείσα εξέταση σε δύο στάδια, ότι πρέπει να λαμβάνονται συγχρόνως υπόψη τόσο οι κανόνες και οι πρακτικές που ισχύουν εν γένει στη χώρα αυτή όσο και οι ιδιαιτερότητες της ατομικής κατάστασης του προσώπου αυτού. Η δικαστική αρχή εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος βάσει της ΣΕΣ μόνον αν διαθέτει, λαμβανομένης υπόψη της ατομικής κατάστασης του καταζητουμένου, αντικειμενικά, αξιόπιστα, συγκεκριμένα και δεόντως ενημερωμένα στοιχεία από τα οποία να προκύπτουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύεται ότι υπάρχει πραγματικός κίνδυνος παράβασης του άρθρου 49, παράγραφος 1, του Χάρτη.

³⁶⁵ Όσον αφορά την εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, η δικαστική αρχή εκτέλεσης οφείλει, σε πρώτο στάδιο, να εξετάσει αν υφίστανται στοιχεία καταδεικνύοντα την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου προσβολής, στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος, σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος λόγω είτε συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών είτε πλημμελειών που επηρεάζουν ειδικότερα μια αντικειμενικώς προσδιορίσιμη ομάδα ατόμων. Στο πλαίσιο του δεύτερου σταδίου, η δικαστική αρχή εκτέλεσης πρέπει να διακριβώσει, κατά τρόπο συγκεκριμένο και ακριβή, σε ποιον βαθμό οι πλημμέλειες που διαπιστώθηκαν κατά το πρώτο στάδιο είναι δυνατόν να έχουν επιπτώσεις για το πρόσωπο εις βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και εάν, λαμβανομένης υπόψη της προσωπικής του κατάστασης, υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι για να θεωρηθεί ότι το πρόσωπο αυτό θα διατρέξει πραγματικό κίνδυνο προσβολής σχετικού θεμελιώδους δικαιώματος σε περίπτωση παράδοσής του στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος.

³⁶⁶ Άρθρο 524, παράγραφος 1, ΣΕΣ.

Επιπλέον, πριν να έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί την εκτέλεση εντάλματος σύλληψης, η δικαστική αρχή εκτέλεσης οφείλει, σύμφωνα με την υποχρέωση καλόπιστης αμοιβαίας συνδρομής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της ΣΕΣ, να ζητήσει προηγουμένως από τη δικαστική αρχή έκδοσης πληροφορίες σχετικά με τους κανόνες δικαίου του κράτους έκδοσης του εντάλματος και με τον τρόπο κατά τον οποίο οι κανόνες αυτοί είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν στην ατομική κατάσταση του καταζητουμένου καθώς και, ενδεχομένως, πρόσθετες εγγυήσεις ώστε να αποκλειστεί ο κίνδυνος παράβασης του άρθρου 49, παράγραφος 1, του Χάρτη.

Τέλος, όσον αφορά το περιεχόμενο της τελευταίας αυτής διάταξης, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ένα μέτρο σχετικό με την εκτέλεση της ποινής είναι ασύμβατο προς τη διάταξη αυτή, μόνον αν επιφέρει αναδρομική μεταβολή αυτού καθεαυτού του περιεχομένου της ποινής που προβλέπεται κατά τον χρόνο τέλεσης της επίμαχης αξιόποινης πράξης, με αποτέλεσμα την επιβολή βαρύτερης ποινής. Τούτο δεν συμβαίνει όταν το μέτρο αυτό περιορίζεται στην επιμήκυνση του ορίου για το επιτρεπτό της υπό όρους απόλυσης. Εντούτοις, ενδέχεται να μην ισχύει το ίδιο, αν, μεταξύ άλλων, το εν λόγω μέτρο καταργεί κατ' ουσίαν τη δυνατότητα υπό όρους απόλυσης ή αν εντάσσεται σε ένα σύνολο μέτρων που επιτείνουν την εγγενή βαρύτητα της αρχικώς προβλεπόμενης ποινής.

γ) Διεθνείς συμφωνίες συναφθείσες από την Ένωση με το Βασίλειο του Μαρόκου

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Confédération paysanne (Πεπόνια και ντομάτες από τη Δυτική Σαχάρα) (C-399/22, [EU:C:2024:839](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή εμπορική πολιτική – Διεθνείς συμφωνίες – Ευρωμεσογειακή συμφωνία σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου – Τροποποίηση των πρωτοκόλλων αριθ. 1 και αριθ. 4 της ευρωμεσογειακής συμφωνίας – Κανονισμός (ΕΕ) 1169/2011 – Άρθρο 9 – Άρθρο 26, παράγραφος 2 – Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 543/2011 – Άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2 – Άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 2 – Άρθρο 8 – Άρθρο 15, παράγραφοι 1 και 4 – Παράρτημα Ι – Παράρτημα ΙV – Κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013 – Άρθρο 76 – Παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα στους καταναλωτές – Υποχρεωτική αναγραφή της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης του τροφίμου – Οπωροκηπευτικά που συγκομίζονται στη Δυτική Σαχάρα – Αίτηση προς κράτος μέλος να απαγορεύσει μονομερώς τις εισαγωγές των προϊόντων αυτών στο έδαφός του – Υποχρεωτική αναγραφή της Δυτικής Σαχάρας ως τόπου προέλευσης των ντοματών και των πεπονιών που συγκομίζονται στο έδαφος αυτό»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία), αποφαίνεται ότι το άρθρο 207 ΣΛΕΕ, ο κανονισμός 2015/478³⁶⁷ και ο κανονισμός 1308/2013³⁶⁸ δεν επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει μονομερώς μέτρο που να απαγορεύει την εισαγωγή γεωργικών προϊόντων των οποίων η επισήμανση είναι συστηματικά μη σύμφωνη προς τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την ένδειξη της χώρας ή του εδάφους καταγωγής. Υπογραμμίζει, εξάλλου, ότι το άρθρο 76 του κανονισμού 1308/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εκτελεστικού

³⁶⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2015/478 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 2015, περί κοινού καθεστώτος εισαγωγών (ΕΕ 2015, L 83, σ. 16, στο εξής: βασικός κανονισμός για τα μέτρα διασφάλισης).

³⁶⁸ Κανονισμός (ΕΕ) 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 671).

κανονισμού 543/2011³⁶⁹, έχει την έννοια ότι, κατά τα στάδια της εισαγωγής και της πώλησης προς τον καταναλωτή, στην επισήμανση των πεπονιών τύπου Charentais και των ντοματών «cerises» (τύπου cherry) που συγκομίζονται στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας πρέπει να αναγράφεται μόνον η Δυτική Σαχάρα ως χώρα καταγωγής τους.

Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Confédération paysanne, γαλλικής γεωργικής συνδικαλιστικής οργάνωσης, και, αφετέρου, του ministre de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire (Υπουργού Γεωργίας και Επισιτιστικής Ανεξαρτησίας, Γαλλία) καθώς και του ministre de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique (Υπουργού Οικονομίας, Οικονομικών και Βιομηχανικής και Ψηφιακής Ανεξαρτησίας, Γαλλία) σχετικά με τη νομιμότητα σιωπηρής απορριπτικής απόφασης των τελευταίων επί της αίτησης της πρώτης να εκδοθεί υπουργική απόφαση περί απαγόρευσης της εισαγωγής ντοματών «cerises» (τύπου cherry) και πεπονιών τύπου Charentais που συγκομίζονται στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας (στο εξής: επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντα).

Στις 2 Οκτωβρίου 2020 η Confédération paysanne άσκησε προσφυγή ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, ζητώντας, αφενός, να ακυρωθεί η σιωπηρή απόφαση των Υπουργών αυτών με την οποία απορρίφθηκε η αίτησή της και, αφετέρου, να υποχρεωθούν οι τελευταίοι να εκδώσουν την ανωτέρω υπουργική απόφαση. Υποστηρίζει ότι το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας δεν αποτελεί μέρος της επικράτειας του Βασιλείου του Μαρόκου και ότι, ως εκ τούτου, η επισήμανση σύμφωνα με την οποία τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντα κατάγονται από το Μαρόκο παραβιάζει τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης περί παροχής πληροφοριών στους καταναλωτές σχετικά με την καταγωγή των οπωροκηπευτικών που διατίθενται προς πώληση.

Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ιδίως αν οι σχετικές ρυθμίσεις του δικαίου της Ένωσης επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει εθνικό μέτρο απαγόρευσης των εισαγωγών, από τρίτη χώρα, προϊόντων των οποίων η επισήμανση δεν αναφέρει ορθώς τη χώρα ή το έδαφος προέλευσής τους και αν σύμφωνα με τις ρυθμίσεις αυτές, κατά το στάδιο της εισαγωγής των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντων όπως και κατά το στάδιο της πώλησής τους στον καταναλωτή, η επισήμανση των εν λόγω προϊόντων επιτρέπεται να αναφέρει το Βασίλειο του Μαρόκου ως χώρα καταγωγής ή αν πρέπει να αναφέρει μόνο το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά το ζήτημα αν το άρθρο 207 ΣΛΕΕ, ο βασικός κανονισμός για τα μέτρα διασφάλισης και ο κανονισμός 1308/2013 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει μονομερώς μέτρο που να απαγορεύει την εισαγωγή γεωργικών προϊόντων των οποίων η επισήμανση είναι συστηματικά μη σύμφωνη προς τη νομοθεσία της Ένωσης σχετικά με την ένδειξη της χώρας ή του εδάφους καταγωγής, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ απονέμει στην Ένωση αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής, η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 207, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών και ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

Εν συνεχεία, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, όταν οι Συνθήκες απονέμουν στην Ένωση αποκλειστική αρμοδιότητα σε συγκεκριμένο τομέα, μόνον η Ένωση δύναται να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις³⁷⁰. Τα δε κράτη μέλη δύνανται να νομοθετούν και να εκδίδουν νομικά δεσμευτικές πράξεις σε έναν τέτοιο τομέα μόνο εάν εξουσιοδοτούνται προς τούτο από την Ένωση ή

³⁶⁹ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 543/2011 της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2011, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου όσον αφορά τους τομείς των οπωροκηπευτικών και των μεταποιημένων οπωροκηπευτικών (ΕΕ 2011, L 157, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 594/2013 της Επιτροπής, της 21ης Ιουνίου 2013 (ΕΕ 2013, L 170, σ. 43).

³⁷⁰ Άρθρο 2, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

μόνο για να εφαρμόσουν τις πράξεις της Ένωσης. Επομένως, εάν δεν υπάρχει τέτοια εξουσιοδότηση, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θεσπίσουν μονομερώς μέτρο που να απαγορεύει την εισαγωγή μιας κατηγορίας προϊόντων προερχόμενων από τρίτο έδαφος ή τρίτη χώρα, εισαγωγή η οποία εξάλλου επιτρέπεται και ρυθμίζεται από εμπορική συμφωνία συναφθείσα από την Ένωση.

Βεβαίως, το άρθρο 24, παράγραφος 2, στοιχείο α', του βασικού κανονισμού για τα μέτρα διασφάλισης προβλέπει ότι ο κανονισμός αυτός δεν εμποδίζει τη θέσπιση ή την εφαρμογή, από τα κράτη μέλη, απαγορεύσεων, ποσοτικών περιορισμών ή μέτρων επιτήρησης για συγκεκριμένους λόγους. Το Δικαστήριο επισημαίνει, ωστόσο, ότι η διάταξη αυτή ισχύει με την επιφύλαξη άλλων σχετικών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, όσον αφορά την εισαγωγή γεωργικών προϊόντων, το άρθρο 194 του κανονισμού 1308/2013 επιφυλάσσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την αρμοδιότητα να λαμβάνει μέτρα διασφάλισης έναντι των εισαγωγών στην Ένωση προϊόντων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1308/2013. Συνεπώς, το άρθρο 24, παράγραφος 2, στοιχείο α', του βασικού κανονισμού για τα μέτρα διασφάλισης δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να θεσπίζουν μονομερώς μέτρα διασφάλισης έναντι της εισαγωγής γεωργικών προϊόντων.

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει, συναφώς, ότι, σε περίπτωση γενικευμένης εκ μέρους των εξαγωγέων παράβασης των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης περί παροχής πληροφοριών στους καταναλωτές σχετικά με την καταγωγή των οπωροκηπευτικών που διατίθενται προς πώληση, εναπόκειται, κατά περίπτωση, όχι σε κράτος μέλος, αλλά στην Επιτροπή να παρέμβει εντός του πλαισίου το οποίο καθορίζουν οι μηχανισμοί συνεργασίας που προβλέπονται στη συμφωνία σύνδεσης.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αν το άρθρο 76 του κανονισμού 1308/2013, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εκτελεστικού κανονισμού 543/2011, έχει την έννοια ότι, κατά τα στάδια της εισαγωγής και της πώλησης προς τον καταναλωτή, στην επισήμανση των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντων πρέπει να αναγράφεται η Δυτική Σαχάρα – χωρίς να είναι δυνατόν να αναφέρεται το Βασίλειο του Μαρόκου – ως χώρα καταγωγής τους.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, συναφώς, ότι η αιτιολογική σκέψη 8 του εκτελεστικού κανονισμού 543/2011, υπό το πρίσμα της οποίας πρέπει να ερμηνεύονται οι απαιτήσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, του εν λόγω εκτελεστικού κανονισμού, αναφέρει, κατ' ουσίαν, ότι οι ενδείξεις που απαιτούνται από τις προδιαγραφές εμπορίας πρέπει να είναι ευδιάκριτες στη συσκευασία και/ή στην ετικέτα των οικείων προϊόντων, ιδίως προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος παραπλάνησης των καταναλωτών. Επομένως, η ένδειξη της χώρας καταγωγής που απαιτείται να αναγράφεται σε προϊόντα όπως τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν πρέπει να είναι παραπλανητική.

Λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 60 του κανονισμού 952/2013³⁷¹, η υποχρέωση αναγραφής της χώρας καταγωγής των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντων, η οποία απορρέει, αφενός, από τις γενικές προδιαγραφές εμπορίας που προβλέπονται στο μέρος Α του παραρτήματος Ι του εκτελεστικού κανονισμού 543/2011, καθώς και από τις ειδικές προδιαγραφές εμπορίας που εκτίθενται στο μέρος 10 του μέρους Β του ίδιου παραρτήματος του εκτελεστικού κανονισμού, και, αφετέρου, από το άρθρο 76, παράγραφος 1, του κανονισμού 1308/2013, έχει εφαρμογή όχι μόνο στα προϊόντα που κατάγονται από «χώρες», αλλά και στα προϊόντα που κατάγονται από «εδάφη», τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν γεωγραφικές περιοχές οι οποίες, ενώ τελούν υπό τη δικαιοδοσία ή υπό τη διεθνή ευθύνη ενός κράτους, διαθέτουν εντούτοις, από απόψεως διεθνούς δικαίου, δικό τους, διακριτό σε σχέση με το εν λόγω κράτος, καθεστώς.

Δεδομένου ότι τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντα συγκομίστηκαν στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το έδαφος αυτό συνιστά έδαφος διακριτό σε σχέση

³⁷¹ Κανονισμός (ΕΕ) 952/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Οκτωβρίου 2013, για τη θέσπιση του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα (ΕΕ 2013, L 269, σ. 1).

με εκείνο του Βασιλείου του Μαρόκου³⁷². Εξάλλου, το παράρτημα 1 του εκτελεστικού κανονισμού 2020/1470³⁷³ προβλέπει διαφορετικούς κωδικούς και κείμενα για τη Δυτική Σαχάρα και για το Βασίλειο του Μαρόκου.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας πρέπει να θεωρηθεί ως τελωνειακό έδαφος, κατά την έννοια του άρθρου 60 του κανονισμού 952/2013 και, κατά συνέπεια, του κανονισμού 1308/2013 και του εκτελεστικού κανονισμού 543/2011. Επομένως, η ένδειξη της χώρας καταγωγής που πρέπει να αναγράφεται στα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντα μπορεί να αναφέρει μόνον τη Δυτική Σαχάρα ως τέτοια, δεδομένου ότι τα εν λόγω προϊόντα συγκομίζονται στο έδαφος αυτό. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι κάθε άλλη ένδειξη θα ήταν παραπλανητική, διότι θα μπορούσε να παραπλανήσει τους καταναλωτές ως προς την πραγματική καταγωγή των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης προϊόντων, καθόσον θα ήταν δυνατόν να δημιουργήσει την εντύπωση ότι τα προϊόντα αυτά προέρχονται από τόπο διαφορετικό από το έδαφος στο οποίο συγκομίστηκαν.

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-778/21 P και C-798/21 P, [EU:C:2024:833](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Εξωτερική δράση – Διεθνείς συμφωνίες – Συμφωνία σύμπραξης στον τομέα της βιώσιμης αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου – Απόφαση για τη σύναψη της συμφωνίας αυτής και του πρωτοκόλλου εφαρμογής της – Ισχυρισμοί περί παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου λόγω του ότι η συμφωνία αυτή έχει εφαρμογή στα παρά το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας ύδατα – Προσφυγή ακυρώσεως – Παραδεκτό – Ικανότητα διαδίκου – Ενεργητική νομιμοποίηση – Προϋπόθεση κατά την οποία το επίμαχο μέτρο πρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις, να αφορά άμεσα και ατομικά τον προσφεύγοντα – Αρχή του σχετικού αποτελέσματος των συνθηκών – Αρχή της αυτοδιάθεσης – Μη αυτόνομα εδάφη – Άρθρο 73 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών – Εξουσία εκτιμήσεως του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Εθνικό διεθνές δίκαιο – Γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης – Συναινέση του λαού μη αυτόνομου εδάφους, ο οποίος έχει δικαίωμα αυτοδιάθεσης, ως τρίτου σε σχέση με διεθνή συμφωνία»

Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Επιτροπή και Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-779/21 P και C-799/21 P, [EU:C:2024:835](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Εξωτερική δράση – Διεθνείς συμφωνίες – Ευρωμεσογειακή συμφωνία σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου – Συμφωνία για την τροποποίηση των πρωτοκόλλων αριθ. 1 και αριθ. 4 της προαναφερθείσας συμφωνίας – Πράξη σύναψης – Ισχυρισμοί περί παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου λόγω του ότι η δεύτερη συμφωνία έχει εφαρμογή στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας – Προσφυγή ακυρώσεως – Παραδεκτό – Ικανότητα διαδίκου – Ενεργητική νομιμοποίηση – Προϋπόθεση κατά την οποία το επίμαχο μέτρο πρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις, να αφορά άμεσα και ατομικά τον προσφεύγοντα – Αρχή του σχετικού αποτελέσματος των συνθηκών – Αρχή της αυτοδιάθεσης – Μη αυτόνομα εδάφη – Άρθρο 73 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών – Εξουσία εκτιμήσεως του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Εθνικό διεθνές δίκαιο – Γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης – Συναινέση του λαού μη αυτόνομου εδάφους, ο οποίος έχει δικαίωμα αυτοδιάθεσης, ως τρίτου σε σχέση με διεθνή συμφωνία»

³⁷² Βλ. αποφάσεις της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), σκέψη 92), και της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Western Sahara Campaign UK (C-266/16, [EU:C:2018:118](#), σκέψη 62).

³⁷³ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2020/1470 της Επιτροπής, της 12ης Οκτωβρίου 2020, σχετικά με την ονοματολογία των χωρών και εδαφών για τις ευρωπαϊκές στατιστικές σχετικά με το διεθνές εμπόριο αγαθών και τη γεωγραφική κατανομή για άλλες στατιστικές για τις επιχειρήσεις (ΕΕ 2020, L 334, σ. 2).

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου απορρίπτει, με δύο αποφάσεις με τις οποίες συνεκδικάσθηκαν, αφενός, οι υποθέσεις C-778/21 P και C-798/21 P και, αφετέρου, οι υποθέσεις C-779/21 P και C-799/21 P, τις αιτήσεις αναιρέσεως που άσκησαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά δύο αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου με τις οποίες ακυρώθηκαν οι αποφάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την έγκριση της σύναψης συμφωνιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου, κατόπιν των προσφυγών ακυρώσεως που άσκησε το *Front populaire pour la libération de la Saguia el-Hamra et du Rio de Oro* (*Front Polisario*) κατά των εν λόγω αποφάσεων του Συμβουλίου.

Με την απόφαση 2019/217³⁷⁴, το Συμβούλιο ενέκρινε τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ της Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου για την τροποποίηση ορισμένων πρωτοκόλλων της ευρωμεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου³⁷⁵. Το Συμβούλιο ενέκρινε επίσης, με την απόφαση 2019/441³⁷⁶, τη σύναψη συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου και του πρωτοκόλλου εφαρμογής της καθώς και της ανταλλαγής επιστολών που συνοδεύουν τη συμφωνία και, με τον κανονισμό 2019/440, την κατανομή των αλιευτικών δυνατοτήτων βάσει της εν λόγω συμφωνίας και του πρωτοκόλλου εφαρμογής της³⁷⁷. Οι δύο αυτές αποφάσεις εκδόθηκαν κατόπιν της απόφασης της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά *Front Polisario* (C-104/16 P, EU:C:2016:973), με την οποία το Δικαστήριο διευκρίνισε, μεταξύ άλλων, ότι η ευρωμεσογειακή συμφωνία σύνδεσης καλύπτει μόνον το έδαφος του Βασιλείου του Μαρόκου και όχι το μη αυτόνομο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας, καθώς και της απόφασης της 27ης Φεβρουαρίου 2018, *Western Sahara Campaign UK* (C-266/16, EU:C:2018:118), στην οποία το Δικαστήριο ακολούθησε σε μεγάλο βαθμό ανάλογη συλλογιστική, προκειμένου περί αλιευτικών συμφωνιών με το Βασίλειο του Μαρόκου, όσον αφορά τα παρά το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας ύδατα.

Η συμφωνία που εγκρίθηκε με την απόφαση 2019/217 τροποποίησε τα πρωτόκολλα της ευρωμεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης τα οποία αφορούν, πρώτον, το καθεστώς που εφαρμόζεται κατά την εισαγωγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση γεωργικών προϊόντων, ψαριών και αλιευτικών προϊόντων καταγωγής Μαρόκου και, δεύτερον, τον ορισμό της έννοιας «καταγόμενα προϊόντα» ή «προϊόντα καταγωγής», επεκτείνοντας και στα προϊόντα καταγωγής Δυτικής Σαχάρας που εξάγονται υπό τον έλεγχο των μαροκινών τελωνειακών αρχών το ευεργέτημα των δασμολογικών προτιμήσεων που χορηγούνται στα προϊόντα μαροκινής καταγωγής τα οποία εξάγονται στην Ένωση. Η δε αλιευτική συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Μαρόκου³⁷⁸ τροποποιήθηκε ώστε να συμπεριληφθούν στο πεδίο εφαρμογής της τα παρά το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας ύδατα.

Με προσφυγές που άσκησε το 2019 κατά των ανωτέρω πράξεων σε τρεις υποθέσεις *Front Polisario* κατά Συμβουλίου (T-279/19, T-344/19 και T-356/19), το *Front Polisario* ζήτησε την ακύρωση των προσβαλλόμενων αποφάσεων του Συμβουλίου και του προσβαλλόμενου κανονισμού.

³⁷⁴ Απόφαση (ΕΕ) 2019/217 του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2019, σχετικά με τη σύναψη συμφωνίας, υπό μορφή ανταλλαγής επιστολών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου, για την τροποποίηση των πρωτοκόλλων αριθ. 1 και αριθ. 4 της ευρωμεσογειακής συμφωνίας σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου (ΕΕ 2019, L 34, σ. 1).

³⁷⁵ Ευρωμεσογειακή συμφωνία συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και του Βασιλείου του Μαρόκου, αφετέρου, η οποία υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 26 Φεβρουαρίου 1996 (ΕΕ 2000, L 70, σ. 2).

³⁷⁶ Απόφαση (ΕΕ) 2019/441 του Συμβουλίου, της 4ης Μαρτίου 2019, για τη σύναψη της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της βιώσιμης αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου, του πρωτοκόλλου εφαρμογής της, καθώς και της ανταλλαγής επιστολών που συνοδεύουν τη συμφωνία (ΕΕ 2019, L 77, σ. 4).

³⁷⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/440 του Συμβουλίου, της 29ης Νοεμβρίου 2018, για την κατανομή των αλιευτικών δυνατοτήτων βάσει της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της βιώσιμης αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου και του πρωτοκόλλου εφαρμογής της (ΕΕ 2019, L 77, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενος κανονισμός).

³⁷⁸ Συμφωνία αλιευτικής σύμπραξης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου (ΕΕ 2006, L 141, σ. 4).

Το Γενικό Δικαστήριο, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-279/19)³⁷⁹, αφενός, και στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-344/19 και T-356/19)³⁸⁰, αφετέρου, ακύρωσε τις προσβαλλόμενες αποφάσεις και τον προσβαλλόμενο κανονισμό για τον λόγο ότι δεν είχε τηρηθεί η απαίτηση σχετικά με τη συναίνεση του λαού της Δυτικής Σαχάρας. Τούτο διότι το Συμβούλιο δεν έλαβε επαρκώς υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία σχετικά με την κατάσταση στη Δυτική Σαχάρα και κακώς θεώρησε ότι διέθετε εξουσία εκτιμήσεως ως προς την τήρηση της απαίτησης κατά την οποία ο λαός του εν λόγω εδάφους έπρεπε να συναινέσει στην εφαρμογή των επίμαχων συμφωνιών στο έδαφος αυτό, ως τρίτος σε σχέση με τις επίμαχες συμφωνίες, βάσει της αρχής του σχετικού αποτελέσματος των συνθηκών σε συνδυασμό με την αρχή της αυτοδιάθεσης.

Το Συμβούλιο και η Επιτροπή άσκησαν αιτήσεις αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου κατά των ως άνω αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Επί του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως που άσκησε το Front Polisario ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

α) Ικανότητα του Front Polisario να είναι διάδικος

Πρώτον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή οι οποίες το αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και κατά των κανονιστικών πράξεων οι οποίες το αφορούν άμεσα και για την εφαρμογή των οποίων δεν απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει σε οντότητες την ικανότητα διαδίκου ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης ανεξαρτήτως του αν έχουν συσταθεί ως νομικά πρόσωπα κατά το εσωτερικό δίκαιο.

Το Front Polisario είναι ένα αυτοανακηρυχθέν κίνημα απελευθέρωσης του οποίου η δημιουργία αποσκοπεί στον αγώνα για την ανεξαρτησία του μη αυτόνομου εδάφους της Δυτικής Σαχάρας έναντι του Βασιλείου του Μαρόκου και για τη δημιουργία ενός κυρίαρχου κράτους των Σαχράουι. Στο μέτρο που το κίνημα αυτό επιδιώκει ακριβώς, με βάση την άσκηση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας, να εγκαθιδρύσει κρατική έννομη τάξη για το εν λόγω έδαφος, δεν μπορεί να απαιτείται, προκειμένου να του αναγνωριστεί η ικανότητα διαδίκου ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης, να έχει συσταθεί ως νομικό πρόσωπο σύμφωνα με συγκεκριμένη εθνική έννομη τάξη. Εξάλλου, το Front Polisario είναι ένας από τους νόμιμους συνομιλητές στο πλαίσιο της διαδικασίας που διεξάγεται ενόψει του καθορισμού του μέλλοντος της Δυτικής Σαχάρας υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, του οποίου οι αποφάσεις δεσμεύουν όλα τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το Front Polisario, το οποίο διατηρεί επίσης διμερείς έννομες σχέσεις σε διεθνές επίπεδο, έχει επαρκή νομική υπόσταση ώστε να μπορεί να είναι διάδικος ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης³⁸¹. Συνεπώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο συνάγοντας το συμπέρασμα ότι το Front Polisario είχε ικανότητα διαδίκου ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

β) Ενεργητική νομιμοποίηση του Front Polisario

³⁷⁹ Απόφαση της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-279/19, [EU:T:2021:639](#)).

³⁸⁰ Απόφαση της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-344/19 και T-356/19, [EU:T:2021:640](#)).

³⁸¹ Το Δικαστήριο διευκρινίζει συναφώς ότι το ζήτημα αν η εν λόγω οντότητα μπορεί νομίμως να εκπροσωπεί τα συμφέροντα του λαού της Δυτικής Σαχάρας αφορά την ενεργητική της νομιμοποίηση στο πλαίσιο άσκησης προσφυγής ακυρώσεως κατά της επίμαχης απόφασης, και όχι την ικανότητά της να είναι διάδικος ενώπιον του δικαστή της Ένωσης.

Δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει την ενεργητική νομιμοποίηση του Front Polisario. Ως προς το ζήτημα αν οι προσβαλλόμενες αποφάσεις και ο προσβαλλόμενος κανονισμός αφορούν άμεσα το Front Polisario, το Δικαστήριο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, τις δύο προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς προς τούτο, δηλαδή ότι το προσβαλλόμενο μέτρο πρέπει, αφενός, να παράγει άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής κατάστασης του ενδιαφερόμενου προσώπου και, αφετέρου, να μην καταλείπει καμιά εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες του μέτρου που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του.

Διαπιστώνει, συναφώς, ότι, με τις προσφυγές ακυρώσεως που άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, το Front Polisario αποσκοπούσε στην προστασία του δικαιώματος αυτοδιάθεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας³⁸² και ότι, ως εκ τούτου, το ζήτημα αν οι προσβαλλόμενες πράξεις αφορούν άμεσα το Front Polisario πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων των προσβαλλόμενων πράξεων και, επομένως, των επίμαχων συμφωνιών επί της νομικής κατάστασης του λαού αυτού.

Υπενθυμίζει ότι, μολονότι δεν έχει αναγνωριστεί επισήμως ως αποκλειστικός εκπρόσωπος του λαού της Δυτικής Σαχάρας, το Front Polisario είναι, σύμφωνα με τα ψηφίσματα των ανωτάτων οργάνων των Ηνωμένων Εθνών, προνομιούχος συννομιλητής ενόψει του καθορισμού του μελλοντικού καθεστώτος της Δυτικής Σαχάρας. Από τις ιδιαίτερες αυτές περιστάσεις μπορεί να συναχθεί ότι το Front Polisario δύναται να αμφισβητήσει ενώπιον του δικαστή της Ένωσης τη νομιμότητα πράξης της Ένωσης η οποία παράγει άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής κατάστασης του λαού αυτού. Συναφώς, οι προσβαλλόμενες πράξεις και, κατ' επέκταση, οι επίμαχες συμφωνίες πληρούν, λόγω του αντικτύπου που έχουν στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας, τη νόμιμη προϋπόθεση κατά την οποία η απόφαση που προσβάλλεται με προσφυγή πρέπει να αφορά άμεσα το προσφεύγον φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 73 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η προϋπόθεση αυτή πρέπει να εκτιμηθεί, εν προκειμένω, σε σχέση με τη νομική κατάσταση του λαού της Δυτικής Σαχάρας, ο οποίος εκπροσωπείται στο πλαίσιο των υπό κρίση υποθέσεων από το Front Polisario.

Η απόφαση σχετικά με τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας συνιστά, εξάλλου, οριστική πράξη στην εσωτερική έννομη τάξη της Ένωσης, η οποία εκφράζει τη βούληση της Ένωσης να δεσμεύεται από την εν λόγω συμφωνία. Το Δικαστήριο, το οποίο δεν είναι αρμόδιο να ακυρώσει διεθνή συμφωνία, υπενθυμίζει ότι η απόφαση αυτή συνιστά πράξη δεκτική προσφυγής. Απεναντίας, και αντιθέτως προς όσα υποστήριξαν ορισμένοι διάδικοι, η κοινοποίηση της έγκρισης μιας τέτοιας συμφωνίας στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος συνιστά εκτελεστικό μέτρο το οποίο, κατ' αρχήν, πρέπει να θεωρηθεί ως πράξη που δεν είναι δεκτική προσφυγής.

Το Δικαστήριο συνάγει από τα ανωτέρω ότι οι επίμαχες αποφάσεις αφορούν άμεσα το Front Polisario και ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ως προς το ζήτημα αυτό.

Ως προς τον ατομικό επηρεασμό του Front Polisario, το Δικαστήριο επιβεβαιώνει επίσης την προσέγγιση του Γενικού Δικαστηρίου κατά την οποία, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις αφορούν άμεσα το Front Polisario, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι αποφάσεις αυτές το αφορούν και ατομικά. Διαπιστώνει, συναφώς, ότι η επίμαχη απόφαση αφορά ατομικά τον λαό της Δυτικής Σαχάρας, ο οποίος εκπροσωπείται από το Front Polisario, στο μέτρο που η ρητή υπαγωγή του εδάφους της Δυτικής Σαχάρας στο πεδίο εφαρμογής των επίμαχων συμφωνιών, οι οποίες δεσμεύουν την Ένωση βάσει των επίμαχων αποφάσεων, μεταβάλλει τη νομική κατάσταση του συγκεκριμένου λαού λόγω της ιδιότητάς του ως λαού που απολαύει του δικαιώματος αυτοδιάθεσης σε σχέση με το ανωτέρω έδαφος, η δε ιδιότητα αυτή τον διακρίνει έναντι κάθε άλλου προσώπου ή οντότητας, περιλαμβανομένου και κάθε άλλου υποκειμένου του διεθνούς δικαίου.

³⁸² Βλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), σκέψεις 88, 91 και 105).

2. *Επί της συναίνεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας στις επίμαχες συμφωνίες και επί της έκτασης του δικαστικού ελέγχου στον οποίο προέβη το Γενικό Δικαστήριο*

Κατά τις επίμαχες αποφάσεις, οι επίμαχες συμφωνίες εγκρίθηκαν από την Ένωση αφού η Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, έλαβε «όλα τα εύλογα και δυνατά μέτρα για την επαρκή συμμετοχή των ατόμων τα οποία αφορ[ούν] [οι] συμφωνί[ες], ώστε να εξασφαλιστεί η συναίνεσή τους στ[ις] συμφωνί[ες]»³⁸³. Ωστόσο, το Δικαστήριο επισημαίνει, συναφώς, ότι το μεγαλύτερο μέρος του σημερινού πληθυσμού της Δυτικής Σαχάρας δεν αποτελεί μέρος του λαού που έχει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης, δηλαδή του λαού της Δυτικής Σαχάρας, ο οποίος έχει σε μεγάλο βαθμό εκτοπισθεί. Προσθέτει ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ της έννοιας του «πληθυσμού» ενός μη αυτόνομου εδάφους και της έννοιας του «λαού» του εν λόγω εδάφους. Συγκεκριμένα, η τελευταία παραπέμπει σε μια πολιτική μονάδα, η οποία απολαύει του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, ενώ η έννοια του «πληθυσμού» αναφέρεται στους κατοίκους ενός εδάφους.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την αρχή του γενικού διεθνούς δικαίου περί του σχετικού αποτελέσματος των συνθηκών, οι συνθήκες δεν πρέπει ούτε να βλάπτουν ούτε να ωφελούν τρίτους. Ένας τρίτος μπορεί, συναφώς, να επηρεαστεί από την εφαρμογή μιας συμφωνίας σε περίπτωση που στο πεδίο εφαρμογής της περιλαμβάνεται έδαφος ως προς το οποίο ο εν λόγω τρίτος έχει κυριαρχικά δικαιώματα ή δικαίωμα αυτοδιάθεσης. Επομένως, η εφαρμογή διεθνούς συμφωνίας μεταξύ της Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας πρέπει να έχει τη συναίνεση του λαού της Δυτικής Σαχάρας³⁸⁴. Δεδομένου ότι η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή πρέπει μεταξύ άλλων να συμβάλλει στην αυστηρή τήρηση του διεθνούς δικαίου και στον σεβασμό των αρχών του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών³⁸⁵, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η έλλειψη συναίνεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας στις εν λόγω συμφωνίες, των οποίων η εφαρμογή εκτείνεται στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας ή στα παρά το έδαφος αυτό ύδατα, είναι ικανή να επηρεάσει το κύρος των πράξεων της Ένωσης που αφορούν τη σύναψη των συμφωνιών αυτών.

3. *Επί της αναγκαιότητας της συναίνεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας και επί του προσδιορισμού του Front Polisario ως οντότητας στην οποία απόκειται να εκφράσει τη συναίνεση αυτή*

Το Δικαστήριο παρατηρεί, κατ' αρχάς, ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο όταν διαπίστωσε ότι οι επίμαχες συμφωνίες, παρέχοντας στις μαροκινές αρχές ορισμένες αρμοδιότητες οι οποίες προβλέπεται να ασκούνται στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας, επέβαλαν υποχρέωση στον λαό της Δυτικής Σαχάρας³⁸⁶. Πράγματι, μολονότι η εφαρμογή των επίμαχων συμφωνιών συνεπάγεται ότι οι πράξεις των μαροκινών αρχών που διενεργούνται στο έδαφος της Δυτικής Σαχάρας παράγουν έννομα αποτελέσματα τα οποία μεταβάλλουν τη νομική κατάσταση του λαού του εν λόγω εδάφους, εντούτοις το γεγονός αυτό δεν επιτρέπει να θεωρηθεί ότι οι ως άνω συμφωνίες δημιουργούν νομικές υποχρεώσεις εις βάρος του συγκεκριμένου λαού, ως υποκειμένου του διεθνούς δικαίου. Συναφώς, οι επίμαχες συμφωνίες δεν συνεπάγονται την αναγνώριση από την Ένωση της προβαλλόμενης κυριαρχίας του Μαρόκου επί της Δυτικής Σαχάρας. Ομοίως, ο λαός της Δυτικής Σαχάρας δεν είναι, παραδείγματος χάριν, αποδέκτης ούτε των αλιευτικών αδειών ή άλλων διοικητικών πράξεων εκδιδόμενων από τις μαροκινές αρχές στο πλαίσιο της εφαρμογής της συμφωνίας σύμπραξης στον τομέα της βιώσιμης αλιείας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Βασιλείου του Μαρόκου, τις οποίες θα όφειλε να αναγνωρίσει, ούτε των μέτρων που λαμβάνουν οι αρχές της Ένωσης και των κρατών μελών έναντι αυτών. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το Γενικό Δικαστήριο στηρίχθηκε σε εσφαλμένη παραδοχή όταν διαπίστωσε ότι η έκφραση της συναίνεσης του λαού της Δυτικής Σαχάρας στις επίμαχες συμφωνίες έπρεπε να είναι ρητή.

³⁸³ Αιτιολογική σκέψη 10 της απόφασης 2019/217 και αιτιολογική σκέψη 11 της απόφασης 2019/441.

³⁸⁴ Βλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά Front Polisario (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), σκέψη 106).

³⁸⁵ Άρθρο 3, παράγραφος 5, και άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

³⁸⁶ Αποφάσεις της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-279/19, [EU:T:2021:639](#), σκέψεις 322 και 323), και της 29ης Σεπτεμβρίου 2021, Front Polisario κατά Συμβουλίου (T-344/19 και T-356/19, [EU:T:2021:640](#), σκέψη 318).

Ωστόσο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το εθιμικό διεθνές δίκαιο δεν προβλέπει ιδιαίτερο τύπο για την έκφραση της συναίνεσης τρίτου σε συμφωνία η οποία του παρέχει δικαίωμα³⁸⁷ και δεν αποκλείει τη δυνατότητα σιωπηρής παροχής τέτοιας συναίνεσης υπό ορισμένες περιστάσεις. Ειδικότερα, η συναίνεση ενός λαού μη αυτόνομου εδάφους σε διεθνή συμφωνία ως προς την οποία έχει την ιδιότητα του τρίτου και η οποία προβλέπεται να έχει εφαρμογή στο έδαφος στο οποίο αναφέρεται το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του λαού αυτού μπορεί να τεκμαίρεται εφόσον πληρούνται δύο προϋποθέσεις. Αφενός, η ανωτέρω συμφωνία δεν πρέπει να δημιουργεί υποχρέωση βαρύνουσα τον εν λόγω λαό. Αφετέρου, η συμφωνία πρέπει, μεταξύ άλλων, να προβλέπει ότι ο ενδιαφερόμενος λαός αποκομίζει ο ίδιος σαφές, συγκεκριμένο, ουσιώδες και επαληθεύσιμο πλεονέκτημα το οποίο απορρέει από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων του ως άνω εδάφους και είναι ανάλογο προς την έκταση της εκμετάλλευσης αυτής. Η συμφωνία πρέπει επίσης να προβλέπει μηχανισμό τακτικού ελέγχου ώστε να εξακριβώνεται ότι ο ενδιαφερόμενος λαός πράγματι αποκομίζει το πλεονέκτημα που του χορηγείται. Η τήρηση των προϋποθέσεων αυτών είναι αναγκαία προκειμένου να διασφαλιστεί η συμβατότητα μιας τέτοιας συμφωνίας με την αρχή της υπεροχής των συμφερόντων των λαών των μη αυτόνομων εδαφών, η οποία απορρέει από το άρθρο 73 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και κατοχυρώνεται στο εθιμικό διεθνές δίκαιο.

Σε περίπτωση που πληρούνται οι δύο αυτές προϋποθέσεις, η συναίνεση του ενδιαφερόμενου λαού πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι ένα κίνημα που παρουσιάζεται ως νόμιμος εκπρόσωπος του λαού αντιτίθεται στην εν λόγω συμφωνία δεν αρκεί, αυτό καθεαυτό, για να τεθεί υπό αμφισβήτηση η ύπαρξη τέτοιας συναίνεσης. Το τεκμήριο αυτό μπορεί εντούτοις να ανατραπεί εφόσον νόμιμοι εκπρόσωποι του εν λόγω λαού αποδείξουν ότι το πλεονεκτικό καθεστώς του οποίου απολαύει ο λαός αυτός βάσει της σχετικής συμφωνίας, ή ακόμη ο μηχανισμός τακτικού ελέγχου από τον οποίο αυτό πρέπει να συνοδεύεται, δεν πληροί τις ανωτέρω προϋποθέσεις.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι επίμαχες συμφωνίες, μολονότι μεταβάλλουν την κατά το δίκαιο της Ένωσης νομική κατάσταση του λαού της Δυτικής Σαχάρας υπό το πρίσμα του δικαιώματος αυτοδιάθεσης που διαθέτει ο συγκεκριμένος λαός, δεν δημιουργούν νομικές υποχρεώσεις εις βάρος του λαού αυτού, ως υποκειμένου του διεθνούς δικαίου. Επομένως, πληρούται η πρώτη από τις δύο προϋποθέσεις.

Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι επίμαχες συμφωνίες προδήλως δεν παρέχουν πλεονέκτημα υπέρ του λαού της Δυτικής Σαχάρας, το οποίο να πληροί τα χαρακτηριστικά που εκτέθηκαν ανωτέρω. Διευκρινίζει ακόμη ότι, εάν, στο μέλλον, μια συμφωνία ωφελεί τον λαό της Δυτικής Σαχάρας σύμφωνα με τις ως άνω απαιτήσεις, η πιθανότητα η συμφωνία αυτή να παρέχει όφελος και στους κατοίκους του εν λόγω εδάφους εν γένει δεν θα μπορεί να αποκλείσει τη διαπίστωση περί τεκμαιρόμενης συναίνεσης του λαού αυτού.

4. *Επί της δυνατότητας επίκλησης του διεθνούς δικαίου*

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Ένωση υποχρεούται να ασκεί τις αρμοδιότητές της τηρώντας το διεθνές δίκαιο και ότι το ίδιο είναι επομένως αρμόδιο, στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως, να εκτιμήσει αν διεθνής συμφωνία συναφθείσα από την Ένωση συνάδει με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με τις Συνθήκες, οι κανόνες αυτοί δεσμεύουν την Ένωση και ο εκ μέρους του Δικαστηρίου έλεγχος του κύρους της πράξης με την οποία η Ένωση συνήψε τέτοια διεθνή συμφωνία είναι δυνατόν να αφορά τη νομιμότητα της πράξης αυτής υπό το πρίσμα του ίδιου του περιεχομένου της εν λόγω διεθνούς συμφωνίας³⁸⁸. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι μπορούσε να γίνει επίκληση της αρχής της αυτοδιάθεσης και της αρχής του σχετικού αποτελέσματος των συνθηκών στο πλαίσιο του ελέγχου του κύρους των επίμαχων αποφάσεων.

³⁸⁷ Βλ. απόφαση του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης της 7ης Ιουνίου 1932, υπόθεση των «Ελευθέρων Ζωνών της Haute-Savoie και του Pays de Gex» (Recueil CPCI 1927, σειρές A/B, αριθ. 46, σ. 148).

³⁸⁸ Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Western Sahara Campaign UK (C-266/16, [EU:C:2018:118](#), σκέψεις 47 έως 51).

Συμπέρασμα

Δεδομένου ότι κανένας από τους λόγους που προέβησαν το Συμβούλιο και η Επιτροπή προς στήριξη των αιτήσεων αναιρέσεως δεν έγινε δεκτός, το Δικαστήριο τις απορρίπτει στο σύνολό τους.

5. *Επί της διατήρησης σε ισχύ των αποτελεσμάτων των επίμαχων αποφάσεων σε περίπτωση απόρριψης των αιτήσεων αναιρέσεως που άσκησαν το Συμβούλιο και η Επιτροπή*

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-778/21 P και C-798/21 P, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είχαν διατηρηθεί σε ισχύ τα αποτελέσματα της επίμαχης απόφασης μέχρι την έκδοση της παρούσας απόφασης του Δικαστηρίου. Δεδομένου, όμως, ότι το πρωτόκολλο εφαρμογής της επίμαχης συμφωνίας έληξε στις 17 Ιουλίου 2023 και η αλιευτική συμφωνία δεν επιτρέπει η ίδια την πρόσβαση των σκαφών της Ένωσης στη σχετική «αλιευτική ζώνη», το Δικαστήριο εκτιμά ότι τα επικουρικά αιτήματα της Επιτροπής και του Συμβουλίου περί διατήρησης σε ισχύ των αποτελεσμάτων της επίμαχης απόφασης κατέστησαν άνευ αντικειμένου.

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-779/21 P και C-799/21 P, η συμφωνία που συνήφθη με την επίμαχη απόφαση άρχισε να ισχύει στις 19 Ιουλίου 2019. Επειδή η ακύρωση της επίμαχης απόφασης χωρίς να διατηρηθούν σε ισχύ τα αποτελέσματά της για περιορισμένο χρονικό διάστημα ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρές αρνητικές συνέπειες στην εξωτερική δράση της Ένωσης και να διακυβεύσει την ασφάλεια δικαίου όσον αφορά τις διεθνείς υποχρεώσεις τις οποίες αυτή έχει αναλάβει και οι οποίες δεσμεύουν τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη, το Δικαστήριο αποφασίζει να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα της εν λόγω απόφασης για περίοδο δώδεκα μηνών από την ημερομηνία έκδοσης της δικής του απόφασης.

XX. Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας

1. Περιοριστικά μέτρα

Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, Jemerak (C-109/23, [EU:C:2024:681](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία – Κανονισμός (ΕΕ) 833/2014 – Άρθρο 5ιδ, παράγραφοι 2 και 6 – Απαγόρευση άμεσης ή έμμεσης παροχής υπηρεσιών νομικών συμβουλών στη ρωσική κυβέρνηση ή σε νομικά πρόσωπα, οντότητες ή φορείς που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία – Εξαίρεση για την παροχή υπηρεσιών οι οποίες είναι απολύτως αναγκαίες για τη διασφάλιση της πρόσβασης σε δικαστικές, διοικητικές ή διαιτητικές διαδικασίες σε κράτος μέλος – Κατάρτιση και εκτέλεση συμβολαιογραφικής πράξης πώλησης ακινήτου – Συνδρομή διερμηνέα κατά την κατάρτιση τέτοιας συμβολαιογραφικής πράξης»

Επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Landgericht Berlin (πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία), το Δικαστήριο αποφαινεται επί του πεδίου εφαρμογής της απαγόρευσης παροχής νομικών συμβουλών σε νομικά πρόσωπα που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014³⁸⁹, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2022/1904³⁹⁰, ο οποίος αφορά περιοριστικά μέτρα που έλαβε το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία.

Οι GM και ON, Γερμανοί υπήκοοι, επρόκειτο να αγοράσουν διαμέρισμα στο Βερολίνο (Γερμανία), το οποίο ανήκε στην εταιρία VisitMoscow Ltd, νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στη Ρωσία. Στο πλαίσιο της εν λόγω συναλλαγής, οι GM, ON και Visit-Moscow απευθύνθηκαν στον PR, συμβολαιογράφο με έδρα το Βερολίνο, ζητώντας του να καταρτίσει τη σχετική συμβολαιογραφική πράξη πώλησης και να μεριμνήσει για την εκτέλεσή της. Ωστόσο, το 2022, ο PR αρνήθηκε να καταρτίσει τη συμβολαιογραφική πράξη πώλησης, για τον λόγο ότι δεν μπορούσε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η κατάρτισή της να παραβιάζει την προβλεπόμενη στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 απαγόρευση. Μη ανταποκρινόμενος στο αίτημα των GM, ON και VisitMoscow να επανεξετάσει την άρνησή του, ο PR διαβίβασε την κατατεθείσα κατά της αρνήσεως αυτής προσφυγή στο πρωτοδικείο Βερολίνου, το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο διάφορα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το σύνηθες νόημά του στην καθημερινή γλώσσα, ο όρος «νομικές συμβουλές» υποδηλώνει, γενικώς, τη γνωμοδότηση επί νομικού ζητήματος. Ο όρος αυτός, χρησιμοποιούμενος στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 σε συνδυασμό με τον όρο «υπηρεσίες», παραπέμπει επομένως στην άσκηση οικονομικής δραστηριότητας η οποία στηρίζεται στη σχέση μεταξύ του παρόχου των υπηρεσιών και του πελάτη του και έχει ως αντικείμενο την παροχή νομικών γνωμοδοτήσεων, στο πλαίσιο της οποίας ο πάροχος των υπηρεσιών παρέχει γνωμοδοτήσεις επί νομικών ζητημάτων στα πρόσωπα που του τις ζητούν.

³⁸⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 833/2014 του Συμβουλίου, της 31ης Ιουλίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (ΕΕ 2014, L 229, σ. 1).

³⁹⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1904 του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2022, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 833/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (ΕΕ 2022, L 259 I, σ. 3).

Η έννοια αυτή του όρου «υπηρεσίες νομικών συμβουλών» επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική σκέψη 19 του κανονισμού 2022/1904. Αφενός, η αιτιολογική αυτή σκέψη αφορά τη σχέση μεταξύ του παρόχου των υπηρεσιών και του πελάτη και αναφέρεται στον ρόλο του παρόχου των υπηρεσιών, καθόσον αυτός επικουρεί και συμβουλεύει τον πελάτη του, προς το συμφέρον του τελευταίου, σχετικά με τις νομικές πτυχές των συναλλαγών με τρίτους. Αφετέρου, μνημονεύει τις παρεπόμενες δραστηριότητες που συνίστανται στη «σύνταξη, επικύρωση και επαλήθευση νομικών εγγράφων».

Επομένως, οι δραστηριότητες στις οποίες αναφέρεται η έννοια των «υπηρεσιών νομικών συμβουλών» κατά το άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 διακρίνονται σαφώς από εκείνες τις οποίες ενδέχεται να κληθούν να εκτελέσουν οι δημόσιες αρχές. Πράγματι, αποστολή των δημόσιων αρχών δεν είναι η παροχή υπηρεσιών που συνίστανται στην παροχή γνωμοδοτήσεων επί νομικών ζητημάτων σε πρόσωπα με σκοπό την προώθηση ή την υπεράσπιση των ατομικών συμφερόντων των εν λόγω προσώπων.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της κατάρτισης συμβολαιογραφικής πράξης πώλησης ακινήτου, ο συμβολαιογράφος φαίνεται πως δεν ενεργεί με σκοπό την προαγωγή των ειδικών συμφερόντων κάποιου εκ των δύο ή και των δύο συμβαλλομένων, αλλά, τηρώντας ίσες αποστάσεις από τους αντισυμβαλλομένους και τα συμφέροντα εκάστου εξ αυτών, ενεργεί με αμεροληψία και αποκλειστικώς προς το συμφέρον του νόμου και της ασφάλειας δικαίου. Επομένως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών κανόνων της διαδικασίας κατάρτισης συμβολαιογραφικών πράξεων και των εννόμων αποτελεσμάτων που συνδέονται με τις πράξεις αυτές στη γερμανική έννομη τάξη, η κατάρτιση συμβολαιογραφικής πράξης, όπως αυτή που διέπεται από το γερμανικό δίκαιο, για την πώληση ακινήτου το οποίο ανήκει σε νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στη Ρωσία δεν εμπίπτει στην έννοια της παροχής «υπηρεσιών νομικών συμβουλών» του άρθρου 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 και, ως εκ τούτου, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της προβλεπόμενης στο στοιχείο β' της εν λόγω διάταξης απαγόρευσης παροχής τέτοιων υπηρεσιών προς το εν λόγω νομικό πρόσωπο.

Το Δικαστήριο παρατηρεί συναφώς ότι αντίθετη ερμηνεία του άρθρου 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 θα οδηγούσε σε ανακολουθίες, αφενός, κατά την εφαρμογή του κανονισμού 833/2014 και, αφετέρου, μεταξύ του εν λόγω κανονισμού και του κανονισμού 269/2014 ³⁹¹.

Πράγματι, οι συναλλαγές που αφορούν ακίνητα τα οποία βρίσκονται στο έδαφος της Ένωσης και ανήκουν σε νομικά πρόσωπα που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία εξακολουθούν να επιτρέπονται δυνάμει του κανονισμού 833/2014. Ωστόσο, στην πράξη, θα μπορούσαν οι συναλλαγές αυτές να μην μπορούν να πραγματοποιηθούν σε ορισμένα κράτη μέλη στα οποία η κατάρτιση συμβολαιογραφικής πράξης πώλησης ακινήτου συνιστά ουσιώδη προϋπόθεση για την εκποίησή του, τούτο δε ανεξαρτήτως του αν τα εν λόγω νομικά πρόσωπα εμπίπτουν ή όχι στην απαγόρευση διάθεσης της περιουσίας τους κατά τις διατάξεις του κανονισμού 269/2014.

Πλην όμως, δεν είναι δυνατόν ο νομοθέτης της Ένωσης να επιδίωξε την ύπαρξη τέτοιων διαφοροποιήσεων όσον αφορά τα αποτελέσματα της απαγόρευσης του άρθρου 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, ανάλογα με το καθεστώς που ισχύει σε καθένα από αυτά για την κατάρτιση συμβολαιογραφικών πράξεων.

Εκτός αυτού, η ερμηνεία που γίνεται δεκτή δεν αντίκειται στον σκοπό ούτε του κανονισμού 833/2014 ούτε του κανονισμού 269/2014.

³⁹¹ Κανονισμός (ΕΕ) 269/2014 του Συμβουλίου, της 17ης Μαρτίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2014, L 78, σ. 6).

Κατ' αρχάς, ούτε από την απόφαση 2022/1909³⁹² ούτε από τον κανονισμό 833/2014 ή από τον κανονισμό 2022/1904 προκύπτει ότι το Συμβούλιο, θεσπίζοντας την απαγόρευση παροχής υπηρεσιών νομικών συμβουλών, είχε την πρόθεση να ενεργήσει κατά τρόπο ώστε τα νομικά πρόσωπα που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία να μην μπορούν, ενδεχομένως, σε ορισμένα κράτη μέλη, να διαθέτουν τα ακίνητά τους.

Εν συνεχεία, ο σκοπός στον οποίο στηρίζεται η προβλεπόμενη στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 απαγόρευση συνίσταται στο να καταστεί δυσχερέστερη η συνέχιση στο έδαφος της Ένωσης των εμπορικών δραστηριοτήτων των ρωσικών νομικών προσώπων που δραστηριοποιούνται στο έδαφος αυτό και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να επηρεαστεί η ρωσική οικονομία. Πλην όμως, η κατάρτιση συμβολαιογραφικής πράξης πώλησης ακινήτου το οποίο ανήκει σε νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στη Ρωσία δεν αντίκειται σε έναν τέτοιο σκοπό.

Τέλος, δεν καθίσταται φανερό πώς η κατάρτιση συμβολαιογραφικής πράξης πώλησης ακινήτου το οποίο ανήκει σε νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στη Ρωσία θα μπορούσε να συμβάλει a priori και κατά τρόπο γενικευμένο στην καταστράτηγηση των θεσπισθέντων περιοριστικών μέτρων.

Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, για καθένα από τα καθήκοντα που ασκεί ο συμβολαιογράφος όσον αφορά την εκτέλεση μιας τέτοιας σύμβασης πωλήσεως, αν συνεπάγεται παροχή νομικών συμβουλών από τον συμβολαιογράφο προς τους δικαιοπρακτούντες, υπό την έννοια της ερμηνείας του όρου «υπηρεσίες νομικών συμβουλών» που έγινε προηγουμένως δεκτή.

Τέλος, όσον αφορά το ζήτημα αν οι μεταφραστικές υπηρεσίες που παρέχονται από διερμηνέα στο πλαίσιο της κατάρτισης συμβολαιογραφικής πράξης συνιστούν υπηρεσίες νομικών συμβουλών, κατά την έννοια του άρθρου 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, δεδομένου ότι το επάγγελμα του διερμηνέα δεν αποτελεί δραστηριότητα νομικής φύσεως, οι εν λόγω υπηρεσίες δεν μπορεί να εμφανίζουν στοιχεία «νομικών συμβουλών», ακόμη και όταν συνίστανται στην παροχή συνδρομής σε επαγγελματία του δικαίου ο οποίος δραστηριοποιείται σε ορισμένο νομικό κλάδο. Εξάλλου, δεν προκύπτει ότι η εκ μέρους Γερμανού συμβολαιογράφου κατάρτιση συμβολαιογραφικής πράξεως για την πώληση ακινήτου το οποίο βρίσκεται στη Γερμανία και ανήκει σε νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα του στη Ρωσία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της προβλεπόμενης στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 απαγόρευσης παροχής υπηρεσιών νομικών συμβουλών. Επομένως, οι μεταφραστικές υπηρεσίες που παρέχει ο διερμηνέας στο πλαίσιο της διαδικασίας κατάρτισης συμβολαιογραφικής πράξεως, προς συνδρομή του εκπροσώπου του νομικού προσώπου, ο οποίος δεν γνωρίζει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στη σχετική διαδικασία, δεν αποτελούν παροχή «υπηρεσιών νομικών συμβουλών», κατά την έννοια της συγκεκριμένης διατάξεως.

Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Neves 77 Solutions (C-351/22, [EU:C:2024:723](#))

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) – Περιοριστικά μέτρα λόγω των ενεργειών της Ρωσικής Ομοσπονδίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία – Απόφαση 2014/512/ΚΕΠΠΑ – Άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου – Άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ – Άρθρο 275 ΣΛΕΕ – Άρθρο 215 ΣΛΕΕ – Άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Δικαίωμα ιδιοκτησίας – Αρχές της ασφάλειας δικαίου και της νομιμότητας των ποινών – Υπηρεσίες μεσιτείας που αφορούν στρατιωτικό εξοπλισμό – Απαγόρευση παροχής τέτοιων υπηρεσιών – Παράλειψη γνωστοποίησης

³⁹² Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2022/1909 του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2022, για την τροποποίηση της απόφασης 2014/512/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (ΕΕ 2022, L 259 I, σ. 122).

προς τις αρμόδιες εθνικές αρχές – Διοικητική παράβαση – Πρόστιμο – Αυτοδίκαιη κατάσχεση των ποσών που εισπράχθηκαν ως αντιπαροχή για την απαγορευόμενη συναλλαγή»

Το Δικαστήριο, επιληφθέν αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Tribunalul București (πολυμελές πρωτοδικείο Βουκουρεστίου, Ρουμανία), διευκρινίζει την έκταση των περιορισμών της αρμοδιότητάς του στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)³⁹³. Εξάλλου, αποφαίνεται επί του πεδίου εφαρμογής της απαγόρευσης παροχής υπηρεσιών μεσιτείας που αφορούν στρατιωτικό εξοπλισμό, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της **αποφάσεως 2014/512/ΚΕΠΠΑ**³⁹⁴, η οποία αφορά τα περιοριστικά μέτρα που έλαβε το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω των ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία.

Η εταιρία Neves 77 Solutions SRL (στο εξής: Neves) έχει ως κύρια δραστηριότητα τη μεσιτεία στην πώληση προϊόντων στον τομέα της αεροπλοΐας.

Το 2019 η Neves συνήψε με την ουκρανική εταιρία SFTE Spetstechnoexport (στο εξής: SFTE) σύμβαση για τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας επί 32 ασυρμάτων που έπρεπε να παραδοθούν στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η Neves, αφού αγόρασε από μια πορτογαλική εταιρία τους εν λόγω ασυρμάτους, εκ των οποίων 20 κατασκευάστηκαν στη Ρωσία και εξήχθησαν στα Αραβικά Εμιράτα, τους μεταβίβασε, κατόπιν αιτήματος της SFTE, σε μια ινδική εταιρία.

Η ρουμανική φορολογική αρχή έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι η εν λόγω πράξη μεσιτείας συνιστούσε παράβαση του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της **αποφάσεως 2014/512** και, ως εκ τούτου, εξέδωσε το 2020 πράξη βεβαίωσης διοικητικής παράβασης και επέβαλε στη Neves διοικητικό πρόστιμο και την κατάσχεση των ποσών που εισπράχθηκαν ως αντιπαροχή για την ανωτέρω συναλλαγή.

Η Neves άσκησε προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της εν λόγω πράξης βεβαίωσης διοικητικής παράβασης ενώπιον του Judecătoria Sectorului 1 București (πρωτοδικείου του τομέα 1 του Βουκουρεστίου, Ρουμανία), το οποίο την απέρριψε. Η Neves άσκησε κατόπιν τούτου έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του πολυμελούς πρωτοδικείου Βουκουρεστίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Όσον αφορά την αρμοδιότητά του να ερμηνεύσει το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της αποφάσεως 2014/512, το Δικαστήριο διαπιστώνει κατ' αρχάς ότι η διάταξη αυτή θεσπίζει ένα γενικής ισχύος περιοριστικό μέτρο το οποίο χρησιμεύει ως βάση για τη λήψη εθνικού μέτρου επιβολής κυρώσεων. Μολονότι η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ουδόλως υπόκειται σε περιορισμούς οσάκις πρόκειται για κανονισμό εκδοθέντα βάσει του άρθρου 215 ΣΛΕΕ, με τον οποίο εφαρμόζονται οι θέσεις της Ένωσης που προσδιορίστηκαν στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, η προβλεπόμενη στο εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', **απαγόρευση παροχής υπηρεσιών μεσιτείας δεν είχε τεθεί** ωστόσο σε εφαρμογή με κανονισμό κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης

Πλην όμως, κατά πρώτον, στο πλαίσιο του ελέγχου της τηρήσεως του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ³⁹⁵, εναπόκειται στο Δικαστήριο να μεριμνά ιδίως ώστε, όσον αφορά την εφαρμογή του

³⁹³ Οι περιορισμοί αυτοί επιβάλλονται με το άρθρο 24, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 275, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

³⁹⁴ Απόφαση 2014/512/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 31ης Ιουλίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (ΕΕ 2014, L 229, σ. 13), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2014/659/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 8ης Σεπτεμβρίου 2014 (ΕΕ 2014, L 271, σ. 54).

³⁹⁵ Κατά το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ, η εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διαδικασιών και το αντίστοιχο εύρος των αρμοδιοτήτων των θεσμικών οργάνων που προβλέπονται στις Συνθήκες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, τις οποίες αναφέρουν τα άρθρα 3 έως 6 της Συνθήκης ΛΕΕ.

άρθρου 215 ΣΛΕΕ, το Συμβούλιο να μη δύναται να παρακάμψει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου όταν πρόκειται για κανονισμό εκδοθέντα δυνάμει του τελευταίου αυτού άρθρου. Συναφώς, από το σαφές γράμμα του άρθρου 215, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι το Συμβούλιο οφείλει να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εφαρμοστεί απόφαση ΚΕΠΠΑ με την οποία καθορίζεται η θέση της Ένωσης όσον αφορά τη διακοπή ή τη μείωση των οικονομικών και χρηματοοικονομικών σχέσεων με τρίτη χώρα. Συνεπώς, στην περίπτωση της παραγράφου 1, το εν λόγω θεσμικό όργανο έχει δέσμια αρμοδιότητα.

Κατά δεύτερον, η δυνατότητα υποβολής στο Δικαστήριο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία προβλέπουν οι Συνθήκες σχετικά με κανονισμό εκδοθέντα βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να παρέχεται ως προς όλες τις διατάξεις τις οποίες το Συμβούλιο θα όφειλε να περιλάβει σε έναν τέτοιο κανονισμό και οι οποίες χρησιμεύουν ως βάση για τη λήψη εθνικού μέτρου επιβολής κυρώσεων σε βάρος τρίτων. Η ερμηνεία αυτή καθιστά δυνατή όχι μόνο τη διασφάλιση της εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, αλλά και της συνοχής του συστήματος δικαστικής προστασίας που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής³⁹⁶, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης, συμβάλλει ουσιαστικά στη διαφύλαξη της αξίας του κράτους δικαίου στην οποία βασίζεται η Ένωση³⁹⁷.

Επομένως, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει περιοριστικό μέτρο γενικής ισχύος στην περίπτωση που το Συμβούλιο όφειλε να έχει θέσει σε εφαρμογή το μέτρο αυτό, το οποίο χρησιμεύει ως βάση για τη λήψη εθνικού μέτρου επιβολής κυρώσεων, με κανονισμό βάσει του άρθρου 215 ΣΛΕΕ. Εν προκειμένω, η επίμαχη απαγόρευση παροχής υπηρεσιών μεσιτείας αποσκοπεί στον περιορισμό της δυνατότητας των οικονομικών φορέων να διενεργούν συναλλαγές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΛΕΕ³⁹⁸. Η απαγόρευση αυτή μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή σε επίπεδο Ένωσης μόνον αν ακολουθήσει η έκδοση τέτοιου κανονισμού και εμπίπτει στα μέτρα για την εφαρμογή της αποφάσεως 2014/512 σε επίπεδο Ένωσης τα οποία το Συμβούλιο όφειλε να θέσει σε εφαρμογή με τον κανονισμό 833/2014.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα.

Επί της ουσίας, το Δικαστήριο εκτιμά, πρώτον, ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της αποφάσεως 2014/512 απαγόρευση παροχής υπηρεσιών μεσιτείας έχει εφαρμογή ακόμη και όταν ο στρατιωτικός εξοπλισμός που αποτελεί αντικείμενο της οικείας πράξεως μεσιτείας ουδέποτε εισήχθη στο έδαφος κρατών μελών.

Δεύτερον, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η εν λόγω διάταξη, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του δικαιώματος ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) καθώς και των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της νομιμότητας των ποινών, δεν αντιτίθεται σε εθνικό μέτρο κατάσχεσης ολόκληρου του προϊόντος πράξεως μεσιτείας, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', επιβαλλόμενο αυτοδικαίως κατόπιν της διαπίστωσης, από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, ότι παραβιάστηκαν η απαγόρευση διενέργειας της πράξεως αυτής και η υποχρέωση γνωστοποίησής της.

Όσον αφορά το δικαίωμα ιδιοκτησίας, το Δικαστήριο υπενθυμίζει κατ' αρχάς τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: Δικαστήριο ΕΔΔΑ) κατά την

³⁹⁶ Η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής προβλέπεται στο άρθρο 19, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΣΕΕ και στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

³⁹⁷ Βλ. άρθρο 2 ΣΕΕ καθώς και άρθρο 21 ΣΕΕ, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 23 ΣΕΕ, το οποίο αφορά την ΚΕΠΠΑ.

³⁹⁸ Το εμπόριο των όπλων, του στρατιωτικού εξοπλισμού και των υπηρεσιών στα οποία αναφέρεται το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της αποφάσεως 2014/512 εμπίπτει πράγματι στο εν λόγω πεδίο εφαρμογής δυνάμει των άρθρων 114 και 207 ΣΛΕΕ.

οποία τα μέτρα κατάσχεσης που αφορούν προϊόν εγκλήματος ή παράνομης δραστηριότητας ή όργανο που χρησιμοποιήθηκε για αδίκημα το οποίο δεν ανήκει σε καλόπιστο τρίτο εμπίπτουν, γενικώς, στην επιβολή περιορισμών στη χρήση των αγαθών, έστω και αν, ως εκ της φύσεώς τους, στερούν από ένα πρόσωπο την ιδιοκτησία του ³⁹⁹.

Εν προκειμένω, φαίνεται ότι ο περιορισμός αυτός στην άσκηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας είναι σύμφωνος προς την αρχή της αναλογικότητας και, κατά συνέπεια, δικαιολογημένος υπό το πρίσμα των προϋποθέσεων του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, όπερ εναπόκειται πάντως στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει. Πράγματι, ο περιορισμός αυτός προβλέπεται από τον νόμο ⁴⁰⁰ και σέβεται το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος ιδιοκτησίας, δεδομένου ότι εμπίπτει στον περιορισμό της χρήσεως των αγαθών, κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, τρίτη περίοδος, του Χάρτη, και δεν συνιστά στέρηση της ιδιοκτησίας, κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος. Επιπλέον, το μέτρο αυτό ανταποκρίνεται σε αναγνωριζόμενους από την Ένωση σκοπούς γενικού συμφέροντος.

Όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας, η κατάσχεση ολόκληρου του προϊόντος της απαγορευόμενης πράξης μεσιτείας παρίσταται αναγκαία προκειμένου οι οικονομικοί φορείς να αποτραπούν πραγματικά και αποτελεσματικά από την παράβαση της απαγόρευσης παροχής υπηρεσιών μεσιτείας σχετικών με στρατιωτικό εξοπλισμό. Ομοίως, η αυτοδίκαιη επιβολή μέτρου κατάσχεσης είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της κυρώσεως. Εντούτοις, κατά την επιβολή κυρώσεως κατάσχεσης ανεξαρτήτως ποινικής καταδίκης, είναι σημαντικό, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η συνολική διαδικασία να παρέχει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να αμυνθεί τόσο ενώπιον των εθνικών αρχών που του επέβαλαν την κύρωση όσο και ενώπιον των δικαστηρίων που επιλαμβάνονται της προσφυγής κατά των αποφάσεων των αρχών αυτών, ώστε να είναι σε θέση να προβούν σε συνολική εξέταση των διαφόρων εμπλεκόμενων συμφερόντων ⁴⁰¹.

2. Αγωγές αποζημιώσεως

Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), KS κ.λπ. κατά Συμβουλίου κ.λπ. (C-29/22 P και C-44/22 P, [EU:C:2024:725](#))

«Αίτηση αναιρέσεως – Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) – Κοινή δράση 2008/124/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου – Αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιβολή του κράτους δικαίου στο Κοσσυφοπέδιο (Eulex Κοσσυφοπέδιο) – Αγωγή αποζημιώσεως – Ζημία φερόμενη ως προκληθείσα από πράξεις και παραλείψεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EYED) στο πλαίσιο της εφαρμογής της εν λόγω κοινής δράσης – Ανεπαρκείς έρευνες για βασανισμούς, εξαφάνιση και δολοφονία προσώπων – Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποφανθεί επί της αγωγής – Άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ – Άρθρο 275 ΣΛΕΕ»

³⁹⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 24ης Οκτωβρίου 1986, Agosi κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:1986:1024JUD000911880 § 51), της 12ης Μαΐου 2015, Gogitidze κ.λπ. κατά Γεωργίας (CE:ECHR:2015:0512JUD003686205 § 94), και της 15ης Οκτωβρίου 2020, Karapetyan κατά Γεωργίας (CE:ECHR:2020:1015JUD006123312 § 32).

⁴⁰⁰ Το μέτρο αυτό βασίζεται στην Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 202/2008 privind punerea în aplicare a sancțiunilor internaționale (πράξη νομοθετικού περιεχομένου 202/2008, περί εφαρμογής των διεθνών κυρώσεων), της 4ης Δεκεμβρίου 2008 (Monitorul Oficial al României, μέρος Ι, αριθ. 825 της 8ης Δεκεμβρίου 2008), καθώς και στον εθνικό κατάλογο στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού, ο οποίος μνημονεύεται στο άρθρο 12 της κοινής θέσης 2008/944 και καταρτίστηκε, όσον αφορά τη Ρουμανία, με τις υπουργικές αποφάσεις 156/2018 και 901/2019.

⁴⁰¹ Πρβλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Οκτωβρίου 2020, Karapetyan κατά Γεωργίας (CE:ECHR:2020:1015JUD006123312 § 35).

Με την απόφασή με την οποία αναιρεί τη διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου, KS και KD κατά Συμβουλίου κ.λπ.⁴⁰², κατά το μέρος που το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι είναι προδήλως αναρμόδιο να επιληφθεί της αγωγής των KS και KD, δεχόμενο ότι η αγωγή αφορούσε ζητήματα πολιτικής ή στρατηγικής φύσεως στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)⁴⁰³, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου παρέχει διευκρινίσεις όσον αφορά το εύρος του περιορισμού της αρμοδιότητας των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ⁴⁰⁴ και στο άρθρο 275, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ⁴⁰⁵. Οι KS και KD είναι στενοί συγγενείς προσώπων που βασανίστηκαν, εξαφανίστηκαν ή σκοτώθηκαν στο Κοσσυφοπέδιο το 1999 κατά τις πολεμικές συγκρούσεις στη χώρα αυτή. Με την κοινή δράση 2008/124⁴⁰⁶, η Ευρωπαϊκή Ένωση ίδρυσε το 2008 στην εν λόγω τρίτη χώρα, τη μη στρατιωτική αποστολή «Κράτος Δικαίου», επονομαζόμενη Eulex Κοσσυφοπέδιο, η οποία είναι επιφορτισμένη, μεταξύ άλλων, με τη διερεύνηση τέτοιων εγκλημάτων. Βάσει της κοινής δράσης, η Ένωση συνέστησε το 2009 την ομάδα εξέτασης καταγγελιών περί προσβολής ανθρωπίνων δικαιωμάτων (επιτροπή ελέγχου), για την εξέταση καταγγελιών σχετικά με προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους της Eulex Κοσσυφοπέδιο κατά την άσκηση της εκτελεστικής εντολής της.

Κατόπιν καταγγελιών που υπέβαλαν οι KS και KD, η επιτροπή ελέγχου διαπίστωσε, τον Νοέμβριο του 2015 και τον Οκτώβριο του 2016, την προσβολή πλειόνων θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΣΔΑ)⁴⁰⁷. Τον Μάρτιο του 2017, η επιτροπή ελέγχου αποφάσισε να κλείσει τις υποθέσεις αυτές, διαπιστώνοντας ότι, σε αμφότερες τις υποθέσεις, ο αρχηγός της Eulex Κοσσυφοπέδιο είχε εφαρμόσει μόνον εν μέρει τις συστάσεις της επιτροπής.

Τον Δεκέμβριο του 2017, με τη διάταξη KS κατά Συμβουλίου κ.λπ.⁴⁰⁸, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε, λόγω πρόδηλης αναρμοδιότητας, την προσφυγή-αγωγή που είχε ασκήσει η KS κατά του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), με αίτημα, μεταξύ άλλων, την «ακύρωση ή τροποποίηση της κοινής δράσης 2008/124», καθώς και την καταβολή αποζημίωσης λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης για παράβαση διαφόρων διατάξεων της ΕΣΔΑ.

Τον Νοέμβριο του 2021 το Γενικό Δικαστήριο εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, με την οποία απέρριψε, για τον ίδιο λόγο, την αγωγή των KS και KD με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν λόγω διαφόρων πράξεων και παραλείψεων του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της ΕΥΕΔ, οι οποίες αφορούσαν, ειδικότερα, τις έρευνες που διεξήχθησαν κατά τη

⁴⁰² Διάταξη της 10ης Νοεμβρίου 2021, KS και KD κατά Συμβουλίου κ.λπ. (T-771/20, [EU:T:2021:798](#)).

⁴⁰³ Η προαναφερθείσα διάταξη αναιρέθηκε καθόσον η αγωγή που άσκησαν οι KS και KD αφορούσε, μεταξύ άλλων, την προσβολή διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς και την αθέμιτη άσκηση ή κατάχρηση της εκτελεστικής εξουσίας από θεσμικό ή άλλο όργανο της Ένωσης. Οι αιτήσεις αναιρέσεως απορρίφθηκαν κατά τα λοιπά.

⁴⁰⁴ Κατά τη διάταξη αυτή, «[το] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δικαιοδοσία όσον αφορά τις [διατάξεις σχετικά με την ΚΕΠΠΑ], πλην της αρμοδιότητάς του να παρακολουθεί τη συμμόρφωση προς το άρθρο 40 [ΣΕΕ] και να ελέγχει τη νομιμότητα ορισμένων αποφάσεων, κατά τα αναφερόμενα από το άρθρο 275, δεύτερο εδάφιο, της [ΣΛΕΕ].»

⁴⁰⁵ Κατά το άρθρο 275 ΣΛΕΕ, «[το] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την [ΚΕΠΠΑ], ούτε όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται βάσει αυτών. Το Δικαστήριο, πάντως, είναι αρμόδιο να ελέγχει την τήρηση του άρθρου 40 [ΣΕΕ] και να αποφαινεται επί των προσφυγών που ασκούνται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο [ΣΛΕΕ] και αφορούν τον έλεγχο της νομιμότητας των αποφάσεων που προβλέπουν περιοριστικά μέτρα κατά φυσικών ή νομικών προσώπων, τις οποίες θεσπίζει το Συμβούλιο βάσει του τίτλου V, κεφάλαιο 2, [ΣΕΕ].»

⁴⁰⁶ Κοινή δράση 2008/124/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 4ης Φεβρουαρίου 2008, σχετικά με την αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιβολή του κράτους δικαίου στο Κοσσυφοπέδιο, EULEX Κοσσυφοπέδιο (ΕΕ 2008, L 42, σ. 92).

⁴⁰⁷ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

⁴⁰⁸ Διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 2017, KS και KD κατά Συμβουλίου κ.λπ. (T-840/16, [EU:T:2017:938](#)).

διάρκεια της αποστολής Eulex Κοσσυφοπέδιο και αφορούσαν βασανισμούς, εξαφάνιση και δολοφονία μελών των οικογενειών τους. Οι KS και KD είχαν εν τω μεταξύ υποβάλει, τον Ιούνιο του 2021, αίτηση διεξαγωγής αποδείξεων, ζητώντας την προσκόμιση του πλήρους κειμένου του σχεδίου επιχειρήσεων (OPLAN) της Eulex Κοσσυφοπέδιο από την ίδρυση της αποστολής αυτής το 2008.

Με την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι η αγωγή στηριζόταν σε πράξεις ή συμπεριφορές που αφορούσαν ζητήματα πολιτικής ή στρατηγικής φύσεως συνδεδεμένα με τον καθορισμό των δραστηριοτήτων, των προτεραιοτήτων και των πόρων της Eulex Κοσσυφοπέδιο, καθώς και με την απόφαση περί συστάσεως επιτροπής ελέγχου στο πλαίσιο της αποστολής αυτής και ότι, σύμφωνα με την κοινή δράση 2008/124, η σύσταση και οι δραστηριότητες της Eulex Κοσσυφοπέδιο ενέπιπταν στις σχετικές με την ΚΕΠΠΑ διατάξεις της Συνθήκης ΕΕ. Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και του άρθρου 275, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι κατ' αρχήν αρμόδιο όσον αφορά τις σχετικές με την ΚΕΠΠΑ διατάξεις, καθώς και τις πράξεις που εκδίδονται βάσει των διατάξεων αυτών, και ότι οι εξαιρέσεις από την αρχή αυτή, οι οποίες προβλέπονται στην πρώτη διάταξη και στο άρθρο 275, δεύτερο εδάφιο ΣΛΕΕ, δεν είχαν εφαρμογή εν προκειμένω για τον λόγο ότι η αγωγή δεν αφορούσε ούτε περιοριστικά μέτρα κατά φυσικών ή νομικών προσώπων, κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διατάξεως, ούτε την τήρηση του άρθρου 40 ΣΕΕ ⁴⁰⁹.

Επιληφθέν δύο αιτήσεων αναιρέσεως που άσκησαν αντιστοίχως η KS και η KD (υπόθεση C-29/22 P) και η Επιτροπή (υπόθεση C-44/22 P), το Δικαστήριο αναιρεί εν μέρει τη διάταξη αυτή του Γενικού Δικαστηρίου και αναπέμπει την υπόθεση σε αυτό, προκειμένου να αποφανθεί επί του παραδεκτού και, ενδεχομένως, επί της ουσίας της προσφυγής αυτής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Δεδομένου ότι οι KS και KD καθώς και η Επιτροπή αμφισβήτησαν την ως άνω κρίση του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο εξετάζει το βάσιμο της ερμηνείας του Γενικού Δικαστηρίου ως προς τα ζητήματα αυτά.

Επί της ερμηνείας του άρθρου 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 275, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ

Ερμηνεύοντας τις διατάξεις των Συνθηκών που θεσπίζουν περιορισμό της αρμοδιότητας των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, το Δικαστήριο διαπιστώνει κατ' αρχάς ότι η ένταξη της ΚΕΠΠΑ στο συνταγματικό πλαίσιο της Ένωσης συνεπάγεται ότι οι θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης της Ένωσης εφαρμόζονται και στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής. Σε αυτές συγκαταλέγεται ο σεβασμός του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αξίες οι οποίες επιτάσσουν, μεταξύ άλλων, να υπόκεινται οι αρχές της Ένωσης σε δικαστικό έλεγχο.

Εντούτοις, κατά πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το άρθρο 24 παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, πρώτη περίοδος, ΣΕΕ, «[η] [ΚΕΠΠΑ] διέπεται από ειδικούς κανόνες και διαδικασίες», συμπεριλαμβανομένων εκείνων που περιορίζουν την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τις σχετικές με την ΚΕΠΠΑ διατάξεις και τις πράξεις που εκδίδονται βάσει αυτών. Ο περιορισμός αυτός μπορεί, πάντως, να συμβιβαστεί τόσο με το άρθρο 47 του του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) όσο και με τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ.

⁴⁰⁹ Το άρθρο αυτό προβλέπει τα εξής: Η εφαρμογή της [ΚΕΠΠΑ] δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διαδικασιών και το αντίστοιχο εύρος των αρμοδιοτήτων των θεσμικών οργάνων που προβλέπονται στις Συνθήκες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, τις οποίες αναφέρουν τα άρθρα 3 έως 6 [ΣΛΕΕ]. Ομοίως, η εφαρμογή των πολιτικών που αναφέρουν τα άρθρα αυτά δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διαδικασιών και το αντίστοιχο εύρος των αρμοδιοτήτων των θεσμικών οργάνων που προβλέπονται στις Συνθήκες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης βάσει του παρόντος κεφαλαίου.»

Συναφώς, πρώτον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 47 του Χάρτη δεν μπορεί να απονείμει αρμοδιότητα στο Δικαστήριο, οσάκις οι Συνθήκες το αποκλείουν, ούτε να τροποποιήσει το σύστημα δικαστικού ελέγχου που προβλέπουν οι Συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων περί παραδεκτού των ενδίκων βοηθημάτων που ασκούνται απευθείας ενώπιον των δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, οι αρχές της δοτής αρμοδιότητας και της θεσμικής ισορροπίας εφαρμόζονται και στον τομέα της ΚΕΠΠΑ. Ως εκ τούτου, το ότι οι πράξεις ή οι παραλείψεις οι οποίες αποτελούν αντικείμενο αγωγής ιδιώτη προσβάλλουν τα θεμελιώδη δικαιώματά του δεν αρκεί απ' εαυτού για να κρίνει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ότι είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της αγωγής. Δεύτερον, το Δικαστήριο οφείλει βεβαίως να μεριμνά ώστε η εκ μέρους του ερμηνεία του άρθρου 47 του Χάρτη, του οποίου το πρώτο και το δεύτερο εδάφιο αντιστοιχούν στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και στο άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, να διασφαλίζει επίπεδο προστασίας σύμφωνο με εκείνο που κατοχυρώνεται στις εν λόγω διατάξεις της ΕΣΔΑ, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ωστόσο, αφενός, το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ δεν είναι απόλυτο και μπορεί να υπόκειται σε θεμιτούς περιορισμούς. Αφετέρου, ούτε η προστασία που παρέχει το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται την ύπαρξη στο εσωτερικό δίκαιο ενδίκου βοηθήματος που να καθιστά δυνατή την επίκληση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών της ΕΣΔΑ, μπορεί να θεωρηθεί απόλυτη, δεδομένου ότι το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η προβαλλόμενη παράβαση ή η κατηγορία των προβαλλόμενων παραβάσεων μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμό των πιθανών ενδίκων βοηθημάτων.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, κατ' ουσίαν, ότι ούτε, αφενός, το άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ ⁴¹⁰, ούτε, αφετέρου, η επίκληση προσβολών θεμελιωδών δικαιωμάτων δικαιολογούσαν, απ' εαυτών, το να κρίνει εαυτό αρμόδιο να επιληφθεί της αγωγής των ΚΣ και ΚΔ. Επιπλέον, το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΣΕΕ, το οποίο προβλέπει την προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι έχει ως αποτέλεσμα την επέκταση των αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, καθώς οι σχετικοί με την προσχώρηση κανόνες ορίζουν ότι η συμφωνία προσχώρησης δεν επηρεάζει τις αρμοδιότητες της Ένωσης και τις αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων της.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά ειδικότερα την εφαρμογή του άρθρου 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και του άρθρου 275 ΣΛΕΕ στις αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης, οι οποίες διέπονται από τα άρθρα 268 και 340 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ούτε ο αποκλειστικός χαρακτήρας της αρμοδιότητας που απονέμεται στο Δικαστήριο ούτε η αυτοτέλεια του συγκεκριμένου εννόμου βοηθήματος μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση των ορίων της αρμοδιότητας που απονέμουν στο Δικαστήριο οι Συνθήκες. Το άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ, τα οποία περιορίζουν την αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, πρέπει, όσον αφορά τα ένδικα βοηθήματα στον τομέα αυτόν, να θεωρούνται *leges speciales* σε σχέση με τα άρθρα 268 και 340 ΣΛΕΕ. Δεν μπορεί, επομένως, να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και το άρθρο 275 ΣΛΕΕ δεν αφορούν τις αγωγές αποζημίωσης λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης.

Κατά τρίτον και τελευταίον, το Δικαστήριο, στηριζόμενο στην απόφαση *Carvalho* κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου ⁴¹¹, με την οποία διατυπώθηκε ερμηνευτική αρχή εφαρμοστέα στο σύνολο των ενδίκων βοηθημάτων που προβλέπονται από τις Συνθήκες, επιβεβαιώνει επίσης την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία των διατάξεων των Συνθηκών σχετικά με την αρμοδιότητα των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης υπό το πρίσμα του θεμελιώδους δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία κατά την έννοια ότι το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να έχει

⁴¹⁰ Ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, καθώς και του άρθρου 2, του άρθρου 3, παράγραφος 5, και των άρθρων 6, 19, 21 και 23 ΣΕΕ

⁴¹¹ Απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, *Carvalho* κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-565/19 P, [EU:C:2021:252](#), σκέψεις 69 και 78).

ως αποτέλεσμα να καθίστανται ανεφάρμοστες οι προϋποθέσεις που ρητώς προβλέπει η Συνθήκη ΛΕΕ

Επί της συνδέσεως των επίμαχων πράξεων και παραλείψεων με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ και αφορούν τη χάραξη και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά την εξέταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποφαινεται επί ενδίκου βοηθήματος με αντικείμενο πράξεις ή παραλείψεις που εμπίπτουν στην ΚΕΠΠΑ, πρέπει να εξακριβώνεται, πρώτον, αν η επίμαχη κατάσταση εμπίπτει σε κάποια από τις περιπτώσεις του άρθρου 24, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και του άρθρου 275, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ως προς τις οποίες η αρμοδιότητα αυτή γίνεται ρητώς δεκτή ⁴¹². Εάν δεν συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις αυτές, πρέπει, εν συνεχεία, να εκτιμηθεί αν η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να θεμελιωθεί στο ότι οι επίμαχες πράξεις και παραλείψεις δεν συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, και ιδίως της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας (ΚΠΑΑ) ⁴¹³. Επομένως, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ έχει αρμοδιότητα να κρίνει τη νομιμότητα πράξεων ή παραλείψεων που δεν συνδέονται άμεσα με αυτές τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές ή να προβαίνει στην ερμηνεία τους, δεν έχει, αντιθέτως, τέτοια αρμοδιότητα, αν πρόκειται για πράξεις ή παραλείψεις που συνδέονται άμεσα με τις εν λόγω επιλογές ⁴¹⁴.

Συναφώς, το Δικαστήριο εξετάζει την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου ⁴¹⁵, προβαίνοντας σε ανάλυση καθεμιάς από τις πράξεις και τις παραλείψεις που εμπίπτουν στην ΚΕΠΠΑ, και ιδίως στην ΚΠΑΑ, τις οποίες αφορά η αγωγή των ΚΣ και ΚΔ ⁴¹⁶.

⁴¹² Αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft (C-72/15, [EU:C:2017:236](#), σκέψη 60), και της 6ης Οκτωβρίου 2020, Bank Refah Kargaran κατά Συμβουλίου (C-134/19 P, [EU:C:2020:793](#), σκέψη 27).

⁴¹³ Τούτο προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου που απορρέει από τη σκέψη 49 της αποφάσεως της 12ης Νοεμβρίου 2015, Elitaliana κατά Eulex Κοσσυφοπέδιο (C-439/13 P, [EU:C:2015:753](#)), τη σκέψη 55 της αποφάσεως της 19ης Ιουλίου 2016, Η κατά Συμβουλίου κ.λπ. (C-455/14 P, [EU:C:2016:569](#)), καθώς και από τη σκέψη 66 της αποφάσεως της 25ης Ιουνίου 2020, EUSC κατά ΚΕ (C-14/19 P, [EU:C:2020:492](#)).

⁴¹⁴ Επομένως, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τη νομιμότητα ή να ερμηνεύει πράξεις ή παραλείψεις που συνδέονται άμεσα με τη χάραξη, την εφαρμογή και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ, και ιδίως της ΚΠΑΑ, ήτοι, ειδικότερα, τον προσδιορισμό των στρατηγικών συμφερόντων της Ένωσης καθώς και τον καθορισμό τόσο των δράσεων που πρέπει να αναλάβει και των θέσεων που πρέπει να λάβει η Ένωση όσο και των γενικών προσανατολισμών της ΚΕΠΠΑ, κατά την έννοια των άρθρων 24 έως 26, 28, 29, 37, 38, 42 και 43 ΣΕΕ.

⁴¹⁵ Η κρίση αυτή παρατίθενται στις σκέψεις 28 έως 39 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

⁴¹⁶ Προς τούτο, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι ο σκοπός της ασφάλειας δικαίου επιβάλλει να μην είναι ο δικαστής της Ένωσης υποχρεωμένος να προβεί σε εξέταση της υπόθεσης επί της ουσίας προκειμένου να θεμελιώσει την αρμοδιότητά του.

Εν προκειμένω, κατά πρώτον, από την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η αγωγή των KS και KD δεν ενέπιπτε στις περιπτώσεις για τις οποίες οι διατάξεις των Συνθηκών προβλέπουν ρητώς ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αρμοδιότητα στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, πράγμα το οποίο δεν αμφισβητείται κατ' αναίρεση. Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι πράξεις και οι παραλείψεις τις οποίες αφορά η αγωγή⁴¹⁷ συνδέονται άμεσα με την πολιτική αυτή, λαμβανομένης υπόψη της πολιτικής και στρατηγικής φύσεώς τους, καθώς και της σχέσεώς τους με τη χάραξη και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ, για τον λόγο δε αυτόν έκρινε εαυτό αναρμόδιο να επιληφθεί της ως άνω αγωγής.

Συναφώς, το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι τα μέσα που τίθενται στη διάθεση μιας αποστολής ΚΕΠΠΑ, και ιδίως μιας αποστολής ΚΠΑΑ, συνδέονται άμεσα, όπως ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ.

Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η προβαλλόμενη έλλειψη επαρκούς προσωπικού εμπίπτει στα ζητήματα πολιτικής ή στρατηγικής φύσεως που σχετίζονται με τη χάραξη και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ. Πράγματι, η ικανότητα της αποστολής Eulex Κοσσυφοπέδιο να απασχολεί προσωπικό⁴¹⁸ συνιστά πράξη καθημερινής διαχειρίσεως εντασσόμενη στο πλαίσιο της εκτελέσεως της εντολής της εν λόγω αποστολής. Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις που λαμβάνει η Eulex Κοσσυφοπέδιο όσον αφορά την επιλογή του προσωπικού που απασχολεί δεν συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές στις οποίες προβαίνει η αποστολή στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ.

Δεύτερον, το Δικαστήριο καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα περί πλάνης περί το δίκαιο εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου όσον αφορά την απουσία διατάξεων που να προβλέπουν δικαστική αρωγή στο πλαίσιο των διαδικασιών ενώπιον της επιτροπής ελέγχου. Συγκεκριμένα, το τμήμα αυτό της αγωγής των KS και KD αφορά τους διαδικαστικούς κανόνες της επιτροπής αυτής, οι οποίοι δεν συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ.

Ομοίως, όσον αφορά την έλλειψη εκτελεστικών εξουσιών της επιτροπής ελέγχου ή την απουσία ενδίκων βοηθημάτων για τις προσβολές που διαπιστώνονται από την επιτροπή, το Δικαστήριο,

⁴¹⁷ Οι εν λόγω πράξεις και παραλείψεις παρατίθενται στη σκέψη 20 της απόφασης. Πρόκειται, κατ' ουσίαν, για:

- μη διεξαγωγή κατάλληλων ερευνών σχετικά με την εξαφάνιση και τη δολοφονία μελών των οικογενειών των KS και KD, λόγω ελλείψεως αναγκαίων πόρων και επαρκούς προσωπικού της αποστολής αυτής για την άσκηση της εκτελεστικής εντολής της,
- απουσία διατάξεων που να προβλέπουν νομική βοήθεια υπέρ των επιλέξιμων διαδίκων στο πλαίσιο των διαδικασιών που διεξάγονται ενώπιον της επιτροπής ελέγχου και λόγω της συστάσεως της εν λόγω επιτροπής χωρίς εξουσία εκτελέσεως των αποφάσεών της και χωρίς δυνατότητα παροχής έννομης προστασίας για τις διαπιστωθείσες παραβάσεις,
- μη λήψη διορθωτικών μέτρων για την αντιμετώπιση, εν όλω ή εν μέρει, των παραβάσεων που αναφέρονται στην πρώτη και στη δεύτερη αιτίαση, παρά το γεγονός ότι τα πορίσματα της επιτροπής ελέγχου γνωστοποιήθηκαν στην Ένωση από τον αρχηγό της Eulex Κοσσυφοπέδιο,
- αθέμιτη άσκηση ή κατάχρηση της εκτελεστικής εξουσίας στην οποίαν υπέπεσαν το Συμβούλιο και η ΕΥΕΔ, καθόσον δήλωσαν ότι η Eulex Κοσσυφοπέδιο είχε καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να διερευνήσει την απαγωγή και την πιθανή δολοφονία του συζύγου της KS και τις δολοφονίες του συζύγου και του υιού της KD,
- κατάχρηση ή μη προσήκουσα άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας λόγω της ανακλήσεως της εκτελεστικής εντολής της Eulex Κοσσυφοπέδιο με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2018/856 του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2018, για την τροποποίηση της κοινής δράσης 2008/124/ΚΕΠΠΑ σχετικά με την αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιβολή του κράτους δικαίου στο Κοσσυφοπέδιο (ΕΕ 2018, L 146, σ. 5), ενώ εξακολουθούσαν οι παραβάσεις που μνημονεύονται στην πρώτη και στη δεύτερη αιτίαση,
- αθέμιτη άσκηση ή κατάχρηση της εκτελεστικής ή δημόσιας εξουσίας καθόσον δεν ελήφθη μέριμνα ώστε η υπόθεση της KD, η οποία αφορούσε έγκλημα πολέμου, να αποτελέσει αντικείμενο σοβαρής νομικής εξέτασης εκ μέρους της Eulex Κοσσυφοπέδιο ή/και της ειδικής εισαγγελίας που είναι αρμόδια για τη διενέργεια ερευνών και την άσκηση διώξεων ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου για το Κόσοβο.

⁴¹⁸ Η ικανότητα αυτή προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 15α της κοινής δράσης 2008/124, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2014/349/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2014 (ΕΕ 2014, L 174, σ. 42).

στηριζόμενο στους σκοπούς που υπαγόρευαν την ίδρυση της αποστολής Eulex Κοσσυφοπέδιο ⁴¹⁹, επισημαίνει ότι η απόφαση περί υπαγωγής ή μη των πράξεων και των παραλείψεων της αποστολής αυτής σε μηχανισμό ελέγχου δεν συνδέεται άμεσα με πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές σχετικές με την εν λόγω αποστολή, αλλά αποκλειστικώς με μια πτυχή της διοικητικής διαχείρισής της.

Τρίτον, το Δικαστήριο επισημαίνεται ότι τόσο η έλλειψη διορθωτικών μέτρων ικανών να θεραπεύσουν τις διαπιστωθείσες από την επιτροπή ελέγχου προσβολές θεμελιωδών δικαιωμάτων όσο και η μη διενέργεια σοβαρής νομικής εξετάσεως επί της υποθέσεως αυτής αφορούν τη μη λήψη ατομικών μέτρων για κάθε μία από τις περιπτώσεις της KS και της KD και δεν συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ. Το ίδιο ισχύει και για τον ισχυρισμό του Συμβουλίου και της ΕΥΕΔ ότι η αποστολή αυτή είχε καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για τη διερεύνηση των επίμαχων εγκλημάτων. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και όσον αφορά τις πτυχές αυτές της αγωγής.

Αντιθέτως, τέταρτον, η απόφαση περί ανακλήσεως της εκτελεστικής εντολής μιας αποστολής ΚΕΠΠΑ, και ιδίως μιας αποστολής ΚΠΑΑ, συνδέεται άμεσα με πολιτικές ή στρατηγικές επιλογές στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, κατά την έννοια του άρθρου 28, παράγραφος 1, και του άρθρου 43 παράγραφος 2, ΣΕΕ. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι δεν είχε αρμοδιότητα να αποφανθεί επί των αιτιάσεων σχετικά με την ανάκληση της εκτελεστικής εντολής της Eulex Κοσσυφοπέδιο με την απόφαση 2018/856 ⁴²⁰.

Επί της αγωγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο, διαπιστώνοντας ότι δεν διαθέτει τα αναγκαία στοιχεία για να αποφανθεί οριστικώς επί των ενστάσεων απαραδέκτου που προέβαλαν το Συμβούλιο, η Επιτροπή και η ΕΥΕΔ ούτε επί του βασίμου της αγωγής τω KS και KD, αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του παραδεκτού και, ενδεχομένως, επί της ουσίας της αγωγής, καθώς και επί του αιτήματος προσβάσεως στο OPLAN της Eulex Κοσσυφοπέδιο.

⁴¹⁹ Βλ. άρθρα 1 και 2 της κοινής δράσης 2008/124.

⁴²⁰ Με την απόφαση αυτή καταργήθηκε η υποχρέωση της αποστολής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3, στοιχείο δ', της κοινής δράσεως 2008/124, να μεριμνά ώστε «ορισμένα εγκλήματα να ερευνώνται, [να] διώκονται, [να] δικάζονται και οι σχετικές αποφάσεις [να] εκτελούνται».

Κεφάλαιο 2 – Το Γενικό Δικαστήριο

I. Μέσα ένδικης προστασίας βάσει του δικαίου της Ένωσης

1. Προσφυγές ακυρώσεως

Διάταξη της 4ης Ιουνίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Medel κ.λπ. κατά Συμβουλίου (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-530/22 έως T-533/22, [EU:T:2024:363](#))

«Προσφυγή ακυρώσεως – Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου – Εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2022, για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Πολωνίας – Πράξη που δεν αφορά άμεσα τον προσφεύγοντα – Απαράδεκτο»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει ως απαράδεκτες τις προσφυγές που άσκησαν τέσσερις ενώσεις δικαστών ⁴²¹ με αίτημα την ακύρωση της εκτελεστικής απόφασης του Συμβουλίου για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Δημοκρατίας της Πολωνίας ⁴²².

Οι προσφεύγουσες αποτελούν αντιπροσωπευτικές ενώσεις δικαστών σε διεθνές επίπεδο των οποίων τα μέλη είναι, κατά κανόνα, εθνικές επαγγελματικές ενώσεις, συμπεριλαμβανομένων των πολωνικών ενώσεων δικαστών.

Στις 12 Φεβρουαρίου 2021 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσαν τον κανονισμό 2021/241 για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (στο εξής: μηχανισμός) ⁴²³. Δυνάμει του μηχανισμού μπορούν να χορηγούνται κονδύλια στα κράτη μέλη, με τη μορφή χρηματοδοτικής συνεισφοράς, η οποία συνίσταται σε μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη ή με τη μορφή δανείου.

Με την προσβαλλόμενη απόφαση, το Συμβούλιο ενέκρινε την αξιολόγηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Δημοκρατίας της Πολωνίας και καθόρισε, στο παράρτημα, τα ορόσημα και τους στόχους που έπρεπε να επιτευχθούν από το συγκεκριμένο κράτος μέλος για την αποδέσμευση της χρηματοδοτικής συνεισφοράς που τέθηκε στη διάθεσή του με την προσβαλλόμενη απόφαση. Το πρώτο τμήμα του παραρτήματος αυτού περιέχει, μεταξύ άλλων, τα μέτρα σχετικά με τη μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης στην Πολωνία τα οποία εξειδικεύονται στα ορόσημα F1G, F2G και

⁴²¹ Magistrats européens pour la démocratie et les libertés (Medel) στην υπόθεση T-530/22, International Association of Judges (IAJ) στην υπόθεση T-531/22, Association of European Administrative Judges (AEAJ) στην υπόθεση T-532/22 και Stichting Rechten voor Rechten στην υπόθεση T-533/22.

⁴²² Εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2022, για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Δημοκρατίας της Πολωνίας, όπως τροποποιήθηκε με την εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου της 8ης Δεκεμβρίου 2023 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁴²³ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Φεβρουαρίου 2021, για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΕΕ 2021, L 57, σ. 17).

F3G⁴²⁴. Οι προσφεύγουσες προσέβαλαν την προσβαλλόμενη απόφαση υποστηρίζοντας ότι τα ορόσημα αυτά δεν είναι συμβατά με το δίκαιο της Ένωσης.

Με τη διάταξή του, το Γενικό Δικαστήριο δέχεται την ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε το Συμβούλιο, δυνάμει του άρθρου 130, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του, και, ως εκ τούτου, απορρίπτει τις προσφυγές των προσφευγουσών.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο μέτρο που η προσβαλλόμενη απόφαση απευθύνεται στη Δημοκρατία της Πολωνίας, το παραδεκτό των προσφυγών πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του δεύτερου και του τρίτου σκέλους της περιόδου του τετάρτου εδαφίου του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με τα οποία απαιτείται η συνδρομή της προϋπόθεσης του άμεσου επηρεασμού⁴²⁵.

Το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει, κατ' αρχάς, το παραδεκτό των προσφυγών που άσκησαν οι προσφεύγουσες ιδίω ονόματι.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι καμία νομική διάταξη που αφορά τον μηχανισμό δεν τους παρέχει τη δικονομική αυτή δυνατότητα. Ομοίως, το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες παρεμβαίνουν στα θεσμικά όργανα της Ένωσης ως τακτικοί συνομιλητές τους επί του ζητήματος της δικαστικής ανεξαρτησίας δεν θεμελιώνει την ενεργητική νομιμοποίησή τους.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει το παραδεκτό των προσφυγών που άσκησαν οι προσφεύγουσες εξ ονόματος των μελών τους των οποίων τα συμφέροντα προασπίζονται.

Συναφώς, οι προσφεύγουσες διακρίνουν τρεις ομάδες δικαστών, μεταξύ των οποίων, ιδίως, τους Πολωνούς δικαστές σε βάρος των οποίων έχουν εκδοθεί αποφάσεις του πειθαρχικού τμήματος και τους οποίους αφορά άμεσα, κατά την άποψη των προσφευγουσών, η προβλεπόμενη στα ορόσημα F2G και F3G διαδικασία επανεξέτασης, το σύνολο των Πολωνών δικαστών τους οποίους αφορούν άμεσα η εν λόγω διαδικασία επανεξέτασης και το ορόσημο F1G και το σύνολο των λοιπών Ευρωπαίων δικαστών τους οποίους επίσης αφορούν άμεσα τα ορόσημα αυτά.

Όσον αφορά τους δικαστές της πρώτης ομάδας, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει, κατά πρώτον, την ουσία της προσβαλλόμενης αποφάσεως, εκτιμώμενης με γνώμονα το περιεχόμενό της καθώς και το πλαίσιο της.

Διαπιστώνει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εξαρτά την εκταμίευση της χρηματοδοτικής συνεισφοράς από την τήρηση προϋποθέσεων, ήτοι, την υλοποίηση των σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που αξιολογούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εγκρίνονται από το Συμβούλιο, συμπεριλαμβανομένης της επίτευξης των οροσήμων και στόχων που αποτελούν μέτρα της προόδου που επιτελείται για την υλοποίηση μεταρρύθμισης. Έχοντας χαρακτηρίσει δημοσιονομικής αιρεσιμότητας καθόσον η επίτευξή τους αποτελεί προϋπόθεση χρηματοδότησης στο πλαίσιο του μηχανισμού, τα ορόσημα F1G, F2G και F3G αποτυπώνουν τη σύνδεση μεταξύ του

⁴²⁴ Τα αναφερόμενα ορόσημα, τα οποία αποτελούν μέτρα της προόδου που επιτελείται για την υλοποίηση μεταρρύθμισης, επιτάσσουν την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των Πολωνών δικαστών (ορόσημο F1G), τη διασφάλιση της πρόσβασης των δικαστών, σε βάρος των οποίων έχουν εκδοθεί αποφάσεις του Izba Dyscyplinarna (πειθαρχικού τμήματος) του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου, Πολωνία) (στο εξής: πειθαρχικό τμήμα), σε διαδικασία επανεξέτασης των αποφάσεων του εν λόγω τμήματος που τους αφορούν (ορόσημο F2G) και τη μέριμνα ώστε οι διαδικασίες επανεξέτασης του οροσήμου F2G να περατωθούν, κατ' αρχήν, σύμφωνα με το ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα, κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2023 (ορόσημο F3G).

⁴²⁵ Κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί, υπό τις προϋποθέσεις του πρώτου και του δεύτερου εδαφίου, να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή που το αφορούν άμεσα και ατομικά, καθώς και κατά των κανονιστικών πράξεων που το αφορούν άμεσα και για την εφαρμογή των οποίων δεν απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα.

σεβασμού της αξίας του κράτους δικαίου, αφενός, και της ορθής εκτέλεσης του προϋπολογισμού της Ένωσης, σύμφωνα με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, καθώς και της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, αφετέρου.

Ωστόσο, με τον καθορισμό των εν λόγω οροσήμων, το Συμβούλιο δεν επιδίωκε να αντικαταστήσει τους κανόνες σχετικά με την αξία του κράτους δικαίου ή με την αποτελεσματική δικαστική προστασία, όπως αυτοί έχουν αποσαφηνιστεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Επομένως, καθορίζοντας τα ορόσημα αυτά, το Συμβούλιο δεν είχε ως σκοπό να επιτρέψει στη Δημοκρατία της Πολωνίας να μη συμμορφώνεται προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τις οποίες διαπιστώνεται η μη συμμόρφωσή της προς την αξία του κράτους δικαίου ή την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει, κατά δεύτερον, το ζήτημα αν η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά άμεσα τους δικαστές της πρώτης ομάδας με γνώμονα το ορόσημο F2G. Επισημαίνει δε ότι, προκειμένου η εν λόγω απόφαση να αφορά άμεσα τους δικαστές σε βάρος των οποίων έχουν εκδοθεί αποφάσεις του πειθαρχικού τμήματος πρέπει να υφίσταται άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της προσβαλλόμενης απόφασης και των αποτελεσμάτων της επί των δικαστών αυτών.

Συναφώς, το ορόσημο F2G θέτει μόνο μια προϋπόθεση την οποία πρέπει να τηρήσει η Δημοκρατία της Πολωνίας προκειμένου να μπορέσει να τύχει χρηματοδότησης. Η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είχε ως αποτέλεσμα την υπαγωγή των δικαστών τους οποίους αφορούν οι αποφάσεις του πειθαρχικού τμήματος στις προϋποθέσεις που προέβλεπε, ούτε κατέστησε συγκεκριμένο κανόνα άμεσα εφαρμοστέο στην περίπτωση τους. Ως εκ τούτου, η απόφαση αυτή, προβλέποντας το ορόσημο F2G, δεν επέβαλε, κατά τρόπο οριστικό, συγκεκριμένες υποχρεώσεις στις σχέσεις της Δημοκρατίας της Πολωνίας με τους δικαστές τους οποίους αφορούν οι αποφάσεις του πειθαρχικού τμήματος και δεν υφίσταται άμεσος σύνδεσμος.

Κατά συνέπεια, ακόμη και μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, η κατάσταση των δικαστών τους οποίους αφορούν οι αποφάσεις του πειθαρχικού τμήματος εξακολουθεί να διέπεται από τις εφαρμοστέες στην εν λόγω κατάσταση σχετικές διατάξεις του πολωνικού δικαίου καθώς και από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς το ορόσημο F2G που καθορίζεται στην απόφαση αυτή να μεταβάλλει άμεσα τη νομική κατάσταση των δικαστών αυτών, υπό την έννοια που απαιτείται από το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Όσον αφορά τους δικαστές της δεύτερης ομάδας, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν την ύπαρξη αρκούντως στενού συνδέσμου μεταξύ της κατάστασης όλων των Πολωνών δικαστών και του οροσήμου F1G. Σε σχέση με τους δικαστές της τρίτης ομάδας, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, επίσης, το επιχείρημα των προσφευγουσών με το οποίο προβάλλεται ότι τα ορόσημα F1G, F2G και F3G αφορούν άμεσα το σύνολο των λοιπών Ευρωπαίων δικαστών.

Επομένως, δεδομένου ότι οι δικαστές των οποίων τα συμφέροντα προασπίζονται οι προσφεύγουσες δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά, οι ίδιοι, να ασκήσουν παραδεκτώς προσφυγή, ούτε οι προσφεύγουσες πληρούν τις προϋποθέσεις για να είναι παραδεκτές οι προσφυγές τους.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το επιχείρημα των προσφευγουσών περί αμβλύνσεως των προϋποθέσεων παραδεκτού. Συγκεκριμένα, μια τέτοια αμβλυνση θα αντέβαινε τόσο στο άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ όσο και στη νομολογία του Δικαστηρίου. Οι προβαλλόμενες από τις προσφεύγουσες συστημικές πλημμέλειες του δικαστικού συστήματος στην Πολωνία δεν μπορούν να δικαιολογήσουν, εν πάση περιπτώσει, τη μη εφαρμογή από το Γενικό Δικαστήριο της προϋπόθεσης του άμεσου επηρεασμού η οποία εφαρμόζεται επί των προσφυγών που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η ως άνω διαπίστωση δεν θίγει την υποχρέωση που υπέχει η Δημοκρατία της Πολωνίας, σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 266 ΣΛΕΕ, να αίρει το συντομότερο δυνατόν τις παραβάσεις που διαπιστώνονται από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την κρίση που διέρχεται το κράτος δικαίου. Η απόφαση αυτή ομοίως δεν θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της Ένωσης να ασκούν προσφυγή κατά όλων των διατάξεων που θεσπίζονται από τα θεσμικά όργανα, τα όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης οι οποίες αποσκοπούν στην παραγωγή δεσμευτικών εννόμων αποτελεσμάτων, ούτε τις ενέργειες της Επιτροπής που σκοπούν στη διασφάλιση της εκπλήρωσης των απαιτήσεων που απορρέουν από τους κανόνες της Ένωσης σχετικά με το κράτος δικαίου.

2. Αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης

Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2024, Keserű Művek κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-519/23, [EU:T:2024:733](#))

«Εξωσυμβατική ευθύνη – Έλεγχος της απόκτησης και της κατοχής όπλων – Εκτελεστική οδηγία (ΕΕ) 2019/69 – Αιτιώδης συνάφεια – Έννοια του “πυροβόλου όπλου” – Έννοια των “όπλων συναγερμού και σηματοδοσίας”»

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν αγωγής αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης βάσει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ και του άρθρου 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, την οποία απορρίπτει καθόσον δεν πληρούται η προϋπόθεση σχετικά με την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας, αποφαίνεται επί του καινοφανούς ζητήματος αν όπλα που χρησιμοποιούν καύσιμη εκρηκτική ύλη για την εκτόξευση βλημάτων από καουτσούκ ανήκουν στην κατηγορία των πυροβόλων όπλων, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, και αν οι κάτοχοί τους πρέπει, ως εκ τούτου, να υπαχθούν σε καθεστώς αδειοδοτήσεως ή δηλώσεως.

Η ενάγουσα, Keserű Művek Fegyvergyár Kft., είναι εταιρία εγκατεστημένη στην Ουγγαρία και δραστηριοποιείται στην κατασκευή και εμπορία όπλων. Δηλώνει ότι διαθέτει αποκλειστικά δικαιώματα κατασκευής και διαθέσεως στο εμπόριο ενός μοντέλου όπλου με το οποίο μπορούν να εκτοξεύονται βολίδες από καουτσούκ (στο εξής: όπλο Keserű). Κατόπιν της μεταφοράς, από την Ουγγαρία, της εκτελεστικής οδηγίας 2019/69⁴²⁶ στην εσωτερική της έννομη τάξη, η ενάγουσα, εκτιμώντας ότι η συγκεκριμένη οδηγία της προξένησε ζημία, καθόσον είχε ως συνέπεια να επιτρέπεται η πώληση του όπλου Keserű μόνο στα πρόσωπα που διέθεταν άδεια οπλοκατοχής, άσκησε την εν λόγω αγωγή.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Το Γενικό Δικαστήριο, αφού υπενθύμισε ότι, κατά πάγια νομολογία, η στοιχειοθέτηση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης εξαρτάται από τη συνδρομή ενός συνόλου σωρευτικών προϋποθέσεων, συγκεκριμένα δε την ύπαρξη κατάφωρης παράβασης κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, το υποστατό της ζημίας και την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παράβασης της υποχρέωσης που υπέχει το όργανο που εξέδωσε την πράξη και της ζημίας που υπέστησαν οι ζημιωθέντες, εξετάζει κατ' αρχάς την προϋπόθεση σχετικά με την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας.

⁴²⁶ Εκτελεστική οδηγία (ΕΕ) 2019/69 της Επιτροπής, της 16ης Ιανουαρίου 2019, για τη θέσπιση τεχνικών προδιαγραφών για τα όπλα συναγερμού και σηματοδοσίας δυνάμει της οδηγίας 91/477/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων (ΕΕ 2019, L 15, σ. 22).

Προς τούτο, επισημαίνει ότι η εκτελεστική οδηγία 2019/69 έχει ως αντικείμενο τη θέσπιση τεχνικών προδιαγραφών για τα όπλα συναγερμού και σηματοδοσίας⁴²⁷. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο εξακριβώνει κατ' αρχάς εάν όπλο το οποίο φέρει τα χαρακτηριστικά του όπλου Keserű μπορεί να χαρακτηριστεί ως «όπλο συναγερμού και σηματοδοσίας» κατά την έννοια της οδηγίας 2021/555 και εάν, κατά συνέπεια, η εκτελεστική οδηγία 2019/69, η οποία, κατά την ενάγουσα, αποτελεί την αιτία της ζημίας της, θα έπρεπε να προβλέπει εξαίρεση για τον τύπο των όπλων που φέρουν παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνα του όπλου Keserű.

Η έννοια του «πυροβόλου όπλου»⁴²⁸ καταλαμβάνει οποιοδήποτε φορητό όπλο με κάννη το οποίο εκτοξεύει βολίδα ή βλήμα μέσω της ενέργειας εκρηκτικής ύλης. Δεν περιλαμβάνονται στον ορισμό του «πυροβόλου όπλου»⁴²⁹ τα αντικείμενα τα οποία ανταποκρίνονται στον εν λόγω ορισμό αλλά τα οποία έχουν σχεδιαστεί για να δίνουν σήμα συναγερμού, για σηματοδοσία, για διάσωση, για σφαγή ζώων ή για αλιεία με καμάκι, ή για βιομηχανικούς ή τεχνικούς σκοπούς, υπό τον όρο ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο για αυτόν τον συγκεκριμένο σκοπό.

Η δε έννοια των «όπλων που χρησιμοποιούνται για να δίνουν σήμα συναγερμού και για σηματοδοσία»⁴³⁰ παραπέμπει στις «συσκευές οι οποίες είναι σχεδιασμένες ώστε να δέχονται και να πυροδοτούν μόνο αβολίδωτα φυσίγγια, ερεθιστικές ουσίες, άλλες ενεργές ουσίες ή πυροτεχνικά βλήματα σηματοδοσίας, και οι οποίες δεν είναι δυνατόν να μετατραπούν ώστε να εκτοξεύουν βολίδα ή βλήμα μέσω της ενέργειας εκρηκτικής ύλης».

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το όπλο Keserű είναι φορητό όπλο με κάννη το οποίο εκτοξεύει «βολίδες», εν προκειμένω από καουτσούκ, μέσω της ενέργειας εκρηκτικής ύλης και ότι, ως εκ τούτου, πρέπει να χαρακτηριστεί ως «πυροβόλο όπλο». Συνακόλουθα, το γεγονός και μόνον ότι το εν λόγω όπλο είναι σχεδιασμένο να εκτοξεύει βολίδες από καουτσούκ μέσω της ενέργειας εκρηκτικής ύλης αρκεί για να χαρακτηριστεί ως «πυροβόλο όπλο».

Περαιτέρω, το όπλο Keserű δεν εμπίπτει ούτε στην κατηγορία όπλων που μνημονεύεται στο σημείο III, στοιχείο α', του παραρτήματος I της οδηγίας 2021/555, τα οποία δεν περιλαμβάνονται στον ορισμό του «πυροβόλου όπλου». Συγκεκριμένα, το όπλο αυτό δεν έχει σχεδιαστεί για να δίνει σήμα συναγερμού ή για σηματοδοσία και, επομένως, δεν πληροί την προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για αυτόν τον συγκεκριμένο σκοπό. Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποθεθεί ότι το εν λόγω όπλο έχει σχεδιαστεί για να δίνει σήμα συναγερμού, γεγονός παραμένει ότι μπορεί επίσης να εκτοξεύει βολίδες από καουτσούκ, μια τέτοια δε χρήση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρήση αποκλειστικά για να δίνεται σήμα συναγερμού. Τέλος, το γεγονός ότι το όπλο αυτό έχει σχεδιαστεί ως μη θανατηφόρο όπλο δεν αποτελεί κρίσιμο κριτήριο προκειμένου να διαπιστωθεί εάν πρόκειται για «πυροβόλο όπλο».

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι το όπλο Keserű δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «όπλο που χρησιμοποιείται για να δίνει σήμα συναγερμού και για σηματοδοσία» κατά την έννοια της οδηγίας 2021/555 και ότι, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εκτελεστικής οδηγίας 2019/69. Ως εκ τούτου, η εκτελεστική οδηγία 2019/69 δεν μπορούσε να προξενήσει στην ενάγουσα τη ζημία που αυτή επικαλείται.

Το Γενικό Δικαστήριο συμπεραίνει ότι δεν πληρούνται η προϋπόθεση σχετικά με την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της προσαπτόμενης συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης ζημίας.

⁴²⁷ Βάσει της οδηγίας 91/477/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1991, σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων (ΕΕ 1991, L 256, σ. 51), η οποία καταργήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2021/555 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Μαρτίου 2021, σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων (ΕΕ 2021, L 115, σ. 1).

⁴²⁸ Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, σημείο 1, της οδηγίας 2021/555.

⁴²⁹ Σύμφωνα με το σημείο III, στοιχείο α', του παραρτήματος I της οδηγίας 2021/555.

⁴³⁰ Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, σημείο 4, της οδηγίας 2021/555.

II. Θεσμικό δίκαιο: δραστηριότητα η οποία είναι ασυμβίβαστη με τα καθήκοντα

Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024, CQ κατά Ελεγκτικού Συνεδρίου (T-386/19, [EU:T:2024:613](#))

«Θεσμικό δίκαιο – Μέλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου – Δραστηριότητα η οποία είναι ασυμβίβαστη με τα καθήκοντα του μέλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου – Έξοδα που θεωρούνται αχρεωστήτως καταβληθέντα – Απόφαση είσπραξης – Απόφαση του Δικαστηρίου επί της παράβασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη θέση του μέλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου – Νομότυπο της έρευνας και της τελικής έκθεσης της OLAF – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Προθεσμία παραγραφής – Άρθρο 98, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 – Δικαιολογημένη εμπιστοσύνη – Πλάνη εκτιμήσεως – Εξωσυμβατική ευθύνη – Ηθική βλάβη»

Δικάζον σε πενταμελή σύνθεση, το Γενικό Δικαστήριο αποφαίνεται, για πρώτη φορά, επί των οικονομικών συνεπειών των παρατυπιών που προσήφθησαν σε πρόσωπο που κατείχε υψηλό αξίωμα σε θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη θέση του, κατόπιν της αποφάσεως του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση των εν λόγω υποχρεώσεων.

Ο προσφεύγων-ενάγων, CQ, ήταν μέλος του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου, ολοκληρώνοντας δύο θητείες. Υπό την ιδιότητα αυτή, ο CQ επωφελήθηκε, μεταξύ άλλων, της επιστροφής διαφόρων εξόδων, της χρήσης υπηρεσιακού αυτοκινήτου και της χρήσης υπηρεσιών οδηγού.

Κατά τη διάρκεια της θητείας του CQ, περιήλθαν στο Ελεγκτικό Συνέδριο πληροφορίες σχετικά με πλείονες σοβαρές παρατυπίες καταλογιζόμενες στον προσφεύγοντα-ενάγοντα.

Εν συνεχεία, ο Γενικός Γραμματέας του Ελεγκτικού Συνεδρίου διαβίβασε στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) φάκελο σχετικά με τις δραστηριότητες του CQ οι οποίες είχαν προκαλέσει ενδεχομένως αδικαιολόγητες δαπάνες εις βάρος του προϋπολογισμού της Ένωσης.

Μετά τη διενέργεια έρευνας, η OLAF υπέβαλε στο Ελεγκτικό Συνέδριο την τελική έκθεσή της, με την οποία διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, κατάχρηση των πόρων του Ελεγκτικού Συνεδρίου εκ μέρους του CQ στο πλαίσιο δραστηριοτήτων ξένων προς τα καθήκοντά του.

Μετά την παραλαβή της έκθεσης της OLAF, το Ελεγκτικό Συνέδριο βεβαίωσε την απαίτηση έναντι του προσφεύγοντος-ενάγοντος και χαρακτήρισε το ποσό των 153 407,58 ευρώ ως ποσό αχρεωστήτως καταβληθέν για έξοδα αποστολών και ημερήσιες αποζημιώσεις, για έξοδα εκπροσώπησης, καθώς και για τη χρήση των υπηρεσιών οδηγών. Ως εκ τούτου, το Ελεγκτικό Συνέδριο διέταξε την είσπραξη του ως άνω ποσού (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Με την προσφυγή-αγωγή που άσκησε στις 24 Ιουνίου 2019, ο προσφεύγων-ενάγων ζητεί, αφενός, την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης και, αφετέρου, την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη ⁴³¹.

Ανεξαρτήτως της υπό κρίση προσφυγής-αγωγής, το Ελεγκτικό Συνέδριο άσκησε προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου βασισμένη στην παράβαση, εκ μέρους του CQ, των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη θέση του ως μέλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου ⁴³². Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων-ενάγων είχε όντως παραβεί τις υποχρεώσεις του και τον κήρυξε έκπτωτο των δύο τρίτων του συνταξιοδοτικού δικαιώματός του.

⁴³¹ Βάσει των άρθρων 263 και 268 ΣΛΕΕ.

⁴³² Κατά την έννοια του άρθρου 286, παράγραφος 6, ΣΛΕΕ.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Όσον αφορά το βάσιμο της προσβαλλόμενης απόφασης, κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται ότι το Ελεγκτικό Συνέδριο δεν μπορούσε να αποστείλει στον προσφεύγοντα-ενάγοντα χρεωστικό σημείωμα μετά την παρέλευση πενταετίας από τη βεβαίωση απαίτησης, λόγω της προβλεπόμενης στο άρθρο 98 του κανονισμού 2018/1046 προθεσμίας⁴³³.

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι το σημείο έναρξης της εν λόγω προθεσμίας, ήτοι το χρονικό σημείο κατά το οποίο το ενδιαφερόμενο θεσμικό όργανο είναι κατά κανόνα σε θέση να απαιτήσει την ικανοποίηση της αξίωσής του, δεν αντιστοιχεί οπωσδήποτε στο χρονικό σημείο κατά το οποίο ένα πρόσωπο, όπως ο προσφεύγων-ενάγων, ζητεί από το θεσμικό όργανο να καταβάλει ένα χρηματικό ποσό. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να αντιστοιχεί στο χρονικό σημείο κατά το οποίο η OLAF υποβάλλει έκθεση στο εν λόγω θεσμικό όργανο.

Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι οι περισσότερες απαιτήσεις, τα ποσά των οποίων το Ελεγκτικό Συνέδριο εκτιμά ότι καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στον CQ, δεν έχουν παραγραφεί, δεδομένου ότι το Ελεγκτικό Συνέδριο ήταν σε θέση να απαιτήσει την ικανοποίηση της αξίωσής του μόνον μετά την έρευνα της OLAF. Αντιθέτως, πολύ μικρός αριθμός απαιτήσεων, συνολικού ποσού 3 170,19 ευρώ, θεωρούνται ως παραγραφείσες, καθότι, εάν είχε ενεργήσει με την απαιτούμενη επιμέλεια, το Ελεγκτικό Συνέδριο θα ήταν σε θέση να απαιτήσει την ικανοποίηση της αξίωσής του από τον χρόνο της υποβολής των σχετικών αιτήσεων επιστροφής.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει τον λόγο ακυρώσεως που αφορά, κατ' ουσίαν, παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και ύπαρξη «πρόδηλων σφαλμάτων» στην προσβαλλόμενη απόφαση, όσον αφορά τον καθορισμό από το Ελεγκτικό Συνέδριο των οφειλόμενων από τον προσφεύγοντα-ενάγοντα ποσών.

Όσον αφορά την έκταση του ελέγχου του, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει εκ προοιμίου ότι, με την απόφαση Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten⁴³⁴, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι εκτιμήσεις του όσον αφορά τις παρατυπίες που προσάπτονται στον προσφεύγοντα-ενάγοντα δεν αφορούσαν τον προσδιορισμό των ποσών που αυτός θα όφειλε ενδεχομένως και, επομένως, δεν επηρέαζαν την εκτίμηση που θα πρέπει να διατυπωθεί επί της προσβαλλόμενης απόφασης στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι το αντικείμενο της προσφυγής που ασκήθηκε δυνάμει του άρθρου 286, παράγραφος 6, ΣΛΕΕ, στο πλαίσιο της οποίας το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του όσον αφορά τον προσφεύγοντα-ενάγοντα, είναι διαφορετικό από το αντικείμενο της υπό κρίση προσφυγής. Πράγματι, η πρώτη προσφυγή αφορά τη διαπίστωση παράβασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη θέση μέλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και την ενδεχόμενη επιβολή κύρωσης. Αντιθέτως, αντικείμενο της υπό κρίση προσφυγής ακυρώσεως, η οποία ασκήθηκε δυνάμει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, είναι η είσπραξη αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών και η ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης.

⁴³³ Ειδικότερα, κατά το άρθρο 98, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/ΕΕ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1): «[ο] διατάκτης αποστέλλει το χρεωστικό σημείωμα αμέσως μετά τη βεβαίωση της απαίτησης και το αργότερο εντός διαστήματος πέντε ετών από τη χρονική στιγμή κατά την οποία το θεσμικό όργανο της Ένωσης ήταν, υπό κανονικές συνθήκες, σε θέση να απαιτήσει την εξόφληση της οφειλής. Το εν λόγω διάστημα δεν ισχύει για τις περιπτώσεις στις οποίες ο αρμόδιος διατάκτης βεβαιώνει ότι, παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν από το θεσμικό όργανο της Ένωσης, η καθυστέρηση στην ανάληψη ενεργειών προκλήθηκε από πράξεις του οφειλέτη».

⁴³⁴ Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2021 (ολομέλεια), **Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten** (C-130/19, [EU:C:2021:782](#)).

Αφετέρου, υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το βάρος απόδειξης στη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και στη διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής, το βάρος απόδειξης φέρει ο προσφεύγων-ενάγων, ο οποίος πρέπει να αποδείξει, σε σχέση με κάθε αίτηση επιστροφής, ότι πραγματοποίησε τα επίμαχα έξοδα τηρουμένων των εφαρμοστέων κανόνων.

Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, με την απόφαση Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten, το Δικαστήριο έλεγξε από νομικής απόψεως καθεμία από τις δραστηριότητες του προσφεύγοντος-ενάγοντος τις οποίες το Ελεγκτικό Συνέδριο είχε κρίνει παράτυπες. Το Δικαστήριο διαπίστωσε, εν μέρει, ότι οι δραστηριότητες ήταν νομότυπες ή δεν ήταν προδήλως παράτυπες και, εν μέρει, ότι ήταν παράτυπες ή προδήλως παράτυπες.

Εντούτοις, λαμβανομένου υπόψη του διαφορετικού αντικειμένου των δύο προσφυγών, της διαφορετικής φύσης του βάρους απόδειξης, καθώς και του γεγονότος ότι, εν προκειμένω, ορισμένα διαδικαστικά έγγραφα κατατέθηκαν μετά την έκδοση της απόφασης Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten, στην παρούσα διαδικασία οι διάδικοι μπόρεσαν να υποβάλουν νέες διευκρινίσεις, να προβάλουν νέα επιχειρήματα και να προσκομίσουν νέα αποδεικτικά στοιχεία.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά κάθε δραστηριότητα του προσφεύγοντος-ενάγοντος η οποία συνδέεται με τις επίμαχες αιτήσεις επιστροφής υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν και των επεξηγήσεων που παρασχέθηκαν από τους διαδίκους ενώπιόν του προκειμένου να εξακριβώσει αν πρέπει ή όχι να υιοθετήσει την ίδια εκτίμηση με εκείνη του Δικαστηρίου στην απόφαση Ελεγκτικό Συνέδριο κατά Pinxten.

Ειδικότερα, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι δεν σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων του προσφεύγοντος-ενάγοντος ως μέλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου έξοδα τα οποία αφορούν τις συναντήσεις με πολιτικούς ιθύνοντες, μέλη πολιτικού κόμματος σε εθνικό επίπεδο. Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι τα εν λόγω έξοδα είναι παράτυπα, αναφερόμενο, μεταξύ άλλων, στο συγκεκριμένο πλαίσιο των εν λόγω συναντήσεων το οποίο προκύπτει από την έκθεση της OLAF. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως όσον αφορά τα συγκεκριμένα έξοδα.

Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση καθόσον με αυτήν διατάσσεται η είσπραξη ποσών συνολικού ύψους 16 084,01 ευρώ τα οποία αφορούν ορισμένες αιτήσεις επιστροφής εξόδων. Συγκεκριμένα, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι τα εν λόγω έξοδα δεν ενέχουν οποιαδήποτε παρατυπία.

Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων και έχοντας απορρίψει τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως, που αφορούν μεταξύ άλλων τον παράτυπο χαρακτήρα της έρευνας που διενήργησε η OLAF και την παράβαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση καθόσον αφορά ποσό ύψους 19 254,2 ευρώ και προσδιορίζει τους τόκους υπερημερίας που πρέπει να καταβληθούν επί του συγκεκριμένου ποσού. Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το αίτημα χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη ο προσφεύγων-ενάγων.

III. Ανταγωνισμός

1. Συμπράξεις (άρθρο 101 ΣΛΕΕ)

Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, Crown Holdings και Crown Cork & Seal Deutschland κατά Επιτροπής (T-587/22, [EU:T:2024:661](#))

«Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Αγορά των μεταλλικών συσκευασιών – Απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ – Συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των εθνικών αρχών ανταγωνισμού – Κίνηση της διαδικασίας έρευνας από την Επιτροπή κατόπιν αιτήματος εθνικής αρχής ανταγωνισμού – Προθεσμία παραπομπής – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Δικαιολογημένη εμπιστοσύνη – Αρχή της επικουρικότητας – Δικαιώματα άμυνας – Αναλογικότητα – Αρχή της χρηστής διοικήσεως – Αντίθετο αίτημα για εκ νέου υπολογισμό του ύψους του προστίμου κατόπιν διαδικασίας διευθέτησης της διαφοράς»

Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησαν η Crown Holdings, Inc. και η Crown Cork & Seal Deutschland Holdings GmbH κατά αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία τους επιβλήθηκε πρόστιμο για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ⁴³⁵, καθώς και το αντίθετο αίτημα της Επιτροπής για αύξηση του ποσού του επιβληθέντος προστίμου. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις ως προς την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Επιτροπής και των εθνικών αρχών ανταγωνισμού στην περίπτωση παραπομπής μιας υπόθεσης στην Επιτροπή κατόπιν αιτήματος εθνικών αρχών ανταγωνισμού. Διευκρινίζει δε, εν προκειμένω, ότι η ανακοίνωση σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού ⁴³⁶ δεν μπορεί να δημιουργήσει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ότι κάθε παραπομπή υποθέσεως πρέπει να γίνεται εντός προθεσμίας δύο μηνών. Επιπλέον, στο πλαίσιο ασκήσεως της πλήρους δικαιοδοσίας του, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται επί του αντίθετου αιτήματος της Επιτροπής, με το οποίο ζητείται να ανακληθεί το πλεονέκτημα που χορηγήθηκε στις προσφεύγουσες για τη συνεργασία τους κατά τη διαδικασία διευθέτησης της διαφοράς, διότι, με την υπό κρίση προσφυγή, οι προσφεύγουσες αμφισβήτησαν, για πρώτη φορά ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, την αρμοδιότητα της Επιτροπής να εξετάσει την υπόθεση αντί για την εθνική αρχή ανταγωνισμού.

Το 2015 η Bundeskartellamt (ομοσπονδιακή υπηρεσία για τον έλεγχο των συμπράξεων, Γερμανία) κίνησε έρευνα η οποία αφορούσε διάφορες εταιρίες που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των μεταλλικών συσκευασιών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι προσφεύγουσες. Το 2018 η ομοσπονδιακή υπηρεσία για τον έλεγχο των συμπράξεων, εκτιμώντας ότι η εικαζόμενη αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά μπορεί να εκτεινόταν και σε άλλες αγορές πλην αυτής της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ότι το τότε εφαρμοστέο γερμανικό δίκαιο δεν της επέτρεπε να επιβάλει κυρώσεις στις επιχειρήσεις που ανήκαν στις προσφεύγουσες και οι οποίες είχαν λυθεί ή αναδιοργανωθεί πριν από την περάτωση της έρευνάς της, ζήτησε την παραπομπή της έρευνάς της στην Επιτροπή, η οποία κίνησε διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ έναντι των προσφευγουσών.

Κατά το πέρας της διαδικασίας αυτής, η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία διαπίστωσε ότι οι προσφεύγουσες είχαν μετάσχει σε ενιαία και διαρκή παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ στον τομέα των μεταλλικών συσκευασιών στη Γερμανία και τους επέβαλε πρόστιμο ύψους 7 670 000 ευρώ. Στο ποσό αυτό είχε συνυπολογιστεί μείωση του προστίμου κατά 50 % που χορηγήθηκε στις προσφεύγουσες για τη συνεργασία τους δυνάμει της ανακοίνωσης περί

⁴³⁵ Απόφαση C(2022) 4761 final της Επιτροπής, της 12ης Ιουλίου 2022, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (υπόθεση AT.40522 – Μεταλλικές συσκευασίες) (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁴³⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού (ΕΕ 2004, C 101, σ. 43) (στο εξής: ανακοίνωση περί συνεργασίας).

συνεργασίας του 2006 ⁴³⁷, καθώς και μείωση κατά 10 % για τη συνεργασία τους στο πλαίσιο της διαδικασίας διευθέτησης της διαφοράς ⁴³⁸.

Στο πλαίσιο αυτό, οι προσφεύγουσες άσκησαν προσφυγή κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως, όχι για να βάλουν κατά του περιεχομένου της, το οποίο είχαν ήδη αποδεχθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας διευθέτησης της διαφοράς, αλλά λόγω πλειόνων διαδικαστικών πλημμελειών που οδήγησαν στην παραπομπή της υποθέσεως στην Επιτροπή και, εν τέλει, στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι καθόσον η παραπομπή της υποθέσεως από την εθνική αρχή ανταγωνισμού στην Επιτροπή έγινε μετά την παρέλευση της αρχικής προθεσμίας που προβλέπει η ανακοίνωση περί συνεργασίας, η Επιτροπή παραβίασε τις αρχές που διατυπώνονται στην εν λόγω ανακοίνωση και προσέβαλε τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των προσφευγουσών.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν η Επιτροπή θεσπίζει κανόνες συμπεριφοράς και αναγγέλλει με τη δημοσίευσή τους ότι θα τους εφαρμόζει πλέον στις περιπτώσεις που αυτοί αφορούν, αυτοπεριορίζεται στην άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει και δεν μπορεί να αποκλίνει από τους κανόνες αυτούς, άλλως θα της επιβληθούν, ενδεχομένως, κυρώσεις λόγω παραβιάσεως γενικών αρχών του δικαίου, όπως της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή και στην ανακοίνωση περί συνεργασίας, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση *Sped-Pro* κατά Επιτροπής ⁴³⁹ ότι η Επιτροπή, εκδίδοντας την ανακοίνωση αυτή, η οποία περιέχει κατευθυντήριες γραμμές για τον καθορισμό της αρχής ανταγωνισμού που είναι η πιο ενδεδειγμένη για την εξέταση μιας καταγγελίας, αυτοπεριορίστηκε στην άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει κατά την εξέταση των καταγγελιών στον τομέα του ανταγωνισμού.

Επομένως, το επιχείρημα της Επιτροπής ότι η ως άνω απόφαση δεν έχει εφαρμογή στην υπό κρίση περίπτωση καθόσον αφορά υπόθεση που ανέκυψε κατόπιν καταγγελίας ενώ, εν προκειμένω, η Επιτροπή επιλήφθηκε οίκοθεν της υποθέσεως κατόπιν αιτήματος εθνικής αρχής ανταγωνισμού, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Συγκεκριμένα, η ανακοίνωση περί συνεργασίας διέπει αμφοτέρως τις ως άνω περιπτώσεις χωρίς να προβαίνει σε καμία διάκριση, ιδίως όσον αφορά την παραπομπή της υποθέσεως, ανάλογα με το αν η υπόθεση εξετάζεται αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν καταγγελίας. Κατά συνέπεια, παρά το γεγονός ότι οι ανταλλαγές πληροφοριών στο πλαίσιο του δικτύου πραγματοποιούνται μεταξύ των αρχών ανταγωνισμού που φέρουν την ευθύνη για την επιβολή του νόμου και ουδόλως μεταβάλλουν τα δικαιώματα ή τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, η Επιτροπή, εκδίδοντας την ανακοίνωση αυτή, δεν αυτοπεριορίστηκε μόνον έναντι των καταγγελλόντων, αλλά και έναντι των επιχειρήσεων των οποίων οι δραστηριότητες αποτελούν αντικείμενο έρευνας.

Κατόπιν της διευκρινίσεως αυτής, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αν τα σημεία 18 και 19 της ανακοίνωσης περί συνεργασίας που αφορούν θέματα παραπομπής ήταν δυνατόν να δημιουργήσουν στις προσφεύγουσες τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ότι κάθε παραπομπή υποθέσεως πρέπει να γίνεται εντός αρχικής προθεσμίας δύο μηνών.

⁴³⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε υποθέσεις συμπράξεων (καρτέλ) (ΕΕ 2006, C 298, σ. 17).

⁴³⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη διεξαγωγή διαδικασιών διευθέτησης διαφορών ενόψει της έκδοσης αποφάσεων δυνάμει του άρθρου 7 και του άρθρου 23 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 του Συμβουλίου σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 2008, C 167, σ. 1).

⁴³⁹ Απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2022, *Sped-Pro κατά Επιτροπής* (T-791/19, [EU:T:2022:67](#)).

Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, για να διαπιστωθεί ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, πρέπει να έχει παράσχει στον διοικούμενο συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις που του δημιούργησαν βάσιμες προσδοκίες. Η ανακοίνωση περί συνεργασίας δεν παρέχει καμία συγκεκριμένη διαβεβαίωση ότι η προθεσμία παραπομπής δεν μπορεί να υπερβεί τους δύο μήνες.

Συγκεκριμένα, αφενός, η προβλεπόμενη στο σημείο 18 της εν λόγω ανακοίνωσης παραπομπή των υποθέσεων πρέπει να πραγματοποιείται «κατά κανόνα» εντός δίμηνης προθεσμίας και, επομένως, η προθεσμία αυτή δεν είναι επιτακτική. Εν πάση περιπτώσει, η προθεσμία αυτή αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες ανακύπτουν ζητήματα παραπομπής υποθέσεων μεταξύ των αρχών ανταγωνισμού, όπερ δεν συμβαίνει εν προκειμένω, δεδομένου ότι η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία έρευνας κατόπιν αιτήματος της ομοσπονδιακής υπηρεσίας για τον έλεγχο των συμπράξεων.

Αφετέρου, όσον αφορά το σημείο 19 της ανακοίνωσης περί συνεργασίας, κατά το οποίο η παραπομπή μιας υπόθεσης μετά την αρχική δίμηνη προθεσμία ανάθεσης πρέπει κανονικά να γίνεται μόνον εφόσον έχει υπάρξει, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ουσιώδης μεταβολή των πραγματικών περιστατικών που είναι γνωστά για την υπόθεση, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η φράση «πραγματικά περιστατικά που είναι γνωστά για την υπόθεση» δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καλύπτει μόνον τα πραγματικά περιστατικά που είναι κρίσιμα για να καθοριστεί αν διαπράχθηκε παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού. Πράγματι, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το σημείο αυτό ⁴⁴⁰ προκύπτει ότι, μετά το πέρας της αρχικής δίμηνης περιόδου ανάθεσης, η Επιτροπή μπορεί να δικαιολογήσει την κίνηση διαδικασίας εξετάσεως σε διάφορες περιπτώσεις οι οποίες βαίνουν πέραν των πραγματικών περιστατικών που αποδεικνύονται κρίσιμα για να καθοριστεί αν διαπράχθηκε παράβαση. Ως εκ τούτου, η φράση αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καλύπτει κάθε κρίσιμο πραγματικό περιστατικό που ανακύπτει κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.

Συνεχίζοντας την ανάλυσή του, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει επίσης τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της επικουρικότητας. Συγκεκριμένα, μολονότι ο κανονισμός 1/2003 ⁴⁴¹ οργανώνει, σύμφωνα με την αρχή αυτή, ένα ευρύτερο δίκτυο εθνικών αρχών ανταγωνισμού, η Επιτροπή διατηρεί εξέχοντα ρόλο στην έρευνα και δίωξη των παραβάσεων. Συνακόλουθα, το άρθρο 11, παράγραφος 6, του κανονισμού 1/2003 προβλέπει ότι, ακόμη και αν, όπως εν προκειμένω, η εθνική αρχή ανταγωνισμού έχει ήδη επιληφθεί μιας υποθέσεως, η Επιτροπή διατηρεί το δικαίωμα να κινήσει διαδικασία έρευνας, αλλά οφείλει απλώς να διαβουλευθεί προηγουμένως με την οικεία εθνική αρχή. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή, η οποία κίνησε τη διαδικασία έρευνας και δη κατόπιν αιτήματος της γερμανικής εθνικής αρχής ανταγωνισμού, τήρησε πράγματι την προϋπόθεση που προβλέπει η διάταξη αυτή και, επομένως, δεν προσέβαλε τις προνομίες του οικείου κράτους μέλους.

Όσον αφορά το αντίθετο αίτημα της Επιτροπής, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει κατ' αρχάς την ένσταση απαραδέκτου που προέβαλαν οι προσφεύγουσες, υπογραμμίζοντας ότι, μολονότι η άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας του για την εξέλιψη, μείωση ή αύξηση του επιβληθέντος από την Επιτροπή προστίμου ζητείται συχνότερα από τους προσφεύγοντες με σκοπό τη μείωση του προστίμου, τίποτε δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να υποβάλει αίτημα αυξήσεώς του.

Όσον αφορά την ουσία του αντίθετου αιτήματος της Επιτροπής, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατά πρώτον, ότι η Επιτροπή δεν κατάφερε να αποδείξει ότι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας διευθέτησης της διαφοράς, οι προσφεύγουσες είχαν αναγνωρίσει την αρμοδιότητά της αντί της αρμοδιότητας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, ούτε ότι η ίδια μπορούσε να έχει την εύλογη προσδοκία ότι οι προσφεύγουσες δεν θα αμφισβητούσαν την αρμοδιότητα αυτή.

⁴⁴⁰ Πρβλ. σημείο 54 της ανακοίνωσης περί συνεργασίας.

⁴⁴¹ Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της συνθήκης (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

Συγκεκριμένα, η Επιτροπή δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει την προβαλλόμενη αναγνώριση της αρμοδιότητάς της εκ μέρους των προσφευγουσών. Δήλωσε δε, για πρώτη φορά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι ήταν διατεθειμένη να προσκομίσει, στο πλαίσιο μέτρου διεξαγωγής αποδείξεων διατασσόμενου από το Γενικό Δικαστήριο, τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν κατά τη διαδικασία διευθέτησης της διαφοράς, οι οποίες περιείχαν, κατά την άποψή της, ενδείξεις αναγνώρισης της αρμοδιότητάς της. Η Επιτροπή δεν παρέσχε άλλωστε καμία βάσιμη δικαιολογία για την καθυστέρηση αυτή ούτε εξήγησε γιατί ένα τέτοιο μέτρο διεξαγωγής αποδείξεων ήταν αναγκαίο εν προκειμένω, αλλά απλώς προέβαλε, γενικόλογα, δήθεν λόγους εμπιστευτικότητας ή την ύπαρξη ευαίσθητων δεδομένων, μολονότι τα έγγραφα που πρότεινε να προσκομίσει προέρχονταν από τις ίδιες τις προσφεύγουσες.

Εξάλλου, από τα στοιχεία που περιέχονται στις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν για τη διευθέτηση της διαφοράς, όπως ιδίως από την εκ μέρους των προσφευγουσών παραδοχή της ευθύνης τους και από την αναφορά του ανώτατου ποσού του προστίμου που ήταν διατεθειμένες να αποδεχθούν, δεν μπορεί να συναχθεί ότι οι προσφεύγουσες αναγνώρισαν την αρμοδιότητα της Επιτροπής να επιληφθεί της υποθέσεως, δεδομένου ότι η αναγνώριση της αρμοδιότητας αυτής δεν προβλεπόταν, αντιθέτως προς τα προαναφερθέντα στοιχεία, από την ανακοίνωση για τη διευθέτηση διαφορών. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί, υπό περιστάσεις ανάλογες με αυτές της υπό κρίση υποθέσεως ⁴⁴², ότι το ζήτημα της αρμοδιότητας του εκδόντος την πράξη οργάνου εμπίπτει στον έλεγχο που ασκεί ο δικαστής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο εναπόκειται να εξακριβώσει αν διαπράχθηκαν συναφώς παρανομίες.

Κατά δεύτερον, η αύξηση του προστίμου δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ούτε από την προβαλλόμενη απώλεια διαδικαστικών οφελών ούτε από την πρόσθετη διοικητική επιβάρυνση που δήθεν συνεπάγεται η άσκηση της υπό κρίση προσφυγής. Πράγματι, τα διαδικαστικά οφέλη που αποκόμισε η Επιτροπή από τη διαδικασία διευθέτησης της διαφοράς παραμένουν δεδομένα, ανεξαρτήτως της ασκήσεως της υπό κρίση προσφυγής. Η χρήση των πόρων της Επιτροπής προς υπεράσπιση της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου είναι εγγενής σε κάθε ένδικη διαδικασία και δεν αναιρεί τα οφέλη αυτά.

Απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2024, Crédit agricole κ.λπ. κατά Επιτροπής (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-386/21 και T-406/21, [EU:T:2024:776](#))

«Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Τομείς των υπερκρατικών, κρατικών και υπηρεσιακών ομολόγων που εκδίδονται σε δολάρια Ηνωμένων Πολιτειών – Απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ – Συντονισμός των τιμών και των δραστηριοτήτων διαπραγμάτευσης ομολόγων – Ανταλλαγή ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών – Ενιαία και διαρκής παράβαση – Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – Υπολογισμός του ποσού του προστίμου – Βασικό ποσό του προστίμου – Αξία αντικατάστασης για την αξία των πωλήσεων των μερών – Προσφυγή ακυρώσεως – Πλήρης δικαιοδοσία»

Το Γενικό Δικαστήριο, σε πενταμελή σύνθεση, επιβεβαιώνει κατ' ουσίαν την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ⁴⁴³ με την οποία διαπιστώθηκε ότι οι τράπεζες Crédit agricole SA και Crédit agricole Corporate and Investment Bank (στο εξής: Crédit agricole) καθώς και Credit Suisse Group AG και Credit Suisse Securities (Europe) Ltd (στο εξής: Credit Suisse) συμμετείχαν σε σύμπραξη στον τομέα των υπερκρατικών ομολόγων, των κρατικών ομολόγων και των ομολόγων δημοσίων οργανισμών, που εκδίδονται σε δολάρια Ηνωμένων Πολιτειών (στο εξής: OSSA). Ως εκ τούτου, το

⁴⁴² Διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2020, *Silgan Closures και Silgan Holdings κατά Επιτροπής* (C-418/19 P, [EU:C:2020:43](#), σκέψεις 63 και 64).

⁴⁴³ Απόφαση C(2021) 2871 final της Επιτροπής, της 28ης Απριλίου 2021, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση AT.40346 – Ομόλογα SSA) (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Γενικό Δικαστήριο διατηρεί τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν στις εν λόγω τράπεζες λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ).

Το 2015 η Deutsche Bank υπέβαλε στην Επιτροπή αίτηση επεικούς μεταχείρισης ενημερώνοντάς τη για την ύπαρξη συμπράξεως στη δευτερογενή αγορά των OSSA. Τα OSSA αποτελούν χρεόγραφα που επιτρέπουν στον εκδότη τους να αντλήσει κεφάλαια για τη χρηματοδότηση ορισμένων δαπανών ή επενδύσεων. Προσφέρονται προς πώληση για πρώτη φορά από τον εκδότη τους ή για λογαριασμό του στην πρωτογενή αγορά. Στη συνέχεια, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης «εξωχρηματιστηριακά» μεταξύ επενδυτών στη δευτερογενή αγορά, χωρίς κεντρικό χρηματιστήριο.

Σε αυτή τη δευτερογενή αγορά, οι τράπεζες προσπαθούν να αποκομίσουν έσοδα παρακρατώντας τη διαφορά μεταξύ της τιμής αγοράς και της τιμής πώλησης των OSSA.

Η Επιτροπή, αφού κίνησε έρευνα προκειμένου να εξετάσει τις πρακτικές που καταγγέλλθηκαν από την Deutsche Bank, διαπίστωσε ότι οι διαπραγματευτές πολυάριθμων τραπεζών, μεταξύ των οποίων η Crédit agricole και η Credit Suisse, είχαν συνεργαστεί και ανταλλάξει πληροφορίες με σκοπό να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στη δευτερογενή αγορά των OSSA. Εκτιμώντας, εξάλλου, ότι οι συμπεριφορές αυτές αποτελούσαν μέρος ενός συνολικού σχεδίου με το οποίο επιδιωκόταν ο ίδιος, αντίθετος προς τον ανταγωνισμό, σκοπός, η Επιτροπή έκρινε ότι οι εμπλεκόμενες τράπεζες είχαν διαπράξει ενιαία και διαρκή παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ συνάπτοντας συμφωνίες ή θέτοντας σε εφαρμογή εναρμονισμένες πρακτικές οι οποίες είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού στον τομέα των OSSA στον ΕΟΧ. Κατά συνέπεια, στην Crédit agricole και στην Credit Suisse επιβλήθηκαν αντιστοίχως πρόστιμα ύψους 3 993 000 ευρώ και 11 859 000 ευρώ.

Η UBS Group AG, ως διάδοχος της Credit Suisse, καθώς και η Crédit agricole άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δύο προσφυγές ακυρώσεως κατά της απόφασης της Επιτροπής κατά το μέρος που τις αφορά. Η Crédit agricole ζήτησε επίσης από το Γενικό Δικαστήριο να μειώσει το ποσό του επιβληθέντος σε αυτήν προστίμου, στο πλαίσιο της ασκήσεως της πλήρους δικαιοδοσίας του που προβλέπεται στο άρθρο 261 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 31 του κανονισμού 1/2003.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε την ύπαρξη μίας μόνον ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως που διαπράχθηκε από την Crédit agricole. Επομένως, απορρίπτει τα επιχειρήματα της εν λόγω τράπεζας που αφορούν το γεγονός ότι η Επιτροπή διαπίστωσε την ύπαρξη πέντε αυτοτελών παραβάσεων που χαρακτηρίστηκαν ως «περιορισμοί ως εκ του αντικειμένου», διότι βασίζονται σε εσφαλμένη ερμηνεία της προσβαλλόμενης απόφασης.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι λόγοι ακυρώσεως των προσφευγουσών διαρθρώνονται, κατ' ουσίαν, γύρω από τρεις κατηγορίες αιτιάσεων, με τις οποίες προβάλλονται:

- πρώτον, σφάλματα ως προς τον χαρακτηρισμό των επίμαχων συμπεριφορών ως «ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως» του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ καθώς και ως προς την έκταση της συμμετοχής τους στην παράβαση αυτή,
- δεύτερον, σφάλματα ως προς τον χαρακτηρισμό της εν λόγω παραβάσεως ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» και,
- τρίτον, σφάλματα ως προς τον καθορισμό του ποσού των επιβληθέντων προστίμων.

Πριν από την εξέταση των τριών αυτών κατηγοριών λόγων ακυρώσεως, οι οποίοι είναι κοινοί στις δύο προσφυγές ακυρώσεως, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει προκαταρκτικώς τον λόγο ακυρώσεως της Crédit agricole, με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας.

Όσον αφορά τον σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας, η Crédit agricole υποστήριξε, αφενός, ότι η Επιτροπή εσφαλμένως θεώρησε ότι οι εμπλεκόμενοι διαπραγματευτές και, ειδικότερα, ο δικός της διαπραγματευτής γνώριζαν όλες τις πληροφορίες που ανταλλάσσονταν στα μόνιμα φόρουμ συζητήσεων στα οποία ήταν συνδεδεμένοι, ανεξαρτήτως της ενεργού συμμετοχής τους στις εν λόγω ανταλλαγές.

Η αιτίαση αυτή απορρίπτεται από το Γενικό Δικαστήριο, το οποίο υπογραμμίζει ότι τα επίμαχα φόρουμ χαρακτηρίζονταν από την παράδοση μηνυμάτων σε πραγματικό χρόνο σε όλα τα συνδεδεμένα πρόσωπα. Δεδομένης της ιδιαιτερότητας αυτής, η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι η Crédit agricole είχε λάβει γνώση των συζητήσεων που έλαβαν χώρα στα φόρουμ αυτά από τη στιγμή που ο διαπραγματευτής της ήταν συνδεδεμένος, ακόμη και αν ο τελευταίος δεν είχε συμμετάσχει ενεργά στις συζητήσεις αυτές ή ακόμη και αν είχε στη διάθεσή του πολλές άλλες ταυτόχρονες πηγές πληροφοριών. Τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά μόνον αν η Crédit agricole είχε αποδείξει, με αποδεικτικά στοιχεία τα οποία ήταν βέβαια και έφεραν ακριβή χρονοσφραγίδα, ότι ο διαπραγματευτής της δεν είχε λάβει πράγματι γνώση του ή των επίμαχων μηνυμάτων. Ωστόσο, η Crédit agricole δεν προσκόμισε κανένα τέτοιο αποδεικτικό στοιχείο. Υπό την έννοια αυτή, ο τρόπος διεξαγωγής των επίμαχων συζητήσεων διαφέρει από εκείνον περί του οποίου επρόκειτο στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση *Eturas* κ.λπ.⁴⁴⁴.

Αντιθέτως, και αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας ορίζοντας ως χρονικό σημείο έναρξης της συμμετοχής της Crédit agricole στην παράβαση την ημερομηνία της πρώτης σύνδεσης του διαπραγματευτή της στο φόρουμ των επίμαχων συζητήσεων με τα αναγνωριστικά στοιχεία της εν λόγω τράπεζας, η οποία έλαβε χώρα στις 10 Ιανουαρίου 2013.

Πράγματι, προκειμένου να λάβει υπόψη την πρώτη αυτή σύνδεση ως απόδειξη αντίθετης προς τον ανταγωνισμό συμπεριφοράς η οποία σηματοδοτούσε την έναρξη της συμμετοχής της Crédit agricole στην παράβαση, εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει ότι, την ίδια ημέρα της πρώτης αυτής σύνδεσης, ο διαπραγματευτής της Crédit agricole είχε συμμετάσχει τουλάχιστον παθητικά σε μία αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συζήτηση. Εν προκειμένω, όμως, ούτε από την προσβαλλόμενη απόφαση ούτε από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Γενικό Δικαστήριο προκύπτει ότι ανταλλάχθηκαν μηνύματα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό στο επίμαχο φόρουμ συζητήσεων στις 10 Ιανουαρίου 2013, μετά την πρώτη σύνδεση του διαπραγματευτή της Crédit agricole.

Επί της συμμετοχής των προσφευγουσών σε ενιαία και διαρκή παράβαση

Όσον αφορά τους λόγους ακυρώσεως με τους οποίους αμφισβητείται ο χαρακτηρισμός των επίμαχων συμπεριφορών ως «ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως» καταλογιστέας στις προσφεύγουσες, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί, σε ένα πρώτο στάδιο, ότι μόνον οι συμπεριφορές που εμπίπτουν σε «συνολικό σχέδιο» με το οποίο επιδιώκεται ενιαίος σκοπός αντίθετος προς τον ανταγωνισμό μπορούν να χαρακτηριστούν ως ενιαία και διαρκής παράβαση.

Όσον αφορά τον ενιαίο χαρακτήρα της παραβάσεως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η Επιτροπή ορθώς έκρινε ότι ο αντίθετος προς τον ανταγωνισμό ενιαίος σκοπός τον οποίο επιδίωκαν οι διαπραγματευτές των εμπλεκόμενων τραπεζών ήταν να μεγιστοποιήσουν τα έσοδα των τελευταίων, περιορίζοντας παράλληλα τις ζημίες που μπορούσαν να προκύψουν από την αβεβαιότητα που συνδέεται με τις συμπεριφορές των λοιπών διαπραγματευτών.

Δεδομένου ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι οι συμπεριφορές των διαπραγματευτών των εμπλεκόμενων τραπεζών μεταξύ του Ιανουαρίου του 2010 και του Φεβρουαρίου του 2013 εντάσσονταν σε συνολικό σχέδιο με το οποίο επιδιωκόταν αυτός ο ενιαίος, αντίθετος προς τον

⁴⁴⁴ Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, *Eturas* κ.λπ. (C-74/14, [EU:C:2016:42](#)).

ανταγωνισμό, σκοπός, το Γενικό Δικαστήριο θεωρεί, επιπλέον, ότι η απαγόρευση της Deutsche Bank, τον Φεβρουάριο του 2013, προς τους διαπραγματευτές της να χρησιμοποιούν μόνιμα πολυμερή φόρουμ συζητήσεων δεν εμπόδισε τους διαπραγματευτές των εμπλεκόμενων τραπεζών να υλοποιήσουν τον εν λόγω σκοπό. Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι το γεγονός ότι η παράβαση είναι ενιαία απορρέει από την ενότητα του σκοπού που επιδιώκει κάθε συμμετέχων στη σύμπραξη. Δεν αμφισβητείτο ότι οι διαπραγματευτές των εμπλεκόμενων τραπεζών παρέκαμψαν την απαγόρευση της Deutsche Bank προς τους διαπραγματευτές της τον Φεβρουάριο του 2013 μέσω δικτύου διμερών συζητήσεων, το οποίο λειτουργούσε με τον ίδιο τρόπο όπως και τα μόνιμα πολυμερή φόρουμ συζητήσεων.

Όσον αφορά τον διαρκή χαρακτήρα της παραβάσεως, το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι το πλαίσιο της λειτουργίας της διαπιστωθείσας συμπράξεως στηρίζει το συμπέρασμα της Επιτροπής κατά το οποίο οι εμπλεκόμενες τράπεζες είχαν συμμετάσχει σε διαρκή παράβαση μεταξύ του Ιανουαρίου του 2010 και του Μαρτίου του 2015. Πράγματι, μολονότι οι ανταλλαγές μεταξύ των διαπραγματευτών των εν λόγω τραπεζών έγιναν λιγότερο συχνές μετά τον Φεβρουάριο του 2013, εντούτοις, γεγονός παραμένει ότι αυτοί συνέχισαν τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συζητήσεις τους κατά τρόπο επαναλαμβανόμενο, ανταλλάσσοντας ελεύθερα πληροφορίες σχετικά με τις εν εξελίξει δραστηριότητές τους διαπραγμάτευσης.

Το επιχείρημα της Crédit agricole ότι δεν συμμετείχε στην παράβαση κατά τη διάρκεια ορισμένων περιόδων δεν δύναται να θέσει υπό αμφισβήτηση τον διαρκή χαρακτήρα της παραβάσεως στο σύνολό της, δεδομένου ότι οι διακοπές τις οποίες επικαλείται η εν λόγω τράπεζα δεν λαμβάνουν υπόψη τη συμπεριφορά των λοιπών συμμετεχόντων.

Όσον αφορά τον καταλογισμό της ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως στις προσφεύγουσες, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει, σε ένα δεύτερο στάδιο, ότι ο καταλογισμός αυτός πρέπει να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα δύο στοιχείων, ήτοι, πρώτον, της εκ προθέσεως συμβολής των προσφευγουσών στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκε το σύνολο των εμπλεκόμενων τραπεζών και, δεύτερον, της εκ μέρους τους γνώσης των παραβατικών συμπεριφορών τις οποίες σχεδίαζαν ή ανέπτυσαν οι τράπεζες αυτές για την επίτευξη των ίδιων σκοπών ή του γεγονότος ότι μπορούσαν ευλόγως να τις προβλέψουν και αποδέχονταν τον σχετικό κίνδυνο.

Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το σύνολο των επιχειρημάτων που προβάλλουν οι προσφεύγουσες προκειμένου να αμφισβητήσουν τόσο την εκ προθέσεως συμβολή τους στον συνολικό σχέδιο που προσδιορίστηκε από την Επιτροπή όσο και το ότι γνώριζαν το σύνολο των επίμαχων παραβατικών συμπεριφορών ή, ενδεχομένως, ότι μπορούσαν να τις προβλέψουν.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι η Crédit agricole μπορούσε, τουλάχιστον, ευλόγως να προβλέψει το σύνολο των παραβατικών συμπεριφορών των άλλων τραπεζών επιρρωννύεται, μεταξύ άλλων, από το γεγονός ότι, πριν αναλάβει καθήκοντα στην Crédit agricole, ο διαπραγματευτής της είχε συμμετάσχει άμεσα, υπό την ιδιότητα του ως διαπραγματευτής άλλης τράπεζας, στις επίμαχες παραβατικές συμπεριφορές.

Ως προς το σημείο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι γνώσεις που απέκτησε ένας υπάλληλος πριν από την άφιξή του στην υπηρεσία νέας επιχείρησης και τις οποίες ο τελευταίος θέτει εκ των πραγμάτων στη διάθεση του νέου αυτού εργοδότη μπορούν να θεωρηθούν ως γνώσεις τις οποίες μοιράζεται με τον νέο εργοδότη του. Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή μπορεί να στηριχθεί σε επικοινωνίες προγενέστερες ή μεταγενέστερες της παράβασης προκειμένου να σχηματίσει μια συνολική εικόνα και να εκθέσει τα προπαρασκευαστικά στάδια της σύμπραξης, καθώς και προκειμένου να ενισχύσει την ερμηνεία ορισμένων αποδεικτικών στοιχείων.

Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το σύνολο των αιτιάσεων των προσφευγουσών με τις οποίες αμφισβητείται, αφενός, ο χαρακτηρισμός των επίμαχων

συμπεριφορών ως «ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως» και, αφετέρου, ο καταλογισμός της εν λόγω παραβάσεως στις προσφεύγουσες.

Επί του χαρακτηρισμού των επίμαχων συμπεριφορών ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου»

Παραπέμποντας στη νομολογία του Δικαστηρίου, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι για τον χαρακτηρισμό των επίμαχων συμπεριφορών ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει, όχι ότι οι συμπεριφορές αυτές ήταν επιζήμιες για τον ανταγωνισμό σε «εξαιρετικά υψηλό βαθμό», όπως υποστήριζε η Crédit agricole, αλλά μόνον ότι ήταν αρκούντως επιζήμιες για τον ανταγωνισμό.

Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει, εξάλλου, ότι η εξέταση του αρκούντως επιζήμιου για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα μιας συμπεριφοράς πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά της εν λόγω συμπεριφοράς, χωρίς να συνεκτιμάται η ιδιαίτερη κατάσταση κάθε συμμετέχουσας σε αυτήν επιχείρησης. Επομένως, ο ήσσονος σημασίας ρόλος μιας επιχείρησης σε σύμπραξη δεν είναι ικανός να επηρεάσει τον χαρακτηρισμό της σύμπραξης αυτής ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» όσον αφορά το σύνολο των επιχειρήσεων που συμμετείχαν σε αυτή. Για τους ίδιους λόγους, η Crédit agricole δεν μπορεί να επικαλεστεί λυσιτελώς, προκειμένου να αμφισβητήσει τον χαρακτηρισμό των επίμαχων συμπεριφορών ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», το γεγονός ότι δεν έλαβε μέρος σε ορισμένες συζητήσεις.

Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει στη συνέχεια τις αιτιάσεις των προσφευγουσών με τις οποίες προβάλλεται πλάνη της Επιτροπής, πρώτον, κατά την εκτίμηση του οικονομικού πλαισίου των επίμαχων συμπεριφορών, δεύτερον, κατά την εκτίμηση του επιζήμιου για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα τους, καθώς και, τρίτον, κατά την εκτίμηση του δικαιολογημένου χαρακτήρα τους λόγω των θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων τους.

Όσον αφορά, κατά πρώτον, την εκτίμηση του οικονομικού πλαισίου των επίμαχων συμπεριφορών, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, μολονότι σε μια σύνθετη αγορά όπως εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν μπορεί να περιορίσει την ανάλυσή της του πλαισίου αυτού στα απολύτως αναγκαία προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, εντούτοις, οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν οποιαδήποτε ανεπάρκεια ως προς την πραγματοποιηθείσα από την Επιτροπή ανάλυση του οικονομικού και νομικού πλαισίου.

Κατά δεύτερον, ως προς την εκτίμηση του επιζήμιου για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα των επίμαχων συμπεριφορών, το Γενικό Δικαστήριο επικυρώνει το συμπέρασμα της Επιτροπής κατά το οποίο στη δευτερογενή αγορά των OSSA οι ανταλλαγές ευαίσθητων εμπορικών πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων τραπεζών, οι οποίες ήταν όλες «ειδικοί διαπραγματευτές»⁴⁴⁵, ήταν αρκούντως επιζήμιες για τον ανταγωνισμό, ώστε να συμβάλουν στον χαρακτηρισμό των υπό εξέταση συμπεριφορών, στο σύνολό τους, ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου».

Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το επιχείρημα της Crédit agricole ότι η δευτερογενής αγορά των OSSA είναι μια αγορά με μεγάλη ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των ειδικών διαπραγματευτών, γεγονός το οποίο συνεπάγεται ότι η αύξηση αυτής της προϋφιστάμενης ασυμμετρίας λόγω των επίμαχων ανταλλαγών πληροφοριών δεν είναι αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό. Πράγματι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι υφίσταται αυτή η ασυμμετρία πληροφόρησης, το επιχείρημα της Crédit agricole προσκρούει στην πρακτική αποτελεσματικότητα που πρέπει να διασφαλίζεται υπέρ της έννοιας του «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» και γενικότερα υπέρ του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

⁴⁴⁵

Οι «ειδικοί διαπραγματευτές» (market makers) είναι ιδρύματα ή ιδιώτες που επιθυμούν να αγοράσουν ή να πωλήσουν χρηματοπιστωτικά προϊόντα στη δευτερογενή αγορά των OSSA γενικώς και σε διαρκή βάση και όχι ανά συναλλαγή, σε τιμές που καθορίζουν οι ίδιοι.

Όσον αφορά, κατά τρίτον, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών ότι οι επίμαχες συμπεριφορές δικαιολογούνται λαμβανομένων υπόψη των θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων τους, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που προβάλλουν οι προσφεύγουσες δεν πρέπει, αυτά καθεαυτά, να ληφθούν υπόψη κατά το στάδιο του χαρακτηρισμού των επίμαχων συμπεριφορών ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου».

Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι τα προβαλλόμενα «ευνοϊκά» αποτελέσματα των επίμαχων συμπεριφορών μπορούν ή πρέπει να ληφθούν υπόψη, καθ' οιονδήποτε τρόπο, για τον χαρακτηρισμό τους ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν την ύπαρξη ευνοϊκών συνεπειών ικανών να θέσουν υπό αμφισβήτηση τον χαρακτηρισμό των εν λόγω συμπεριφορών ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου».

Στο μέτρο που οι προσφεύγουσες παρουσίασαν τις επίμαχες συμπεριφορές επίσης ως «παρεπόμενους περιορισμούς» στη λειτουργία τους ως ειδικών διαπραγματευτών OSSA, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι η νομολογία σχετικά με την εξαίρεση των παρεπόμενων σε νόμιμες συμφωνίες περιορισμών δεν είναι, εν πάση περιπτώσει, εφαρμοστέα εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες δεν είχαν αποδείξει ότι η δραστηριότητά τους ως ειδικών διαπραγματευτών θα ήταν αδύνατη χωρίς τις παραβατικές συμπεριφορές.

Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα επιχειρήματα τα οποία αφορούν το γεγονός ότι οι ειδικοί διαπραγματευτές OSSA βρίσκονταν συστηματικά σε μειονεκτική θέση από πλευράς πληροφόρησης σε σχέση με τους αντισυμβαλλόμενους που δεν είχαν μόνιμη παρουσία στην αγορά, και ότι, ως εκ τούτου, όφειλαν να αντισταθμίσουν το εν λόγω έλλειμμα πληροφόρησης αναζητώντας πληροφορίες από ορισμένο αριθμό πηγών.

Πράγματι, δεν είναι δυνατόν να επιτρέπεται στις επιχειρήσεις να μετριάζουν τις επιπτώσεις πραγματικών καταστάσεων τις οποίες θεωρούν υπερβολικά δυσμενείς, όπως ενδεχόμενες ασυμμετρίες ως προς τους υφιστάμενους κινδύνους μεταξύ των παραγόντων της αγοράς, προβαίνοντας σε συμπράξεις που έχουν ως σκοπό την εξάλειψη των εν λόγω δυσμενών αποτελεσμάτων. Τέτοιες πραγματικές καταστάσεις δεν είναι δυνατόν να δικαιολογήσουν παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, κατά μείζονα λόγο στο μέτρο που οι προσφεύγουσες δεν δραστηριοποιούνταν στην αγορά των OSSA μόνον ως ειδικοί διαπραγματευτές και που ασκούσαν την εν λόγω δραστηριότητα οικειοθελώς.

Επί του καθορισμού του ποσού των επιβληθέντων στις προσφεύγουσες προστίμων

Προκειμένου να καθορίσει το ποσό των επιβληθέντων στις προσφεύγουσες προστίμων, η Επιτροπή, κατ' ουσίαν, ακολούθησε τη μέθοδο που προβλέπεται στις κατευθυντήριες γραμμές του 2006⁴⁴⁶. Εντούτοις, όσον αφορά τον υπολογισμό των βασικών ποσών, η Επιτροπή αποφάσισε να χρησιμοποιήσει μια αξία αντικατάστασης αντί για την αξία των πωλήσεων που προβλέπεται στο σημείο 13 των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών. Ως βάση αναφοράς για τον υπολογισμό αυτής της αξίας αντικατάστασης η Επιτροπή έλαβε τους ονομαστικούς όγκους και τις ονομαστικές αξίες των OSSA (στο εξής: ανηγμένα σε ετήσια βάση ονομαστικά ποσά) τα οποία διαπραγματεύθηκαν οι εμπλεκόμενες τράπεζες κατά τη διάρκεια της περιόδου της επιμέρους συμμετοχής τους στην επίδικη παράβαση. Στη συνέχεια, αυτά τα ανηγμένα σε ετήσια βάση ονομαστικά ποσά πολλαπλασιάστηκαν με έναν συντελεστή προσαρμογής, τον οποίο η Επιτροπή διαμόρφωσε χρησιμοποιώντας 33 αντιπροσωπευτικές κατηγορίες OSSA, εκδοθέντων από οκτώ εκδότες.

Στο πλαίσιο αυτό, οι προσφεύγουσες προσήψαν, μεταξύ άλλων, στην Επιτροπή ότι παραβίασε τις κατευθυντήριες γραμμές του 2006, κατά το μέρος που στηρίχθηκε σε ένα σύνολο αντιπροσωπευτικών OSSA και όχι στα στοιχεία των δικών τους συναλλαγών, για τον υπολογισμό του

⁴⁴⁶ Κατευθυντήριες γραμμές για τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 23, παράγραφος 2, σημείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 (ΕΕ 2006, C 210, σ. 2, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές του 2006).

συντελεστή προσαρμογής, καθώς και κατά το μέρος που χρησιμοποίησε δημόσια δεδομένα προερχόμενα από την πλατφόρμα Bloomberg, τα οποία διογκώνουν αυτόν τον συντελεστή προσαρμογής (στο εξής: δεδομένα BGN).

Η Credit Suisse προσήψε, εξάλλου, στην Επιτροπή ότι υπερεκτίμησε την αξία αντικατάστασης συμπεριλαμβάνοντας στα ονομαστικά ποσά που ελήφθησαν υπόψη ως προς αυτή τις πράξεις σχετικά με την αγορά ρευστότητας (hedging).

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, μολονότι η Επιτροπή, θεσπίζοντας τις κατευθυντήριες γραμμές του 2006, αυτοπεριορίστηκε κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας την οποία διαθέτει όσον αφορά τη μέθοδο υπολογισμού των προστίμων, πάντως, έχει την ευχέρεια να παρεκκλίνει από αυτές, εφόσον αιτιολογεί και δικαιολογεί την επιλογή της επαρκώς κατά νόμον.

Εντούτοις, όταν η Επιτροπή παρεκκλίνει από τις κατευθυντήριες γραμμές του 2006, όχι στο σύνολό τους –όπως της επιτρέπει το σημείο 37–, αλλά αποκλειστικά, όπως εν προκειμένω, από το σημείο 13, δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τις κατευθυντήριες αρχές καθώς και από τη λογική στην οποία στηρίζονται οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές. Συνεπώς, η Επιτροπή, κατά την εφαρμογή της μεθοδολογίας που αυτή καθορίζει, οφείλει μεταξύ άλλων να λαμβάνει υπόψη τα καλύτερα διαθέσιμα στοιχεία, υπό τον διεξοδικό έλεγχο, τόσο από νομικής όσο και από πραγματικής απόψεως, του δικαστή της Ένωσης.

Υπό των πρίσμα των ανωτέρω διευκρινίσεων, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατά πρώτον, ότι, στην προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή αιτιολόγησε και δικαιολόγησε επαρκώς κατά νόμον την επιλογή της να παρεκκλίνει από τη μεθοδολογία που προβλέπεται στο σημείο 13 των κατευθυντήριων γραμμών και να βασίσει τον υπολογισμό του βασικού ποσού σε μια αξία αντικατάστασης της αξίας των πωλήσεων, η οποία διαμορφώθηκε πολλαπλασιάζοντας τα ανηγμένα σε ετήσια βάση ονομαστικά ποσά καθενιάς από τις εμπλεκόμενες τράπεζες με συντελεστή προσαρμογής, υπολογιζόμενο βάσει του δείγματος των 33 κατηγοριών OSSA.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα επιχειρήματα των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή όφειλε να έχει επιλέξει μια μεθοδολογία υπολογισμού του συντελεστή προσαρμογής η οποία να βασίζεται στις δικές τους συναλλαγές.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι μια μεθοδολογία που θα βασιζόταν στα δεδομένα συναλλαγών των εμπλεκόμενων τραπεζών θα απαιτούσε την πραγματοποίηση υπολογισμών πολύ μεγαλύτερης πολυπλοκότητας από τους ήδη περίπλοκους εν προκειμένω υπολογισμούς, ενώ ο αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας των OSSA που επελέγησαν διασφαλίζει ακριβώς ότι τα δεδομένα που ελήφθησαν υπόψη εξακολουθούν να είναι λυσιτελή για τον υπολογισμό του προστίμου και καθιστούν δυνατή την αποτύπωση της οικονομικής σημασίας της επίδικης παράβασης με τον βαθμό ακρίβειας που απαιτεί η νομολογία. Μια τέτοια μεθοδολογία θα συνεπαγόταν δυσανάλογη διοικητική επιβάρυνση για την Επιτροπή.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα επιχειρήματα των προσφευγουσών που αφορούν το γεγονός ότι τα δεδομένα BGN, τα οποία χρησιμοποίησε η Επιτροπή, ήταν ακατάλληλα για τον υπολογισμό της αξίας αντικατάστασης, δεδομένου ότι διόγκωναν τον συντελεστή προσαρμογής.

Αφού υπενθύμισε ότι απόκειται στην Επιτροπή να διασφαλίσει ότι λαμβάνει υπόψη της τα καλύτερα διαθέσιμα στοιχεία, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή απέρριψε κατά τρόπο αιτιολογημένο τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι εμπλεκόμενες τράπεζες κατά τη διοικητική διαδικασία προκειμένου να αμφισβητήσουν τη χρήση των δεδομένων BGN. Ως εκ τούτου, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να περιοριστούν στο να υποστηρίξουν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ότι τα στοιχεία που χρησιμοποίησε η Επιτροπή παρουσιάζουν μία ή περισσότερες ελλείψεις, αλλά αντιθέτως πρέπει να αποδείξουν ότι, στο πλαίσιο της μεθοδολογίας που το θεσμικό αυτό όργανο καθόρισε νομίμως, υπάρχουν πράγματι στοιχεία καλύτερα από εκείνα

τα οποία έλαβε υπόψη του το εν λόγω θεσμικό όργανο και ότι τα στοιχεία αυτά είναι πράγματι διαθέσιμα.

Διαπιστώνοντας ότι οι προσφεύγουσες δεν ήταν σε θέση να προσκομίσουν καλύτερα στοιχεία από εκείνα τα οποία έλαβε υπόψη της η Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει επίσης την αιτίαση της Credit Suisse που στηρίζεται στο ότι η μέθοδος κατάρτισης των δεδομένων BGN ήταν άγνωστη. Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι τα δεδομένα BGN συνιστούν δεδομένα αναφοράς μεταξύ των διαπραγματευτών, τα οποία καταρτίζονται από τρίτο μέρος στη διαδικασία βάσει των τιμών πλειόνων επιχειρήσεων. Επομένως, δεν μπορεί βασίμως να υποστηριχθεί ότι, λόγω του εν μέρει άγνωστου χαρακτήρα της μεθόδου κατάρτισής τους, τέτοια δεδομένα αναφοράς δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από την Επιτροπή, δεδομένου ιδίως ότι η Credit Suisse ουδόλως αναφέρθηκε σε πλατφόρμες της αγοράς παρέχουσες ακριβέστερες ή πιο σχετικές πληροφορίες από την πλατφόρμα Bloomberg.

Κατά το Γενικό Δικαστήριο, δεν μπορούσε ομοίως να αντιταχθεί στην Επιτροπή το ότι χρησιμοποίησε δεδομένα που δεν αντανακλούν πλήρως την κατάσταση της Credit Suisse, δεδομένου ότι το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν διέθετε ακριβή στοιχεία αρκούντως αντιπροσωπευτικά και, κατά συνέπεια, ήταν υποχρεωμένο να χρησιμοποιήσει μεθοδολογία στηριζόμενη σε εναλλακτικά δεδομένα, τα οποία ήταν κατ' ανάγκην λιγότερο ακριβή, προκειμένου να προσδιορίσει μια αξία αντικατάστασης.

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την αιτίαση της Credit Suisse κατά την οποία η Επιτροπή υπερεκτίμησε την αξία αντικατάστασης της αξίας των πωλήσεων συμπεριλαμβάνοντας στα ονομαστικά ποσά που ελήφθησαν υπόψη ως προς αυτή τις πράξεις σχετικά με την αγορά ρευστότητας.

Ως προς το σημείο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στο πλαίσιο των κατευθυντήριων γραμμών του 2006, η έννοια της «αξίας αντικατάστασης», όπως και η έννοια της «αξίας των πωλήσεων», έχει σκοπό να προσδιορίσει ως βάση αναφοράς για τον υπολογισμό του επιβαλλόμενου σε μια επιχείρηση προστίμου ένα ποσό που αντικατοπτρίζει την οικονομική σημασία της επίδικης παραβάσεως και το σχετικό βάρος της συγκεκριμένης επιχειρήσεως στο πλαίσιο της παραβάσεως αυτής. Ως εκ τούτου, ο προσδιορισμός της αξίας αντικατάστασης προϋποθέτει τη συνεκτίμηση όλων των συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στην αγορά την οποία αφορά η παράβαση, και τούτο για καθεμιά από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην επίδικη παράβαση.

Μολονότι η μεθοδολογία την οποία υιοθέτησε η Επιτροπή καταλήγει ασφαλώς στο να λαμβάνεται υπόψη το ονομαστικό ποσό που αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης επί συγκεκριμένης πράξης αγοράς ρευστότητας τόσο για τον πωλητή του επίμαχου OSSA όσο και για τον αγοραστή του, όταν αμφότεροι έχουν συμμετάσχει στην επίδικη παράβαση, ο διπλός αυτός υπολογισμός απορρέει από τις ίδιες τις αρχές που διέπουν τον καθορισμό των προστίμων κατ' εφαρμογήν των κατευθυντήριων γραμμών του 2006 στο συγκεκριμένο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης. Επιπλέον, ο αποκλεισμός από τον υπολογισμό της αξίας αντικατάστασης ενός μέρους των συναλλαγών που εμπίπτουν αναμφισβήτητα στο πεδίο εφαρμογής της προσαπτόμενης συμπράξεως θα είχε ως συνέπεια την τεχνητή ελαχιστοποίηση της οικονομικής σημασίας της επίδικης παραβάσεως, υπονομεύοντας έτσι τον σκοπό της διώξεως και της επιβολής αποτελεσματικών κυρώσεων για τις παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Αφού επικύρωσε κατά τα ανωτέρω τις αξίες αντικατάστασης που καθορίστηκαν ως προς τις προσφεύγουσες, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, τέλος, τα επιχειρήματά τους με τα οποία αμφισβητούσαν τον συντελεστή προσαύξησης λόγω σοβαρότητας, τον οποίο η Επιτροπή εφάρμοσε στις εν λόγω αξίες σύμφωνα με τα σημεία 20 έως 23 των κατευθυντήριων γραμμών του 2006.

Ως προς το γεγονός ότι ο εν λόγω συντελεστής προσαύξησης λόγω σοβαρότητας ορίστηκε σε ύψος 16 % για το σύνολο των εμπλεκόμενων τραπεζών, η Crédit agricole υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η

Επιτροπή όφειλε να ορίσει, ως προς την τράπεζα αυτή, έναν εξατομικευμένο και χαμηλότερο συντελεστή προσαύξησης.

Δεδομένου ότι η Crédit agricole παρέπεμπε, προς στήριξη του επιχειρήματος αυτού, σε αποφάσεις του Δικαστηρίου προγενέστερες της ημερομηνίας δημοσίευσης των κατευθυντήριων γραμμών του 2006, το Γενικό Δικαστήριο ξεκινά επισημαίνοντας ότι οι αποφάσεις αυτές δεν μπορούν να επιβάλουν στην Επιτροπή την υποχρέωση να λάβει υπόψη άλλα στοιχεία πέραν της εγγενούς σοβαρότητας της επίδικης παράβασης κατά το στάδιο του καθορισμού του συντελεστή προσαύξησης λόγω σοβαρότητας κατ' εφαρμογήν των κατευθυντήριων γραμμών του 2006.

Επιπλέον, μολονότι, στο πλαίσιο του υπολογισμού των προστίμων που επιβάλλονται βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η Επιτροπή δεν μπορεί να απαλλαγεί από την υποχρέωση τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, τόσο από το σημείο 22 των κατευθυντήριων γραμμών του 2006 όσο και από τη νομολογία σχετικά με αυτό προκύπτει ότι ο συντελεστής προσαύξησης λόγω σοβαρότητας αντανakλά, κατ' αρχήν, τη σοβαρότητα της επίδικης παράβασης και όχι τη σχετική σοβαρότητα της συμμετοχής στην παράβαση καθεμιάς από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Υπ' αυτήν ακριβώς την έννοια, τα σημεία 19 έως 22 των κατευθυντήριων γραμμών προβλέπουν τον καθορισμό του συντελεστή προσαύξησης λόγω σοβαρότητας για την οικεία παράβαση και όχι για κάθε επιχείρηση που συμμετείχε σε αυτή. Συνεπώς, η εκτίμηση των ατομικών περιστάσεων δεν πραγματοποιείται, κατ' αρχήν, στο πλαίσιο της εκτίμησης της σοβαρότητας της παράβασης, δηλαδή κατά τον καθορισμό του βασικού ποσού του προστίμου, αλλά στο πλαίσιο της προσαρμογής του βασικού ποσού σε συνάρτηση με ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις

Εξάλλου, επισημαίνοντας ότι ένας συντελεστής προσαύξησης λόγω σοβαρότητας ύψους 16 % για μια παράβαση όπως αυτή που διαπιστώθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση δεν μπορεί να θεωρηθεί ακατάλληλος ή δυσανάλογος, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα επιχειρήματα που προέβαλε συναφώς η Crédit agricole.

Υπό το πρίσμα του συνόλου των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή της Crédit Suisse στο σύνολό της. Αντιθέτως, ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση ως προς την Crédit agricole κατά το μέρος που με αυτή, αφενός, διαπιστώνεται ότι η Crédit agricole συμμετείχε στην παράβαση από τις 10 Ιανουαρίου 2013 έως τις 24 Μαρτίου 2015, και όχι από τις 11 Ιανουαρίου 2013 έως τις 24 Μαρτίου 2015, και, αφετέρου, καθορίζεται το ποσό του επιβληθέντος στην Crédit agricole προστίμου στα 3 993 000 ευρώ. Εντούτοις, κατά την άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας του, το Γενικό Δικαστήριο διατηρεί το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην Crédit agricole.

2. Συγκεντρώσεις ⁴⁴⁷

Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, NetCologne κατά Επιτροπής (T-58/20, [EU:T:2024:813](#))

«Ανταγωνισμός – Συγκεντρώσεις – Γερμανική αγορά των τηλεοπτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών – Απόφαση με την οποία η πράξη συγκέντρωσης κρίνεται συμβατή με την εσωτερική αγορά και με τη Συμφωνία ΕΟΧ – Δεσμεύσεις – Εκτίμηση των οριζοντίων, καθέτων και ενοποιητικών αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης επί του ανταγωνισμού – Ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση – Μεταβολή οφειλόμενη στη συγκέντρωση – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως»

⁴⁴⁷ Κοινή σύνοψη για τις υποθέσεις NetCologne κατά Επιτροπής (T-58/20), Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-64/20) και Tele Columbus κατά Επιτροπής (T-69/20).

**Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-64/20,
[EU:T:2024:815](#))**

«Ανταγωνισμός – Συγκεντρώσεις – Γερμανική αγορά των τηλεοπτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών – Απόφαση με την οποία η πράξη συγκέντρωσης κρίνεται συμβατή με την εσωτερική αγορά και με τη Συμφωνία ΕΟΧ – Δεσμεύσεις – Εκτίμηση των οριζοντίων, καθέτων και ενοποιητικών αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης επί του ανταγωνισμού – Ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση – Μεταβολή οφειλόμενη στη συγκέντρωση – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως»

**Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2024, Tele Columbus κατά Επιτροπής (T-69/20,
[EU:T:2024:816](#))**

«Ανταγωνισμός – Συγκεντρώσεις – Γερμανική αγορά των τηλεοπτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών – Απόφαση με την οποία η πράξη συγκέντρωσης κρίνεται συμβατή με την εσωτερική αγορά και με τη Συμφωνία ΕΟΧ – Δεσμεύσεις – Εκτίμηση των οριζοντίων, καθέτων και ενοποιητικών αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης επί του ανταγωνισμού – Ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση – Μεταβολή οφειλόμενη στη συγκέντρωση – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως»

Με αποφάσεις εκδοθείσες την ίδια ημέρα, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τρεις προσφυγές με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία εγκρίθηκε, ως συμβατή με την εσωτερική αγορά, πράξη συγκέντρωσης στον τομέα των τηλεοπτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, με την οποία η Vodafone Group plc απέκτησε ορισμένα στοιχεία του ενεργητικού της Liberty Global plc ⁴⁴⁸. Με τις αποφάσεις του αυτές, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι, κατά την εξέταση της συμβατότητας της συγκέντρωσης με την εσωτερική αγορά, εξέταση που οφείλει να διενεργήσει βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 2, του κανονισμού 139/2004 ⁴⁴⁹, εσφαλμένως προέκρινε το κριτήριο της σημαντικής παρακώλυσης του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, αντί του κριτηρίου της δεσπόζουσας θέσης.

Η Vodafone και η Liberty Global είναι δύο επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των τηλεοπτικών υπηρεσιών και των τηλεπικοινωνιών σε διάφορες χώρες της Ένωσης, μεταξύ των οποίων η Γερμανία. Στη χώρα αυτήν, η Liberty Global δραστηριοποιείται μέσω της θυγατρικής της Unitymedia GmbH.

Το 2018 η Vodafone κοινοποίησε στην Επιτροπή, σύμφωνα με τον κοινοτικό κανονισμό συγκεντρώσεων, σχεδιαζόμενη συγκέντρωση διά της οποίας σκόπευε να αποκτήσει τον αποκλειστικό έλεγχο των τηλεπικοινωνιακών δραστηριοτήτων της Liberty Global σε διάφορα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας. Η πράξη συνίστατο σε σύμβαση αγοραπωλησίας με την οποία η Vodafone θα αποκτούσε το 100 % των μετοχών της Unitymedia (στο εξής: επίμαχη συγκέντρωση).

Η Επιτροπή, θεωρώντας ότι η πράξη συγκέντρωσης ήγειρε σοβαρές αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά της με την εσωτερική αγορά, αποφάσισε να κινήσει διαδικασία εμπεριστατωμένης εξέτασης. Κατά το πέρας της διαδικασίας αυτής, η πράξη συγκέντρωσης κρίθηκε συμβατή με την

⁴⁴⁸ Απόφαση C(2019) 5187 final της Επιτροπής, της 18ης Ιουλίου 2019, με την οποία κηρύσσεται συμβατή με την εσωτερική αγορά και τη Συμφωνία για τον ΕΟΧ η πράξη συγκέντρωσης με την οποία η Vodafone Group plc απέκτησε ορισμένα στοιχεία του ενεργητικού της Liberty Global plc (υπόθεση COMP/M.8864 – Vodafone/Certain Liberty Global Assets) (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁴⁴⁹ Κανονισμός (ΕΚ) 139/2004 του Συμβουλίου, της 20ής Ιανουαρίου 2004, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων («κοινοτικός κανονισμός συγκεντρώσεων») (ΕΕ 2004, L 24, σ. 1).

εσωτερική αγορά και με τη Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως ορισμένων δεσμεύσεων από τη Vodafone ⁴⁵⁰.

Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή εκτίμησε, κατ' αρχάς, τα οριζόντια, κάθετα και διαγώνια αποτελέσματα της συγκέντρωσης, ιδίως στη Γερμανία. Μολονότι, κατόπιν της αναλύσεώς της, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού (στο εξής: σημαντική παρακώλυση) στην αγορά λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος, στην αγορά λιανικής παροχής πολλαπλών υπηρεσιών και στην αγορά λιανικής παροχής τηλεοπτικών υπηρεσιών, διαπίστωσε εντούτοις σημαντική παρακώλυση στην αγορά σταθερής πρόσβασης στο διαδίκτυο και στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος.

Εν συνεχεία, εξέτασε αν οι δεσμεύσεις που είχε προτείνει η Vodafone ήταν ικανές να καταστήσουν τη συγκέντρωση συμβατή με την εσωτερική αγορά, ιδίως όσον αφορά τις δύο αγορές στις οποίες είχαν εντοπιστεί προβλήματα ανταγωνισμού.

Οι προσφεύγουσες, Deutsche Telekom AG, Tele Columbus AG και NetCologne Gesellschaft für Telekommunikation mbH, είναι εταιρίες εγκατεστημένες στη Γερμανία οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες τηλεόρασης, διαδικτύου και τηλεφωνίας. Άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή ακυρώσεως κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως, καθεμία κατά το μέρος που την αφορά.

Με τις αντίστοιχες προσφυγές τους, προβάλλουν, μεταξύ άλλων, αφενός, εσφαλμένη εκτίμηση της Επιτροπής όσον αφορά τα οριζόντια αποτελέσματα της επίμαχης συγκέντρωσης, ιδίως στην αγορά της λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος και στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος, καθώς και όσον αφορά τα κάθετα αποτελέσματα στην ενδιάμεση αγορά μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος. Αφετέρου, αμφισβητούν την επάρκεια και την καταλληλότητα των δεσμεύσεων που κατέστησε υποχρεωτικές η προσβαλλόμενη απόφαση, προκειμένου η συγκέντρωση να καταστεί συμβατή με την εσωτερική αγορά.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει τις εφαρμοστέες νομολογιακές αρχές, όσον αφορά την ένταση του δικαστικού ελέγχου τον οποίο οφείλει να ασκεί καθώς και όσον αφορά την απόδειξη της απουσίας σημαντικής παρακώλυσης του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, την οποία όφειλε να αποδείξει η Επιτροπή.

Συναφώς, διευκρινίζει ότι, στον τομέα των συγκεντρώσεων, ο κοινοτικός κανονισμός συγκεντρώσεων παρέχει στην Επιτροπή ορισμένη διακριτική ευχέρεια, ιδίως όσον αφορά εκτιμήσεις οικονομικής φύσεως. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορεί μεν να υποκαταστήσει την Επιτροπή στην εκτίμηση οικονομικών ζητημάτων, πλην όμως οφείλει όχι μόνο να εξακριβώσει την ακρίβεια, την αξιοπιστία και τη συνοχή των αποδεικτικών στοιχείων των οποίων γίνεται επίκληση, αλλά και να ελέγξει αν τα στοιχεία αυτά αποτελούν ένα σύνολο κρίσιμων δεδομένων τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη για να αξιολογηθεί μια περίπλοκη κατάσταση και αν μπορούν να στηρίξουν τα συμπεράσματα που συνήχθησαν βάσει αυτών.

⁴⁵⁰

Οι δεσμεύσεις αυτές περιλαμβάνουν ιδίως: τη δέσμευση WCBA («Wholesale Cable Broadband Access»), η οποία προέβλεπε την παροχή πρόσβασης στο καλωδιακό δίκτυο της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας σε τρίτη επιχείρηση, προκειμένου αυτή να μπορεί να παρέχει υπηρεσίες σταθερής λιανικής πρόσβασης στο διαδίκτυο, καθώς και τηλεοπτικές υπηρεσίες OTT (over the top) είτε δικές της είτε τρίτων· τη δέσμευση OTT, η οποία εμποδίζει την προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα να περιορίσει τη δυνατότητα των τηλεοπτικών σταθμών των οποίων το περιεχόμενο μεταδιδόταν στην πλατφόρμα της να διανέμει το περιεχόμενο αυτό μέσω υπηρεσίας OTT και η οποία τους εξασφάλιζε, προς τούτο, επαρκή ικανότητα άμεσης διασύνδεσης· τη δέσμευση HBBTV (Hybrid Broadcast Broadband TV), η οποία υποχρέωνε την προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα να συνεχίσει να μεταδίδει το σήμα HBBTV των τηλεοπτικών οργανισμών ελεύθερης τηλεόρασης· και τη δέσμευση σχετικά με τα τέλη τροφοδότησης, η οποία εμποδίζει την προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα να αυξήσει τα τέλη που της κατέβαλλαν οι τηλεοπτικοί οργανισμοί ελεύθερης τηλεόρασης.

Όσον αφορά τις απαιτήσεις απόδειξης που πρέπει να ικανοποιήσει η Επιτροπή προκειμένου να καταδείξει ότι μια κοινοποιηθείσα συγκέντρωση θα μπορούσε ή δεν θα μπορούσε να παρακλώσει σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό και, ως εκ τούτου, πρέπει να κηρυχθεί ασύμβατη ή συμβατή με την εσωτερική αγορά, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι η απαιτούμενη οικονομική ανάλυση αποτελεί ανάλυση προοπτικών εξέλιξης της αγοράς, αρκεί η Επιτροπή να αποδείξει, με αρκούντως σημαντικά και συγκλίνοντα στοιχεία, ότι είναι περισσότερο πιθανό παρά απίθανο να προκαλέσει η συγκέντρωση σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της.

Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο αναλύει κατ' αρχάς τα αποτελέσματα της συγκέντρωσης στη γερμανική αγορά και, στη συνέχεια, τις δεσμεύσεις που κατέστησαν υποχρεωτικές με την προσβαλλόμενη απόφαση.

1. Επί της αναλύσεως των αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης

α) Επί των οριζόντιων μη συντονισμένων αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης στην αγορά λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος σε πελάτες που κατοικούν σε συγκροτήματα κατοικιών

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει τα πρόδηλα σφάλματα εκτιμήσεως και τα πρόδηλα νομικά σφάλματα στα οποία φέρεται ότι υπέπεσε η Επιτροπή κατά την ανάλυση των οριζόντιων αποτελεσμάτων στην αγορά της λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος σε πελάτες που κατοικούν σε συγκροτήματα κατοικιών [multi dwelling units (MDU), στο εξής: αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών].

Όσον αφορά τις αμοιβαίες ανταγωνιστικές πιέσεις που ασκούν οι μετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει, πρώτον, ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι δεν υφίσταται σημαντική επικάλυψη μεταξύ των δραστηριοτήτων τους, δεν ήταν προδήλως εσφαλμένη η εκτίμηση της Επιτροπής ότι οι επιχειρήσεις αυτές δεν ήταν άμεσοι ανταγωνιστές πριν από τη συγκέντρωση, τούτο δε παρότι η Επιτροπή διαπίστωσε ορισμένες κατ' εξαίρεση περιπτώσεις επικάλυψης, των οποίων ο αμελητέος χαρακτήρας δεν αμφισβητήθηκε με αποδεικτικά στοιχεία. Επομένως, στην πράξη, τα προϊόντα των μετεχουσών στη συγκέντρωση επιχειρήσεων δεν ήταν ανταγωνιστικά μεταξύ τους.

Κατά δεύτερον, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται έμμεσος ανταγωνισμός μεταξύ των μετεχουσών στη συγκέντρωση επιχειρήσεων. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι επιχειρήσεις τελούν σε σχέση έμμεσου ανταγωνισμού, μεταξύ άλλων, όταν υπόκεινται σε παρόμοιες ανταγωνιστικές πιέσεις από άλλες επιχειρήσεις με τις οποίες καθεμία από αυτές βρίσκεται σε άμεσο ανταγωνισμό ή όταν άλλοι παράγοντες, όπως οι απαιτήσεις που επιβάλλουν οι πελάτες, περιορίζουν κατά τρόπο συγκρίσιμο τις δυνατότητές τους να καθορίζουν τις τιμές και τους εμπορικούς όρους τους.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, όσον αφορά το γεγονός ότι οι μετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις παρακολουθούσαν η μία τις δραστηριότητες της άλλης και συνέκριναν τα προϊόντα που προσέφεραν, οι συγκριτικές αυτές αναλύσεις αποτελούν απλώς εμπορικές συγκριτικές αναλύσεις που αποσκοπούν στην παρακολούθηση και, ενδεχομένως, στη μίμηση των βέλτιστων πρακτικών στον οικείο τομέα. Αυτή η μορφή συγκρίσεως, η οποία συνίσταται σε ανάλυση των επιδόσεων της αγοράς ή των βέλτιστων πρακτικών στον οικείο τομέα, ακόμη και σε άλλα κράτη μέλη ή σε τρίτα κράτη, δεν μπορεί, πάντως, να χαρακτηριστεί ως έμμεση ανταγωνιστική πίεση. Εξάλλου, από την προσβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι οι συμβάσεις που συνήφθησαν με τους ιδιοκτήτες συγκροτημάτων κατοικιών (στο εξής: πελάτες στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών) είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων, διαγωνισμών ή επισήμων διαδικασιών υποβολής προσφορών. Δεν πρόκειται, συνεπώς, για τυποποιημένες συμβάσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο συγκριτικής ανάλυσης βάσει απλής παρατήρησης των πρακτικών του οικείου τομέα.

Όσον αφορά, εξάλλου, τον ανταγωνισμό στον τομέα των υποδομών μεταξύ των μετεχουσών στη συγκέντρωση επιχειρήσεων, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι δραστηριότητες επενδύσεων και καινοτομίας στο δίκτυο που είχαν υλοποιηθεί από καθεμία από τις επιχειρήσεις αυτές δεν είχαν καμία άμεση ανταγωνιστική επίπτωση στη στρατηγική καινοτομίας και επενδύσεων στο δίκτυο της έτερης μετέχουσας επιχείρησης και ότι η παρακολούθηση από καθεμία μετέχουσα στη συγκέντρωση επιχείρηση των δραστηριοτήτων της άλλης στο πλαίσιο αυτό ήταν απλώς επιχειρηματικές συγκριτικές αναλύσεις και δεν αποτελούσαν κάποια μορφή έμμεσης ανταγωνιστικής πίεσης.

Κατά τρίτον, οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ούτε την ύπαρξη δυνητικού ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση και, ως εκ τούτου, ματαίως προσάπτουν στην Επιτροπή ότι εσφαλμένως έκρινε ότι, χωρίς τη συγκέντρωση, ήταν ελάχιστα πιθανό μια εκ των επιχειρήσεων αυτών να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στο καλωδιακό αποτύπωμα της άλλης, με συνέπεια την εξάλειψη του δυνητικού ανταγωνισμού.

Κατά τέταρτον, όσον αφορά την προβαλλόμενη ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως πριν από την επίμαχη συγκέντρωση, οφειλόμενη σε σιωπηρή συμπαιγνία μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση, η οποία εξηγεί την απουσία πραγματικού ή δυνητικού ανταγωνισμού μεταξύ τους στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο μέτρο που με το εν λόγω επιχείρημα καταγγέλλεται η ύπαρξη συμπράξεως, η σχετική αιτίαση είναι αλυσιτελής, δεδομένου ότι το επιχείρημα δεν αφορά το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά μάλλον πρακτικές που εμπίπτουν δυνητικώς στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ. Εν πάση περιπτώσει, για τους σκοπούς του ελέγχου μιας πράξης συγκέντρωσης δεν είναι κρίσιμη η διερεύνηση των αιτίων της απουσίας ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση τα οποία ενδεχομένως σχετίζονται με παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης.

Αντιθέτως, στο μέτρο που με το επιχείρημα αυτό καταγγέλλεται η ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, οι σχετικοί ισχυρισμοί δεν επιβεβαιώθηκαν από την εξέταση των εσωτερικών εγγράφων των εν λόγω επιχειρήσεων και αντικρούονται από τον ενδεχομένως αντίθετο στο ενωσιακό δίκαιο του ανταγωνισμού λόγο για τον οποίον, πριν από τη συγκέντρωση, οι μετέχουσες σε αυτήν επιχειρήσεις δεν επιδίωξαν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό.

Κατά πέμπτον, όσον αφορά την αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη ότι, χάρη στους αυξημένους πόρους που θα αποκτούσαν λόγω της συγκέντρωσης, οι μετέχουσες σε αυτήν επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να εκτοπίσουν τους ανταγωνιστές τους, ιδίως διά της εφαρμογής επιθετικών τιμών, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η αύξηση των πόρων, ακόμη και αν αποδειχθεί, δεν αρκεί, αφ' εαυτής, για να κηρυχθεί η συγκέντρωση μη συμβατή με την εσωτερική αγορά. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή μπορεί να κηρύξει μια συγκέντρωση ασύμβατη με την εσωτερική αγορά μόνον αν διαπιστώσει σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού ως ευθεία και άμεση συνέπεια της συγκέντρωσης. Μια τέτοια παρακώλυση, ως αποτέλεσμα μελλοντικών αποφάσεων της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας, μπορεί να θεωρηθεί ευθεία και άμεση συνέπεια της συγκέντρωσης μόνον αν αυτή η μελλοντική συμπεριφορά καταστεί πιθανή και οικονομικά εύλογη λόγω της οφειλόμενης στη συγκέντρωση τροποποίησης των χαρακτηριστικών και της διάρθρωσης της αγοράς. Εν προκειμένω όμως, οι μετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις είχαν ήδη, σε σημαντικό βαθμό, τη δυνατότητα να συμπεριφέρονται με ανεξαρτησία έναντι των ανταγωνιστών τους και των πελατών τους στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης αύξησης των πόρων λόγω της συγκέντρωσης.

Για τους ίδιους λόγους, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την επιχειρηματολογία κατά την οποία η επίμαχη συγκέντρωση θα μειώσει σημαντικά την ανταγωνιστική πίεση που ασκούν οι ανταγωνιστές στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, με δυνητική συνέπεια τη σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού. Ειδικότερα, υποστηρίχθηκε ότι η οικονομική ισχύς της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας σε σχέση με τους ανταγωνιστές της παρέχει στην εν λόγω οντότητα τη δυνατότητα να εμποδίσει την ανάπτυξή τους. Ωστόσο, μολονότι είναι αληθές ότι η μείωση της ανταγωνιστικής πίεσης που ασκούν οι ανταγωνιστές, ως συνέπεια πράξης

συγκέντρωσης, μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, η διαπίστωση της αύξησης της οικονομικής ισχύος της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας δεν αρκεί αφ' εαυτής για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υφίσταται τέτοιο εμπόδιο. Πράγματι, για να εκτιμήσει τη συμβατότητα μιας συγκέντρωσης με την εσωτερική αγορά, η Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη ένα σύνολο στοιχείων όπως η διάρθρωση των σχετικών αγορών, ο πραγματικός ή δυνητικός ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, η θέση και η οικονομική και χρηματοπιστωτική ισχύς των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, οι δυνατότητες επιλογής των προμηθευτών και των χρηστών, η ύπαρξη φραγμών εισόδου και η εξέλιξη της προσφοράς και της ζήτησης.

Όσον αφορά την αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη της τη δημιουργία δεσπόζουσας θέσεως της Vodafone στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, η οποία θα προκαλούσε σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με τον κοινοτικό κανονισμό συγκεντρώσεων⁴⁵¹, στο πλαίσιο του ελέγχου των συγκεντρώσεων, η Επιτροπή πρέπει να εκτιμήσει εάν η συγκέντρωση είναι ικανή να παρακωλύσει σε σημαντικό βαθμό τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, το δε γεγονός ότι μια συγκέντρωση ενδέχεται να δημιουργήσει ή να ενισχύσει δεσπόζουσα θέση δεν αρκεί αφ' εαυτού για να θεωρηθεί ότι η συγκέντρωση δεν είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά. Μια τέτοια ανάλυση των προοπτικών εξέλιξης της αγοράς συνίσταται στην εξέταση των λόγων για τους οποίους μια συγκέντρωση μπορεί να μεταβάλει τους παράγοντες που καθορίζουν την κατάσταση του ανταγωνισμού σε συγκεκριμένη αγορά. Δεν μπορεί, επομένως, να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι κακώς προέβη, εν προκειμένω, σε ανάλυση των προοπτικών εξέλιξης της αγοράς η οποία αφορούσε ιδίως τα οριζόντια μη συντονισμένα αποτελέσματα της συγκεντρώσεως στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών. Δεδομένου δε ότι, στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει σημαντική παρακώλυση, καθόσον η επίμαχη συγκέντρωση δεν εξαλείφει τις ανταγωνιστικές πιέσεις μεταξύ των μερών και δεν αποδυναμώνει περαιτέρω τις ανταγωνιστικές πιέσεις που ασκούν οι υπόλοιποι ανταγωνιστές, δεν ήταν υποχρεωμένη να εξετάσει αν η εν λόγω συγκέντρωση θα δημιουργούσε ή θα ενίσχυε δεσπόζουσα θέση, ιδίως λόγω του ότι, μετά τη συγκέντρωση, οι μετέχουσες στη συγκέντρωση επιχειρήσεις θα παρέχουν, διά του συνδυασμού των καλωδιακών δικτύων τους, κάλυψη σε εθνικό επίπεδο.

Εξάλλου, η έκταση του καλωδιακού δικτύου των επιχειρήσεων που μετέχουν στη συγκέντρωση δεν μπορεί να θεωρηθεί καθοριστικός παράγοντας όσον αφορά την κατάσταση της συγκέντρωσης στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, του οποίου η μεταβολή θα συνεπαγόταν σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού. Επομένως, η γεωγραφική απλώς επέκταση του καλωδιακού δικτύου της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας, είτε οφείλεται αποκλειστικώς στη συγκέντρωση είτε όχι, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην μεταβολή ενός παράγοντα που έχει καθοριστική σημασία για την κατάσταση του ανταγωνισμού στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών και, ως εκ τούτου, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού.

β) Επί των κάθετων αποτελεσμάτων της συγκέντρωσης

Περαιτέρω, όσον αφορά την ανάλυση των κάθετων αποτελεσμάτων της επίμαχης συγκέντρωσης, στο πλαίσιο της οποίας η Επιτροπή εξέτασε, ειδικότερα, την πιθανότητα εκτοπισμού των επιχειρήσεων λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος σε πελάτες στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την αξιολόγηση της πιθανότητας ενός επιζήμιου για τον ανταγωνισμό σεναρίου αποκλεισμού ανταγωνιστών από την πρόσβαση στην αγορά εισροών, η Επιτροπή εξετάζει, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις μη οριζόντιες συγκεντρώσεις⁴⁵², πρώτον, εάν η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα

⁴⁵¹ Άρθρο 2, παράγραφοι 2 και 3, του κοινοτικού κανονισμού συγκεντρώσεων.

⁴⁵² Κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση των μη οριζόντιων συγκεντρώσεων σύμφωνα με τον κανονισμό του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ 2008, C 265, σ. 6).

μπορεί, μετά την ολοκλήρωση της συγκέντρωσης, να εμποδίσει σε σημαντικό βαθμό την πρόσβαση των ανταγωνιστών στις εισροές, δεύτερον, αν μπορεί να παροτρυνθεί να δημιουργήσει τέτοια εμπόδια και, τρίτον, κατά πόσον μια στρατηγική αποκλεισμού των ανταγωνιστών από την αγορά μπορεί να έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις στον ανταγωνισμό στην αγορά επόμενου σταδίου. Δεδομένου ότι οι τρεις αυτές προϋποθέσεις είναι σωρευτικές, η μη συνδρομή έστω και μίας εξ αυτών αρκεί για να αποκλειστεί ο κίνδυνος αποκλεισμού των ανταγωνιστών από την πρόσβαση σε εισροές.

Όσον αφορά ειδικότερα την τρίτη προϋπόθεση, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ενδεχόμενη εφαρμογή, εκ μέρους της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας, μιας στρατηγικής αποκλεισμού των ανταγωνιστών από την αγορά δεν θα έχει, εν πάση περιπτώσει, σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις επί του ανταγωνισμού στην αγορά επόμενου σταδίου, δεδομένου ότι η επίμαχη συγκέντρωση δεν θα προκαλέσει καμία ιδιαίτερη αλλαγή στη δομή των οικείων αγορών, είτε προηγούμενου είτε επόμενου σταδίου. Ειδικότερα, η επίμαχη συγκέντρωση δεν αναμένεται να προκαλέσει καμία μεταβολή όσον αφορά τη δυνατότητα και την ύπαρξη κινήτρων των επιχειρήσεων που μετέχουν σε αυτή να εκτοπίσουν τις επιχειρήσεις λιανικής παροχής υπηρεσιών μετάδοσης τηλεοπτικού σήματος, και δη την Tele Columbus, σε πελάτες στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών στη Γερμανία. Δεδομένου δε ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι η εν λόγω εκτίμηση της Επιτροπής είναι προδήλως εσφαλμένη, αρκεί η μη συνδρομή της τρίτης προϋπόθεσης για να αποκλειστεί ο κίνδυνος αποκλεισμού των ανταγωνιστών από την πρόσβαση σε εισροές κατά παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού.

γ) Επί των οριζόντιων μη συντονισμένων αποτελεσμάτων στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο θεωρεί ότι ματαίως η Tele Columbus υποστηρίζει ότι η Επιτροπή, κατά την εξέταση που διενήργησε, εκτίμησε κατά τρόπο προδήλως εσφαλμένο τα οριζόντια μη συντονισμένα αποτελέσματα στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος, τα οποία μπορεί να προκύψουν λόγω της σύναψης, εκ μέρους της προκύπτουσας από τη συγκέντρωση οντότητας, συμφωνιών αποκλειστικότητας με τους τηλεοπτικούς σταθμούς.

Όσον αφορά, πρώτον, την αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν εξέτασε όλα τα στοιχεία τα οποία η προσφεύγουσα επιθυμούσε ή θεωρούσε ότι έπρεπε να εξεταστούν, όπως ορισμένες τεχνικές λειτουργίες και εμπορικές πτυχές, η προσφεύγουσα ουδόλως εξηγεί πώς τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαν να επηρεαστούν από τη συγκέντρωση, και ειδικότερα τους λόγους για τους οποίους και τον τρόπο με τον οποίο η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα θα έχει την ικανότητα και, κυρίως, το συμφέρον να υποβαθμίσει τις εν λόγω λειτουργίες και εμπορικές πτυχές κατά τις διαπραγματεύσεις της με τους τηλεοπτικούς οργανισμούς, πώς, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της σημασίας των εν λόγω λειτουργιών και πτυχών, τούτο θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος και πώς μια πιθανή υποβάθμιση των εν λόγω λειτουργιών και εμπορικών πτυχών μπορεί να οφείλεται ειδικώς στη συγκέντρωση.

Όσον αφορά, δεύτερον, τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη ότι η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα θα έχει τη δυνατότητα και το κίνητρο να συνάψει συμφωνίες μερικής αποκλειστικότητας, προκειμένου να απαγορεύσει τη μετάδοση περιεχομένου μέσω ορισμένων ανταγωνιστών της όπως η ίδια, η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι μια τέτοια στρατηγική θα είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στον ανταγωνισμό στην αγορά επόμενου σταδίου. Επιπλέον, είναι ελάχιστα πιθανό να έχει η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα το κίνητρο να συνάψει συμφωνίες ολικής ή μερικής αποκλειστικότητας με τηλεοπτικό οργανισμό, διότι οι εν λόγω συμπεριφορές θα ήταν δυνητικώς αντίθετες προς το δίκαιο του ανταγωνισμού.

Τρίτον, όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα μπορεί να εκμεταλλευθεί στην αγορά των συγκροτημάτων κατοικιών τα πλεονεκτήματα που θα αποκομίσει στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος, ήτοι την είσπραξη τελών τροφοδότησης και τη δυνατότητα απόκτησης περιεχομένου υπό ευνοϊκότερους όρους σε σχέση με τους μικρότερους φορείς εκμετάλλευσης καλωδιακού δικτύου, επισημαίνεται, αφενός, ότι, αν τα πλεονεκτήματα αυτά

παρέχουν δυνατότητα προσφοράς ευνοϊκότερων τιμών στους πελάτες συγκροτημάτων κατοικιών, τούτο συνεπάγεται μάλλον θετικά αποτελέσματα για τους καταναλωτές, καθώς είναι πιθανόν η μείωση των τιμών να μετακυλιστεί στο ποσό του μηνιαίου μισθώματος των μισθωτών των οικείων κτιρίων, και όχι σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού. Αφετέρου, η προσφεύγουσα δεν αποδεικνύει ότι τα πλεονεκτήματα αυτά θα οφείλονταν ειδικώς στη συγκέντρωση.

2. Επί των δεσμεύσεων που κατέστησαν υποχρεωτικές με την προσβαλλόμενη απόφαση

Η Επιτροπή, αφού διαπίστωσε στην προσβαλλόμενη απόφαση ότι υπάρχει σημαντική παρακώλυση του αποτελεσματικού ανταγωνισμού στην αγορά της σταθερής πρόσβασης στο διαδίκτυο και στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος, ανέλυσε στη συνέχεια τις δεσμεύσεις που πρότεινε η Vodafone και εκτίμησε ότι η επίμαχη συγκέντρωση, όπως τροποποιήθηκε με τις εν λόγω δεσμεύσεις, δεν παρακωλύει σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στις εν λόγω αγορές.

Το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι η ανάλυση της Επιτροπής επί του ζητήματος αυτού δεν επιδέχεται κριτική και απορρίπτει τις αιτιάσεις περί ανεπάρκειας και ακαταλληλότητας των δεσμεύσεων που αφορούν τη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος ⁴⁵³, καθώς και τις αιτιάσεις περί αναποτελεσματικότητας της προταθείσας από τη Vodafone δέσμευσης σχετικά με την αγορά της παροχής σταθερής προσβάσεως στο διαδίκτυο (δέσμευση WCBA).

Συναφώς, απορρίπτει την αιτίαση ότι οι δεσμεύσεις αυτές αφορούν αποκλειστικώς τη συμπεριφορά και, ως εκ τούτου, δεν επαρκούν για την επίλυση προβλημάτων ανταγωνισμού οριζόντιου χαρακτήρα. Πράγματι, μολονότι στην ανακοίνωση για τα διορθωτικά μέτρα η Επιτροπή δείχνει να προτιμά τις διαρθρωτικές δεσμεύσεις, ιδίως λόγω της ευκολίας υλοποίησής τους, κύρια κριτήρια για την καταλληλότητα και την επάρκεια των δεσμεύσεων για την επίλυση του εντοπισθέντος προβλήματος ανταγωνισμού, καθώς και η βεβαιότητα ότι οι εν λόγω δεσμεύσεις θα μπορούν να υλοποιηθούν.

Όσον αφορά, ειδικότερα, τις δεσμεύσεις σχετικά με τη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος, δεν μπορεί να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός ότι η ορολογία που χρησιμοποίησε η Επιτροπή στην προσβαλλόμενη απόφαση καταδεικνύει ότι η Επιτροπή δεν ήταν καθόλου βέβαιη για την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα των δεσμεύσεων αυτών όσον αφορά την άρση της σημαντικής παρακώλυσης του αποτελεσματικού ανταγωνισμού που διαπιστώθηκε στη χονδρική αγορά τηλεοπτικού σήματος. Συγκεκριμένα, μολονότι η Επιτροπή πρέπει να είναι βέβαιη ότι οι προτεινόμενες δεσμεύσεις θα μπορούν να υλοποιηθούν και ότι θα είναι αρκούντως βιώσιμες και διαρκείς, μπορεί να κηρύξει μια συγκέντρωση συμβατή με την κοινή αγορά αν πιθανολογείται επαρκώς ότι οι δεσμεύσεις θα είναι επαρκείς και αποτελεσματικές για την εξάλειψη της διαπιστωθείσας σημαντικής παρακώλυσης του αποτελεσματικού ανταγωνισμού.

Επιπλέον, όσον αφορά τα περί εκπρόθεσμης υποβολής της δέσμευσης σχετικά με τα τέλη τροφοδότησης, η Επιτροπή μπορεί να δεχθεί εκπρόθεσμες δεσμεύσεις, εφόσον, πρώτον, οι δεσμεύσεις αυτές επιλύουν σαφώς και χωρίς να απαιτείται περαιτέρω έρευνα τα προηγούμενως εντοπισθέντα προβλήματα ανταγωνισμού και, δεύτερον, υπάρχει επαρκής χρόνος διαβούλευσης με τα κράτη μέλη σχετικά με τις δεσμεύσεις αυτές. Επειδή οι δύο αυτές προϋποθέσεις πληρούνται εν προκειμένω, η Επιτροπή μπορούσε να λάβει υπόψη τη δέσμευση σχετικά με τα τέλη τροφοδότησης παρά την εκπρόθεσμη υποβολή της.

Όσον αφορά τη δέσμευση WCBA, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την αιτίαση περί αναποτελεσματικότητας, σύμφωνα με την οποία η δέσμευση αυτή δεν είναι ικανή να αντισταθμίσει την εξάλειψη της ανταγωνιστικής πίεσης που ασκούσε διά των υποδομών και των καινοτομιών η Unitymedia πριν από τη συγκέντρωση.

⁴⁵³ Οι δεσμεύσεις αυτές περιλαμβάνουν τη δέσμευση OTT, τη δέσμευση σχετικά με τα τέλη τροφοδότησης και τη δέσμευση HBBTV.

Πράγματι, σκοπός της δέσμευσης αυτής, η οποία προβλέπει την είσοδο τρίτου επιχειρηματία στην αγορά, ήτοι της Telefonica, είναι η επίλυση του προβλήματος ανταγωνισμού που ανακύπτει λόγω της εξαφάνισης μιας επιχείρησης, της Vodafone, η οποία ήταν ενεργή στο καλωδιακό αποτύπωμα της Unitymedia, και όχι η αντιστάθμιση της εξάλειψης της ανταγωνιστικής πίεσης που ασκούσε διά των υποδομών και των καινοτομιών η Unitymedia πριν από τη συγκέντρωση. Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, δεν αποδείχθηκε ότι η προκύπτουσα από τη συγκέντρωση οντότητα θα παύσει να επενδύει και να καινοτομεί στο παλαιό καλωδιακό αποτύπωμα της Unitymedia και ότι, ως εκ τούτου, η συγκέντρωση θα έχει ως συνέπεια την εξάλειψη της ανταγωνιστικής πίεσης που απορρέει από τέτοιες επενδύσεις και καινοτομίες.

Όσον αφορά τα περί αδυναμίας της Telefonica να ασκήσει ισχυρή ανταγωνιστική πίεση στην αγορά της σταθερής πρόσβασης στο διαδίκτυο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το επιχείρημα αυτό στηρίζεται σε ορισμένες διαπιστώσεις στις οποίες προέβη η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση σχετικά με την κατάσταση της Telefonica χωρίς την επίμαχη δέσμευση και ότι οι διαπιστώσεις αυτές δεν λαμβάνουν, συνεπώς, υπόψη το σύνολο των υποχρεώσεων που ανέλαβε η Vodafone στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δέσμευσης. Κατά συνέπεια, από τις διαπιστώσεις αυτές δεν μπορεί να συναχθεί κανένα συμπέρασμα ως προς την ικανότητα και την ύπαρξη κινήτρου της Telefonica να έχει βιώσιμη και ενεργό ανταγωνιστική ισχύ μετά την υλοποίηση της δέσμευσης αυτής.

Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η δέσμευση WCBA θα πλήξει την αγορά και θα ενισχύσει την ολιγοπωλιακή δομή της, λόγω της παροχής χονδρικής πρόσβασης στην Telefonica υπό προνομιακούς όρους, η Επιτροπή εξήγησε ότι το μέτρο αυτό θα ενισχύσει την εν λόγω επιχείρηση, αλλά δεν θα δημιουργήσει προβλήματα ανταγωνισμού, δεδομένου ότι η Telefonica δεν είναι ισχυρός ανταγωνιστής, ιδίως στην αγορά της σταθερής πρόσβασης στο διαδίκτυο.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει επίσης την αιτίαση ότι η εκ μέρους της Επιτροπής εξέταση υπό το πρίσμα της δέσμευσης WCBA ήταν ανεπαρκής, καθώς και ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ήταν ανεπαρκώς αιτιολογημένη ως προς την εν λόγω δέσμευση, με το σκεπτικό ότι η Επιτροπή όντως εξακρίβωσε ότι η δέσμευση αυτή εξαλείφει πλήρως τα διαπιστωθέντα προβλήματα ανταγωνισμού και ότι δεν θα έχει αρνητικές επιπτώσεις, ούτε επί των επενδύσεων σε οπτικές ίνες ή επί της λιανικής αγοράς πολλαπλών υπηρεσιών. Εξέθεσε επίσης λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι δεν θα υπάρξουν τέτοιες επιπτώσεις.

Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή στο σύνολό της.

3. Κρατικές ενισχύσεις

Απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2024, Γερμανία κατά Επιτροπής (T-409/21, [EU:T:2024:34](#))

«Κρατικές ενισχύσεις – Ενισχύσεις που χορηγήθηκαν βάσει ορισμένων διατάξεων του τροποποιημένου γερμανικού νόμου περί συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας – Μεταρρύθμιση του καθεστώτος στήριξης της συμπαραγωγής – Απόφαση περί κηρύξεως των ενισχύσεων συμβατών με την εσωτερική αγορά – Έννοια του όρου “κρατική ενίσχυση” – Κρατικοί πόροι»

Επιληφθέν προσφυγής ακυρώσεως που άσκησε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία χαρακτηρίζονται ως κρατικές ενισχύσεις διάφορα μέτρα που έλαβε το εν λόγω κράτος μέλος για τη στήριξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από μονάδες συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας

(στο εξής: CHP) ⁴⁵⁴. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο αποσαφηνίζει την προϋπόθεση που προβλέπεται στο άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, σύμφωνα με την οποία μόνον οι παρεμβάσεις εκ μέρους του κράτους ή με κρατικούς πόρους μπορούν να χαρακτηριστούν ως κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης.

Μεταξύ 2019 και 2021, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κοινοποίησε στην Επιτροπή νομοθετικές τροποποιήσεις οι οποίες προέβλεπαν, αφενός, μέτρα οικονομικής στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης μονάδων CHP και λοιπών εγκαταστάσεων συνδεδεμένων με τη συμπαραγωγή θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής από κοινού: φορείς εκμετάλλευσης CHP) και, αφετέρου, τον καθορισμό ανωτάτου ορίου στην εισφορά που, στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να επιβληθεί στους παραγωγούς υδρογόνου.

Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα μέτρα αυτά συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, οι οποίες ωστόσο ήταν συμβατές με την εσωτερική αγορά δυνάμει του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ.

Προς στήριξη του χαρακτηρισμού των κοινοποιηθέντων μέτρων ως κρατικών ενισχύσεων, η Επιτροπή έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι τα μέτρα αυτά χορηγούνταν με κρατικούς πόρους. Με την προσφυγή ακυρώσεως, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας βάλλει κατά του εν λόγω συμπεράσματος της Επιτροπής.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο χαρακτηρισμός μέτρου ως κρατικής ενίσχυσης, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, προϋποθέτει τη συνδρομή πλειόνων προϋποθέσεων, μεταξύ των οποίων η ύπαρξη παρέμβασης εκ μέρους του κράτους ή με κρατικούς πόρους.

Κατά τη νομολογία, ως κρατικοί πόροι μπορούν να χαρακτηριστούν, αφενός, τα κεφάλαια που προέρχονται από φορολογική επιβάρυνση ή από άλλου είδους υποχρεωτικές εισφορές δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας και των οποίων η διαχείριση και η κατανομή διέπονται από τη νομοθεσία αυτή (πρώτο κριτήριο) και, αφετέρου, τα ποσά που παραμένουν διαρκώς υπό δημόσιο έλεγχο και συνεπώς στη διάθεση των αρμοδίων εθνικών αρχών (δεύτερο κριτήριο). Τα δύο αυτά κριτήρια αποτελούν διαζευκτικά κριτήρια της έννοιας των «κρατικών πόρων» κατά το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Πρώτον, όσον αφορά τα μέτρα οικονομικής στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης CHP, η Επιτροπή έκρινε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι τα μέτρα αυτά χρηματοδοτούνταν από τα έσοδα μιας υποχρεωτικής εκ του νόμου εισφοράς επιβαλλόμενης από το κράτος, η διαχείριση και η διάθεση των οποίων διέπονταν από τις διατάξεις της νομοθεσίας (πρώτο κριτήριο).

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι χαρακτηριστικό στοιχείο των κοινοποιηθέντων από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μέτρων στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης CHP είναι η ύπαρξη «δύο επιπέδων» στην αλυσίδα εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια, εκ των οποίων το «πρώτο επίπεδο» αφορά τη σχέση μεταξύ των φορέων εκμετάλλευσης CHP και των διαχειριστών δικτύων και το «δεύτερο επίπεδο» τη σχέση μεταξύ των εν λόγω διαχειριστών δικτύων και των πελατών τους.

⁴⁵⁴ Απόφαση C(2021) 3918 final της Επιτροπής, της 3ης Ιουνίου 2021, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.56826 (2020/N) – Γερμανία – Μεταρρύθμιση του 2020 του καθεστώτος στήριξης της συμπαραγωγής και σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.53308 (2019/N) – Γερμανία – Τροποποίηση του καθεστώτος στήριξης υφιστάμενων μονάδων συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας [άρθρο 13 του Gesetz zur Neuregelung des Kraft-Wärme-Kopplungsgesetzes (νόμου για την αναθεώρηση του νόμου περί συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας), της 21ης Δεκεμβρίου 2015 (BGBl. 2015 I, σ. 2498)] (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Στο πλαίσιο του «πρώτου επιπέδου» της αλυσίδας εφοδιασμού, τα κοινοποιηθέντα μέτρα προβλέπουν εκ του νόμου υποχρέωση των διαχειριστών δικτύων, οι οποίοι είναι ιδιωτικοί φορείς, να καταβάλλουν οικονομική στήριξη στους φορείς εκμετάλλευσης CHP. Στο πλαίσιο του «δευτέρου επιπέδου», οι εν λόγω διαχειριστές δικτύων δύνανται, χωρίς να υποχρεούνται εκ του νόμου, να μετακυλίσουν στους πελάτες τους, μέσω εισφοράς, την οικονομική επιβάρυνση που απορρέει από την υποχρέωση αυτή.

Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η υποχρέωση των διαχειριστών δικτύων να καταβάλλουν ποσά στους φορείς εκμετάλλευσης CHP στο πλαίσιο του «πρώτου επιπέδου» της αλυσίδας εφοδιασμού αρκούσε για να διαπιστωθεί η ύπαρξη φορολογικής επιβάρυνσης ή άλλου είδους υποχρεωτικής εισφοράς ικανής να στοιχειοθετήσει χρήση κρατικών πόρων, χωρίς να απαιτείται να διαπιστωθεί άλλη υποχρεωτική εισφορά σε διαφορετικό «επίπεδο» της αλυσίδας εφοδιασμού, δεδομένου ότι η εισφορά στο «δεύτερο επίπεδο» της εν λόγω αλυσίδας δεν συνιστά υποχρεωτική εκ του νόμου εισφορά.

Πράγματι, η ύπαρξη φορολογικής επιβάρυνσης ή άλλου είδους υποχρεωτικής εκ του νόμου εισφοράς αφορά την προέλευση των κεφαλαίων που χρησιμοποιούνται για τη χορήγηση πλεονεκτήματος, υπό την έννοια ότι επιτρέπει να διαπιστωθεί ότι κρατικά κεφάλαια χρησιμοποιήθηκαν για τη χρηματοδότηση του πλεονεκτήματος αυτού. Δεν ταυτίζεται με τη βάση του νόμου διάθεση των κεφαλαίων αυτών. Ωστόσο, η εκ του νόμου υποχρέωση που υπέχουν οι διαχειριστές δικτύων στο «πρώτο επίπεδο» της αλυσίδας εφοδιασμού αφορά αποκλειστικά τη βάση του νόμου διάθεση των κεφαλαίων, αλλά δεν παρέχει καμία ένδειξη σχετικά με την προέλευση των κεφαλαίων που χρησιμοποιούν οι διαχειριστές δικτύων για την εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι το κράτος ιδιοποιείται τους πόρους των διαχειριστών δικτύων, δεδομένου ότι αυτοί δεν είναι κατ' ανάγκην οι τελικοί οφειλέτες της οικονομικής επιβάρυνσης που συνεπάγονται τα μέτρα στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης CHP.

Επιπλέον, το γεγονός ότι ο γερμανικός νόμος προβλέπει λεπτομερώς τους όρους χορήγησης της οικονομικής στήριξης στους φορείς εκμετάλλευσης CHP δεν είναι ικανό να στοιχειοθετήσει μεταβίβαση κρατικών πόρων, παρά μόνο δυνατότητα καταλογισμού των μέτρων αυτών στήριξης στο κράτος.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι κακώς η Επιτροπή στηρίχθηκε στο προεκτεθέν πρώτο κριτήριο, το οποίο αφορά την ύπαρξη φορολογικής επιβάρυνσης ή άλλου είδους υποχρεωτικής εισφοράς, για να κρίνει ότι τα μέτρα οικονομικής στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης CHP χρηματοδοτούνταν με κρατικούς πόρους.

Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει επίσης ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποκλείοντας την εφαρμογή της νομολογίας που απορρέει από την απόφαση της 13ης Μαρτίου 2001, *PreussenElektra* ⁴⁵⁵.

Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή απέκλεισε την εφαρμογή της νομολογίας αυτής με την αιτιολογία ότι τα μέτρα στήριξης των φορέων εκμετάλλευσης CHP δεν αποτελούσαν μέτρο «απλής ρύθμισης τιμών». Ωστόσο, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε η Επιτροπή, το αποφασιστικό στοιχείο για να αποκλειστεί η μεταβίβαση κρατικών πόρων σύμφωνα με τη νομολογία που απορρέει από την απόφαση *PreussenElektra* δεν είναι το κατά πόσον τα επίμαχα μέτρα συνιστούν μέτρο «απλής ρύθμισης τιμών», αλλά το κατά πόσον το κράτος έχει αναθέσει στους οικείους ιδιωτικούς φορείς τη διαχείριση κρατικού πόρου.

⁴⁵⁵ Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2001, *PreussenElektra* (C-379/98, EU:C:2001:160).

Επομένως, προκειμένου να αποκλειστεί η εφαρμογή της νομολογίας που απορρέει από την απόφαση PreussenElektra, η Επιτροπή όφειλε να αποδείξει ότι το πλεονέκτημα υπέρ των φορέων εκμετάλλευσης CHP δεν είχε χορηγηθεί από τους διαχειριστές δικτύων με ιδίους οικονομικούς πόρους, αλλά ότι το κράτος είχε αναθέσει σε αυτούς τη διαχείριση κρατικού πόρου, πράγμα που η Επιτροπή δεν κατόρθωσε να αποδείξει.

Επιπλέον, η Επιτροπή δεν μπορούσε βασίμως να επικαλεστεί την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προκειμένου να περιορίσει την εφαρμογή της νομολογίας που απορρέει από την απόφαση PreussenElektra στις περιπτώσεις «απλής ρύθμισης τιμών», διότι το άρθρο αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε κρατικές συμπεριφορές που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του, όπως, εν προκειμένω, σε μέτρο που θεσπίστηκε από το κράτος, αλλά χρηματοδοτήθηκε από ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Δεύτερον, όσον αφορά το μέτρο σχετικά με τον καθορισμό ανωτάτου ορίου στην εισφορά που μπορούσαν να επιβάλλουν οι διαχειριστές δικτύων στους παραγωγούς υδρογόνου, η Επιτροπή έκρινε ότι το μέτρο αυτό συνιστούσε παραίτηση από κρατικούς πόρους δυνάμενη να χαρακτηριστεί ως μεταβίβαση κρατικών πόρων.

Ωστόσο, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επίμαχη εισφορά δεν συνιστά κρατικό πόρο σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο που εκτίθεται ανωτέρω, καθόσον δεν είναι υποχρεωτική εκ του νόμου. Επομένως, ούτε η μείωση της εισφοράς αυτής για τους παραγωγούς υδρογόνου μπορεί να συνιστά παραίτηση από κρατικούς πόρους.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο κάνει δεκτή την προσφυγή ακυρώσεως, καθόσον η Επιτροπή κακώς έκρινε ότι το σύνολο των μέτρων που κοινοποίησε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις χρηματοδοτούμενες με κρατικούς πόρους.

Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Scandlines Danmark και Scandlines Deutschland κατά Επιτροπής (T-390/20, [EU:T:2024:126](#))

«Κρατικές ενισχύσεις – Δημόσια χρηματοδότηση της σταθερής σιδηροδρομικής και οδικής ζεύξης του πορθμού Fehmarn – Ενίσχυση χορηγηθείσα από τη Δανία στη Femern – Απόφαση με την οποία η ενίσχυση κρίθηκε συμβατή με την εσωτερική αγορά – Μεμονωμένη ενίσχυση – Σημαντικό έργο κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος – Αναγκαιότητα της ενίσχυσης – Αναλογικότητα – Στάθμιση των ευεργετικών αποτελεσμάτων της ενίσχυσης με τις αρνητικές συνέπειές της επί των όρων των εμπορικών συναλλαγών και επί της διατήρησης ανόθευτου ανταγωνισμού – Ανακοίνωση σχετικά με τα κριτήρια ανάλυσης της συμβατότητας με την εσωτερική αγορά των κρατικών ενισχύσεων για την προώθηση της υλοποίησης σημαντικών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος»

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως την οποία άσκησαν οι ναυτιλιακές εταιρίες Scandlines Danmark ApS και Scandlines Deutschland GmbH κατά της αποφάσεως της Επιτροπής της 20ής Μαρτίου 2020 ⁴⁵⁶, με την οποία είχε διαπιστωθεί ότι τα μέτρα στήριξης που έλαβε η Δανία υπέρ της δημόσιας επιχείρησης Femern A/S για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία σταθερής σιδηροδρομικής και οδικής ζεύξης του πορθμού Fehmarn μεταξύ Δανίας και Γερμανίας συνιστούν κρατική ενίσχυση που συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις ως προς τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή ελέγχει μέτρα ενίσχυσης, όταν τα σχετικά ποσά καταβάλλονται σε περισσότερες δόσεις. Το Γενικό Δικαστήριο καλείται επίσης να εξετάσει την εφαρμογή, από την Επιτροπή, ορισμένων σημείων της

⁴⁵⁶ Απόφαση C(2020) 1683 final της Επιτροπής, της 20ής Μαρτίου 2020, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.39078 – 2019/C (πρώην 2014/N) την οποία έθεσε σε εφαρμογή η Δανία υπέρ της Femern A/S (EE 2020, L 339, σ. 1).

ανακοίνωσής της σχετικά με την υλοποίηση σημαντικών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ⁴⁵⁷ (στο εξής: ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ).

Το 2008 η Δανία και η Γερμανία υπέγραψαν συνθήκη για τη σταθερή ζεύξη του πορθμού Fehmarn, έργο το οποίο συνίσταται, αφενός, σε σιδηροδρομική και οδική σήραγγα κάτω από τη Βαλτική Θάλασσα μεταξύ Δανίας και Γερμανίας (στο εξής: σταθερή ζεύξη) και, αφετέρου, σε οδικές και σιδηροδρομικές συνδέσεις με τη δανική ενδοχώρα.

Η δανική δημόσια επιχείρηση Femern A/S είναι υπεύθυνη για τη χρηματοδότηση, την κατασκευή και τη λειτουργία της σταθερής ζεύξης. Άπαξ και τεθεί σε λειτουργία η σταθερή ζεύξη, η Femern θα εισπράττει τέλη από τους χρήστες προκειμένου να αποπληρώσει το χρέος της από τις εισφορές κεφαλαίου, τα δάνεια με εγγύηση του Δημοσίου και τα κρατικά δάνεια που της παρασχέθηκαν από τη Δανία.

Στα τέλη του 2014, οι δανικές αρχές κοινοποίησαν στην Επιτροπή το μοντέλο χρηματοδότησης του έργου σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn. Χωρίς να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, η Επιτροπή αποφάσισε να μη διατυπώσει αντιρρήσεις ως προς τα κοινοποιηθέντα μέτρα ⁴⁵⁸.

Με αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2018 ⁴⁵⁹, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε εν μέρει την ως άνω απόφαση της Επιτροπής. Όσον αφορά τις δημόσιες χρηματοδοτήσεις που χορηγήθηκαν στη Femern, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση που υπέχει από το άρθρο 108 παράγραφος 3, ΣΛΕΕ να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας λόγω της ύπαρξης σοβαρών δυσχερειών.

Αφού κίνησε την επίσημη διαδικασία έρευνας κατόπιν των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα, με την από 20 Μαρτίου 2020 απόφασή της, ότι τα μέτρα τα οποία ελήφθησαν υπέρ της Femern για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία της σταθερής ζεύξης και συνίσταντο σε εισφορές κεφαλαίου και σε συνδυασμό κρατικών δανείων και κρατικών εγγυήσεων συνιστούσαν κρατική ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3, στοιχείο β', ΣΛΕΕ ⁴⁶⁰, διότι αποσκοπούσαν στην προώθηση της υλοποίησης σημαντικού έργου κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και ήταν σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Οι ναυτιλιακές εταιρίες Scandlines Danmark και Scandlines Deutschland άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι οι κρατικές εγγυήσεις και τα κρατικά δάνεια υπέρ της Femern είχαν χορηγηθεί σε διαδοχικές δόσεις, σε συνάρτηση με την πρόοδο του έργου της σταθερής ζεύξης, οι προσφεύγουσες προσήψαν στην Επιτροπή ότι εσφαλμένως έκρινε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι τα διάφορα μέτρα χρηματοδοτικής στήριξης μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε τρεις μεμονωμένες ενισχύσεις, ήτοι σε μια πρώτη ενίσχυση υπό μορφή εισφοράς κεφαλαίου το 2005, μια δεύτερη ενίσχυση υπό μορφή εισφοράς κεφαλαίου, κρατικών εγγυήσεων και κρατικών δανείων που

⁴⁵⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 20ής Ιουνίου 2014, σχετικά με τα κριτήρια για την ανάλυση της συμβατότητας με την εσωτερική αγορά των κρατικών ενισχύσεων για την προώθηση της υλοποίησης σημαντικών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος (ΕΕ 2014, C 188, σ. 4).

⁴⁵⁸ Απόφαση C(2015) 5023 final, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.39078 (2014/N) (Δανία) για τη χρηματοδότηση του έργου σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn (ΕΕ 2015, C 325, σ. 5).

⁴⁵⁹ Αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2018, *Scandlines Danmark και Scandlines Deutschland κατά Επιτροπής* (T-630/15, [ΕΥ:Τ:2018:942](#)), και της 13ης Δεκεμβρίου 2018, *Stena Line Scandinavia κατά Επιτροπής* (T-631/15, [ΕΥ:Τ:2018:944](#)).

⁴⁶⁰ Η διάταξη αυτή ορίζει ότι οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά.

παρασχέθηκαν δυνάμει νόμου θεσπισθέντος το 2009 ⁴⁶¹, καθώς και μια τρίτη ενίσχυση υπό μορφή κρατικών δανείων και κρατικών εγγυήσεων που παρασχέθηκαν δυνάμει νόμου θεσπισθέντος το 2015 ⁴⁶².

Ως προς το ζήτημα αυτό, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι πλείονες διαδοχικές κρατικές παρεμβάσεις μπορούν να θεωρηθούν ως μία ενιαία παρέμβαση εφόσον εμφανίζουν, λόγω της χρονικής αλληλουχίας τους, του σκοπού τους και της κατάστασης της επιχείρησης κατά τον χρόνο της επέλευσής τους, τόσο στενούς δεσμούς μεταξύ τους ώστε να μην είναι δυνατός ο διαχωρισμός τους. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη προϋπόθεση πληρούνταν για το σύνολο των χρηματοδοτήσεων που χορηγήθηκαν δυνάμει αμφοτέρων των νόμων του 2009 και του 2015, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα χαρακτηρίζοντάς τες ως μεμονωμένες ενισχύσεις. Επομένως, η Επιτροπή δεν όφειλε ούτε να απαιτήσει από τις δανικές αρχές να της κοινοποιήσουν χωριστά κάθε κρατικό δάνειο και κάθε κρατική εγγύηση που παρασχέθηκε στη Femern δυνάμει των δύο νόμων.

Εξάλλου, εφόσον οι τρεις μεμονωμένες ενισχύσεις οι οποίες χορηγήθηκαν στη Femern το 2005, το 2009 και το 2015 προορίζονταν για τη χρηματοδότηση ενός και του αυτού έργου, η Επιτροπή δεν υπερέβη τα όρια της διακριτικής της ευχέρειας εξετάζοντας από κοινού τη συμβατότητά τους με την εσωτερική αγορά. Ακριβώς επειδή έλαβε υπόψη το σύνολο των ανωτέρω ενισχύσεων, η Επιτροπή ήταν σε θέση να εκτιμήσει τις συνέπειές τους επί του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της εξέτασης μιας εκ των παρεκκλίσεων που προβλέπονται στο άρθρο 107, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, και δη για την περίπτωση σημαντικού έργου κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, του οποίου η υλοποίηση απαιτεί την καταβολή δημόσιας χρηματοδότησης για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, επιπλέον, τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο υποστηρίχθηκε ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 107, παράγραφος 3, στοιχείο β' , ΣΛΕΕ διότι εσφαλμένως χαρακτήρισε το επίμαχο έργο ως έργο κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος και κακώς έκρινε ότι η ενίσχυση ήταν αναγκαία και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας.

Πρώτον, όσον αφορά τον χαρακτηρισμό του έργου της σταθερής ζεύξης ως έργου κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο β' , ΣΛΕΕ, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο όρος «κοινό ευρωπαϊκό ενδιαφέρον» όπως χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά και ότι μια πρωτοβουλία χαρακτηρίζεται ως έργο κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος μόνον όταν αποτελεί μέρος ευρωπαϊκού διακρατικού προγράμματος, υποστηριζόμενου από κοινού από διάφορες κυβερνήσεις κρατών μελών ή όταν εντάσσεται σε συντονισμένη δράση διαφόρων κρατών μελών με σκοπό την καταπολέμηση κοινής απειλής.

Πέραν τούτου, η έννοια του «κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος» έχει αποσαφηνιστεί από την Επιτροπή στην ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ, η οποία ορίζει τα γενικά σωρευτικά κριτήρια που πρέπει να πληρούνται προκειμένου ένα έργο να εμπίπτει στην έννοια αυτή, καθώς και θετικούς δείκτες που δικαιολογούν μια ευνοϊκότερη προσέγγιση της Επιτροπής για τον χαρακτηρισμό του έργου ως έργου κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η συγχρηματοδότηση του έργου από ταμείο της Ένωσης.

Δεδομένου δε ότι το έργο της σταθερής ζεύξης πληρούσε τα γενικά σωρευτικά κριτήρια που ορίζονται στην ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ και ότι είχε, επιπροσθέτως, λάβει χρηματοδότηση από την Ένωση, η Επιτροπή βασίμως κατέληξε στο συμπέρασμα, βάσει αυτών και μόνον των κριτηρίων και δεικτών, ότι το έργο της σταθερής ζεύξης ήταν κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος.

Δεύτερον, όσον αφορά την αναγκαιότητα της ενίσχυσης, το Γενικό Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο β' , ΣΛΕΕ, η ενίσχυση που προορίζεται να

⁴⁶¹ Νόμος 285, της 15ης Απριλίου 2009, για τον σχεδιασμό της σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn και των συνδέσεων με τη δανική ενδοχώρα.

⁴⁶² Νόμος 575, της 4ης Μαΐου 2015, για την κατασκευή και τη λειτουργία της σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn και των συνδέσεων με τη δανική ενδοχώρα.

προωθήσει την υλοποίηση σημαντικού έργου κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος πρέπει, για να είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά, να λειτουργεί ως κίνητρο για τις αποδέκτριες επιχειρήσεις. Προς τούτο, πρέπει να αποδειχθεί ότι, ελλείψει της σχεδιαζόμενης ενίσχυσης, η επένδυση για την υλοποίηση του επίμαχου έργου δεν θα πραγματοποιούνταν. Το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει συναφώς ότι η διαπίστωση περί μη αναγκαιότητας της ενίσχυσης μπορεί, ιδίως, να απορρέει από το γεγονός ότι η υλοποίηση του ενισχυόμενου σχεδίου έχει αρχίσει, ή ακόμη και ολοκληρωθεί, από την ενδιαφερόμενη επιχείρηση προτού η αίτηση ενίσχυσης αποσταλεί στις αρμόδιες αρχές, όπερ αποκλείει το ενδεχόμενο να λειτουργήσει η ενίσχυση ως κίνητρο (κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας της αίτησης ενίσχυσης).

Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, το Γενικό Δικαστήριο δέχεται την επιχειρηματολογία που προέβαλε η Επιτροπή για να τεκμηριώσει ότι το κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας της αιτήσεως πληρούνταν εν προκειμένω διότι η αίτηση ενίσχυσης ήταν σύμφυτη με τη σύσταση της Femern. Ειδικότερα, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, ως εταιρία ειδικού σκοπού συσταθείσα από τις δημόσιες αρχές για την υλοποίηση του έργου της σταθερής ζεύξης, η Femern εξαρτάται από τη δημόσια χρηματοδότηση έως την έναρξη της λειτουργίας της σταθερής ζεύξης. Επιπλέον, εφόσον η Επιτροπή μπορούσε να εξετάσει το ζήτημα της συμβατότητας με την εσωτερική αγορά από κοινού για το σύνολο των χρηματοδοτήσεων που χορηγήθηκαν στη Femern από τη σύστασή της και εντεύθεν, το κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας της αιτήσεως δεν χρειαζόταν να ελεγχθεί για καθεμία από τις τρεις μεμονωμένες ενισχύσεις.

Η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα ούτε κρίνοντας ότι το αντιπαράδειγμα το οποίο ελήφθη υπόψη, σύμφωνα με την ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ, για την εκτίμηση της αναγκαιότητας της κοινοποιηθείσας ενίσχυσης, συνίστατο στην απουσία εναλλακτικού έργου. Πιο συγκεκριμένα, οι προσφεύγουσες και οι παρεμβαίνουσες δεν απέδειξαν ότι υφίστατο εναλλακτικό έργο το οποίο θα μπορούσε να υλοποιηθεί άνευ ενίσχυσης ανάλογης κλίμακας ή μεγέθους, ή θα ήταν ικανό να αποφέρει οφέλη αντίστοιχα με τα προσδοκώμενα από το έργο της σταθερής ζεύξης.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει επίσης την αιτίαση ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως λαμβάνοντας υπόψη ως διάρκεια ζωής τα 40 έτη για να προβεί στον υπολογισμό τόσο του συντελεστή εσωτερικής απόδοσης του έργου της σταθερής ζεύξης (αναγκαιότητα της ενίσχυσης) όσο και του ελλείμματος χρηματοδότησεως (αναλογικότητα της ενίσχυσης), ενώ το έργο της σταθερής ζεύξης είχε διάρκεια ζωής 120 ετών.

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει επ' αυτού ότι, βάσει της παραγράφου 30 της ανακοίνωσης για τα ΣΕΚΕΕ, η Επιτροπή, ελλείψει εναλλακτικού έργου, οφείλει να ελέγξει ότι το ποσό της ενίσχυσης δεν υπερβαίνει το ελάχιστο αναγκαίο όριο ώστε το έργο που λαμβάνει την ενίσχυση να είναι αρκούντως αποδοτικό, με δεδομένο ότι ως χρονικός ορίζοντας για όλα τα σχετικά προσδοκώμενα έξοδα και οφέλη πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η διάρκεια ζωής του έργου. Δεδομένου ότι η μνεία αυτή πρέπει να γίνεται αντιληπτή υπό την έννοια της διάρκειας ζωής του επενδυτικού έργου από οικονομικής απόψεως και όχι της διάρκειας ζωής της υποδομής σε τεχνικό επίπεδο, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα λαμβάνοντας υπόψη ως σημείο αναφοράς τη συμπεριφορά των επενδυτών στη σχετική αγορά, προκειμένου να υπολογίσει τον συντελεστή εσωτερικής αποδόσεως με βάση τα 40 έτη ως διάρκεια της οικονομικής ζωής της επένδυσης.

Εν συνεχεία, βάσει της παραγράφου 31 της ανακοίνωσης για τα ΣΕΚΕΕ, το μέγιστο ποσό της ενίσχυσης καθορίζεται με γνώμονα το έλλειμμα χρηματοδότησης, το οποίο αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ των θετικών και των αρνητικών ταμειακών ροών κατά τη διάρκεια ζωής της επένδυσης. Δεδομένου όμως ότι σκοπός της ανάλυσης του ελλείμματος χρηματοδότησης είναι να προσδιοριστεί σε ποιον βαθμό το έργο θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί υπό τους όρους της αγοράς, δεν είναι δυνατόν να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι έλαβε υπόψη, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ανάλυσης, τη διάρκεια την οποία θα είχε λάβει υπόψη ένας ορθολογικός επενδυτής στο ίδιο έργο, εκτιμώμενη σε 40 έτη.

Τρίτον, όσον αφορά τον αναλογικό χαρακτήρα της ενίσχυσης, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να προσάψουν στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη την απαίτηση χρονικού περιορισμού των ενισχύσεων που έχουν τη μορφή εγγύησης ή δανείου, όπως αυτή διατυπώνεται στην ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ, δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση διευκρινίζει, αφενός, ότι, το αργότερο δεκαέξι έτη μετά την έναρξη της λειτουργίας της σταθερής ζεύξης, όλα τα δάνεια για τα οποία έχει παρασχεθεί εγγύηση θα πρέπει να έχουν αποπληρωθεί και όλα τα κρατικά δάνεια θα πρέπει να έχουν εξοφληθεί και, αφετέρου, ότι οι δανικές αρχές δεν επιτρέπεται να χορηγούν στη Femern τέτοια δάνεια και εγγυήσεις για ποσό άνω του μέγιστου εγγυημένου ποσού των 69,3 δισεκατομμυρίων δανικών κορονών (DKK) (περίπου 9,3 δισεκατομμύρια ευρώ).

Περαιτέρω, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν υποεκτίμησε τα έσοδα της Femern προκειμένου να αυξήσει τεχνητώς το έλλειμμα χρηματοδότησης. Αφενός, η ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ δεν απαιτεί τα έσοδα να καλύπτουν το σύνολο του κόστους του έργου. Αφετέρου, οι προσφεύγουσες και οι παρεμβαίνουσες δεν απέδειξαν ότι, αν λαμβανόταν υπόψη διαφορετική διάρθρωση των τιμών για την οδική κυκλοφορία, και όχι εκείνη που έλαβε υπόψη η Επιτροπή, τούτο θα συνεπαγόταν αυτομάτως αύξηση των εσόδων λόγω της ελαστικότητας της ζήτησης και του ανταγωνισμού στην αγορά.

Τέλος, η Επιτροπή δεν παρέβη την ανακοίνωση για τα ΣΕΚΕΕ περιλαμβάνοντας τα λειτουργικά έξοδα της σταθερής ζεύξης στις επιλέξιμες δαπάνες για τον υπολογισμό του ελλείμματος χρηματοδότησης. Και τούτο διότι ο συνυπολογισμός των εξόδων αυτών στις αρνητικές ταμειακές ροές του έργου της σταθερής ζεύξης δεν έχει ως αποτέλεσμα τη χορήγηση λειτουργικής ενίσχυσης, δεδομένου ότι τα έσοδα εκμετάλλευσης της σταθερής ζεύξης, τα οποία θα έπρεπε επίσης να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο των θετικών ταμειακών ροών, υπερβαίνουν κατά πολύ τα λειτουργικά έξοδα. Επιπλέον, δεν προσκομίστηκε κανένα στοιχείο ικανό να θέσει υπό αμφισβήτηση τις εξηγήσεις που έδωσε η Επιτροπή προς στήριξη της επιλογής να συμπεριληφθούν τα έξοδα αυτά στην ανάλυση του ελλείμματος χρηματοδότησης.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Δανία κατά Επιτροπής (Τ-364/20, [EU:T:2024:125](#))

«Κρατικές ενισχύσεις – Δημόσια χρηματοδότηση της σταθερής σιδηροδρομικής και οδικής ζεύξης του πορθμού Fehmarn – Ενίσχυση χορηγηθείσα από τη Δανία στη Femern – Απόφαση με την οποία η ενίσχυση κρίθηκε συμβατή με την εσωτερική αγορά – Προσφυγή ακυρώσεως – Δυνατότητα διαχωρισμού – Παραδεκτό – Έννοια του όρου “επιχείρηση” – Έννοια του όρου “οικονομική δραστηριότητα” – Δραστηριότητες κατασκευής και εκμετάλλευσης σταθερής σιδηροδρομικής και οδικής ζεύξης – Επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών και νόθευση του ανταγωνισμού»

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή του Βασιλείου της Δανίας με αίτημα τη μερική ακύρωση της αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 20ής Μαρτίου 2020 ⁴⁶³, με την οποία διαπιστώθηκε ότι συνιστούν συμβατή με την εσωτερική αγορά κρατική ενίσχυση τα μέτρα στήριξης που ελήφθησαν από τη Δανία υπέρ της δημόσιας επιχείρησης Femern A/S για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία σταθερής σιδηροδρομικής και οδικής ζεύξης του πορθμού Fehmarn μεταξύ της Δανίας και της Γερμανίας. Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο αποσαφηνίζει την έννοια της «οικονομικής δραστηριότητας» που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού.

⁴⁶³ Απόφαση C(2020) 1683 final της Επιτροπής, της 20ής Μαρτίου 2020, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.39078 – 2019/C (πρώην 2014/N) την οποία έθεσε σε εφαρμογή η Δανία υπέρ της Femern A/S (ΕΕ 2020, L 339, σ. 1).

Το 2008 η Δανία και η Γερμανία υπέγραψαν συνθήκη για τη σταθερή ζεύξη του πορθμού Fehmarn, έργο το οποίο συνίσταται, αφενός, σε σιδηροδρομική και οδική σήραγγα κάτω από τη Βαλτική Θάλασσα μεταξύ Δανίας και Γερμανίας (στο εξής: σταθερή ζεύξη) και, αφετέρου, σε οδικές και σιδηροδρομικές συνδέσεις με τη δανική ενδοχώρα.

Η δανική δημόσια επιχείρηση Femern A/S είναι υπεύθυνη για τη χρηματοδότηση, την κατασκευή και τη λειτουργία της σταθερής ζεύξης. Άπαξ και τεθεί σε λειτουργία η σταθερή ζεύξη, η Femern θα εισπράττει τέλη από τους χρήστες προκειμένου να αποπληρώσει το χρέος της από τις εισφορές κεφαλαίου, τα δάνεια με εγγύηση του Δημοσίου και τα κρατικά δάνεια που της παρασχέθηκαν από τη Δανία.

Στα τέλη του 2014, οι δανικές αρχές κοινοποίησαν στην Επιτροπή το μοντέλο χρηματοδότησης του έργου σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn. Χωρίς να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, η Επιτροπή αποφάσισε να μη διατυπώσει αντιρρήσεις ως προς τα κοινοποιηθέντα μέτρα ⁴⁶⁴.

Με αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2018 ⁴⁶⁵, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε εν μέρει την ως άνω απόφαση της Επιτροπής. Όσον αφορά τις δημόσιες χρηματοδοτήσεις που χορηγήθηκαν στη Femern, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση που υπέχει από το άρθρο 108 παράγραφος 3, ΣΛΕΕ να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας λόγω της ύπαρξης σοβαρών δυσχερειών.

Αφού κίνησε την επίσημη διαδικασία έρευνας κατόπιν των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου, η Επιτροπή κατέληξε, με την από 20 Μαρτίου 2020 απόφασή της, στο συμπέρασμα ότι τα μέτρα τα οποία ελήφθησαν υπέρ της Femern για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία της σταθερής ζεύξης και συνίσταντο σε εισφορές κεφαλαίου και σε συνδυασμό κρατικών δανείων και κρατικών εγγυήσεων συνιστούσαν κρατική ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3, στοιχείο β' , ΣΛΕΕ ⁴⁶⁶.

Η Δανία άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως αυτής, κατά το μέρος που η δημόσια χρηματοδότηση η οποία χορηγήθηκε στη Femern χαρακτηρίστηκε από την Επιτροπή ως κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την επιχειρηματολογία την οποία προβάλλει η Δανία προς στήριξη της αιτιάσεώς της ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε νομικό σφάλμα κρίνοντας ότι οι δραστηριότητες της Femern υπόκεινται στους ενωσιακούς κανόνες ανταγωνισμού ενώ πρόκειται, κατά την άποψη της Δανίας, για δραστηριότητες που συναρτώνται με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας.

Κατά τη νομολογία, οι δραστηριότητες οι οποίες εμπίπτουν στις αρμοδιότητες δημόσιας αρχής ή συναρτώνται με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα που να δικαιολογεί την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού τους οποίους προβλέπει η Συνθήκη ΛΕΕ.

Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει κατ' αρχάς επ' αυτού ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε νομικό σφάλμα κρίνοντας, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι ένας φορέας ασκεί προνόμια δημόσιας

⁴⁶⁴ Απόφαση C(2015) 5023 final, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.39078 (2014/N) (Δανία) για τη χρηματοδότηση του έργου σταθερής ζεύξης του πορθμού Fehmarn (ΕΕ 2015, C 325, σ. 5).

⁴⁶⁵ Αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2018, *Scandlines Danmark και Scandlines Deutschland κατά Επιτροπής* (T-630/15, [ΕΥ:Τ:2018:942](#)), και της 13ης Δεκεμβρίου 2018, *Stena Line Scandinavia κατά Επιτροπής* (T-631/15, [ΕΥ:Τ:2018:944](#)).

⁴⁶⁶ Η διάταξη αυτή ορίζει ότι οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών έργων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά.

εξουσίας όταν η δραστηριότητά του συνδέεται με τις ουσιώδεις λειτουργίες του κράτους λόγω της φύσης της, του αντικειμένου της και των κανόνων από τους οποίους διέπεται.

Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι πληροφορίες που υπέβαλαν στην Επιτροπή οι δανικές αρχές κατά τη διάρκεια της επίσημης διαδικασίας έρευνας δεν συνιστούσαν στοιχεία τα οποία, εξεταζόμενα μεμονωμένα ή στο σύνολό τους, μπορούσαν να οδηγήσουν στη διαπίστωση ότι η κατασκευή και η εκμετάλλευση της σταθερής ζεύξης από τη Femern συναρτώνται με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας.

Ειδικότερα, το γεγονός ότι η Femern υπόκειται σε στενό έλεγχο από τις δημόσιες αρχές και υπέχει ορισμένες υποχρεώσεις δημοσίου δικαίου οι οποίες βαρύνουν τις διοικητικές αρχές δεν αρκεί για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι δραστηριότητές της συνδέονται με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας. Επιπλέον, μολονότι οι δραστηριότητες της Femern έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση διεθνούς συμφωνίας, γεγονός παραμένει ότι η Συνθήκη για τον πορθμό Fehmarn δεν περιέχει καμία διάταξη που να δικαιολογεί τη διαπίστωση ότι, αυτές καθεαυτές, οι δραστηριότητες κατασκευής και εκμετάλλευσης της σταθερής ζεύξης συναρτώνται με την άσκηση τέτοιων προνομίων. Εξάλλου, το ότι ένας τομέας δραστηριότητας δεν έχει ελευθερωθεί δεν συνιστά ένδειξη από την οποία μπορεί να συναχθεί ότι η σχετική δραστηριότητα συνδέεται, κατ' αρχήν, με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας.

Περαιτέρω, δεν μπορεί να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να εξετάσει λεπτομερώς αν τα καθήκοντα που ανατέθηκαν στη Femern ως οδική αρχή και διαχειρίστρια της σιδηροδρομικής υποδομής, καθώς και όσον αφορά την κατάρτιση των σχεδίων ασφαλείας της σταθερής ζεύξης, συνδέονται με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας, δεδομένου ότι η Δανία δεν προέβαλε ρητώς το συγκεκριμένο επιχείρημα κατά τη διάρκεια της επίσημης διαδικασίας έρευνας.

Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τις διάφορες αιτιάσεις περί του ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλμα εκτιμήσεως κρίνοντας ότι η εκμετάλλευση της σταθερής ζεύξης συνιστά οικονομική δραστηριότητα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού.

Κατά πάγια νομολογία, ως επιχείρηση για τους σκοπούς της εφαρμογής των ενωσιακών διατάξεων για τον ανταγωνισμό νοείται κάθε φορέας που ασκεί οικονομική δραστηριότητα και ως οικονομική δραστηριότητα νοείται κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά. Προκειμένου να κριθεί αν ένας φορέας ασκεί οικονομική δραστηριότητα, η Επιτροπή οφείλει, κατά συνέπεια, να αποδείξει ότι ο φορέας προσφέρει αγαθά ή υπηρεσίες σε αγορά ανταγωνιζόμενος επιχειρηματίες που επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό.

Υπό το πρίσμα της ως άνω νομολογίας, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, κατ' αρχάς, τις επικρίσεις της Δανίας κατά της περιεχόμενης στην προσβαλλόμενη απόφαση διαπίστωσης της Επιτροπής ότι οι υπηρεσίες τις οποίες θα προσφέρει η Femern αφότου η σταθερή ζεύξη τεθεί σε λειτουργία θα ανταγωνίζονται άμεσα τις υπηρεσίες που προσφέρει ο ιδιωτικός φορέας εκμετάλλευσης πορθμείων ο οποίος δραστηριοποιείται ήδη στον πορθμό Fehmarn ασκώντας δραστηριότητα κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Πράγματι, παρότι η Femern και ο εν λόγω ιδιωτικός φορέας εκμετάλλευσης πορθμείων προσφέρουν υπηρεσίες των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφέρουν από ορισμένες απόψεις, αμφότεροι δραστηριοποιούνται στην ίδια αγορά, ήτοι στην αγορά των υπηρεσιών μεταφοράς για τη διέλευση του πορθμού Fehmarn, όπου οι καταναλωτές θα μπορούν να επιλέξουν μεταξύ των υπηρεσιών που προσφέρει ο φορέας εκμετάλλευσης πορθμείων και των υπηρεσιών που θα προσφέρει η Femern στο πλαίσιο της λειτουργίας της σταθερής ζεύξης. Εξάλλου, η Επιτροπή είχε εντοπίσει επίσης την ύπαρξη αγοράς μεταφορικών υπηρεσιών συνιστάμενης στα λοιπά δρομολόγια τα οποία αποτελούν εναλλακτική λύση για τη διέλευση του πορθμού Fehmarn.

Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα εκτιμήσεως κρίνοντας ότι το γεγονός ότι η χρήση της σταθερής ζεύξης θα γίνεται επί πληρωμή συνιστά κρίσιμο στοιχείο για τον χαρακτηρισμό της εκμετάλλευσης της ζεύξης αυτής ως οικονομικής δραστηριότητας. Και τούτο διότι, όταν κράτος μέλος αποφασίζει, όπως εν προκειμένω, να εξαρτήσει

την πρόσβαση σε υποδομή από την καταβολή τέλους προκειμένου να δημιουργηθούν έσοδα προοριζόμενα, μεταξύ άλλων, για την αποπληρωμή της οφειλής που συνομολογήθηκε για τη χρηματοδότηση του σχεδιασμού και της κατασκευής της, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η υποδομή αποτελεί αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι η δραστηριότητα κατασκευής της σταθερής ζεύξης είναι οικονομικής φύσης, εφόσον συνδέεται άρρηκτα με την οικονομική εκμετάλλευση της υποδομής αυτής.

Το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει συναφώς ότι η εμπορική εκμετάλλευση και η κατασκευή υποδομών μεταφοράς ενόψει τέτοιας εμπορικής εκμετάλλευσης είναι πιθανόν να συνιστούν οικονομικές δραστηριότητες. Στο πλαίσιο αυτό, έχει κριθεί ειδικότερα ⁴⁶⁷ ότι η Επιτροπή μπορούσε βασίμως να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα εκμετάλλευσης εμπορικού αερολιμένα και η δραστηριότητα κατασκευής νέου διαδρόμου προσγείωσης/ απογείωσης στον εν λόγω αερολιμένα ήταν αδιαχώριστες, δεδομένου ότι τα αερολιμενικά τέλη θα αποτελούσαν την κύρια πηγή εσόδων για τη χρηματοδότηση του νέου διαδρόμου και ότι η εκμετάλλευσή του θα εντασσόταν στην οικονομική δραστηριότητα του αερολιμένα. Οι δε αρχές που τέθηκαν με τις σχετικές αποφάσεις του δικαστή της Ένωσης δεν έχουν εφαρμογή αποκλειστικώς και μόνο σε περίπτωση επέκτασης υφιστάμενης υποδομής μεταφορών υποκείμενης σε οικονομική εκμετάλλευση, αλλά ισχύουν επίσης και όσον αφορά την κατασκευή νέας υποδομής που προορίζεται να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής οικονομικής εκμετάλλευσης, όπως η επίμαχη εν προκειμένω.

Ως προς το επιχείρημα της Δανίας ότι, κατ' ουσίαν, η Femern δεν δραστηριοποιείται σε καμία αγορά κατά το στάδιο της κατασκευής της υποδομής, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι τα έσοδα εκμετάλλευσης της σταθερής ζεύξης θα χρησιμοποιηθούν από τη Femern και για την εξόφληση των δανείων που είχε συνάψει για τον σχεδιασμό και την κατασκευή της σταθερής ζεύξης. Αν όμως γινόταν δεκτό ότι η κατασκευαστική δραστηριότητα μπορούσε να διαχωριστεί από την εκμετάλλευση και, ως εκ τούτου, να μη θεωρηθεί οικονομική, οι προτιμησιακές χρηματοδοτήσεις που ελήφθησαν για την κατασκευή της σταθερής ζεύξης δεν θα ήταν δυνατόν να χαρακτηριστούν ως κρατικές ενισχύσεις. Το αποτέλεσμα θα ήταν ότι, κατά το στάδιο της λειτουργίας της σταθερής ζεύξης, η Femern θα είχε τη δυνατότητα να εκμεταλλεύεται μια επιδοτούμενη υποδομή, όπερ θα της εξασφάλιζε οικονομικό πλεονέκτημα το οποίο δεν θα είχε αποκομίσει υπό κανονικές συνθήκες της αγοράς. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι για λόγους πρακτικής αποτελεσματικότητας των κανόνων που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις αποκλείεται επίσης ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων κατασκευής και εκμετάλλευσης της σταθερής ζεύξης ο οποίος στηρίζεται στην αιτιολογία ότι η σταθερή ζεύξη θα τεθεί σε λειτουργία μόνον άπαξ και ολοκληρωθεί η κατασκευή της.

Εξάλλου, ούτε το γεγονός ότι ο δανικός νόμος αναθέτει αποκλειστικώς στη Femern την κατασκευή και την εκμετάλλευση της σταθερής ζεύξης εμποδίζει τον χαρακτηρισμό των δραστηριοτήτων αυτών ως οικονομικών δραστηριοτήτων, εφόσον η εκμετάλλευση της σταθερής ζεύξης θα συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών μεταφοράς σε μια ελευθερωμένη και ανοικτή στον ανταγωνισμό αγορά. Πράγματι, σε αντίθετη περίπτωση, η παραχώρηση αποκλειστικών δικαιωμάτων από κράτος μέλος σε φορέα ο οποίος θα καλούνταν να παράσχει υπηρεσίες σε ελευθερωμένη αγορά θα αρκούσε για να καταστρατηγηθεί η εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού.

Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω σκέψεων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή που είχε ως αίτημα τη μερική ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

⁴⁶⁷ Αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2012, **Mitteldeutsche Flughafen και Flughafen Leipzig-Halle κατά Επιτροπής** (C-288/11 P, [ΕΥ: C:2012:821](#)), και της 24ης Μαρτίου 2011, **Freistaat Sachsen και Land Sachsen-Anhalt κατά Επιτροπής** (T-443/08 και T-455/08, [ΕΥ: T:2011:117](#)).

**Απόφαση της 10ης Απριλίου 2024, Danske Slagtermestre κατά Επιτροπής
(T-486/18 RENV, [EU:T:2024:217](#))**

«Κρατικές ενισχύσεις – Καθεστώς εισφορών για τη συλλογή λυμάτων – Καταγγελία ανταγωνιστή – Απόφαση με την οποία κρίθηκε, κατά το πέρας του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας, ότι δεν υπάρχει κρατική ενίσχυση – Απαίτηση αμεροληψίας – Αντικειμενική αμεροληψία – Έννοια του “πλεονεκτήματος” – Αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς – Εκ των προτέρων ανάλυση της πρόσθετης αποδοτικότητας – Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης»

Το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατόπιν αναπομπής της υποθέσεως από το Δικαστήριο, ακυρώνει την απόφαση της Επιτροπής ⁴⁶⁸, με την οποία κρίθηκε ότι η δανική κανονιστική ρύθμιση που αφορά τα οφειλόμενα τέλη προς τις επιχειρήσεις επεξεργασίας λυμάτων δεν συνεπάγεται κρατική ενίσχυση υπέρ των μεγάλων σφαγείων. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις, αφενός, ως προς την υποχρέωση αμεροληψίας της Επιτροπής και, αφετέρου, ως προς την εφαρμογή της αρχής του ιδιώτη επιχειρηματία υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως. Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης την υποχρέωση της Επιτροπής να τηρεί τα κριτήρια που προβλέπονται συναφώς στην ανακοίνωσή της σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης ⁴⁶⁹.

Με νόμο που εκδόθηκε το 2013 ⁴⁷⁰ (στο εξής: νόμος του 2013), η Δανία αντικατέστησε το σύστημα ενιαίου τέλους ανά κυβικό μέτρο νερού για όλους τους καταναλωτές νερού που συνδέονταν με την ίδια μονάδα επεξεργασίας λυμάτων με ένα κλιμακωτό σύστημα με προοδευτικώς μειούμενα τέλη, το οποίο προβλέπει τέλος συναρτώμενο προς τον όγκο των διατιθέμενων λυμάτων (στο εξής: κλιμακωτή τιμολόγηση). Το νέο αυτό σύστημα τιμολόγησης προβλέπει, κατ' ουσίαν, μείωση του τέλους ανά κυβικό μέτρο μετά από ορισμένο όγκο διατιθέμενων λυμάτων, με αποτέλεσμα τη μείωση των τελών που οφείλουν οι σημαντικότεροι καταναλωτές νερού.

Η Danske Slagtermestre, επαγγελματική ένωση η οποία διατείνεται ότι εκπροσωπεί μικρά κρεοπωλεία, σφαγεία, χονδρεμπόρους και επιχειρήσεις μεταποίησης στη Δανία, υπέβαλε στην Επιτροπή καταγγελία με την οποία υποστήριζε ότι ο προαναφερθείς νόμος χορήγησε κρατική ενίσχυση στα μεγάλα σφαγεία υπό τη μορφή μειώσεως των εισφορών για την επεξεργασία των λυμάτων.

Με απόφαση της 19ης Απριλίου 2018, η Επιτροπή έκρινε ότι η κλιμακωτή τιμολόγηση που θεσπίστηκε με τον νόμο του 2013 δεν παρείχε κανένα ιδιαίτερο πλεονέκτημα σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις και ότι, ως εκ τούτου, δεν συνιστούσε κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Προς στήριξη του συμπεράσματος αυτού, η Επιτροπή, παραπέμποντας στην ανακοίνωσή της σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης, έκρινε ότι ένας ιδιώτης επιχειρηματίας υπό συνθήκες οικονομίας της αγοράς θα εφάρμοζε επίσης το κλιμακωτό σύστημα.

Η Danske Slagtermestre άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως αυτής.

Με διάταξη της 1ης Δεκεμβρίου 2020 ⁴⁷¹, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη για τον λόγο ότι η Danske Slagtermestre δεν νομιμοποιούνταν ενεργητικώς. Κατόπιν

⁴⁶⁸ Απόφαση C(2018) 2259 final της Επιτροπής, της 19ης Απριλίου 2018, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.37433 (2017/FC) – Δανία (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁴⁶⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης όπως αναφέρεται στο άρθρο 107, παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2016, C 262, σ. 1).

⁴⁷⁰ Νόμος 902/2013, για την τροποποίηση του νόμου περί θεσπίσεως των κανόνων σχετικά με τις εισφορές προς τις επιχειρήσεις επεξεργασίας λυμάτων (δομή εισφορών για τη διάθεση των λυμάτων, με την οποία εγκρίνεται η επιβολή ειδικών εισφορών για την επεξεργασία των ιδιαιτέρως μολυσματικών λυμάτων, κ.λπ.).

⁴⁷¹ Διάταξη της 1ης Δεκεμβρίου 2020, **Danske Slagtermestre κατά Επιτροπής** (T-486/18, [EU:T:2020:576](#)).

ασκήσεως αναιρέσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επαγγελματική αυτή ένωση νομιμοποιούνταν ενεργητικώς, αναίρεσε την προαναφερθείσα διάταξη και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου για να την εξετάσει επί της ουσίας ⁴⁷².

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση εκ μέρους της Επιτροπής της υποχρέωσης αμεροληψίας που προβλέπεται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά την προσφεύγουσα, υπήρξε παράβαση της υποχρέωσης αυτής κατά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, διότι το αρμόδιο για τον ανταγωνισμό μέλος της Επιτροπής, το οποίο την υπέγραψε, είχε επίσης συμμετάσχει, ως υπουργός της Δανικής Κυβέρνησης, στη θέσπιση του νόμου του 2013.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης οφείλουν να συμμορφώνονται προς την επιταγή της αμεροληψίας, ιδίως ως προς την πτυχή της που αφορά την αντικειμενική αμεροληψία, κατά την οποία το οικείο θεσμικό όργανο πρέπει να παρέχει επαρκή εγγύγια για τον αποκλεισμό κάθε εύλογης αμφιβολίας σχετικά με ενδεχόμενη προκατάληψη, ενώ ακόμη και οι εντυπώσεις μπορεί να έχουν σημασία.

Κατόπιν της διευκρινίσεως αυτής, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, πρώτον, κατά τον χρόνο κατάθεσης του σχεδίου βάσει του οποίου εκδόθηκε ο νόμος του 2013 και κατά τον χρόνο εκδόσεως του νόμου αυτού, το αρμόδιο για τον ανταγωνισμό μέλος της Επιτροπής που υπέγραψε την προσβαλλόμενη απόφαση ήταν Υπουργός Οικονομίας και Εσωτερικών καθώς και Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης του Βασιλείου της Δανίας. Δεύτερον, δεδομένου ότι η κλιμακωτή τιμολόγηση θα είχε αντίκτυπο στις δαπάνες των ιδιωτών και των επιχειρήσεων, είναι εύλογο να θεωρηθεί ότι κατέστη δυνατό να προταθεί με τη σύμφωνη γνώμη της εν λόγω Υπουργού. Τρίτον, το συγκεκριμένο μέλος της Επιτροπής είχε λάβει θέση σε εθνικό επίπεδο, δημοσίως και ρητώς, υπέρ της κλιμακωτής τιμολόγησης.

Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι το συγκεκριμένο μέλος της Επιτροπής είχε συμφέρον να μην αμφισβητηθεί η νομιμότητα της προβλεπόμενης από τον νόμο του 2013 εισφοράς για την επεξεργασία των λυμάτων λόγω μη συμβατότητάς της με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης περί κρατικών ενισχύσεων.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν η διαδικασία έκδοσης της προσβαλλόμενης απόφασης παρείχε επαρκείς εγγυήσεις ώστε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ένα τέτοιο συμφέρον να καταστήσει πλημμελή την εν λόγω διαδικασία λόγω παραβάσεως της υποχρέωσης αμεροληψίας.

Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, παρά τον συλλογικό χαρακτήρα του τρόπου λήψης των αποφάσεων της Επιτροπής, το συγκεκριμένο μέλος της Επιτροπής όχι μόνον ήταν υπεύθυνο για την προετοιμασία της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά ήταν και η μόνη υπογράφουσα την απόφαση αυτή.

Πλην όμως, μια τέτοια κατάσταση είναι ικανή να δημιουργήσει στους τρίτους εύλογη αμφιβολία σχετικά με ενδεχόμενη προκατάληψη του συγκεκριμένου μέλους της Επιτροπής, και τούτο ανεξαρτήτως της προσωπικής συμπεριφοράς του. Κατά συνέπεια, η διαδικασία που οδήγησε στην έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν παρείχε επαρκείς εγγυήσεις αντικειμενικής αμεροληψίας.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει, επαλλήλως, τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ διότι κατέληξε εσφαλμένως στο συμπέρασμα ότι η θέσπιση της κλιμακωτής τιμολόγησης δεν παρείχε πλεονέκτημα σε ορισμένες επιχειρήσεις.

⁴⁷² Απόφαση της 30ής Ιουνίου 2022, *Danske Slagtermestre κατά Επιτροπής* (C-99/21 P, [EU:C:2022:510](#)).

Αφού επιβεβαίωσε ότι ορθώς η Επιτροπή είχε εξετάσει την ύπαρξη πλεονεκτήματος υπό το πρίσμα του κριτηρίου του ιδιώτη επιχειρηματία, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι εναπέκειτο συνεπώς στην Επιτροπή να εκτιμήσει αν οι επιχειρήσεις που επωφελούνταν από μειωμένα τέλη για την επεξεργασία των λυμάτων θα είχαν αποκομίσει συγκρίσιμο πλεονέκτημα από έναν μέσο συνετό και επιμελή ιδιώτη επιχειρηματία, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των προοπτικών αποδοτικότητας.

Δεδομένου ότι η Επιτροπή εφάρμοσε, στο πλαίσιο της εξέτασής αυτής, τη μέθοδο της εκ των προτέρων ανάλυσης της αποδοτικότητας που προβλέπεται στην παράγραφο 228 της ανακοίνωσής της σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει επιπλέον ότι, εκδίδοντας την ανακοίνωση αυτή, η Επιτροπή αυτοπεριορίστηκε κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει όσον αφορά τις διευκρινίσεις που παρέσχε με την ανακοίνωση σχετικά με τις έννοιες που συνδέονται με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με την παράγραφο 228 της εν λόγω ανακοίνωσης, η Επιτροπή όφειλε να εξετάσει, για κάθε επιχείρηση συνδεδεμένη με μονάδα επεξεργασίας λυμάτων, αν η καταβαλλόμενη σύμφωνα με την κλιμακωτή τιμολόγηση εισφορά μπορούσε να καλύψει το κόστος χρήσης της επίμαχης υποδομής από την επιχείρηση.

Δεδομένου όμως ότι η Επιτροπή στήριξε την εξέτασή της αποκλειστικά σε δεδομένα μέσου όρου τα οποία αφορούσαν τις συνολικές δαπάνες και τα συνολικά έσοδα έξι εκ των ενενήντα οκτώ δήμων της Δανίας, παρέβη την παράγραφο 228 της ανακοίνωσής της σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης και, κατά συνέπεια, υπερέβη τα όρια που η ίδια επέβαλε, με την έκδοση της ανακοίνωσης αυτής, στην εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει.

Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι η Επιτροπή μπορούσε να εφαρμόσει τη μέθοδο της εκ των προτέρων ανάλυσης της αποδοτικότητας χωρίς να εξετάσει κάθε χρήστη, θα έπρεπε τουλάχιστον να είναι σε θέση να εξακριβώσει ότι η κλιμακωτή τιμολόγηση καθιστούσε δυνατό κατά τρόπο ευλογοφανή τον καταλογισμό στους χρήστες των πρόσθετων δαπανών, δηλαδή του κόστους που προκύπτει άμεσα από την εκ μέρους τους χρήση μονάδας επεξεργασίας λυμάτων.

Πλην όμως, στην προσβαλλόμενη απόφαση, όλες οι δαπάνες που δεν συνδέονταν με την καταναλωθείσα ποσότητα νερού θεωρήθηκαν ως πάγιες δαπάνες και, ως εκ τούτου, κατανεμήθηκαν μεταξύ του συνόλου των διαφόρων χρηστών, έστω και αν οι δαπάνες αυτές υπήρχαν απλώς και μόνο λόγω της παρουσίας ενός συγκεκριμένου χρήστη στο δίκτυο. Επομένως, η Επιτροπή δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι έλεγξε αν η καθοριζόμενη κατ' εφαρμογήν του κλιμακωτού συστήματος εισφορά για την επεξεργασία των λυμάτων μπορούσε να καλύψει τις μεσοπρόθεσμες πρόσθετες δαπάνες.

Κατά συνέπεια, η Επιτροπή, κρίνοντας ότι η εισφορά για την επεξεργασία των λυμάτων ήταν σύμφωνη με την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία, ενήργησε καθ' υπέρβαση των ορίων που η ίδια επέβαλε, με την έκδοση της ανακοίνωσης σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης, στην εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει.

Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν η παρέμβαση ενός δημόσιου φορέα δεν λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε προοπτική αποδοτικότητας, έστω και μακροπρόθεσμα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνάδει προς την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία. Ωστόσο, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι εκπτώσεις που θεσπίστηκαν με την κλιμακωτή τιμολόγηση μπορούσαν να συνάδουν προς την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία υπό τη μόνη προϋπόθεση η εισφορά για την επεξεργασία των λυμάτων να καλύπτει τις δαπάνες που βαρύνουν τους φορείς εκμετάλλευσης μονάδων επεξεργασίας λυμάτων.

Επιπλέον, παραλείποντας να εξετάσει αν η εφαρμογή της κλιμακωτής τιμολόγησης παρείχε στους φορείς εκμετάλλευσης μονάδων επεξεργασίας λυμάτων τη δυνατότητα να επιφυλάξουν στον εαυτό τους περιθώριο κέρδους, ενώ δεν αμφισβητείτο ότι η νέα αυτή τιμολόγηση συνεπάγεται, στο σύνολό της, μείωση του ποσού της εισφοράς για την επεξεργασία των λυμάτων σε σχέση με το σύστημα

ενιαίου τέλους το οποίο αντικαθιστά, η Επιτροπή δεν έλαβε, για δεύτερη φορά, υπόψη την απαίτηση αποδοτικότητας και παραβίασε, συνεπώς, την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία. Συγκεκριμένα, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εκ των προτέρων ανάλυση της αποδοτικότητας που ορίζεται στην παράγραφο 228 της ανακοίνωσης σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης σημαίνει ότι το εξεταζόμενο από την Επιτροπή εθνικό μέτρο συμβάλλει «αυξητικά» στην αποδοτικότητα του φορέα εκμεταλλεύσεως υποδομής και ότι, επομένως, για να είναι σύμφωνο με την αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία, το εν λόγω μέτρο πρέπει να αυξάνει την αποδοτικότητα, έστω και μακροπρόθεσμα, και όχι να τη μειώνει.

Τέλος, κακώς η Επιτροπή έκρινε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι ένας ιδιώτης επιχειρηματίας θα είχε λάβει υπόψη το γεγονός ότι η διατήρηση υψηλών τιμών για την επεξεργασία των λυμάτων ενείχε τον κίνδυνο οι σημαντικότεροι καταναλωτές νερού να επιλέξουν να αποσυνδεθούν από το κεντρικό δίκτυο επεξεργασίας λυμάτων, καθόσον ο κίνδυνος μιας τέτοιας αποσύνδεσης είχε υποθετικό χαρακτήρα και δεν ήταν επαρκώς τεκμηριωμένος.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθώς και την ανακοίνωση σχετικά με την έννοια της κρατικής ενίσχυσης, κρίνοντας ότι η εισφορά για την επεξεργασία των λυμάτων δεν παρείχε κανένα πλεονέκτημα για τον λόγο ότι θα είχε αποφασιστεί από ιδιώτη επιχειρηματία.

Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση.

**Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, European Food κ.λπ. κατά Επιτροπής
(συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-624/15 RENV, T-694/15 RENV και T-704/15 RENV,
[EU:T:2024:659](#))**

«Κρατική ενίσχυση – Άρθρα 107 και 108 ΣΛΕΕ – Διμερής επενδυτική συμφωνία – Ρήτρα διαιτησίας – Ρουμανία – Προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Κατάργηση καθεστώτος φορολογικών κινήτρων πριν από την προσχώρηση – Διαιτητική απόφαση με την οποία επιδικάζεται αποζημίωση μετά την προσχώρηση – Απόφαση με την οποία η ενίσχυση κηρύσσεται ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά και διατάσσεται η ανάκτησή της – Άρθρο 351, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ – Υποχρέωση αιτιολόγησης – Έννοια της “κρατικής ενίσχυσης” – Πλεονέκτημα – Επιλεκτικός χαρακτήρας – Δυνατότητα καταλογισμού στο κράτος – Συμβατότητα με την εσωτερική αγορά – Ενίσχυση προς στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης σε μειονεκτούσες περιοχές – Ανάκτηση – Έννοια της “οικονομικής μονάδας” – Δικαιολογημένη εμπιστοσύνη – Δικαίωμα ακροάσεως»

Το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατόπιν αναπομπής της υποθέσεως από το Δικαστήριο, απορρίπτει τις προσφυγές κατά της απόφασης της Επιτροπής⁴⁷³ με την οποία χαρακτηρίστηκε ως κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά η καταβολή από τη Ρουμανία αποζημίωσης σε Σουηδούς επενδυτές σε εκτέλεση διαιτητικής απόφασης. Στο πλαίσιο αυτό, διευκρινίζει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 351, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από συμβάσεις που συνήφθησαν μεταξύ ενός κράτους μέλους πριν από την προσχώρησή του στην Ένωση και μιας ή περισσότερων τρίτων χωρών δεν θίγονται από τις Συνθήκες. Το Γενικό Δικαστήριο αναλύει, εξάλλου, το ζήτημα του προσδιορισμού των δικαιούχων ενός μέτρου ενίσχυσης όταν υπάρχει ενιαία οικονομική οντότητα.

Στις 29 Μαΐου 2002 το Βασίλειο της Σουηδίας και η Ρουμανία συνήψαν διμερή επενδυτική συμφωνία σχετικά με την προώθηση και την αμοιβαία προστασία των επενδύσεων (στο εξής: ΔΕΣ),

⁴⁷³ Απόφαση (ΕΕ) 2015/1470 της Επιτροπής, της 30ής Μαρτίου 2015, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.38517 (2014/C) (πρώην 2014/NN) την οποία έθεσε σε εφαρμογή η Ρουμανία – Διαιτητική απόφαση Micala κατά Ρουμανίας της 11ης Δεκεμβρίου 2013 (ΕΕ 2015, L 232, σ. 43· στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

προβλέπουν μέτρα προστασίας όταν επενδυτές από μια χώρα επένδυσαν στην άλλη χώρα, συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων που είχαν συναφθεί πριν από την έναρξη ισχύος της ΔΕΣ. Η ΔΕΣ προέβλεπε, επίσης, ότι οι διαφορές μεταξύ επενδυτών και των συμβαλλομένων κρατών θα επιλύονταν από διαιτητικό δικαστήριο υπό την αιγίδα του Διεθνούς Κέντρου Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις (ICSID), σύμφωνα με τη σύμβαση ICSID ⁴⁷⁴.

Το 2005, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την προσχώρηση της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ρουμανική Κυβέρνηση κατήργησε ένα εθνικό σύστημα φορολογικών κινήτρων που είχε θεσπιστεί το 1998 προς όφελος ορισμένων επενδυτών σε μειονεκτούσες περιοχές (στο εξής: σύστημα φορολογικών κινήτρων).

Πλείονες εταιρίες ανήκουσες στον όμιλο European Food and Drinks Group (EFDG), του οποίου οι Σουηδοί πολίτες Ioan και Viorel Micula είναι οι μέτοχοι πλειοψηφίας, είχαν προηγουμένως πραγματοποιήσει επενδύσεις σε μειονεκτούσα περιοχή που καλυπτόταν από το σύστημα φορολογικών κινήτρων. Εκτιμώντας ότι, καταργώντας το σύστημα αυτό, η Ρουμανία είχε παραβιάσει την υποχρέωσή της να εξασφαλίσει δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση των επενδύσεών τους σύμφωνα με τη ΔΕΣ, οι Ioan και Viorel Micula καθώς και τρεις από τις εταιρίες αυτές (στο εξής: προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία) ζήτησαν τη σύσταση διαιτητικού δικαστηρίου, προκειμένου να επιτύχουν αποκατάσταση της επελθούσας ζημίας. Με διαιτητική απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2013, το δικαστήριο αυτό υποχρέωσε τη Ρουμανία να καταβάλει στους προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία, ως αποζημίωση, ποσό περίπου 178 εκατομμυρίων ευρώ.

Την 1η Οκτωβρίου 2014 η Επιτροπή ενημέρωσε τη Ρουμανία για την απόφασή της να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας που προβλέπεται στο άρθρο 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ σε σχέση με τη μερική εφαρμογή της διαιτητικής απόφασης από τη Ρουμανία στις αρχές του 2014, καθώς και με τυχόν περαιτέρω εφαρμογή ή εκτέλεση της εν λόγω απόφασης.

Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η οποία εκδόθηκε στις 30 Μαρτίου 2015, η Επιτροπή έκρινε ότι η καταβολή της προαναφερθείσας αποζημίωσης είχε πραγματοποιηθεί προς όφελος της ενιαίας οικονομικής μονάδας που απαρτίζουν οι Ioan και Viorel Micula και ο ανήκων σε αυτούς όμιλος εταιριών. Χαρακτήρισε την καταβολή αυτή ως κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη με την εσωτερική αγορά, απαγόρευσε την εφαρμογή της και διέταξε την ανάκτηση των ήδη καταβληθέντων ποσών.

Επιληφθέν πλειόνων προσφυγών, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση αυτή ⁴⁷⁵ με το σκεπτικό, κατ' ουσίαν, ότι η Επιτροπή είχε ασκήσει αναδρομικά τις αρμοδιότητές της σε πραγματικά περιστατικά προγενέστερα της προσχώρησης της Ρουμανίας στην Ένωση την 1η Ιανουαρίου 2007.

Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου αναίρεσε την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου και ανέπεμψε την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο ⁴⁷⁶ για να αποφανθεί επί των προβληθέντων ενώπιόν του λόγων ακυρώσεως και επιχειρημάτων επί των οποίων δεν αποφάνθηκε το Δικαστήριο.

⁴⁷⁴ Σύμβαση για τον διακανονισμό διαφορών από επενδύσεις μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών της 18ης Μαρτίου 1965.

⁴⁷⁵ Απόφαση της 18ης Ιουνίου 2019, **European Food κ.λπ. κατά Επιτροπής** (T-624/15, T-694/15 και T-704/15, [EU:T:2019:423](#)).

⁴⁷⁶ Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2022, **Επιτροπή κατά European Food κ.λπ.** (C-638/19 P, [EU:C:2022:50](#), στο εξής: αναιρετική απόφαση, EU:C:2022:50).

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Όσον αφορά το βάσιμο των προσφυγών, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει, κατά πρώτον, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν παρέβη το άρθρο 351 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από σύμβαση που συνήφθη μεταξύ κράτους μέλους πριν από την προσχώρησή του και τρίτων χωρών δεν θίγονται από τις Συνθήκες.

Πράγματι, το άρθρο 351 ΣΛΕΕ δεν εφαρμόζεται στις διμερείς συνθήκες που συνάπτονται μεταξύ κρατών μελών. Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, από την προσχώρηση της Ρουμανίας στην Ένωση, η ΔΕΣ πρέπει να θεωρείται ως συνθήκη που αφορά δύο κράτη μέλη. Υπό τις συνθήκες αυτές, κατά την ημερομηνία χορήγησης της ενίσχυσης, ήτοι κατά την ημέρα έκδοσης της διαιτητικής απόφασης, η ΔΕΣ δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σύμβαση από την οποία απορρέουν, κατά την έννοια του άρθρου 351 ΣΛΕΕ, δικαιώματα τρίτων χωρών και υποχρεώσεις για το εν λόγω κράτος μέλος δυνάμει να θιγούν από την εφαρμογή, δυνάμει της προσβαλλόμενης απόφασης, των άρθρων 107 και 108 ΣΛΕΕ. Το γεγονός ότι η κατάργηση του καθεστώτος φορολογικών κινήτρων ή τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζεται η ευθύνη της Ρουμανίας έλαβαν χώρα πριν από την προσχώρησή της στην Ένωση δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την ερμηνεία αυτή, δεδομένου ότι το δικαίωμα λήψης της εν λόγω αποζημίωσης χορηγήθηκε με τη διαιτητική απόφαση, μετά την προσχώρηση της Ρουμανίας στην Ένωση.

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, επίσης, ότι το σύστημα ενδίκων βοηθημάτων που προβλέπουν οι Συνθήκες ΕΕ και ΛΕΕ αντικατέστησε, από της προσχωρήσεως της Ρουμανίας στην Ένωση την 1η Ιανουαρίου 2007, τη διαιτητική διαδικασία που προβλέπεται από τη ΔΕΣ. Ωστόσο, το επίμαχο εν προκειμένω διαιτητικό δικαστήριο δεν εντάσσεται στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης, με αποτέλεσμα η επίμαχη διαιτητική απόφαση, την οποία αυτό εξέδωσε μετά την προσχώρηση της Ρουμανίας στην Ένωση, να μην μπορεί να παραγάγει αποτελέσματα ούτε να εκτελεστεί με σκοπό την καταβολή της αποζημίωσης που έχει επιδικασθεί με την απόφαση αυτή.

Επομένως, η σύμβαση ICSID, η οποία προβλέπει την υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών που δεσμεύονται από διαιτητική απόφαση να την εφαρμόσουν και την υποχρέωση κάθε συμβαλλόμενου κράτους να αναγνωρίσει το δεσμευτικό της αποτέλεσμα, δεν δημιούργησε ούτε υποχρεώσεις όσον αφορά τη Ρουμανία εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 351 ΣΛΕΕ ούτε αντίστοιχα δικαιώματα υπέρ τρίτων χωρών.

Το Γενικό Δικαστήριο προσθέτει ότι η σύμβαση ICSID, στον βαθμό που έχει ως αντικείμενο τη ρύθμιση των διμερών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών κατά τρόπο ανάλογο προς διμερή συνθήκη, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δημιούργησε δικαιώματα, κατά το άρθρο 351, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, υπέρ των τρίτων χωρών που έχουν υπογράψει τη σύμβαση αυτή, τα οποία θα αντιστοιχούσαν στις υποχρεώσεις της Ρουμανίας να εκτελέσει τη διαιτητική απόφαση.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως σύμφωνα με τον οποίο η Επιτροπή, θεωρώντας ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις για την ύπαρξη ασυμβίβαστης κρατικής ενίσχυσης, παρέβη το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Όσον αφορά, πρώτον, την ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα κρίνοντας ότι το επίμαχο μέτρο ενίσχυσης συνίστατο στην καταβολή της αποζημίωσης ύψους περίπου 178 εκατομμυρίων ευρώ και όχι στη διαιτητική απόφαση που επιδίκασε την εν λόγω αποζημίωση. Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από το γεγονός ότι, στην αναιρετική απόφαση, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το δικαίωμα αποζημίωσης χορηγήθηκε στους προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία μόνο με τη διαιτητική απόφαση. Πράγματι, κρίνοντας με τον τρόπο αυτόν, το Δικαστήριο αποφάνθηκε μόνο επί της *rationae temporis*

αρμοδιότητας της Επιτροπής να εκδώσει την προσβαλλόμενη απόφαση δυνάμει του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, και όχι επί του χαρακτηρισμού της καταβολής των επίδικων ποσών ως κρατικής ενίσχυσης, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Αφού επισήμανε ότι η διαιτητική απόφαση αποζημίωνε τους προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία για τις χρηματικές συνέπειες της κατάργησης του καθεστώτος φορολογικών κινήτρων και όχι, όπως υποστήριζαν οι προσφυγόντες, για την παράλειψη της Ρουμανίας να εξασφαλίσει δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση των επενδύσεών τους, κατά παράβαση της ΔΕΣ, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, επίσης, την άποψη σύμφωνα με την οποία η αποζημίωση για τις έμμεσες συνέπειες της κατάργησης του καθεστώτος φορολογικών κινήτρων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η νομολογία που επικαλούνται οι προσφεύγοντες, σύμφωνα με την οποία η ανάκτηση παράνομης ενίσχυσης με σκοπό την επαναφορά στην προτέρα κατάσταση δεν συνεπάγεται την επιστροφή του ενδεχόμενου οικονομικού οφέλους που αποκόμισε ο αποδέκτης εκμεταλλευόμενος το πλεονέκτημα που παρέχει η εν λόγω ενίσχυση, δεν τυγχάνει εφαρμογής στην προκειμένη περίπτωση. Πράγματι, η προσβαλλόμενη απόφαση διατάσσει την ανάκτηση της αποζημίωσης που επιδικάστηκε δυνάμει της διαιτητικής απόφασης, και όχι την ανάκτηση ενός υποθετικού πλεονεκτήματος που θα προέκυπτε από την εκμετάλλευσή της από τον αποδέκτη. Επιπλέον, μια αγωγή αποζημίωσης δεν θα πρέπει να οδηγεί σε καταστρατήγηση της αποτελεσματικής εφαρμογής των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις. Επομένως, οι αποζημιώσεις που καταβάλλονται λόγω της κατάργησης ενός καθεστώτος ενισχύσεων δεν θα μπορούσαν να αποφύγουν τον χαρακτηρισμό της κρατικής ενίσχυσης, εφόσον οι εν λόγω αποζημιώσεις συνιστούν οικονομικό πλεονέκτημα κατά την έννοια των εν λόγω κανόνων.

Τέλος, σε αντίθεση με όσα υποστήριζαν οι προσφεύγοντες, η νομολογία που απορρέει από την απόφαση Αστερίς⁴⁷⁷ σύμφωνα με την οποία οι δημόσιες ενισχύσεις έχουν νομική φύση θεμελιωδώς διαφορετική από τις αποζημιώσεις, δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό ως πλεονεκτήματος, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, της αποζημίωσης που έλαβαν οι προσφεύγοντες εν προκειμένω. Δεδομένου ότι η διαιτητική απόφαση δεν μπορεί να παράγει αποτελέσματα όσον αφορά τους προσφεύγοντες στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης από την ημερομηνία προσχώρησης της Ρουμανίας στην Ένωση, η Επιτροπή μπορούσε να εξετάσει την ύπαρξη κρατικής ενίσχυσης ανεξάρτητα από τον νομικό χαρακτηρισμό που δέχθηκε το διαιτητικό δικαστήριο. Ωστόσο, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα, χωρίς να αντικρουστεί από τους προσφεύγοντες, ότι το επίμαχο μέτρο συνιστούσε οικονομικό πλεονέκτημα που χορηγήθηκε ως αντιστάθμιση των συνεπειών της κατάργησης του καθεστώτος φορολογικών κινήτρων. Δεδομένου ότι η καταβολή των επίμαχων ποσών δεν είχε ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από φερόμενη ως υπαίτια συμπεριφορά της Ρουμανίας, η απόφαση Αστερίς δεν απέκλειε τον χαρακτηρισμό του μέτρου αυτού ως κρατικής ενίσχυσης.

Όσον αφορά, δεύτερον, τη δυνατότητα καταλογισμού του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το επιχείρημα των προσφευγόντων σύμφωνα με το οποίο το μέτρο αυτό δεν ήταν καταλογιστέο στη Ρουμανία, δεδομένου ότι η Ρουμανία είχε, κατά τους ισχυρισμούς τους, την υποχρέωση, έναντι των λοιπών συμβαλλομένων μερών της σύμβασης ICSID, να εκτελέσει τη διαιτητική απόφαση. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, δεδομένου ότι η Ρουμανία υπάγεται στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης από την ημερομηνία προσχώρησής της στην Ένωση, όφειλε να αφήσει ανεφάρμοστη τη διαιτητική απόφαση και οι προσφεύγοντες δεν μπορούν να επικαλεστούν τη φερόμενη υποχρέωσή της να την εκτελέσει.

⁴⁷⁷ Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, **Αστερίς κ.λπ.** (106/87 έως 120/87, [EU:C:1988:457](#)).

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο θεωρεί ότι ορθώς η Επιτροπή όρισε ως δικαιούχο του μέτρου ενίσχυσης την ενιαία οικονομική οντότητα που απαρτίζουν οι Ioan και Viorel Micula και ο ανήκων σε αυτούς όμιλος εταιριών.

Συναφώς, υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι, όταν φυσικά ή νομικά πρόσωπα που διακρίνονται νομικώς μεταξύ τους αποτελούν μία οικονομική μονάδα, πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μία και μόνη επιχείρηση, ιδίως όταν πρόκειται για τον προσδιορισμό του δικαιούχου κρατικής ενίσχυσης.

Υπό την έννοια αυτή, οντότητα η οποία, μέσω της πλειοψηφικές συμμετοχές σε εταιρία, ασκεί πράγματι τον έλεγχο της εταιρίας αναμειγνυόμενη άμεσα ή έμμεσα στη διαχείρισή της, πρέπει να θεωρηθεί ότι μετέχει στην οικονομική δραστηριότητα που ασκεί η ελεγχόμενη επιχείρηση και πρέπει, επομένως, να χαρακτηριστεί και η ίδια, βάσει αυτού, επιχείρηση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι Ioan και Viorel Micula παρενέβαιναν στις οικονομικές δραστηριότητες των προσφυγουσών στη διαιτητική διαδικασία επιχειρήσεων, έχοντας άμεσα ή έμμεσα ανάμειξη στη διαχείρισή τους. Το γεγονός ότι το διαιτητικό δικαστήριο επιδίκασε συλλογική αποζημίωση στους προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία επιβεβαιώνει επίσης την έλλειψη λειτουργικής και οργανωτικής αυτονομίας των επιχειρήσεων αυτών έναντι των Ioan και Viorel Micula. Επιπλέον, από τη διαιτητική απόφαση προκύπτει ότι οι τελευταίοι δεν αποζημιώθηκαν αποκλειστικά υπό την ιδιότητα των μετόχων των επίμαχων επιχειρήσεων.

Εξάλλου, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έκρινε ότι οι Ioan και Viorel Micula έπρεπε επίσης να θεωρηθούν, έκαστος, ως επιχείρηση δεν ασκεί επιρροή στον χαρακτηρισμό των δικαιούχων του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης. Πράγματι, η προσβαλλόμενη απόφαση διαπιστώνει ότι αυτοί αποτελούσαν, μαζί με το σύνολο των προσφυγουσών επιχειρήσεων, μια ενιαία οικονομική οντότητα, η οποία αποτελούσε τη σχετική επιχείρηση για την εφαρμογή των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων.

Το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη ούτε χαρακτηρίζοντας ορισμένες επιχειρήσεις που δεν μετείχαν στη διαιτητική διαδικασία, και δεν είχαν λάβει, επομένως, καμία αποζημίωση, ως δικαιούχους του μέτρου ενίσχυσης, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις αυτές ελέγχονταν από τους Ioan και Viorel Micula και ότι το σύνολο των επιχειρήσεων που ελέγχονταν από τους μετόχους αυτούς αποτελούν ενιαίο όμιλο που συνιστά ένα συνεκτικό σύνολο, τόσο από οικονομικής όσο και από βιομηχανικής άποψης.

Επιπλέον, λαμβανομένων υπόψη των καθηκόντων τα οποία ασκούσαν οι Ioan και Viorel Micula και τα οποία συνίσταντο στην παροχή κινήτρων και οικονομικής στήριξης, τα ποσά που καταβλήθηκαν στους προσφυγόντες στη διαιτητική διαδικασία μπορούσαν να ωφελήσουν, άμεσα ή έμμεσα, τις επιχειρήσεις που δεν μετείχαν στη διαιτητική διαδικασία.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ως προς το ζήτημα της ανάκτησης της ενίσχυσης.

Συναφώς, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν, μεταξύ άλλων, ότι κατά τη νομολογία ⁴⁷⁸, η ανάκτηση των επίδικων ποσών δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί από την προαναφερθείσα ενιαία οικονομική οντότητα, αλλά μόνο από τις επιχειρήσεις που είχαν πράγματι καρπωθεί τα ποσά αυτά.

⁴⁷⁸ Αποφάσεις της 11ης Μαΐου 2005, *Saxonia Edelmetalle και ZEMAG κατά Επιτροπής* (T-111/01 και T-133/01, [ΕΥ:Τ:2005:166](#), σκέψη 113), και της 19ης Οκτωβρίου 2005, *Freistaat Thüringen κατά Επιτροπής* (T-318/00, [ΕΥ:Τ:2005:363](#), σκέψη 324).

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι οι αποφάσεις που επικαλέστηκαν οι προσφεύγοντες δεν αφορούσαν την ανάκτηση μέτρου ενίσχυσης από επιχειρήσεις που αποτελούν μέρος μιας ενιαίας οικονομικής οντότητας, όπως στην προκειμένη περίπτωση. Υπενθυμίζει, αφετέρου, ότι το αποφασιστικό κριτήριο για την εφαρμογή του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης είναι το ενιαίο της συμπεριφοράς στην αγορά. Εν προκειμένω, οι Ioan και Viorel Micula μπορούν, ασκώντας καθήκοντα συνιστάμενα στην παροχή κινήτρων και οικονομικής στήριξης, να επιτύχουν να επωφεληθούν όλες οι επιχειρήσεις του ομίλου EFDG από το επίμαχο μέτρο ενίσχυσης. Επομένως, με την ανάκτηση του εν λόγω μέτρου ενίσχυσης από την προαναφερθείσα ενιαία οικονομική οντότητα αποκαθίσταται η προ της καταβολής της ενίσχυσης κατάσταση, εξαλειφόμενου του συνακόλουθου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που είχε αποκομίσει η εν λόγω οικονομική οντότητα.

Δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε όλους τους λόγους ακυρώσεως που προέβαλαν οι προσφεύγοντες επί της ουσίας, απορρίπτει τις προσφυγές στο σύνολό τους.

IV. Διανοητική ιδιοκτησία

1. Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Διάταξη της 8ης Φεβρουαρίου 2024, Fly Persia και Barmodeh κατά EUIPO – Dubai Aviation (flyPersia) (T-30/23, [EU:T:2024:86](#))

«Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Διαδικασία ανακοπής – Παρέμβαση – Άρθρο 173, παράγραφος 1, και άρθρο 179 του Κανονισμού Διαδικασίας – Υπόμνημα αντικρούσεως που κατατέθηκε εκπροθέσμως – Άρθρα 142 έως 145 του Κανονισμού Διαδικασίας – Μη εφαρμογή – Απόρριψη»

Το Γενικό Δικαστήριο, συνεδριάζοντας υπό πενταμελή σύνθεση, δεν επέτρεψε στην Dubai Aviation Corp., διάδικο στη διαδικασία ενώπιον του τμήματος προσφυγών του Γραφείου Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO), να μετάσχει ως παρεμβαίνουσα στη δίκη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, καθόσον υπερέβη την προθεσμία καταθέσεως του υπομνήματος αντικρούσεως σύμφωνα με τα άρθρα 173 και 179 του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου. Οι διατάξεις αυτές προβλέπουν ειδικούς κανόνες στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας για την παρέμβαση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδίκου στην ενώπιον του τμήματος προσφυγών διαδικασία πλην του προσφεύγοντος ⁴⁷⁹. Κατά την εκδοθείσα διάταξη, οι γενικές διατάξεις περί παρεμβάσεως, ήτοι τα άρθρα 142 έως 145 του Κανονισμού Διαδικασίας, δεν έχουν εφαρμογή στον ως άνω διάδικο όταν αυτός απώλεσε τη δυνατότητα να καταστεί διάδικος στην ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δίκη σύμφωνα με το άρθρο 173 του Κανονισμού Διαδικασίας.

Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες, Fly Persia IKE και Ali Barmodeh, ζήτησαν από το EUIPO την καταχώριση σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Dubai Aviation Corp. άσκησε ανακοπή κατά της καταχωρίσεως αυτής. Το τμήμα ανακοπών του EUIPO δέχθηκε εν μέρει την ανακοπή. Η προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής απορρίφθηκε από το τμήμα προσφυγών του EUIPO (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες άσκησαν ένδικο προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Στις 13 Φεβρουαρίου 2023 το δικόγραφο της προσφυγής επιδόθηκε στην Dubai Aviation Corp. ως διάδικο ενώπιον του τμήματος προσφυγών. Στις 26 Απριλίου 2023 η εταιρία αυτή κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου έγγραφο με τίτλο «Υπόμνημα αντικρούσεως», υπερβαίνοντας, επομένως, την προθεσμία που της είχε ταχθεί σύμφωνα με το άρθρο 179 του Κανονισμού Διαδικασίας ⁴⁸⁰.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η ιδιότητα ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδίκου στη διαδικασία ενώπιον του τμήματος προσφυγών πλην του προσφεύγοντος ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διέπεται από το άρθρο 173 του Κανονισμού Διαδικασίας. Σε περίπτωση, κατά την οποία ένας τέτοιος διάδικος στη διαδικασία ενώπιον του τμήματος προσφυγών δεν κατέθεσε υπόμνημα αντικρούσεως της προσφυγής εντός της προθεσμίας που προβλέπεται προς τούτο στο

⁴⁷⁹ Κατά το άρθρο 173, παράγραφοι 1 και 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, «οι διάδικοι στην ενώπιον του τμήματος προσφυγών διαδικασία πλην του προσφεύγοντος μπορούν να συμμετάσχουν στην ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δίκη ως παρεμβαίνοντες εφόσον απαντήσουν στην προσφυγή νομοτύπως και εμπροθέσμως». «Πριν από τη λήξη της προθεσμίας καταθέσεως του υπομνήματος αντικρούσεως, ο διάδικος αυτός καθίσταται διάδικος στην ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δίκη με την ιδιότητα του παρεμβαίνοντος καταθέτοντας διαδικαστικό έγγραφο. Παύει να έχει την ιδιότητα του παρεμβαίνοντος ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αν δεν απαντήσει στην προσφυγή νομοτύπως και εμπροθέσμως.» Το άρθρο 179 του Κανονισμού Διαδικασίας ορίζει ότι το καθού και οι διάδικοι στην ενώπιον του τμήματος προσφυγών διαδικασία πλην του προσφεύγοντος καταθέτουν υπομνήματα αντικρούσεως της προσφυγής εντός δύο μηνών από την επίδοση του δικογράφου της προσφυγής.

⁴⁸⁰ Σε συνδυασμό με το άρθρο 60 του Κανονισμού Διαδικασίας.

άρθρο 179 του Κανονισμού Διαδικασίας, δεν έχει την ιδιότητα του διαδίκου ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής δεν μπορεί να υποβάλει παρατηρήσεις κατά τη δίκη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

Εν προκειμένω, η Dubai Aviation Corp. δεν κατέθεσε κανένα διαδικαστικό έγγραφο πριν από τη λήξη της προθεσμίας που προβλέπεται για την κατάθεση υπομνήματος αντικρούσεως, κατέθεσε δε υπόμνημα αντικρούσεως μετά τη λήξη της προθεσμίας αυτής. Επιπλέον, δεν επικαλέστηκε την ύπαρξη εξαιρετικών περιστάσεων που θα συνιστούσαν τυχαίο συμβάν ή ανωτέρα βία. Κατά συνέπεια, η Dubai Aviation Corp. δεν κατέστη διάδικος στη δίκη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ως παρεμβαίνουσα σύμφωνα με το άρθρο 173, παράγραφοι 1 και 2, του Κανονισμού Διαδικασίας.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν μπορεί να επιτραπεί στην Dubai Aviation Corp. να παρέμβει δυνάμει των άρθρων 142 έως 145 του Κανονισμού Διαδικασίας, τα οποία καθορίζουν τους γενικούς κανόνες σχετικά με την υποβολή και την εξέταση των αιτήσεων παρεμβάσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Στην περίπτωση αυτή θα είχε τη δυνατότητα να υπαχθεί στη γενική προθεσμία ⁴⁸¹.

Ωστόσο, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές, οι οποίες περιλαμβάνονται στον τρίτο τίτλο του Κανονισμού που αφορά τις ευθείες προσφυγές, έχουν εφαρμογή στις διαδικασίες που προβλέπονται στον τέταρτο τίτλο του σχετικά με τις διαφορές περί τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων του ως άνω τετάρτου τίτλου. Στο μέτρο που ο τέταρτος τίτλος προβλέπει, στα άρθρα 173 και 179 του Κανονισμού Διαδικασίας, ειδικούς κανόνες σχετικά με την παρέμβαση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδίκου στην ενώπιον του τμήματος προσφυγών διαδικασία πλην του προσφεύγοντος, τα άρθρα 142 έως 145 του εν λόγω Κανονισμού δεν έχουν εφαρμογή στον διάδικο αυτόν.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, καθόσον η Dubai Aviation Corp. απώλεσε τη δυνατότητα να καταστεί διάδικος ως παρεμβαίνουσα σύμφωνα με το άρθρο 173 του Κανονισμού Διαδικασίας, δεν μπορεί να της επιτραπεί να παρέμβει δυνάμει των άρθρων 142 έως 145 του Κανονισμού Διαδικασίας. Επομένως, δεν πρέπει να παρασχεθεί στην η Dubai Aviation Corp. η προθεσμία του άρθρου 143, παράγραφος 1, του εν λόγω Κανονισμού.

Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2024, Administration of the State Border Guard Service of Ukraine κατά EUIPO (RUSSIAN WARSHIP, GO FK YOURSELF) (T-82/24, [EU:T:2020:821](#))**

*«Σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αίτηση καταχώρισεως εικονιστικού σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF – Απόλυτος λόγος απαραδέκτου – Έλλειψη διακριτικού χαρακτήρα – Άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΕ) 2017/1001 – Πολιτικό σύνθημα – Ίση μεταχείριση – Αρχή της χρηστής διοίκησης – Άρθρο 71, παράγραφος 1, του κανονισμού 2017/1001»*

Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει, για πρώτη φορά, το ζήτημα της δυνατότητας καταχώρισης ενός «πολιτικού συνθήματος» ως σήματος.

Ένας Ουκρανός συνοριοφύλακας, δικαιοπάροχος της προσφεύγουσας, Administration of the State Border Guard Service of Ukraine, υπέβαλε στο Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) αίτηση καταχώρισης του εικονιστικού σημείου «RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF» ως σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες ⁴⁸². Ο

⁴⁸¹ Σύμφωνα με το άρθρο 143, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, οι αιτήσεις παρεμβάσεως πρέπει να κατατίθενται εντός προθεσμίας έξι εβδομάδων, αρχομένης από τη δημοσίευση στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* της ανακοινώσεως σχετικά με το εισαγωγικό δικόγραφο της δίκης.

⁴⁸² Ειδικότερα, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες για τα οποία ζητήθηκε η καταχώριση του σήματος εμπίπτουν στις κλάσεις 9, 14, 16, 18, 25, 28 και 41, κατά την έννοια του Διακανονισμού της Νίκαιας για τη διεθνή ταξινόμηση των προϊόντων και των υπηρεσιών με σκοπό την καταχώριση των σημάτων, της 15ης Ιουνίου 1957, όπως έχει αναθεωρηθεί και τροποποιηθεί.

εξεταστής απέρριψε την αίτηση αυτή στο σύνολό της βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του κανονισμού 2017/1001⁴⁸³, κατά το οποίο τα σήματα που αντίκεινται στη δημόσια τάξη ή στα χρηστά ήθη δεν γίνονται δεκτά για καταχώριση. Η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του ΕUIPO κατά της απόφασης του εξεταστή. Με την προσβαλλόμενη απόφαση⁴⁸⁴, το τμήμα προσφυγών απέρριψε την ως άνω προσφυγή με την αιτιολογία ότι το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση στερούνταν διακριτικό χαρακτήρα για τα επίμαχα προϊόντα και υπηρεσίες και, ως εκ τούτου, δεν έπρεπε, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2017/1001, να γίνει δεκτή η καταχώρισή του.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η προσφεύγουσα αλυσιτελώς υποστηρίζει ότι το τμήμα προσφυγών υπέπεσε σε πλάνη καθόσον χαρακτήρισε το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση ως «πολιτικό σύνθημα».

Συγκεκριμένα, η φράση που περιλαμβάνεται στο επίμαχο σήμα είχε χρησιμοποιηθεί ευρέως, ήδη αμέσως μετά την πρώτη χρήση του, προκειμένου να στηρίξει την Ουκρανία και κατέστη, κατ' αυτόν τον τρόπο, πολύ γρήγορα, σύμβολο του αγώνα της Ουκρανίας κατά της επίθεσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ως εκ τούτου, η φράση αυτή χρησιμοποιήθηκε σε πολιτικό πλαίσιο, κατ' επανάληψη και με σκοπό να εκφράσει και να προωθήσει τη στήριξη προς την Ουκρανία. Η κατάσταση αυτή αντιστοιχεί πλήρως στον ορισμό της έκφρασης «πολιτικό σύνθημα», την οποία διατυπώνει η ίδια η προσφεύγουσα στο δικόγραφο της προσφυγής της, δηλαδή έκφραση χρησιμοποιούμενη σε πολιτικό ή κοινωνικό πλαίσιο, η οποία φέρει μια ιδέα ή έναν σκοπό, με σκοπό να πείσει το κοινό ή ομάδα-στόχο του κοινού.

Η φράση που περιλαμβάνεται στο επίμαχο σήμα χρησιμοποιήθηκε εντατικά σε μη εμπορικό πλαίσιο και κατ' ανάγκην το ενδιαφερόμενο κοινό θα τη συνδέσει άρρηκτα με το πλαίσιο αυτό. Συγκεκριμένα, η εν λόγω φράση κατέστη πολύ γρήγορα ένα από τα σύμβολα του αγώνα της Ουκρανίας κατά της ρωσικής επίθεσης, παραπέμποντας σε στρατιώτη του ουκρανικού στρατού και, ως εκ τούτου, στην Ουκρανία. Δεδομένης της εκτεταμένης κάλυψης του γεγονότος αυτού από τα μέσα ενημέρωσης, η φράση αυτή θα συνδεθεί με την εν λόγω πρόσφατη ιστορική στιγμή, η οποία είναι γνωστή στον μέσο καταναλωτή της Ένωσης.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι το τμήμα προσφυγών δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η γενική αρχή κατά την οποία το ενδιαφερόμενο κοινό δεν είναι ιδιαίτερα προσεκτικό όσον αφορά ένα σημείο το οποίο δεν του παρέχει εξαρχής ένδειξη ως προς την προέλευση των οικείων προϊόντων και υπηρεσιών, δεδομένου ότι δεν το αντιλαμβάνεται ούτε το συγκρατεί στη μνήμη του ως σήμα, έχει επίσης εφαρμογή όσον αφορά τα σημεία των οποίων το κύριο μήνυμα είναι πολιτικού χαρακτήρα.

Πλην όμως, λαμβανομένης υπόψη της ουσιώδους λειτουργίας του σήματος, δηλαδή του προσδιορισμού της εμπορικής προέλευσης του προϊόντος ή της υπηρεσίας που καλύπτει, ένα σημείο δεν μπορεί να επιτελέσει τη λειτουργία αυτήν αν ο μέσος καταναλωτής δεν αντιλαμβάνεται, βλέποντάς το, την προέλευση του προϊόντος ή της υπηρεσίας, αλλά μόνον ένα πολιτικό μήνυμα.

Όσον αφορά την υποχρέωση αιτιολόγησης, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν η καταχώριση μιας κατηγορίας ή ομάδας προϊόντων ή υπηρεσιών προσκρούει στον ίδιο λόγο απαραδέκτου, η αρμόδια αρχή δύναται να περιοριστεί σε ενιαία αιτιολογία για όλα τα οικεία προϊόντα ή υπηρεσίες. Η νομολογία έχει βεβαίως διευκρινίσει ότι η ευχέρεια αυτή αφορά μόνον προϊόντα και υπηρεσίες που εμφανίζουν μεταξύ τους αρκούντως άμεσο και συγκεκριμένο σύνδεσμο,

⁴⁸³ Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2017, για το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2017, L 154, σ. 1).

⁴⁸⁴ Απόφαση του πρώτου τμήματος προσφυγών του Γραφείου Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO), της 1ης Δεκεμβρίου 2023 (υπόθεση R 438/2023-1).

ώστε να αποτελούν επαρκώς ομοιογενή κατηγορία ή ομάδα προϊόντων ή υπηρεσιών. Εντούτοις, στη νομολογία επισημαίνεται ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν τα προϊόντα και οι υπηρεσίες εμφανίζουν μεταξύ τους αρκούντως άμεσο και συγκεκριμένο σύνδεσμο και μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες ή ομάδες επαρκώς ομοιογενείς, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο σκοπός της εν λόγω διαδικασίας, ο οποίος συνίσταται στην επίτευξη και διευκόλυνση της εκτίμησης *in concreto* του κατά πόσον το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση εμπίπτει ή όχι σε έναν από τους απόλυτους λόγους απαραδέκτου. Επομένως, η κατανομή των επίμαχων προϊόντων και υπηρεσιών σε μία ή περισσότερες ομάδες ή κατηγορίες πρέπει να πραγματοποιείται, μεταξύ άλλων, βάσει των κοινών τους χαρακτηριστικών τα οποία ασκούν επιρροή στην εξέταση της τυχόν δυνατότητας να αντιταχθεί συγκεκριμένος απόλυτος λόγος απαραδέκτου στο σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση για τα εν λόγω προϊόντα και υπηρεσίες. Συνεπώς, η εκτίμηση αυτή πρέπει να γίνεται *in concreto* για την εξέταση κάθε αίτησης καταχώρισης και, κατά περίπτωση, για κάθε έναν από τους διάφορους απόλυτους λόγους απαραδέκτου οι οποίοι ενδέχεται να τυγχάνουν εφαρμογής.

Εν προκειμένω, το τμήμα προσφυγών έκρινε στην προσβαλλόμενη απόφαση ότι το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση δεν θα γινόταν αντιληπτό από το ενδιαφερόμενο κοινό ως δηλωτικό εμπορικής προέλευσης. Επιπλέον, διευκρίνισε ότι η φράση που περιλαμβάνεται στο επίμαχο σήμα θα ερμηνευόταν πρωτίστως ως πολιτικό μήνυμα και ότι η αντίληψη αυτή θα ήταν πανομοιότυπη για όλα τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που αφορά το σήμα αυτό. Ως εκ τούτου, το τμήμα προσφυγών έκρινε ότι τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που αφορά το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση αποτελούσαν επαρκώς ομοιογενή ομάδα, λαμβανομένου υπόψη του απόλυτου λόγου απαραδέκτου στον οποίο προσκρούει, κατά την άποψή του, η καταχώριση του εν λόγω σήματος.

Δεδομένου ότι το τμήμα προσφυγών ορθώς έκρινε ότι το σήμα του οποίου ζητήθηκε η καταχώριση δεν θα γινόταν αντιληπτό από το ενδιαφερόμενο κοινό ως δηλωτικό εμπορικής προέλευσης, αλλά ως πολιτικό μήνυμα που προωθεί τη στήριξη για τον αγώνα της Ουκρανίας κατά της στρατιωτικής επίθεσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας, μπορούσε εγκύρως να κατατάξει όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που καλύπτει το εν λόγω σήμα σε μία και μόνη κατηγορία, μολονότι εμφάνιζαν διαφορετικά εγγενή χαρακτηριστικά.

Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας του επίμαχου σήματος και του πανομοιότυπου τρόπου με τον οποίο το ενδιαφερόμενο κοινό θα αντιλαμβανόταν το σύνολο των προϊόντων και υπηρεσιών που αφορά η αίτηση καταχώρισης, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι το τμήμα προσφυγών δεν υπέπεσε σε πλάνη εκτίμησης όταν απεφάνθη ότι τα εν λόγω προϊόντα και υπηρεσίες εμπίπτουν σε μία μόνον ομάδα για την οποία ίσχυε, κατά τον ίδιο τρόπο, ο λόγος απαραδέκτου τον οποίο είχε δεχθεί και όταν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο σήμα στερούνταν διακριτικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2017/1001.

2. Σχέδια και υποδείγματα

Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2024, Orgatex κατά EUIPO – Longton (Σήμανση εδάφους) (T-25/23, [EU:T:2024:725](#))

«Κοινοτικό σχέδιο ή υπόδειγμα – Διαδικασία για την κήρυξη ακυρότητας – Καταχωρισθέν κοινοτικό σχέδιο ή υπόδειγμα που αναπαριστά σήμανση εδάφους – Άρθρο 3, στοιχείο α', και άρθρο 25, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 6/2002 – Ενότητα του σχεδίου ή υποδείγματος – Συνοχή μεταξύ των όψεων του σχεδίου ή υποδείγματος»

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν προσφυγής ακυρώσεως την οποία απορρίπτει, αποφαινεται επί του καινοφανούς ζητήματος της συνοχής μεταξύ των όψεων ενός σχεδίου ή υποδείγματος υπό το πρίσμα της απαίτησης περί ενότητάς του. Παρέχει επίσης διευκρινίσεις επί της ανυπαρξίας

ερμηνευτικής αρχής υπέρ της καταχώρισης των σχεδίων ή υποδειγμάτων στο πλαίσιο διαδικασίας για την κήρυξη ακυρότητας.

Η προσφεύγουσα, Orgatex GmbH & Co. KG., είναι δικαιούχος κοινοτικού σχεδίου ή υποδείγματος που αναπαριστά σήμανση εδάφους. Ο L. Longton υπέβαλε στο Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) αίτηση για την κήρυξη της ακυρότητας του εν λόγω σχεδίου ή υποδείγματος, την οποία το ακυρωτικό τμήμα απέρριψε.

Το συμβούλιο προσφυγών ακύρωσε εντούτοις την απόφαση του ακυρωτικού τμήματος και κήρυξε άκυρο το επίμαχο σχέδιο ή υπόδειγμα, κρίνοντας ότι είχε καταχωριστεί κατά παράβαση του άρθρου 3, στοιχείο α' , του κανονισμού 6/2002 ⁴⁸⁵, επειδή οι τέσσερις όψεις του που είχαν κατατεθεί ήταν ασαφείς και απεικόνιζαν τουλάχιστον δύο διαφορετικά σχέδια ή υποδείγματα.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εξέταση του σχεδίου ή υποδείγματος δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο α' , του κανονισμού 6/2002 πρέπει να γίνεται με βάση την αναπαράσταση που καταχωρίστηκε στο μητρώο, η οποία καθορίζει το αντικείμενο και την έκταση της προστασίας. Οι παρατηρήσεις που διατυπώνει ο καταθέτης ή ο δικαιούχος κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μπορούν, συνεπώς, να ληφθούν υπόψη μόνον αν προκύπτουν από την αναπαράσταση του σχεδίου ή υποδείγματος. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν οι όψεις που αποτελούν την αναπαράσταση στο σύνολό της απεικονίζουν ένα μοναδικό ή ενιαίο προϊόν, ήτοι αν υπάρχει ενότητα του σχεδίου ή υποδείγματος.

Ως προς το ζήτημα αυτό, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η απαίτηση συνοχής μεταξύ των όψεων συνεπάγεται ότι όλες οι όψεις πρέπει να αναπαριστούν ένα και το αυτό προϊόν, ούτως ώστε να καθίσταται δυνατή βάσει αυτών η σαφής ταυτοποίηση ενός και του αυτού σχεδίου ή υποδείγματος. Η ύπαρξη ασυνεπειών ή αντιφάσεων μεταξύ των κατατεθεισών όψεων μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι αναπαρίστανται διαφορετικά προϊόντα. Αυτό συμβαίνει μεταξύ άλλων στην περίπτωση που οι όψεις αποτελούν διαφορετικές εκτελέσεις ή παραλλαγές της ίδιας ιδέας, ή ακόμη όταν η χρήση των γραμμών που αποσκοπούν στον προσδιορισμό του σχεδίου ή υποδείγματος ή στην εξαίρεση ορισμένων χαρακτηριστικών του από την προστασία δεν είναι συνολικά συνεπής. Πράγματι, δεν μπορεί να υπάρχει ενότητα του σχεδίου ή υποδείγματος αν μεταξύ των όψεων του υφίσταται ανεπίλυτη ασυνέπεια ή ανυπέρβλητη αντίφαση, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατός ο προσδιορισμός της εικόνας ενός και μόνον προϊόντος και, συνεπώς, να μην είναι δυνατή βάσει της οικείας αναπαράστασης η σαφής ταυτοποίηση ενός μόνον σχεδίου ή υποδείγματος. Αντιθέτως, μπορεί να διαπιστωθεί η ενότητα του σχεδίου ή υποδείγματος παρά την ύπαρξη ήσσονος σημασίας αποκλίσεων μεταξύ των όψεων του, μόνον όμως εφόσον οι όψεις αυτές μπορούν να συγκερασθούν σε ένα ενιαίο σχέδιο ή υπόδειγμα. Τούτου λεχθέντος, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα όργανα του EUIPO δεν υποχρεούνται να εξετάζουν όλους τους πιθανούς συνδυασμούς μεταξύ των όψεων που υποβάλλει ο καταθέτης με την αίτηση καταχώρισης, αλλά μόνο τους συνδυασμούς που φαίνονται λογικοί και εύλογοι βάσει της κοινής πείρας.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι κανένα στοιχείο του κανονισμού 6/2002 δεν επιβάλλει ερμηνευτική αρχή εύνοιας προς τον καταθέτη ή τον δικαιούχο κοινοτικού σχεδίου ή υποδείγματος και εξ αυτού συνάγει ότι τέτοια αρχή δεν υφίσταται ούτε στο πλαίσιο διαδικασίας για την κήρυξη ακυρότητας.

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εκδοχή βάσει της οποίας οι όψεις 1.1 και 1.2 απεικονίζουν την εμπρόσθια πλευρά του επίμαχου σχεδίου ή υποδείγματος και οι όψεις 1.3 και 1.4 την οπίσθια πλευρά, ενώ κάθε πλευρά απεικονίζεται σε κάτοψη και υπό προοπτική, φαίνεται λογική και εύλογη βάσει της κοινής πείρας. Πλην όμως, οι όψεις αυτές εμφανίζουν ανεπίλυτες ασυνέπειες

⁴⁸⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2001, για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα (ΕΕ 2002, L 3, σ. 1).

και δεν απεικονίζουν ένα μόνο σχέδιο ή υπόδειγμα και, επομένως, το επίμαχο σχέδιο ή υπόδειγμα καταχωρίστηκε στο μητρώο του ΕUIPO κατά παράβαση του άρθρου 3, στοιχείο α', του κανονισμού 6/2002.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει την εκδοχή κατά την οποία η όψη 1.1 απεικονίζει την εμπρόσθια πλευρά και οι όψεις 1.2, 1.3 και 1.4 την οπίσθια πλευρά του επίμαχου σχεδίου ή υποδείγματος, εκδοχή την οποία επικαλείται η προσφεύγουσα ως ευνοϊκότερη για την ίδια. Αφενός, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα όργανα του ΕUIPO δεν είχαν την υποχρέωση να εξετάσουν την εκδοχή αυτή. Πράγματι, η συγκεκριμένη εκδοχή συνδυασμού των όψεων δεν φαίνεται λογική ούτε πιθανή βάσει της κοινής πείρας, δεδομένου ότι, πλην ειδικής περιστάσεως, η οποία δεν καταδεικνύεται και δεν συντρέχει εν προκειμένω, παρίσταται παράλογη και απίθανη η απεικόνιση της εμπρόσθιας πλευράς σε μία μόνο όψη και της οπίσθιας πλευράς σε τρεις όψεις. Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εκδοχή αυτή οδηγεί επίσης σε ανεπίλυτες ασυνέπειες μεταξύ των όψεων, τονίζει δε ότι οι ασυνέπειες αυτές δεν μπορούν να αρθούν μέσω σύγκρισης με προϊόντα που φέρονται να διατίθενται στο εμπόριο. Πράγματι, μολονότι τα διατιθέμενα στο εμπόριο προϊόντα τα οποία αντιστοιχούν σε σχέδιο ή υπόδειγμα μπορούν να ληφθούν υπόψη για την εκτίμηση της συνολικής εντύπωσης, το ζήτημα εν προκειμένω δεν είναι να εκτιμηθεί αν δύο αντιπαρατιθέμενα σχέδια ή υποδείγματα προκαλούν την ίδια συνολική εντύπωση στον ενημερωμένο χρήστη, αλλά να διαπιστωθεί αν ένα σχέδιο ή υπόδειγμα παρουσιάζει ενότητα βάσει της αναπαράστασης που καταχωρίστηκε στο μητρώο.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ανωτέρω εκτιμήσεις, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, ακόμη και αν γινόταν δεκτή η εκδοχή της προσφεύγουσας, υπάρχουν ανυπέρβλητες αντιφάσεις ή ανεπίλυτες ασυνέπειες μεταξύ των όψεων και, ως εκ τούτου, αυτές δεν αναπαριστούν ένα ενιαίο σχέδιο ή υπόδειγμα.

V. Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα

1. Λευκορωσία

Απόφαση της 20ής Μαρτίου 2024, Belshyna κατά Συμβουλίου (T-115/22, [EU:T:2024:187](#))

«Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία και της εμπλοκής της Λευκορωσίας στη ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας – Δέσμευση κεφαλαίων – Κατάλογοι των προσώπων, οντοτήτων και φορέων εις βάρος των οποίων ισχύει η δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων – Καταχώριση και διατήρηση του ονόματος του προσφεύγοντος στους καταλόγους – Στήριξη του καθεστώτος Λουκασένκο – Χρηματοδοτική στήριξη – Επιχείρηση κρατικής ιδιοκτησίας – Καταστολή της κοινωνίας των πολιτών – Πλάνη εκτιμήσεως»

Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο κάνει δεκτή την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησε η Belshyna AAT κατά των πράξεων με τις οποίες το όνομά της καταχωρίστηκε και στη συνέχεια διατηρήθηκε για δεύτερη φορά, από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον κατάλογο των προσώπων και οντοτήτων που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία. Η υπόθεση αυτή δίνει στο Γενικό Δικαστήριο τη δυνατότητα να παράσχει διευκρινίσεις ως προς το παραδεκτό, υπό το πρίσμα του άρθρου 86, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, αιτήματος προσαρμογής της προσφυγής στις διαφορές που αφορούν περιοριστικά μέτρα.

Η απόφαση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο των περιοριστικών μέτρων που έχει λάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2004 λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία όσον αφορά τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα εν λόγω μέτρα προβλέπουν, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων που βρίσκονται στην ιδιοκτησία προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που ευθύνονται για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή για την καταστολή της κοινωνίας των πολιτών και της δημοκρατικής αντιπολίτευσης, ή των οποίων οι δραστηριότητες υποσκάπτουν σοβαρά τη δημοκρατία ή το κράτος δικαίου στη Λευκορωσία, καθώς και προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που στηρίζουν το καθεστώς Λουκασένκο ⁴⁸⁶. Η προσφεύγουσα, επιχείρηση εγκατεστημένη στη Λευκορωσία η οποία κατασκευάζει ελαστικά, περιελήφθη στον ως άνω κατάλογο το 2021 ⁴⁸⁷ από το Συμβούλιο, και στη συνέχεια το όνομά της διατηρήθηκε στον κατάλογο αυτόν το 2022 ⁴⁸⁸ και το 2023 ⁴⁸⁹, με την αιτιολογία ότι αποτελούσε σημαντική πηγή

⁴⁸⁶ Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της απόφασης 2012/642/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά της Λευκορωσίας (ΕΕ 2102, L 285, σ. 1), και άρθρο 2, παράγραφος 4, του κανονισμού (ΕΚ) 765/2006 του Συμβουλίου, της 18ης Μαΐου 2006, σχετικά με περιοριστικά μέτρα εις βάρος του Προέδρου Λουκασένκο και ορισμένων αξιωματούχων της Λευκορωσίας (ΕΕ 2006, L 134, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 1014/2012 του Συμβουλίου, της 6ης Νοεμβρίου 2012 (ΕΕ 2012, L 307, σ. 1).

⁴⁸⁷ Εκτελεστική απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2021/2125 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 2021, για την εφαρμογή της απόφασης 2012/642/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα ενόψει της κατάστασης στη Λευκορωσία (ΕΕ 2021, L 430 I, σ. 16), και εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2021/2124 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 2021, για την εφαρμογή του άρθρου 8α παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2006 σχετικά με περιοριστικά μέτρα όσον αφορά τη Λευκορωσία (ΕΕ 2021, L 430 I, σ. 1) (στο εξής: αρχικές πράξεις).

⁴⁸⁸ Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2022/307 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2022, για την τροποποίηση της απόφασης 2012/642/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία (ΕΕ 2022, L 46, σ. 97), και εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2022/300 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2022, για την εφαρμογή του άρθρου 8α του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2006 σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία (ΕΕ 2022, L 46, σ. 3) (στο εξής: πράξεις του 2022).

εσόδων για το καθεστώς Λουκασένκο και ότι είχε απολύσει εργαζομένους οι οποίοι προχώρησαν σε απεργία μετά τις προεδρικές εκλογές του 2020. Αφού ζήτησε την ακύρωση των αρχικών πράξεων, προσάρμοσε το δικόγραφο της προσφυγής της ζητώντας επίσης την ακύρωση των πράξεων του 2023 περί διατηρήσεως, χωρίς ωστόσο να έχει υποβάλει τέτοιο αίτημα για τις πράξεις του 2022 περί διατηρήσεως.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Όσον αφορά την εξέταση του παραδεκτού της προσαρμογής της προσφυγής, το οποίο αποτελεί ζήτημα δημοσίας τάξεως, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, οσάκις μια πράξη της οποίας ζητείται η ακύρωση αντικαθίσταται ή τροποποιείται από άλλη πράξη έχουσα το ίδιο αντικείμενο, ο προσφεύγων μπορεί, πριν από την περάτωση της προφορικής διαδικασίας ή πριν από την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου να αποφανθεί επί της διαφοράς χωρίς διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας, να προσαρμόσει την προσφυγή του προκειμένου να ληφθεί υπόψη το νέο αυτό στοιχείο ⁴⁹⁰.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί, κατ' αρχάς, ότι τόσο οι αρχικές πράξεις όσο και οι πράξεις περί διατηρήσεως, κατά το μέρος που αφορούν την προσφεύγουσα, έχουν ως αντικείμενο την επιβολή ατομικών περιοριστικών μέτρων εις βάρος της συνιστάμενων σε δέσμευση όλων των κεφαλαίων και οικονομικών πόρων της ⁴⁹¹.

Επισημαίνει, στη συνέχεια, ότι τα εν λόγω ατομικά περιοριστικά μέτρα λαμβάνουν τη μορφή καταχώρισης των ονομάτων των προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που αποτελούν τον στόχο των μέτρων στους επίμαχους καταλόγους που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα της απόφασης 2012/642 και του κανονισμού 765/2006.

Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχικές πράξεις τροποποίησαν τα παραρτήματα της απόφασης 2012/642 και του κανονισμού 765/2006 προκειμένου, μεταξύ άλλων, να καταχωριστεί το όνομα της προσφεύγουσας στους επίμαχους καταλόγους. Όσον αφορά τις πράξεις περί διατηρήσεως, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, αφενός, ότι η απόφαση 2023/421 παρέτεινε έως τις 28 Φεβρουαρίου 2024 τη δυνατότητα εφαρμογής της απόφασης 2012/642, της οποίας το παράρτημα Ι, όπως τροποποιήθηκε με την εκτελεστική απόφαση 2021/2125, μνημόνευε το όνομα της προσφεύγουσας. Αφετέρου, ο εκτελεστικός κανονισμός 2023/419 τροποποίησε το παράρτημα Ι του κανονισμού 765/2006, διατηρώντας ταυτοχρόνως, τουλάχιστον σιωπηρώς, την καταχώριση του ονόματος της προσφεύγουσας στο εν λόγω παράρτημα. Ως εκ τούτου, οι πράξεις περί διατηρήσεως πρέπει να θεωρηθούν ως τροποποιητικές των αρχικών πράξεων, κατά την έννοια του άρθρου 86, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας.

Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα ζήτησε την ακύρωση των αρχικών πράξεων με το δικόγραφο της προσφυγής, είχε το δικαίωμα να προσαρμόσει την προσφυγή προκειμένου να ζητήσει την ακύρωση των πράξεων του 2023 περί διατηρήσεως, τούτο δε ακόμη και αν δεν είχε προηγουμένως προσαρμόσει την προσφυγή ώστε να ζητήσει την ακύρωση των πράξεων του 2022.

⁴⁸⁹ Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2023/421 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2023, που τροποποιεί την απόφαση 2012/642/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία και της εμπλοκής της Λευκορωσίας στη ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας (ΕΕ 2023, L 61, σ. 41), και εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2023/419 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2023, για την εφαρμογή του άρθρου 8α του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2006 σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία και της εμπλοκής της Λευκορωσίας στη ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας (ΕΕ 2023, L 61, σ. 20).

⁴⁹⁰ Άρθρο 86, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας.

⁴⁹¹ Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της απόφασης 2012/642 και του άρθρου 2, παράγραφοι 4 και 5, του κανονισμού 765/2006.

2. Ουκρανία

Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Timchenko και Timchenko κατά Συμβουλίου (T-644/22, [EU:T:2024:621](#))

«Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας – Δέσμευση κεφαλαίων – Κατάλογος των προσώπων, οντοτήτων και φορέων επί των οποίων εφαρμόζεται η δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων – Καταχώριση των ονομάτων των προσφευγόντων στον κατάλογο – Υποχρέωση αναφοράς των κεφαλαίων ή των οικονομικών πόρων που ανήκουν ή βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή ή τελούν υπό τον έλεγχο των προσφευγόντων – Υποχρέωση συνεργασίας με την αρμόδια εθνική αρχή – Συμμετοχή σε δραστηριότητες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την καταστράτηγηση των περιοριστικών μέτρων – Άρθρο 9, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού (ΕΕ) 269/2014 – Προσφυγή ακυρώσεως – Ενεργητική νομιμοποίηση – Άμεσος επηρεασμός – Κανονιστική πράξη για την εφαρμογή της οποίας δεν απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα – Έννομο συμφέρον – Παραδεκτό – Κατάχρηση εξουσίας – Αρμοδιότητα του Συμβουλίου – Αναλογικότητα – Ασφάλεια δικαίου»

Με την απόφαση αυτή, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Γενικού Δικαστηρίου επιβεβαιώνει την αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επιβάλλει στα πρόσωπα που υπόκεινται στα περιοριστικά μέτρα υποχρεώσεις αναφοράς των κεφαλαίων και συνεργασίας με τις αρμόδιες εθνικές αρχές, αφενός, και να εξομοιώνει τη μη τήρηση των υποχρεώσεων αυτών με καταστράτηγηση των μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων, αφετέρου.

Η απόφαση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο σειράς περιοριστικών μέτρων που έλαβε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν των πολεμικών επιχειρήσεων της Ρωσικής Ομοσπονδίας κατά της Ουκρανίας από τον Μάρτιο του 2014 και εφεξής. Το 2022, τα ονόματα του G. Timchenko, επιχειρηματία ρωσικής και φινλανδικής ιθαγένειας, και της συζύγου του περιελήφθησαν στους καταλόγους των προσώπων, οντοτήτων και οργανισμών που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα, οι οποίοι περιλαμβάνονται στο παράρτημα της απόφασης 2014/145⁴⁹² και στο παράρτημα Ι του κανονισμού 269/2014⁴⁹³.

Εν προκειμένω, οι προσφεύγοντες ζητούν από το Γενικό Δικαστήριο την ακύρωση του άρθρου 9, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1, σημείο 4, του κανονισμού 2022/1273⁴⁹⁴. Οι παράγραφοι αυτές προβλέπουν, αντιστοίχως, υποχρεώσεις αναφοράς των κεφαλαίων και συνεργασίας με τις αρμόδιες εθνικές αρχές, καθώς και την εξομοίωση της μη τήρησης των υποχρεώσεων αυτών με τη συμμετοχή σε καταστράτηγηση των μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων.

Κατά τους προσφεύγοντες, το Συμβούλιο, θεσπίζοντας τις ως άνω διατάξεις, υπερέβη τις αρμοδιότητες που του έχουν ανατεθεί δυνάμει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και υποκατέστησε τα κράτη μέλη καθόσον αποφάσισε τον τρόπο με τον οποίο θα εφαρμόζονταν στο έδαφος των κρατών μελών τα περιοριστικά μέτρα και θα επιβάλλονταν κυρώσεις σε περίπτωση

⁴⁹² Απόφαση 2014/145/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 17ης Μαρτίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα όσον αφορά δράσεις που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2014, L 78, σ. 16), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2022/337 του Συμβουλίου, της 28ης Φεβρουαρίου 2022 (ΕΕ 2022, L 59, σ. 1), και με την απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2022/582 του Συμβουλίου, της 8ης Απριλίου 2022 (ΕΕ 2022, L 110, σ. 55).

⁴⁹³ Κανονισμός (ΕΕ) 269/2014 του Συμβουλίου, της 17ης Μαρτίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2014, L 78, σ. 6), όπως τροποποιήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2022/336 του Συμβουλίου, της 28ης Φεβρουαρίου 2022 (ΕΕ 2022, L 58, σ. 1), και με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2022/581 του Συμβουλίου, της 8ης Απριλίου 2022 (ΕΕ 2022, L 110, σ. 3).

⁴⁹⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1273 του Συμβουλίου, της 21ης Ιουλίου 2022, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 269/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2022, L 194, σ. 1).

παράβασής τους. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται επίσης ότι αυτή η υποχρέωση αναφοράς παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου, καθόσον στηρίζεται σε αόριστες έννοιες.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να θεσπίσει τις επίδικες διατάξεις βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει, αφενός, ότι, δυνάμει των άρθρων 24 και 29 ΣΕΕ, το Συμβούλιο καθορίζει, με τις αποφάσεις που λαμβάνει ομοφώνως στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, το αντικείμενο των περιοριστικών μέτρων που θεσπίζει η Ένωση στον τομέα αυτόν, διαθέτοντας ευρεία διακριτική ευχέρεια. Το δε άρθρο 215 ΣΛΕΕ επιτρέπει στο Συμβούλιο να εκδίδει κανονισμούς για την υλοποίηση ή τη θέση σε εφαρμογή περιοριστικών μέτρων και για τη διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής τους σε όλα τα κράτη μέλη. Τα μέτρα αυτά δεν περιορίζονται σε υποχρεώσεις παραλείψεως.

Επομένως, οι αποφάσεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου 29 ΣΕΕ καθορίζουν τη θέση της Ένωσης όσον αφορά τα ληπτέα περιοριστικά μέτρα, ενώ οι κανονισμοί που εκδίδονται βάσει του άρθρου 215 ΣΛΕΕ συνδέονται με τις εν λόγω αποφάσεις και αποτελούν το μέσο για τη θέση τους σε εφαρμογή στο επίπεδο της Ένωσης.

Εν προκειμένω, οι υποχρεώσεις αναφοράς και συνεργασίας που προβλέπονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, θεσπίστηκαν προς διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του κανονισμού αυτού στο έδαφος της Ένωσης και προς ματαίωση των μεθόδων καταστρατήγησης των περιοριστικών μέτρων, των οποίων η εφαρμογή κατέστη εφικτή, μεταξύ άλλων, με τη χρήση περίπλοκων νομικών και χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Κατά συνέπεια, μπορούν να διασφαλίσουν την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων που προβλέπει η απόφαση 2014/145, με την οποία συνδέονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Συμβούλιο μπορούσε να θεσπίσει τέτοιες υποχρεώσεις με κανονισμό της Ένωσης, βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και χωρίς να παραβεί το άρθρο 29 ΣΕΕ, τούτο δε ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι οι υποχρεώσεις αυτές δεν προβλέπονταν ρητώς στη σχετική απόφαση.

Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι τόσο το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, όσο και το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2022/880⁴⁹⁵, μπορούσαν να εκδοθούν από το Συμβούλιο βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και ότι, επομένως, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Συμβούλιο ότι υποκατέστησε ως μη όφειλε τα κράτη μέλη κατά την άσκηση της νομοθετικής τους αρμοδιότητας. Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις αυτές συνιστούν ποινικοποίηση και ότι, ως εκ τούτου, έχουν εκδοθεί κατά παράβαση του άρθρου 83 ΣΛΕΕ.

Συγκεκριμένα, ο χαρακτηρισμός της συμμετοχής σε δραστηριότητες καταστρατήγησης δεν μπορεί, αυτός καθεαυτόν, να θεωρηθεί ότι συνιστά ποινικοποίηση. Επιπλέον, η διατύπωση του άρθρου 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, καθώς και η τελευταία περίοδος της πέμπτης αιτιολογικής σκέψης του κανονισμού 2022/880 συνεπάγονται ότι ο καθορισμός του

⁴⁹⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/880 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 2022, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 269/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2022, L 153, σ. 75). Το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 269/2014 προβλέπει πλέον ότι «[τ]α κράτη μέλη θεσπίζουν τους κανόνες για τις κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των ποινικών κυρώσεων, που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων του παρόντος κανονισμού και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την εφαρμογή τους.» Προσθέτει ότι «[τ]α κράτη μέλη προβλέπουν επίσης κατάλληλα μέτρα δήμευσης των προϊόντων των εν λόγω παραβιάσεων».

αστικού, διοικητικού ή ποινικού χαρακτήρα των κυρώσεων που επιβάλλονται λόγω παραβιάσεων του κανονισμού 269/2014 εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, ακόμη και στην περίπτωση εφαρμογής της κύρωσης δήμευσης του προϊόντος των παραβιάσεων.

Δεδομένου ότι το νομικό καθεστώς που εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις αναφοράς και συνεργασίας καθώς και στις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων αυτών δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ποινικού δικαίου, δεν συντρέχει παράβαση του άρθρου 83 ΣΛΕΕ, οπότε το Συμβούλιο δεν παρέβη ούτε το άρθρο 40 ΣΕΕ.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει την έννοια των «περιοριστικών μέτρων» διαφοροποιώντας την από εκείνη της «κύρωσης δήμευσης» του προϊόντος των παραβιάσεων σε περίπτωση μη τήρησης των υποχρεώσεων αναφοράς και συνεργασίας την οποία προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 269/2014. Πράγματι, μια τέτοια κύρωση επιβάλλεται μόνο στα «προϊόντ[α] των παραβιάσεων», ενώ το αντικείμενο των περιοριστικών μέτρων, τα οποία διατηρούν τον συντηρητικό και προσωρινό χαρακτήρα τους, αφορά τα κεφάλαια και τους οικονομικούς πόρους όπως καθορίζονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 269/2014. Ως εκ τούτου, οι κυρώσεις τις οποίες επισύρει η καταστρατήγηση που μνημονεύεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, δεν μεταβάλλουν τη φύση των περιοριστικών μέτρων.

Κατά τρίτον, όσον αφορά τη σαφήνεια των εννοιών που χρησιμοποιούνται για τη θεμελίωση της επίμαχης υποχρέωσης αναφοράς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει να είναι η νομοθεσία της Ένωσης σαφής, ακριβής και προβλέψιμη, ως προς την εφαρμογή της, για όλους τους ενδιαφερομένους.

Εν προκειμένω, οι όροι που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, παραπέμπουν στις έννοιες της «ιδιοκτησίας», της «κατοχής» ή του «ελέγχου», οι οποίες αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης που πρέπει, ως εκ τούτου, να ερμηνεύονται ομοιόμορφα στο έδαφος της Ένωσης, λαμβανομένων υπόψη του γράμματος και του πλαισίου της εν λόγω διάταξης, καθώς και των σκοπών που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος.

Συναφώς, κατά τη θέσπιση του άρθρου 9, παράγραφος 2, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε, σκοπός του Συμβουλίου ήταν να ασκήσει στα πρόσωπα και τις οντότητες που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα πίεση η οποία μετακυλίεται στις ρωσικές αρχές προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αυξηθεί το κόστος των ενεργειών της Ρωσικής Ομοσπονδίας που αποβλέπουν στην υπονόμευση της εδαφικής ακεραιότητας, της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, χρησιμοποιώντας τις έννοιες της «ιδιοκτησίας», της «κατοχής» ή του «ελέγχου», το Συμβούλιο προσδιόρισε το δικαίωμα διάθεσης ή χρήσης των κεφαλαίων ή των οικονομικών πόρων, όπως ορίζονται στο άρθρο 1, στοιχεία δ' και ζ', του κανονισμού 269/2014.

Επομένως, οι έννοιες αυτές δεν παρουσιάζουν καμία αμφισημία ικανή να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη ανασφάλειας δικαίου ως προς το περιεχόμενο ή το νόημά τους για τα πρόσωπα που υπόκεινται σε μέτρα δέσμευσης κεφαλαίων. Συναφώς, το γεγονός ότι το Συμβούλιο διοργάνωσε διάσκεψη ή κατέφυγε στη χρήση οδηγού βέλτιστων πρακτικών απευθυνόμενου προς τις εθνικές αρχές, προκειμένου να διευκρινίσει τις έννοιες που χρησιμοποιούνται στον τομέα των περιοριστικών μέτρων, δεν αρκεί αφ'εαυτού για να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη τέτοιας ανασφάλειας δικαίου.

Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), Fridman κ.λπ. κατά Συμβουλίου (T-635/22, [EU:T:2024:620](#))

«Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας – Δέσμευση κεφαλαίων – Κατάλογος των προσώπων, οντοτήτων και φορέων επί των οποίων εφαρμόζεται η δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων – Καταχώριση των ονομάτων των προσφευγόντων στον κατάλογο – Υποχρέωση αναφοράς των κεφαλαίων ή των οικονομικών πόρων που ανήκουν ή βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή ή τελούν υπό τον έλεγχο των προσφευγόντων – Υποχρέωση συνεργασίας με την αρμόδια εθνική αρχή – Συμμετοχή σε δραστηριότητες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την καταστράτηγηση των περιοριστικών μέτρων – Άρθρο 9, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού (ΕΕ) 269/2014 – Προσφυγή ακυρώσεως – Ενεργητική νομιμοποίηση – Άμεσος επηρεασμός – Κανονιστική πράξη για την εφαρμογή της οποίας δεν απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα – Έννομο συμφέρον – Παραδεκτό – Αρμοδιότητα του Συμβουλίου – Αναλογικότητα»

Με την απόφασή του, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Γενικού Δικαστηρίου επιβεβαιώνει την αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επιβάλλει στα πρόσωπα που υπόκεινται στα περιοριστικά μέτρα υποχρεώσεις αναφοράς των κεφαλαίων και συνεργασίας με τις αρμόδιες εθνικές αρχές, αφενός, και να εξομοιώνει τη μη τήρηση των υποχρεώσεων αυτών με καταστράτηγηση των μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων, αφετέρου.

Η απόφαση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο σειράς περιοριστικών μέτρων που έλαβε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν των πολεμικών επιχειρήσεων της Ρωσικής Ομοσπονδίας κατά της Ουκρανίας από τον Μάρτιο του 2014 και εφεξής. Το 2022, τα ονόματα των M. Fridman και G. Khan, ρωσικής και ισραηλινής ιθαγένειας, και του P. Aven, ρωσικής και λεττονικής ιθαγένειας, προστέθηκαν στους καταλόγους των προσώπων, οντοτήτων και οργανισμών που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα, οι οποίοι περιλαμβάνονται στο παράρτημα της απόφασης 2014/145⁴⁹⁶ και στο παράρτημα I του κανονισμού 269/2014⁴⁹⁷.

Εν προκειμένω, οι τελευταίοι ζητούν από το Γενικό Δικαστήριο την ακύρωση του άρθρου 9, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 269/2014, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1, σημείο 4, του κανονισμού 2022/1273⁴⁹⁸, οι οποίες παράγραφοι προβλέπουν, αντιστοίχως, υποχρεώσεις αναφοράς των κεφαλαίων και συνεργασίας με τις αρμόδιες στον τομέα αυτόν αρχές, καθώς και την εξομοίωση της μη τήρησης των υποχρεώσεων αυτών με καταστράτηγηση των μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων.

Κατά τους προσφεύγοντες, το Συμβούλιο δεν μπορεί να επιβάλλει θετικές υποχρεώσεις στα πρόσωπα που υπόκεινται σε κυρώσεις βάσει του άρθρου 215 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, η υποχρέωση αποκάλυψης των περιουσιακών στοιχείων τους αποτελεί μορφή κύρωσης και όχι «περιοριστικό μέτρο» κατά την έννοια της ως άνω διάταξης. Εκτός αυτού, οι υποχρεώσεις αυτές θίγουν την

⁴⁹⁶ Απόφαση 2014/145/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 17ης Μαρτίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα όσον αφορά δράσεις που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2014, L 78, σ. 16). Τα ονόματα των προσφευγόντων προστέθηκαν στο παράρτημα της απόφασης αυτής βάσει της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2022/337 του Συμβουλίου, της 28ης Φεβρουαρίου 2022, που τροποποιεί την απόφαση 2014/145 (ΕΕ 2022, L 59, σ. 1), όσον αφορά τους P. Aven και M. Fridman, και βάσει της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2022/429 του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2022, για την τροποποίηση της απόφασης 2014/145 (ΕΕ 2022, L 87 I, σ. 44), όσον αφορά τον G. Khan.

⁴⁹⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 269/2014 του Συμβουλίου, της 17ης Μαρτίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2014, L 78, σ. 6). Τα ονόματα των προσφευγόντων προστέθηκαν στο παράρτημα του κανονισμού αυτού βάσει του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) 2022/336 του Συμβουλίου, της 28ης Φεβρουαρίου 2022, για την εφαρμογή του κανονισμού 269/2014 (ΕΕ 2022, L 58, σ. 1), όσον αφορά τους P. Aven και M. Fridman, και βάσει του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) 2022/427 του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2022, για την εφαρμογή του κανονισμού 269/2014 (ΕΕ 2022, L 87 I, σ. 1), όσον αφορά τον G. Khan.

⁴⁹⁸ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1273 του Συμβουλίου, της 21ης Ιουλίου 2022, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 269/2014 σχετικά με περιοριστικά μέτρα για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας (ΕΕ 2022, L 194, σ. 1).

ιδιωτική ζωή και είναι υπερβολικές και ασαφείς, διότι στηρίζονται σε αόριστους και απροσδιόριστους όρους. Έχουν επίσης εξωεδαφική ισχύ. Εξάλλου, το Συμβούλιο, θεσπίζοντας τις προσβαλλόμενες διατάξεις, ενώ γνώριζε ότι σε 25 από τα 27 κράτη μέλη η καταστρατήγηση των κυρώσεων διώκεται ποινικώς, αυτοαναγορεύθηκε σε ποινικό νομοθέτη, παρότι η αρμοδιότητα αυτή ανήκει στα κράτη μέλη.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει το παραδεκτό της προσφυγής και, ειδικότερα, την ενεργητική νομιμοποίηση των προσφευγόντων καθώς και το έννομο συμφέρον τους προς ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης.

Στο πλαίσιο αυτό, αφενός, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι προσβαλλόμενες διατάξεις επηρεάζουν άμεσα τους προσφεύγοντες, καθόσον παράγουν άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής τους κατάστασης. Πράγματι, οι υποχρεώσεις αναφοράς και συνεργασίας, καθώς και οι συνέπειες της μη τήρησής τους, έχουν εφαρμογή στους προσφεύγοντες ως πρόσωπα καταχωρισμένα στον κατάλογο του παραρτήματος Ι του κανονισμού 269/2014 κατά τον χρόνο έναρξης ισχύος των εν λόγω διατάξεων. Επιπλέον, η εφαρμογή των διατάξεων αυτών έναντι των προσφευγόντων δεν απαιτεί τη λήψη οποιουδήποτε εκτελεστικού μέτρου και δεν καταλείπει καμία εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή τους, οπότε οι διατάξεις επηρεάζουν κατά τρόπο εντελώς αυτόματο τη νομική κατάσταση των προσφευγόντων.

Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, ανεξαρτήτως του αν οι προσφεύγοντες ή άλλα πρόσωπα ανέφεραν ή δέσμευσαν τα επίμαχα κεφάλαια ή οικονομικούς πόρους και, κατά περίπτωση, συνεργάστηκαν με τις αρμόδιες αρχές, ή του αν τα εν λόγω κεφάλαια ή οι εν λόγω οικονομικοί πόροι δεσμεύθηκαν, οι προσφεύγοντες διατηρούν το συμφέρον να επιτύχουν την ακύρωση των προσβαλλόμενων διατάξεων, οι οποίες τους επιβάλλουν υποχρεώσεις αναφοράς και συνεργασίας των οποίων η μη τήρηση μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες. Πράγματι, το έννομο συμφέρον δεν εκλείπει για τον λόγο ότι ο προσφεύγων εκτέλεσε τις υποχρεώσεις που αμφισβητεί. Κατά συνέπεια, το έννομο συμφέρον των προσφευγόντων παραμένει θεμελιωμένο χωρίς να χρειάζεται να αποδείξουν ότι παρέβησαν τις υποχρεώσεις τους.

Επιπλέον, η τήρηση της υποχρέωσης αναφοράς δεν συνεπάγεται την απόσβεση όλων των υποχρεώσεων που προβλέπουν οι προσβαλλόμενες διατάξεις. Πράγματι, άπαξ και τα κεφάλαια ή οι οικονομικοί πόροι αναφερθούν στην αρμόδια εθνική αρχή, το άρθρο 9, παράγραφος 2, του κανονισμού 269/2014 υποχρεώνει τα πρόσωπα που έχουν προβεί στην αναφορά αυτή να συνεργάζονται με την εν λόγω εθνική αρχή σε κάθε έλεγχο. Επομένως, οι προσφεύγοντες διατηρούν γεγεννημένο και ενεστώς έννομο συμφέρον για την προσβολή της διάταξης αυτής.

Επί της ουσίας, κατά πρώτον, όσον αφορά την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να θεσπίσει τις επίδικες διατάξεις βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι οι προσβαλλόμενες διατάξεις θεσπίστηκαν προς διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του κανονισμού 269/2014 στο έδαφος της Ένωσης και προς ματαίωση των μεθόδων καταστρατήγησης των περιοριστικών μέτρων, των οποίων η εφαρμογή κατέστη εφικτή, μεταξύ άλλων, με τη χρήση περίπλοκων νομικών και χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Επομένως, δεν συνιστούν περιοριστικά μέτρα αυτά καθαυτά, αλλά μέτρα τα οποία διασφαλίζουν την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή περιοριστικών μέτρων που προβλέπει η απόφαση 2014/145. Επομένως, οι προσβαλλόμενες διατάξεις ορθώς εκδόθηκαν βάσει του άρθρου 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

Εν συνεχεία, όσον αφορά την προβαλλόμενη προσβολή του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι οι επίμαχες υποχρεώσεις «προβλέπονται από τον νόμο», δεδομένου ότι θεσπίζονται με τον κανονισμό 2022/1273, ο οποίος έχει σαφή νομική βάση στο δίκαιο της Ένωσης, ήτοι το άρθρο 215 ΣΛΕΕ, και είναι αρκούντως προβλέψιμος. Δεύτερον, οι υποχρεώσεις

αυτές δεν θίγουν το ουσιώδες περιεχόμενο του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, στο μέτρο που περιορίζονται στα κεφάλαια ή τους οικονομικούς πόρους που υπάγονται στη δικαιοδοσία κράτους μέλους και δεσμεύουν τους προσφεύγοντες για τον λόγο ότι τα ονόματά τους περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι του κανονισμού 269/2014. Τρίτον, σκοπός των εν λόγω υποχρεώσεων είναι να καταστεί δυνατός ο εντοπισμός των κεφαλαίων και των οικονομικών πόρων που βρίσκονται στην ιδιοκτησία, στην κατοχή ή υπό τον έλεγχο των προσώπων και οντοτήτων που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να εφαρμοστούν κατά τρόπο αποτελεσματικό και ομοιόμορφο τα εν λόγω μέτρα, όπερ συνιστά σκοπό εντασσόμενο στο πλαίσιο του γενικότερου σκοπού των περιοριστικών μέτρων. Πάντως, η σημασία των ως άνω επιδιωκόμενων σκοπών είναι ικανή να δικαιολογήσει τις αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από την επέμβαση στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή την οποία προβάλλουν οι προσφεύγοντες. Τέταρτον, όσον αφορά τον πρόσφορο και αναγκαίο χαρακτήρα των επίμαχων υποχρεώσεων, νέες λεπτομέρειες εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων δικαιολογήθηκαν από την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα και η ομοιόμορφη εφαρμογή του καθεστώτος περιοριστικών μέτρων όσον αφορά την κατάσταση στην Ουκρανία, ιδίως λαμβανομένων υπόψη των καταστρατηγήσεων των περιοριστικών μέτρων λόγω της εφαρμογής ολοένα πολυπλοκότερων μεθόδων.

Τέλος, όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι οι επίμαχες υποχρεώσεις παραβιάζουν την αρχή της ασφάλειας δικαίου για τον λόγο ότι στηρίζονται σε αόριστους και απροσδιόριστους όρους, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η αναφορά του άρθρου 9, παράγραφος 2, του κανονισμού 269/2014 στις έννοιες της «ιδιοκτησίας», της «κατοχής» ή του «ελέγχου» των κεφαλαίων ή των οικονομικών πόρων αναδεικνύει με επαρκώς σαφή και κατανοητό τρόπο το περιεχόμενο των εννοιών αυτών, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα να συμμορφωθούν προς την υποχρέωση αναφοράς. Επιπλέον, από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι οι εν λόγω υποχρεώσεις δεν αφορούν τα στοιχεία ενεργητικού που δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία κράτους μέλους. Εξάλλου, όσον αφορά τα πρόσωπα που βρίσκονται εκτός της Ένωσης, η εν λόγω ρύθμιση αφορά μόνον τα ευρισκόμενα στο έδαφος της Ένωσης περιουσιακά τους στοιχεία, πράγμα που συνιστά επαρκές συνδετικό στοιχείο με την Ένωση. Κατά συνέπεια, το επιχείρημα που αντλείται από την εξωεδαφική ισχύ των επίμαχων υποχρεώσεων πρέπει να απορριφθεί.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται επί της επιχειρηματολογίας των προσφευγόντων κατά την οποία το Συμβούλιο, θεσπίζοντας τις προσβαλλόμενες διατάξεις, αυτοαναγορεύθηκε σε ποινικό νομοθέτη. Συναφώς, επισημαίνει ότι, ακόμη και αν το Συμβούλιο είχε επίγνωση του γεγονότος ότι η καταστρατήγηση των κυρώσεων ήταν ποινικώς κολάσιμη σε όλα τα κράτη μέλη πλην δύο εξ αυτών, δεν μπορεί εξ αυτού να συναχθεί ότι, με τη θέσπιση των προσβαλλόμενων διατάξεων, το θεσμικό αυτό όργανο υποχρέωσε τα κράτη μέλη να διώκουν ποινικώς την καταστρατήγηση της δέσμευσης κεφαλαίων. Πράγματι, το γεγονός ότι, στα κράτη μέλη όπου η καταστρατήγηση των περιοριστικών μέτρων διωκόταν ήδη ποινικώς, οι επιβαλλόμενες κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των δύο επίμαχων υποχρεώσεων είναι, κατά συνέπεια, επίσης ποινικές απορρέει όχι από τις προσβαλλόμενες διατάξεις, αλλά από την επιλογή των κρατών μελών όσον αφορά τις κυρώσεις.

Η διαπίστωση αυτή δεν μεταβάλλεται από τη συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 9 και 15 του κανονισμού 269/2014. Πράγματι, από το άρθρο 15, παράγραφος 1, του ως άνω κανονισμού προκύπτει ότι τα κράτη μέλη είναι εκείνα τα οποία θεσπίζουν τους κανόνες για τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβάσεων των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση μη τήρησης των επίμαχων υποχρεώσεων, η οποία χαρακτηρίζεται ως καταστρατήγηση των περιοριστικών μέτρων, ο καθορισμός των κανόνων για τις κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένου του χαρακτήρα τους, ποινικού ή όχι, εξακολουθεί να εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Τέλος, η διαπίστωση αυτή δεν μεταβάλλεται ούτε με την έκδοση, στις 28 Νοεμβρίου 2022, της απόφασης 2022/2332, αλλά ούτε και με την έκδοση από την Επιτροπή, στις 2 Δεκεμβρίου 2022, της πρότασης οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων για την παραβίαση των περιοριστικών μέτρων της Ένωσης. Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι αυτή η νομοθετική προσέγγιση που αποβλέπει στην

εναρμόνιση του ποινικού δικαίου των κρατών μελών διακρίνεται σαφώς από εκείνη του κανονισμού 2022/1273, ο οποίος στηρίζεται στο άρθρο 215, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, και αποσκοπεί απλώς στη διασφάλιση της αποτελεσματικής και ομοιόμορφης εφαρμογής του κανονισμού 269/2014. Πράγματι, σε αντίθεση με μια οδηγία ορίζουσα τα ποινικά αδικήματα και τις ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση καταστρατήγησης των περιοριστικών μέτρων και εκδιδόμενη βάσει του άρθρου 83, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η οποία θα δέσμευε τα κράτη μέλη στα οποία απευθύνεται ως προς το αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί στο πεδίο εφαρμογής του ποινικού δικαίου, το καθεστώς κυρώσεων που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 269/2014 αφήνει στα κράτη μέλη ελευθερία επιλογής όσον αφορά τον ποινικό, διοικητικό ή αστικό χαρακτήρα των κυρώσεων που πρέπει να επιβάλλονται σε περίπτωση παράβασης της απαγόρευσης καταστρατήγησης των περιοριστικών μέτρων.

3. Ρωσία

Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024 (τμήμα μείζονος συνθέσεως), *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles* κ.λπ. κατά Συμβουλίου (T-797/22, [EU:T:2024:670](#))

«Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας – Περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία – Απαγόρευση παροχής υπηρεσιών νομικών συμβουλών προς τη Ρωσική Κυβέρνηση και τις οντότητες που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία – Θεμελιώδης αποστολή των δικηγόρων εντός μιας δημοκρατικής κοινωνίας – Δικαίωμα των δικηγόρων να παρέχουν υπηρεσίες νομικών συμβουλών – Δικαίωμα κάθε προσώπου να συμβουλευέται δικηγόρο – Άρθρα 7, 47 και άρθρο 52, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – Ανεξαρτησία του δικηγόρου – Κράτος δικαίου – Αναλογικότητα – Ασφάλεια δικαίου»

Το τμήμα μείζονος συνθέσεως του Γενικού Δικαστηρίου επιβεβαιώνει τη νομιμότητα της προβλεπόμενης στο άρθρο 5ιδ, παράγραφος 2, του κανονισμού 833/2014 ⁴⁹⁹ απαγόρευσης παροχής, άμεσα ή έμμεσα, υπηρεσιών νομικών συμβουλών στη Ρωσική Κυβέρνηση και σε νομικά πρόσωπα, οντότητες και οργανισμούς που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία (στο εξής: επίδικη απαγόρευση). Η υπόθεση αφορά το ζήτημα αν υφίσταται θεμελιώδες δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, ακόμη και σε περιπτώσεις που δεν συνδέονται με ένδικη διαδικασία. Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, το περιεχόμενο του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), και του δικαιώματος στο επαγγελματικό απόρρητο, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη. Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή επί της ουσίας, χωρίς να αποφανθεί επί των ενστάσεων απαραδέκτου που στηρίζονται, μεταξύ άλλων, στην έλλειψη ενεργητικής νομιμοποίησης των προσφευγόντων.

Η απόφαση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο σειράς περιοριστικών μέτρων που έλαβε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόπιν της στρατιωτικής επίθεσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας κατά της Ουκρανίας στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Προς στήριξη της προσφυγής ακυρώσεως που υπέβαλαν κατά των πράξεων με τις οποίες εισήχθη, και στη συνέχεια διατηρήθηκε ⁵⁰⁰, η επίδικη απαγόρευση, οι προσφεύγοντες, μεταξύ των οποίων και ο Ολλανδόφωνος Δικηγορικός Σύλλογος Βρυξελλών, ισχυρίστηκαν, μεταξύ άλλων, ότι η απαγόρευση αυτή συνεπαγόταν προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης στις νομικές

⁴⁹⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 833/2014 του Συμβουλίου, της 31ης Ιουλίου 2014, σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (ΕΕ 2014, L 229, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2022/1904 του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2022 (ΕΕ 2022, L 259 I, σ. 3).

⁵⁰⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2474 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2022, για την τροποποίηση του κανονισμού αριθ. 833/2014 (ΕΕ 2022, L 322 I, σ. 1), και κανονισμός (ΕΕ) 2023/427 του Συμβουλίου, της 25ης Φεβρουαρίου 2023, για την τροποποίηση του κανονισμού αριθ. 833/2014 (ΕΕ 2023, L 59 I, σ. 6).

συμβουλές δικηγόρου, επέμβαση στο επαγγελματικό απόρρητο του δικηγόρου, καθώς και επέμβαση στην ανεξαρτησία του δικηγόρου.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση του δικαιώματος κάθε προσώπου να συμβουλευέται δικηγόρο για να λάβει νομικές συμβουλές.

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η δυνατότητα κάθε προσώπου να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του, η οποία προβλέπεται, στο πλαίσιο του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, από το άρθρο 47 του Χάρτη, πρέπει να αναγνωρίζεται μόνον εφόσον υφίσταται σύνδεσμος με ένδικη διαδικασία. Συναφώς, υπενθυμίζει ότι το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει τη θεμελιώδη αποστολή των δικηγόρων σε ένα κράτος δικαίου μόνο στο μέτρο που αυτοί συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης και διασφαλίζουν την προστασία των συμφερόντων του πελάτη. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η προστασία του επαγγελματικού απόρρητου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη αναγνωρίζεται ανεξαρτήτως οποιουδήποτε συνδέσμου με ένδικη διαδικασία. Εντούτοις, η προστασία αυτή δεν αποσκοπεί στη διασφάλιση θεμελιώδους δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και λήψης νομικών συμβουλών από αυτόν ανεξαρτήτως οποιουδήποτε συνδέσμου με ένδικη διαδικασία, αλλά έχει αποκλειστικώς ως σκοπό, υπό το πρίσμα του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, τη διαφύλαξη του απόρρητου της αλληλογραφίας μεταξύ του δικηγόρου και του εντολέα του.

Κατά συνέπεια, τα εχέγγυα των άρθρων 7 και 47 του Χάρτη, εξεταζόμενα μεμονωμένα ή από κοινού, δεν είναι ικανά να θεμελιώσουν την ύπαρξη θεμελιώδους δικαιώματος κάθε προσώπου να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο και να λαμβάνει νομικές συμβουλές εκτός πλαισίου ενεστώσας ή μελλοντικής ένδικης διαδικασίας. Επομένως, το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο και να λαμβάνει νομικές συμβουλές από αυτόν πρέπει να αναγνωρίζεται μόνον εφόσον υφίσταται σύνδεσμος με ένδικη διαδικασία, ανεξαρτήτως του αν η διαδικασία αυτή έχει ήδη κινηθεί ή είναι δυνατή ή αποτροπή ή προπαρασκευή της, βάσει απτών στοιχείων, κατά το στάδιο της εκτίμησης από τον δικηγόρο της νομικής κατάστασης του πελάτη του.

Εν προκειμένω, το άρθρο 51δ, παράγραφοι 5 και 6, του κανονισμού 833/2014 παρέχει τη δυνατότητα σε δικηγόρο να προβεί σε προηγούμενη εκτίμηση της νομικής κατάστασης των νομικών προσώπων, οντοτήτων ή φορέων που έχουν την έδρα τους στη Ρωσία και τα οποία τον συμβουλευόμαστε, προκειμένου να καθορίσει αν οι συμβουλές που του ζητήθηκαν είναι απολύτως αναγκαίες για τη διασφάλιση της πρόσβασης, μεταξύ άλλων, σε ένδικη διαδικασία, με σκοπό την αποτροπή ή την προπαρασκευή μιας τέτοιας διαδικασίας ή τη διασφάλιση της προσήκουσας διεξαγωγής της, εφόσον αυτή έχει ήδη κινηθεί.

Αφενός, το Γενικό Δικαστήριο συνάγει εκ των ανωτέρω ότι η επίδικη απαγόρευση δεν προσβάλλει το δικαίωμα κάθε προσώπου να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 47 του Χάρτη. Αφετέρου, δεδομένου ότι το άρθρο 7 του Χάρτη δεν διασφαλίζει δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, είτε στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας είτε στο πλαίσιο εξωδικαστικών ζητημάτων, η επίδικη απαγόρευση δεν μπορεί να συνιστά επέμβαση σε δικαίωμα που απορρέει από το άρθρο αυτό.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά το επαγγελματικό απόρρητο των δικηγόρων, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η αποκάλυψη από δικηγόρο, μεταξύ άλλων, της ταυτότητάς του ή του γεγονότος ότι παρείχε νομικές συμβουλές, καθόσον είναι υποχρεωτική και πραγματοποιείται χωρίς τη συγκατάθεση του πελάτη του, συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα του πελάτη στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, μολονότι οι διατάξεις περί απαλλαγής παρέχουν στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα να άρουν την επίδικη απαγόρευση σε ορισμένες επακριβώς προσδιοριζόμενες περιπτώσεις, αφήνουν εντούτοις περιθώριο εκτιμήσεως στις αρμόδιες αρχές ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διατυπώνεται, να υποβάλλεται και να εξετάζεται μια αίτηση χορήγησης απαλλαγής. Συνεπώς, για παράδειγμα, οι διατάξεις περί απαλλαγής δεν ρυθμίζουν την ταυτότητα του προσώπου που υποβάλλει την αίτηση στις αρμόδιες εθνικές αρχές. Ομοίως, από τις επίδικες διατάξεις δεν προκύπτει ότι ο δικηγόρος υποχρεούται να γνωστοποιήσει στις αρμόδιες αρχές, χωρίς τη συγκατάθεση του πελάτη του, πληροφορίες που εμπίπτουν στο επαγγελματικό απόρρητο που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη. Όσον αφορά τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την εξέταση της αίτησης χορήγησης απαλλαγής, οι διατάξεις περί απαλλαγής δεν αναφέρουν επίσης ούτε και τα στοιχεία που πρέπει να διαθέτει η αρμόδια αρχή για να προβεί στην εξέταση της εν λόγω αίτησης.

Εντούτοις, κατά τον καθορισμό των όρων εφαρμογής των διαδικασιών απαλλαγής, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, και υποχρεούνται, ως εκ τούτου, να μεριμνούν για την τήρηση του άρθρου 7 του Χάρτη, τηρουμένων των προϋποθέσεων του άρθρου 52, παράγραφος 1, αυτού. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι οι διατάξεις περί απαλλαγής δεν συνεπάγονται, αφ' εαυτών, επέμβαση στο δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη.

Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι οι διατάξεις περί απαλλαγής συνεπάγονται επέμβαση στο επαγγελματικό απόρρητο του δικηγόρου το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι επιτρέπονται περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, υπό την προϋπόθεση ότι οι σχετικοί περιορισμοί προβλέπονται από τον νόμο, σέβονται το βασικό περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματος και, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επίδικη απαγόρευση προβλέπεται από τον νόμο και σέβεται το βασικό περιεχόμενο του δικαιώματος στον σεβασμό της επικοινωνίας μεταξύ των δικηγόρων και των πελατών τους, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη. Επιπλέον, η απαγόρευση αυτή ανταποκρίνεται με συνέπεια και κατά τρόπο πρόσφορο στον σκοπό της περαιτέρω εντατικοποίησης της πίεσης που ασκείται στη Ρωσική Ομοσπονδία για τον τερματισμό του επιθετικού της πολέμου κατά της Ουκρανίας. Οι διατάξεις περί απαλλαγής, καθόσον καθιστούν δυνατή την άρση της επίδικης απαγόρευσης σε επακριβώς προσδιορισμένες περιπτώσεις, επιδιώκουν και οι ίδιες αυτόν τον σκοπό γενικού συμφέροντος, σύμφωνα με τους σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης που μνημονεύονται στο άρθρο 21 ΣΕΕ, ως προς τους οποίους παρίστανται αναλογικές. Το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει συναφώς ότι οι διατάξεις περί απαλλαγής που αφορούν την άρση της επίδικης απαγόρευσης περιορίζονται και οι ίδιες στο αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκουν οι προσβαλλόμενοι κανονισμοί μέτρο.

Τέλος, όσον αφορά την αιτίαση περί επεμβάσεως στην ανεξαρτησία του δικηγόρου λόγω της επίδικης απαγόρευσης, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το δικαίωμα κάθε πολίτη να λαμβάνει νομικές συμβουλές τις οποίες παρέχει δικηγόρος με πλήρη ανεξαρτησία είναι σύμφυτο με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής. Δεδομένου ότι η επίδικη απαγόρευση δεν συνεπάγεται καμία επέμβαση στο δικαίωμα πραγματικής προσφυγής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν αποδείχθηκε ότι η επίδικη απαγόρευση μπορεί να συνεπάγεται επέμβαση στην ανεξαρτησία του δικηγόρου.

Συναφώς, παρά το ότι δεν υπάρχει κανόνας πρωτογενούς δικαίου που να κατοχυρώνει και να ορίζει την ανεξαρτησία του δικηγόρου, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει τη σημασία της ανεξαρτησίας αυτής για τη διασφάλιση του δικαιώματος των πολιτών σε πραγματική προσφυγή, σε περιπτώσεις που συνδέονται με ένδικη διαδικασία. Μολονότι από τις διατάξεις του κώδικα δεοντολογίας δικηγόρων προκύπτει ότι η ανεξαρτησία μπορεί να καταλαμβάνει και δραστηριότητες παροχής νομικών συμβουλών που δεν έχουν κανέναν σύνδεσμο με ένδικη διαδικασία, εντούτοις οι διατάξεις

του κώδικα δεοντολογίας των Ευρωπαίων δικηγόρων δεν συνιστούν κανόνες του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αποτελέσουν νομική βάση για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του δικηγόρου σε επίπεδο Ένωσης.

Ακόμη και αν υποτεθεί ότι η ανεξαρτησία του δικηγόρου πρέπει, όπως και η προστασία του επαγγελματικού απορρήτου που απορρέει από το άρθρο 7 του Χάρτη, να αναγνωρίζεται και εκτός πλαισίου ένδικης διαφοράς και ότι διαπιστώνεται επέμβαση στην ανεξαρτησία αυτή, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η ανεξαρτησία του δικηγόρου δεν συνεπάγεται ότι το δικηγορικό επάγγελμα δεν μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς. Η ανεξαρτησία αυτή μπορεί, πράγματι, να υπόκειται σε περιορισμούς που δικαιολογούνται από σκοπούς γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Ένωση, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν συνιστούν, σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση που να θίγει την ίδια την υπόσταση της ανεξαρτησίας των δικηγόρων.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι υφίσταται επέμβαση στην ανεξαρτησία των δικηγόρων, αυτή είναι δικαιολογημένη και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας. Αφενός, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επίδικη απαγόρευση, όπως οριοθετείται ιδίως από τις διατάξεις περί απαλλαγής, επιδιώκει σκοπούς γενικού συμφέροντος. Αφετέρου, μολονότι οι διατάξεις περί απαλλαγής παρέχουν στις αρμόδιες αρχές την ευχέρεια να άρουν την επίδικη απαγόρευση όσον αφορά ορισμένες υπηρεσίες παροχής νομικών συμβουλών, οι διατάξεις αυτές δεν παρέχουν στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα να ασκούν επιρροή επί του περιεχομένου, αυτού καθεαυτό, των συμβουλών που θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να παρασχεθούν από τον δικηγόρο στη Ρωσική Κυβέρνηση ή σε οντότητα με έδρα στη Ρωσία. Το ίδιο ισχύει και για την ίδια την επίδικη απαγόρευση. Επομένως, η επίδικη απαγόρευση και, ειδικότερα, οι διατάξεις περί απαλλαγής δεν συνιστούν δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την ουσία της ανεξαρτησίας των δικηγόρων.

VI. Ψηφιακές υπηρεσίες

Απόφαση της 17ης Ιουλίου 2024, Bytedance κατά Επιτροπής (T-1077/23, [EU:T:2024:478](#))

«Ψηφιακές υπηρεσίες – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 – Ορισμός πυλωρού – Επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης – Άρθρο 3, παράγραφοι 1, 2 και 5, του κανονισμού 2022/1925 – Απαιτήσεις – Τεκμήρια – Ανατροπή τεκμηρίων – Δικαιώματα άμυνας – Ίση μεταχείριση»

Το Γενικό Δικαστήριο, ερμηνεύοντας για πρώτη φορά την πράξη για τις ψηφιακές αγορές⁵⁰¹ (στο εξής: DMA), απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησε η Bytedance Ltd κατά της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁵⁰², η οποία ορίζει την επιχείρηση αυτή καθώς και τις εταιρίες τις οποίες ελέγχει άμεσα ή έμμεσα (στο εξής, από κοινού: ByteDance) ως πυλωρό κατά την έννοια του εν λόγω κανονισμού.

Δεδομένου ότι ορισμένες ψηφιακές υπηρεσίες, οι οποίες καλούνται «βασικές υπηρεσίες πλατφόρμας», συχνά παρουσιάζουν χαρακτηριστικά τα οποία, σε συνδυασμό με τις αθέμιτες πρακτικές που εφαρμόζουν επιχειρήσεις οι οποίες παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές, ενδέχεται να υπονομεύσουν σημαντικά τη δυνατότητα διεκδίκησης των βασικών υπηρεσιών πλατφόρμας καθώς και να έχουν αντίκτυπο στον δίκαιο χαρακτήρα της εμπορικής σχέσης μεταξύ των επιχειρήσεων που παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές και των επαγγελματιών χρηστών και των τελικών χρηστών τους, ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισε να θεσπίσει την DMA.

Ως εκ τούτου, σκοπός της DMA είναι να συμβάλλει στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς θεσπίζοντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δυνατότητα διεκδίκησης και τον δίκαιο χαρακτήρα για τις αγορές στον ψηφιακό τομέα εν γένει και ειδικότερα για τους επαγγελματίες χρήστες και τους τελικούς χρήστες των βασικών υπηρεσιών πλατφόρμας που παρέχουν οι επιχειρήσεις που έχουν οριστεί ως πυλωροί. Για τους σκοπούς αυτούς, η DMA προβλέπει ένα στοχευμένο σύνολο υποχρεώσεων που πρέπει να τηρούν οι επιχειρήσεις που έχουν οριστεί ως πυλωροί από την Επιτροπή όσον αφορά καθεμία από τις βασικές υπηρεσίες πλατφόρμας που απαριθμούνται στη σχετική απόφαση ορισμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της DMA, η Επιτροπή ορίζει μια επιχείρηση ως πυλωρό εφόσον πληροί σωρευτικά τις ακόλουθες τρεις προϋποθέσεις:

- α) έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά·
- β) παρέχει βασική υπηρεσία πλατφόρμας η οποία αποτελεί σημαντική πύλη για να συνδέονται οι επαγγελματίες χρήστες με τελικούς χρήστες (στο εξής: σημαντική πύλη)· και
- γ) κατέχει παγιωμένη και σταθερή θέση, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της, ή αναμένεται ότι θα κατέχει τέτοια θέση στο εγγύς μέλλον.

Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, της DMA, μια επιχείρηση τεκμαίρεται ότι πληροί τις εν λόγω απαιτήσεις όταν πληροί ορισμένα ποσοτικά όρια, τα οποία βασίζονται ιδίως στον κύκλο εργασιών που πραγματοποιεί η ενδιαφερόμενη επιχείρηση εντός της Ένωσης ή στην παγκόσμια αγοραία αξία της, στον αριθμό των τελικών χρηστών και των επαγγελματιών χρηστών της οικείας βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας που είναι εγκατεστημένοι ή βρίσκονται στην Ένωση, και στον αριθμό των ετών κατά τα οποία πληρούνται το τελευταίο ως άνω όριο σχετικά με τον αριθμό των χρηστών.

⁵⁰¹ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2022, σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές) (ΕΕ 2022, L 265, σ. 1).

⁵⁰² Απόφαση C(2023) 6102 final της Επιτροπής, της 5ης Σεπτεμβρίου 2023, με την οποία ορίζεται η ByteDance ως πυλωρός, σύμφωνα με το άρθρο 3 της DMA.

Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο, της DMA, η ενδιαφερόμενη επιχείρηση μπορεί να προβάλει, με την κοινοποίησή της δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της DMA, επαρκώς τεκμηριωμένα επιχειρήματα για να αποδείξει ότι, κατ' εξαίρεση και λόγω των περιστάσεων υπό τις οποίες λειτουργεί η σχετική βασική υπηρεσία πλατφόρμας, δεν πληροί τις προϋποθέσεις που απαριθμούνται στην παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου, παρότι πληροί όλα τα όρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA. Εάν η επιχείρηση προβάλει επαρκώς τεκμηριωμένα επιχειρήματα που θέτουν προδήλως υπό αμφισβήτηση τα τεκμήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA, η Επιτροπή μπορεί να κινήσει διαδικασία διερεύνησης της αγοράς βάσει του άρθρου 17, παράγραφος 3, της DMA.

Η Bytedance Ltd, η οποία συστάθηκε στην Κίνα το 2012 σύμφωνα με το δίκαιο των Νήσων Κέιμαν, εκμεταλλεύεται, μαζί με τις εταιρίες που ελέγχει άμεσα ή έμμεσα, μεταξύ άλλων, την ψηφιακή πλατφόρμα TikTok. Η ψηφιακή αυτή πλατφόρμα, η οποία άρχισε να λειτουργεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην τρέχουσα έκδοσή της, τον Αύγουστο του 2018, παρέχει στους χρήστες της τη δυνατότητα να αναζητούν, να παρακολουθούν και να μεταδίδουν βίντεο καθώς και να αλληλεπιδρούν, να επικοινωνούν και να ανταλλάσσουν περιεχόμενο με άλλους χρήστες.

Μετά από κοινοποίηση που υπέβαλε η Bytedance Ltd βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της DMA, η Επιτροπή έκρινε, πρώτον, ότι το TikTok αποτελεί επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης κατά την έννοια της DMA και, συνεπώς, βασική υπηρεσία πλατφόρμας. Δεύτερον, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η ByteDance πληρούσε τα όρια που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της DMA σε σχέση με το TikTok, με αποτέλεσμα να τεκμαίρεται ότι πληρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της DMA για τον ορισμό της ως πυλωρού. Τρίτον, η Επιτροπή έκρινε ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε η Bytedance Ltd για να ανατρέψει τα τεκμήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA δεν ήταν επαρκώς τεκμηριωμένα ώστε να θέσουν προδήλως υπό αμφισβήτηση τα τεκμήρια αυτά. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή όρισε την ByteDance ως πυλωρό, χωρίς να κινήσει διαδικασία διερεύνησης της αγοράς, και έκρινε ότι η επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης TikTok αποτελούσε σημαντική πύλη κατά την έννοια της DMA ⁵⁰³.

Η Bytedance Ltd άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή ακυρώσεως κατά της απόφασης αυτής. Το Γενικό Δικαστήριο, κατόπιν αίτησης της Bytedance Ltd, αποφάσισε να εκδικασθεί η προσφυγή με την ταχεία διαδικασία.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προς στήριξη της προσφυγής της, η προσφεύγουσα προβάλλει τρεις λόγους ακυρώσεως εκ των οποίων ο πρώτος στηρίζεται σε παράβαση του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 5, της DMA, ο δεύτερος σε προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και ο τρίτος σε παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

1) Επί του λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά παράβαση του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 5, της DMA

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί ότι το TikTok αποτελεί επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης κατά την έννοια της DMA. Δεν αμφισβητεί, επίσης, ότι πληρούνται τα όρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχεία α' έως γ', της DMA και ότι, κατά συνέπεια, τεκμαίρεται ότι η ByteDance πληροί τις αντίστοιχες απαιτήσεις του άρθρου 3, παράγραφος 1, της DMA για τον ορισμό της ως πυλωρού.

Αντιθέτως, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη θεωρώντας ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε η προσφεύγουσα, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο, της DMA, δεν ήταν επαρκώς τεκμηριωμένα ώστε να θέσουν προδήλως υπό αμφισβήτηση τα τεκμήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA, όσον αφορά το TikTok.

⁵⁰³ Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2023. Βλέπε υποσημείωση 502.

α) *Επί του νομικού κριτηρίου που εφάρμοσε η Επιτροπή κατά την εξέταση των επιχειρημάτων που προβάλλονται προς ανατροπή των τεκμηρίων του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA*

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει κατ' αρχάς τις αιτιάσεις, κατά τις οποίες η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένο νομικό κριτήριο κατά την εξέταση των επιχειρημάτων και αποδεικτικών στοιχείων που υπέβαλε η προσφεύγουσα προς ανατροπή των τεκμηρίων του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι, μολονότι το άρθρο 3, παράγραφος 5, της DMA παρέχει στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση τη δυνατότητα, προκειμένου να ανατρέψει τα τεκμήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA, να προβάλει επιχειρήματα και να υποβάλει αποδεικτικά στοιχεία, είτε αποτυπώνονται αριθμητικώς είτε όχι, εντούτοις τα επιχειρήματα αυτά πρέπει να σχετίζονται άμεσα με ένα ή περισσότερα από τα τεκμήρια αυτά τα οποία έχουν τη μορφή ποσοτικών ορίων. Εν προκειμένω, η Επιτροπή μπορούσε να απορρίψει ορισμένα επιχειρήματα της προσφεύγουσας τα οποία συνίσταντο, μεταξύ άλλων, σε γενικούς ισχυρισμούς σχετικά με τους επιδιωκόμενους από την DMA σκοπούς, το αντικείμενο και την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 3, παράγραφος 5, της DMA, διότι τα επιχειρήματα αυτά δεν αποσκοπούσαν στην ανατροπή, συγκεκριμένα και ειδικά, ενός εκ των τριών τεκμηρίων του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA και, ως εκ τούτου, δεν σχετίζονταν άμεσα με τα τεκμήρια αυτά.

Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι το μέτρο απόδειξης που απαιτείται για την αμφισβήτηση των εν λόγω τεκμηρίων συνάγεται απευθείας από το άρθρο 3, παράγραφος 5, της DMA, το οποίο επιβάλλει στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση που φέρει το βάρος της απόδειξης να προβάλει επαρκώς τεκμηριωμένα επιχειρήματα που θέτουν προδήλως υπό αμφισβήτηση τα τεκμήρια αυτά. Επομένως, τα επιχειρήματα που προβάλλει η επιχείρηση αυτή πρέπει να είναι ικανά να αποδείξουν, με υψηλό βαθμό ευλογοφάνειας, ότι τα τεκμήρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της DMA τίθενται υπό αμφισβήτηση. Το Γενικό Δικαστήριο προσθέτει ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή δήλωσε ότι εφάρμοσε το μέτρο απόδειξης που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 5, της DMA, ουδόλως προκύπτει δε από την ανάλυσή της ότι το μέτρο απόδειξης που πράγματι εφάρμοσε ήταν υψηλότερο από το οριζόμενο στη διάταξη αυτή.

β) *Επί του τεκμηρίου ότι η ByteDance έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά*

Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει στη συνέχεια τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας, κατά τις οποίες η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α' , και παράγραφος 5, της DMA, απορρίπτοντας τα επιχειρήματά της που σκοπούν να αποδείξουν ότι η ByteDance δεν έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά. Η προσφεύγουσα προέβαλε, κατ' ουσίαν, ότι η ByteDance δεν έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά, όπως αποδεικνύεται ιδίως από τον ισχύον κύκλο εργασιών της στην Ένωση, και ότι η παγκόσμια αγοραία αξία της ByteDance οφειλόταν κυρίως στις δραστηριότητές της στην Κίνα, με αποτέλεσμα να μην είναι αντιπροσωπευτική του αντικτύπου της στην εσωτερική αγορά.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή, μεταξύ άλλων, απέρριψε ως αλυσιτελές, το επιχείρημα με το οποίο προβάλλεται το γεγονός ότι τα εισοδήματα της ByteDance στην Ένωση ήταν κατώτερα από το όριο του κύκλου εργασιών στην Ένωση, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α' , της DMA.

Ως προς το σημείο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι από το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α' , της DMA μπορεί να συναχθεί ότι μια επιχείρηση έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά κατά την έννοια της παραγράφου 1, στοιχείο α' , του ίδιου άρθρου, όταν η επιχείρηση παρέχει την επίμαχη βασική υπηρεσία πλατφόρμας σε τουλάχιστον τρία κράτη μέλη και είτε ο ετήσιος κύκλος εργασιών της στην Ένωση είναι μεγαλύτερος ή ίσος με 7,5 δισεκατομμύρια ευρώ σε καθένα από τα τρία τελευταία οικονομικά έτη, είτε η μέση χρηματιστηριακή αξία της ή η ισοδύναμη πραγματική αγοραία αξία της ανήλθε τουλάχιστον σε 75 δισεκατομμύρια ευρώ το τελευταίο οικονομικό έτος.

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, επιπλέον, ότι δεν αμφισβητήθηκε ότι η ByteDance δεν πληρούσε το όριο του κύκλου εργασιών στην Ένωση. Αντιθέτως, έγινε δεκτό ότι η ByteDance πληρούσε το εναλλακτικό όριο της παγκόσμιας αγοραίας αξίας και ότι, ως εκ τούτου, τεκμαίρεται ότι έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο προαναφερθέντων ορίων, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα όρια αυτά αντικατοπτρίζουν παρόμοιες αλλά διαφορετικές περιπτώσεις. Μολονότι ένας υψηλός κύκλος εργασιών στην Ένωση αποδεικνύει συνήθως ότι η επίμαχη επιχείρηση έχει ήδη τη δυνατότητα να αντλεί οικονομικό όφελος από τους χρήστες της στην εσωτερική αγορά, η χρηματιστηριακή αξία ή η υψηλή πραγματική αγοραία αξία σε παγκόσμιο επίπεδο υποδηλώνει περισσότερο τη δυνατότητα της εν λόγω επιχείρησης να αντλήσει οικονομικό όφελος από τους χρήστες της στην εσωτερική αγορά στο εγγύς μέλλον. Επιπλέον, ο κύκλος εργασιών της επίμαχης επιχείρησης στην Ένωση προκρίθηκε συγκεκριμένα από τον νομοθέτη της Ένωσης ως δείκτης του αντικτύπου της στην εσωτερική αγορά.

Συνεπώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η ενδιαφερόμενη επιχείρηση να είναι σε θέση να αποδείξει, βάσει διαφόρων επαρκώς τεκμηριωμένων επιχειρημάτων, μεταξύ των οποίων ο χαμηλός κύκλος εργασιών της στην Ένωση, ότι, παρά την πολύ μεγάλη παγκόσμια αγοραία αξία της, έχει περιορισμένη μόνο παρουσία στην εσωτερική αγορά, με αποτέλεσμα η εν λόγω αγοραία αξία να μην αντικατοπτρίζει τις δυνατότητες άντλησης οικονομικού οφέλους στο εγγύς μέλλον από τους χρήστες της στην Ένωση και ότι, ως εκ τούτου, δεν έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α' , της DMA.

Βάσει των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη απορρίπτοντας ως αλυσιτελές, για τη θέση υπό αμφισβήτηση του τεκμηρίου περί του σημαντικού αντικτύπου της ByteDance στην εσωτερική αγορά, το επιχειρήμα της προσφεύγουσας σχετικά με τον χαμηλό κύκλο εργασιών της ByteDance στην Ένωση.

Εντούτοις, κατά τη νομολογία, η πλάνη αυτή επιφέρει ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης μόνον εφόσον άσκησε καθοριστική επιρροή, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης, ως προς την απόρριψη, από την Επιτροπή, των επιχειρημάτων που προέβαλε η προσφεύγουσα για την ανατροπή του τεκμηρίου του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο α' , της DMA.

Πλην όμως, δεν υφίσταται τέτοια περίπτωση, δεδομένου ότι εξακολουθεί να συντρέχει το σύνολο των λοιπών στοιχείων που έλαβε υπόψη η Επιτροπή για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ByteDance είχε σημαντικές δυνατότητες άντλησης οικονομικού οφέλους στο εγγύς μέλλον από τους χρήστες της στην Ένωση. Πράγματι, προς επίρρωση του συμπεράσματος αυτού, η Επιτροπή υπενθύμισε επίσης ότι μολονότι ο κύκλος εργασιών της ByteDance στην Ένωση δεν υπερέβαινε το όριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο α, της DMA, εντούτοις συνέχισε να αυξάνεται, ότι η πραγματική αγοραία αξία της ByteDance ήταν κατά πολύ υψηλότερη από το όριο των 75 δισεκατομμυρίων ευρώ και ότι ο αριθμός των τελικών χρηστών και των επαγγελματιών χρηστών του TikTok στην Ένωση συνέχισε να αυξάνεται κατά τα τρία τελευταία οικονομικά έτη, υπερβαίνοντας κατά πολύ τα όρια του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA.

γ) *Επί του τεκμηρίου ότι το TikTok αποτελεί σημαντική πύλη*

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, επίσης, τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο β' , και παράγραφος 5, της DMA χαρακτηρίζοντας το TikTok ως σημαντική πύλη κατ' εφαρμογήν του τεκμηρίου του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA, παρά τα περί του αντιθέτου επιχειρήματα που προέβαλε η προσφεύγουσα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA, μια επιχείρηση τεκμαίρεται ότι παρέχει βασική υπηρεσία πλατφόρμας η οποία αποτελεί σημαντική πύλη αν παρέχει βασική υπηρεσία πλατφόρμας που είχε κατά το τελευταίο οικονομικό έτος τουλάχιστον 45 εκατομμύρια

μηνιαίους ενεργούς τελικούς χρήστες, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι ή βρίσκονται στην Ένωση, και τουλάχιστον 10 000 ετήσιους ενεργούς επαγγελματίες χρήστες που είναι εγκατεστημένοι στην Ένωση.

i) Επί της προβαλλόμενης έλλειψης οικοσυστήματος και ισχυρών αποτελεσμάτων δικτύου

Προκειμένου να αμφισβητήσει τον χαρακτηρισμό του TikTok ως σημαντικής πύλης κατ' εφαρμογήν του τεκμηρίου του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA, η προσφεύγουσα υποστήριξε, κατά πρώτον, ότι, αντίθετα προς άλλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον ψηφιακό τομέα, η ByteDance δεν διαθέτει οικοσύστημα και δεν επωφελείται από ισχυρά αποτελέσματα δικτύου.

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ένα οικοσύστημα ψηφιακών πλατφορμών μπορεί να αποτελείται από μία ή και περισσότερες βασικές υπηρεσίες πλατφόρμας, καθώς και από άλλες υπηρεσίες που συνδέονται με αυτές, για παράδειγμα μέσω τεχνολογικών συνδέσμων ή διαλειτουργικότητας, γεγονός που μπορεί να δυσχεράνει την είσοδο για τους ανταγωνιστές των εν λόγω επιχειρήσεων και να αυξήσει τις δαπάνες αλλαγής παρόχου για τους τελικούς χρήστες, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερέστερο για τους υφιστάμενους ή τους νέους φορείς της αγοράς να απειλήσουν τη θέση των επιχειρήσεων αυτών ή να διεκδικήσουν μερίδιο στην αγορά.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα δεν τεκμηρίωσε το επιχείρημά της ότι η ByteDance δεν διαθέτει οικοσύστημα στο οποίο εντάσσεται το TikTok.

Τέλος, κατά το Γενικό Δικαστήριο, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η ByteDance δεν διαθέτει οικοσύστημα, εξακολουθεί να ισχύει το συμπέρασμα της Επιτροπής ως προς τον χαρακτηρισμό του TikTok ως σημαντικής πύλης, δεδομένου ότι από την προβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι, από την έναρξη λειτουργίας, το 2018, της τρέχουσας έκδοσής του στην Ένωση, το TikTok κατόρθωσε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, να προσελκύσει πολύ μεγάλο αριθμό τελικών χρηστών καθώς και επαγγελματιών χρηστών, που υπερέβη κατά πολύ τα όρια που προβλέπονται συναφώς στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA και ανήλθε στο ήμισυ του μεγέθους του Facebook και του Instagram.

Εξάλλου, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, από κανένα στοιχείο της DMA δεν προκύπτει ότι μια βασική υπηρεσία πλατφόρμας μπορεί να παράγει ισχυρά αποτελέσματα δικτύου μόνον εφόσον υφίσταται οικοσύστημα. Ομοίως, η προσφεύγουσα δεν προέβαλε κανένα αυτοτελές επιχείρημα από το οποίο να μπορεί να συναχθεί ότι το TikTok δεν έχει ισχυρά αποτελέσματα δικτύου.

ii) Επί της χρήσης πολλαπλών πλατφορμών και της προβαλλόμενης έλλειψης φαινομένων εγκλωβισμού

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι η χρήση πολλαπλών πλατφορμών ⁵⁰⁴ σε ορισμένο βαθμό από τους τελικούς χρήστες και τους επαγγελματίες χρήστες όσον αφορά το TikTok και άλλα επιγραμμικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν αρκεί για να θέσει προδήλως υπό αμφισβήτηση το τεκμήριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι η ύπαρξη ή η έλλειψη χρήσης πολλαπλών πλατφορμών και φαινομένων εγκλωβισμού μπορούν να αποτελούν, κατά περίπτωση, κρίσιμα στοιχεία προκειμένου να εκτιμηθεί το κατά πόσον μπορεί να τίθεται προδήλως υπό αμφισβήτηση το τεκμήριο αυτό, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ειδικά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της εν λόγω πολλαπλής χρήσης πλατφορμών και των φαινομένων εγκλωβισμού, όπως αναδύονται υπό τις συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργεί η οικεία βασική υπηρεσία πλατφόρμας.

⁵⁰⁴ Στο πλαίσιο των ψηφιακών υπηρεσιών εν γένει και των επιγραμμικών πλατφορμών ειδικότερα, η έννοια της «χρήσης πολλαπλών πλατφορμών» περιγράφει την κατάσταση κατά την οποία οι χρήστες χρησιμοποιούν παράλληλα πλείονες ανταγωνιστικές ψηφιακές υπηρεσίες, εν προκειμένω, επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης.

Ωστόσο, δεδομένου ότι η επικράτηση της χρήσης πολλαπλών πλατφορμών μεταξύ των χρηστών των επιγραφικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης καταδεικνύεται από τα στοιχεία που υπέβαλε η ίδια η προσφεύγουσα, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών της οικείας βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας, η ύπαρξη και μόνον της χρήσης πολλαπλών πλατφορμών, ακόμη και σε σημαντικά ποσοστά, δεν αρκεί, αυτή καθαυτήν, για να τεθεί προδήλως υπό αμφισβήτηση το τεκμήριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA στην προκειμένη περίπτωση.

Επιπλέον, τα επιχειρήματα και τα αποδεικτικά στοιχεία που υπέβαλε η προσφεύγουσα, η οποία φέρει το βάρος απόδειξης στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, αφορούσαν μόνον την ύπαρξη χρήσης πολλαπλών πλατφορμών εν γένει και όχι την ένταση της χρήσης των διαφόρων επιγραφικών πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, διευκρινιζομένου ότι το ποσοστό αλληλεπίδρασης του TikTok ήταν υψηλότερο σε σχέση με τα άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθότι οι τελικοί χρήστες, ιδίως οι νέοι, αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο TikTok σε σχέση με άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Όσον αφορά τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας, με τα οποία προβάλλεται το γεγονός ότι περίπου το 82 % και το 77 % των τελικών χρηστών του TikTok χρησιμοποιούν επίσης, αντιστοίχως, Instagram και Facebook, ενώ μόνον το 38 % και το 48 % των τελικών χρηστών, αντιστοίχως, του Facebook και του Instagram, χρησιμοποιούν επίσης TikTok, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα, εν πάση περιπτώσει, δεν απέδειξε ότι η χρήση πολλαπλών πλατφορμών κατά τρόπο ασύμμετρο από τους χρήστες του TikTok, αφενός, και του Facebook και του Instagram, αφετέρου, δεν οφειλόταν στο οικονομικό και ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργούν τα επιγραφικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην Ένωση αλλά στην έλλειψη αποτελεσμάτων δικτύου και φαινομένων εγκλωβισμού όσον αφορά το TikTok.

iii) Επί της μικρότερης κλίμακας του TikTok σε σύγκριση άλλες πλατφόρμες και του μεγάλου αριθμού ανταγωνιστών

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή ορθώς εκτίμησε ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε η προσφεύγουσα σχετικά με τη μικρή κλίμακα του TikTok σε σύγκριση με εκείνη ορισμένων άλλων επιγραφικών υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και σχετικά με την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ανταγωνιστών, δεν ήταν επαρκώς τεκμηριωμένα ώστε να θέσουν προδήλως υπό αμφισβήτηση το τεκμήριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA.

Μεταξύ των στοιχείων που μπορεί να λαμβάνει υπόψη η Επιτροπή στο πλαίσιο της εξέτασης των επιχειρημάτων που σκοπούν να ανατρέψουν το τεκμήριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β' , της DMA, περιλαμβάνεται, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 23 της DMA, η «σημασία της βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας της [ενδιαφερόμενης] επιχείρησης, λαμβανομένης υπόψη της συνολικής κλίμακας των δραστηριοτήτων της αντίστοιχης βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας». Η αιτιολογική αυτή σκέψη δεν προσδιορίζει, ωστόσο, τις παραμέτρους βάσει των οποίων πρέπει να εκτιμάται η σημασία και η κλίμακα της επίμαχης βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας.

Στο πλαίσιο αυτό, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι το TikTok δεν αποτελεί σημαντική πύλη κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β' , της DMA, για τον λόγο ότι το TikTok είναι μικρότερου μεγέθους σε σχέση με άλλες εδραιωμένες πλατφόρμες όπως το Facebook και το Instagram, μεταξύ άλλων, όσον αφορά τον αριθμό των τελικών χρηστών.

Εντούτοις, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα παρέθεσε, προκειμένου να αποδείξει τη φερόμενη μικρή κλίμακα του TikTok, επιχειρήματα και στοιχεία που δεν είχε υποβάλει κατά τη διοικητική διαδικασία, το Γενικό Δικαστήριο τα κηρύσσει απαράδεκτα.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα νέα αυτά επιχειρήματα και ως αβάσιμα και, στο πλαίσιο αυτό, επιβεβαιώνει, μεταξύ άλλων, ότι το μέγεθος του TikTok όσον αφορά τον αριθμό των τελικών χρηστών δεν μπορεί να εξεταστεί στατικά, αλλά πρέπει να ληφθεί υπόψη η ταχεία και σημαντική

αύξηση του αριθμού των τελικών χρηστών στην Ένωση, ο οποίος έφθασε σε χρονικό διάστημα λίγων ετών στο ήμισυ σχεδόν του μεγέθους του Facebook και του Instagram.

iv) Επί των διαφημιστικών εσόδων και του επιπέδου αλληλεπίδρασης των επαγγελματιών χρηστών που είναι εγγεγραμμένοι στο TikTok

Αντιθέτως, όσον αφορά τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που στηρίζονται στο γεγονός ότι τα διαφημιστικά έσοδα της ByteDance, ο μέσος όρος εσόδων της ανά χρήστη ή η αλληλεπίδραση των διαφημιζόμενων και των επαγγελματιών χρηστών που είναι εγγεγραμμένοι στο TikTok κινούνται σε χαμηλό επίπεδο και δη χαμηλότερο από εκείνο ορισμένων άλλων πλατφορμών, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, κατά τέταρτον, ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη απορρίπτοντας τα επιχειρήματα αυτά ως αλυσιτελή για την ανατροπή του τεκμηρίου του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β, της DMA.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει, αφενός, ότι, μολονότι η Επιτροπή χαρακτήρισε το TikTok ως επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης και όχι ως επιγραμμική υπηρεσία διαφήμισης κατά την έννοια της DMA, εντούτοις το TikTok αποτελεί ενιαία πλατφόρμα στην οποία οι χρήστες αλληλεπιδρούν ιδίως με τον διαμοιρασμό και την προβολή βίντεο ενώ οι διαφημιζόμενοι καταβάλλουν αντίτιμο για τη δημοσίευση διαφημίσεων οι οποίες παρεμβάλλονται κατά κανόνα μεταξύ των βίντεο που παρακολουθούν οι εν λόγω χρήστες.

Αφετέρου, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι τα διαφημιστικά έσοδα ή ο μέσος όρος εσόδων ανά χρήστη του TikTok μπορούν, κατ' αρχήν, να αποτελούν μία ένδειξη, μεταξύ άλλων, της σημασίας που έχει η πλατφόρμα αυτή για τους επαγγελματίες χρήστες της, προκειμένου να προσεγγίσουν τους τελικούς χρήστες, στο μέτρο που η διαφήμιση είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούν συνήθως οι εν λόγω επαγγελματίες χρήστες για την προσέγγιση των πελατών τους.

Πάντως, αφ' ης στιγμής η Επιτροπή διαπίστωσε επίσης, εν πάση περιπτώσει, ότι τα επιχειρήματα και τα αποδεικτικά στοιχεία της προσφεύγουσας σχετικά με την επιγραμμική διαφήμιση δεν ήταν επαρκώς τεκμηριωμένα ώστε να θέσουν προδήλως υπό αμφισβήτηση το τεκμήριο του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο β', της DMA, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η πλάνη στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή δεν επηρεάζει τη νομιμότητα της προσβαλλόμενης απόφασης. Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε ότι τα επιχειρήματα και τα αποδεικτικά στοιχεία που παρέσχε η προσφεύγουσα δεν αντιπροσώπευαν επαρκώς το σύνολο των επαγγελματιών χρηστών του TikTok.

δ) Επί του τεκμηρίου ότι η ByteDance κατέχει παγιωμένη και σταθερή θέση

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει, τέλος, τις αιτιάσεις της προσφεύγουσας, κατά τις οποίες η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 5, της DMA απορρίπτοντας τα επιχειρήματά της με τα οποία αμφισβητείται το συμπέρασμα ότι, λαμβανομένου υπόψη του τεκμηρίου του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της DMA, το TikTok κατέχει παγιωμένη και σταθερή θέση στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του. Η προσφεύγουσα προέβαλε, κατ' ουσίαν, ότι ήταν νεοεισερχόμενη στην αγορά και ότι η θέση της αμφισβητήθηκε επιτυχώς από ανταγωνιστές όπως η Meta και η Alphabet που άρχισαν να παρέχουν νέες υπηρεσίες, ήτοι τις υπηρεσίες Reels και Shorts, οι οποίες, διά της αντιγραφής των κύριων χαρακτηριστικών του TikTok αναπτύχθηκαν ταχύτατα.

Το Γενικό Δικαστήριο, αφότου επισήμανε, αφενός, ότι η έννοια της «παγιωμένης και σταθερής θέσης» κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της DMA αποσκοπεί στο να αποτυπώσει την ανεπαρκή δυνατότητα διεκδίκησης της θέσης της οικείας επιχείρησης, καθώς και τη διαχρονική σταθερότητα της θέσης αυτής και, αφετέρου, ότι η έννοια αυτή δεν συμπίπτει κατ' ανάγκην με την έννοια της «δεσπόζουσας θέσης», κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, διαπιστώνει ότι η παγιωμένη και σταθερή θέση μιας επιχείρησης στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της δεν αποκλείει την ύπαρξη δυνατότητας διεκδίκησης σε ορισμένο βαθμό.

Απαντώντας στα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αφορούν το γεγονός ότι άλλοι πυλωροί στην ίδια κατηγορία βασικής υπηρεσίας πλατφόρμας, ήτοι η Meta και η Alphabet, διεκδίκησαν τη θέση της ByteDance, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, επιπλέον, ότι σκοπός της DMA είναι να διασφαλίσει τη δυνατότητα διεκδίκησης της θέσης των πυλωρών όχι μόνον από άλλους πυλωρούς, αλλά και, κυρίως, από άλλες επιχειρήσεις που δεν είναι πυλωροί για μια συγκεκριμένη βασική υπηρεσία πλατφόρμας. Επομένως, από τη μνεία και μόνον των δραστηριοτήτων της Meta και της Alphabet δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η θέση της ByteDance δεν είναι παγιωμένη και σταθερή κατά την έννοια της DMA.

Εξάλλου, τίποτα δεν εμποδίζει μια επιχείρηση όπως η ByteDance, η οποία το 2018 ήταν νεοεισερχόμενη στην εσωτερική αγορά, με σκοπό να διεκδικήσει τη θέση των πυλωρών, να μπορεί σε διάστημα λίγων ετών να αναχθεί η ίδια σε πυλωρό.

2. Επί του λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

Προς στήριξη της προσφυγής της, η προσφεύγουσα προβάλλει επίσης παράβαση του άρθρου 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Επιτροπή, για τον λόγο ότι στην προσβαλλόμενη απόφαση η Επιτροπή στηρίχθηκε σε πραγματικά και νομικά στοιχεία επί των οποίων η προσφεύγουσα δεν είχε τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις της κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διασφαλίζει σε κάθε πρόσωπο τη δυνατότητα να γνωστοποιεί λυσιτελώς και αποτελεσματικώς την άποψή του, κατά τη διάρκεια διοικητικής διαδικασίας και πριν από την έκδοση οποιασδήποτε απόφασης δυνάμενης να επηρεάσει δυσμενώς τα συμφέροντά του.

Κατόπιν των διευκρινίσεων αυτών, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, παρά τις πλείονες ανταλλαγές απόψεων μεταξύ της προσφεύγουσας και της Επιτροπής πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, η προσφεύγουσα δεν είχε την ευκαιρία να υποβάλει τις παρατηρήσεις της, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, επί ορισμένων ζητημάτων που της προσάπτει η Επιτροπή.

Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, η προσβολή του δικαιώματος ακρόασης δεν συνεπάγεται αυτομάτως την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης. Πράγματι, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει, όχι ότι η απόφαση της Επιτροπής θα ήταν διαφορετική ελλείψει της επίμαχης διαδικαστικής παρατυπίας, αλλά μόνον ότι τούτο δεν αποκλείεται απολύτως, διότι ο διάδικος αυτός θα μπορούσε να μπορούσε να οργανώσει καλύτερα την άμυνά του αν δεν υφίστατο η εν λόγω παρατυπία. Ωστόσο, δεδομένου ότι τούτο δεν αποδεικνύεται εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο η προσφεύγουσα προβάλλει προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας που διαθέτει.

3. Επί του λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης

Κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή παραβίασε επίσης την αρχή της ίσης μεταχείρισης δεδομένου ότι με την προσβαλλόμενη απόφαση απέρριψε ορισμένα από τα επιχειρήματά της, ενώ, με άλλες αποφάσεις, είχε κάνει δεκτά τέτοιου είδους επιχειρήματα.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Επιτροπή οφείλει να εξετάσει μεμονωμένα τις περιστάσεις κάθε υπόθεσης, χωρίς να δεσμεύεται από προηγούμενες αποφάσεις που αφορούν άλλους οικονομικούς φορείς ή άλλες βασικές υπηρεσίες πλατφόρμας και ότι, εν πάση περιπτώσει, η αρχή της ίσης μεταχείρισης επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται διαφορετικά παρόμοιες καταστάσεις και να μην αντιμετωπίζονται κατά τον ίδιο τρόπο διαφορετικές καταστάσεις, εκτός αν η αντιμετώπιση αυτή δικαιολογείται αντικειμενικώς.

Πλην όμως, δεδομένου ότι οι αιτιολογικές σκέψεις των αποφάσεων της Επιτροπής που μνημονεύει η προσφεύγουσα στην προσφυγή της αφορούν άλλες κατηγορίες βασικών υπηρεσιών πλατφόρμας, και όχι επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, και ότι η προσφεύγουσα δεν εξηγεί τους λόγους για τους οποίους οι περιστάσεις υπό τις οποίες λειτουργούν οι άλλες αυτές κατηγορίες βασικών υπηρεσιών πλατφόρμας συγκρίνονται με εκείνες υπό τις οποίες λειτουργεί μια επιγραμμική υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης όπως το TikTok, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει ως αβάσιμο τον λόγο ακυρώσεως που αφορά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή στο σύνολό της.

VII. Οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή

Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2024, Αυστρία κατά Επιτροπής (T-501/22, [EU:T:2024:71](#))

«ΕΓΤΕ και ΕΓΤΑΑ – Δαπάνες αποκλειόμενες από τη χρηματοδότηση – Δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν από την Αυστρία – Συντελεστής μείωσης – Άρθρο 24, παράγραφος 6, του κανονισμού (ΕΕ) 1307/2013 – Άρθρο 30, παράγραφος 7, στοιχείο β', του κανονισμού 1307/2013 – Άρθρο 52, παράγραφος 4, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 – Υποχρέωση αιτιολογήσεως»

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν προσφυγής ακυρώσεως ασκηθείσας από τη Δημοκρατία της Αυστρίας, ακυρώνει εν μέρει την απόφαση 2022/908⁵⁰⁵ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά το μέρος που αποκλείει από τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τις δαπάνες που πραγματοποίησε το εν λόγω κράτος μέλος στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) πριν από τις 27 Νοεμβρίου 2016. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται, για πρώτη φορά, επί της ερμηνείας του άρθρου 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013⁵⁰⁶ και επί της έννοιας των «ειδικών μειονεκτημάτων» κατά το άρθρο 30, παράγραφος 7, στοιχείο β', του ίδιου κανονισμού.

Στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης, η Δημοκρατία της Αυστρίας αποφάσισε να εφαρμόσει συντελεστή μείωσης στα αγροτεμάχια που χαρακτηρίζονται ως «λειμώνες» και «ορεινοί βοσκότοποι» βάσει του αυστριακού δικαίου. Το 2016, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία έρευνας σε βάρος της Δημοκρατίας της Αυστρίας προκειμένου να εξακριβώσει αν, όσον αφορά τα έτη 2015 και 2016, η διαχείριση και ο έλεγχος των καθεστώτων στρεμματικών ενισχύσεων οι οποίες καταβάλλονται στους γεωργούς στο πλαίσιο του ΕΓΤΕ είχαν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ένωσης. Μετά το πέρας της ως άνω έρευνας, η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι οι αυστριακές αρχές είχαν εφαρμόσει εσφαλμένως το άρθρο 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013 όσον αφορά τους «λειμώνες», επέβαλε δημοσιονομική διόρθωση⁵⁰⁷ στη Δημοκρατία της Αυστρίας. Ως εκ τούτου, η Δημοκρατία της Αυστρίας χορήγησε, από το 2017, στους οικείους γεωργούς, εν είδει διορθωτικού μέτρου, πρόσθετα δικαιώματα ενίσχυσης για κάθε επιλέξιμο εκτάριο «λειμώνων», από το εθνικό απόθεμα το οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να καθιερώσουν κατ'εφαρμογήν του ίδιου κανονισμού⁵⁰⁸.

Το 2018 η Επιτροπή κίνησε νέα έρευνα κατά της Δημοκρατίας της Αυστρίας. Από τη συνοπτική έκθεσή της προκύπτει, αφενός, ότι οι αυστριακές αρχές προέβησαν, όσον αφορά τους «ορεινούς βοσκότοπους», σε εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013, η οποία είχε ως συνέπεια αδικαιολόγητη διαφορετική μεταχείριση, στο μέτρο που, εντός της ίδιας περιοχής, ο συντελεστής μείωσης δεν εφαρμόστηκε σε όλα τα αγροτεμάχια που υπόκεινται στις ίδιες καιρικές συνθήκες. Αφετέρου, από την έκθεση αυτή προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Αυστρίας χρησιμοποίησε παρανόμως το εθνικό απόθεμα για τη χρηματοδότηση του διορθωτικού μέτρου σχετικά με τους «λειμώνες». Κατόπιν τούτου, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή, εξαιτίας των δύο παραβάσεων που προσάπτονται στη Δημοκρατία της Αυστρίας, απέκλεισε από τη

⁵⁰⁵ Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2022/908 της Επιτροπής, της 8ης Ιουνίου 2022, για τον αποκλεισμό από τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορισμένων δαπανών που πραγματοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2022, L 157, σ. 15).

⁵⁰⁶ Κανονισμός (ΕΕ) 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 608).

⁵⁰⁷ Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2019/265 της Επιτροπής, της 12ης Φεβρουαρίου 2019, για τον αποκλεισμό από τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορισμένων δαπανών που πραγματοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2019, L 44, σ. 14).

⁵⁰⁸ Άρθρο 30, παράγραφος 1, του κανονισμού 1307/2013.

χρηματοδότηση της Ένωσης τις δαπάνες που το εν λόγω κράτος μέλος είχε δηλώσει στο πλαίσιο του ΕΓΤΕ, ύψους 68 146 449,98 ευρώ.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 52, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013⁵⁰⁹ η οποία απορρέει από δημοσιονομική διόρθωση στηριζόμενη σε εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013.

Συναφώς, το γεγονός ότι ο συντελεστής μείωσης εφαρμόστηκε στους «ορεινούς βοσκότοπους» και όχι στα γειτονικά αγροτεμάχια δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην εσφαλμένη εφαρμογή του άρθρου 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013. Πράγματι, η εν λόγω διάταξη δεν παρέχει καμία διευκρίνιση ως προς την έκταση των περιοχών σε σχέση με τις οποίες πρέπει να εκτιμάται αν πληρούνται το κριτήριο των δύσκολων καιρικών συνθηκών. Εντούτοις, η προσέγγιση των αυστριακών αρχών, η οποία συνίσταται στην εφαρμογή του συντελεστή μείωσης μόνο στα αγροτεμάχια που χαρακτηρίστηκαν ως «ορεινοί βοσκότοποι», χωρίς να αποδεικνύεται, εν προκειμένω, ότι οι αρμόδιες αρχές προέβησαν κατά τρόπο συγκεκριμένο και συστηματικό σε έναν τέτοιο χαρακτηρισμό στηριζόμενες στην ύπαρξη ιδιαίτερων καιρικών συνθηκών που προσιδιάζουν στα εν λόγω αγροτεμάχια, δεν διασφαλίζει ότι ο εν λόγω συντελεστής εφαρμόστηκε στο σύνολο των αγροτεμαχίων που βρίσκονται σε περιοχές με δύσκολες καιρικές συνθήκες, ούτε ότι ο συντελεστής αυτός εφαρμόστηκε μόνο σε αγροτεμάχια που πληρούν πράγματι το εν λόγω κριτήριο.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι ορθώς η Επιτροπή εκτίμησε ότι η χορήγηση πρόσθετων δικαιωμάτων ενίσχυσης στους γεωργούς που εκμεταλλεύονται «λειμώνες», για την αντιμετώπιση της εσφαλμένης εφαρμογής του συντελεστή μείωσης, δεν μπορούσε να χρηματοδοτηθεί από το εθνικό απόθεμα βάσει του άρθρου 30, παράγραφος 7, στοιχείο β' , του κανονισμού 1307/2013.

Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Γενικό Δικαστήριο ερμηνεύει το άρθρο 30, παράγραφος 7, στοιχείο β' , του κανονισμού 1307/2013, το οποίο η Δημοκρατία της Αυστρίας επικαλείται ως νομική βάση για τη χρήση του εθνικού αποθέματος, λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα του, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας η διάταξη αυτή αποτελεί μέρος.

Όσον αφορά το γράμμα της εν λόγω διατάξεως, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το επίθετο «ειδικός» συνηγορεί υπέρ μιας ερμηνείας σύμφωνα με την οποία τα επίμαχα μειονεκτήματα αφορούν ορισμένες κατηγορίες γεωργών που διακρίνονται από τις υπόλοιπες λόγω ιδιαιτεροτήτων οι οποίες είναι συμφυείς με την κατάστασή τους. Ωστόσο, το γεγονός ότι οι γεωργοί υφίστανται τις συνέπειες της εκ μέρους κράτους μέλους εσφαλμένης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι οι γεωργοί αυτοί εμπίπτουν σε ειδική κατηγορία και ότι το μειονέκτημα που υφίστανται λόγω του ανωτέρω σφάλματος πρέπει, για τον λόγο αυτόν, να θεωρηθεί ότι τους αφορά ειδικά. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η επίμαχη διάταξη, ιδίως δε από το άρθρο 31, παράγραφος 2, του κανονισμού 639/2014⁵¹⁰.

Όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκει η επίμαχη ρύθμιση, η εφαρμογή του αποθέματος σκοπεύει στην παροχή στα κράτη μέλη της δυνατότητας να χορηγούν στήριξη στους γεωργούς που τελούν σε

⁵⁰⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549).

⁵¹⁰ Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 639/2014 της Επιτροπής, της 11ης Μαρτίου 2014, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και για την τροποποίηση του παραρτήματος Χ του εν λόγω κανονισμού (ΕΕ 2014, L 181, σ. 1).

ειδική κατάσταση, κατά προτεραιότητα δε στους νέους γεωργούς και σε εκείνους που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα.

Εν προκειμένω, το μειονέκτημα που υπέστησαν οι γεωργοί που εκμεταλλεύονταν «λειμώνες», δεν ήταν συμφυές με την κατάστασή τους ούτε συνδεόταν με μια ιδιότητα που τους χαρακτήριζε, αλλά προέκυψε από το γεγονός ότι οι αυστριακές αρχές, εφαρμόζοντας εσφαλμένα το άρθρο 24, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013, τους στέρησαν δικαιώματα ενίσχυσης τα οποία έπρεπε να τους είχαν χορηγηθεί εξ αρχής.

Επομένως, η προβαλλόμενη από τη Δημοκρατία της Αυστρίας περίπτωση ότι η εσφαλμένη εφαρμογή του δικαιού της Ένωσης επηρέασε μόνον τους κατόχους «λειμώνων», περίπτωση η οποία εξάλλου είναι αμφισβητήσιμη, δεδομένου ότι το εν λόγω σφάλμα είχε συνέπειες επί της αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης του συνόλου των αυστριακών γεωργών, δεν μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι κάτοχοι «λειμώνων» βρίσκονταν σε κατάσταση που συνιστούσε ειδικό μειονέκτημα το οποίο επέτρεπε στη Δημοκρατία της Αυστρίας να τους χορηγήσει πρόσθετα δικαιώματα ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα βάσει του άρθρου 30, παράγραφος 7, στοιχείο β' , του κανονισμού 1307/2013.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο δέχεται τον τρίτο λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 52, παράγραφος 4, στοιχείο α' , του κανονισμού 1306/2013.

Συναφώς, η κοινοποίηση κατά το άρθρο 34, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του εκτελεστικού κανονισμού 908/2014 ⁵¹¹ αποτελεί το σημείο αναφοράς για τον υπολογισμό της προθεσμίας των 24 μηνών που προβλέπει το άρθρο 52, παράγραφος 4, στοιχείο α' , του κανονισμού 1306/2013, στο μέτρο που προσδιορίζει με επαρκή σαφήνεια το αντικείμενο της έρευνας που διεξήγαγε η Επιτροπή και τις ελλείψεις που αυτή διαπίστωσε κατά την έρευνα. Ο περιορισμός της περιόδου σε σχέση με την οποία η Επιτροπή μπορεί να αποκλείσει ορισμένες δαπάνες από τη χρηματοδότηση της Ένωσης σκοπεύει να προστατεύσει τα κράτη μέλη από την έλλειψη ασφάλειας δικαίου που θα προέκυπτε, αν η Επιτροπή ήταν σε θέση να επαναφέρει το ζήτημα δαπανών οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί πολλά χρόνια πριν από την έκδοση αποφάσεως περί εκκαθάρισης ως προς τη συμμόρφωση.

Δεδομένου ότι η ανακοίνωση της 27ης Νοεμβρίου 2018 προσδιόριζε, για πρώτη φορά, με επαρκή ακρίβεια τη διαπιστωθείσα από την Επιτροπή έλλειψη που συνδεόταν με την εσφαλμένη εφαρμογή του συντελεστή μείωσης στους «ορεινούς βοσκότοπους», αποτέλεσε, εν προκειμένω, την αφετηρία της περιόδου των 24 μηνών που αναφέρεται στο άρθρο 52, παράγραφος 4, στοιχείο α' , του κανονισμού 1306/2013. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν μπορούσε να αποκλείσει από τη χρηματοδότηση της Ένωσης δαπάνες οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί πριν από τις 27 Νοεμβρίου 2016.

Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί κατά το μέρος που, όσον αφορά την επίμαχη πρώτη δημοσιονομική διόρθωση, απέκλεισε από τη χρηματοδότηση της Ένωσης δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν πριν από τις 27 Νοεμβρίου 2016.

⁵¹¹ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 908/2014 της Επιτροπής, της 6ης Αυγούστου 2014, για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τους οργανισμούς πληρωμών και άλλους οργανισμούς, τη δημοσιονομική διαχείριση, την εκκαθάριση λογαριασμών, τους κανόνες σχετικά με τους ελέγχους, τις εγγυήσεις και τη διαφάνεια (ΕΕ 2014, L 255, σ. 59).

VIII. Δημόσια υγεία

Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, PAN Europe κατά Επιτροπής (T-536/22, [EU:T:2024:98](#))

«Φυτοπροστατευτικά προϊόντα – Δραστική ουσία κυπερμεθρίνη – Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2021/2049 – Αίτηση εσωτερικής επανεξέτασης – Άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1367/2006 – Απόρριψη της αιτήσεως – Εντοπισμός κρίσιμων τομέων ανησυχίας από την EFSA – Αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνων – Αρχή της προφύλαξης – Διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής»

Στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως που αφορά την ανανέωση της έγκρισης της δραστικής ουσίας κυπερμεθρίνη, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει τους κανόνες παραδεκτού μιας τέτοιας προσφυγής που ασκείται από μη κυβερνητική οργάνωση βάσει του κανονισμού 1367/2006 ⁵¹², καθώς και το εύρος του περιθωρίου εκτίμησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως διαχειριστή των κινδύνων υπό το πρίσμα της αρχής της προφύλαξης.

Η κυπερμεθρίνη είναι εντομοκτόνο που χρησιμοποιείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και του οποίου η ενσωμάτωση σε φυτοπροστατευτικά προϊόντα εγκρίθηκε το 2005 ⁵¹³.

Στο πλαίσιο της διαδικασίας ανανέωσης της έγκρισης της ουσίας κυπερμεθρίνη, η Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων (EFSA) εντόπισε, στο επιστημονικό πόρισμά της του Ιουλίου του 2018, τέσσερις κρίσιμους τομείς ανησυχίας (critical areas of concern) σχετικά με την εν λόγω δραστική ουσία. Στη συνέχεια, τον Σεπτέμβριο του 2019, η EFSA δημοσίευσε δήλωση επί των μέτρων μείωσης των κινδύνων όσον αφορά την κυπερμεθρίνη.

Κατόπιν της ως άνω εκτίμησης των κινδύνων, η Επιτροπή εξέδωσε στις 24 Νοεμβρίου 2021 τον εκτελεστικό κανονισμό 2021/2049 ⁵¹⁴ για την ανανέωση της έγκρισης της κυπερμεθρίνης, μαζί με μια σειρά ειδικών διατάξεων.

Στις 20 Ιανουαρίου 2022 η προσφεύγουσα περιβαλλοντική οργάνωση Pesticide Action Network Europe (PAN Europe) υπέβαλε στην Επιτροπή αίτηση εσωτερικής επανεξέτασης ⁵¹⁵ του εκτελεστικού κανονισμού 2021/2049.

Με την από 23 Ιουνίου 2022 απόφασή της η Επιτροπή απέρριψε την εν λόγω αίτηση.

Η προσφεύγουσα ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει την εν λόγω απορριπτική απόφαση. Προς στήριξη της προσφυγής της, προβάλλει παραβίαση της αρχής της προφύλαξης και παράβαση της υποχρέωσης που υπέχει η Ένωση να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος. Υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι, εφόσον η EFSA είχε εντοπίσει

⁵¹² Κανονισμός 1367/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Σεπτεμβρίου 2006, για την εφαρμογή στα όργανα και τους οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης των διατάξεων της σύμβασης του Århus σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (ΕΕ 2006, L 264, σ. 13), ιδίως βάσει του άρθρου 12 αυτού.

⁵¹³ Η εν λόγω ουσία καταχωρίστηκε στο παράρτημα I της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη διάθεση στην αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων (ΕΕ 1991, L 230, σ. 1), με την οδηγία 2005/53/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Σεπτεμβρίου 2005, για την τροποποίηση της οδηγίας 91/414 ώστε να καταχωριστούν οι chlorothalonil, chlorotoluron, cypermethrin, daminozide και thiophanate-methyl ως δραστικές ουσίες (ΕΕ 2005, L 241, σ. 51).

⁵¹⁴ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2021/2049 της Επιτροπής, της 24ης Νοεμβρίου 2021, για την ανανέωση της έγκρισης της δραστικής ουσίας κυπερμεθρίνη ως υποψήφιας για υποκατάσταση ουσίας, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1107/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά, και την τροποποίηση του παραρτήματος του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 540/2011 της Επιτροπής (ΕΕ 2021, L 420, σ. 6).

⁵¹⁵ Επί τη βάση του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 1367/2006.

ορισμένους κρίσιμους τομείς ανησυχίας όσον αφορά την κυπερμεθρίνη, η Επιτροπή όφειλε να μην ανανεώσει την έγκριση της εν λόγω ουσίας. Στο πλαίσιο αυτό, ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δεν διαθέτει καμία διακριτική ευχέρεια και δεν μπορεί να επικαλεστεί συναφώς τον ρόλο της ως διαχειριστή κινδύνου.

Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή στο σύνολό της.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Το Γενικό Δικαστήριο παρέχει, κατά πρώτον, ορισμένες διευκρινίσεις διαδικαστικής φύσεως σχετικά με το περιεχόμενο του κανόνα περί ταυτότητας του αντικειμένου της αιτήσεως επανεξέτασης και της προσφυγής ακυρώσεως η οποία ασκείται κατά της αποφάσεως που εκδόθηκε επί της αιτήσεως επανεξέτασης.

Το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει συναφώς ότι η προσφυγή ακυρώσεως είναι παραδεκτή μόνον εφόσον στρέφεται κατά της απαντήσεως επί της αιτήσεως επανεξέτασης και εφόσον οι λόγοι που προβάλλονται προς στήριξη του ακυρωτικού αιτήματος αφορούν ειδικώς την απάντηση αυτή.

Η προσφυγή αυτή δεν μπορεί να στηρίζεται σε νέους λόγους ή σε αποδεικτικά στοιχεία που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην αίτηση επανεξέτασης, άλλως η απαίτηση περί αιτιολογήσεως της αιτήσεως αυτής θα στερούνταν την πρακτική της αποτελεσματικότητας και θα τροποποιείτο το αντικείμενο της κινηθείσας με την οικεία αίτηση διαδικασίας⁵¹⁶.

Εντούτοις, αφενός, ο προσφεύγων δυνάμει του κανονισμού 1367/2006 πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προβάλει, στο στάδιο της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, επιχειρήματα που βάλλουν κατά της νομικής βασιμότητας της απαντήσεως επί της αιτήσεώς του για επανεξέταση, υπό την προϋπόθεση ότι τα επιχειρήματα αυτά δεν τροποποιούν το αντικείμενο της κινηθείσας με την οικεία αίτηση διαδικασίας. Αφετέρου, επιχείρημα το οποίο δεν προβλήθηκε κατά το στάδιο της αιτήσεως επανεξέτασης δεν μπορεί να θεωρηθεί νέο εάν συνιστά απλώς περαιτέρω ανάπτυξη επιχειρήματος που είχε ήδη προβληθεί στο πλαίσιο της αιτήσεως επανεξέτασης, εάν δηλαδή έχει αρκούντως στενό σύνδεσμο με τους ισχυρισμούς ή τις αιτιάσεις που εκτέθηκαν αρχικώς, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της φυσιολογικής εξέλιξης της συζήτησης στο πλαίσιο κατ' αντιμωλία διαδικασίας.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι, για να μπορέσει η Επιτροπή να επιτύχει αποτελεσματικά τους σκοπούς που της έχουν ανατεθεί με τον κανονισμό 1107/2009, πρέπει να γίνει δεκτό ότι διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια. Τούτο ισχύει, μεταξύ άλλων, και για τις αποφάσεις διαχείρισης κινδύνων που οφείλει να λαμβάνει κατ' εφαρμογήν του εν λόγω κανονισμού⁵¹⁷.

Η διαχείριση του κινδύνου αναφέρεται στο σύνολο των ενεργειών που αναλαμβάνει το όργανο το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει έναν κίνδυνο προκειμένου να τον επαναφέρει στο επίπεδο επικινδυνότητας που κρίνεται αποδεκτό για την κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη την υποχρέωσή του, βάσει της αρχής της προφύλαξης, να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας και του περιβάλλοντος⁵¹⁸.

Τούτο προϋποθέτει προηγούμενη αξιολόγηση των κινδύνων, η οποία συνίσταται, αφενός, στην επιστημονική εκτίμηση των εν λόγω κινδύνων, βάσει των βέλτιστων διαθέσιμων επιστημονικών δεδομένων, και, αφετέρου, στον προσδιορισμό του κατά πόσον οι κίνδυνοι αυτοί υπερβαίνουν το

⁵¹⁶ Απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2019, **TestBioTech κ.λπ. κατά Επιτροπής** (C-82/17 P, [EU:C:2019:719](#), σκέψη 39).

⁵¹⁷ Απόφαση της 17ης Μαΐου 2018, **Bayer CropScience κ.λπ. κατά Επιτροπής** (T-429/13 και T-451/13, [EU:T:2018:280](#), σκέψη 143).

⁵¹⁸ Αποφάσεις της 12ης Απριλίου 2013, **Du Pont de Nemours (France) κ.λπ. κατά Επιτροπής** (T-31/07, μη δημοσιευθείσα, [EU:T:2013:167](#), σκέψη 148), της 17ης Μαΐου 2018, **Bayer CropScience κ.λπ. κατά Επιτροπής** (T-429/13 και T-451/13, [EU:T:2018:280](#), σκέψη 125), και της 17ης Μαρτίου 2021, **FMC κατά Επιτροπής** (T-719/17, [EU:T:2021:143](#), σκέψη 78).

επίπεδο επικινδυνότητας που κρίνεται αποδεκτό για την κοινωνία, προσδιορισμός ο οποίος εμπίπτει στην πολιτική επιλογή του καθορισμού ενός επιπέδου προστασίας κατάλληλου για τη συγκεκριμένη κοινωνία.

Επομένως, η Επιτροπή, στο πλαίσιο της διαδικασίας ανανέωσης της έγκρισης δραστικών ουσιών, υποχρεούται μεν να «λαμβάνει υπόψη», μεταξύ άλλων, τα επιστημονικά πορίσματα της EFSA ⁵¹⁹, πλην όμως, ως αρμόδια για τη διαχείριση των κινδύνων, δεν δεσμεύεται από τις διαπιστώσεις της EFSA. Πράγματι, η υποχρέωση αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως υποχρέωση της Επιτροπής να ακολουθεί καθ' όλα τα σημεία τα πορίσματα της EFSA.

Εντούτοις, η ευρεία διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής ως αρμόδιας για τη διαχείριση των κινδύνων εξακολουθεί να οριοθετείται από την υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις διατάξεις του κανονισμού 1107/2009, ιδίως του άρθρου 4 ⁵²⁰, σε συνδυασμό με το παράρτημα II του εν λόγω κανονισμού, καθώς και από την αρχή της προφύλαξης, η οποία διαπνέει το σύνολο των διατάξεων του κανονισμού αυτού.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δύναται να προβεί στην ανανέωση της έγκρισης ορισμένης δραστικής ουσίας μόνον εφόσον καταδεικνύεται επαρκώς ότι, παρά τον εντοπισμό κρίσιμων τομέων ανησυχίας, τα κριτήρια του άρθρου 4 του κανονισμού 1107/2009 πληρούνται ως αποτέλεσμα ακριβώς της λήψης ορισμένων μέτρων άμβλυνσης του κινδύνου. Επομένως, ο ρόλος της Επιτροπής έγκειται ακριβώς στο να καθορίζει τους κινδύνους που είναι αποδεκτοί για την κοινωνία, με υψηλότερο όριο ανοχής σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος απ' ό,τι σε σχέση με την υγεία των ανθρώπων ή των ζώων, και συνεκτιμώντας τυχόν μέτρα διαχείρισης για την άμβλυνση των κινδύνων που εντοπίζονται.

Εν προκειμένω, από το γεγονός και μόνον ότι η EFSA εντόπισε τέσσερις κρίσιμους τομείς ανησυχίας στα πορίσματά της όσον αφορά την κυπερμεθρίνη δεν μπορεί να συναχθεί ότι δεν καταλείπεται στην Επιτροπή, ως αρμόδια για τη διαχείριση των κινδύνων, κανένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας, υπό την επιφύλαξη ότι εξασφαλίζει την τήρηση των κριτηρίων του άρθρου 4 του κανονισμού 1107/2009. Με άλλα λόγια, δεν αποκλείεται η δυνατότητα της Επιτροπής να εξετάζει, σύμφωνα με την αρχή της προφύλαξης, κατά πόσον ο κίνδυνος θα μπορούσε με την επιβολή ορισμένων μέτρων να καταστεί αποδεκτός.

Απόφαση της 15ης Μαΐου 2024, Fresenius Kabi Austria κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-416/22, [EU:T:2024:316](#))

«Φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση – Αναστολή των εθνικών αδειών για την κυκλοφορία στην αγορά του φαρμάκου για ανθρώπινη χρήση που περιέχει τη δραστική ουσία “υδροξυαιθυλάμυλο (HES), διαλύματα για έγχυση” – Προσφυγή ακυρώσεως – Άμεσος επηρεασμός – Εν μέρει απαράδεκτο – Υποχρέωση αιτιολόγησης – Πλάνη περί το δίκαιο – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως – Αρχή της πρόληψης – Αναλογικότητα – Άρθρο 116 της οδηγίας 2001/83/ΕΚ»

Το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε πενταμελή σύνθεση, απορρίπτει την προσφυγή που άσκησαν η Fresenius Kabi Austria GmbH και άλλα νομικά πρόσωπα (στο εξής: προσφεύγουσες) με

⁵¹⁹ Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 844/2012 της Επιτροπής, της 18ης Σεπτεμβρίου 2012, για τον καθορισμό των διατάξεων που απαιτούνται για την εφαρμογή της διαδικασίας ανανέωσης της έγκρισης δραστικών ουσιών, που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1107/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά (ΕΕ 2012, L 252, σ. 26).

⁵²⁰ Κατά το άρθρο αυτό, η έγκριση μιας δραστικής ουσίας χορηγείται μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι πληρούνται οι όροι έγκρισης που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3, υπό ρεαλιστικές συνθήκες χρήσης. Θεσπίζεται τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο οι εν λόγω όροι έγκρισης θεωρείται ότι πληρούνται εφόσον αποδειχθεί ότι τούτο ισχύει για τουλάχιστον μία αντιπροσωπευτική χρήση ενός τουλάχιστον φυτοπροστατευτικού προϊόντος που περιέχει τη συγκεκριμένη δραστική ουσία.

αίτημα την ακύρωση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη υποχρεώθηκαν να αναστείλουν τις άδειες κυκλοφορίας στην αγορά (στο εξής: ΑΚΑ) των φαρμάκων που περιέχουν την ουσία υδροξυαιθυλάμυλο (HES) ⁵²¹.

Οι προσφεύγουσες ανήκουν στον παγκόσμιας εμβέλειας όμιλο Fresenius. Ο όμιλος αυτός παρασκευάζει και διανέμει, μεταξύ άλλων, φάρμακα περιέχοντα υδροξυαιθυλάμυλο (HES) ως δραστική ουσία, τα οποία, υπό τη μορφή διαλυμάτων για έγχυση, ενδείκνυνται κυρίως για την αντιμετώπιση της υποογκαιμίας (μειωμένου όγκου αίματος) που οφείλεται σε οξεία (αιφνίδια) απώλεια αίματος, στις περιπτώσεις όπου η θεραπεία με εναλλακτικά διαλύματα έγχυσης δεν κρίνεται επαρκής. Οι προσφεύγουσες είναι κάτοχοι ΑΚΑ για ορισμένα από τα εν λόγω φάρμακα.

Κατόπιν πολλαπλών αξιολογήσεων, από το 2013, καθώς και διαδοχικών προσπαθειών για τη θέσπιση μέτρων ελαχιστοποίησης των κινδύνων (στο εξής: ΜΕΚ), η Επιτροπή διαπίστωσε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι η σχέση οφέλους-κινδύνου των φαρμάκων αυτών δεν μπορούσε να θεωρηθεί ευνοϊκή, ιδίως λόγω των κινδύνων που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση τους. Η Επιτροπή διέταξε την αναστολή των ΑΚΑ των φαρμάκων αυτών.

Οι προσφεύγουσες ζήτησαν από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση για τον λόγο, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή ερμήνευσε εσφαλμένα την έννοια της «σχέσης οφέλους-κινδύνου» κατά την οδηγία 2001/83 ⁵²², στο μέτρο που, κατά την αξιολόγηση της σχέσης οφέλους-κινδύνου των εν λόγω φαρμάκων, έλαβε υπόψη τους κινδύνους που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση τους. Υποστήριξαν επίσης ότι τα ληφθέντα ΜΕΚ τηρούνταν στα περισσότερα κράτη μέλη. Επιπλέον, η μη τήρηση των εν λόγω ΜΕΚ σε άλλα κράτη μέλη δεν έπρεπε, κατά την άποψή τους, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τα εν λόγω ΜΕΚ δεν ήταν αποτελεσματικά για την πρόληψη των επίμαχων κινδύνων.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προβλεπόμενες από την οδηγία 2001/83 προϋποθέσεις για την τροποποίηση, την αναστολή ή την ανάκληση ΑΚΑ, ήτοι η διαπίστωση ότι το φάρμακο είναι επιβλαβές ή ότι δεν έχει θεραπευτική αποτελεσματικότητα ή ότι η σχέση οφέλους-κινδύνου δεν είναι ευνοϊκή ή ότι το φάρμακο δεν έχει τη δηλωθείσα ποιοτική και ποσοτική σύνθεση ⁵²³, ισχύουν εναλλακτικώς και όχι σωρευτικώς. Επιπλέον, πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τη γενική αρχή κατά την οποία η προστασία της δημόσιας υγείας πρέπει αναμφισβήτητα να αναγνωρισθεί ως έχουσα υπέρτερη σπουδαιότητα έναντι θεωρήσεων οικονομικής φύσεως.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο αποφαίνεται επί της προϋποθέσεως που αφορά τη σχέση οφέλους-κινδύνου του φαρμάκου και, συγκεκριμένα, επί της έννοιας της «σχέσης οφέλους-κινδύνου».

Παρατηρεί, κατά πρώτον, ότι, ως προς τη γραμματική ερμηνεία, οι διατάξεις της οδηγίας 2001/83, οι οποίες αφορούν τον ορισμό της έννοιας αυτής καθώς και της έννοιας των «κινδύνων που συνδέονται με τη χρήση του φαρμάκου» ⁵²⁴, δεν περιλαμβάνουν ούτε αποκλείουν ρητώς τη συνεκτίμηση των κινδύνων που απορρέουν από την εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου στο πλαίσιο της

⁵²¹ Εκτελεστική απόφαση C(2022) 3591 final της Επιτροπής, της 24ης Μαΐου 2022, σχετικά με τις άδειες κυκλοφορίας, στο πλαίσιο του άρθρου 107ιστ της οδηγίας 2001/83/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των φαρμάκων που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση και περιέχουν τη δραστική ουσία «υδροξυαιθυλάμυλο (HES), διαλύματα για έγχυση», κατόπιν αξιολόγησης μετεγκριτικής μελέτης ασφάλειας (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁵²² Έννοια περιλαμβανόμενη στο άρθρο 116, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2001/83/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Νοεμβρίου 2001, περί κοινοτικού κώδικος για τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση (ΕΕ 2001, L 311, σ. 67), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2010/84/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 2010, όσον αφορά τη φαρμακοεπαγρύπνηση (ΕΕ 2010, L 348, σ. 74).

⁵²³ Προϋποθέσεις προβλεπόμενες στο άρθρο 116, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2001/83.

⁵²⁴ Αντιστοίχως, στα σημεία 28α και 28, πρώτη περίπτωση, του άρθρου 1 της οδηγίας 2001/83.

αξιολόγησης της σχέσης οφέλους-κινδύνου. Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές αναφέρονται σε «κάθε κίνδυνο» για την υγεία του ασθενούς ή τη δημόσια υγεία που συνδέεται με την ποιότητα, την ασφάλεια ή την αποτελεσματικότητα του φαρμάκου και δεν περιορίζουν την έννοια της «ασφάλειας του φαρμάκου» μόνο σε συγκεκριμένες χρήσεις. Επομένως, δεν εξαιρούν τους κινδύνους που οφείλονται στην εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου από την έννοια των κινδύνων που συνδέονται με την ασφάλεια του φαρμάκου αυτού.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά τη συστηματική ερμηνεία της έννοιας αυτής, το Γενικό Δικαστήριο αναλύει τις διατάξεις της οδηγίας 2001/83 οι οποίες θεσπίζουν ορισμένες υποχρεώσεις ενημέρωσης τις οποίες υπέχει ο κάτοχος ΑΚΑ φαρμάκου ⁵²⁵. Επισημαίνει ότι οι διατάξεις αυτές προβλέπουν ρητώς την υποχρέωση γνωστοποίησης στην αρμόδια εθνική αρχή των «δεδομέν[ων] για τη χρήση του φαρμάκου όταν αυτή η χρήση είναι εκτός των όρων της [ΑΚΑ]» τα οποία μπορούν να συνιστούν «νέα πληροφορία που ενδέχεται να επηρεάσει την αξιολόγηση των οφελών και των κινδύνων του εν λόγω φαρμάκου».

Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο παραπέμπει στις διατάξεις της οδηγίας 2001/83 που περιγράφουν τον σκοπό τον οποίο επιδιώκει το σύστημα φαρμακοεπαγρύπνησης και το εύρος των πληροφοριών για τη συλλογή των οποίων χρησιμοποιείται ⁵²⁶, επισημαίνει δε ότι από τις διατάξεις αυτές προκύπτει, αφενός, ότι η έννοια των «κινδύνων όσον αφορά την υγεία των ασθενών ή τη δημόσια υγεία» καταλαμβάνει και τους κινδύνους που απορρέουν από τη χρήση που είναι «εκτός των όρων της [ΑΚΑ]». Αφετέρου, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν υπόψη όλες τις πληροφορίες που συλλέγονται στο πλαίσιο του συστήματος φαρμακοεπαγρύπνησης, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου, προκειμένου να εξετάσουν τις επιλογές που καθιστούν δυνατή την πρόληψη ή την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και, εν ανάγκη, να λάβουν μέτρα κανονιστικού χαρακτήρα σχετικά με την επίμαχη ΑΚΑ. Οι διατάξεις αυτές δεν περιέχουν καμία ένδειξη ότι η αναστολή ή η ανάκληση μιας ΑΚΑ εξαιρείται κατ' αρχήν από τα μέτρα που μπορούν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη για την αντιμετώπιση των κινδύνων που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/83 οι οποίες αφορούν την απόφαση χορήγησης ΑΚΑ υπό ορισμένες προϋποθέσεις ⁵²⁷, ο νομοθέτης προέβλεψε ρητώς τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορούν να περιοριστούν τα στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα και την ασφάλεια ενός φαρμάκου όσον αφορά τη χρήση του «σε φυσιολογικές συνθήκες». Το γεγονός ότι η διάταξη της ίδιας οδηγίας η οποία προβλέπει την αναστολή ΑΚΑ δεν περιέχει καμία αναφορά στις «φυσιολογικές συνθήκες» χρήσης επιβεβαιώνει την ερμηνεία ότι η έννοια των «κινδύνων που συνδέονται με τη χρήση του φαρμάκου» καταλαμβάνει και τους κινδύνους που συνδέονται με την εκτός των όρων ΑΚΑ χρήση του.

Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο συνάγει εκ των ανωτέρω ότι η συστηματική ερμηνεία της έννοιας της «σχέσης οφέλους-κινδύνου» επιρρωννύει το συμπέρασμα ότι η έννοια αυτή καταλαμβάνει και τους κινδύνους που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου.

Τέλος, κατά τρίτον, όσον αφορά την τεολογική ερμηνεία της ίδιας έννοιας, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, στο μέτρο που η οδηγία 2001/83 επιβάλλει στις αρμόδιες αρχές την υποχρέωση να αναστέλλουν, ανακαλούν ή τροποποιούν την ΑΚΑ όταν η σχέση οφέλους-κινδύνου ενός φαρμάκου δεν θεωρείται ευνοϊκή, επιδιώκει τον βασικό σκοπό της προστασίας της δημόσιας υγείας.

Επομένως, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική επιδίωξη του εν λόγω σκοπού, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τις πληροφορίες που αφορούν το σύνολο των κινδύνων για τη δημόσια υγεία τους οποίους ενέχει ένα φάρμακο, συμπεριλαμβανομένων

⁵²⁵ Άρθρο 23, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/83.

⁵²⁶ Άρθρο 101, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/83.

⁵²⁷ Άρθρο 22, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2001/83.

εκείνων που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση του. Πράγματι, η εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου, η οποία δεν είναι σπάνια και αποτελεί απόφαση επαγγελματία του ιατρικού κλάδου ο οποίος σταθμίζει τα οφέλη και τους κινδύνους και πρέπει να λαμβάνει την καλύτερη δυνατή σχετική ενημέρωση, μπορεί να ενέχει κινδύνους για τη δημόσια υγεία οι οποίοι είναι παρόμοιοι με εκείνους που συνδέονται με τη σύμφωνη με την ΑΚΑ χρήση του φαρμάκου αυτού. Η τεχνολογική ερμηνεία της έννοιας «σχέση οφέλους-κινδύνου» επιρρωννύει, επομένως, το συμπέρασμα ότι η έννοια αυτή καταλαμβάνει και τους κινδύνους που συνδέονται με την εκτός ΑΚΑ χρήση φαρμάκου.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων που ενέχει η εκτός ΑΚΑ χρήση των επίμαχων φαρμάκων στο πλαίσιο της αξιολόγησης της σχέσης τους οφέλους-κινδύνου, η Επιτροπή δεν ερμήνευσε εσφαλμένα την εν λόγω έννοια.

Όσον αφορά την τήρηση των ΜΕΚ, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κρίνοντας ότι συνεχιζόταν η εκτός ΑΚΑ χρήση των επίμαχων φαρμάκων παρά τα ΜΕΚ που είχαν ληφθεί.

ΙΧ. Ενέργεια

Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2024, Nord Stream 2 κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (T-526/19 RENV, [EU:T:2024:864](#))

«Ενέργεια – Εσωτερική αγορά του φυσικού αερίου – Οδηγία (ΕΕ) 2019/692 – Τροποποίηση της οδηγίας 2009/73/ΕΚ – Ασφάλεια δικαίου – Ίση μεταχείριση – Αναλογικότητα – Κατάχρηση εξουσίας – Διαδικαστικές παρατυπίες»

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν κατόπιν αναπομπής, απορρίπτει στο σύνολό της την προσφυγή που άσκησε η εταιρία Nord Stream 2 AG κατά της οδηγίας (ΕΕ) 2019/692⁵²⁸ για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/73 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, απορρίπτει τη βασική θέση της Nord Stream 2 ότι, κατ' ουσίαν, η προσβαλλόμενη οδηγία στρεφόταν ειδικώς κατ' αυτής, κατά παραβίαση, μεταξύ άλλων, της αρχής της ασφάλειας δικαίου, της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της αρχής της αναλογικότητας.

Η Nord Stream 2 AG είναι εταιρία ελβετικού δικαίου της οποίας μοναδικός μέτοχος είναι η ρωσική δημόσια μετοχική εταιρία Gazprom. Έχει αναλάβει τον σχεδιασμό, την κατασκευή και την εκμετάλλευση του θαλάσσιου αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου Nord Stream 2, ο οποίος προορίζεται να διασφαλίσει τη διοχέτευση φυσικού αερίου από το OusT-Louga (Ρωσία) στο Lubmin (Γερμανία).

Στις 17 Απριλίου 2019 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσαν την προσβαλλόμενη οδηγία, η οποία άρχισε να ισχύει στις 23 Μαΐου 2019. Η οδηγία αυτή έχει ως σκοπό να διασφαλίσει ότι οι κανόνες που προβλέπει η οδηγία 2009/73 για τους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου οι οποίοι συνδέουν δύο ή περισσότερα κράτη μέλη εφαρμόζονται, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και στους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου προς και από τρίτες χώρες, όπως είναι ο αγωγός Nord Stream 2.

Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 49α, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/73, όπως τροποποιήθηκε (στο εξής: άρθρο 49α), προβλέπει εντούτοις ότι στους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κρατών μέλους και τρίτης χώρας που ολοκληρώθηκαν πριν από τις 23 Μαΐου 2019 μπορεί να χορηγηθεί παρέκκλιση από τις υποχρεώσεις που προβλέπει η εν λόγω οδηγία (στο εξής: επίδικη παρέκκλιση). Επιπλέον, το άρθρο 36, όπως τροποποιήθηκε, προβλέπει ότι οι νέες υποδομές φυσικού αερίου μπορούν να τύχουν εξαίρεσης υπό ορισμένες προϋποθέσεις (στο εξής: επίδικη εξαίρεση). Ωστόσο, ο αγωγός Nord Stream 2 δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στην παρέκκλιση ούτε στην εξαίρεση που προαναφέρθηκαν.

Με διάταξη της 20ής Μαΐου 2020⁵²⁹, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως απαράδεκτη την προσφυγή που άσκησε η Nord Stream 2 με αίτημα την ακύρωση της προσβαλλόμενης οδηγίας. Το Δικαστήριο, επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως που άσκησε η εταιρία αυτή, αναίρεσε τη διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου⁵³⁰, κήρυξε την προσφυγή εν μέρει παραδεκτή και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί της ουσίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα αιτήματα της Nord Stream 2, όπως διευκρινίστηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η προσφυγή ήταν παραδεκτή κατά το

⁵²⁸ Οδηγία (ΕΕ) 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου (ΕΕ 2019, L 117, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενη οδηγία).

⁵²⁹ Διάταξη της 20ής Μαΐου 2020, **Nord Stream 2 κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου** (T-526/19, [EU:T:2020:210](#)).

⁵³⁰ Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2022, **Nord Stream 2 κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου** (C-348/20 P, [EU:C:2022:548](#)).

μέρος που αφορούσε την ακύρωση του άρθρου 1, σημείο 9, της προσβαλλόμενης οδηγίας, με το οποίο προστέθηκε το άρθρο 49α στην οδηγία 2009/73.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι το γεγονός ότι η Nord Stream 2 δεν μπορούσε να υπαχθεί ούτε στην επίδικη εξαίρεση ούτε στην επίδικη παρέκκλιση κατά την ημερομηνία έκδοσης της προσβαλλόμενης οδηγίας δεν είναι ικανό να αποδείξει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου και τη συνακόλουθή της αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η τήρηση των εν λόγω αρχών πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των γνώσεων τις οποίες ένας συνετός και ενημερωμένος επιχειρηματίας μπορούσε ευλόγως να έχει όσον αφορά την εξέλιξη του νομικού πλαισίου και των συνεπειών που έπρεπε να συναγάγει εντεύθεν για να καθορίσει τη συμπεριφορά του. Η τήρηση αυτή πρέπει επίσης να εξετάζεται υπό το πρίσμα των περιστάσεων που περιβάλλουν την εξέλιξη αυτή και, ιδίως, της συμπεριφοράς των αρμόδιων θεσμικών οργάνων.

Όσον αφορά την αδυναμία υπαγωγής στην επίδικη εξαίρεση, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Nord Stream 2 αποφάσισε να προβεί σε επενδύσεις εντός ενός πλαισίου χαρακτηριζόμενου, από μακρού χρόνου, από τη σταθερή και επαναλαμβανόμενη βούληση, ιδίως πολλών κρατών μελών, του Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, να υπαχθούν οι αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κρατών μέλους και τρίτης χώρας, εν γένει, και ο αγωγός Nord Stream 2, ειδικότερα, στις υποχρεώσεις που προβλέπει η οδηγία 2009/73.

Επιπλέον, η Nord Stream 2 συνέχισε αδιαλείπτως τις επενδύσεις της μετά την υλοποίηση της προαναφερθείσας βούλησης μέσω προτάσεων τις οποίες υπέβαλε η Επιτροπή και παρά το γεγονός ότι η εταιρία αυτή μπορούσε ευλόγως να προβλέψει μια τέτοια εφαρμογή της οδηγίας 2009/73. Επιπλέον, η Nord Stream 2 δεν απέδειξε ότι της ήταν αδύνατο να προσαρμοστεί προκειμένου να υπαχθεί στην επίδικη εξαίρεση όταν θα ετίθετο σε ισχύ η προσβαλλόμενη οδηγία.

Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι η Nord Stream 2 δεν μπορούσε να υπαχθεί στην εξαίρεση αυτή δεν υποχρέωνε τον νομοθέτη της Ένωσης να προσαρμόσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 49α στην ιδιαίτερη κατάσταση της εν λόγω εταιρίας προκειμένου αυτή να υπαχθεί στην επίδικη παρέκκλιση.

Όσον αφορά το γεγονός ότι η Nord Stream 2 δεν μπορούσε να υπαχθεί στην επίδικη παρέκκλιση, δεδομένου ότι η κατασκευή του αγωγού της ολοκληρώθηκε μετά τις 23 Μαΐου 2019, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει κατ' αρχάς ότι το κριτήριο της ολοκλήρωσης του αγωγού πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της προσβαλλόμενης οδηγίας περιλαμβανόταν ήδη στην πρόταση οδηγίας, η δε Nord Stream 2 ήταν σε θέση να προβλέψει ότι ο αγωγός της δεν θα είχε ολοκληρωθεί κατά την ημερομηνία αυτή.

Το Γενικό Δικαστήριο προσθέτει ότι το κριτήριο αυτό είναι σύμφωνο με την αρχή της ασφάλειας δικαίου και την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, στο μέτρο που είναι σαφές, ακριβές και αντικειμενικό και απηχεί την αρχή κατά την οποία ένας νέος κανόνας δικαίου εφαρμόζεται από την έναρξη ισχύος της πράξης με την οποία θεσπίζεται. Το αντικειμενικό αυτό κριτήριο καταδεικνύει, επιπλέον, ότι ο νομοθέτης έλαβε υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση των ολοκληρωμένων αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου.

Εξάλλου, η Nord Stream 2 διέθετε επιπλέον προθεσμία ώστε να αναδιαμορφώσει τον σχεδιαζόμενο τρόπο εκμετάλλευσης του αγωγού της, δεδομένου ότι η προθεσμία μεταφοράς της προσβαλλόμενης οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη είχε οριστεί σε δέκα μήνες μετά την έκδοσή της. Επιπροσθέτως, η αδυναμία υπαγωγής στην επίδικη παρέκκλιση δεν την εμποδίζει να εκμεταλλεύεται τον αγωγό της κατά τρόπο οικονομικώς αποδεκτό.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως της Nord Stream 2 με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης καθόσον το άρθρο 49α συνεπάγεται αδικαιολόγητη διαφορετική μεταχείριση παρόμοιων καταστάσεων.

Συναφώς, διαπιστώνει ότι, αφενός, οι αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου που είχαν ολοκληρωθεί στις 23 Μαΐου 2019 και, αφετέρου, οι αγωγοί που δεν είχαν ολοκληρωθεί κατά την ημερομηνία αυτή, και ιδίως εκείνοι που τελούσαν υπό κατασκευή, όπως ο αγωγός Nord Stream 2, δεν βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Πράγματι, για να υπάρχει αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου σε λειτουργία κατά την εν λόγω ημερομηνία πρέπει κατ' ανάγκην να έχει προηγηθεί επένδυση η οποία δεν είναι πλέον δυνατό να ανατραπεί, ο δε αγωγός αυτός θα έχει αρχίσει να λειτουργεί στο πλαίσιο νομικού καθεστώτος το οποίο δεν προέβλεπε την εφαρμογή, στην περίπτωση του, των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73.

Αντιθέτως, επενδυτής σε αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου ο οποίος δεν είχε ολοκληρωθεί κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της προσβαλλόμενης οδηγίας μπορούσε να έχει υποβληθεί σε μικρότερες δαπάνες ή να διαθέτει περισσότερες δυνατότητες να προσαρμόσει την επένδυσή του. Επιπλέον, ακόμη και αν ο εν λόγω αγωγός ενδεχομένως απαιτήσε σημαντικές επενδύσεις και εργασίες κατασκευής, οι εν λόγω επενδύσεις και εργασίες ήταν δυνατό να έχουν αποφασιστεί μετά λόγου γνώσεως, εντός δυνάμενου να προβλεφθεί πλαισίου τροποποίησης της εφαρμοστέας νομοθεσίας, όπως στην περίπτωση της Nord Stream 2. Τέλος, ένας επενδυτής σε τέτοιο αγωγό έχει τον χρόνο να προσαρμοστεί στις νομοθετικές μεταβολές που προβλέπει η προσβαλλόμενη οδηγία, δεδομένου ότι έχει ενημερωθεί σχετικά πολλούς μήνες νωρίτερα, τα δε κράτη μέλη είχαν στη διάθεσή τους προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο.

Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η κατάσταση των δύο προαναφερθεισών κατηγοριών αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου είναι διαφορετική υπό το πρίσμα όχι μόνον του αντικειμένου του άρθρου 49α, αλλά και των σκοπών που επιδιώκει η προσβαλλόμενη οδηγία, καθώς και των αρχών και των στόχων της πολιτικής της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας.

Πράγματι, ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζει τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ένας αγωγός ο οποίος έχει ήδη ολοκληρωθεί μπορεί να αξιολογηθεί εκ των υστέρων, βάσει της πείρας που αποκτήθηκε κατά την εκμετάλλευση του οικείου αγωγού. Επίσης, η εφαρμογή των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 σε αυτούς τους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου ενέχει τον κίνδυνο διατάραξης της δυναμικότητας και της ροής του εφοδιασμού, όπερ δικαιολογεί την ταχεία εξέταση της κατάστασής τους υπό το πρίσμα των προϋποθέσεων του άρθρου 49α.

Ωστόσο, στην περίπτωση αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου ο οποίος δεν είχε ολοκληρωθεί κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της προσβαλλόμενης οδηγίας, η αξιολόγηση του αντικτύπου του αγωγού αυτού στην εσωτερική αγορά και στην ασφάλεια του εφοδιασμού μπορεί να αφορά μόνο το μέλλον και απαιτεί πιο εμπεριστατωμένες και σύνθετες εκτιμήσεις. Περαιτέρω, δεδομένου ότι ο αγωγός αυτός δεν είναι ικανός να αποτελέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης, η εφαρμογή της προσβαλλόμενης οδηγίας σε αυτόν δεν ενέχει κίνδυνο διατάραξης των ροών του εφοδιασμού.

Κατόπιν των ανωτέρω, το άρθρο 49α έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο διαφορετικές καταστάσεις.

Το Γενικό Δικαστήριο προσθέτει ότι, ακόμη και αν το άρθρο 49α συνεπαγόταν διαφορετική μεταχείριση παρόμοιων καταστάσεων, η διαφορετική αυτή μεταχείριση θα ήταν δικαιολογημένη. Συναφώς, επισημαίνει, πρώτον, ότι το προβλεπόμενο στο άρθρο αυτό κριτήριο της ολοκλήρωσης πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της προσβαλλόμενης οδηγίας είναι αντικειμενικό και εύλογο. Δεύτερον, η ενδεχόμενη διαφορετική μεταχείριση, ως απόρροια της εφαρμογής του κριτηρίου αυτού, είναι κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει το εν λόγω άρθρο, ο οποίος συνίσταται στο να ληφθεί υπόψη ότι δεν υπήρχαν κανόνες για τους αγωγούς μεταφοράς

φυσικού αερίου μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της προσβαλλόμενης οδηγίας. Το εν λόγω κριτήριο παρέχει πράγματι τόσο στους ιδιοκτήτες αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου όσο και στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να εκτιμήσουν με ευχέρεια αν ένας αγωγός εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της παρέκκλισης του άρθρου 49α. Τρίτον, η διαφορετική μεταχείριση που ενδεχομένως απορρέει από την εφαρμογή του προαναφερθέντος κριτηρίου δεν υπερβαίνει τα όρια του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με το άρθρο αυτό σκοπού, δεδομένου ιδίως ότι η σπουδαιότητα του σκοπού αυτού δικαιολογεί τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν σε επενδυτές όπως η Nord Stream 2 λόγω της εφαρμογής των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 σε αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου που δεν είχε ολοκληρωθεί πριν από τις 23 Μαΐου 2019.

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η Nord Stream 2 δεν απέδειξε ότι η επέκταση του πεδίου εφαρμογής των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 στους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας.

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι η προσβαλλόμενη οδηγία είναι κατάλληλη για την επίτευξη των σκοπών της ασφάλειας δικαίου και της συνοχής του νομικού πλαισίου τους οποίους επιδιώκει κατά κύριο λόγο, καθόσον διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2009/73 και, επομένως, τις υποχρεώσεις που προβλέπει η οδηγία αυτή. Το γεγονός ότι η Nord Stream 2 είναι η μόνη η οποία δεν μπορεί να τύχει ούτε της επίδικης εξαίρεσης ούτε της επίδικης παρέκκλισης δεν κλονίζει τη διαπίστωση αυτήν.

Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η εφαρμογή των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 στους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας, εν γένει, και στον αγωγό Nord Stream 2, ειδικότερα, είναι επίσης κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου, αποτρέποντας τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και τις αρνητικές συνέπειες για την ασφάλεια του εφοδιασμού. Πράγματι, η οδηγία 2009/73 προβλέπει, μεταξύ άλλων, υποχρέωση διαχωρισμού (unbundling) του συστήματος μεταφοράς και του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς, υποχρέωση παροχής σε τρίτους πρόσβασης στο σύστημα καθώς και άλλες υποχρεώσεις που αφορούν ιδίως την τιμολογιακή και τη μη τιμολογιακή διαφάνεια. Λαμβανομένου δε υπόψη του αντικειμένου των υποχρεώσεων αυτών, το γεγονός ότι εφαρμόζονται μόνο σε ένα τμήμα των αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας ουδόλως επηρεάζει την καταλληλότητά τους να επιτυγχάνουν τον προαναφερθέντα σκοπό.

Ομοίως, το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη οδηγία εφαρμόζεται μόνο σε τμήμα της δυναμικότητας εισαγωγής από τις τρίτες χώρες, ήτοι στη δυναμικότητα του αγωγού Nord Stream 2, δεν είναι ικανό να θέσει υπό αμφισβήτηση την καταλληλότητα αυτή. Πράγματι, το έργο του αγωγού Nord Stream 2 ξεκίνησε εντός ενός ιδιαίτερου πλαισίου, καθώς πολλά κράτη μέλη αντιμετώπισαν ελλείψεις φυσικού αερίου λόγω διαφορών στις οποίες εμπλεκόταν η Ρωσική Ομοσπονδία. Επιπλέον, η προσβαλλόμενη οδηγία εφαρμόζεται σε όλους τους υφιστάμενους και μελλοντικούς, χερσαίους ή θαλάσσιους, αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου. Τέλος, η εν λόγω οδηγία εκδόθηκε εντός πλαισίου στο οποίο πολλοί ολοκληρωμένοι αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας υπέκειντο ήδη στις υποχρεώσεις που προβλέπει η οδηγία 2009/73, με αποτέλεσμα η οδηγία αυτή να αυξάνει τη δυναμικότητα εισαγωγής από τρίτες χώρες για την οποία ισχύουν οι υποχρεώσεις που προβλέπει η οδηγία αυτή, και μάλιστα παρότι ο αγωγός Nord Stream 2 είναι ο μόνος ο οποίος δεν μπορούσε να υπαχθεί σε εξαίρεση ή παρέκκλιση.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η προσβαλλόμενη οδηγία δεν υπερβαίνει τα όρια του αναγκαίου για την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει.

Η Nord Stream 2 δεν απέδειξε, μεταξύ άλλων, ούτε ότι η προσβαλλόμενη οδηγία της επιβάλλει υποχρεώσεις οι οποίες δεν είναι αναγκαίες υπό το πρίσμα του σκοπού της ολοκλήρωσης της

εσωτερικής αγοράς ούτε ότι τα μειονεκτήματα, για την ίδια ή για την Ένωση και τα κράτη μέλη της, τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 είναι προδήλως δυσανάλογα σε σχέση με τη σπουδαιότητα των επιδιωκόμενων σκοπών και των πλεονεκτημάτων που αντλεί η Ένωση από τις υποχρεώσεις αυτές. Υπό την έννοια αυτή, το γεγονός ότι η Nord Stream 2 δεν μπορεί να εκμεταλλευθεί τον αγωγό της όπως είχε αρχικώς προβλέψει δεν αποδεικνύει ότι η προσβαλλόμενη οδηγία της επιβάλλει υπέρμετρους περιορισμούς. Περαιτέρω, δεν απέδειξε τις οικονομικές συνέπειες που συνδέονται με την εφαρμογή των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2009/73 στον αγωγό της, τον οποίο μπορεί να συνεχίσει να εκμεταλλεύεται κατά τρόπο οικονομικώς αποδεκτό.

Κατά τέταρτον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον λόγο ακυρώσεως της Nord Stream 2 με τον οποίο προβάλλεται κατάχρηση εξουσίας. Υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι η νομική βάση της προσβαλλόμενης οδηγίας, την οποία η Nord Stream 2 δεν αμφισβητεί, είναι το άρθρο 194 ΣΛΕΕ. Απλώς και μόνον το ότι η οδηγία αυτή έχει αρνητικές συνέπειες για τον αγωγό Nord Stream 2 δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι πρόθεση του νομοθέτη ήταν να επιδιώξει σκοπό διαφορετικό από εκείνους που επιδιώκει το άρθρο 194, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Επιπλέον, η Nord Stream 2 δεν απέδειξε ότι η προσβαλλόμενη οδηγία εκδόθηκε για την επιδίωξη σκοπών διαφορετικών από εκείνους που μνημονεύονται στην οδηγία, η οποία έχει πράγματι ως σκοπό την επίλυση ευρύτερων προβλημάτων σε σχέση με εκείνα που συνδέονται με το δικό της έργο, ήτοι της ύπαρξης εμποδίων στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου.

Επιπροσθέτως, η Nord Stream 2 δεν μπορεί επίσης βασίμως να υποστηρίξει ότι η προσβαλλόμενη οδηγία αποβλέπει στον σκοπό της παράκαμψης των νομικών δυσχερειών που ανέκυψαν λόγω του αιτήματος εντολής που απηύθυνε η Επιτροπή στο Συμβούλιο προκειμένου να διαπραγματευθεί διεθνή συμφωνία με τη Ρωσική Ομοσπονδία σχετικά με τον αγωγό Nord Stream 2. Πράγματι, η προσβαλλόμενη οδηγία και η διαπραγμάτευση μιας τέτοιας συμφωνίας αποτελούν συμπληρωματικά μέτρα και δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το ένα το άλλο.

Δεδομένου ότι ούτε ο τελευταίος λόγος ακυρώσεως της Nord Stream 2, με τον οποίο προβάλλεται παράβαση ουσιώδους τύπου, έγινε δεκτός, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή στο σύνολό της.

Χ. Κοινή εμπορική πολιτική

Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Sinopec Chongqing SVW Chemical κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-762/20, [EU:T:2024:113](#))

«Ντάμπινγκ – Εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών καταγωγής Κίνας – Οριστικός δασμός αντντάμπινγκ – Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2020/1336 – Υπολογισμός της κανονικής αξίας – Σημαντικές στρεβλώσεις στη χώρα εξαγωγής – Άρθρο 2, παράγραφος 6α, του κανονισμού (ΕΕ) 2016/1036 – Δίκαιο του ΠΟΕ – Αρχή της σύμφωνης ερμηνείας – Προσαρμογές – Μη επιστρεπτέος ΦΠΑ – Εργασίες παρόμοιες με εκείνες αντιπροσώπου που εργάζεται σε βάση προμήθειας – Δίκαιη σύγκριση της τιμής εξαγωγής και της κανονικής αξίας – Βάρος αποδείξεως – Άρθρο 2, παράγραφος 10, στοιχεία β' και θ' του κανονισμού 2016/1036 – Άρνηση συνεργασίας – Διαθέσιμα στοιχεία – Άρθρο 18 του κανονισμού 2016/1036 – Διπλή εφαρμογή – Τιμωρητική εφαρμογή – Διαφορετικές παραγωγικές διαδικασίες – Υποτιμολόγηση – Τμήματα της αγοράς – Μέθοδος στηριζόμενη στους αριθμούς ελέγχου προϊόντος – Άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 2016/1036 – Δικαιώματα άμυνας – Εμπιστευτική μεταχείριση – Άρθρα 19 και 20 του κανονισμού 2016/1036»

Κατόπιν προσφυγής ασκηθείσας από οντότητες του κινεζικού ομίλου Sinopec, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει τον εκτελεστικό κανονισμό 2020/1336 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών (στο εξής: PVA) καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας⁵³¹. Στο πλαίσιο της δίκαιης σύγκρισης μεταξύ της τιμής εξαγωγής και της κανονικής τιμής, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει, στην απόφασή του, το εύρος του βάρους αποδείξεως που φέρει η Επιτροπή για την πραγματοποίηση προς τα κάτω προσαρμογής της τιμής εξαγωγής λόγω του ότι εταιρία πωλήσεων συνδεδεμένη με παραγωγό πραγματοποιεί εργασίες παρόμοιες με εκείνες αντιπροσώπου που εργάζεται σε βάση προμήθειας. Αποφαίνεται επίσης επί του ζητήματος κατά πόσον η Επιτροπή μπορεί, σε περίπτωση που, αφού διαπιστώσει την έλλειψη συνεργασίας από πλευράς μιας εταιρίας, στηρίζει τα συμπεράσματά της στα διαθέσιμα στοιχεία, να εφαρμόσει τεκμήριο κατά το οποίο η κανονική αξία των πωλούμενων από την εν λόγω εταιρία προϊόντων αντιστοιχεί στην υψηλότερη κανονική αξία των λοιπών παραγωγών-εξαγωγέων.

Εν προκειμένω, η Επιτροπή, κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε η Kuraray Europe GmbH, η οποία είναι η κύρια παραγωγός PVA της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κίνησε διαδικασία έρευνας αντντάμπινγκ, μετά το πέρας της οποίας εξέδωσε τον προσβαλλόμενο κανονισμό.

Στο πλαίσιο αυτό, εταιρίες του ομίλου Sinopec, και συγκεκριμένα η Sinopec Chongqing SVW Chemical Co. Ltd (στο εξής: Sinopec Chongqing) και η Sinopec Great Wall Energy & Chemical (Ningxia) Co. Ltd (στο εξής: Sinopec Ningxia), κινεζικές επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν PVA, καθώς και η Central-China Company, Sinopec Chemical Commercial Holding Co. Ltd (στο εξής: Sinopec Central-China), κινεζική επιχείρηση συνδεδεμένη με τις προαναφερθείσες επιχειρήσεις, η οποία εξάγει, μεταξύ άλλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προϊόντα που παράγουν οι τελευταίες, θεωρώντας ότι θίγονται από τους δασμούς αντντάμπινγκ που επέβαλε η Επιτροπή, άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή με αίτημα την ακύρωση του εκτελεστικού κανονισμού 2020/1336 κατά το μέρος που τις αφορά⁵³².

⁵³¹ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2020/1336 της Επιτροπής, της 25ης Σεπτεμβρίου 2020, για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (ΕΕ 2020, L 315, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενος κανονισμός).

⁵³² Σημειώνεται ότι την ίδια ημέρα εκδόθηκαν άλλες δύο αποφάσεις επί δύο προσφυγών ακυρώσεως του προσβαλλόμενου κανονισμού: η απόφαση Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material κατά Επιτροπής (T-763/20, [EU:T:2024:114](#)) και η απόφαση Anhui Wanwei Updated High-Tech Material Industry και Inner Mongolia Mengwei Technology κατά Επιτροπής (T-764/20, [EU:T:2024:115](#)).

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προς στήριξη της προσφυγής τους, οι προσφεύγουσες προβάλλουν, κατ' αρχάς, ότι η εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 6α, του κανονισμού 2016/1036⁵³³ για τον καθορισμό της κανονικής αξίας των παραγόμενων από αυτές προϊόντων δεν συμβιβάζεται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Η εν λόγω διάταξη θεσπίζει ειδικό καθεστώς κανόνων καθορισμού της κανονικής αξίας σε περιπτώσεις εξαγωγών από χώρες στις οποίες έχει αποδειχθεί ότι η εγχώρια αγορά παρουσιάζει σημαντικές στρεβλώσεις, όπως αυτές ορίζονται στη συγκεκριμένη διάταξη.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε ερμηνεία της ανωτέρω διατάξεως σύμφωνη προς τους κανόνες του ΠΟΕ. Συγκεκριμένα, μολονότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται, στο μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, ειδικότερα όταν αποβλέπουν στο να θέσουν σε εφαρμογή διεθνή συμφωνία συναφθείσα από την Ένωση, εντούτοις, το άρθρο 2, παράγραφος 6α, του βασικού κανονισμού δεν μπορεί να θεωρηθεί ως διάταξη η οποία σκοπό έχει να θέσει σε εφαρμογή ειδικές υποχρεώσεις που απορρέουν από συμφωνίες συναφθείσες στο πλαίσιο του ΠΟΕ, δεδομένου ότι το δίκαιο του ΠΟΕ δεν περιέχει ειδικούς κανόνες για τον υπολογισμό της κανονικής αξίας στις καλυπτόμενες από την επίμαχη διάταξη καταστάσεις.

Εν συνεχεία, όσον αφορά τη σύγκριση μεταξύ της τιμής εξαγωγής και της κανονικής αξίας των υπό εξέταση προϊόντων, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Επιτροπή εσφαλμένως πραγματοποίησε προς τα κάτω προσαρμογή των τιμών εξαγωγής βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 10, στοιχείο θ', του βασικού κανονισμού. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη εκτιμώντας ότι, παρά την ύπαρξη κοινού ελέγχου, οι προσφεύγουσες δεν αποτελούσαν ενιαία οικονομική οντότητα, καθόσον, κατ' αυτήν, η Sinopec Central-China, εταιρία πωλήσεων συνδεδεμένη με τις δύο προσφεύγουσες, δεν ενεργούσε ως εσωτερικό τμήμα πωλήσεων, αλλά πραγματοποιούσε εργασίες παρόμοιες με εκείνες αντιπροσώπου που εργάζεται σε βάση προμήθειας.

Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, όταν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης εκτιμούν ότι επιβάλλεται προς τα κάτω προσαρμογή της τιμής εξαγωγής, διότι μια εταιρία πωλήσεων συνδεδεμένη με παραγωγό πραγματοποιεί εργασίες παρόμοιες με εκείνες αντιπροσώπου που εργάζεται σε βάση προμήθειας, στα όργανα αυτά εναπόκειται να προσκομίσουν τουλάχιστον συγκλίνουσες ενδείξεις που καταδεικνύουν ότι πληρούται η προϋπόθεση αυτή.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή όφειλε να προσκομίσει επαρκείς συγκλίνουσες ενδείξεις που να καταδεικνύουν ότι, παρά την ύπαρξη κοινού ελέγχου, η Sinopec Central-China πραγματοποιούσε εργασίες παρόμοιες με εκείνες αντιπροσώπου που εργάζεται σε βάση προμήθειας και ότι δεν ενεργούσε ως εσωτερικό τμήμα πωλήσεων. Η Επιτροπή όμως δεν ανταποκρίθηκε στο βάρος αποδείξεως που της αναλογούσε, καθόσον οι ενδείξεις που προσκόμισε είτε δεν ήταν κρίσιμες είτε στερούνταν αποδεικτικής αξίας σε σχέση με τις εργασίες που πραγματοποιούσε η Sinopec Central-China.

Όσον αφορά τον υπολογισμό της κανονικής αξίας των προϊόντων που πωλήθηκαν από τη Sinopec Ningxia, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί, εξάλλου, ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας τεκμήριο κατά το οποίο η αξία αυτή αντιστοιχούσε στην υψηλότερη κανονική αξία των λοιπών παραγωγών-εξαγωγέων, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

Εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες δεν μπόρεσαν να προσκομίσουν στην Επιτροπή τα απαραίτητα στοιχεία όσον αφορά τη Sinopec Ningxia, το εν λόγω θεσμικό όργανο υπολόγισε την κανονική αξία των πωλούμενων από τη Sinopec Ningxia προϊόντων με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία,

⁵³³ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1036 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2016, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2016, L 176, σ. 21) (στο εξής: βασικός κανονισμός).

κατά την έννοια του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού. Η Επιτροπή συνέκρινε, ως εκ τούτου, τα στοιχεία που είχε στην κατοχή της. Μολονότι δεν υποχρεούται να εξηγήσει για ποιον λόγο τα χρησιμοποιηθέντα διαθέσιμα στοιχεία ήταν τα καλύτερα δυνατά, δεδομένου ότι τέτοια υποχρέωση δεν προκύπτει ούτε από το άρθρο 18 του βασικού κανονισμού ούτε από τη νομολογία, η Επιτροπή οφείλει, εντούτοις, να εξηγήσει για ποιον λόγο τα στοιχεία που έλαβε υπόψη είναι κρίσιμα.

Ως εκ τούτου, μολονότι ορθώς η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη, ως κρίσιμα στοιχεία, τα στοιχεία που αφορούσαν τη Sinoprec Chongqing, λόγω των διαφορών μεταξύ των παραγωγικών διαδικασιών της Sinoprec Ningxia και της Sinoprec Chongqing, και μολονότι μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία που αφορούσαν τους λοιπούς παραγωγούς-εξαγωγείς, έπρεπε να αιτιολογήσει την επιλογή της να λάβει υπόψη, ανά τύπο πωλούμενου από τη Sinoprec Ningxia προϊόντος, την υψηλότερη κανονική αξία των λοιπών παραγωγών-εξαγωγών. Πράγματι, η επιλογή αυτή δεν μπορεί να έχει ως βάση τεκμήριο που στηρίζεται στην απλή διαπίστωση της έλλειψης συνεργασίας εκ μέρους των προσφευγουσών, καθόσον η Επιτροπή δεν μπορεί να επιβάλει κυρώσεις σε παραγωγό-εξαγωγέα λόγω του ότι αυτός δεν συνεργάστηκε.

Πέραν τούτου, η εφαρμογή τεκμηρίου, έστω και αν το τεκμήριο αυτό είναι δύσκολο να ανατραπεί, παραμένει εντός αποδεκτών ορίων, εφόσον, μεταξύ άλλων, υπάρχει η δυνατότητα ανταπόδειξης. Πάντως, εν προκειμένω, η ανατροπή του επίμαχου τεκμηρίου είναι δυνατή μόνον εφόσον οι προσφεύγουσες παράσχουν στην Επιτροπή τις πληροφορίες των οποίων η έλλειψη αποτελεί ακριβώς τον παράγοντα που οδήγησε στην εκ μέρους της χρήση των διαθέσιμων στοιχείων κατά την έννοια του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή δεν προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγουσών αρνούμενη να τους αποκαλύψει στοιχεία για τις πωληθείσες από τον ενωσιακό κλάδο ποσότητες και τις τιμές πώλησής τους, καθώς και για τα περιθώρια υποτιμολόγησης και πώλησης σε χαμηλότερες τιμές, δεδομένου ότι πρόκειται για στοιχεία εμπιστευτικού χαρακτήρα.

Το ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες, όταν έλαβαν το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με το οποίο το εν λόγω θεσμικό όργανο απέρριπτε την αίτησή τους περί πρόσβασης στις ανωτέρω πληροφορίες, δεν προσέφυγαν για το ζήτημα αυτό στον σύμβουλο ακροάσεων, ενώ θα μπορούσαν να το είχαν πράξει ⁵³⁴. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, αποδέχθηκαν την απόφαση της Επιτροπής, στην οποία αποτυπώνεται η στάθμιση των επιδιωκόμενων με τον βασικό κανονισμό σκοπών, ήτοι της παροχής της δυνατότητας στους ενδιαφερομένους να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους και της προστασίας της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας ⁵³⁵.

Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material κατά Επιτροπής (T-763/20, [EU:T:2024:114](#))

«Ντάμπινγκ – Εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών καταγωγής Κίνας – Οριστικός δασμός αντιντάμπινγκ – Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2020/1336 – Υπολογισμός της κανονικής αξίας – Σημαντικές στρεβλώσεις στη χώρα εξαγωγής – Άρθρο 2, παράγραφος 6α, του κανονισμού (ΕΕ) 2016/1036 – Δίκαιο του ΠΟΕ – Αρχή της ομοιόμορφης ερμηνείας – Επιλογή της κατάλληλης αντιπροσωπευτικής χώρας – Άμεσα διαθέσιμα στοιχεία – Άρνηση συνεργασίας – Έννοια του όρου “απαραίτητες πληροφορίες” – Άρθρο 18 του κανονισμού 2016/1036 – Υποτιμολόγηση – Τμήματα της αγοράς – Μέθοδος στηριζόμενη στους αριθμούς ελέγχου προϊόντος – Άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 2016/1036 – Δικαιώματα άμυνας – Εμπιστευτική μεταχείριση – Άρθρα 19 και 20 του κανονισμού 2016/1036»

⁵³⁴ Άρθρο 15 της απόφασης (ΕΕ) 2019/339 του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 21ης Φεβρουαρίου 2019, σχετικά με τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του συμβούλου ακροάσεων σε ορισμένες διαδικασίες εμπορικών προσφυγών (ΕΕ 2019, L 60, σ. 20).

⁵³⁵ Πρβλ. άρθρα 6, παράγραφος 7, 19 και 20 του βασικού κανονισμού.

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει προσφυγή την οποία άσκησε Κινέζος παραγωγός-εξαγωγέας με αίτημα την ακύρωση του εκτελεστικού κανονισμού 2020/1336 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών (στο εξής: PVA) καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας ⁵³⁶. Στην απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει την έννοια των «άμεσα διαθέσιμων» στοιχείων στο πλαίσιο της επιλογής της κατάλληλης αντιπροσωπευτικής χώρας για τον υπολογισμό της κανονικής αξίας προϊόντος που αποτελεί αντικείμενο έρευνας αντντάμπινγκ, στην περίπτωση που υπάρχουν σημαντικές στρεβλώσεις της αγοράς στη χώρα εξαγωγής. Παρέχει επίσης διευκρινίσεις όσον αφορά την έννοια των «απαραίτητων πληροφοριών» τις οποίες πρέπει να προσκομίζουν τα ενδιαφερόμενα μέρη στην Επιτροπή στο πλαίσιο της έρευνας αντντάμπινγκ. Εν προκειμένω, η Επιτροπή, κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε η Kuraray Europe GmbH, η οποία είναι η κύρια παραγωγός PVA της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κίνησε διαδικασία έρευνας αντντάμπινγκ, μετά το πέρας της οποίας εξέδωσε τον προσβαλλόμενο κανονισμό.

Στο πλαίσιο αυτό, η Inner Mongolia Shuansteuerin EnvironmenT-Friendly Material Co. Ltd, κινεζική εταιρία η οποία παράγει και εξάγει PVA στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θεωρώντας ότι θίγεται από τους δασμούς αντντάμπινγκ που επέβαλε η Επιτροπή, άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγή με αίτημα την ακύρωση του εκτελεστικού κανονισμού 2020/1336 κατά το μέρος που την αφορά ⁵³⁷.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προς στήριξη της προσφυγής της, η προσφεύγουσα υποστηρίζει, κατά πρώτον, ότι η Επιτροπή προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 6α, στοιχείο α', του βασικού κανονισμού ⁵³⁸. Το άρθρο αυτό προβλέπει ότι, σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι δεν είναι σκόπιμο να χρησιμοποιούνται οι τιμές και το κόστος στην εγχώρια αγορά της χώρας εξαγωγής λόγω της ύπαρξης, στην αγορά αυτή, σημαντικών στρεβλώσεων, η κανονική αξία του υπό εξέταση προϊόντος κατασκευάζεται αποκλειστικά με βάση το κόστος παραγωγής και πώλησης που αντικατοπτρίζει τιμές ή δείκτες αναφοράς χωρίς στρεβλώσεις. Για τον σκοπό αυτόν, η Επιτροπή μπορεί να χρησιμοποιεί ως πηγές πληροφοριών, μεταξύ άλλων, το αντίστοιχο κόστος παραγωγής και πώλησης σε κατάλληλη αντιπροσωπευτική χώρα η οποία έχει επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης παρόμοιο με εκείνο της χώρας εξαγωγής, υπό την προϋπόθεση ότι τα κρίσιμα στοιχεία είναι άμεσα διαθέσιμα. Όταν υπάρχει δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσότερων χωρών, προτιμάται η χώρα με επαρκές επίπεδο κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη επιλέγοντας την Τουρκία, και όχι το Μεξικό, ως αντιπροσωπευτική χώρα για την κατασκευή της κανονικής αξίας του υπό εξέταση προϊόντος. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή μπορούσε να στηριχθεί μόνο στα στοιχεία που παρέσχε εταιρία εγκατεστημένη στην Τουρκία, καθώς τα στοιχεία που προσκομίστηκαν από εγκατεστημένες στο Μεξικό εταιρίες δεν ήταν δυνατόν να χαρακτηριστούν ως «άμεσα διαθέσιμα».

Ειδικότερα, όσον αφορά, κατ' αρχάς, την έννοια των «άμεσα διαθέσιμων» στοιχείων, το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαιώνει τη γραμματική ερμηνεία που υιοθέτησε η Επιτροπή στον προσβαλλόμενο κανονισμό, κατά την οποία «δημοσίως διαθέσιμα» σημαίνει διαθέσιμα στο ευρύ κοινό, ενώ «άμεσα

⁵³⁶ Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2020/1336 της Επιτροπής, της 25ης Σεπτεμβρίου 2020, για την επιβολή οριστικών δασμών αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πολυβινυλικών αλκοολών καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (ΕΕ 2020, L 315, σ. 1) (στο εξής: προσβαλλόμενος κανονισμός).

⁵³⁷ Σημειώνεται ότι την ίδια ημέρα εκδόθηκαν άλλες δύο αποφάσεις επί δύο προσφυγών ακυρώσεως του προσβαλλόμενου κανονισμού: η απόφαση Sinopec Chongqing SVW Chemical κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-762/20, [ΕΥ:Τ:2024:113](#)) και η απόφαση Anhui Wanwei Updated High-Tech Material Industry και Inner Mongolia Mengwei Technology κατά Επιτροπής (T-764/20, [ΕΥ:Τ:2024:115](#)).

⁵³⁸ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1036 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2016, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2016, L 176, σ. 21) (στο εξής: βασικός κανονισμός).

διαθέσιμα» σημαίνει διαθέσιμα σε όλους εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως η καταβολή τέλους. Ωστόσο, τα στοιχεία που παρασχέθηκαν από τις εγκατεστημένες στο Μεξικό εταιρίες είτε είχαν διαβιβαστεί μόνον υπό εμπιστευτική μορφή και δεν ήταν δημοσίως διαθέσιμα, είτε ήταν διαθέσιμα μόνο για μια περίοδο η οποία δεν συνέπιπτε με εκείνη που αφορούσε η έρευνα.

Κατόπιν συστηματικής και τελλολογικής ερμηνείας, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η ως άνω έννοια πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που απορρέουν από τις διατάξεις του βασικού κανονισμού περί εμπιστευτικής μεταχείρισης και περί ενημέρωσης των ενδιαφερομένων μερών, προκειμένου να προστατεύονται τα δικαιώματα άμυνάς τους. Συγκεκριμένα, ο βασικός κανονισμός επιδιώκει δύο σκοπούς, ήτοι, αφενός, την παροχή της δυνατότητας στους ενδιαφερομένους να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους και, αφετέρου, την προστασία της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας⁵³⁹. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή, όταν επιδιώκει να λάβει «άμεσα διαθέσιμα» στοιχεία, δύναται, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών αυτών, να αρνηθεί να χρησιμοποιήσει δεδομένα τα οποία θεωρούνται από το μέρος που τα προσκόμισε ως εμπιστευτικά και για τα οποία η Επιτροπή δεν μπορεί να λάβει μη εμπιστευτική περίληψη βάσει της οποίας τα άλλα ενδιαφερόμενα στο πλαίσιο της έρευνας μέρη θα μπορούσαν να ασκήσουν τα δικαιώματα άμυνάς τους.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η Επιτροπή, δεχόμενη τα στοιχεία που παρέσχε η εγκατεστημένη στην Τουρκία εταιρία, δεν παρέβη το καθήκον επιμέλειας που υπέχει, υπολογίζοντας την κανονική αξία του οικείου προϊόντος κατά τρόπο ο οποίος δεν ήταν κατάλληλος ή εύλογος. Συγκεκριμένα, τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας προς αμφισβήτηση της κρισιμότητας των στοιχείων που επελέγησαν –σε σχέση με την περίοδο έρευνας και τις πληροφορίες που περιέχονται σε αυτά– δεν τεκμηριώνονται εν προκειμένω. Συνεπώς, η προσφεύγουσα δεν προσκομίζει επαρκή στοιχεία ώστε να αποδείξει το μη ευλογοφανές της εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών που περιλαμβάνεται στον προσβαλλόμενο κανονισμό.

Τέλος, αφού διαπίστωσε ότι η Τουρκία ήταν η μόνη κατάλληλη αντιπροσωπευτική χώρα, η Επιτροπή ορθώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν όφειλε να προβεί στην αξιολόγηση του επιπέδου κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 6α, στοιχείο α' , του βασικού κανονισμού.

Όσον αφορά, κατά δεύτερον, την παράβαση του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι η Επιτροπή κακώς χρησιμοποίησε τα διαθέσιμα στοιχεία κατά την έννοια του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού προκειμένου να υπολογίσει την κανονική αξία παρότι η ίδια η προσφεύγουσα συνεργάστηκε με κάθε δυνατή επιμέλεια.

Συγκεκριμένα, ο σκοπός του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού είναι η παροχή της δυνατότητας στην Επιτροπή να συνεχίσει την έρευνα αντντάμπινγκ έστω και αν τα ενδιαφερόμενα μέρη αρνούνται να συνεργαστούν ή συνεργάζονται με μη ικανοποιητικό τρόπο. Συνεπώς, η πρώτη παράγραφος της διάταξης αυτής επιτρέπει στην Επιτροπή να χρησιμοποιήσει τα διαθέσιμα στοιχεία, αν τελικά δεν δοθούν τα ζητούμενα στοιχεία. Προκειμένου βάσει της διατάξεως αυτής να θεωρηθεί ότι τα ενδιαφερόμενα μέρη συνεργάζονται, πρέπει να παρέχουν όλες τις πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους και τις οποίες τα θεσμικά όργανα κρίνουν απαραίτητες για να συναγάγουν τα συμπεράσματά τους.

Όσον αφορά την έννοια του όρου «απαραίτητες πληροφορίες», από το γράμμα, το πλαίσιο και τον σκοπό του άρθρου 18, παράγραφος 1, του βασικού κανονισμού προκύπτει ότι η εν λόγω έννοια παραπέμπει στις πληροφορίες που έχουν στην κατοχή τους τα ενδιαφερόμενα μέρη και τις οποίες τα θεσμικά όργανα της Ένωσης τους ζητούν να προσκομίσουν για να συναγάγουν τα συμπεράσματα που επιβάλλονται στο πλαίσιο της έρευνας αντντάμπινγκ. Επομένως, τα στοιχεία σχετικά με τον

⁵³⁹ Πρβλ. άρθρο 6, παράγραφος 7, και άρθρα 19 και 20 του βασικού κανονισμού.

όγκο παραγωγής και το κόστος κατασκευής του προϊόντος που αποτελεί αντικείμενο έρευνας αντιντάμπινγκ συνιστούν απαραίτητες πληροφορίες κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι η προσφεύγουσα δεν προσκόμισε τα στοιχεία που της είχε ζητήσει η Επιτροπή όσον αφορά τις εισροές των αυτοπαραγόμενων συντελεστών παραγωγής, πληροφορίες οι οποίες ήταν απαραίτητες για τον καθορισμό της κανονικής αξίας. Πράγματι, καθόσον η κανονική αξία κατασκευάστηκε σύμφωνα με μέθοδο στηριζόμενη στο κόστος παραγωγής, ήταν απαραίτητο η Επιτροπή να γνωρίζει τους όγκους κατανάλωσης όλων των εισροών που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των ΡVΑ, περιλαμβανομένων και των εισροών που ήταν αναγκαίες για την παραγωγή των αυτοπαραγόμενων συντελεστών παραγωγής. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα δεν απέδειξε την προβαλλόμενη αδυναμία παροχής των εν λόγω πληροφοριών, η Επιτροπή δεν παρέβη το άρθρο 18, παράγραφος 1, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία για να αντικαταστήσει τις πληροφορίες αυτές.

Εν συνεχεία, όσον αφορά την προβαλλόμενη παράβαση του άρθρου 18, παράγραφος 3, του βασικού κανονισμού, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι παράγραφοι 1 και 3 του εν λόγω άρθρου καλύπτουν διαφορετικές περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, ενώ το άρθρο 18, παράγραφος 1, περιγράφει, κατά τρόπο γενικό, τις περιπτώσεις στις οποίες οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες στα θεσμικά όργανα για τους σκοπούς της έρευνας δεν έχουν υποβληθεί, η παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες έχουν υποβληθεί τα απαραίτητα για τους σκοπούς της έρευνας στοιχεία, τα οποία όμως δεν είναι κατάλληλα και, ως εκ τούτου, δεν χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν οπωσδήποτε τα διαθέσιμα στοιχεία. Στο μέτρο, όμως, που η προσφεύγουσα δεν υπέβαλε τις απαιτούμενες πληροφορίες, το άρθρο 18, παράγραφος 3, του βασικού κανονισμού δεν έχει εφαρμογή, οπότε η Επιτροπή μπορούσε να χρησιμοποιήσει μόνον τα διαθέσιμα στοιχεία για να αντικαταστήσει τις ελλείπουσες πληροφορίες.

Τέλος, η Επιτροπή δεν προσέβαλε ούτε τα δικαιώματα άμυνας της προσφεύγουσας, μη κοινοποιώντας της εγκαίρως την «έκθεση επαλήθευσης», η οποία έπρεπε να της διαβιβαστεί πριν από το έγγραφο με το οποίο η Επιτροπή την ενημέρωνε για την πρόθεσή της να χρησιμοποιήσει τα διαθέσιμα στοιχεία κατά την έννοια του άρθρου 18 του βασικού κανονισμού. Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας συνεπάγεται την ακύρωση της απόφασης που εκδόθηκε κατά το πέρας της σχετικής διαδικασίας μόνο στην περίπτωση που, αν δεν είχε υπάρξει η πλημμέλεια αυτή, η διαδικασία θα μπορούσε να καταλήξει σε διαφορετικό αποτέλεσμα. Πλην όμως, η προσφεύγουσα δεν επικαλέστηκε κανένα στοιχείο δυνάμενο να αποδείξει ότι δεν αποκλείεται η διαδικασία να κατέληγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα, αν είχε λάβει νωρίτερα την εν λόγω έκθεση.

Όσον αφορά τους λοιπούς λόγους που βάλλουν κατά του περιθωρίου ντάμπινγκ που χρησιμοποίησε η Επιτροπή στον προσβαλλόμενο κανονισμό, από την ανάλυσή τους προκύπτει ότι ο υπολογισμός του περιθωρίου ντάμπινγκ δεν είναι εσφαλμένος και, ως εκ τούτου, το περιθώριο αυτό παραμένει υψηλότερο από το περιθώριο της ζημίας, το οποίο ελήφθη υπόψη για τον καθορισμό του συντελεστή αντιντάμπινγκ κατ' εφαρμογήν του κανόνα του χαμηλότερου δασμού. Επομένως, καθώς οι λοιποί αυτοί λόγοι ακυρώσεως δεν είναι ικανοί να θέσουν υπό αμφισβήτηση το ανωτέρω συμπέρασμα, το Γενικό Δικαστήριο τους απορρίπτει ως αλυσιτελείς.

XI. Οικονομική και νομισματική πολιτική

1. Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης

Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, Γαλλία κατά ΕΣΕ (T-540/22, [EU:T:2024:459](#))

«Οικονομική και νομισματική πολιτική – Τραπεζική Ένωση – Ενιαίος μηχανισμός εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων και ορισμένων επιχειρήσεων επενδύσεων (ΕΜΕ) – Κανονισμός (ΕΕ) 806/2014 – Ελάχιστη απαίτηση για ίδια κεφάλαια και επιλέξιμες υποχρεώσεις – Απόφαση του ΕΣΕ να μη χορηγήσει απαλλαγή – Προσφυγή ενώπιον της ομάδας εξέτασης προσφυγών του ΕΣΕ – Απόρριψη – Προϋπόθεση της απουσίας κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων – Περιθώριο εκτίμησης του ΕΣΕ – Ασφάλεια δικαίου – Υποχρέωση αιτιολογήσεως»

Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως την οποία άσκησε η Γαλλική Δημοκρατία κατά αποφάσεως της ομάδας εξέτασης προσφυγών του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ) (στο εξής: ομάδα εξέτασης προσφυγών)⁵⁴⁰, αποφαινόμενο για πρώτη φορά επί αποφάσεως της ομάδας εξέτασης προσφυγών με την οποία ελέγχθηκε η εξέταση στην οποία προέβη το ΕΣΕ προκειμένου να διαπιστώσει αν ένας τραπεζικός όμιλος πληροί τις προβλεπόμενες στο άρθρο 12η του κανονισμού 806/2014⁵⁴¹ αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να μπορέσει να απαλλαγεί από την ελάχιστη απαίτηση για ίδια κεφάλαια.

Στις 6 Νοεμβρίου 2020 ένας τραπεζικός όμιλος υπέβαλε στο ΕΣΕ, για μία εκ των θυγατρικών του, αίτηση απαλλαγής από την εφαρμοζόμενη σε ατομική βάση δυνάμει του άρθρου 12ζ του κανονισμού 806/2014 ελάχιστη απαίτηση για ίδια κεφάλαια και επιλέξιμες υποχρεώσεις (στο εξής: MREL). Κατά της απόφασης του ΕΣΕ με την οποία απορρίφθηκε η ως άνω αίτηση⁵⁴² ασκήθηκε, από την Autorité de contrôle prudentiel et de résolution (αρχή προληπτικής εποπτείας και εξυγίανσης, Γαλλία) (στο εξής: προσφεύγουσα ενώπιον της ομάδας εξέτασης προσφυγών), προσφυγή ενώπιον της ομάδας εξέτασης προσφυγών, η οποία απέρριψε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, την εν λόγω προσφυγή.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, όσον αφορά το περιεχόμενο του άρθρου 12η, παράγραφος 1, του κανονισμού 806/2014 (στο εξής: κρίσιμη διάταξη), το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, βάσει γραμματικής ερμηνείας, ότι το άρθρο 12η, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού δεν προβλέπει τη δυνατότητα απαίτησης ειδικής εγγύησης για την πλήρωση της προϋπόθεσης περί απουσίας τρέχοντος ή προβλεπόμενου ουσιαστικού κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων ή την εξόφληση υποχρεώσεων, αλλά ούτε και περιέχει μνεία που να απαγορεύει στο ΕΣΕ να απαιτεί ειδική εγγύηση προς τον σκοπό αυτό.

Εν συνεχεία, υπό το πρίσμα της συστηματικής ερμηνείας, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η απαίτηση περί εξασφαλισμένων εγγυήσεων μεταξύ της μητρικής επιχείρησης και των θυγατρικών της προβλέπεται στο άρθρο 12ζ του κανονισμού 806/2014 μόνον ως μέσο συμμόρφωσης προς την

⁵⁴⁰ Απόφαση αριθ. 3/2021 της ομάδας εξέτασης προσφυγών του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ), της 8ης Ιουνίου 2022, με την οποία απορρίφθηκε η προσφυγή που ασκήθηκε κατά της απόφασης SRB/EES/2021/44, της 4ης Νοεμβρίου 2021, περί καθορισμού της ελάχιστης απαίτησης για ίδια κεφάλαια και επιλέξιμες υποχρεώσεις (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁵⁴¹ Κανονισμός (ΕΕ) 806/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 2014, περί θεσπίσεως ενιαίων κανόνων και διαδικασίας για την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και ορισμένων επιχειρήσεων επενδύσεων στο πλαίσιο ενός Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης και ενός Ενιαίου Ταμείου Εξυγίανσης και τροποποιήσεως του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 (ΕΕ 2014, L 225, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2019/877 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2019 (ΕΕ 2019, L 150, σ. 226).

⁵⁴² Απόφαση SRB/EES/2021/44 του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης, της 4ης Νοεμβρίου 2021.

εσωτερική MREL και ότι η προϋπόθεση περί παροχής εγγύησης δεν προβλέπεται στο άρθρο 12η του ίδιου κανονισμού στο πλαίσιο της χορήγησης απαλλαγής, αντιθέτως προς ό,τι προέβλεψε ο νομοθέτης στην οδηγία 2014/59⁵⁴³. Επομένως, η δυνατότητα χορήγησης απαλλαγής δυνάμει της κρίσιμης διάταξης ουδόλως μπορεί να εξαρτηθεί από την απαίτηση παροχής εγγύησης συνοδευόμενης από ασφάλεια, η οποία να είναι παρόμοια με την προβλεπόμενη στο άρθρο 12ζ, παράγραφος 3, του ίδιου κανονισμού. Η αντίθετη προσέγγιση θα στερούσε από την κρίσιμη διάταξη κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα και, ως εκ τούτου, θα συνιστούσε κατάφωρη παράβαση της διάταξης αυτής.

Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι από τη συστηματική ερμηνεία της κρίσιμης διάταξης δεν μπορεί να συναχθεί ότι η έλλειψη μνείας τέτοιας εγγύησης στη διάταξη σχετικά με την εξέταση αίτησης απαλλαγής από την εσωτερική MREL⁵⁴⁴ εμποδίζει *ipso jure* το ΕΣΕ να επιβάλει τέτοιου είδους απαίτηση στο πλαίσιο της εν λόγω εξέτασης. Επομένως, μολονότι το ΕΣΕ υποχρεούται να απορρίπτει αίτηση απαλλαγής όταν δεν πληρούνται μία από τις σωρευτικές προϋποθέσεις της κρίσιμης διάταξης, εντούτοις διαθέτει ορισμένο περιθώριο εκτίμησης για τον καθορισμό των περιστάσεων υπό τις οποίες πληρούνται η τρίτη από τις προϋποθέσεις αυτές, η οποία αφορά την απουσία κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων. Ως εκ τούτου, δεν αποκλείεται, λαμβανομένου υπόψη του ως άνω περιθωρίου εκτίμησης, να μπορεί το ΕΣΕ βασίμως να επιβάλει την παροχή εγγύησης –διαφορετικής από την προβλεπόμενη στο άρθρο 12ζ, παράγραφος 3, του κανονισμού 806/2014– προκειμένου να αποτραπεί η ύπαρξη κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων.

Τέλος, στο πλαίσιο τελεολογικής ερμηνείας της κρίσιμης διάταξης, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι ο κοινός κύριος σκοπός του κανονισμού 806/2014 και της οδηγίας 2014/59, τον οποίο επιδιώκει ο νομοθέτης με την επιβολή της MREL στο σύνολο των ιδρυμάτων ενός τραπεζικού ομίλου, είναι η διασφάλιση αποτελεσματικής εξυγίανσης με ελάχιστο αρνητικό αντίκτυπο στην πραγματική οικονομία, το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τα δημόσια οικονομικά. Επομένως, όταν το ΕΣΕ εξετάζει αίτηση απαλλαγής από την εσωτερική MREL, οφείλει να εκτιμά αν υφίστανται άλλες ρυθμίσεις που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως λειτουργικά υποκατάστατα της εσωτερικής MREL. Στο πλαίσιο του περιθωρίου εκτίμησης που διαθέτει, τίποτα δεν εμποδίζει το ΕΣΕ να εκτιμήσει ότι, αναλόγως των ιδιαιτέρων περιστάσεων της εκάστοτε αίτησης απαλλαγής, απαιτείται εγγύηση προκειμένου να θεωρηθεί ότι πληρούνται η προϋπόθεση της απουσίας κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων. Αντιθέτως, δεν επιτρέπεται στο ΕΣΕ να απαιτήσει εγγύηση της οποίας τα χαρακτηριστικά να είναι παρόμοια με εκείνα της εγγύησης του άρθρου 12ζ, παράγραφος 3, του κανονισμού 806/2014.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι από την προσβαλλόμενη απόφαση δεν προκύπτει ότι το ΕΣΕ απαίτησε από τον ενδιαφερόμενο τραπεζικό όμιλο εγγύηση που να αντιστοιχεί στην εγγύηση του άρθρου 12ζ, παράγραφος 3, του κανονισμού 806/2014 ή να έχει χαρακτηριστικά παρόμοια με εκείνα της εγγύησης αυτής ούτε, κατά μείζονα λόγο, ότι η ομάδα εξέτασης προσφυγών ενέκρινε μια τέτοια προσέγγιση του ΕΣΕ.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά την εξέταση, από την ομάδα εξέτασης προσφυγών, αποκλειστικά των λόγων των οποίων επιλαμβάνεται, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει εκ προοιμίου ότι, δυνάμει του κανονισμού 806/2014⁵⁴⁵, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της

⁵⁴³ Οδηγία 2014/59/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων και για την τροποποίηση της οδηγίας 82/891/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 2001/24/ΕΚ, 2002/47/ΕΚ, 2004/25/ΕΚ, 2005/56/ΕΚ, 2007/36/ΕΚ, 2011/35/ΕΕ, 2012/30/ΕΕ και 2013/36/ΕΕ, καθώς και των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 και (ΕΕ) αριθ. 648/2012 (ΕΕ 2014, L 173, σ. 190), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2019/879 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2019 (ΕΕ 2019, L 150, σ. 296).

⁵⁴⁴ Ήτοι στο άρθρο 12η, παράγραφος 1, του κανονισμού 806/2014.

⁵⁴⁵ Βλ. άρθρο 85, παράγραφοι 3 και 4, του κανονισμού αυτού.

ομάδας εξέτασης προσφυγών κατά απόφασης του ΕΣΕ, ότι η προσφυγή περιέχει τους λόγους στους οποίους στηρίζεται και ότι εναπόκειται στην ομάδα εξέτασης προσφυγών να αποφασίσει επί της εν λόγω προσφυγής. Επομένως, η ομάδα εξέτασης προσφυγών εξετάζει τους λόγους της προσφυγής των οποίων επιλαμβάνεται. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε η προσφεύγουσα ενώπιον της ομάδας εξέτασης προσφυγών προς στήριξη του πρώτου λόγου της προσφυγής δεν αφορούσαν τις επί της ουσίας εκτιμήσεις του ΕΣΕ σχετικά με τις εγγυήσεις του 2014 και του 2015 τις οποίες επικαλέστηκε ο ενδιαφερόμενος τραπεζικός όμιλος για να υποστηρίξει ότι πληρούνταν η προϋπόθεση περί απουσίας κωλύματος για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων. Πράγματι, τα επίμαχα επιχειρήματα αφορούσαν την προβαλλόμενη πλάνη περί το δίκαιο στην οποία φέρεται να υπέπεσε το ΕΣΕ καθώςον υπερέβη τα όρια της αρμοδιότητάς του εφαρμόζοντας μηχανικά και αυτομάτως προϋπόθεση μη περιλαμβανόμενη στο άρθρο 12η του κανονισμού 806/2014.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η ομάδα εξέτασης προσφυγών όφειλε να εξακριβώσει ότι η εκτίμηση στην οποία προέβη το ΕΣΕ δεν συνίστατο σε συγκεκριμένη in abstracto εξέταση των εγγυήσεων του 2014 και του 2015, αλλά σε αξιόπιστη in concreto εξέταση της κατάστασης του ενδιαφερόμενου τραπεζικού ομίλου καθώς και των εν λόγω εγγυήσεων που είχαν παρασχεθεί προς στήριξη της αίτησής του απαλλαγής, και ότι είχαν, επομένως, τηρηθεί τα όρια του περιθωρίου εκτίμησης του ΕΣΕ. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση σύμφωνα με την οποία οι λόγοι της προσφυγής και τα επιχειρήματα που προέβαλε η προσφεύγουσα ενώπιον της ομάδας εξέτασης προσφυγών, τα οποία στηρίζονταν σε πλάνη περί το δίκαιο στην οποία φέρεται να υπέπεσε το ΕΣΕ καθώςον εφαρμόσε εσφαλμένως την κρίσιμη διάταξη και υπερέβη τα όρια της αρμοδιότητάς του, έπρεπε κατ' ανάγκην να οδηγήσουν την ομάδα εξέτασης προσφυγών να ελέγξει αν το ΕΣΕ μπορούσε βασίμως, υπό το πρίσμα του συνόλου των κρίσιμων στοιχείων της συγκεκριμένης περίπτωσης, να απαιτήσει την παροχή ειδικής εγγύησης.

Τέλος, όσον αφορά την παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι δεν μπορεί να απαιτείται να αναφέρει το άρθρο 12η, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 806/2014 τις διάφορες συγκεκριμένες περιπτώσεις στις οποίες πληρούται ή όχι η προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή προϋπόθεση, στο μέτρο που ο νομοθέτης δεν μπορεί να καθορίσει εκ των προτέρων όλες αυτές τις περιπτώσεις. Πράγματι, δεν είναι δυνατή η απαρίθμηση των παραδειγμάτων κωλυμάτων για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων, όπως ακριβώς δεν μπορεί να απαιτείται από τον νομοθέτη να παραθέτει με θετικό τρόπο τα μέτρα που θα διασφάλιζαν την τήρηση της προϋπόθεσης να μην υφίστανται τα εν λόγω κωλύματα. Αφετέρου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν απαγορεύει να διαθέτουν οι οικείες αρχές περιθώριο εκτίμησης κατά την εφαρμογή των κριτηρίων που έχουν καθοριστεί με την κανονιστική ρύθμιση. Εν προκειμένω, το γεγονός ότι το ΕΣΕ διαθέτει περιθώριο για να εκτιμήσει αν υφίσταται κώλυμα για την άμεση μεταβίβαση ιδίων κεφαλαίων ή για να εκτιμήσει τον κατάλληλο τρόπο πλήρωσης της προϋπόθεσης αυτής δεν συνεπάγεται, παρά ταύτα, ότι παραβιάστηκε η αρχή της ασφάλειας δικαίου.

2. Προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων ⁵⁴⁶

Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, Sber κατά ΕΚΤ (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-647/21 και T-99/22, [ΕΥ:Τ:2024:127](#))

«Οικονομική και νομισματική πολιτική – Προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων – Άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 – Επιβολή από την ΕΚΤ αντισταθμιστικών τόκων κατ' εφαρμογήν του αυστριακού δικαίου, σε περίπτωση παραβάσεως του άρθρου 395 του

⁵⁴⁶ Κοινή σύνοψη για τις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Sber κατά ΕΚΤ (T-647/21 και T-99/22) και την υπόθεση BAWAG PSK κατά ΕΚΤ (T-667/21).

Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2024, BAWAG PSK κατά ΕΚΤ (T-667/21, [EU:T:2024:131](#))

«Οικονομική και νομισματική πολιτική – Προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων – Άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 – Απευθείας άσκηση από την ΕΚΤ της εξουσίας αρμόδιας αρχής δυνάμει του οικείου ενωσιακού δικαίου – Επιβολή από το αυστριακό δίκαιο αντισταθμιστικών τόκων σε περίπτωση παραβάσεως του άρθρου 395 του κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 – Αρμοδιότητα της ΕΚΤ – Άρθρο 65, παράγραφος 1, και άρθρο 70 της οδηγίας 2013/36/ΕΕ – Αναλογικότητα»

Με δύο αποφάσεις εκδοθείσες την ίδια ημέρα, το Γενικό Δικαστήριο, δεχόμενο τις προσφυγές ακυρώσεως κατά των αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) περί επιβολής αντισταθμιστικών τόκων βάσει του κανονισμού ΕΕΜ⁵⁴⁷ και κατ'εφαρμογήν του εθνικού δικαίου, διευκρινίζει τις περιστάσεις υπό τις οποίες δύναται να προβεί σε σύμφωνη ερμηνεία του εθνικού δικαίου που μεταφέρει μια οδηγία στην εσωτερική έννομη τάξη, αποκλίνοντας από την ερμηνεία των εθνικών δικαστηρίων.

Επιπλέον, με την απόφαση Sber κατά ΕΚΤ (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-647/21 και T-99/22), το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται επί του καινοφανούς ζητήματος της εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* στην περίπτωση κατά την οποία η ΕΚΤ επιβάλλει διοικητικά χρηματικά πρόστιμα βάσει του κανονισμού ΕΕΜ, ενώ με την απόφαση BAWAG PSK κατά ΕΚΤ (T-667/21) αναπτύσσει περαιτέρω τη νομολογία του σχετικά με την έκταση της αρμοδιότητας της ΕΚΤ δυνάμει του ίδιου κανονισμού.

Οι υποθέσεις αφορούν δύο αυστριακά πιστωτικά ιδρύματα τα οποία υπόκεινται στην άμεση προληπτική εποπτεία της ΕΚΤ.

Συγκεκριμένα, στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-647/21 και T-99/22, η ΕΚΤ επέβαλε στην προσφεύγουσα, Sber Vermögensverwaltungs AG, διοικητικό χρηματικό πρόστιμο βάσει του κανονισμού ΕΕΜ, λόγω υπερβάσεων των ορίων για μεγάλα ανοίγματα που θεσπίζει ο κανονισμός 575/2013⁵⁴⁸ τόσο σε ατομική όσο και σε ενοποιημένη βάση. Εν συνεχεία, βάσει του κανονισμού ΕΕΜ⁵⁴⁹ και κατ'εφαρμογήν του άρθρου 97, παράγραφος 1, σημείο 2, του BWG⁵⁵⁰, η ΕΚΤ αποφάσισε να επιβάλει στην εταιρία αυτή αντισταθμιστικούς τόκους επί των ποσών τα οποία αφορούσαν οι εν λόγω υπερβάσεις.

Κατόπιν γνωμοδοτήσεως την οποία εξέδωσε το διοικητικό συμβούλιο επανεξέτασης της ΕΚΤ και με την οποία διαπιστώθηκε η ύπαρξη πλημμελειών στην αρχική απόφαση της ΕΚΤ, η ΕΚΤ αντικατέστησε, στις 21 Δεκεμβρίου 2021, την αρχική απόφαση με νέα απόφαση⁵⁵¹, διατηρώντας συγχρόνως το ποσό των αντισταθμιστικών τόκων. Η ΕΚΤ διευκρίνισε ότι, σε περίπτωση παραβάσεως των υποχρεώσεων που υπέχει ένα ίδρυμα από τον κανονισμό 575/2013, η επιβολή αντισταθμιστικών τόκων δυνάμει του BWG εμπίπτει στην άσκηση δέσμιας αρμοδιότητας εκ μέρους της αρμόδιας αρχής, χωρίς να της καταλείπεται καμία διακριτική ευχέρεια.

⁵⁴⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην ΕΚΤ σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2013, L 287, σ. 63) (στο εξής: κανονισμός ΕΕΜ).

⁵⁴⁸ Άρθρο 395, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις επενδύσεων και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012 (ΕΕ 2013, L 176, σ. 1, και διορθωτικά ΕΕ 2013, L 208, σ. 68, και ΕΕ 2013, L 321, σ. 6).

⁵⁴⁹ Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', και παράγραφος 3, καθώς και άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού ΕΕΜ.

⁵⁵⁰ Bundesgesetz über das Bankwesen (Bankwesengesetz) (νόμου περί του τραπεζικού τομέα), της 30ής Ιουλίου 1993 (BGBl. 532/1993), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 28ης Μαΐου 2021 (BGBl. I, 98/2021) (στο εξής: BWG).

⁵⁵¹ Απόφαση ECB-SSM-2021-ATSBE-12.

Με δύο χωριστές προσφυγές, η προσφεύγουσα ζήτησε από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει τόσο την αρχική απόφαση όσο και την απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, τις οποίες εξέδωσε η ΕΚΤ.

Στην υπόθεση T-667/21, η προσφεύγουσα, BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG, απέκτησε έμμεσα ένα χαρτοφυλάκιο στεγαστικών δανείων στη Γαλλία. Το χαρτοφυλάκιο αυτό μεταβιβάστηκε σε ένα αμοιβαίο κεφάλαιο χωρίς νομική προσωπικότητα, του οποίου το σύνολο των μεριδίων απέκτησε η προσφεύγουσα, κατά τρόπον ώστε κατέστη η πραγματική δικαιούχος.

Κατόπιν ελέγχου στις εγκαταστάσεις της προσφεύγουσας, η ΕΚΤ διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα δεν είχε στη διάθεσή της στοιχεία τα οποία να καθιστούν δυνατό τον προσδιορισμό της ταυτότητας εκάστου των οφειλετών των υποκείμενων δανείων και ότι δεν είχε τηρήσει, όσον αφορά το χαρτοφυλάκιο, το όριο για τα μεγάλα ανοίγματα που προβλέπεται στον κανονισμό 575/2013. Ως εκ τούτου, με απόφαση της 2ας Αυγούστου 2021⁵⁵², η ΕΚΤ, στηριζόμενη στις ίδιες νομοθετικές διατάξεις με τις μνημονευθείσες στο πλαίσιο της παράθεσης του ιστορικού των συνεκδικασθεισών υποθέσεων, επέβαλε στην προσφεύγουσα αντισταθμιστικούς τόκους. Η προσφεύγουσα προσέβαλε την ανωτέρω απόφαση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

Με τις αποφάσεις Sber κατά ΕΚΤ (συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-647/21 και T-99/22) και BAWAG PSK κατά ΕΚΤ (T-667/21), το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει, αντιστοίχως, την απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, με την οποία η ΕΚΤ αντικατέστησε την αρχική απόφασή της, και την απόφαση της 2ας Αυγούστου 2021, για τον λόγο ότι, κατά την επιβολή αντισταθμιστικών τόκων, η ΕΚΤ δεν εξέτασε τις σχετικές συνθήκες της συγκεκριμένης περίπτωσης.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Επί της εφαρμογής της αρχής ne bis in idem

Το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η επιβολή από την ΕΚΤ αντισταθμιστικών τόκων δυνάμει του άρθρου 97, παράγραφος 1, σημείο 2, του BWG για συμπεριφορά για την οποία είχε ήδη επιβληθεί διοικητικό χρηματικό πρόστιμο κατ' εφαρμογήν του κανονισμού ΕΕΜ δεν αντιβαίνει στην αρχή ne bis in idem.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εφαρμογή του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), το οποίο απαγορεύει τη σώρευση τόσο διώξεων όσο και κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα για τα ίδια πραγματικά περιστατικά και κατά του ίδιου προσώπου, δεν περιορίζεται μόνο στις διώξεις και τις κυρώσεις που χαρακτηρίζονται ως «ποινικές» από το εθνικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, εκτείνεται σε διώξεις και κυρώσεις οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν ως έχουσες ποινικό χαρακτήρα λόγω της ίδιας της φύσεως της παραβάσεως και του βαθμού αυστηρότητας της κυρώσεως η οποία ενδέχεται να επιβληθεί στον ενδιαφερόμενο.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι τα διοικητικά χρηματικά πρόστιμα που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 18, παράγραφος 1, του κανονισμού ΕΕΜ εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 50 του Χάρτη. Παρατηρεί ότι τα εν λόγω πρόστιμα έχουν σαφώς ως πρότυπο τα πρόστιμα τα οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δύναται να επιβάλει στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού⁵⁵³ και είναι αντίστοιχης φύσεως και βαρύτητας. Κατά πάγια νομολογία, η αρχή ne bis in idem πρέπει να τηρείται στις διαδικασίες επιβολής προστίμων στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού. Επομένως, ο χαρακτηρισμός αυτός πρέπει να εφαρμοστεί κατ' αναλογία στα εν λόγω διοικητικά πρόστιμα.

⁵⁵² Απόφαση ECB/SSM/2021-ATBAW-7-ESA-2018-0000126.

⁵⁵³ Βάσει του άρθρου 23, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι από τη νομολογία των αυστριακών δικαστηρίων προκύπτει ότι οι αντισταθμιστικοί τόκοι χαρακτηρίζονται ως μέτρα προληπτικής εποπτείας χωρίς τιμωρητικό χαρακτήρα. Δεδομένου ότι ούτε η φύση της παραβάσεως ούτε ο βαθμός αυστηρότητας της κυρώσεως συνεπάγονται ότι οι τόκοι αυτοί εμπίπτουν στον τομέα του ποινικού δικαίου, η επιβολή τους δυνάμει του BWG δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 50 του Χάρτη. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται εξάλλου από την απόφαση VTB Bank (Austria)⁵⁵⁴, με την οποία, όσον αφορά τους αντισταθμιστικούς τόκους, το Δικαστήριο προέκρινε τον χαρακτηρισμό του «διοικητικού μέτρου» αντί του χαρακτηρισμού της «διοικητικής κυρώσεως».

Επί της αρμοδιότητας της ΕΚΤ να επιβάλει αντισταθμιστικούς τόκους

Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η ΕΚΤ ήταν αρμόδια να επιβάλλει αντισταθμιστικούς τόκους κατ' εφαρμογήν του άρθρου 97 του BWG, βάσει του κανονισμού ΕΕΜ.

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, για την εκπλήρωση των εποπτικών καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί, η ΕΚΤ διαθέτει τρεις κατηγορίες εξουσιών εποπτείας και έρευνας, ήτοι εκείνες που προβλέπονται στον κανονισμό ΕΕΜ, τις εξουσίες που έχουν οι αρμόδιες αρχές δυνάμει των σχετικών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου και την εξουσία να δίνει στις εθνικές αρχές εντολή να κάνουν χρήση των εξουσιών τους, σύμφωνα με τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις.

Αναλύοντας το ζήτημα αν, εν προκειμένω, η ΕΚΤ διέθετε τις εξουσίες που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, ήτοι τις εξουσίες των αρμόδιων αρχών δυνάμει των σχετικών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι η φράση «δυνάμει του ενωσιακού δικαίου» έχει ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει το σύνολο των εξουσιών που απορρέουν από το νομικό πλαίσιο που θεσπίζει μια οδηγία, είτε αυτές απορρέουν από υποχρέωση είτε από ευχέρεια του κράτους μέλους να νομοθετεί, σε αντιδιαστολή προς την αναγνώριση από την ίδια οδηγία της εξουσίας που έχουν τα κράτη μέλη δυνάμει του εθνικού δικαίου να προβλέπουν αυστηρότερες διατάξεις εκτός του πλαισίου του καθεστώτος που θεσπίζει η ίδια αυτή οδηγία⁵⁵⁵.

Με την απόφαση VTB Bank (Austria)⁵⁵⁶ κρίθηκε, σε σχέση με προϊσχύσασα διατύπωση του άρθρου 97 του BWG, ότι η επιβολή αντισταθμιστικών τόκων προσομοιάζει με διοικητικό μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 65, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36⁵⁵⁷, το οποίο εν προκειμένω αποτελεί μέρος του σχετικού νομικού πλαισίου. Το γεγονός δε ότι οι τόκοι αυτοί δεν μνημονεύονται στον κατάλογο των διοικητικών κυρώσεων και άλλων διοικητικών μέτρων που περιλαμβάνεται στην ως άνω οδηγία δεν ασκεί επιρροή, διότι ο κατάλογος αυτός δεν είναι εξαντλητικός, και η οδηγία προβλέπει ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα μέτρα που κρίνουν αναγκαία για τη διασφάλιση της εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας και του κανονισμού 575/2013. Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, με την ως άνω απόφαση, το Δικαστήριο επισήμανε ότι οι ελάχιστες προληπτικές απαιτήσεις κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να εξασφαλίζουν μέγιστη εναρμόνιση και εξ αυτού συνήγαγε ότι, σε περίπτωση υπερβάσεως των ορίων που προβλέπει ο κανονισμός 575/2013, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να επιβάλουν στα πιστωτικά ιδρύματα όχι μέτρο προβλεπόμενο από την εθνική τους νομοθεσία, αλλά διοικητική κύρωση ή άλλο διοικητικό μέτρο κατά την έννοια του άρθρου 65, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36.

Επομένως, το γεγονός ότι η επιβολή αντισταθμιστικών τόκων δεν μνημονεύεται στον κατάλογο που περιλαμβάνεται στην οδηγία 2013/36 δεν εμποδίζει την υπαγωγή της στο νομικό καθεστώς που

⁵⁵⁴ Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, **VTB Bank (Austria)** (C-52/17, [EU:C:2018:648](#), σκέψεις 40 έως 42).

⁵⁵⁵ Πρβλ. απόφαση της 10ης Μαρτίου 2016, **Safe Interenvíos** (C-235/14, [EU:C:2016:154](#), σκέψη 79 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵⁵⁶ Προαναφερθείσα απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018 σκέψεις 31 έως 44.

⁵⁵⁷ Οδηγία 2013/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/87/ΕΚ και για την κατάργηση των οδηγιών 2006/48/ΕΚ και 2006/49/ΕΚ (ΕΕ 2013, L 176, σ. 338).

θεσπίζει η ίδια αυτή οδηγία. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η επιβολή αντισταθμιστικών τόκων προσομοιάζει με εξουσία την οποία διαθέτει η αρμόδια εθνική αρχή «δυνάμει του οικείου ενωσιακού δικαίου» κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού EEM και την οποία, επομένως, διαθέτει η ΕΚΤ.

Επί της ερμηνείας του εθνικού δικαίου

Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η ΕΚΤ, καθόσον στηρίχθηκε στην ερμηνεία των αυστριακών δικαστηρίων όσον αφορά τον αυτόματο χαρακτήρα της επιβολής αντισταθμιστικών τόκων σε περίπτωση υπερβάσεως των ορίων για μεγάλα ανοίγματα και καθόσον δεν εξέτασε τις σχετικές συνθήκες της συγκεκριμένης περίπτωσης, στηρίχθηκε σε νομικώς εσφαλμένη παραδοχή, η οποία κατέστησε πλημμελή την εκ μέρους της εξέταση της αναλογικότητας της εφαρμογής του άρθρου 97, παράγραφος 1, σημείο 2, του BWG.

Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν καλείται να ελέγξει την ορθότητα της εφαρμογής από την ΕΚΤ του εθνικού δικαίου για τη μεταφορά μιας οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη, η ερμηνεία των εθνικών δικαστηρίων αρκεί για να καθορίσει το περιεχόμενο του εν λόγω εθνικού δικαίου, όταν από αυτή προκύπτει διαπίστωση συμβατότητας με την οδηγία της οποίας τη μεταφορά διασφαλίζει το εθνικό δίκαιο. Αντιθέτως, όταν η ερμηνεία των εθνικών δικαστηρίων δεν καθιστά δυνατή τη διασφάλιση της συμβατότητας του εθνικού δικαίου με μια οδηγία, η τήρηση της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης συνεπάγεται ότι, όπως ένα εθνικό δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο ερμηνεύει, εφόσον είναι αναγκαίο, το εθνικό δίκαιο κατά το μέτρο του δυνατού με γνώμονα το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας που έχει μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο, προκειμένου να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με την οδηγία αυτή. Επομένως, η απαίτηση σύμφωνης ερμηνείας περιλαμβάνει και την υποχρέωση τροποποίησης, αν παρίσταται ανάγκη, της πάγιας νομολογίας σε περίπτωση που αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με τους σκοπούς της οδηγίας.

Επιπλέον, σε περίπτωση που είναι αδύνατη η σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, το Γενικό Δικαστήριο, όπως και το εθνικό δικαστήριο στο οποίο έχει ανατεθεί η εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης, έχει την υποχρέωση να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητά τους, αφήνοντας εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστη κάθε διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, έστω και μεταγενέστερη, η οποία αντιβαίνει προς διάταξη του δικαίου της Ένωσης η οποία έχει άμεσο αποτέλεσμα.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει, βάσει γραμματικής, συστηματικής και τελολογικής ερμηνείας του άρθρου 70 της οδηγίας 2013/36⁵⁵⁸, ότι το εν λόγω άρθρο έχει την έννοια ότι απόκειται στην αρμόδια εθνική αρχή και, συνακόλουθα, στην ΕΚΤ να καθορίσουν το είδος του διοικητικού μέτρου λαμβάνοντας υπόψη όλες τις σχετικές συνθήκες, γεγονός το οποίο, κατ' ανάγκην, σημαίνει ότι έχουν διακριτική ευχέρεια και αποκλείει την ύπαρξη δέσμιας αρμοδιότητας όσον αφορά την επιβολή αντισταθμιστικών τόκων βάσει του άρθρου 97 παράγραφος 1, σημείο 2, του BWG.

Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, ΡΗ κ.λπ. κατά ΕΚΤ (Τ-323/22, [EU:T:2024:460](#))

«Οικονομική και νομισματική πολιτική – Προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων – Εναντίωση της ΕΚΤ στην απόκτηση ειδικών συμμετοχών σε πιστωτικό ίδρυμα – Προσφυγή ακυρώσεως – Έννομο συμφέρον – Άμεσος επηρεασμός – Εν μέρει απαράδεκτο – Φήμη και επαγγελματική επάρκεια του υποψήφιου αγοραστή – Οικονομική ευρωστία – Συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας – Καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας – Αναλογικότητα»

⁵⁵⁸ Σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, το άρθρο 65, παράγραφος 1, και την αιτιολογική σκέψη 37 της οδηγίας 2013/36.

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν προσφυγής ακυρώσεως, την οποία και απορρίπτει, κατά απόφασης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) περί εναντίωσης στην απόκτηση ειδικής συμμετοχής σε πιστωτικό ίδρυμα, αποφαίνεται επί του καινοφανούς ζητήματος του κατά πόσον νομιμοποιείται ενεργητικώς εταιρία η οποία πωλεί τέτοια συμμετοχή να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως κατά απόφασης που δεν εγκρίνει την απόκτηση της εν λόγω συμμετοχής από τον υποψήφιο αγοραστή. Επιπλέον, αποφαίνεται επί του ζητήματος αν, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της φήμης του υποψήφιου αγοραστή, η ΕΚΤ μπορεί να εκτιμήσει και την επαγγελματική του επάρκεια.

Η ΗΚΒ Bank GmbH (στο εξής: τράπεζα-στόχος) είναι αναγνωρισμένη ως «λιγότερο σημαντικό» πιστωτικό ίδρυμα⁵⁵⁹, που τελεί υπό την άμεση προληπτική εποπτεία της Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin, ομοσπονδιακής αρχής εποπτείας των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, Γερμανία). Στις 9 Απριλίου 2020 και στις 9 Ιουλίου 2020 ο ΡΗ και οι ΡΙ και ΡJ (στο εξής: υποψήφιοι αγοραστές) γνωστοποίησαν στην BaFin την πρόθεσή τους να αποκτήσουν ειδική συμμετοχή και να υπερβούν το 50 % του κεφαλαίου και των δικαιωμάτων ψήφου στην τράπεζα-στόχο (στο εξής: προτεινόμενη απόκτηση συμμετοχής), μέσω της απόκτησης όλων των μεριδίων που κατείχε η Socrates Capital στην τράπεζα-στόχο. Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η οποία κοινοποιήθηκε στις 22 Μαρτίου 2022 στους υποψήφιους αγοραστές, η ΕΚΤ εναντιώθηκε στην προτεινόμενη απόκτηση συμμετοχής, δεδομένου ότι οι υποψήφιοι αγοραστές δεν πληρούσαν τα κριτήρια της φήμης, της χρηματοοικονομικής ευρωστίας, της συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας και της καταπολέμησης του κινδύνου νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Όσον αφορά το παραδεκτό της προσφυγής που ασκήθηκε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου από τη Socrates Capital και τους υποψήφιους αγοραστές, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, δεδομένου ότι πρόκειται για μία και την αυτή προσφυγή, εφόσον οι ΡΗ, ΡΙ και ΡJ νομιμοποιούνται ενεργητικώς, παρέλκει η εξέταση της ενεργητικής νομιμοποίησης της Socrates Capital. Ωστόσο, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο, προς το συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και λόγω της ιδιαίτερης σημασίας του ζητήματος του παραδεκτού που τίθεται με την ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η ΕΚΤ, να αποφανθεί επί της εν λόγω ένστασης.

Συναφώς, αφού υπενθύμισε τους κανόνες από τους οποίους εξαρτάται η αναγνώριση της ενεργητικής νομιμοποίησης φυσικού ή νομικού προσώπου που ασκεί προσφυγή κατά πράξης της οποίας δεν είναι αποδέκτης, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, εν προκειμένω, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν κοινοποιήθηκε στη Socrates Capital. Εξάλλου, καμία διάταξη δεν απαιτούσε τέτοια κοινοποίηση στην ως άνω προσφεύγουσα λόγω της ιδιότητάς της ως μεταβιβάζουσας την επίμαχη ειδική συμμετοχή. Δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αποτελεί κανονιστική πράξη, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν η προσφυγή, στο μέτρο που ασκείται από τη Socrates Capital, πληροί την προϋπόθεση περί άμεσου επηρεασμού.

Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει κατ' αρχάς ότι ο μηχανισμός ελέγχου των ειδικών συμμετοχών αποσκοπεί στην εκτίμηση, πριν από την απόκτηση τέτοιων συμμετοχών, της καταλληλότητας των υποψηφίων αγοραστών που επιθυμούν να αποκτήσουν πρόσβαση στον τραπεζικό τομέα ως ιδιοκτήτες. Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθεί ότι η εναντίωση στην απόκτηση ειδικής συμμετοχής σε πιστωτικό ίδρυμα δεν μεταβάλλει τη νομική κατάσταση της εταιρίας που πωλεί μια τέτοια συμμετοχή. Πράγματι, μολονότι μια τέτοια εναντίωση θέτει υπό αμφισβήτηση τη δυνατότητα των υποψηφίων αγοραστών να συνάψουν σύμβαση με τον πωλητή ειδικής συμμετοχής, αντιθέτως, δεν θέτει υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα του πωλητή να προχωρήσει σε πράξη μεταβίβασης, την οποία μπορεί, ιδίως, να συμφωνήσει με άλλον δυνητικό αγοραστή. Η εναντίωση

⁵⁵⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2013, L 287, σ. 63).

αυτή αντιστοιχεί απλώς σε άρνηση να επιτραπεί στους υποψήφιους αγοραστές να αποκτήσουν πρόσβαση στον τραπεζικό τομέα ως ιδιοκτήτες.

Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η προσβαλλόμενη απόφαση. Η οδηγία 2013/36⁵⁶⁰ δεν μνημονεύει ούτε τη δημοσίευση της κοινοποίησης της απόκτησης ειδικής συμμετοχής σε πιστωτικό ίδρυμα, ούτε τη δυνατότητα συμμετοχής τρίτων στη διοικητική διαδικασία, ούτε ακόμη τη συστηματική δημοσίευση της απόφασης της αρμόδιας αρχής. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς την εναντίωση στην απόκτηση ειδικής συμμετοχής, προβλέπει μόνον κυρώσεις για την άσκηση των δικαιωμάτων ψήφου που αντιστοιχούν στη συμμετοχή που απέκτησαν οι υποψήφιοι αγοραστές. Συνεπώς, εν προκειμένω, η προσβαλλόμενη απόφαση αξιολογεί την καταλληλότητα των υποψηφίων αγοραστών και όχι τη νομιμότητα της σύμβασης αγοραπωλησίας.

Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο σημειώνει ότι η ρήτρα της σύμβασης αγοραπωλησίας δυνάμει της οποίας η σύμβαση αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς την άδεια της ΕΚΤ είχε εισαχθεί οικειοθελώς από τα συμβαλλόμενα μέρη. Ασφαλώς, μια συμβατική ρήτρα μπορεί να απηχεί τη σχετική νομοθεσία. Εντούτοις, εν προκειμένω, η εν λόγω ρήτρα απηχεί νομοθεσία βάσει της οποίας ο υποψήφιος αγοραστής πρέπει να λάβει διοικητική άδεια που αποσκοπεί στην εκτίμηση της καταλληλότητάς του να εισέλθει στον τραπεζικό τομέα ως ιδιοκτήτης. Συνεπώς, η ΕΚΤ, κατά την αξιολόγηση της κοινοποίησης της εν λόγω απόκτησης, δεν αποφαινεται επί της συμβατότητας της σύμβασης που ενδεχομένως συνάπτεται μεταξύ των υποψηφίων αγοραστών και του πωλητή συμμετοχής σε πιστωτικό ίδρυμα.

Τέλος, μολοντί η προσβαλλόμενη απόφαση συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα ιδιοκτησίας και στην επιχειρηματική ελευθερία των υποψηφίων αγοραστών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά επέμβαση στα ίδια δικαιώματα όσον αφορά τη Socrates Capital. Συγκεκριμένα, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν θίγει άμεσα το δικαίωμα της Socrates Capital να πωλήσει τα μερίδιά της στην τράπεζα-στόχο.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν ισοδυναμεί με γενική απαγόρευση να πωλήσει η Socrates Capital τα μερίδιά της στην τράπεζα-στόχο και ότι, ως εκ τούτου, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αφορά άμεσα τη Socrates Capital. Κατά συνέπεια, απορρίπτει την προσφυγή ως απαράδεκτη όσον αφορά τη Socrates Capital.

Όσον αφορά τη δυνατότητα της ΕΚΤ, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της φήμης των υποψηφίων αγοραστών, να εκτιμήσει την επαγγελματική τους επάρκεια, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, ασφαλώς, το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36 μνημονεύει, στο στοιχείο α' , μόνον τη φήμη του υποψήφιου αγοραστή⁵⁶¹, ενώ το ίδιο αυτό άρθρο μνημονεύει, στο στοιχείο β' , τη φήμη, τη γνώση⁵⁶², τις δεξιότητες και την πείρα⁵⁶³ οποιουδήποτε μέλους του διοικητικού οργάνου θα διευθύνει τις δραστηριότητες του πιστωτικού ιδρύματος κατόπιν της προτεινόμενης απόκτησης συμμετοχής.

Εντούτοις, επισημαίνεται ότι, κατά τη συνήθη έννοιά του, ο όρος «εύφημος» σημαίνει «άξιος εκτίμησης» ή «εγνωσμένης φήμης». Ο ορισμός αυτός, ο οποίος παραπέμπει ιδίως στην κοινή γνώμη, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο η φήμη ενός προσώπου να εξαρτάται από την επαγγελματική του

⁵⁶⁰ Οδηγία 2013/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/87/ΕΚ και για την κατάργηση των οδηγιών 2006/48/ΕΚ και 2006/49/ΕΚ (ΕΕ 2013, L 176, σ. 338).

⁵⁶¹ Άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2013/36.

⁵⁶² Άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2013/36.

⁵⁶³ Άρθρο 91, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/36.

επάρκεια. Επιπλέον, κατά την αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας 2007/44⁵⁶⁴, της οποίας οι διατάξεις επαναλαμβάνονται στην οδηγία 2013/36, το κριτήριο που αφορά τη φήμη του υποψήφιου αγοραστή σημαίνει ότι χρειάζεται να διαπιστωθεί εάν υφίστανται αμφιβολίες σχετικά με την ακεραιότητα ή την «επαγγελματική ικανότητα» του υποψήφιου αγοραστή και εάν είναι βάσιμες αυτές οι αμφιβολίες.

Το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά επίσης ότι η συνεκτίμηση, κατά την εξέταση της φήμης του υποψήφιου αγοραστή, της επαγγελματικής του επάρκειας συνάδει με την αξιολόγηση της «καταλληλότητας» του υποψηφίου αυτού, καθώς και με τον σκοπό του ελέγχου της απόκτησης ειδικών συμμετοχών, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της χρηστής και συνετής διαχείρισης του πιστωτικού ιδρύματος. Δεδομένου ότι ο κάτοχος ειδικής συμμετοχής είναι σε θέση να ασκήσει επιρροή στο οικείο πιστωτικό ίδρυμα, η επαγγελματική του επάρκεια συμβάλλει σε μια τέτοια υγιή και συνετή διαχείριση του ιδρύματος αυτού. Οι κοινές κατευθυντήριες γραμμές⁵⁶⁵ επιρρωννύουν την ερμηνεία αυτή, καθόσον αναφέρουν ότι η φήμη του υποψήφιου αγοραστή πρέπει να καλύπτει την ακεραιότητα και την επαγγελματική του επάρκεια. Εξάλλου, οι όροι που χρησιμοποιεί το γερμανικό δίκαιο στον τομέα αυτόν δεν αποκλείουν μια τέτοια ερμηνεία, διότι η αιτιολογική έκθεση του γερμανικού νόμου για τη μεταφορά της οδηγίας 2007/44 αναφέρει ότι το κριτήριο της αξιοπιστίας συνίσταται στην εξακρίβωση της ύπαρξης αμφιβολιών ως προς την ακεραιότητα «και την επαγγελματική επάρκεια» του υποψήφιου αγοραστή και τη βασιμότητα των εν λόγω αμφιβολιών.

Το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το κριτήριο της φήμης που μνημονεύεται στην οδηγία 2013/36 έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει την αξιολόγηση της επαγγελματικής επάρκειας του υποψήφιου αγοραστή.

⁵⁶⁴ Οδηγία 2007/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2007, για τροποποίηση της οδηγίας 92/49/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών 2002/83/ΕΚ, 2004/39/ΕΚ, 2005/68/ΕΚ και 2006/48/ΕΚ σχετικά, με τους διαδικαστικούς κανόνες και τα κριτήρια αξιολόγησης για την προληπτική αξιολόγηση της απόκτησης και της αύξησης συμμετοχών στο μετοχικό κεφάλαιο οντοτήτων του χρηματοπιστωτικού τομέα (ΕΕ 2007, L 2007, σ. 1).

⁵⁶⁵ Κοινές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την προληπτική αξιολόγηση της απόκτησης και της αύξησης ειδικών συμμετοχών στον χρηματοοικονομικό τομέα, που εξέδωσαν η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ), η Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (ΕΙΟΡΑ) και η Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ), οι οποίες δημοσιεύθηκαν στις 20 Δεκεμβρίου 2016.

XII. Δημόσιες συμβάσεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης

Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2024, Inivos και Inivos κατά Επιτροπής (T-38/21, [EU:T:2024:100](#))

«Δημόσιες συμβάσεις – Διαδικασία με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού – Προμήθεια ρομπότ απολύμανσης για τα ευρωπαϊκά νοσοκομεία – Κατεπείγουσα ανάγκη – COVID-19 – Μη συμμετοχή των προσφευγουσών στη διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως – Προσφυγή ακυρώσεως – Πράξη που δεν αφορά ατομικά τον προσφεύγοντα – Συμβατική φύση της διαφοράς – Απαράδεκτο – Ευθύνη»

Το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε πενταμελή σύνθεση, απορρίπτει ως απαράδεκτη την προσφυγή-αγωγή που άσκησαν οι προσφεύγουσες-ενάγουσες Inivos Ltd και Inivos BV, με αίτημα, μεταξύ άλλων, την ακύρωση τριών αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ανάθεση δημόσιας συμβάσεως της Ένωσης για την προμήθεια ρομπότ απολύμανσης. Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις ως προς τις προϋποθέσεις παραδεκτού της προσφυγής-αγωγής ενός επιχειρηματία, ο οποίος δεν εκλήθη να μετάσχει σε διαδικασία με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού (στο εξής: ΔΔΧΠΔ), με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως περί αναθέσεως της συμβάσεως η οποία ελήφθη στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής.

Η Επιτροπή, στηριζόμενη στον λόγο επείγοντος που αφορούσε την κρίση του COVID-19, αποφάσισε να εφαρμόσει τη ΔΔΧΠΔ για την απόκτηση 200 αυτόνομων ρομπότ απολύμανσης, τα οποία χρησιμοποιούν υπεριώδεις ακτίνες, προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν σε ευρωπαϊκά νοσοκομεία ⁵⁶⁶. Κατόπιν προκαταρκτικής διαβούλευσης με φορείς της αγοράς, προσδιορίστηκαν έξι προμηθευτές, πλην των προσφευγουσών, οι οποίοι πληρούσαν ορισμένα προκαθορισμένα κριτήρια και οι οποίοι εκλήθησαν από την Επιτροπή να υποβάλουν προσφορά στο πλαίσιο της ΔΔΧΠΔ. Η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση περί αναθέσεως της εν λόγω συμβάσεως σε δύο εξ αυτών, με τους οποίους συνήφθησαν, ως εκ τούτου, οι συμβάσεις-πλαίσια για τα ρομπότ απολύμανσης.

Κατόπιν της γνωστοποίησης συναφθείσας συμβάσεως της 9ης Δεκεμβρίου 2020, σύμφωνα με την οποία οι επίμαχες συμβάσεις-πλαίσια είχαν συναφθεί στις 19 Νοεμβρίου 2020, οι προσφεύγουσες-ενάγουσες άσκησαν προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως περί εφαρμογής ΔΔΧΠΔ, της αποφάσεως περί αναθέσεως της συμβάσεως (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως) και της αποφάσεως περί συνάψεως των συμβάσεων-πλαisiών με τους δύο επιλεγέντες επιχειρηματίες, καθώς και αγωγή αποζημιώσεως.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Στο πλαίσιο της εκτίμησης του παραδεκτού του αιτήματος για ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως περί αναθέσεως, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται, μεταξύ άλλων, επί του ζητήματος της ενεργητικής νομιμοποίησης των προσφευγουσών-εναγουσών ⁵⁶⁷.

Σε πρώτο στάδιο, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν η προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως αφορά άμεσα τις προσφεύγουσες-ενάγουσες. Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, πρώτον, ότι η απόφαση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει οριστικώς από τις προσφεύγουσες-ενάγουσες τη

⁵⁶⁶ Κατ' εφαρμογήν του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/ΕΕ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1).

⁵⁶⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να ασκεί προσφυγή κατά των πράξεων των οποίων είναι αποδέκτης ή που το αφορούν άμεσα και ατομικά.

δυνατότητα συμμετοχής στη ΔΔΧΠΔ και, ως εκ τούτου, να τις αποκλείσει από τη διαδικασία αυτήν. Επομένως, η εν λόγω απόφαση παρήγαγε άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής κατάστασής τους. Το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι προσφεύγουσες-ενάγουσες οφείλουν να αποδείξουν ότι είναι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην οικεία αγορά και κρίνει ότι αυτές απέδειξαν επαρκώς ότι δραστηριοποιούνταν στην αγορά των αυτόνομων ρομπότ απολύμανσης με χρήση υπεριωδών ακτίνων.

Δεύτερον, η προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως προσδιόρισε οριστικώς δύο επιχειρηματίες ως αναδόχους της επίμαχης συμβάσεως, με άμεση και δεσμευτική ισχύ. Δεδομένου ότι η απόφαση αυτή αναπτύσσει τα έννομα αποτελέσματά της χωρίς να απαιτείται κανένα συμπληρωματικό μέτρο, δεν αφήνει καμία εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή της. Το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως επηρέασε άμεσα τις προσφεύγουσες-ενάγουσες.

Σε δεύτερο στάδιο, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν η προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως αφορά ατομικά τις προσφεύγουσες-ενάγουσες. Υπό τις ειδικές περιστάσεις μιας ΔΔΧΠΔ, επιχειρηματίας ο οποίος δεν εκλήθη να μετάσχει στην εν λόγω διαδικασία, μολονότι ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στα κριτήρια που εφάρμοσε η αναθέτουσα αρχή για την επιλογή των επιχειρήσεων στις οποίες απηύθυνε πρόσκληση υποβολής προσφορών, πρέπει να θεωρηθεί ότι ανήκει σε έναν περιορισμένο κύκλο ανταγωνιστών οι οποίοι θα ήταν σε θέση να υποβάλουν προσφορά εάν είχαν κληθεί να μετάσχουν στη διαδικασία.

Συναφώς, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν στην επίμαχη διαδικασία ήταν η σήμανση CE, η ικανότητα παραγωγής τουλάχιστον 20 μονάδων μηνιαίως και η εμπειρία στον τομέα της εγκατάστασης τουλάχιστον 10 ρομπότ στα νοσοκομεία. Τα κριτήρια αυτά γνωστοποιήθηκαν στις προσφεύγουσες-ενάγουσες στο πλαίσιο της ένδικης διαδικασίας.

Πρώτον, όσον αφορά το κριτήριο σχετικά με τη σήμανση CE, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι οι προσφεύγουσες-ενάγουσες απέδειξαν ότι το ρομπότ τους πληρούσε το εν λόγω κριτήριο.

Δεύτερον, όσον αφορά το κριτήριο σχετικά με την παραγωγική ικανότητα, μολονότι οι προσφεύγουσες-ενάγουσες δήλωσαν, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι πληρούσαν το κριτήριο αυτό και, μάλιστα, ότι ήταν σε θέση να αυξήσουν την παραγωγική τους ικανότητα, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν προσκόμισαν κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι η παραγωγική τους ικανότητα μπορούσε να ανέλθει σε 20 ρομπότ μηνιαίως.

Τρίτον, όσον αφορά το κριτήριο σχετικά με την απαιτούμενη εμπειρία στην εγκατάσταση ρομπότ σε νοσοκομεία, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες-ενάγουσες δεν καθιστούν δυνατό τον ακριβή προσδιορισμό του αριθμού των ρομπότ που έχουν εγκαταστήσει.

Το Γενικό Δικαστήριο συνάγει από τα ανωτέρω ότι οι προσφεύγουσες-ενάγουσες δεν απέδειξαν ότι ήταν σε θέση να ανταποκριθούν στα κριτήρια που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για την επιλογή των επιχειρηματιών που εκλήθησαν να υποβάλουν προσφορά στο πλαίσιο της ΔΔΧΠΔ. Κατά συνέπεια, οι προσφεύγουσες-ενάγουσες δεν απέδειξαν ότι ανήκαν σε έναν περιορισμένο κύκλο επιχειρηματιών οι οποίοι μπορούσαν να κληθούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία και να υποβάλουν πράγματι προσφορά. Επομένως, η προσβαλλόμενη απόφαση περί αναθέσεως δεν τις αφορά ατομικά.

Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το αίτημα με το οποίο ζητείται η ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως περί αναθέσεως είναι απαράδεκτο. Έχοντας απορρίψει ως απαράδεκτα τα αιτήματα που προβλήθηκαν κατά των λοιπών δύο προσβαλλομένων αποφάσεων, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως στο σύνολό της. Επιπροσθέτως, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει και την αγωγή αποζημιώσεως που άσκησαν οι προσφεύγουσες-ενάγουσες.

Απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2024, VC κατά EU-OSHA (Αποκλεισμός από διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων βάσει ανασταλείσας αποφάσεως εθνικής διοικητικής αρχής) (T-126/23, [EU:T:2024:666](#))

«Δημόσιες συμβάσεις – Δημοσιονομικός κανονισμός – Αποκλεισμός για διάστημα δύο ετών από τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και χορήγησης επιδοτήσεων χρηματοδοτούμενων από τον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης και από το ΕΤΑ – Δημοσίευση του αποκλεισμού – Εγγραφή στη βάση δεδομένων του συστήματος έγκαιρου εντοπισμού και αποκλεισμού – Σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα – Απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού – Αναστολή εκτελέσεως που χορηγείται από το εθνικό δικαστήριο – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας – Διορθωτικά μέτρα – Πλήρης δικαιοδοσία – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως – Πλάνη εκτιμήσεως – Αναλογικότητα»

Το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε πενταμελή σύνθεση, απορρίπτει την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησε η προσφεύγουσα, VC, κατά της αποφάσεως με την οποία αυτή αποκλείσθηκε για διάστημα δύο ετών από τη συμμετοχή στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω σοβαρού επαγγελματικού παραπτώματος ⁵⁶⁸. Με την απόφασή του, το Δικαστήριο αποφαινεται, για πρώτη φορά, επί των αποτελεσμάτων αποφάσεως εθνικού δικαστηρίου με την οποία αναστέλλεται η εκτέλεση της διοικητικής αποφάσεως στην οποία βασίστηκε ο αποκλεισμός. Αφετέρου, αποσαφηνίζει, για πρώτη φορά, τα όρια της πλήρους δικαιοδοσίας του κατά την εκτίμηση της επάρκειας των διορθωτικών μέτρων που έλαβε ο προσφέρων, καθώς και της ανάγκης αντικατάστασης της κυρώσεως του αποκλεισμού με χρηματική ποινή.

Η προσφεύγουσα είχε υποβάλει προσφορά για ένα τμήμα του διαγωνισμού που δημοσίευσε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) το οποίο αφορούσε την παροχή υπηρεσιών τεχνολογίας της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Ο EU-OSHA, έχοντας λάβει γνώση της αποφάσεως της Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (Εθνικής επιτροπής αγορών και ανταγωνισμού, Ισπανία, στο εξής: CNMC) με την οποία διαπιστώθηκε ότι η προσφεύγουσα είχε μετάσχει σε παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού (στο εξής: απόφαση της CNMC), ζήτησε από τη συγκληθείσα σύμφωνα με τον δημοσιονομικό κανονισμό ⁵⁶⁹ επιτροπή να διατυπώσει σύσταση σχετικά με την επιβολή αποκλεισμού ή χρηματικής ποινής σε βάρος της προσφεύγουσας.

Εν συνεχεία, το Audiencia Nacional (Ανώτερο Ειδικό Δικαστήριο, Ισπανία) διέταξε την αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως της CNMC (στο εξής: εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως). Ωστόσο, η προαναφερθείσα επιτροπή, αφού προέβη στον προκαταρκτικό νομικό χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς της προσφεύγουσας ⁵⁷⁰, συνέστησε στον EU-OSHA τον αποκλεισμό της προσφεύγουσας, κρίνοντας ότι η συμπεριφορά της έπρεπε να θεωρηθεί ως «σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα». Ο EU-OSHA ακολούθησε τη σύσταση αυτή και εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει την έκταση των αποτελεσμάτων της εθνικής αποφάσεως περί αναστολής εκτελέσεως.

⁵⁶⁸ Απόφαση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία της 13ης Ιανουαρίου 2023 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁵⁶⁹ Άρθρο 143 του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/ΕΕ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1) (στο εξής: δημοσιονομικός κανονισμός).

⁵⁷⁰ Βλ. άρθρο 136, παράγραφος 2, του δημοσιονομικού κανονισμού.

Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι από τον δημοσιονομικό κανονισμό⁵⁷¹ προκύπτει ότι, αν δεν υπάρχει οριστική δικαστική ή διοικητική απόφαση, μια οντότητα μπορεί να αποκλείεται από τη συμμετοχή στις διαδικασίες ανάθεσης δημόσιων συμβάσεων με βάση τον προκαταρκτικό νομικό χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς της από την αρμόδια αρχή της Ένωσης υπό το πρίσμα διαπιστωμένων πραγματικών περιστατικών ή πορισμάτων που έχουν διατυπωθεί, μεταξύ άλλων, στις αποφάσεις εθνικών αρχών ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, η λήψη μέτρου αποκλεισμού από την αρμόδια αρχή της Ένωσης δεν προϋποθέτει την ύπαρξη οριστικής δικαστικής ή διοικητικής αποφάσεως διαπιστώνουσας την επίμαχη παράνομη συμπεριφορά.

Το Γενικό Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να παράσχει στην αρμόδια αρχή της Ένωσης τη δυνατότητα να προβαίνει σε ίδια αξιολόγηση των πράξεων τις οποίες έχει τελέσει ο οικείος οικονομικός φορέας, χωρίς να αναμένει την έκδοση αποφάσεως δικαστηρίου.

Κατά συνέπεια, εν προκειμένω, εφόσον δεν υπάρχει οριστική διοικητική απόφαση, ο EU-OSHA όφειλε να προβεί σε ίδια εκτίμηση της συμπεριφοράς της προσφεύγουσας επί τη βάση της αποφάσεως της CNMC, αλλά και επί τη βάση άλλων συναφών στοιχείων του ευρύτερου πλαισίου, συμπεριλαμβανομένης, ιδίως, της αναστολής εκτελέσεως της συγκεκριμένης αποφάσεως.

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο EU-OSHA έλαβε όντως υπόψη την αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως της CNMC και ότι ορθώς έκρινε ότι η αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως της CNMC δεν απέκλειε τη συνεκτίμηση των διαπιστώσεων της εν λόγω αποφάσεως προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη σοβαρού επαγγελματικού παραπτώματος εκ μέρους της προσφεύγουσας και να επιβληθεί σε βάρος της μέτρο αποκλεισμού.

Συγκεκριμένα, κατ' αρχάς, οι προσαπτόμενες στην προσφεύγουσα πράξεις δεν συνάγονται βάσει απλών τεκμηρίων ή υποθέσεων, αλλά διαπιστώθηκαν βάσει των στοιχείων που προέκυψαν από έρευνα που διεξήγαγε η CNMC.

Περαιτέρω, με την απόφασή του περί αναστολής εκτελέσεως, το εθνικό δικαστήριο ουδόλως αποφάνθηκε επί της βασιμότητας της αποφάσεως της CNMC. Το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, για τον λόγο αυτό, οι διαπιστώσεις και οι εκτιμήσεις που διαλαμβάνονται στην απόφαση της CNMC σχετικά με την παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού από την προσφεύγουσα δεν αναιρούνται, ούτε καν αμφισβητούνται από το εθνικό δικαστήριο, το οποίο στήριξε την απόφασή του περί αναστολής εκτελέσεως σε εκτιμήσεις αντλούμενες αποκλειστικά από τις συνέπειες που απορρέουν από το επιβληθέν πρόστιμο και από την απαγόρευση συνάψεως συμβάσεων επί της συνέχισης των δραστηριοτήτων της προσφεύγουσας. Εν πάση περιπτώσει, το γεγονός ότι, όπως ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, το εθνικό δικαστήριο, λαμβάνοντας ασφαλιστικό μέτρο, αναγνώρισε, έστω και εμμέσως, το εύλογο των αιτιάσεων της δεν αρκεί για να θέσει εν αμφιβόλω τις ρητές διαπιστώσεις και εκτιμήσεις που διαλαμβάνονται στην απόφαση της CNMC.

Τέλος, είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι η εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως αναστέλλει όχι μόνον την καταβολή του προστίμου που επιβλήθηκε με την απόφαση της CNMC αλλά και την επιβληθείσα με την εν λόγω απόφαση απαγόρευση προς την προσφεύγουσα να συνάπτει δημόσιες συμβάσεις στην Ισπανία. Οι δικαιολογητικοί λόγοι για την αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως της CNMC δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση το υποστατό των πραγματικών περιστατικών που αποτέλεσαν τη βάση επί της οποίας στηρίχθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση για να προβεί στον αποκλεισμό της προσφεύγουσας. Επιπλέον, από την εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως δεν προκύπτει καμία πληροφορία σχετικά με το εάν η προσφεύγουσα είχε εφαρμόσει διορθωτικά μέτρα και εάν η αναστολή εκτελέσεως δικαιολογούνταν λόγω της λήψεως τέτοιων μέτρων.

⁵⁷¹ Άρθρο 106 του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 966/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου (ΕΕ 2012, L 298, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ, Ευρατόμ) 2015/1929 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Οκτωβρίου 2015 (ΕΕ 2015, L 286, σ. 1) (στο εξής: προϊσχύσας δημοσιονομικός κανονισμός), και άρθρο 136 του δημοσιονομικού κανονισμού.

Δεύτερον, όσον αφορά την προβαλλόμενη παραβίαση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας με την έκδοση της αποφάσεως περί αποκλεισμού, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του κατά την οποία ρύθμιση η οποία αγνοεί πλήρως τις συνέπειες της ασκήσεως διοικητικής ή ένδικης προσφυγής επί της δυνατότητας συμμετοχής σε διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως ενέχει τον κίνδυνο προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων. Ωστόσο, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι, εν προκειμένω, αγνοήθηκε η εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως και ότι προσβλήθηκε το δικαίωμα δικαστικής προστασίας της προσφεύγουσας.

Εξάλλου, η άσκηση της δυνατότητας αποκλεισμού ενός προσώπου ή οντότητας, εν προκειμένω της προσφεύγουσας, από διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων της Ένωσης, με βάση προκαταρκτικό νομικό χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς τους, δεν αντιβαίνει στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, το γεγονός ότι υφίσταται ένδικο βοήθημα για την προσβολή της προσβαλλομένης αποφάσεως ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης καθιστά ακριβώς δυνατή τη διασφάλιση της δικαστικής προστασίας της προσφεύγουσας.

Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν πρέπει να αναγνωριστεί στην εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως το ίδιο αποτέλεσμα με εκείνο που αναγνωρίζεται στις οριστικές δικαστικές ή διοικητικές αποφάσεις. Αν η απονεμόμενη στις αρχές της Ένωσης δυνατότητα επιβολής αποκλεισμού εξουδετερωνόταν απλώς και μόνον εξαιτίας της ασκήσεως προσφυγής με ανασταλτικό αποτέλεσμα κατά της εθνικής αποφάσεως που μπορεί να αποτελέσει τη δικαιολογητική βάση για τον αποκλεισμό ή εξαιτίας της αναστολής εκτελέσεως της αποφάσεως αυτής, η εν λόγω εξουσία θα καθίστατο άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο προσθέτει ότι, σε περίπτωση που μετά την εθνική απόφαση περί αναστολής εκτελέσεως ακολουθήσει η έκδοση οριστικής δικαστικής αποφάσεως ακυρώνουσας την απόφαση της CNMC, ο δημοσιονομικός κανονισμός προβλέπει⁵⁷² ότι ο διατάκτης θέτει αμέσως τέλος στον αποκλεισμό, δίνοντας με τον τρόπο αυτό πλήρη ισχύ στην απόφαση του εθνικού δικαστηρίου και διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη δικαστική προστασία του προσφεύγοντος, η οποία πλέον συναρτάται προς την απόφαση του εθνικού δικαστηρίου, που είναι στην περίπτωση αυτή δεσμευτική για την αρχή της Ένωσης.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει τη φύση της δικαιοδοσίας του και την έκταση του εκ μέρους του ελέγχου επί των διορθωτικών μέτρων που έλαβε η προσφεύγουσα.

Πρώτον, αφού υπενθυμίζει ότι διαθέτει πλήρη δικαιοδοσία για την επανεξέταση μιας αποφάσεως περί αποκλεισμού⁵⁷³, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η έκταση της δικαιοδοσίας αυτής πρέπει να περιορίζεται αυστηρώς στον καθορισμό της κυρώσεως, αποκλεισμένης κάθε τροποποιήσεως των συστατικών στοιχείων της συμπεριφοράς που επισύρει την κύρωση αυτή.

Εν προκειμένω, ωστόσο, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η εξέταση των διορθωτικών μέτρων ανάγεται στην εκτίμηση της συμπεριφοράς που επισύρει την κύρωση. Πράγματι, η εκτίμηση επί των διορθωτικών μέτρων ισοδυναμεί με την εξακρίβωση του κατά πόσον εξακολουθεί να υφίσταται το σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, όπως αυτό συνάγεται εν προκειμένω από τη διαπιστωθείσα από εθνική αρχή παράβαση, και του εάν υπάρχει πιθανότητα επανεμφάνισής του. Συναφώς, είναι αδιάφορο το γεγονός ότι τα διορθωτικά μέτρα λαμβάνονται κατά κανόνα μετά τη διάπραξη της παραβάσεως που διαπιστώνεται από την εθνική αρχή. Το Γενικό Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι δεν μπορεί να ασκήσει την πλήρη δικαιοδοσία του για την εξέταση του λόγου ακυρώσεως σχετικά με τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε η προσφεύγουσα. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο δεν δύναται

⁵⁷² Άρθρο 136, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, του δημοσιονομικού κανονισμού.

⁵⁷³ Άρθρο 143, παράγραφος 9, του δημοσιονομικού κανονισμού.

να υποκαταστήσει με τη δική του εκτίμηση των επίμαχων διορθωτικών μέτρων την εκτίμηση του EU-OSHA και οφείλει να περιοριστεί στον έλεγχο νομιμότητας της εν λόγω εκτιμήσεως.

Δεύτερον, ως προς την εξέταση εκ μέρους των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης του εάν συντρέχει πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, αφενός, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι, προκειμένου να αποδειχθεί ότι ένα θεσμικό όργανο υπέπεσε κατά την εκτίμηση περίπλοκων πραγματικών περιστατικών σε πρόδηλη πλάνη, τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζει ο προσφεύγων πρέπει να είναι επαρκή ώστε να καθιστούν αναξιόπιστες τις εκτιμήσεις των πραγματικών περιστατικών στις οποίες στηρίζεται η οικεία πράξη. Πλην του ως άνω ελέγχου της αξιοπιστίας, το Γενικό Δικαστήριο δεν επιτρέπεται να υποκαταστήσει τον εκδότη της αποφάσεως αυτής στην εκτίμηση περίπλοκων δεδομένων. Πράγματι, στον βαθμό που τα θεσμικά όργανα διαθέτουν διακριτική ευχέρεια κατά την εκτίμηση του εάν μια συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηριστεί ως σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα και στον βαθμό που η εκτίμηση των διορθωτικών μέτρων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εκτιμήσεως μιας τέτοιας συμπεριφοράς, πρέπει επίσης να τους αναγνωρίζεται διακριτική ευχέρεια και κατά την εκτίμηση των διορθωτικών μέτρων.

Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει τα στοιχεία που μπορεί να λάβει υπόψη προκειμένου να προβεί σε έλεγχο νομιμότητας της εκτιμήσεως του EU-OSHA όσον αφορά τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε η προσφεύγουσα. Προβλέποντας ότι ο αποκλεισμός δεν ισχύει για πρόσωπα ή οντότητες που έχουν λάβει επαρκή διορθωτικά μέτρα προς απόδειξη της αξιοπιστίας τους⁵⁷⁴, ο δημοσιονομικός κανονισμός επιβάλλει στο οικείο πρόσωπο ή οντότητα το βάρος να αποδείξει ότι τα διορθωτικά μέτρα που έχει λάβει είναι τέτοια που να αποτρέπουν τον αποκλεισμό του. Το Γενικό Δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο οικείος οικονομικός φορέας δύναται να προσκομίζει ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αποδεικτικά στοιχεία τα οποία δεν είχαν προσκομισθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας αποκλεισμού, ειδάλλως το βάρος απόδειξης που επιβάλλουν οι ως άνω διατάξεις θα στερείτο πρακτικής αποτελεσματικότητας. Κατά μείζονα λόγο, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορεί, στο πλαίσιο της παρούσας δίκης, να αποφανθεί επί διορθωτικών μέτρων τα οποία δεν είχαν προβληθεί ενώπιον του EU-OSHA.

Εξάλλου, θα διακυβευόταν η ορθή απονομή της δικαιοσύνης και η θεσμική ισορροπία εάν το Γενικό Δικαστήριο αποφαινόταν επί νέων διορθωτικών μέτρων ή νέων αποδεικτικών στοιχείων τα οποία προσκομίζονται, ενδεχομένως, ταυτοχρόνως ενώπιον του διατάκτη και τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν τον τελευταίο να προβεί σε επανεξέταση της προσβαλλόμενης αποφάσεως κατά τη διάρκεια της δίκης. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι μπορούν να ληφθούν υπόψη μόνον τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία είχαν προσκομισθεί ενώπιον του EU-OSHA πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης αποφάσεως.

Κατά τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο, στο πλαίσιο της εξετάσεως της αναλογικότητας της κυρώσεως του αποκλεισμού, σημειώνει ότι τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε η προσφεύγουσα ελήφθησαν υπόψη από τον EU-OSHA ως ελαφρυντικές περιστάσεις για τον περιορισμό της διάρκειας του αποκλεισμού. Εν προκειμένω, επομένως, τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε η προσφεύγουσα θα εξετασθούν κατά το μέτρο που συμβάλλουν όχι στη στοιχειοθέτηση της παράνομης συμπεριφοράς, αλλά στον προσδιορισμό της σχετικής κυρώσεως, δικαιολογώντας ως εκ τούτου την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας του.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο, ασκώντας εν προκειμένω την πλήρη δικαιοδοσία του, έχει την εξουσία να λάβει υπόψη αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκομίσθηκαν για πρώτη φορά στο πλαίσιο της παρούσας δίκης και δεν είχαν προσκομιστεί προηγουμένως ενώπιον του EU-OSHA, υπό την επιφύλαξη, ωστόσο, της τηρήσεως των περί παραδεκτού κανόνων του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου.

⁵⁷⁴ Άρθρο 106, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του προϊσχύσαντος δημοσιονομικού κανονισμού και άρθρο 136, παράγραφος 6, στοιχείο α', του δημοσιονομικού κανονισμού.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο αποφαίνεται σχετικά με την προβαλλόμενη παράλειψη αξιολόγησης της τυχόν επιβολής χρηματικής ποινής ως εναλλακτικού έναντι του αποκλεισμού μέτρου.

Αφενός, το Γενικό Δικαστήριο συνάγει από τις διατάξεις του δημοσιονομικού κανονισμού ⁵⁷⁵ ότι ο EU-OSHA δεν ήταν, εν προκειμένω, υποχρεωμένος να εξετάσει τη δυνατότητα αντικατάστασης της κυρώσεως του αποκλεισμού με χρηματική ποινή.

Αφετέρου, όσον αφορά το αίτημα προς το Γενικό Δικαστήριο να προβεί το ίδιο στην αντικατάσταση αυτή στο πλαίσιο της πλήρους δικαιοδοσίας του, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το αίτημα αυτό ως αβάσιμο. Πράγματι, η προσφεύγουσα δεν διευκρινίζει τους λόγους για τους οποίους η κύρωση του αποκλεισμού θα έπρεπε, εν προκειμένω, να αντικατασταθεί με χρηματική ποινή. Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι από την εξέταση των επιχειρημάτων της προσφεύγουσας προκύπτει ότι η κύρωση του αποκλεισμού που επιβλήθηκε εν προκειμένω είναι κατάλληλη και, ως εκ τούτου, δεν πρέπει να αντικατασταθεί με χρηματική ποινή.

⁵⁷⁵ Άρθρο 106, παράγραφος 13, στοιχείο α', του προϋσχύσαντος δημοσιονομικού κανονισμού.

XIII. Ρήτρα διαιτησίας

Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2024, *UIV Servizi* κατά REA (T-440/22, [EU:T:2024:898](#))

«Ρήτρα διαιτησίας – Σύμβαση επιχορήγησης για το έργο TTD.EU (“European Quality Wines: Taste the Difference”) – Ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης που αφορούν γεωργικά προϊόντα και εφαρμόζονται στην εσωτερική αγορά και σε τρίτες χώρες – Αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης – Υπόνοιες τέλεσης απάτης στο πλαίσιο ποινικής έρευνας σχετικής με άλλη σύμβαση επιχορήγησης – Συμβατική ευθύνη»

Το Γενικό Δικαστήριο επιλαμβάνεται διαφοράς βάσει ρήτρας διαιτησίας, δυνάμει του άρθρου 272 ΣΛΕΕ, και αποφαινεται επί του καινοφανούς ζητήματος του κύρους της απόφασης του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Έρευνας (REA) περί αναστολής της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU ⁵⁷⁶ (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση). Με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο κηρύσσει ανίσχυρη την προσβαλλόμενη απόφαση, διαπιστώνει ότι παρέλκει η έκδοση αποφάσεως επί του αιτήματος να υποχρεωθεί ο REA να άρει την αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU και απορρίπτει το αίτημα αποζημιώσεως το οποίο επίσης προβλήθηκε ενώπιόν του.

Τον Δεκέμβριο του 2019, κατόπιν πρόσκλησης υποβολής προτάσεων για επιχορηγήσεις για ενέργειες ενημέρωσης και προώθησης που αφορούν τα γεωργικά προϊόντα και εφαρμόζονται στην εσωτερική αγορά και σε τρίτες χώρες, η ενάγουσα, ήτοι η ιταλική ένωση *Unione Italiana Vini Servizi Soc. coop. arl* (*UIV Servizi*), συνήψε με τον Εκτελεστικό Οργανισμό για τους Καταναλωτές, την Υγεία, τη Γεωργία και τα Τρόφιμα (*Chafea*) τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU. Από τον Απρίλιο του 2021 ο REA ανέλαβε την υλοποίηση των δράσεων που διεξάγονταν από τον *Chafea*.

Τον Μάιο του 2021 κινήθηκε στην Ιταλία, σε εθνικό επίπεδο, ποινική διαδικασία κατά του προέδρου-γενικού διευθυντή και του οικονομικού διευθυντή της ενάγουσας λόγω υπονοιών τέλεσης απάτης στο πλαίσιο σύμβασης επιχορήγησης υπό τον συντονισμό της ενάγουσας, διαφορετικής από τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU (στο εξής: ιταλική ποινική έρευνα). Τον Ιούλιο του 2021 η ενάγουσα ενημέρωσε τον REA ότι η *Guardia di Finanza di Milano* (υπηρεσία διώξεως οικονομικού εγκλήματος Μιλάνου, Ιταλία) είχε διενεργήσει οικονομικό έλεγχο στην ίδια, στο πλαίσιο της ως άνω ποινικής έρευνας. Εν συνεχεία, τον Αύγουστο του 2021 πραγματοποιήθηκε σύσκεψη μεταξύ της ενάγουσας και της υπεύθυνης εντός του REA για τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU. Κατά τη σύσκεψη αυτήν, η υπεύθυνη εντός του REA παρατήρησε ότι, δεδομένου ότι η ιταλική ποινική έρευνα αφορούσε άλλη σύμβαση, η σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU μπορούσε να συνεχισθεί να εκτελείται κανονικά, χωρίς να είναι αναγκαία η λήψη μέτρου σχετικά με την εν λόγω εκτέλεση.

Τον Ιανουάριο του 2022 ο REA ενημερώθηκε από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) ότι τον Δεκέμβριο του 2021 είχε κινηθεί από την OLAF έρευνα σχετικά με ισχυρισμούς περί απάτης και άλλων παρατυπιών κατά την εκτέλεση των συμβάσεων επιχορήγησης που είχε συνάψει η ενάγουσα, συμπεριλαμβανομένης της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU.

Έναν μήνα αργότερα, ο REA γνωστοποίησε στην ενάγουσα, με επιστολή προκαταρκτικής ενημέρωσης, την πρόθεσή του να αναστείλει τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU. Αφού απέρριψε τις παρατηρήσεις της ενάγουσας, ο REA επιβεβαίωσε, τον Μάιο του 2022, ότι επιθυμούσε την αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU μέσω της προσβαλλόμενης απόφασης, βάσει του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, της εν λόγω σύμβασης, προκειμένου να προστατεύσει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης. Κατά το άρθρο αυτό, ο REA δύναται να αναστείλει την υλοποίηση της δράσης της σύμβασης επιχορήγησης «[ε]άν δικαιούχος (ή οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο εξουσιοδοτημένο να τον εκπροσωπεί ή να λαμβάνει αποφάσεις εξ ονόματός του) έχει διαπράξει ή

⁵⁷⁶

Υπ' αριθ. 874904 σύμβαση επιχορήγησης με αντικείμενο την υλοποίηση έργου υπό τον τίτλο «European Quality Wines: Taste the Difference – TTD.EU», το οποίο αποσκοπούσε στην προώθηση των ιταλικών και ισπανικών οίνων στις αγορές της Κίνας και των Ηνωμένων Πολιτειών (στο εξής: σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU).

είναι ύποπτος για ουσιώδη σφάλματα, παρατυπίες ή απάτη ή σοβαρή αθέτηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την παρούσα σύμβαση [...]». Υπό αυτές τις συνθήκες, η ενάγουσα άσκησε αγωγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, με αίτημα, πρώτον, να διαπιστωθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανίσχυρη, δεύτερον, να υποχρεωθεί ο REA να άρει την αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU και, τρίτον, να υποχρεωθεί ο REA να της καταβάλει αποζημίωση για την αποκατάσταση της υλικής ζημίας και την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που ισχυρίζεται ότι υπέστη.

Η έρευνα της OLAF περατώθηκε τον Δεκέμβριο του 2022, μετά την άσκηση της ως άνω αγωγής. Βάσει των πορισμάτων της έρευνας αυτής, η OLAF είχε απευθύνει στον REA οικονομικές συστάσεις, η εφαρμογή των οποίων δεν είχε οδηγήσει, όσον αφορά τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU, κατά την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζήτησεως, σε εκτελεστικά μέτρα.

Στη συνέχεια, ο REA υπέβαλε αίτημα για κατάργηση της δίκης στο πλαίσιο του οποίου ενημέρωσε το Γενικό Δικαστήριο ότι η αναστολή της εν λόγω σύμβασης είχε αρθεί. Κατόπιν της επανάληψης της προφορικής διαδικασίας, η ενάγουσα υπέβαλε παρατηρήσεις επί του αιτήματος του REA για κατάργηση της δίκης, στο οποίο η ίδια αντιτάχθηκε.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατά πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο αφού, αφενός, υπενθύμισε τις κρίσιμες διατάξεις τόσο του δικαίου της Ένωσης όσο και του βελγικού αστικού δικαίου που διέπουν τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνεται η ρήτρα διαιτησίας στην υπό κρίση υπόθεση και, αφετέρου, απέρριψε το αίτημα του REA για την κατάργηση της δίκης, στο μέτρο που η ενάγουσα, με την αγωγή της, ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο να επιλύσει τη διαφορά μεταξύ της ίδιας και του REA όσον αφορά την εφαρμογή της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU και να διαπιστώσει ότι η απόφαση περί αναστολής της εν λόγω συμβάσεως είναι ανίσχυρη, στη συνέχεια εξετάζει το κύρος της προσβαλλόμενης απόφασης. Προς τούτο, ερμηνεύει το άρθρο 33.2.1 της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU.

Κατ' αρχάς, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο πρόεδρος-γενικός διευθυντής και ο οικονομικός διευθυντής της ενάγουσας, οι οποίοι αποτελούσαν το αντικείμενο της ιταλικής ποινικής έρευνας λόγω υπονοιών τέλεσης απάτης συνδεδεμένων με την εκτέλεση διαφορετικής σύμβασης επιχορήγησης, είναι φυσικά πρόσωπα εξουσιοδοτημένα να εκπροσωπούν την ενάγουσα ή να λαμβάνουν αποφάσεις εξ ονόματός της. Εν προκειμένω, ο οικονομικός διευθυντής υπέγραψε εξ ονόματος της ενάγουσας τόσο τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU όσο και τη σύμβαση επιχορήγησης την οποία αφορά η ιταλική ποινική έρευνα και ο πρόεδρος-γενικός διευθυντής υπέγραψε, εξ ονόματος της ενάγουσας, την επιστολή προκαταρκτικής χορήγησης για την υλοποίηση των δράσεων που συνδέονται με τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι υπόνοιες τέλεσης απάτης που αφορούν τον πρόεδρο-γενικό διευθυντή και τον οικονομικό διευθυντή της ενάγουσας θα μπορούσαν, κατ' αρχήν, να δικαιολογήσουν την αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης, στο μέτρο που τα εν λόγω πρόσωπα είναι εξουσιοδοτημένα να εκπροσωπούν την ενάγουσα ή να λαμβάνουν αποφάσεις εξ ονόματός της.

Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον ο REA μπορούσε να χαρακτηρίσει τα ως άνω φυσικά πρόσωπα ως «πρόσωπα τα οποία είναι ύποπτα για απάτη», κατά την έννοια του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, δικαιολογώντας με τον τρόπο αυτόν την αναστολή της σύμβασης. Συναφώς, επισημαίνει ότι το εν λόγω άρθρο κάνει λόγο γενικώς για υπόνοιες ότι διαπράχθηκαν «ουσιώδη σφάλματα, παρατυπίες ή απάτη», χωρίς να διευκρινίζει την προέλευση ή την πηγή των υπονοιών αυτών. Επομένως, η ύπαρξη ποινικής έρευνας στηριζόμενης σε υπόνοιες τέλεσης απάτης, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, θα μπορούσε να αποτελέσει, κατ' αρχήν, πηγή «υπονοιών απάτης» κατά την έννοια του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αν ο REA μπορούσε, με την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, να αναστείλει τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU δυνάμει του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, παρά το γεγονός ότι οι υπόνοιες τέλεσης απάτης εις βάρος του προέδρου-γενικού διευθυντή και του οικονομικού διευθυντή της ενάγουσας απέρρεαν από την ιταλική ποινική έρευνα που αφορούσε διαφορετική σύμβαση επιχορήγησης. Επ' αυτού, το Γενικό Δικαστήριο προβαίνει σε λεπτομερή ερμηνεία των στοιχείων α και β του άρθρου 33.2.1, υπό το πρίσμα, ιδίως, των διατάξεων του βελγικού αστικού κώδικα.

Αφενός, όσον αφορά το άρθρο 33.2.1, στοιχείο α, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το στοιχείο α, σημείο i, δεν περιέχει καμία αναφορά στη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU, οπότε υπόνοιες τέλεσης απάτης σχετικά με την εκτέλεση άλλης σύμβασης θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την αναστολή της σύμβασης TTD.EU. Εντούτοις, το στοιχείο α, σημείο ii, περιέχει μια τέτοια αναφορά. Αφετέρου, σύμφωνα με το άρθρο 33.2.1, στοιχείο β, ο REA μπορεί να αναστείλει την εφαρμογή της σύμβασης επιχορήγησης «[ε]άν δικαιούχος (ή οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο εξουσιοδοτημένο να τον εκπροσωπεί ή να λαμβάνει αποφάσεις εξ ονόματός του) έχει διαπράξει –σε σχέση με άλλες επιχορηγήσεις της [Ένωσης] ή της Ευρατόμ που του χορηγήθηκαν υπό παρεμφερείς όρους– [...] σφάλματα, παρατυπίες, απάτη [...]». Συνεπώς, ερμηνεία του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, κατά την οποία υπόνοιες απάτης σχετικές με άλλη σύμβαση θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την αναστολή της σύμβασης TTD.EU, θα καθιστούσε άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας το άρθρο 33.2.1, στοιχείο β.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι ο REA, αποφασίζοντας να αναστείλει τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU λόγω του ότι ο πρόεδρος-γενικός διευθυντής και ο οικονομικός διευθυντής της ενάγουσας ήταν ύποπτοι για απάτη στο πλαίσιο διαφορετικής σύμβασης επιχορήγησης, παρέβη το άρθρο 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i, της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU, καθιστώντας την εν λόγω απόφαση ανίσηχη.

Κατά δεύτερον, δεδομένου ότι η αναστολή της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU είχε εν τω μεταξύ αρθεί, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι παρείλκε η έκδοση αποφάσεως επί του αιτήματος με το οποίο ζητήθηκε από το Γενικό Δικαστήριο να υποχρεώσει τον REA να άρει την αναστολή.

Κατά τρίτον, όσον αφορά το αίτημα αποζημιώσεως, το Γενικό Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι πρέπει να αποφανθεί επί του αιτήματος αυτού παρά το γεγονός ότι ήρθη η αναστολή εκτέλεσης της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU, επισημαίνει ότι, κατά τον βελγικό αστικό κώδικα, για την αποκατάσταση ζημίας απορρέουσας από σύμβαση πρέπει να πληρούνται τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις, ήτοι η μη εκτέλεση της σύμβασης, η ζημία και ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της μη εκτέλεσης και της ζημίας.

Βεβαίως, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο REA αποφάσισε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, να αναστείλει τη σύμβαση επιχορήγησης TTD.EU, κατά παράβαση του άρθρου 33.2.1, στοιχείο α, σημείο i. Ωστόσο, εκτιμά ότι, μολονότι είναι πιθανό, κατόπιν της αναστολής της σύμβασης επιχορήγησης TTD.EU, η ενάγουσα να αναγκάστηκε να αναστείλει ή να ακυρώσει ορισμένες εκδηλώσεις που είχαν προγραμματιστεί για τον σκοπό της εκτέλεσης της σύμβασης, εντούτοις η ενάγουσα δεν αποδεικνύει ότι οι υλικές ζημιές τις οποίες επικαλείται πράγματι έλαβαν χώρα εν προκειμένω. Η ενάγουσα δεν αποδεικνύει ούτε την ηθική βλάβη, υπό τη μορφή προσβολής της φήμης και της εικόνας της, την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη.

XIV. Προϋπολογισμός της Ένωσης

Απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2024, IMG κατά Επιτροπής (T-509/21, [EU:T:2024:590](#))

«Δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης – Εκτέλεση του προϋπολογισμού της Ένωσης υπό καθεστώς έμμεσης διαχείρισης από διεθνή οργανισμό – Απόφαση περί αρνήσεως αναγνώρισεως νομικού προσώπου ως διεθνούς οργανισμού – Προσφυγή ακυρώσεως – Νομιμότητα της εντολής που ανατέθηκε στους δικηγόρους της προσφεύγουσας-ενάγουσας – Παραδεκτό – Απόφαση εκδοθείσα σε εκτέλεση αποφάσεως του Δικαστηρίου – Άρθρο 266 ΣΛΕΕ – Δεδικασμένο – Αρχή της χρηστής διοικήσεως – Ασφάλεια δικαίου – Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 966/2012 – Άρθρο 58 – Κατ'εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 1268/2012 – Άρθρο 43 – Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 – Άρθρο 156 – Έννοιες του “διεθνούς οργανισμού” και της “διεθνούς συμφωνίας” – Πλάνη περί το δίκαιο – Πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως – Εξωσυμβατική ευθύνη»

Αποφαινόμενο σε διευρυμένη σύνθεση, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει την προσφυγή-αγωγή που άσκησε η International Management Group (IMG) με αίτημα, αφενός, την ακύρωση της αποφάσεως της 8ης Ιουνίου 2021 με την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αρνήθηκε να της αναγνωρίσει, αναδρομικώς από τις 16 Δεκεμβρίου 2014, το καθεστώς διεθνούς οργανισμού που προβλέπεται από τη δημοσιονομική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκτέλεση των κονδυλίων της Ένωσης κατά τον τρόπο της έμμεσης διαχειρίσεως⁵⁷⁷ (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση) και, αφετέρου, την αποκατάσταση της υλικής ζημίας και την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που ισχυρίζεται ότι υπέστη. Η εξέταση της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως παρέχει στο Γενικό Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει, αφενός, τον προσήκοντα βαθμό ελέγχου εκ μέρους των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης στον τομέα αυτό και, αφετέρου, τις έννοιες της «διεθνούς συμφωνίας» και του «διεθνούς οργανισμού», όπως ορίζονται από πράξεις του δημοσίου διεθνούς δικαίου και από τη νομολογία, ιδίως από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων.

Η IMG, προσφεύγουσα-ενάγουσα, ιδρύθηκε στις 25 Νοεμβρίου 1994⁵⁷⁸, με σκοπό να παράσχει στα κράτη και στους διεθνείς οργανισμούς που μετέχουν στην ανασυγκρότηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης τη δυνατότητα να έχουν στη διάθεσή τους προς τούτο μια οντότητα ειδικού σκοπού.

Στις 7 Νοεμβρίου 2013 η Επιτροπή εξέδωσε την εκτελεστική απόφαση σχετικά με το ετήσιο πρόγραμμα δράσης για τη Μιανμάρ/Βιρμανία 2013⁵⁷⁹ προς χρηματοδότηση από τον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, βάσει του κανονισμού 966/2012⁵⁸⁰. Η απόφαση αυτή προέβλεπε, μεταξύ άλλων, πρόγραμμα αναπτύξεως του εμπορίου, το κόστος του οποίου έπρεπε να χρηματοδοτηθεί από την Ένωση και του οποίου η εκτέλεση έπρεπε να πραγματοποιηθεί με από κοινού διαχείριση με την προσφεύγουσα-ενάγουσα.

Στις 17 Φεβρουαρίου 2014 η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) ενημέρωσε την Επιτροπή για την έναρξη έρευνας σχετικά με το καθεστώς της προσφεύγουσας-ενάγουσας. Στις 15 Δεκεμβρίου 2014 η Επιτροπή έλαβε την έκθεση που συνέταξε η OLAF κατά το πέρας της έρευνάς της. Στην έκθεση αυτή, η OLAF έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι η προσφεύγουσα-ενάγουσα δεν αποτελούσε

⁵⁷⁷ Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/ΕΕ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1).

⁵⁷⁸ Συστάθηκε με το έγγραφο της 25ης Νοεμβρίου 1994 για τη σύσταση της International Management Group – Infrastructure for Bosnia and Herzegovina (IMG-IBH) (στο εξής: ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 1994).

⁵⁷⁹ Εκτελεστική απόφαση C(2013) 7682 τελικό.

⁵⁸⁰ Άρθρο 84 του κανονισμού 966/2012.

διεθνή οργανισμό, κατά την έννοια του κανονισμού 1605/2002 ⁵⁸¹ και του κανονισμού 966/2012 που τον διαδέχθηκε.

Στις 16 Δεκεμβρίου 2014 η Επιτροπή αποφάσισε να αναθέσει την εκτέλεση, στο πλαίσιο έμμεσης διαχειρίσεως, του προγράμματος αναπτύξεως του εμπορίου που προέβλεπε η προαναφερθείσα εκτελεστική απόφαση σε άλλον οργανισμό και όχι στην προσφεύγουσα-ενάγουσα (στο εξής: απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2014).

Τέλος, στις 8 Μαΐου 2015 η Επιτροπή απηύθυνε στην προσφεύγουσα-ενάγουσα έγγραφο για να την ενημερώσει για τη συνέχεια που σκόπευε να δώσει στην έκθεση της OLAF, στο οποίο ανέφερε ότι είχε αποφασίσει, μεταξύ άλλων, ότι, έως ότου υπάρξει απόλυτη βεβαιότητα ως προς το καθεστώς της ως διεθνούς οργανισμού, οι υπηρεσίες της δεν θα συνήπταν πλέον με αυτήν νέα σύμβαση αναθέσεως σύμφωνα με τη μέθοδο της έμμεσης διαχειρίσεως που προβλέπει ο κανονισμός 966/2012 (στο εξής: απόφαση της 8ης Μαΐου 2015).

Η προσφεύγουσα-ενάγουσα άσκησε δύο προσφυγές-αγωγές ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ζητώντας, αφενός, την ακύρωση της αποφάσεως της 16ης Δεκεμβρίου 2014 και, αφετέρου, την ακύρωση της αποφάσεως της 8ης Μαΐου 2015 και την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε. Κατόπιν της απορρίψεως των δύο αυτών προσφυγών-αγωγών, με τις αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 2017, International Management Group κατά Επιτροπής ⁵⁸², και της 2ας Φεβρουαρίου 2017, IMG κατά Επιτροπής ⁵⁸³, η προσφεύγουσα-ενάγουσα άσκησε αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου. Με απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2019, International Management Group κατά Επιτροπής ⁵⁸⁴, το Δικαστήριο αναίρεσε τις δύο αυτές αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου και ακύρωσε τις αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 2014 και της 8ης Μαΐου 2015, και ανέπεμψε την υπόθεση T-381/15 ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του αιτήματος αποζημιώσεως της προσφεύγουσας-ενάγουσας σχετικά με τις ζημίες που φέρεται ότι προκάλεσε η απόφαση της 8ης Μαΐου 2015.

Με απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2020, IMG κατά Επιτροπής ⁵⁸⁵, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα της προσφεύγουσας-ενάγουσας για αποκατάσταση των ζημιών που προβάλλει ότι υπέστη από την απόφαση της 8ης Μαΐου 2015. Η τελευταία άσκησε αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου.

Στις 8 Ιουνίου 2021, κατόπιν επικοινωνίας με την προσφεύγουσα-ενάγουσα που υπέβαλε τις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή εξέδωσε τελικά την προσβαλλόμενη απόφαση.

Με απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 2022, IMG κατά Επιτροπής ⁵⁸⁶, το Δικαστήριο αναίρεσε εν μέρει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2020 και ανέπεμψε την υπόθεση T-381/15 RENV ενώπιόν του, προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του αιτήματος της προσφεύγουσας-ενάγουσας για αποκατάσταση της υλικής ζημίας που φέρεται ότι υπέστη από την απόφαση της 8ης Μαΐου 2015.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει το αίτημα της προσφεύγουσας-ενάγουσας περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως.

⁵⁸¹ Κανονισμός (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 2002, για τη θέσπιση του δημοσιονομικού κανονισμού που εφαρμόζεται στον γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 2002, L 248, σ. 1).

⁵⁸² Απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2017, International Management Group κατά Επιτροπής (T-29/15, [ΕΥ:Τ:2017:56](#)).

⁵⁸³ Απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2017, IMG κατά Επιτροπής (T-381/15, [ΕΥ:Τ:2017:57](#)).

⁵⁸⁴ Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2019, International Management Group κατά Επιτροπής (C-183/17 P και C-184/17 P, [ΕΥ:Σ:2019:78](#)).

⁵⁸⁵ Απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2020, IMG κατά Επιτροπής (T-381/15 RENV, [ΕΥ:Τ:2020:406](#)).

⁵⁸⁶ Απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 2022, IMG κατά Επιτροπής (C-619/20 P και C-620/20 P, [ΕΥ:Σ:2022:722](#)).

Το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εξέθεσε επαρκώς τις νομικές και πραγματικές εκτιμήσεις επί των οποίων στηριζόταν και οι οποίες μπορούσαν να παράσχουν, αφενός, στην προσφεύγουσα-ενάγουσα τη δυνατότητα να εκτιμήσει τη νομιμότητά της και, αφετέρου, στο Γενικό Δικαστήριο τη δυνατότητα να ασκήσει τον έλεγχό του.

Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον πρώτο λόγο ακυρώσεως της προσφεύγουσας-ενάγουσας, ο οποίος αφορά πλείονες πλάνες περί το δίκαιο, ιδίως παράβαση του άρθρου 266 ΣΛΕΕ, παραβίαση του δεδिकाσμένου, παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας των πράξεων της Ένωσης και παραβίαση της αρχής της ισότητας. Το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει επίσης τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, ο οποίος αντλείται από παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου, καθώς και τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, ο οποίος αντλείται από παράβαση του καθήκοντος επιμέλειας και από παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας.

Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως που αντλείται από πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και πλάνη περί το δίκαιο, με τις οποίες η προσφεύγουσα-ενάγουσα προσήψε στην Επιτροπή ότι αρνήθηκε να χαρακτηρίσει την ιδρυτική πράξη της ως διεθνή συμφωνία περί ιδρύσεως διεθνούς οργανισμού και να της αναγνωρίσει το καθεστώς διεθνούς οργανισμού παρά τη μεταγενέστερη πρακτική των μελών της.

Επί του βαθμού ελέγχου εκ μέρους των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης εν προκειμένω

Στο πλαίσιο της εξετάσεως του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, το Γενικό Δικαστήριο παρέχει διευκρινίσεις ως προς τον βαθμό ελέγχου που ασκούν τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης επί της νομιμότητας αποφάσεως όπως η προσβαλλόμενη απόφαση. Υπενθυμίζει, συναφώς, ότι η Επιτροπή διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως όταν ασκεί το καθήκον εκτελέσεως του προϋπολογισμού της Ένωσης, ιδίως όταν επιλέγει να εκτελέσει τον προϋπολογισμό αυτό με έμμεση διαχείριση και ότι, κατ' εφαρμογήν αυτού του τρόπου διαχειρίσεως, αναθέτει καθήκοντα εκτελέσεως του προϋπολογισμού σε διεθνείς οργανισμούς. Επομένως, όταν η Επιτροπή ασκεί τα προκαθορισθέντα προνόμια, οι βλαπτικές αποφάσεις που εκδίδει στο πλαίσιο αυτό υπόκεινται σε έλεγχο εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου περιοριζόμενο στην πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, υπό την επιφύλαξη της εξετάσεως άλλων λόγων ελλείψεως νομιμότητας που μπορούν να προβληθούν στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως, σύμφωνα με το άρθρο 263, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Εντούτοις, όταν, όπως εν προκειμένω, η Επιτροπή αρνείται να αναθέσει σε οργανισμό καθήκοντα εκτελέσεως του προϋπολογισμού με τη μέθοδο της έμμεσης διαχειρίσεως με την αιτιολογία ότι ο οργανισμός αυτός δεν έχει την ιδιότητα του διεθνούς οργανισμού, η νομιμότητα τέτοιας αποφάσεως υπόκειται στον έλεγχο του Γενικού Δικαστηρίου, συγχρόνως, λόγω πλάνης περί το δίκαιο και λόγω πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως.

Πράγματι, εν τοιαύτη περιπτώσει, η εκ μέρους της Επιτροπής εφαρμογή γενικών κανόνων που καθιστούν δυνατό τον ορισμό και τον προσδιορισμό διεθνών οργανισμών εμπίπτει στον έλεγχο της πλάνης περί το δίκαιο, ενώ η ερμηνεία των κανόνων του οργανισμού που ισχυρίζεται ότι είναι διεθνής οργανισμός για την εκτέλεση του προϋπολογισμού της Ένωσης σύμφωνα με τον τρόπο της έμμεσης διαχειρίσεως, καθώς και η ερμηνεία των θέσεων των μελών του, οι οποίες ενδέχεται να είναι περίπλοκες, υπόκεινται σε έλεγχο περιοριζόμενο στην πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως.

Επί των εννοιών του «διεθνούς οργανισμού» και της «διεθνούς συμφωνίας» που προβλέπονται στη δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης για την εκτέλεση του προϋπολογισμού της σύμφωνα με τη μέθοδο της έμμεσης διαχειρίσεως

Προκαταρκτικώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η έννοια του «διεθνούς οργανισμού», όπως ορίζεται στις διαδοχικές διατάξεις της δημοσιονομικής νομοθεσίας της Ένωσης⁵⁸⁷, καλύπτει τους οργανισμούς δημοσίου διεθνούς δικαίου που έχουν συσταθεί με διεθνείς συμφωνίες. Πράγματι, το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των σχετικών κανόνων του διεθνούς δικαίου, το οποίο αποτελεί μέρος της έννομης τάξεως της Ένωσης και δεσμεύει τα θεσμικά της όργανα.

Ωστόσο, στο μέτρο που οι όροι «διεθνής οργανισμός» και «διεθνής συμφωνία» χρησιμοποιούνται από τη δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης για τον ειδικό σκοπό της εκτέλεσης του προϋπολογισμού της, πρέπει να ερμηνεύονται στενά, προκειμένου να προστατεύονται τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης.

Επομένως, σε διαφορά όπως η εξεταζόμενη, το Γενικό Δικαστήριο πρέπει να εφαρμόσει τις έννοιες του δημοσίου διεθνούς δικαίου στις οποίες αναφέρεται η δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης, προσφεύγοντας στις πράξεις του δικαίου αυτού που ορίζουν τις εν λόγω έννοιες, όπως ερμηνεύονται κατά τη νομολογία. Ειδικότερα, στην υπό κρίση υπόθεση, το Γενικό Δικαστήριο ερμηνεύει τις έννοιες του «διεθνούς οργανισμού» και της «διεθνούς συμφωνίας» που προβλέπονται από τη δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης για την εκτέλεση του προϋπολογισμού της με έμμεση διαχείριση υπό το πρίσμα των εθιμικών αρχών του δημοσίου διεθνούς δικαίου που περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στη Σύμβαση της Βιέννης⁵⁸⁸ και στο σχέδιο άρθρων περί ευθύνης των διεθνών οργανισμών⁵⁸⁹.

Συναφώς, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο θ', της Συμβάσεως της Βιέννης προκύπτει ότι ως «διεθνής οργανισμός» νοείται ο διακυβερνητικός οργανισμός. Εξάλλου, το άρθρο 2, στοιχείο α', του σχεδίου άρθρων διευκρινίζει ότι ως τέτοιος οργανισμός νοείται κάθε οργανισμός ο οποίος ιδρύεται με συνθήκη ή άλλη πράξη διεπόμενη από το διεθνές δίκαιο και διαθέτει ιδία διεθνή νομική προσωπικότητα και ότι, πέραν των κρατών, ένας διεθνής οργανισμός μπορεί να περιλαμβάνει μεταξύ των μελών του και άλλες οντότητες εκτός των κρατών.

Κατά πρώτον, όσον αφορά την προϋπόθεση της ιδρύσεως με συνθήκη ή άλλη πράξη διεπόμενη από το διεθνές δίκαιο, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συμβάσεως της Βιέννης προκύπτει ότι ως «συνθήκη» νοείται διεθνής συμφωνία συναπτόμενη εγγράφως μεταξύ κρατών και διεπόμενη από το διεθνές δίκαιο, ανεξαρτήτως του αν η συμφωνία αυτή είναι ενσωματωμένη σε ένα μοναδικό έγγραφο ή σε δύο ή περισσότερα συναφή έγγραφα και ανεξαρτήτως της ειδικής της ονομασίας. Επομένως, με το έγγραφο αυτό ή με τα έγγραφα αυτά μπορεί να δηλώνεται η σύμπτωση βουλήσεων δύο ή περισσότερων υποκειμένων του διεθνούς δικαίου, η οποία με τον τρόπο αυτό επισημοποιείται περιβαλλόμενη τον έγγραφο τύπο. Επιπλέον, από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων προκύπτει ότι, όποια και αν είναι η σημασία του σε πολιτικό επίπεδο, έγγραφο υπογραφέν από κράτη δεν μπορεί να συνιστά διεθνή συμφωνία αν δεν περιέχει καμία διάταξη

⁵⁸⁷ Η έννοια του «διεθνούς οργανισμού», η οποία μνημονεύεται στα άρθρα 53 και 53δ του κανονισμού 1605/2002, στο άρθρο 58 του κανονισμού 966/2012 και στο άρθρο 62 του κανονισμού 2018/1046, ορίζεται, με σχεδόν πανομοιότυπη διατύπωση, στο άρθρο 43, παράγραφος 2, του κανονισμού 2342/2002 και, στη συνέχεια, στο άρθρο 43, παράγραφος 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, ο οποίος κατήργησε και αντικατέστησε τον κανονισμό 2342/2002, και στο άρθρο 156 του κανονισμού 2018/1046. Επομένως, δυνάμει των τριών τελευταίων αυτών διατάξεων, η εν λόγω έννοια καλύπτει τους οργανισμούς δημοσίου διεθνούς δικαίου που έχουν συσταθεί με διεθνείς συμφωνίες.

⁵⁸⁸ Σύμβαση της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, της 23ης Μαΐου 1969 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 1155, σ. 331, στο εξής: Σύμβαση της Βιέννης)

⁵⁸⁹ Σχέδιο άρθρων σχετικά με την ευθύνη των διεθνών οργανισμών, το οποίο εγκρίθηκε από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών κατά την εξηκοστή τρίτη σύνοδό της το 2011 και υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση στο πλαίσιο της έκθεσής της σχετικά με τις εργασίες της εν λόγω συνόδου (A/66/10) [Επετηρίδα της Επιτροπής διεθνούς δικαίου, 2011, τόμος II(2), στο εξής: σχέδιο άρθρων].

δημιουργούσα δικαιώματα ή υποχρεώσεις περί των οποίων τα κράτη αυτά έχουν δηλώσει τη συναίνεσή τους⁵⁹⁰.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά την προϋπόθεση περί ιδίας διεθνούς νομικής προσωπικότητας, από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων προκύπτει, πρώτον, ότι η αναγνώριση διεθνούς οργανισμού εξαρτάται από το κατά πόσον ο οικείος οργανισμός διαθέτει νομική προσωπικότητα. Πράγματι, οντότητα συσταθείσα από κράτη και, ενδεχομένως, από έναν ή περισσότερους διεθνείς οργανισμούς δεν έχει, ελλείψει ιδίας νομικής προσωπικότητας, τον χαρακτήρα διεθνούς οργανισμού, αλλά οργάνου εξαρτώμενου είτε από τα κράτη που την έχουν συστήσει⁵⁹¹ είτε από διεθνή οργανισμό στον οποίο φιλοξενείται η οντότητα αυτή⁵⁹².

Δεύτερον, από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων προκύπτει, επίσης, ότι οι διεθνείς οργανισμοί απολαύουν, κατ' αρχήν, προνομίων και ασυλιών που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής τους⁵⁹³. Πράγματι, αντιθέτως προς την ετεροδικία των κρατών, η οποία στηρίζεται στην αρχή «*par in parem non habet imperium*», οι ασυλίες των διεθνών οργανισμών απονέμονται, κατ' αρχήν, από τις ιδρυτικές συνθήκες των οργανισμών αυτών και έχουν λειτουργικό χαρακτήρα, καθόσον σκοπούν στην αποτροπή της παρακωλύσεως της λειτουργίας και της ανεξαρτησίας των οικείων οργανισμών.

Τρίτον, από τη νομολογία προκύπτει ότι οι ιδρυτικές πράξεις των διεθνών οργανισμών αποτελούν συνθήκες ιδιαίτερου τύπου, καθόσον έχουν ως αντικείμενο τη δημιουργία νέων υποκειμένων δικαίου, με ορισμένη αυτονομία, στα οποία τα συμβαλλόμενα μέρη αναθέτουν ως αποστολή την υλοποίηση κοινών σκοπών. Επομένως, οι διεθνείς οργανισμοί διέπονται από την «αρχή της ειδικότητας», δηλαδή έχουν λάβει από τα κράτη που τους δημιουργούν δοτές αρμοδιότητες, τα όρια των οποίων εξαρτώνται από τα κοινά συμφέροντα την προαγωγή των οποίων τους έχουν εμπιστευθεί τα κράτη αυτά και τα οποία συνήθως διατυπώνονται ρητώς στην ιδρυτική τους πράξη⁵⁹⁴.

Επομένως, ένας διεθνής οργανισμός δεν μπορεί να περιοριστεί σε έναν απλό προαιρετικό μηχανισμό που τίθεται στη διάθεση των μερών, τον οποίο κάθε μέρος θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν. Πράγματι, δημιουργώντας έναν διεθνή οργανισμό και παρέχοντάς του όλα τα αναγκαία μέσα για τη λειτουργία του, οι ιδρυτές του εκφράζουν τη βούλησή τους να παράσχουν τις καλύτερες εγγυήσεις σταθερότητας, συνέχειας και αποτελεσματικότητας στην άσκηση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στον οργανισμό αυτόν, οπότε δεν μπορούν να αποχωρήσουν μονομερώς και όταν

⁵⁹⁰ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Υποχρέωση διαπραγμάτευσης της πρόσβασης στον Ειρηνικό Ωκεανό (Βολιβία κατά Χιλής), της 1ης Οκτωβρίου 2018, C.I.J. Recueil 2018, σ. 507, σκέψεις 105 έως 106 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία.

⁵⁹¹ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Ορισμένα εδάφη φωσφορικών αλάτων στο Ναουρού (Ναουρού κατά Αυστραλίας), της 26ης Ιουνίου 1992, προκαταρκτικές αντιρρήσεις, C.I.J. Recueil 1992, σ. 240, σκέψη 47.

⁵⁹² Πρβλ. συμβουλευτική γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου, απόφαση αριθ. 2867 του Διοικητικού Δικαστηρίου του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας επί προσφυγής κατά του Διεθνούς Ταμείου Γεωργικής Ανάπτυξης, της 1ης Φεβρουαρίου 2012, C.I.J. Recueil 2012, σ. 10, σκέψεις 57 και 61.

⁵⁹³ Πρβλ. απόφαση του Διαρκούς Διαιτητικού Δικαστηρίου, Dr. Reineccius κ.λπ. κατά Bank for International Settlements, της 22ας Νοεμβρίου 2002, υπόθεση αριθ. 2000-04, σκέψη 108· συμβουλευτική γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου, απόφαση αριθ. 2867 του διοικητικού δικαστηρίου του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας επί προσφυγής κατά του Διεθνούς Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης, της 1ης Φεβρουαρίου 2012, C.I.J. Recueil 2012, σ. 10, σκέψη 58, και απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Μύλοι χαρτοπολτού στον ποταμό Ουρουγουά (Αργεντινή κατά Ουρουγουάης), της 20ής Απριλίου 2010, C.I.J. Recueil 2010, σ. 14, σκέψη 88.

⁵⁹⁴ Πρβλ. συμβουλευτική γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Νομιμότητα της χρήσεως πυρηνικών όπλων από κράτος σε ένοπλη σύρραξη, της 8ης Ιουλίου 1996, C.I.J. Recueil 1996, σ. 66, σημεία 19 και 25· αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου, Χερσαία και θαλάσσια σύνορα μεταξύ Καμερούν και Νιγηρίας, της 11ης Ιουνίου 1998, προκαταρκτικές αντιρρήσεις, C.I.J. Recueil 1998, σ. 275, σκέψεις 64 έως 67, και Μύλοι χαρτοπολτού στον ποταμό Ουρουγουά (Αργεντινή κατά Ουρουγουάης), της 20ής Απριλίου 2010, C.I.J. Recueil 2010, σ. 14, σκέψη 89.

κρίνουν σκόπιμο από το πλαίσιο αυτό ούτε να τον υποκαταστήσουν με άλλους διαύλους επικοινωνίας⁵⁹⁵.

Επί του χαρακτηρισμού από το Γενικό Δικαστήριο της ιδρυτικής πράξεως της IMG ως «διεθνούς συμφωνίας»

Το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει το περιεχόμενο και το εύρος του ψηφίσματος της 25ης Νοεμβρίου 1994, προκειμένου να κρίνει αν το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα υπογράφοντα μέρη.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι από το ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 1994 προκύπτει ότι οι υπογράφωντες ενέκριναν τους οργανωτικούς κανόνες της προσφεύγουσας-ενάγουσας, ιδίως επιβεβαιώνοντας τον γενικό διευθυντή της και αποφασίζοντας τη σύσταση επιτροπής διοικήσεως εντός αυτής. Ειδικότερα, μολονότι το ψήφισμα αυτό δεν συνεπαγόταν υποχρέωση των συντακτών του να γίνουν μέλη της προσφεύγουσας-ενάγουσας, γεγονός παραμένει ότι το σημείο 5 προέβλεπε την υποχρέωση των υπογραφόντων κρατών να αποφασίσουν την ένταξη της προσφεύγουσας-ενάγουσας στο συνολικό πλαίσιο για την ανασυγκρότηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ή τη σταδιακή παύση των δραστηριοτήτων της. Επομένως, το εν λόγω ψήφισμα περιείχε σαφώς τουλάχιστον μία νομική δέσμευση για τους υπογράφοντες, οπότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δήλωση της οποίας το περιεχόμενο είναι αποκλειστικώς πολιτικό.

Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στην προσβαλλόμενη απόφαση εκτιμώντας ότι το ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 1994 αποτελούσε πολιτική δήλωση στερούμενη νομικώς δεσμευτικού χαρακτήρα.

Το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά επίσης ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε περαιτέρω πλάνη περί το δίκαιο στην προσβαλλόμενη απόφαση αρνούμενη να χαρακτηρίσει το ψήφισμα αυτό ως διεθνή συμφωνία, λόγω ελλείψεως εγγράφων πληρεξουσιότητας των μετεχόντων στη συνάντηση της ίδιας ημερομηνίας, δεδομένου ότι η υπογραφή του εν λόγω ψηφίσματος επιβεβαιώθηκε μεταγενέστερα από δύο τουλάχιστον κράτη.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όταν ένα έγγραφο υπογράφεται από πρόσωπα που δεν έχουν την αναγκαία εξουσία για να δεσμεύσουν τα κράτη στα οποία υπάγονται, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βιέννης, τέτοιο έγγραφο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως νομικώς δεσμευτική διεθνής συμφωνία, εκτός αν τα πρόσωπα αυτά έχουν την εξουσία να δεσμεύουν τα εν λόγω κράτη χωρίς να επιδείξουν πληρεξουσιότητα, κατ'εφαρμογήν της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου⁵⁹⁶.

Εντούτοις, εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, με τη συμμετοχή τους στην έγκριση του αρχικού ή μεταγενέστερου καταστατικού της προσφεύγουσας-ενάγουσας ή με τη συμμετοχή τους στην επιτροπή διοικήσεώς της ή στη μόνιμη επιτροπή της, ορισμένα κράτη που υπέγραψαν το ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 1994 ενήργησαν κατά τρόπον ώστε να δίδεται η εντύπωση ότι ήταν έγκυρες οι πράξεις υπογραφής του ψηφίσματος από τους αντιπροσώπους τους και, ως εκ τούτου, επιβεβαίωσαν μεταγενέστερα, κατά την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης της Βιέννης, την υπογραφή του εν λόγω ψηφίσματος, σκοπός του οποίου ήταν η ίδρυση της προσφεύγουσας-ενάγουσας.

Πάντως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτές οι πλάνες περί το δίκαιο εξακολουθούν, στο παρόν στάδιο της εξετάσεως, να μην ασκούν επιρροή στη νομιμότητα της προσβαλλομένης αποφάσεως,

⁵⁹⁵ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Μύλοι χαρτοπολτού στον ποταμό Ουρουγουάη (Αργεντινή κατά Ουρουγουάης), της 20ής Απριλίου 2010, C.I.J. Recueil 2010, σ. 14, σκέψεις 90 και 91.

⁵⁹⁶ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Θάλασσας, Οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων στον κόλπο του Bengale (Μπανγκλαντές κατά Μιανμάρ), της 14ης Μαρτίου 2012, ITLOS C.I.J. Recueil 2012, σ. 4, σκέψεις 96 και 98.

δεδομένου ότι δεν επηρεάζουν την προϋπόθεση που προβλέπεται από τη δημοσιονομική νομοθεσία της Ένωσης κατά την οποία η προσφεύγουσα-ενάγουσα, για να μπορεί να αναλάβει την εκτέλεση του προϋπολογισμού της Ένωσης με τη μέθοδο της έμμεσης διαχειρίσεως που προβλέπεται υπέρ των διεθνών οργανισμών, πρέπει να έχει συσταθεί με διεθνή συμφωνία έχουσα ως αντικείμενο την ίδρυσή της ως διεθνούς οργανισμού. Επομένως, οι διαπιστωθείσες παρανομίες δεν δύνανται, αφ' εαυτών, να επιφέρουν την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Επί της ερμηνείας από το Γενικό Δικαστήριο της προθέσεως των υπογραφόντων την ιδρυτική πράξη της IMG και της μεταγενέστερης πρακτικής των υπογραφόντων κρατών και των κρατών μελών της οντότητας αυτής

Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η Επιτροπή, κρίνοντας ότι το ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 1994 δεν είχε ούτε ως αντικείμενο ούτε ως αποτέλεσμα να προσδώσει στον προσφεύγοντα το καθεστώς διεθνούς οργανισμού, δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 31 της Συμβάσεως της Βιέννης, το οποίο εκφράζει το εθιμικό διεθνές δίκαιο, οι συνθήκες πρέπει να ερμηνεύονται με καλή πίστη, σύμφωνα με τη συνήθη έννοια των όρων της συνθήκης αυτής, λαμβανομένων υπόψη των συμφραζομένων και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού τους.

Ακολούθως, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο θεωρώντας, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι η μεταγενέστερη πρακτική, μετά την έκδοση του ψηφίσματος της 25ης Νοεμβρίου 1994 και, στη συνέχεια, μετά την έγκριση του αρχικού καταστατικού και του καταστατικού του 2012, δεν αποδείκνυε αρκούντως ευρεία και σαφή αναγνώριση της ιδιότητας της προσφεύγουσας-ενάγουσας ως διεθνούς οργανισμού, τόσο εκ μέρους των υπογραφόντων το ψήφισμα αυτό όσο και εκ μέρους των μελών της.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο στηρίζεται στη νομολογία κατά την οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ορισμένες πράξεις συνιστούν μεταγενέστερη συμφωνία ή μεταγενέστερη πρακτική με τις οποίες τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνήσαν περί της ερμηνείας συνθήκης, κατά την έννοια του άρθρου 31, παράγραφος 3, στοιχεία α' και β', της Συμβάσεως της Βιέννης, αν οι πράξεις αυτές εκδόθηκαν χωρίς τη στήριξη όλων των συμβαλλόμενων στην εν λόγω συνθήκη κρατών ⁵⁹⁷.

Περαιτέρω, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα αιτήματα αποζημιώσεως της προσφεύγουσας-ενάγουσας όσον αφορά την αποκατάσταση της υλικής ζημίας και την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που ισχυρίζεται ότι υπέστη, υπενθυμίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι το αίτημα ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως απορρίφθηκε, οπότε δεν πληρούται η πρώτη προϋπόθεση βάσει της οποίας μπορεί να στοιχειοθετηθεί εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης και η οποία αφορά την ύπαρξη παραβάσεως κανόνα δικαίου ο οποίος σκοπεύει στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες.

⁵⁹⁷ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, Φαλινοθηρία στην Ανταρκτική (Αυστραλία κατά Ιαπωνίας· Νέα Ζηλανδία, παρεμβαίνουσα), της 31ης Μαρτίου 2014, C.I.J. Recueil 2014, σ. 226, σκέψη 83.

XV. Πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων

1. Εξαίρεση για λόγους προστασίας των δικαστικών διαδικασιών

Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2024, Ουγγαρία κατά Επιτροπής (T-104/22, [EU:T:2022:391](#))

«Πρόσβαση στα έγγραφα – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – Έγγραφα σχετικά με την αλληλογραφία των ουγγρικών αρχών με την Επιτροπή όσον αφορά σχέδιο προσκλήσεως υποβολής προτάσεων το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ένωση στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων – Έγγραφα προερχόμενα από κράτος μέλος – Εναντίωση του κράτους μέλους – Εξαίρεση σχετική με την προστασία της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων – Έννοια του “εγγράφου το οποίο σχετίζεται με θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει [το] θεσμικό όργανο” – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Καλόπιστη συνεργασία»

Το Γενικό Δικαστήριο, απορρίπτοντας την προσφυγή της Ουγγαρίας με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί παροχής σε αιτούντα τρίτον προσβάσεως στην αλληλογραφία των ουγγρικών αρχών με το εν λόγω θεσμικό όργανο σχετικά με σχέδιο προσκλήσεως υποβολής προτάσεων χρηματοδοτούμενο από Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση), διευκρινίζει το περιεχόμενο της εξαιρέσεως περί προστασίας της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων που προβλέπει ο κανονισμός 1049/2001⁵⁹⁸, ιδίως ως προς τον ακριβή ορισμό της έννοιας της «διαδικασίας λήψεως αποφάσεων του θεσμικού οργάνου». Επιπλέον, η σχετικώς σπάνια υπό κρίση διαφορά, στο πλαίσιο της οποίας ένα κράτος μέλος εναντιώνεται στην εκ μέρους θεσμικού οργάνου της Ένωσης γνωστοποίηση εγγράφων προερχομένων από τις αρχές του κράτους μέλους, παρέχει στο Γενικό Δικαστήριο την ευκαιρία να αποφανθεί επί του καινοφανούς ζητήματος αν χωρεί επίκληση της εν λόγω εξαιρέσεως από κράτος μέλος προκειμένου αυτό να εναντιωθεί στη γνωστοποίηση εγγράφων σχετικών με πρόσκληση υποβολής προτάσεων που καταρτίσθηκε από την εθνική διαχειριστική αρχή των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (στο εξής: ΕΔΕΤ), στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχειρίσεως του προϋπολογισμού της Ένωσης.

Το 2021 υποβλήθηκε στην Επιτροπή αίτηση προσβάσεως η οποία αφορούσε την επίσημη αλληλογραφία μεταξύ του εν λόγω θεσμικού οργάνου και των ουγγρικών αρχών σχετικά με πρόσκληση υποβολής προτάσεων που εντασσόταν σε επιχειρησιακό πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από τα ΕΔΕΤ⁵⁹⁹ βάσει του κανονισμού 1303/2013⁶⁰⁰. Στο πλαίσιο της διαδικασίας διαβουλεύσεως δυνάμει του κανονισμού 1049/2001⁶⁰¹, οι ουγγρικές αρχές εναντιώθηκαν στη γνωστοποίηση των προερχομένων από αυτές εγγράφων, επικαλούμενες την εξαίρεση περί προστασίας της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων. Επισήμαναν ότι, καθόσον η διαδικασία λήψεως αποφάσεων όσον αφορά την επίμαχη πρόσκληση υποβολής προτάσεων εξακολουθούσε να βρίσκεται εν εξελίξει, η γνωστοποίηση

⁵⁹⁸ Άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ 2001, L 145, σ. 43).

⁵⁹⁹ Πρόσκληση υποβολής προτάσεων «ΕFOP 2.2.5», φέρουσα τον τίτλο «Βελτίωση της μεταβάσεως από την εντός ιδρύματος παροχή φροντίδας στις παρεχόμενες από κοινοτικές δομές υπηρεσίες – αντικατάσταση της φιλοξενίας σε ιδρυματικές δομές έως το 2023».

⁶⁰⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 [του Συμβουλίου] (ΕΕ 2013, L 347, σ. 320, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 200, σ. 140).

⁶⁰¹ Άρθρο 4, παράγραφοι 4 και 5, του κανονισμού 1049/2001.

των εν λόγω εγγράφων μπορούσε να θίξει σοβαρά τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως, της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων και της διαφάνειας.

Η Επιτροπή παρέσχε κατ' αρχάς στον αιτούντα τρίτο πρόσβαση σε έξι από τα ένδεκα έγγραφα τα οποία είχαν προσδιορισθεί ως εμπύκτοντα στο πεδίο της αιτήσεως γνωστοποιήσεως, πλην όμως αρνήθηκε να του παράσχει πρόσβαση στα έγγραφα που προέρχονταν από τις ουγγρικές αρχές. Ωστόσο, η Επιτροπή, κατόπιν της υποβολής επιβεβαιωτικής αιτήσεως και κατόπιν νέας διαβουλεύσεως με τις ουγγρικές αρχές, παρά τη δεδηλωμένη εναντίωση των εν λόγω αρχών, παρέσχε πρόσβαση στα προερχόμενα από τις ουγγρικές αρχές έγγραφα, περιλαμβανομένων και των εγγράφων που είχαν προσδιορισθεί επιπλέον ως σχετικά με την υπόθεση.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Αποφαινόμενο επί του λόγου ακυρώσεως με τον οποίο η Ουγγαρία προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν εφάρμοσε εν προκειμένω την εξαίρεση περί προστασίας της διαδικασίας λήψεων αποφάσεων, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει, κατά πρώτον, ότι, κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν εκκρεμούσε καμία διαδικασία λήψεως αποφάσεων της Επιτροπής.

Επισημαίνει συναφώς ότι, μολονότι τα ΕΔΕΤ εμπύκτονται στον τομέα της επιμερισμένης διαχειρίσεως, οι διατάξεις του κανονισμού 1303/2013⁶⁰² με τις οποίες καθορίζονται τα κριτήρια που πρέπει να τηρούνται ενόψει της επιλογής των πράξεων που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τα ΕΔΕΤ καταδεικνύουν ότι οι προσκλήσεις υποβολής προτάσεων υπόκεινται αποκλειστικώς στην ευθύνη των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, με τον κανονισμό 1303/2013 δεν ανατίθεται στην Επιτροπή ειδική αρμοδιότητα κατά τη διαδικασία οριστικοποίησης προσκλήσεως υποβολής προτάσεων διεπομένης από τον εν λόγω κανονισμό.

Επιπλέον, βάσει γραμματικής, συστηματικής και τελολογικής ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1049/2001, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι η εφαρμογή της εξαιρέσεως που προβλέπεται στην εν λόγω διάταξη εξαρτάται από τον προσδιορισμό της διαδικασίας κατά το πέρας της οποίας ένα θεσμικό όργανο εξουσιοδοτείται από το δίκαιο της Ένωσης να εκδώσει συγκεκριμένη απόφαση. Η συμμετοχή, απλώς και μόνον, της Επιτροπής σε διαδικασία διεπόμενη από τους δημοσιονομικούς κανόνες της επιμερισμένης διαχειρίσεως δεν δικαιολογεί υπαγωγή της συγκεκριμένης διαδικασίας στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων του εν λόγω θεσμικού οργάνου. Πράγματι, η εκ μέρους της Επιτροπής μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στις εθνικές διαχειριστικές αρχές, η οποία χαρακτηρίζει την επιμερισμένη διαχείριση, εξακολουθεί να μην επηρεάζει τις αντίστοιχες αρμοδιότητες της Επιτροπής και των κρατών μελών οι οποίες καθορίζονται σαφώς βάσει των διατάξεων του κανονισμού 1303/2013, με συνέπεια η διαδικασία λήψεως αποφάσεων της πρώτης να μην ταυτίζεται με εκείνη των δεύτερων.

Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι, εν προκειμένω, δεν εναπέκειτο στην Επιτροπή να εκδώσει απόφαση. Ως εκ τούτου, τα έγγραφα που παρέλαβε η Επιτροπή δεν μπορούν να θεωρηθούν σχετιζόμενα με εν εξελίξει διαδικασία λήψεως αποφάσεων θεσμικού οργάνου της Ένωσης. Κατά συνέπεια δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι «σχετίζ[ον]ται με θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει [θεσμικό όργανο της Ένωσης]»⁶⁰³.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο απορρίπτει τα επιχειρήματα της Ουγγαρίας σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής της εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1049/2001 στην περίπτωση της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων εκ μέρους των εθνικών διαχειριστικών αρχών.

Επισημαίνει συναφώς ότι η ως άνω διάταξη δεν έχει ως σκοπό να προστατεύει τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων των κρατών μελών ή άλλων νομικών προσώπων εκτός των θεσμικών οργάνων της

⁶⁰² Άρθρο 110, παράγραφος 2, στοιχείο α', και άρθρο 125, παράγραφος 3, του κανονισμού 1303/2013.

⁶⁰³ Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1049/2001.

Ένωσης, δεδομένου ότι το ίδιο το κείμενο της διατάξεως προκύπτει ότι αυτή αφορά αποκλειστικώς τα έγγραφα που σχετίζονται με «θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει [το] θεσμικό όργανο». Αν η συγκεκριμένη εξαίρεση ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι προστατεύει και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των εθνικών διαχειριστικών αρχών, η ερμηνεία αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα να εισαχθεί εκ νέου, κατά τρόπο που συνιστά καταστρατήγηση, ο καταργηθείς από τον νομοθέτη της Ένωσης κανόνας του συντάκτη για κάθε έγγραφο που αφορά τη λήψη αποφάσεως από κράτος μέλος. Η ερμηνεία αυτή, όμως, δεν θα ήταν σύμφωνη ούτε με το αντικείμενο ούτε με τον σκοπό του άρθρου 15 ΣΛΕΕ και του κανονισμού 1049/2001 που συνίστανται στην παροχή στο κοινό του ευρύτερου δυνατού δικαιώματος προσβάσεως στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων σε όλους τους τομείς δραστηριότητας της Ένωσης. Επιπλέον, οποιαδήποτε ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως βαίνει πέραν του γράμματός της θα είχε ως αποτέλεσμα μια διασταλτική ερμηνεία της προβλεπόμενης στη συγκεκριμένη διάταξη εξαιρέσεως, η οποία δεν θα καθιστούσε δυνατή την οριοθέτηση του περιεχομένου του οικείου λόγου αρνήσεως.

2. Εξαίρεση σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου

Απόφαση της 8ης Μαΐου 2024, Izuzquiza κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου (T-375/22, [EU:T:2024:296](#))

«Πρόσβαση στα έγγραφα – Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – Έγγραφα σχετικά με τις αποζημιώσεις και τα έξοδα που καταβάλλονται σε μέλος του Κοινοβουλίου, καθώς και με τους μισθούς και τις αποζημιώσεις των κοινοβουλευτικών βοηθών του – Άρνηση πρόσβασης – Εξαίρεση που αφορά την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου – Άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', και παράγραφος 6, του κανονισμού (ΕΚ) 1049/2001 – Προστασία εννόμων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων – Αναγκαιότητα της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος – Άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1725»

Επιληφθέν προσφυγής ακυρώσεως την οποία άσκησαν τρία φυσικά πρόσωπα, το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε διευρυμένη σύνθεση, ακυρώνει την απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 8ης Απριλίου 2022⁶⁰⁴, με την οποία το εν λόγω θεσμικό όργανο αρνήθηκε στους προσφεύγοντες την πρόσβαση σε έγγραφα σχετικά με τα ποσά που το ίδιο κατέβαλε στον Ιωάννη Λαγό, μέλος του Κοινοβουλίου, και στους κοινοβουλευτικούς βοηθούς του, στο πλαίσιο της άσκησης της εντολής του εν λόγω βουλευτή. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο αποσαφηνίζει την εξαίρεση περί πρόσβασης του κοινού στα έγγραφα, η οποία στηρίζεται στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1049/2001⁶⁰⁵. Διαπιστώνει δε ότι το Κοινοβούλιο όφειλε να επιτρέψει την πρόσβαση στα έγγραφα που περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του Ι. Λαγού και των κοινοβουλευτικών βοηθών του και που αφορούν ειδικότερα την επιστροφή εξόδων ταξιδιού και τις αποζημιώσεις παραμονής που καταβλήθηκαν στον ίδιο από το εν λόγω θεσμικό όργανο, καθώς και την επιστροφή εξόδων ταξιδιού των βοηθών του.

⁶⁰⁴ Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με στοιχεία Α (2021) 10718C, της 8ης Απριλίου 2022 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁶⁰⁵ Ιδίως το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ 2001, L 145, σ. 43), έχει ως εξής. Βάσει της διάταξης αυτής, τα θεσμικά όργανα αρνούνται την πρόσβαση σε ένα έγγραφο, η γνωστοποίηση του οποίου θα έθιγε την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, ιδίως σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ένωσης σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Ο Ι. Λαγός εξελέγη στην Ελλάδα και ανέλαβε καθήκοντα μέλους του Κοινοβουλίου στις 2 Ιουλίου 2019. Στις 7 Οκτωβρίου 2020 καταδικάστηκε από τα ελληνικά δικαστήρια σε ποινή φυλάκισης δεκατριών ετών και οκτώ μηνών και σε χρηματική ποινή για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και για διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, καθώς και για δύο ήσσονα αδικήματα. Μετά την άρση της βουλευτικής ασυλίας του, στις 27 Απριλίου 2021, συνελήφθη από τις βελγικές αρχές και παραδόθηκε στις ελληνικές αρχές. Σήμερα, εκτίει την ως άνω ποινή φυλάκισης στην Ελλάδα.

Μετά την ποινική καταδίκη του, την άρση της ασυλίας του και τη φυλάκισή του, ο Ι. Λαγός δεν παραιτήθηκε από το αξίωμα του ευρωβουλευτή. Το δε Κοινοβούλιο δεν ενημερώθηκε από τις ελληνικές σχετικά με τυχόν έκπτωση του Ι. Λαγού από το βουλευτικό αξίωμα μετά την καταδίκη του.

Στις 7 Δεκεμβρίου 2021 οι προσφεύγοντες υπέβαλαν στο Κοινοβούλιο αίτηση πρόσβασης σε έγγραφα που αφορούσαν τον Ι. Λαγό βάσει του κανονισμού (ΕΚ) 1049/2001, η οποία αφορούσε όλα τα έγγραφα τα σχετικά με τις αποζημιώσεις που είχαν χορηγηθεί σε αυτόν, καθώς και με τις δαπάνες που συνδέονται με τους μισθούς των διαπιστευμένων και των τοπικών κοινοβουλευτικών βοηθών του. Με την από 4 Φεβρουαρίου 2022 απόφασή του, το Κοινοβούλιο αρνήθηκε να παράσχει στους προσφεύγοντες πρόσβαση στα έγγραφα αυτά. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν στο Κοινοβούλιο επιβεβαιωτική αίτηση επί της οποίας το Κοινοβούλιο εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία επιβεβαίωσε την αρχική άρνησή του να παράσχει σε αυτούς πρόσβαση στα ζητούμενα έγγραφα, επικαλούμενο την εξαίρεση από το δικαίωμα πρόσβασης που αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία προβλέπεται από τον κανονισμό 1049/2001, καθώς και την υποχρέωση των προσφευγόντων να αποδείξουν ότι η διαβίβαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αναγκαία για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια του κανονισμού 2018/1725 ⁶⁰⁶.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει εκ προοιμίου ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2018/1725 εξαρτά τη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τη σωρευτική συνδρομή πλειόνων προϋποθέσεων. Ειδικότερα, ο αιτών την πρόσβαση πρέπει να αποδείξει ότι η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αναγκαία για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος και, στη συνέχεια, ότι η διαβίβαση αυτή είναι το καταλληλότερο από τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει ο αιτών και τελεί σε αναλογία προς τον σκοπό αυτόν. Μόνον εφόσον προσκομιστεί τέτοια απόδειξη αναλαμβάνει το οικείο θεσμικό όργανο να εξακριβώσει αν υφίσταται λόγος να θεωρηθεί ότι η επίμαχη διαβίβαση θα μπορούσε να θίξει τα έννομα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων και, στην περίπτωση αυτή, να προβεί αποδεδειγμένα σε στάθμιση των διαφόρων αντιτιθέμενων συμφερόντων προκειμένου να εκτιμήσει αν η ζητούμενη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας.

Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει κατά πρώτον, στο πλαίσιο της εξαίρεσης από το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα η οποία αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ⁶⁰⁷,

⁶⁰⁶ Δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1725 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 45/2001 και της απόφασης αριθ. 1247/2002/ΕΚ (ΕΕ 2018, L 295, σ. 39), διαβιβάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε εγκατεστημένους στην Ένωση αποδέκτες που δεν είναι όργανα και οργανισμοί της Ένωσης μόνον εφόσον ο αποδέκτης αποδεικνύει ότι η διαβίβαση δεδομένων είναι αναγκαία για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος και εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας, όταν υπάρχει λόγος να θεωρηθεί ότι ενδέχεται να θιγούν τα έννομα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων, διαπιστώσει ότι η διαβίβαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για τον συγκεκριμένο αυτόν σκοπό συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας, αφού προηγουμένως προβεί αποδεδειγμένα σε στάθμιση των διαφόρων αντιτιθέμενων συμφερόντων.

⁶⁰⁷ Όπως προβλέπεται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1049/2001.

αν οι προσφεύγοντες εκπλήρωσαν την υποχρέωση να αποδείξουν την αναγκαιότητα της διαβίβασης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος ⁶⁰⁸.

Εξετάζει δε, πρώτον, αν ο σκοπός που επικαλούνται οι ενάγοντες για τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συνιστά συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η διαβίβαση αυτή μπορεί να στηρίζεται σε γενικό σκοπό, όπως είναι το δικαίωμα του κοινού να ενημερώνεται σχετικά με τη συμπεριφορά των μελών του Κοινοβουλίου κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Εν προκειμένω, ο σκοπός που επικαλούνται οι προσφεύγοντες συνίσταται στη γνωστοποίηση των συγκεκριμένων ποσών που κατέβαλε το Κοινοβούλιο στον Ι. Λαγό κατά την κρίσιμη περίοδο και του τρόπου με τον οποίον χρησιμοποιήθηκαν τα ποσά αυτά στο πλαίσιο της άσκησης της εντολής του ως βουλευτή, προκειμένου να καταστεί ευχερέστερος ο δημόσιος έλεγχος σε σχέση με την πρόσβαση του Ι. Λαγού σε δημόσιους πόρους. Σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει το Κοινοβούλιο, ο σκοπός αυτός δεν είναι γενικός, αλλά συνδέεται συγκεκριμένα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της επίδικης υπόθεσης, οι οποίες έχουν όλως εξαιρετικό χαρακτήρα. Ειδικότερα, αφορούν μέλος του Κοινοβουλίου το οποίο καταδικάστηκε, μεταξύ άλλων, σε ποινή φυλάκισης δεκατριών ετών και οκτώ μηνών και φυλακίστηκε ως ένοχο, μεταξύ άλλων, για σοβαρά αδικήματα, όπως η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και η διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, παρέμεινε βουλευτής του Κοινοβουλίου και συνέχισε να λαμβάνει αποζημιώσεις που αντιστοιχούν στην άσκηση των σχετικών καθηκόντων. Ως εκ τούτου, υπό το πρίσμα των ως άνω περιστάσεων, κακώς το Κοινοβούλιο αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον προβαλλόμενο από τους προσφεύγοντες σκοπό ως συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος.

Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εξετάζει αν οι προσφεύγοντες απέδειξαν την αναγκαιότητα της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, ειδικότερα, αν η διαβίβαση αυτή ήταν το καταλληλότερο μέτρο για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού δημοσίου συμφέροντος που επιδιώκουν οι προσφεύγοντες, καθώς και αν ήταν μέτρο ανάλογο προς τον σκοπό αυτόν.

Αφενός, όσον αφορά την αποζημίωση γενικών εξόδων ⁶⁰⁹ και τον μηνιαίο μισθό ⁶¹⁰ του Ι. Λαγού, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα αυτά είναι ελεύθερα και δωρεάν προσβάσιμες από το κοινό στον ιστότοπο του Κοινοβουλίου. Επομένως, δεδομένου ότι η γνωστοποίηση των συγκεκριμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι το πλέον κατάλληλο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκουν οι προσφεύγοντες, οι τελευταίοι δεν κατόρθωσαν να αποδείξουν την αναγκαιότητα της διαβίβασης. Κατά το Γενικό Δικαστήριο, διαφορετικό είναι το ζήτημα της επιστροφής των εξόδων ταξιδιού και της καταβολής της αποζημίωσης παραμονής των βουλευτών, καθόσον από τις σχετικές δημοσιοποιημένες στον ιστότοπο του Κοινοβουλίου πληροφορίες δεν προκύπτουν ούτε τα ποσά που κατέβαλε το Κοινοβούλιο στον Ι. Λαγό κατά την άσκηση της εντολής του ως βουλευτή, ούτε ο σκοπός της μετακίνησης, ο προορισμός ή η διαδρομή την οποία ακολούθησε. Επομένως, στο μέτρο που η διαβίβαση των δεδομένων αυτών θα παρείχε στο κοινό πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες, η γνωστοποίησή τους αποτελεί καταλληλότερο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τους προσφεύγοντες σκοπού απ' ό,τι η πρόσβαση σε ήδη δημοσιοποιημένες πληροφορίες. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διαβίβαση των δεδομένων που αφορούν τον Ι. Λαγό συνιστά αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού δημοσίου συμφέροντος που επικαλούνται οι προσφεύγοντες για να δικαιολογήσουν τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων

⁶⁰⁸ Άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2018/1725.

⁶⁰⁹ Από τα άρθρα 25 και 26 της απόφασης 2009/C 159/01 του Προεδρείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 19ης Μαΐου και της 9ης Ιουλίου 2008, σχετικά με τα μέτρα εφαρμογής του καθεστώτος των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΕ 2009, C 159, σ. 1), προκύπτει ότι τα μέλη του Κοινοβουλίου λαμβάνουν μηνιαίως κατ' αποκοπήν αποζημίωση γενικών εξόδων, κατόπιν αίτησης που υποβάλλεται εφάπαξ κατά την έναρξη της θητείας τους.

⁶¹⁰ Δυνάμει του άρθρου 10 της απόφασης 2005/684/EK, Ευρατόμ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 28ης Σεπτεμβρίου 2005, για τη θέσπιση του καθεστώτος των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΕ 2005, L 262, σ. 1) (στο εξής: καθεστώς των βουλευτών), ο μηνιαίος μισθός των βουλευτών καταβάλλεται αυτομάτως.

προσωπικού χαρακτήρα και ότι κακώς το Κοινοβούλιο έκρινε ότι οι προσφεύγοντες δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωση να αποδείξουν την αναγκαιότητα της διαβίβασης για τον σκοπό αυτόν.

Αφετέρου, όσον αφορά τους μισθούς των διαπιστευμένων και τοπικών βοηθών του Ι. Λαγού, το Γενικό Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι μισθοί καταβάλλονται σε αυτούς ανεξαρτήτως των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων τους στο πλαίσιο της βουλευτικής επικουρίας του Ι. Λαγού. Συνεπώς, καθόσον η διαβίβαση εγγράφων που αφορούν την καταβολή των μισθών αυτών δεν μπορεί να παράσχει στους προσφεύγοντες πληροφορίες σχετικά με τυχόν άμεση ή έμμεση συμβολή στη χρηματοδότηση ή στη συνέχιση εγκληματικής ή παράνομης δραστηριότητας του Ι. Λαγού, οι προσφεύγοντες δεν κατόρθωσαν να αποδείξουν ότι η διαβίβαση αυτή ήταν αναγκαία. Ωστόσο, τα έξοδα ταξιδιού των κοινοβουλευτικών βοηθών του Ι. Λαγού συνδέονται στενά με τις δραστηριότητες του τελευταίου και μπορούν να παράσχουν ενδείξεις για ενδεχόμενη, έστω και έμμεση, σχέση με τυχόν παράνομες δραστηριότητες εκ μέρους του. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διαβίβαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται στα έγγραφα τα σχετικά με την επιστροφή των εξόδων αυτών αποτελεί αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού που επικαλούνται οι προσφεύγοντες και ότι κακώς το Κοινοβούλιο έκρινε ότι οι προσφεύγοντες δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωση να αποδείξουν την αναγκαιότητα της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για συγκεκριμένο σκοπό δημοσίου συμφέροντος.

Κατά δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται επί της ενδεχόμενης προσβολής των εννόμων συμφερόντων του Ι. Λαγού και των βοηθών του, που θα μπορούσε να προκληθεί από τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συναφώς, κατά την εξέταση του αναλογικού χαρακτήρα της διαβίβασης, το Γενικό Δικαστήριο σταθμίζει τα διάφορα αντιτιθέμενα συμφέροντα⁶¹¹. Ειδικότερα, όσον αφορά, αφενός, το συμφέρον προστασίας της ελεύθερης άσκησης της εντολής βουλευτή, καθόσον αφορά την αίτηση πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν την επιστροφή εξόδων ταξιδιού και τις αποζημιώσεις παραμονής που έλαβε ο Ι. Λαγός, η γνωστοποίηση των ταξιδιών αυτών στο κοινό δεν μπορεί να περιορίσει καθ' οιονδήποτε τρόπο την ελεύθερη άσκηση των καθηκόντων του. Εξάλλου, δεν αποδείχθηκε με ποιον τρόπο η δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικών με τα ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν μπορούσε να επηρεάσει την ελεύθερη άσκηση του αξιώματος του ευρωβουλευτή. Όσον αφορά, αφετέρου, το συμφέρον της προστασίας της ασφάλειας του Ι. Λαγού, δεδομένου ότι πρόκειται για έγγραφα που αναφέρονται σε αποζημιώσεις παραμονής και σε επιστροφή εξόδων ταξιδιού που εισπράχθηκαν στο παρελθόν, δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί κατ' αρχήν ότι η ασφάλεια του εν λόγω βουλευτή απειλείται από τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθόσον πρόκειται για μετακινήσεις που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης των προσφευγόντων. Καίτοι είναι αληθές ότι η γνωστοποίηση στο κοινό των τόπων στους οποίους μετέβη επανειλημμένως ο Ι. Λαγός, και ιδίως του τόπου της ιδιωτικής του κατοικίας στην Ελλάδα, θα μπορούσε να διακυβεύσει την ασφάλειά του, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι απόκειται στο Κοινοβούλιο, κατά τη στάθμιση των συμφερόντων, να μεριμνήσει για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που είναι απαραίτητη για την ασφάλεια του Ι. Λαγού, όπως της προσωπικής του διεύθυνσης. Επιπλέον, δεν τίθεται θέμα ασφάλειας του Ι. Λαγού στις μελλοντικές μετακινήσεις του κατά την άσκηση της βουλευτικής του εντολής, καθόσον ο ίδιος βρισκόταν στη φυλακή κατά την ημερομηνία έκδοσης της προσβαλλόμενης απόφασης και δεν μπορούσε, επομένως, να μετακινηθεί. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά ότι, δεδομένου ότι οι επίμαχες μετακινήσεις πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια περιόδου κατά την οποία ο Ι. Λαγός είχε ήδη καταδικαστεί για σοβαρά αδικήματα, ήταν θεμιτό το αίτημα των προσφευγόντων να λάβουν πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τον σκοπό και τους προορισμούς των μετακινήσεων αυτών. Στο μέτρο δε που οι κίνδυνοι ενδεχόμενης προσβολής της ελεύθερης άσκησης των βουλευτικών καθηκόντων του Ι. Λαγού και της ασφάλειάς του δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν την άρνηση γνωστοποίησης των επίμαχων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το Κοινοβούλιο κακώς εκτίμησε ότι η διαβίβαση των δεδομένων αυτών θα έθιγε τα έννομα συμφέροντα του Ι. Λαγού και των βοηθών του και ότι, μετά

⁶¹¹ Όπως προβλέπεται από το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 2018/1725.

από στάθμιση των διαφόρων αντιτιθέμενων συμφερόντων, η διαβίβαση αυτή δεν συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας.

Κατόπιν των ανωτέρω, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που απορρίπτει την αίτηση πρόσβασης στα έγγραφα που περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του Ι. Λαγού και αφορούν την επιστροφή εξόδων ταξιδιού και τις αποζημιώσεις παραμονής που κατέβαλε σε αυτόν το Κοινοβούλιο, καθώς και στα έγγραφα που περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των κοινοβουλευτικών βοηθών του Ι. Λαγού και αφορούν την επιστροφή εξόδων ταξιδιού που καταβλήθηκε σε αυτούς.

XVI. Υπαλληλικές υποθέσεις

1. Πειθαρχική διαδικασία

Απόφαση της 29ης Μαΐου 2024, Canel Ferreira κατά Συμβουλίου (T-766/22, [EU:T:2024:336](#))

«Υπαλληλική υπόθεση – Υπάλληλοι – Πειθαρχική διαδικασία – Πειθαρχική ποινή – Επίπληξη – Πράξεις αντίθετες προς το κύρος της δημόσιας διοικήσεως – Άρθρα 12 και 21 του ΚΥΚ – Αρμοδιότητα του οργάνου που εξέδωσε την πράξη – Υποχρέωση αιτιολογήσεως – Αρχή της χρηστής διοικήσεως – Αμεροληψία – Άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων»

Επιληφθέν προσφυγής υπαλλήλου του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε πενταμελή σύνθεση, ακυρώνει την απόφαση του εν λόγω θεσμικού οργάνου με την οποία επιβλήθηκε στην υπάλληλο η πειθαρχική ποινή της επιπλήξεως.

Με την ευκαιρία αυτή, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται, αφενός, επί του καινοφανούς ζητήματος αν η απόφαση περί επιβολής πειθαρχικής ποινής και η απόφαση περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως κατά της ποινής αυτής μπορούν να ληφθούν από ένα και το αυτό πρόσωπο. Αφετέρου, η απόφασή του αποσκοπεί να θέσει τέρμα στην αποκλίνουσα νομολογία όσον αφορά τη σειρά εξετάσεως, εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου, των λόγων ακυρώσεως που στρέφονται αυτοτελώς κατά της αποφάσεως που εκδόθηκε κατόπιν διοικητικής ενστάσεως.

Εν προκειμένω, κατόπιν διοικητικής έρευνας που αφορούσε την προσφεύγουσα, η αρμόδια για τους διορισμούς αρχή (ΑΔΑ) διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα διατύπωσε υβριστικές και επιθετικές εκφράσεις έναντι της ιεραρχικώς προϊσταμένης της, κατηγορώντας τη για παρενόχληση, και της επέβαλε την επίμαχη πειθαρχική ποινή. Η προσφεύγουσα υπέβαλε διοικητική ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία όμως απορρίφθηκε από την ΑΔΑ. Κατά συνέπεια, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ζητώντας, μεταξύ άλλων, την ακύρωση της αποφάσεως με την οποία της επιβλήθηκε η επίπληξη και της αποφάσεως περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι ο προσφεύγων πρέπει να είναι σε θέση να υποβάλει στον έλεγχο του δικαστή της Ένωσης τη νομιμότητα της αποφάσεως περί απορρίψεως της διοικητικής του ενστάσεως όταν προβάλλει λόγο ακυρώσεως που αφορά ειδικώς τη διαδικασία διοικητικής ενστάσεως. Πράγματι, αν ο προσφεύγων μπορούσε να αμφισβητήσει παραδεκτώς μόνον την αρχική απόφαση, θα αποκλειόταν κάθε δυνατότητα αμφισβητήσεως της διαδικασίας που προηγείται της ασκήσεως προσφυγής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα έχανε το ευεργέτημα μιας διαδικασίας η οποία αποσκοπεί στο να καταστήσει δυνατό και να διευκολύνει τον φιλικό διακανονισμό της διαφοράς που ανέκυψε μεταξύ του υπαλλήλου και της Διοικήσεως και στο να υποχρεώσει την αρχή στην οποία υπάγεται ο υπάλληλος να επανεξετάσει την απόφασή της, τηρώντας τους κανόνες, υπό το φως των τυχόν αντιρρήσεών του. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίνεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι πρέπει να εξετάσει, κατ' αρχάς, τον λόγο με τον οποίο προβάλλεται έλλειψη νομιμότητας κατά την έκδοση της αποφάσεως περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως, προτού αποφανθεί επί των λόγων ακυρώσεως που στρέφονται κατά της αποφάσεως που αποτέλεσε το αντικείμενο της διοικητικής ενστάσεως. Πράγματι, εφόσον το Γενικό Δικαστήριο ακυρώσει την απόφαση περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως, εναπόκειται στη Διοίκηση να επανεξετάσει τη διοικητική ένσταση, μεριμνώντας για το νομότυπο της διαδικασίας που προηγείται της ασκήσεως της προσφυγής. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα αιτήματα που στρέφονται κατά της αρχικής αποφάσεως θα πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτα, διότι είναι πρόωρα, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή δεν μπορεί να υποβληθεί στον έλεγχο του δικαστή παρά μόνον αν έχει προηγουμένως αποτελέσει

αντικείμενο επανεξετάσεως στο πλαίσιο νομότυπης διαδικασίας που προηγείται της ασκήσεως της προσφυγής.

Όσον αφορά το πρόσωπο που είναι αρμόδιο για την έκδοση της αποφάσεως περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως, παρατηρείται από το Γενικό Δικαστήριο, αφενός, ότι το άρθρο 90, παράγραφος 2, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ) ουδόλως επιβάλλει σε αρχή άλλη από την ΑΔΑ η οποία εξέδωσε τη βλαπτική πράξη να λάβει γνώση της διοικητικής ενστάσεως που υποβάλλεται κατά της εν λόγω πράξεως. Αντιθέτως, διευκρινίζεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε περίπτωση κατά την οποία η ίδια αρχή λαμβάνει απόφαση βλαπτική για τον υπάλληλο και, στη συνέχεια, αποφαινεται επί της υποβληθείσας εκ μέρους του διοικητικής ενστάσεως.

Αφετέρου, όσον αφορά την ίδια τη φύση της διαδικασίας διοικητικής ενστάσεως, αυτή δεν αποτελεί διαδικασία εφέσεως, αλλά έχει ως αντικείμενο να υποχρεώσει την αρχή από την οποία εξαρτάται ο υπάλληλος να επανεξετάσει την απόφασή της υπό το πρίσμα των ενδεχομένων αντιρρήσεων του τελευταίου.

Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της διαδικασίας διοικητικής ενστάσεως, διευκρινίζεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι δεν μπορεί να συναχθεί παράβαση του άρθρου 41, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο εγγυάται το δικαίωμα στην αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεων ενός προσώπου από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, εκ μόνου του λόγου ότι η απόφαση περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως ελήφθη, σύμφωνα με τους κανόνες εσωτερικής οργανώσεως του Συμβουλίου, από το ίδιο πρόσωπο με εκείνο που είχε εκδώσει την απόφαση που αποτελούσε το αντικείμενο της διοικητικής ενστάσεως.

Όσον αφορά το περιεχόμενο της υποχρέωσης αιτιολογήσεως της βλαπτικής αποφάσεως, διευκρινίζεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι η υποχρέωση αυτή έχει ως σκοπό, αφενός, να παράσχει στον ενδιαφερόμενο επαρκείς ενδείξεις προκειμένου να εκτιμήσει τη βασιμότητα της βλαπτικής γι' αυτόν πράξεως και τη σκοπιμότητα της ασκήσεως προσφυγής ενώπιον του δικαστή της Ένωσης και, αφετέρου, να παράσχει στον δικαστή τη δυνατότητα να ασκήσει τον έλεγχο του όσον αφορά τη νομιμότητα της πράξεως. Ο επαρκής χαρακτήρας της αιτιολογίας δεν πρέπει να εκτιμάται μόνον από απόψεως της γραμματικής διατυπώσεώς του, αλλά και του πραγματικού και νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσεται η έκδοση της προσβαλλόμενης πράξεως.

Συναφώς, διαπιστώνεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι, εν προκειμένω, η έκθεση των πραγματικών περιστατικών τα οποία έλαβε υπόψη η ΑΔΑ εις βάρος της προσφεύγουσας περιορίζεται να επαναλάβει μερικώς ένα σημείο των συμπερασμάτων της εκθέσεως έρευνας, το οποίο δεν αποτελεί παρά συνοπτική σύνθεση των εκτιμήσεων των υπευθύνων της έρευνας που περιλαμβάνονται στα προηγούμενα σημεία της εν λόγω εκθέσεως. Το χωρίο αυτό, το οποίο παρατίθεται εκτός του πλαισίου του, δεν μπορεί να αναδείξει με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη εις βάρος της προσφεύγουσας.

Επίσης, η ΑΔΑ δεν παρέσχε στην προσφεύγουσα εξηγήσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη εις βάρος της στην απόφαση περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως, παρά τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας που αφορούν παράβαση της υποχρέωσης αιτιολογήσεως που είχε προβάλει προς στήριξη της διοικητικής ενστάσεώς της. Η απόφαση αυτή απλώς επαναλαμβάνει μερικώς το ίδιο σημείο των συμπερασμάτων της εκθέσεως έρευνας.

Εντούτοις, παρά τα διάφορα σχόλια σχετικά με την ανάρμοστη επικοινωνία της προσφεύγουσας καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας της με την ιεραρχικώς προϊσταμένη της, διευκρινίζεται από το Γενικό Δικαστήριο ότι από την έκθεση έρευνας δεν προκύπτει με τρόπο σαφή και αντικειμενικό ποια στοιχεία στήριξαν τα συμπεράσματα των υπευθύνων της έρευνας σχετικά με την παράβαση του ΚΥΚ. Ως εκ τούτου, μολονότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν εκδόθηκε σε εντελώς άγνωστο στην προσφεύγουσα πλαίσιο, η προσφεύγουσα ορθώς υποστηρίζει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, σε συνδυασμό με την εν λόγω έκθεση έρευνας, δεν περιέχει επαρκή αιτιολογία. Η έλλειψη

λεπτομερειών σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που προσάπτονται στην προσφεύγουσα εμποδίζει το Γενικό Δικαστήριο να ελέγξει το βάσιμο της προσβαλλόμενης αποφάσεως, γεγονός που δικαιολογεί την ακύρωσή της.

2. Επιδόματα

Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2024, VA κατά Επιτροπής (T-123/23, [EU:T:2024:359](#))

«Υπαλληλική υπόθεση – Υπάλληλοι – Αποδοχές – Οικογενειακά επιδόματα – Επίδομα συντηρούμενου τέκνου – Σχολικό επίδομα – Αποφάσεις περί παύσεως της χορήγησης ορισμένων επιδομάτων – Προϋποθέσεις χορήγησης – Έννοια της “περάτωσης των σπουδών” – Ίση μεταχείριση – Αρχή της χρηστής διοίκησης – Επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων – Άρθρο 85, πρώτο εδάφιο, του ΚΥΚ – Ευθύνη»

Το Γενικό Δικαστήριο, επιληφθέν προσφυγής ασκηθείσας από υπάλληλο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακυρώνει εν μέρει τις αποφάσεις της Επιτροπής, κατά το μέρος που καταργούν το δικαίωμα του εν λόγω υπαλλήλου να λαμβάνει το επίδομα συντηρούμενου τέκνου, το σχολικό επίδομα καθώς και την έκπτωση φόρου που συνδέεται με το επίδομα συντηρούμενου τέκνου, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της τελευταίας πανεπιστημιακής εξέτασης του τέκνου του και της παροχής πρόσβασης στα τελικά αποτελέσματα από το εκπαιδευτικό ίδρυμα. Στο πλαίσιο αυτό, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται επί του καινοφανούς ζητήματος που αφορά την ημερομηνία από την οποία ο υπάλληλος δεν πληροί πλέον τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση των ως άνω οικονομικών δικαιωμάτων, δεδομένου ότι το τέκνο του δεν ακολουθεί πλέον σχολική ή επαγγελματική εκπαίδευση, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, του παραρτήματος VII, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ), και δεν φοιτά πλέον κανονικά και πλήρως σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του ίδιου παραρτήματος.

Εν προκειμένω, η θυγατέρα του προσφεύγοντος πραγματοποίησε πανεπιστημιακές σπουδές σε βελγικό πανεπιστήμιο. Ειδικότερα, έδωσε την τελευταία εξέταση του κύκλου σπουδών της στις 18 Ιουνίου 2021, πληροφορήθηκε ότι είχε επιτύχει στις εξετάσεις της στις 2 Ιουλίου 2021 και έλαβε βεβαίωση επιτυχούς φοιτήσεως στις 27 Αυγούστου 2021. Το ακαδημαϊκό έτος έληξε στις 13 Σεπτεμβρίου 2021.

Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2021, ο προσφεύγων ελάμβανε, για τη θυγατέρα του, το επίδομα συντηρούμενου τέκνου καθώς και το σχολικό επίδομα, τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 2 και 3 του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, και ετύγχανε της εκπτώσεως φόρου που συνδέεται με το επίδομα συντηρούμενου τέκνου. Εντούτοις, εφόσον η θυγατέρα του είχε επιτύχει στις εξετάσεις της τον Ιούνιο του 2021 κατά την πρώτη εξεταστική περίοδο, η Επιτροπή αποφάσισε ότι ο προσφεύγων δεν είχε πλέον το δικαίωμα να εισπράττει τα επίμαχα οικονομικά δικαιώματα από τον Ιούλιο του 2021 και, ως εκ τούτου, προέβη στην ανάκτηση των καταβληθέντων δυνάμει των οικονομικών αυτών δικαιωμάτων για τους μήνες Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 2021.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά τα άρθρα 2 και 3 του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, το σχολικό επίδομα δεν μπορεί να χορηγηθεί αν δεν πληρούνται προηγουμένως οι προϋποθέσεις χορήγησης του επιδόματος συντηρούμενου τέκνου. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι η εκτίμηση της προϋπόθεσης της κανονικής και πλήρους φοίτησης σε εκπαιδευτικό ίδρυμα πρέπει να γίνεται σε δεύτερο χρόνο, αφού αποδειχθεί ότι το τέκνο για το οποίο ζητείται το σχολικό επίδομα συντηρείται από τον υπάλληλο.

Στην περίπτωση κατά την οποία ένα τέκνο παρακολουθεί πανεπιστημιακές σπουδές, το δικαίωμα λήψης επιδόματος συντηρούμενου τέκνου εξαρτάται από την πλήρωση τριών προϋποθέσεων, ήτοι από την πραγματική συντήρηση του τέκνου από τον υπάλληλο, από το αν το τέκνο έχει ηλικία μεταξύ 18 και 26 ετών και από το αν το τέκνο ακολουθεί σχολική ή επαγγελματική εκπαίδευση.

Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η «εκπαίδευση» αποτελείται από διάφορα στάδια, όπως είναι η συμμετοχή σε μαθήματα που προβλέπονται από το πρόγραμμα σπουδών και σε εξετάσεις ως προς τα εν λόγω μαθήματα, η αξιολόγηση των εξετάσεων και, μετά το πέρας της τελευταίας εκ των εξετάσεων, η παροχή, από το εκπαιδευτικό ίδρυμα που προσφέρει την επίμαχη εκπαίδευση, πρόσβασης στα τελικά αποτελέσματα που βεβαιώνουν την επιτυχή παρακολούθησή της. Τα στάδια αυτά είναι αλληλένδετα μεταξύ τους, καθώς η συμμετοχή στις εξετάσεις παρέχει τη δυνατότητα αξιολόγησης των δεξιοτήτων και γνώσεων που έχει αποκτήσει ο σπουδαστής στο πλαίσιο των προσφερόμενων μαθημάτων.

Πάντως, ο σπουδαστής, δεδομένου ότι μπορεί να λάβει γνώση της επιτυχούς παρακολούθησης της εκπαίδευσής του μόνον αφού ολοκληρώσει όλες τις εξετάσεις και αφού το εκπαιδευτικό ίδρυμα παράσχει πρόσβαση στα αποτελέσματα των εξετάσεων αυτών, πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν λαμβάνει πλέον εκπαίδευση, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, στοιχείο β', του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, από τη στιγμή που είναι διαθέσιμα τα τελικά αποτελέσματα.

Επομένως, το τέκνο ηλικίας 18 έως 26 ετών το οποίο ακολουθεί σχολική ή επαγγελματική εκπαίδευση παραμένει συντηρούμενο τέκνο του υπαλλήλου όχι μέχρι τη στιγμή συμμετοχής του στην τελευταία εξέτασή του, αλλά μέχρι τη στιγμή που τα τελικά αποτελέσματα τίθενται στη διάθεσή του από το εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται επομένως στον υπάλληλο να ενημερώσει τη Διοίκηση για το πέρας των σπουδών του τέκνου του, γνωστοποιώντας της αμελλητί την ημερομηνία κατά την οποία το εκπαιδευτικό ίδρυμα παρέσχε πρόσβαση στα τελικά αποτελέσματα, προκειμένου η Διοίκηση να μπορέσει αμέσως να σταματήσει την καταβολή του εν λόγω επιδόματος.

Όσον αφορά την προϋπόθεση φοίτησης, την οποία προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ για τη χορήγηση του σχολικού επιδόματος, το Γενικό Δικαστήριο εφαρμόζει τις εκτιμήσεις του σχετικά με το επίδομα συντηρούμενου τέκνου στην εξέταση της εν λόγω προϋπόθεσης.

Εξ αυτού συνάγεται ότι το τέκνο του υπαλλήλου πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν φοιτά πλέον κανονικά και πλήρως σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, από το χρονικό σημείο κατά το οποίο το εκπαιδευτικό ίδρυμα παρέσχε πρόσβαση στα τελικά αποτελέσματα.

Απόφαση της 26ης Ιουνίου 2024, Παρασκευαΐδης κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (T-698/21, [EU:T:2024:425](#))

«Υπαλληλική υπόθεση – Υπάλληλοι – Αποδοχές – Οικογενειακά επιδόματα – Σχολικό επίδομα – Άρνηση χορηγήσεως – Άρθρο 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ – Επαγγελματική εκπαίδευση – Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση – Μεταβίβαση εξουσιών – Εκ νέου ανάληψη των μεταβιβασθεισών εξουσιών – Αρμόδια ΑΔΑ»

Επιληφθέν προσφυγής την οποία άσκησε υπάλληλος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο σε πενταμελή σύνθεση, ακυρώνει την απόφαση του εν λόγω θεσμικού οργάνου, καθόσον με αυτήν απορρίπτεται η αίτηση χορηγήσεως του σχολικού επιδόματος στον προσφεύγοντα για τον λόγο ότι το πρόγραμμα εκπαίδευσής που παρακολούθησε η κόρη του δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των

υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ). Στο πλαίσιο της υπό κρίση προσφυγής, το Γενικό Δικαστήριο καλείται να καθορίσει την αρμόδια αρχή και τη βλαπτική πράξη σε περίπτωση κατά την οποία θεσμικό όργανο αναλαμβάνει εκ νέου, κατά τη διάρκεια της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας και όσον αφορά μεμονωμένη περίπτωση, εξουσίες τις οποίες είχε μεταβιβάσει σε άλλο θεσμικό όργανο. Αποφαινεται επίσης επί του ζητήματος αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ έχει την έννοια ότι επιτρέπει τη χορήγηση σχολικού επιδόματος σε περίπτωση κατά την οποία παρακολουθείται εκπαίδευση επαγγελματικού χαρακτήρα.

Με απόφαση της 13ης Μαΐου 2019⁶¹², το Συμβούλιο ανέθεσε στο Γραφείο Διαχείρισης και Εκκαθάρισης των Ατομικών Δικαιωμάτων (PMO) της Επιτροπής την άσκηση των εξουσιών που αφορούν τη χορήγηση και τη διαχείριση των σχολικών επιδομάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της εν λόγω αποφάσεως, το PMO παραιτείται από την άσκηση των εξουσιών που του ανατίθενται υπέρ του Συμβουλίου αν τούτο ζητηθεί, σε μεμονωμένη περίπτωση, από την Αρμόδια για τους Διορισμούς Αρχή (ΑΔΑ) του Συμβουλίου.

Εν προκειμένω, από τον Νοέμβριο του 2019 έως τον Αύγουστο του 2020, η κόρη του προσφεύγοντος παρακολούθησε πρόγραμμα εκπαίδευσης στην ψυχολογική. Βάσει του άρθρου 3 του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, καταβλήθηκε στον προσφεύγοντα σχολικό επίδομα κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου προγράμματος εκπαίδευσης. Τον Φεβρουάριο του 2021, το PMO κοινοποίησε στον προσφεύγοντα απόφαση με την οποία δεν γινόταν δεκτό το αίτημά του για τη χορήγηση σχολικού επιδόματος, με την αιτιολογία ότι το επίμαχο πρόγραμμα εκπαίδευσης δεν ήταν επιπέδου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια, τα ποσά τα οποία του είχαν καταβληθεί ως σχολικό επίδομα έπρεπε να ανακτηθούν.

Κατόπιν αιτήσεως επανεξετάσεως που είχε υποβάλει ο προσφεύγων, το PMO επιβεβαίωσε την ως άνω απόφασή του. Ο προσφεύγων υπέβαλε στο Συμβούλιο διοικητική ένσταση κατά των αποφάσεων του PMO. Υπέβαλε επίσης διοικητική ένσταση, με πανομοιότυπη διατύπωση, στην Επιτροπή. Το Συμβούλιο ενημέρωσε τον προσφεύγοντα για την εκ νέου ανάληψη των μεταβιβασθεισών εξουσιών και απέρριψε τη διοικητική ένσταση.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, με την απόφαση επί της διοικητικής ενστάσεως, το Συμβούλιο τροποποίησε πλήρως την αιτιολογία που παρείθετο στις αποφάσεις του PMO προβαίνοντας σε επανεξέταση της καταστάσεως του προσφεύγοντος. Επομένως, η εν λόγω απόφαση έχει αυτοτελές και διαφορετικό περιεχόμενο από τις αποφάσεις του PMO και δεν μπορεί να θεωρηθεί αμιγώς επιβεβαιωτική των αποφάσεων αυτών. Επομένως, η απόφαση επί της διοικητικής ενστάσεως αντικατέστησε τις αποφάσεις του PMO και συνιστά εν προκειμένω τη βλαπτική πράξη.

Όσον αφορά την αρμοδιότητα του Συμβουλίου να αναλάβει εκ νέου τις μεταβιβασθείσες εξουσίες σε μεμονωμένη περίπτωση, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι ο νομοθέτης δεν απέκλεισε ρητώς, στον ΚΥΚ, τη δυνατότητα τέτοιας εκ νέου αναλήψεως εξουσιών. Αφετέρου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου, στην οποία στηρίζεται ο τυπικός χαρακτήρας των πράξεων μεταβιβάσεως αρμοδιότητας, επιτάσσει την εκ μέρους της μεταβιβάζουσας αρχής προηγούμενη έκδοση ρητής πράξεως βάσει της οποίας αυτή ανακτά τη μεταβιβασθείσα αρμοδιότητα. Επομένως, κατά τον ίδιο τρόπο που η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων απαιτεί την έκδοση ρητής πράξεως με την οποία μεταφέρεται η σχετική εξουσία, η εκ νέου ανάληψη των μεταβιβασθεισών εξουσιών πρέπει να πραγματοποιείται μέσω της εκδόσεως ρητής πράξεως. Επιπλέον, η αρχή της χρηστής διοικήσεως επιβάλλει, μεταξύ άλλων, η κατανομή αρμοδιοτήτων στον τομέα της διαχειρίσεως του ανθρώπινου

⁶¹² Απόφαση (ΕΕ) 2019/792 του Συμβουλίου, της 13ης Μαΐου 2019, περί αναθέσεως στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Γραφείο Διαχείρισης και Εκκαθάρισης των Ατομικών Δικαιωμάτων (PMO) – της άσκησης ορισμένων εξουσιών οι οποίες ανήκουν στην αρμόδια για τους διορισμούς αρχή και στην αρχή την αρμόδια να συνάπτει συμβάσεις πρόσληψης (ΕΕ 2019, L 129, σ. 3).

δυναμικού να είναι σαφώς καθορισμένη και να έχει αποτελέσει αντικείμενο της δέουσας δημοσιότητας.

Εν προκειμένω, η εκ νέου ανάληψη των εξουσιών που είχαν μεταβιβασθεί πληρούσε τις απαιτήσεις που απορρέουν από την αρχή της ασφάλειας δικαίου. Πράγματι, πρώτον, το άρθρο 1, παράγραφος 2, της αποφάσεως 2019/792 επέτρεπε ρητώς στο Συμβούλιο να αναλάβει εκ νέου τις μεταβιβασθείσες εξουσίες, και συγκεκριμένα σε μεμονωμένες περιπτώσεις και κατόπιν της υποβολής διοικητικής ενστάσεως. Δεύτερον, η εν λόγω απόφαση δημοσιεύθηκε προσηκόντως στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Τρίτον, το Συμβούλιο άσκησε την αρμοδιότητά του μόνον κατόπιν ρητής προηγούμενης πράξεως, με την οποία ζήτησε από το ΡΜΟ να παραιτηθεί από την εκ μέρους του άσκηση των μεταβιβασθεισών εξουσιών στη συγκεκριμένη περίπτωση, αίτηση την οποία δέχθηκε το δεύτερο. Ο προσφεύγων, μολονότι ενημερώθηκε για την εκ νέου ανάληψη των μεταβιβασθεισών εξουσιών μόνον κατά το στάδιο εκδόσεως της αποφάσεως περί απορρίψεως της διοικητικής ενστάσεως, εντούτοις δεν υπέστη βλάβη εξ αυτού, διότι είχε υποβάλει διοικητική ένσταση και στο Συμβούλιο.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ιδίως ότι στο άρθρο 90γ του ΚΥΚ επισημαίνεται ότι οι αιτήσεις και οι διοικητικές ενστάσεις που αφορούν τις μεταβιβασθείσες εξουσίες υποβάλλονται στην εξουσιοδοτημένη ΑΔΑ δεν μπορεί να εξομοιωθεί με νομοθετική απαγόρευση εκ νέου αναλήψεως τέτοιων εξουσιών από τον φορέα τους, είτε εν όλω είτε εν μέρει. Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω διάταξη απαγορεύει εκ νέου ανάληψη των μεταβιβασθεισών εξουσιών κατά τη διάρκεια της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του δυναμικού χαρακτήρα της.

Όσον αφορά τον επαγγελματικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι δεν ασκεί επιρροή στη χορήγηση του σχολικού επιδόματος βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, υπό τον όρο ότι η εκπαίδευση παρέχεται από εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Πράγματι, η εν λόγω διάταξη απαιτεί να πληρούνται ιδίως τρεις προϋποθέσεις για τη χορήγηση του σχολικού επιδόματος, ήτοι, πρώτον, φοίτηση σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, δεύτερον, κανονική φοίτηση και, τρίτον, πλήρη φοίτηση.

Εάν, όμως, ο νομοθέτης δεν μνημόνευσε το είδος της παρεχόμενης από ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα εκπαίδευσης στο πλαίσιο του άρθρου 3, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του ΚΥΚ, ενώ το μνημόνευσε στο πλαίσιο του άρθρου 2, παράγραφος 3, στοιχείο β', του εν λόγω παραρτήματος, ούτε η ΑΔΑ του οικείου θεσμικού οργάνου ούτε το Γενικό Δικαστήριο νομιμοποιούνται να το επιβάλουν ως πρόσθετη προϋπόθεση.

Βεβαίως, η διάκριση μεταξύ σχολικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, στοιχείο β', του παραρτήματος VII του ΚΥΚ επιτρέπει τη μη καταβολή του σχολικού επιδόματος που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω παραρτήματος σε περίπτωση κατά την οποία το συντηρούμενο τέκνο ακολουθεί επαγγελματική εκπαίδευση χωρίς καμία σχέση με εκπαιδευτικό ίδρυμα. Αντιθέτως, η διάκριση αυτή δεν αποκλείει την καταβολή του σχολικού επιδόματος όταν το συντηρούμενο τέκνο ακολουθεί επαγγελματική εκπαίδευση η οποία παρέχεται από εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο φοιτά κανονικά και πλήρως.

3. Ιδιότητα του πληροφοριοδότη

Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2024, ΤΥ κατά Κοινοβουλίου (Τ-793/22, [ΕΥ:Τ:2024:614](#))

«Υπαλληλική υπόθεση – Διαπιστευμένοι κοινοβουλευτικοί βοηθοί – Λήξη των καθηκόντων – Σύμβαση ορισμένου χρόνου – Μη ανανέωση – Ιδιότητα του πληροφοριοδότη – Άρθρα 22α έως 22γ του ΚΥΚ – Μέτρα προστασίας – Εμπιστευτικότητα – Ηθική βλάβη»

Το Γενικό Δικαστήριο, δεχόμενο εν μέρει την προσφυγή-αγωγή που ασκήθηκε από τον ΤΥ, πρώην διαπιστευμένο κοινοβουλευτικό βοηθό (στο εξής: ΔΚΒ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αποφαινεται σε πενταμελή σύνθεση σχετικά με το καινοφανές ζήτημα της προστασίας που πρέπει να παρέχει το εν λόγω θεσμικό όργανο σε ΔΚΒ βάσει της ιδιότητάς του ως πληροφοριοδότη.

Ο προσφεύγων-ενάγων (στο εξής: προσφεύγων) προσλήφθηκε ως ΔΚΒ σε ομάδα βουλευτών ώστε να επικουρεί συγκεκριμένη βουλευτή, για την περίοδο από τον Αύγουστο του 2019 έως τον Φεβρουάριο του 2022. Τον Ιούλιο του 2021 ο προσφεύγων υπέβαλε αίτηση αρωγής και προστασίας, δυνάμει του άρθρου 24 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ) σχετικά με πράξεις παρενόχλησης που υποστηρίζει ότι υπέστη από την οικεία βουλευτή. Στη σχετική ηλεκτρονική επιστολή ο προσφεύγων δήλωσε επίσης ότι επιθυμούσε να προστατεύσει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης παρέχοντας, με την αίτησή του, πληροφορίες σχετικά με οικονομικές παρατυπίες που υποστήριξε ότι διέπραξε η ίδια βουλευτής. Επιπλέον, κατήγγειλε τις εν λόγω παρατυπίες στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF).

Τον ίδιο μήνα το Κοινοβούλιο έλαβε ένα προσωρινό μέτρο προστασίας με σκοπό να τεθεί ο προσφεύγων υπό την ευθύνη του προέδρου μιας αντιπροσωπείας, ο οποίος ήταν επίσης μέλος της ομάδας στην οποία συμμετείχε η βουλευτής. Αργότερα, κατόπιν αντιποίνων που ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι υπέστη εκ μέρους της διεύθυνσης αυτής της αντιπροσωπείας, ο προσφεύγων απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του στην αντιπροσωπεία, κατόπιν αιτήματός του, μέχρι τη λήξη της σύμβασής του.

Ο προσφεύγων ζήτησε επίσης να μετατεθεί σε οποιαδήποτε άλλη θέση εντός του Κοινοβουλίου και το τελευταίο να εξετάσει το ενδεχόμενο παράτασης της ισχύος της σύμβασής του προκειμένου να μπορέσει να συνεργαστεί με το εν λόγω θεσμικό όργανο και με την OLAF στις εν εξελίξει έρευνες, απολαύοντας πλήρους προστασίας. Εντέλει υπέβαλε πλείονες αιτήσεις για ανανέωση της σύμβασής του.

Επειδή οι αιτήσεις αυτές απορρίφθηκαν, ο προσφεύγων άσκησε προσφυγή-αγωγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ζητώντας, αφενός, την ακύρωση της απόφασης του Κοινοβουλίου να μην ανανεώσει τη σύμβασή του ως ΔΚΒ και της σιωπηρής απόφασης με την οποία το Κοινοβούλιο αρνήθηκε να αναγνωρίσει την ιδιότητά του προσφεύγοντος ως πληροφοριοδότη και να λάβει άλλα πρόσθετα μέτρα προστασίας πλέον του μέτρου της απαλλαγής από τα καθήκοντά του και, αφετέρου, την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη.

Εκτίμηση του Γενικού Δικαστηρίου

Κατ' αρχάς, το Γενικό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το Κοινοβούλιο δεν όφειλε να εκδώσει απόφαση με την οποία να αναγνωρίζει ότι ο προσφεύγων είχε την ιδιότητα του πληροφοριοδότη. Πράγματι, η προστασία που προβλέπεται στο άρθρο 22α, παράγραφος 3, του ΚΥΚ παρέχεται, χωρίς διατυπώσεις, στους υπαλλήλους που έχουν παράσχει πληροφορίες σχετικά με γεγονότα βάσει των οποίων είναι δυνατόν να τεκμαίρεται η ύπαρξη παράνομης δραστηριότητας, για τον λόγο και μόνον ότι έχουν παράσχει τις εν λόγω πληροφορίες.

Ωστόσο, η διαπίστωση αυτή δεν θίγει την απαίτηση σεβασμού από το θεσμικό όργανο των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιότητα του ενδιαφερομένου προσώπου ως πληροφοριοδότη.

Συναφώς, πρώτον, ανεξάρτητα από τις υποχρεώσεις ενημέρωσης που υπέχει η OLAF έναντι του προσφεύγοντος, το Κοινοβούλιο, το οποίο είναι η αρμόδια αρχή για τη διασφάλιση της προστασίας των υπαλλήλων του οι οποίοι έχουν καταγγείλει, σύμφωνα με τα άρθρα 22α και 22β του ΚΥΚ, σοβαρές παρατυπίες, οφείλει, αφ' ης στιγμής ενημερώθηκε για γεγονότα που αναφέρονται στο άρθρο 22α του ΚΥΚ, σε πρώτο στάδιο, να βεβαιώσει την παραλαβή της καταγγελίας και, σε επόμενο στάδιο, να ενημερώσει τον υπάλληλο σχετικά με τη συνέχεια που δόθηκε στις καταγγελίες του, σύμφωνα με το καθήκον του μέριμνας και κατ' εφαρμογή των εσωτερικών κανόνων για την εφαρμογή του άρθρου 22γ του ΚΥΚ.

Δεύτερον, όσον αφορά το βάρος απόδειξης σχετικά με την επάρκεια των μέτρων προστασίας, σε μια κατάσταση όπως αυτή της υπό κρίση υπόθεσης, όπου ο προσφεύγων παρέχει αξιόπιστα στοιχεία σύμφωνα με τα οποία υπέστη βλάβη κατόπιν της λήψης του μέτρου μετάθεσης και όπου επιπλέον οι καταγγελίες του για τα φερόμενα αντίποινα εκ μέρους της διεύθυνσης της αντιπροσωπείας εξακολουθούν να τελούν υπό εξέταση, εναπόκειται στο Κοινοβούλιο να αποδείξει ότι έχει εκπληρώσει το καθήκον του να προστατεύσει τον πληροφοριοδότη λαμβάνοντας επαρκή μέτρα για τον σκοπό αυτόν.

Πράγματι, όταν συντρέχει περίπτωση κατά την οποία το θεσμικό όργανο υποχρεούται να εφαρμόσει τις διατάξεις που προβλέπονται στα άρθρα 22α έως 22γ του ΚΥΚ, οι οποίες αποσκοπούν ιδίως στη διασφάλιση της προστασίας των πληροφοριοδοτών έναντι πιθανών μέτρων αντιποίνων, το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν μπορεί να προβλέπει κανόνες που παρέχουν λιγότερη προστασία από εκείνους που θεσπίστηκαν ειδικώς, ως προς το ζήτημα αυτό, από τον νομοθέτη της Ένωσης όσον αφορά την προστασία των πληροφοριοδοτών από τα κράτη μέλη ⁶¹³.

Τρίτον, όσον αφορά το περιεχόμενο της υποχρέωσης του θεσμικού οργάνου να προστατεύει τους πληροφοριοδότες, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι από το άρθρο 22α, παράγραφος 3, του ΚΥΚ προκύπτει ότι το θεσμικό όργανο πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να τους εξασφαλίσει ισόρροπη και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε είδους αντιποίνων, συμπεριλαμβανομένων των απειλών και αποπειρών επιβολής αντιποίνων.

Βεβαίως, ελλείψει ρητού αιτήματος εκ μέρους ενός ή περισσότερων βουλευτών της ομάδας, το Κοινοβούλιο δεν έχει τη δυνατότητα να ανανεώσει σύμβαση ΔΚΒ. Πράγματι, η πρωτοβουλία για την ανανέωση σύμβασης ΔΚΒ ανήκει αποκλειστικά σε έναν ή περισσότερους βουλευτές, οι οποίοι δεν μπορούν να υποχρεωθούν να συνεργαστούν ή να συνεχίσουν να συνεργάζονται με ΔΚΒ που δεν έχουν επιλέξει ελεύθερα. Ο ΔΚΒ διατηρεί με τον ή τους βουλευτές τους οποίους επικουρεί μια εργασιακή σχέση που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη δεσμού εμπιστοσύνης.

Ομοίως, το καθήκον μέριμνας δεν μπορεί, έστω και αν ένας ΔΚΒ έχει αποκτήσει την ιδιότητα του πληροφοριοδότη, να έχει ως συνέπεια το Κοινοβούλιο να ανανεώσει τη σύμβασή του κατά παράβαση του κανόνα του άρθρου 21 του καθεστώτος των βουλευτών, σύμφωνα με τον οποίο οι βουλευτές επιλέγουν ελεύθερα τους προσωπικούς τους συνεργάτες.

Μολαταύτα, η διαπίστωση αυτή δεν θίγει την υποχρέωση του Κοινοβουλίου περί λήψης όλων των απαραίτητων μέτρων ώστε να εξασφαλίσει στον προσφεύγοντα ισόρροπη και αποτελεσματική προστασία έναντι οποιασδήποτε μορφής αντιποίνων.

Το Γενικό Δικαστήριο εκτιμά, στο πλαίσιο αυτό, ότι το Κοινοβούλιο, με το να ενημερώσει απλώς τον προσφεύγοντα ότι το μέτρο απαλλαγής ήταν το μόνο δυνατό μέτρο προστασίας, δεν απέδειξε ότι

⁶¹³ Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2019, σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης (ΕΕ 2019, L 305, σ. 17).

είχε λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσει ότι ο προσφεύγων δεν υφίστατο καμία δυσμενή συνέπεια από το θεσμικό όργανο λόγω της ιδιότητάς του ως πληροφοριοδότη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 22α, παράγραφος 3, του ΚΥΚ. Λαμβανομένης υπόψη της ιδιότητας του προσφεύγοντος ως πληροφοριοδότη και σύμφωνα με το άρθρο 22α, παράγραφος 3, του ΚΥΚ, το Κοινοβούλιο θα έπρεπε να τον είχε στηρίξει, προσπαθώντας να τον βοηθήσει να βρει μια λύση, πλέον του μέτρου απαλλαγής.

Επιπλέον, το Κοινοβούλιο, με το να ενημερώσει απλώς τον προσφεύγοντα ότι δεν ήταν δυνατόν να ληφθεί κανένα άλλο μέτρο, εκτός από την απαλλαγή, για την προστασία του βάσει της ιδιότητάς του ως πληροφοριοδότη και ότι η ανανέωση της σύμβασής του δεν συνιστούσε πιθανό μέτρο δυνάμενο να ληφθεί για τον σκοπό αυτόν, δεν απέδειξε ότι είχε παράσχει στον προσφεύγοντα τις συμβουλές και την αρωγή που του όφειλε.

Τέλος, το Κοινοβούλιο, ενημερώνοντας τον πρόεδρο της αντιπροσωπείας περί της επικείμενης απαλλαγής του προσφεύγοντος από τα καθήκοντά του στο γραφείο του λόγω της αίτησης αρωγής του, αλλά και της ιδιότητάς του ως πληροφοριοδότη, χωρίς ο προσφεύγων να έχει επιτρέψει να γνωστοποιηθεί η ιδιότητά του αυτή, παραβίασε την υποχρέωσή του να τηρεί την εμπιστευτικότητα και να προστατεύει την ταυτότητα του προσφεύγοντος ως πληροφοριοδότη.

Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο προσφεύγων υπέστη ηθική βλάβη η οποία δεν μπορεί να ικανοποιηθεί απλώς και μόνον με την ακύρωση της σιωπηρής απόφασης στο μέτρο που, με αυτήν, το Κοινοβούλιο αρνήθηκε να λάβει, απαντώντας στην αίτηση του προσφεύγοντος, άλλο μέτρο προστασίας πέραν του μέτρου απαλλαγής. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Γενικό Δικαστήριο ακυρώνει την εν λόγω απόφαση, δέχεται εν μέρει τα αιτήματα αποζημίωσης, μέχρι το ποσό των 10 000 ευρώ, και απορρίπτει την προσφυγή-αγωγή κατά τα λοιπά.

XVII. Αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων

Διάταξη της 9ης Φεβρουαρίου 2024, Bytedance κατά Επιτροπής (T-1077/23 R, [EU:T:2024:94](#))

«Ασφαλιστικά μέτρα – Ψηφιακές υπηρεσίες – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 – Ορισμός πυλωρού – Αίτηση αναστολής εκτέλεσης – Έλλειψη επείγοντος»

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει, λόγω έλλειψης επείγοντος, την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων που υπέβαλε η Bytedance Ltd με σκοπό την αναστολή εκτέλεσης της απόφασης με την οποία η Επιτροπή τη χαρακτήρισε ως πυλωρό κατά την έννοια της Πράξης για τις ψηφιακές αγορές ⁶¹⁴ (Digital Markets Act, στο εξής: DMA).

Η Bytedance, εταιρία χαρτοφυλακίου μη ασκούσα λειτουργική δραστηριότητα, ιδρύθηκε στην Κίνα το 2012 και εκμεταλλεύεται την πλατφόρμα ψυχαγωγίας TikTok μέσω τοπικών θυγατρικών. Με απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2023 ⁶¹⁵, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη χαρακτήρισε ως πυλωρό κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της DMA.

Κατά της εν λόγω απόφασης η Bytedance άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Με χωριστό δικόγραφο, η Bytedance άσκησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αίτηση ασφαλιστικών μέτρων με την οποία ζητούσε, κατ' ουσίαν, την αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης, κατά το μέτρο που της επιβάλλει τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι πυλωροί βάσει της DMA.

Εκτίμηση του Προέδρου του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι η αναστολή εκτέλεσης και τα λοιπά προσωρινά μέτρα μπορούν να χορηγηθούν εφόσον αποδεικνύεται ότι η λήψη τους δικαιολογείται εκ πρώτης όψεως βάσει των προβαλλόμενων πραγματικών και νομικών ισχυρισμών (*fumus boni juris*) και εφόσον αποδεικνύεται ότι τα μέτρα αυτά είναι επείγοντα. Από τις ως άνω σωρευτικές προϋποθέσεις, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εξετάζει κατ' αρχάς αν πληρούνται εν προκειμένω η προϋπόθεση του επείγοντος.

Γενικώς, η προϋπόθεση του επείγοντος πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με την ανάγκη έκδοσης προσωρινής απόφασης προκειμένου να αποτραπεί σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία του αιτούντος την προσωρινή προστασία.

Προκειμένου να αποδείξει τον σοβαρό και ανεπανόρθωτο χαρακτήρα της προβαλλόμενης ζημίας, η Bytedance υποστήριξε ουσιαστικά ότι, σε περίπτωση που δεν ανασταλεί η απόφαση με την οποία ορίζεται πυλωρός, θα πρέπει να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται ιδίως στα άρθρα 5, 6 και 15 της DMA εντός προθεσμίας έξι μηνών από τον ορισμό της ως πυλωρού, γεγονός που θα έχει ως αποτέλεσμα την ανεπανόρθωτη παραβίαση του επιχειρηματικού απορρήτου της και μη αναστρέψιμες μεταβολές στην αγορά.

Όσον αφορά, αφενός, την προβαλλόμενη ανεπανόρθωτη παραβίαση του απορρήτου, η Bytedance προέβαλε ότι η άμεση εφαρμογή των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο άρθρο 15 της DMA ενέχει τον κίνδυνο αποκάλυψης πληροφοριών ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας σχετικά με τις

⁶¹⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2022, σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές) (ΕΕ 2022, L 265, σ. 1).

⁶¹⁵ Απόφαση C(2023) 6102 final της Επιτροπής, της 5ης Σεπτεμβρίου 2023, με την οποία ορίζεται η ByteDance ως πυλωρός, σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2022, σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές) (ΕΕ 2022, L 265, σ. 1).

πρακτικές του TikTok για την κατάρτιση προφίλ των χρηστών, οι οποίες διαφορετικά δεν θα δημοσιοποιούνταν και οι οποίες θα παρείχαν στους ανταγωνιστές του και σε άλλα τρίτα μέρη τη δυνατότητα να αποκτήσουν πληροφορίες σχετικά με τις εμπορικές στρατηγικές του TikTok κατά τρόπο που θα έβλαπτε σημαντικά τις δραστηριότητές του.

Επ' αυτού, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου διαπιστώνει ωστόσο ότι η Bytedance απλώς ισχυρίζεται ότι οι επίμαχες πληροφορίες πρέπει να θεωρηθούν εμπιστευτικές για τον σκοπό της απόδειξης του επείγοντος, χωρίς όμως να έχει προηγουμένως καταδείξει ότι ο εν λόγω ισχυρισμός πληροί την προϋπόθεση του *fumus boni juris*.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι ναι μεν το άρθρο 15, παράγραφος 1, της DMA απαιτεί από τον πυλωρό να κοινοποιεί στην Επιτροπή, και εμμέσως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ), την περιγραφή, η οποία έχει υποβληθεί σε ανεξάρτητο έλεγχο, οποιωνδήποτε τεχνικών κατάρτισης προφίλ καταναλωτών που εφαρμόζει ο πυλωρός σε όλες τις βασικές υπηρεσίες πλατφόρμας του, πλην όμως η διάταξη αυτή δεν απαιτεί τη δημοσιοποίηση της εν λόγω περιγραφής.

Ειδικότερα, το άρθρο 15, παράγραφος 3, της DMA απλώς απαιτεί από τον πυλωρό να δημοσιοποιεί «επισκόπηση» της ελεγχθείσας περιγραφής, καταρτισθείσα από τον ίδιο τον πυλωρό, ο οποίος «έχει το δικαίωμα να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη τήρησης του επιχειρηματικού του απορρήτου». Όσον αφορά το τελευταίο ζήτημα, το τελικό υπόδειγμα κοινοποίησης βάσει του άρθρου 15 της DMA προβλέπει ρητώς ότι η μη εμπιστευτική επισκόπηση που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 3, της DMA επιτρέπει στον πυλωρό, κατά περίπτωση, να συνοψίζει πληροφορίες καθώς και να τις παραλείπει από την ως άνω περιγραφή, ιδίως προκειμένου να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προστασίας του επιχειρηματικού απορρήτου ή άλλων εμπιστευτικών πληροφοριών.

Επιπλέον, η Bytedance δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι ο φερόμενος κίνδυνος αποκάλυψης εμπιστευτικών πληροφοριών θα προκαλούσε σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία ή ότι η προβαλλόμενη σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία ήταν πιθανή ή επικείμενη, όπως απαιτεί η νομολογία.

Όσον αφορά, αφετέρου, τις φερόμενες ως μη αναστρέψιμες μεταβολές στην αγορά, η Bytedance ισχυρίστηκε ότι λόγω των άρθρων 5 και 6 της DMA δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει την πλατφόρμα TikTok για να καινοτομήσει και να προσφέρει νέες λειτουργίες και προϊόντα. Συγκεκριμένα, η Bytedance τόνισε τις αρνητικές συνέπειες των απαγορεύσεων σχετικά με τον συνδυασμό και τη διασταύρωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφος 2, της DMA.

Επί του σημείου αυτού, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου διαπιστώνει εντούτοις ότι η προβαλλόμενη από την Bytedance ζημία είναι, αφενός, καθαρά υποθετική και, αφετέρου, οικονομικής φύσεως.

Ως προς την τελευταία αυτή πτυχή, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι μια περιουσιακή ζημία μπορεί να θεωρηθεί ανεπανόρθωτη ή έστω δυσχερώς επανορθώσιμη, μόνον εφόσον συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις, δεδομένου ότι η χρηματική αποκατάσταση είναι, κατά κανόνα, ικανή να επαναφέρει τον ζημιωθέντα στην κατάσταση πριν από την επέλευση της ζημίας.

Στην προκειμένη όμως περίπτωση η Bytedance δεν προέβαλε, πολλώ δε μάλλον δεν απέδειξε, τον σοβαρό και ανεπανόρθωτο χαρακτήρα της οικονομικής ζημίας που θα μπορούσε να υποστεί. Πράγματι, σε περίπτωση που αποδεικνυόταν η προβαλλόμενη ζημία, η Bytedance θα μπορούσε να ασκήσει αγωγή αποζημιώσεως, εφόσον γίνονταν δεκτά τα αιτήματά της στην κύρια δίκη.

Τέλος, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι, στο μέτρο που η ζημία που επικαλείται η Bytedance είναι περιουσιακής φύσεως, η ίδια θα μπορούσε να είχε ζητήσει, σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 1, της DMA, αναστολή των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο άρθρο 5,

παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', εφόσον αποδείκνυε ότι η τήρηση των υποχρεώσεων αυτών θα έθετε σε κίνδυνο, λόγω εξαιρετικών περιστάσεων που εκφεύγουν του ελέγχου του πυλωρού, την οικονομική βιωσιμότητα της λειτουργίας του στην Ένωση. Όπως όμως επιβεβαίωσε η Επιτροπή, από την κοινοποίηση της προσβαλλόμενης απόφασης στην αιτούσα και μέχρι σήμερα δεν έχει λάβει κανένα σχετικό αίτημα.

Κατόπιν των ανωτέρω, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, με το σκεπτικό ότι η Bytedance δεν απέδειξε ότι πληρούται η προϋπόθεση του επείγοντος, και κρίνει ότι δεν είναι αναγκαίο να αποφανθεί επί του *fumus boni juris* ή να προβεί σε στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

Διάταξη της 13ης Ιουνίου 2024, Vivendi κατά Επιτροπής (T-1097/23 R-RENV, [EU:T:2024:381](#)) ⁶¹⁶

«Ασφαλιστικά μέτρα – Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Αίτηση παροχής πληροφοριών – Άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 139/2004 – Αίτηση λήψης προσωρινών μέτρων – *Fumus boni juris* – Στάθμιση συμφερόντων»

Διάταξη της 13ης Ιουνίου 2024, Lagardère κατά Επιτροπής (T-1119/23 R-RENV, [EU:T:2024:382](#))

«Ασφαλιστικά μέτρα – Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Αίτηση παροχής πληροφοριών – Άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 139/2004 – Αίτηση λήψης προσωρινών μέτρων – *Fumus boni juris* – Στάθμιση συμφερόντων»

Κατόπιν αναπομπής, ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου δέχεται τις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων που άσκησαν η Vivendi SE και η Lagardère SA σχετικά με αίτηση παροχής πληροφοριών που τους είχε απευθύνει στο πλαίσιο πράξης συγκέντρωσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Lagardère και η Vivendi (στο εξής, από κοινού: αιτούσες) είναι μητρικές εταιρείες γαλλικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μέσων ενημέρωσης. Το 2023, η Επιτροπή ενέκρινε συγκέντρωση που συνίστατο στην απόκτηση του αποκλειστικού ελέγχου της Lagardère από τη Vivendi, υπό την προϋπόθεση της τήρησης δεσμεύσεων που ανέλαβε η Vivendi. Διατηρώντας ωστόσο υποψίες σχετικά με πιθανή πρόωρη υλοποίηση της συγχώνευσης, η Επιτροπή κίνησε επίσημη έρευνα και, στο πλαίσιο αυτό, απηύθυνε στις αιτούσες αιτήσεις παροχής πληροφοριών με δύο αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2023 (στο εξής: προσβαλλόμενες αποφάσεις) ⁶¹⁷.

Οι αιτούσες άσκησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσφυγές με αίτημα την ακύρωση της αντίστοιχης προσβαλλόμενης απόφασης. Κατέθεσαν επίσης δύο αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων, με τις οποίες ζητούσαν, αφενός, να ανασταλεί η εκτέλεση των ως άνω αποφάσεων και, αφετέρου, να διαταχθεί, ως συντηρητικό μέτρο, η διατήρηση όλων των εγγράφων τα οποία αφορούσαν οι ίδιες αποφάσεις.

Με διατάξεις της 19ης Ιανουαρίου 2024 ⁶¹⁸, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απέρριψε τις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων. Στις 24 Ιανουαρίου 2024, η Επιτροπή παρέτεινε τις προθεσμίες που

⁶¹⁶ Κοινή σύνοψη για τις υποθέσεις **Vivendi κατά Επιτροπής** (T-1097/23 R-RENV) και **Lagardère κατά Επιτροπής** (T-1119/23 R-RENV).

⁶¹⁷ Αποφάσεις C(2023) 6428 final και C(2023) 6429 final της Επιτροπής, της 19ης Σεπτεμβρίου 2023, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 11, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 139/2004 του Συμβουλίου (υπόθεση M.11184 – Vivendi/Lagardère), όπως τροποποιήθηκαν με τις αποφάσεις C(2023) 7463 final και C(2023) 7464 final της Επιτροπής, της 27ης Οκτωβρίου 2023.

⁶¹⁸ Διατάξεις της 19ης Ιανουαρίου 2024, Vivendi κατά Επιτροπής (T-1097/23 R, μη δημοσιευθείσα, [EU:T:2024:15](#)) και Lagardère κατά Επιτροπής (T-1119/23 R, μη δημοσιευθείσα, [EU:T:2024:16](#)).

είχαν ταχθεί με τις προσβαλλόμενες αποφάσεις και επέβαλε συγχρόνως χρηματική ποινή. Εν συνεχεία, οι αιτούσες διαβίβασαν στην Επιτροπή ορισμένα από τα έγγραφα που ανταποκρίνονταν στα κριτήρια που είχαν ορισθεί στις προσβαλλόμενες αποφάσεις.

Με διατάξεις της 11ης Απριλίου 2024 ⁶¹⁹, ο Αντιπρόεδρος του Δικαστηρίου αναίρεσε τις προαναφερθείσες διατάξεις της 19ης Ιανουαρίου 2024. Αποφάνθηκε οριστικά επί της προϋπόθεσης του επείγοντος, διαπιστώνοντας ότι αυτή πληρούνταν, και ανέπεμψε την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο για να αποφανθεί εκείνο επί της προϋπόθεσης του *fumus boni juris* και για να προβεί, σε περίπτωση συνδρομής της προϋπόθεσης αυτής, σε στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

Εκτίμηση του Αντιπροέδρου του Γενικού Δικαστηρίου

Ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εξετάζει κατ' αρχάς τη διατήρηση του έννομου συμφέροντος των αιτουσών και κρίνει ότι, όσον αφορά τη Lagardère, παρέλκει η απόφαση επί της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων όσον αφορά τα έγγραφα που είχαν ήδη υποβληθεί στην Επιτροπή προς εκτέλεση της οικείας προσβαλλόμενης απόφασης. Ειδικότερα, η σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία που διαπίστωσε ο Αντιπρόεδρος του Δικαστηρίου στη διάταξη που εξέδωσε ⁶²⁰ προέκυπτε από τη συλλογή και διαβίβαση των επίμαχων εγγράφων από την αιτούσα και όχι από την παροχή στους υπαλλήλους της Επιτροπής πρόσβασης στα έγγραφα αυτά ή από τη συνακόλουθη χρήση τους. Εντούτοις, η Lagardère διατηρεί έννομο συμφέρον όσον αφορά το σύνολο των εγγράφων που δεν έχουν ακόμη υποβληθεί στην Επιτροπή.

Όσον αφορά τη Vivendi, η σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία, την οποία διαπίστωσε οριστικά ο Αντιπρόεδρος του Δικαστηρίου ⁶²¹, απορρέει ιδίως από το ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έπρεπε να συλλεγούν και να διαβιβαστούν στην Επιτροπή κατ' εφαρμογήν της προσβαλλόμενης απόφασης καθιστούν δυνατή τη συναγωγή ακριβών συμπερασμάτων σχετικά με την ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων. Δεδομένου όμως ότι τα έγγραφα που παραδόθηκαν στην Επιτροπή προς εκτέλεση της προσβαλλόμενης απόφασης σφραγίστηκαν χωρίς να έχει προηγουμένως αποκτήσει πρόσβαση σε αυτά η Επιτροπή, η Vivendi διατηρεί έννομο συμφέρον να ζητήσει την αναστολή της εν λόγω απόφασης όσον αφορά το σύνολο των εγγράφων που αυτή αφορά.

Επί της ουσίας, ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εξετάζει κατ' αρχάς την προϋπόθεση του *fumus boni juris* και κρίνει ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται και για τις δύο αιτούσες.

Ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εκτιμά ότι δεν φαίνονται, εκ πρώτης όψεως, να στερούνται σοβαρού ερείσματος οι αιτιάσεις με τις οποίες η Lagardère προβάλλει κατ' ουσίαν ότι, αν εφαρμόσει την προσβαλλόμενη απόφαση, θα υπέχει την εξ αυτής απορρέουσα ευθύνη. Πράγματι, για την πλήρη εκτέλεση της απόφασης, η Lagardère θα έπρεπε να αποκτήσει πρόσβαση στις επικοινωνίες ορισμένων εκ των υπαλλήλων και διαχειριστών της, μολοντί δεν είναι δημόσια αρχή και το γαλλικό δίκαιο δεν της παρέχει ρητώς τέτοια εξουσία. Συνεπώς, θα αναγκαζόταν να υιοθετήσει συμπεριφορά η οποία θα μπορούσε να την εκθέσει σε ποινικές κυρώσεις.

Ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εκτιμά επίσης ότι ο ισχυρισμός της Lagardère που αφορά προσβολή του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή ⁶²² δεν φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, να στερείται σοβαρού ερείσματος. Επ' αυτού επισημαίνει ιδίως ότι, λαμβανομένου υπόψη του πολύ εκτεταμένου χαρακτήρα των υποχρεώσεων που επιβάλλει η προσβαλλόμενη απόφαση στη Vivendi, είναι πολύ

⁶¹⁹ Διατάξεις της 11ης Απριλίου 2024, Lagardère κατά Επιτροπής [C-89/24 P(R), μη δημοσιευθείσα, [EU:C:2024:312](#)] και Vivendi κατά Επιτροπής [C-90/24 P(R), μη δημοσιευθείσα, [EU:C:2024:318](#)].

⁶²⁰ Διάταξη της 11ης Απριλίου 2024, Lagardère κατά Επιτροπής [C-89/24 P(R), μη δημοσιευθείσα, [EU:C:2024:312](#)].

⁶²¹ Διάταξη της 11ης Απριλίου 2024, Vivendi κατά Επιτροπής [C-90/24 P(R), μη δημοσιευθείσα, [EU:C:2024:318](#)].

⁶²² Το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στο άρθρο 8 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

πιθανό ότι πολλά έγγραφα που θα έπρεπε να διαβιβαστούν κατά τα ανωτέρω στην Επιτροπή δεν εμπίπτουν στην επαγγελματική σφαίρα και θα ήταν ικανά να παράσχουν πληροφορίες για την ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων. Η προσβαλλόμενη απόφαση δεν προβλέπει, εντούτοις, κανέναν μηχανισμό για την πρόληψη, γενικώς, της συλλογής και της διαβίβασης στην Επιτροπή εγγράφων σχετικών με την ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων ή για την παροχή εγγυήσεων όσον αφορά την επεξεργασία τέτοιων εγγράφων.

Στη συνέχεια, ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου σταθμίζει τα εμπλεκόμενα συμφέροντα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το δημόσιο συμφέρον για τη διαφύλαξη της αποτελεσματικότητας των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης πρέπει να υποχωρήσει έναντι του συμφέροντος των αιτουσών, δεδομένου ότι η απόρριψη των αντίστοιχων αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων θα καθιστούσε άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας μια ακυρωτική απόφαση.

Συγκεκριμένα, πρέπει να υπερισχύσει το συμφέρον της Lagardère να αποφύγει τη σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία που θα προέκυπτε αν αναγκαζόταν, προκειμένου να εκτελέσει την προσβαλλόμενη απόφαση, να υιοθετήσει συμπεριφορά που θα την εξέθετε πιθανώς σε ποινικές κυρώσεις. Πράγματι, η απόρριψη της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων θα υποχρέωνε τη Lagardère να υιοθετήσει τέτοια συμπεριφορά και, κατά συνέπεια, να συμβάλει η ίδια στη σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία που θα μπορούσε να προκληθεί.

Ομοίως, πρέπει να υπερισχύσει το συμφέρον της Vivendi να αποφύγει τη σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία που θα προέκυπτε από την προσβολή του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων λόγω της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης, διότι η απόρριψη της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων θα την υποχρέωνε να παράσχει τις ζητούμενες πληροφορίες που δεν έχουν ήδη προσκομιστεί και να επιτρέψει την εξέταση των πληροφοριών που έχουν ήδη προσκομιστεί, με αποτέλεσμα να συμβάλει η ίδια η Vivendi στην εν λόγω ζημία.

Δεδομένου ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις προς τούτο, ο Αντιπρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου δέχεται τις αιτήσεις αναστολής εκτέλεσης των προσβαλλόμενων αποφάσεων όσον αφορά, αφενός, τα έγγραφα που δεν υπέβαλε στην Επιτροπή η Lagardère και, αφετέρου, στην περίπτωση της Vivendi, τα έγγραφα που περιέχουν δεδομένα που αφορούν την ιδιωτική ζωή των υποκειμένων των δεδομένων. Επιπλέον, διατάσσει τους διαδίκους να λάβουν συμπληρωματικά μέτρα προς εξασφάλιση της διατήρησης των σχετικών εγγράφων.

Διάταξη της 12ης Αυγούστου 2024, Nuctech Warsaw Company Limited και Nuctech Netherlands κατά Επιτροπής (T-284/24 R, [EU:T:2024:564](#))

*«Ασφαλιστικά μέτρα – Ξένες επιδοτήσεις – Έλεγχοι εντός της Ένωσης – Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2560 – Αίτηση αναστολής εκτέλεσης – Έλλειψη επείγοντος – Έλλειψη *fumus boni juris* – Στάθμιση συμφερόντων»*

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων που άσκησαν οι Nuctech Warsaw Company Limited sp. z o.o. και Nuctech Netherlands BV (στο εξής: αιτούσες) κατά απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με την οποία υποχρεώθηκαν να υποβληθούν σε ελέγχους, κρίνοντας ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις χορήγησης αναστολής εκτέλεσης.

Οι αιτούσες είναι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη, την παραγωγή και την προμήθεια εξοπλισμού ελέγχου ασφαλείας και στην παροχή υπηρεσιών μετά την πώληση του εν λόγω εξοπλισμού. Ανήκουν εξ ολοκλήρου στη Nuctech Hong Kong Co. Ltd, εταιρία καταχωρισμένη στην Κίνα.

Στις 16 Απριλίου 2024, η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση ⁶²³ με την οποία διέταξε τη διενέργεια ελέγχου σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 2022/2560 για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά ⁶²⁴.

Κατ' εφαρμογήν της ως άνω απόφασης, η Επιτροπή διενήργησε έλεγχο στις εγκαταστάσεις των αιτουσών. Στο πλαίσιο του ελέγχου ζήτησε την ψηφιακή σφράγιση των θυρίδων ανταλλαγής ηλεκτρονικών μηνυμάτων των υπαλλήλων των οποίων τα δεδομένα είναι αποθηκευμένα σε διακομιστές που βρίσκονται στην Κίνα.

Οι αιτούσες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου με αίτημα, ιδίως, την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης. Συγχρόνως άσκησαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων με την οποία ζήτησαν να ανασταλεί η εκτέλεση της προσβαλλόμενης απόφασης, κάθε μεταγενέστερης πράξης ή αίτησης της Επιτροπής καθώς και των αιτημάτων ψηφιακής σφράγισης.

Εκτίμηση του Προέδρου του Γενικού Δικαστηρίου

Προκαταρκτικώς, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι η αναστολή εκτέλεσης και τα λοιπά προσωρινά μέτρα μπορούν να χορηγηθούν εφόσον αποδεικνύεται ότι η λήψη τους δικαιολογείται εκ πρώτης όψεως βάσει των προβαλλόμενων πραγματικών και νομικών ισχυρισμών (*fumus boni juris*) και εφόσον αποδεικνύεται ότι τα ζητούμενα μέτρα είναι επείγοντα. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι σωρευτικές. Ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων προβαίνει επίσης, κατά περίπτωση, σε στάθμιση των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

Όσον αφορά την προϋπόθεση του *fumus boni juris*, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου παρατηρεί ότι η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων πρέπει να είναι αρκούντως σαφής και ακριβής ώστε να παρέχει, αφ' εαυτής, τη δυνατότητα στον καθού να προετοιμάσει τις παρατηρήσεις του και στον δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων να αποφανθεί επί της αίτησης. Εν προκειμένω όμως, παραθέτοντας απλώς ορισμένους ισχυρισμούς σε μία μόνο φράση, οι αιτούσες δεν ανταποκρίθηκαν στο βάρος απόδειξης της ύπαρξης *fumus boni juris* όσον αφορά τους εν λόγω ισχυρισμούς.

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εκτιμά ότι ούτε οι λοιποί προβαλλόμενοι ισχυρισμοί είναι ικανοί να αποδείξουν την ύπαρξη *fumus boni juris*. Όσον αφορά τον πρώτο ισχυρισμό, κατ' αρχάς, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου παρατηρεί ότι δεν είναι καινοφανής η προσέγγιση της Επιτροπής που συνίσταται, αφενός, στην έκδοση απόφασης περί διενέργειας ελέγχου με αποδέκτη επιχείρηση συσταθείσα εκτός της Ένωσης η οποία όμως δραστηριοποιείται εντός της Ένωσης, και, αφετέρου, στη διενέργεια ελέγχων στις ευρισκόμενες εντός της Ένωσης εγκαταστάσεις της εν λόγω επιχείρησης. Πράγματι, σύμφωνα με τη νομολογία που εφαρμόζεται στο δίκαιο του ανταγωνισμού, για να δικαιολογηθεί η αρμοδιότητα της Επιτροπής βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου αρκεί να αποδειχθούν είτε η πρόκληση ουσιαστικών επιπτώσεων λόγω της επίμαχης πρακτικής είτε η εφαρμογή της εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, αντίθετα προς όσα διατείνονται οι αιτούσες, η Επιτροπή πρέπει να έχει την εξουσία να ζητεί πληροφορίες από επιχειρήσεις εγκατεστημένες εκτός της Ένωσης, προκειμένου να εξακριβώνει αν η συμπεριφορά τους παραβιάζει το δίκαιο της Ένωσης και αν δύναται να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά. Η διαπίστωση αυτή ισχύει κατά μείζονα λόγο όσον αφορά τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς οι οποίες προκαλούνται από τις ξένες επιδοτήσεις του άρθρου 1 του κανονισμού 2022/2560. Όσον αφορά τις διατάξεις του κινεζικού δικαίου που προβλέπουν ποινικές κυρώσεις, οι αιτούσες δεν απέδειξαν ούτε ότι οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται στις ζητηθείσες πληροφορίες ούτε ότι οι ίδιες επιδίωξαν να λάβουν τις απαραίτητες άδειες για τη

⁶²³ Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 16ης Απριλίου 2024, με την οποία υποχρεώθηκε επιχείρηση δραστηριοποιούμενη στον τομέα των συστημάτων εντοπισμού απειλών να υποβληθεί σε ελέγχους σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΕ) 2022/2560 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (υπόθεση FS.100068 – MARE) (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

⁶²⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2560 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2022, για τις ξένες επιδοτήσεις που στρεβλώνουν την εσωτερική αγορά (ΕΕ 2022, L 330, σ. 1).

διαβίβασή τους στην Επιτροπή. Επιπλέον, οι αιτούσες δεν πρότειναν κανέναν άλλο τρόπο παροχής των επίμαχων πληροφοριών ο οποίος να μη συνεπάγεται παραβίαση του κινεζικού δικαίου. Όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι παράνομη καθόσον υποχρεώνει τις αιτούσες να παραβιάσουν το κινεζικό δίκαιο, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι το κύρος της εν λόγω απόφασης και των τυχόν μέτρων που ελήφθησαν κατ' εφαρμογή της πρέπει να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης και όχι του κινεζικού δικαίου.

Εν συνεχεία, σε σχέση με την προϋπόθεση του επείγοντος, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι στον διάδικο που ζητεί την προσωρινή προστασία εναπόκειται να αποδείξει ότι δεν είναι δυνατό να αναμείνει την έκβαση της δίκης επί της ουσίας χωρίς να υποστεί σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία.

Εν προκειμένω, οι αιτούσες υποστήριξαν ότι η συνέχιση του ελέγχου θα προκαλούσε σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία στη φήμη και στην οικονομική βιωσιμότητά τους.

Όσον αφορά την προσβολή της φήμης, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι η προβαλλόμενη ζημία απορρέει από τις επιπτώσεις της κάλυψης του επίμαχου ελέγχου από τα μέσα ενημέρωσης, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε προσβολή της φήμης έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Σκοπός όμως της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων δεν είναι η επανόρθωση μιας ήδη επελθούσας ζημίας.

Όσον αφορά τη διακινδύνευση της οικονομικής βιωσιμότητας των αιτουσών, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι η περιουσιακή ζημία μπορεί να θεωρηθεί ανεπανόρθωτη μόνον εφόσον συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις. Επιπλέον, ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να διαθέτει συγκεκριμένες και σαφείς ενδείξεις, τεκμηριωμένες με έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία λεπτομερή και επικυρωμένα, τα οποία καταδεικνύουν την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο αιτών τη λήψη των προσωρινών μέτρων.

Εν προκειμένω, όμως, οι αιτούσες δεν απέδειξαν, και ούτε καν ισχυρίστηκαν, ότι βρίσκονταν σε κατάσταση ικανή να θέσει σε κίνδυνο την οικονομική τους βιωσιμότητα πριν από την έκδοση της απόφασης με την οποία θα περατωθεί η διαδικασία επί της ουσίας. Εξάλλου, το επιχείρημά τους ότι τυχόν συμμόρφωση προς την προσβαλλόμενη απόφαση θα εξέθετε τον όμιλο στον οποίο ανήκουν και τους εκπροσώπους τους στον κίνδυνο ποινικών κυρώσεων στην Κίνα είναι απορριπτέο, διότι δεν απέδειξαν ότι θα αναγκαστούν να υιοθετήσουν συμπεριφορά η οποία ενδέχεται να δικαιολογήσει τη στοιχειοθέτηση της ποινικής ευθύνης τους.

Τέλος, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου σταθμίζει τα εμπλεκόμενα συμφέροντα και κρίνει ότι το δημόσιο συμφέρον για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης υπερισχύει του συμφέροντος των αιτουσών να αποφύγουν τη φερόμενη ζημία που μπορεί να προκύψει από το ότι θα αναγκαστούν, προκειμένου να εκτελέσουν την προσβαλλόμενη απόφαση, να υιοθετήσουν συμπεριφορά ικανή να στοιχειοθετήσει τη νομική, ή ακόμη και την ποινική, ευθύνη τους.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι αφής στιγμής οι αιτούσες επέλεξαν να ασκήσουν εμπορικές δραστηριότητες στην εσωτερική αγορά της Ένωσης υπήχθησαν στους κανόνες της Ένωσης που διέπουν τη λειτουργία της εν λόγω αγοράς και δεν δύνανται να επικαλεστούν ρυθμίσεις τρίτου κράτους για να παρακάμψουν τους κανόνες της Ένωσης. Αντιθέτως, όσον αφορά τα συμφέροντα της Επιτροπής, αποστολή της είναι να διασφαλίζει τη μη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή πρέπει να έχει την εξουσία να διεξάγει τις έρευνές της αποτελεσματικά και να ζητεί πληροφορίες από όλες τις επιχειρήσεις που ασκούν εμπορικές δραστηριότητες στην Ένωση, ανεξάρτητα από το αν ελέγχονται από οντότητες κρατών μελών ή τρίτων κρατών.

Διάταξη της 22ας Νοεμβρίου 2024, UniCredit κατά ΕΚΤ (Τ-324/24 R, [EU:T:2024:858](#))

«Ασφαλιστικά μέτρα – Οικονομική και νομισματική πολιτική – Προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων – Κανονισμός (ΕΕ) 1024/2013 – Καθορισμός των απαιτήσεων προληπτικής εποπτείας – Αίτηση αναστολής εκτέλεσης – Έλλειψη επείγοντος – Έλλειψη *fumus boni juris* – Στάθμιση συμφερόντων»

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου, επιληφθείς αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων βάσει των άρθρων 278 και 279 ΣΛΕΕ, απορρίπτει την αίτηση με την οποία ζητήθηκε η αναστολή εκτέλεσης απόφασης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) περί καθορισμού των απαιτήσεων προληπτικής εποπτείας με σκοπό την περαιτέρω μείωση των κινδύνων που συνδέονται με τις δραστηριότητες της αιτούσας, UniCredit SpA, στην επικράτεια της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Η αιτούσα είναι πιστωτικό ίδρυμα, επικεφαλής διεθνούς τραπεζικού ομίλου, και ασκεί τις δραστηριότητές της στη Ρωσία μέσω τεσσάρων θυγατρικών (μεταξύ των οποίων η ΑΟ UniCredit Bank) οι οποίες της ανήκουν κατά ποσοστό 100 % και περιλαμβάνονται στον ενοποιημένο ισολογισμό της. Ως σημαντική οντότητα ⁶²⁵, υπόκειται στην άμεση προληπτική εποπτεία της ΕΚΤ.

Στις 22 Απριλίου 2024 η ΕΚΤ εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση ⁶²⁶, με την οποία επέβαλε στην αιτούσα πέντε απαιτήσεις και διατύπωσε μία σύσταση. Εν συνεχεία, η αιτούσα υπέβαλε σχέδιο δράσης για την εφαρμογή ορισμένων από τις απαιτήσεις που επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση. Επανέλαβε ωστόσο ότι αδυνατούσε να εφαρμόσει το σύνολο των επιβληθεισών απαιτήσεων λόγω περιορισμών που συνδέονται με το ρωσικό νομικό πλαίσιο.

Ταυτόχρονα με την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως της προσβαλλόμενης απόφασης, η UniCredit SpA άσκησε την υπό κρίση αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, με την οποία, κατόπιν μερικής παραίτησης, ζητεί την αναστολή εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης κατά το μέρος που προβλέπει απαίτηση σχετικά με τις καταθέσεις και απαίτηση σχετικά με τις πληρωμές σε ευρώ, δολάρια Ηνωμένων Πολιτειών (USD), γιουάν Κίνας (CNY) και τένγκε Καζακστάν (KZT).

Εκτίμηση του Προέδρου του Γενικού Δικαστηρίου

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει τις σωρευτικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να μπορεί ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων να χορηγήσει αναστολή εκτέλεσης και άλλα προσωρινά μέτρα. Συγκεκριμένα, τα προσωρινά μέτρα χορηγούνται εφόσον αποδεικνύεται ότι τούτο δικαιολογείται εκ πρώτης όψεως από τα πραγματικά και νομικά στοιχεία (*fumus boni juris*) και εφόσον αποδεικνύεται ότι είναι επείγοντα, υπό την έννοια ότι είναι αναγκαίο να διαταχθούν και να παραγάγουν τα αποτελέσματά τους πριν από την έκδοση της απόφασης στην κύρια δίκη, προκειμένου να αποφευχθεί σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία των συμφερόντων του αιτούντος. Επιπλέον, ο δικαστής των ασφαλιστικών μέτρων σταθμίζει, κατά περίπτωση, και τα εμπλεκόμενα συμφέροντα.

Πρώτον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εξετάζει προκαταρκτικώς, βάσει μόνον των πληροφοριών που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων, αν πληρούται η προϋπόθεση του *fumus boni juris*. Στο πλαίσιο αυτό, απορρίπτει το σύνολο των ισχυρισμών που προέβαλε η αιτούσα για να καταδείξει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είναι σύλληπη και αποφαινεται ότι τούτο δεν ισχύει εν προκειμένω.

Ειδικότερα, κατά πρώτον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει τον ισχυρισμό περί παραβίασης της αρχής της χρηστής διοίκησης λόγω μη διεξαγωγής έρευνας, κατά το πρώτο σκέλος του με το οποίο προβάλλεται παράβαση της υποχρέωσης αιτιολόγησης. Διαπιστώνει ότι, όπως

⁶²⁵ Κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 4, του κανονισμού (ΕΕ) 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην ΕΚΤ σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2013, L 287, σ. 63).

⁶²⁶ Κατ'εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και παράγραφος 2, στοιχεία ε' και στ', του κανονισμού 1024/2013.

προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, η ΕΚΤ ανέλυσε τους σχετικούς κινδύνους⁶²⁷. Συγκεκριμένα, κατ' αρχάς, στην εν λόγω απόφαση επισημαίνεται ότι η αιτούσα και ο όμιλός της λειτουργούν εντός ενός νομικού πλαισίου που καθίσταται όλο και πιο σύνθετο λόγω των πολλαπλών καθεστώτων περιοριστικών μέτρων και κυρώσεων. Η ΕΚΤ εντόπισε επίσης πτυχές του ρωσικού δικαίου που εγείρουν κινδύνους για τη χρηστή διαχείριση και τη συμμόρφωση. Εν συνεχεία, όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των απαιτήσεων που επιβλήθηκαν στην αιτούσα και του συνολικού προφίλ κινδύνου της, η ΕΚΤ εκτίμησε ότι η αιτούσα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια σχετικά με τη συνολική κάλυψη του κινδύνου συμμόρφωσης.

Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η ΕΚΤ δεν μπορούσε να θεωρήσει, χωρίς να παράσχει λεπτομερή και ακριβή αποδεικτικά στοιχεία προς τούτο, ότι η αιτούσα θα παραβιάσει το καθεστώς των κυρώσεων, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι η ΕΚΤ εξέθεσε τα πραγματικά στοιχεία που συνδέονται με το ρωσικό νομικό πλαίσιο και τα προβλήματα διαχείρισης των θυγατρικών που επιτείνουν τον κίνδυνο μη συμμόρφωσης. Επιπλέον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπογραμμίζει ότι η εντός του πλαισίου προληπτικής εποπτείας ανάλυση που πραγματοποίησε η ΕΚΤ έχει προσωρινό χαρακτήρα.

Τέλος, όσον αφορά την αιτιολόγηση της αναλογικότητας των επίμαχων απαιτήσεων, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ότι η ΕΚΤ παρέθεσε τους λόγους για τους οποίους το σχέδιο δράσης της αιτούσας ή η επιβολή πρόσθετων απαιτήσεων κεφαλαίου και ρευστότητας δεν είναι κατάλληλα και επαρκή προκειμένου να ανταποκριθεί η αιτούσα στους ως άνω κινδύνους.

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει επίσης το σκέλος με το οποίο προβάλλεται παράλειψη διεξαγωγής αποδείξεων. Από το ίδιο το γράμμα της προσβαλλόμενης απόφασης προκύπτει ότι η ΕΚΤ τόνισε τους νομικούς και επιχειρησιακούς περιορισμούς που απορρέουν από το ρωσικό νομικό πλαίσιο. Ακριβώς οι εν λόγω περιορισμοί και δεσμεύσεις οδήγησαν την ΕΚΤ στην έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, καθότι δυσχέραιναν την ορθή διαχείριση των κινδύνων από την αιτούσα.

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει επίσης το τρίτο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού, με το οποίο προβάλλεται παράβαση της υποχρέωσης της ΕΚΤ να διενεργήσει εξατομικευμένη εξέταση. Η ΕΚΤ προσδιόρισε όντως στην προσβαλλόμενη απόφαση τους κινδύνους που απορρέουν από τις δραστηριότητες της αιτούσας στη Ρωσία και διευκρίνισε τις πτυχές του ρωσικού δικαίου που θέτουν εν αμφιβόλω την ορθή διαχείριση και την κάλυψη των κινδύνων. Η ΕΚΤ ανέλυσε επίσης τις ενέργειες στις οποίες είχε ήδη προβεί η αιτούσα και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν ελλείψεις που εμπόδιζαν την ορθή διαχείριση και κάλυψη των κινδύνων.

Κατά δεύτερον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει τον ισχυρισμό με τον οποίο προβάλλεται αδυναμία εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης λόγω των εμποδίων που απορρέουν από το ρωσικό νομοθετικό πλαίσιο. Αφενός, κρίνει ότι η αιτούσα δεν μπορεί να επικαλεστεί το ρωσικό δίκαιο και τους αστάθμητους παράγοντες της εφαρμογής του από τις ρωσικές αρχές προκειμένου να αποφύγει τις υποχρεώσεις που υπέχει από το δίκαιο της Ένωσης. Ως οντότητα που υπόκειται στην προληπτική εποπτεία της ΕΚΤ, η αιτούσα υποχρεούται να αντιμετωπίσει τους κινδύνους τέτοιας φύσεως που εντόπισε η ΕΚΤ. Αφετέρου, και εν πάση περιπτώσει, στις παρατηρήσεις της, τις οποίες είχε στη διάθεσή της η ΕΚΤ, η αιτούσα απλώς προέβαλε με γενικούς όρους ότι οι απαιτήσεις που επιβάλλει η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είναι συμβατές προς το ρωσικό δίκαιο.

Κατά τρίτον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει τον ισχυρισμό με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Υπενθυμίζει επ' αυτού ότι σκοπός του κανονισμού 1024/2013 είναι να συμβάλει στην ασφάλεια και την ευρωστία των πιστωτικών ιδρυμάτων και στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ένωση. Σκοπός των

⁶²⁷ Υπό το πρίσμα των απαιτήσεων του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 1024/2013.

μέτρων που θεσπίζονται ⁶²⁸ είναι η έγκαιρη αντιμετώπιση των κινδύνων που εντοπίζονται κατά τον προληπτικό έλεγχο που διενεργεί η ΕΚΤ. Επιπλέον, η ΕΚΤ πρέπει να στηρίζεται, στο πλαίσιο της ευρείας εξουσίας εκτίμησης που διαθέτει, σε υποθέσεις που δεν στερούνται αληθοφάνειας υπό το πρίσμα των διαθέσιμων στοιχείων, χωρίς ωστόσο να υποχρεούται να αποδείξει ότι έλαβαν ήδη χώρα γεγονότα που εμφανίζουν τα ίδια χαρακτηριστικά με την αναλυθείσα υπόθεση.

Κατά τέταρτον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου απορρίπτει τον ισχυρισμό με τον οποίο προβάλλεται αναρμοδιότητα της ΕΚΤ να εκδώσει την προσβαλλόμενη απόφαση. Συναφώς, αφού υπενθυμίζει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση απευθύνεται αποκλειστικά στην αιτούσα ως μητρική εταιρία του ομίλου UniCredit, πιστωτικού ιδρύματος υποκείμενου στην προληπτική εποπτεία της ΕΚΤ, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει ειδικότερα ⁶²⁹ ότι οι κίνδυνοι για την ασφάλεια και την ευρωστία ενός πιστωτικού ιδρύματος μπορούν να προκύψουν τόσο στο επίπεδο ενός μεμονωμένου πιστωτικού ιδρύματος όσο και στο επίπεδο ενός τραπεζικού ομίλου ή ενός χρηματοπιστωτικού ομίλου ετερογενών δραστηριοτήτων. Είναι σημαντικό να προβλέπονται ειδικές εποπτικές ρυθμίσεις για τον μετριασμό των εν λόγω κινδύνων, ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια και η ευρωστία των πιστωτικών ιδρυμάτων. Παράλληλα με την εποπτεία μεμονωμένων πιστωτικών ιδρυμάτων, στα καθήκοντα της ΕΚΤ πρέπει να περιλαμβάνεται η εποπτεία σε «ενοποιημένο επίπεδο».

Δεύτερον, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου εκτιμά ότι η προϋπόθεση του επείγοντος δεν πληρούται εν προκειμένω.

Κατά πρώτον, όσον αφορά τη ζημία που θα προέκυπτε από την ασυμβατότητα της προσβαλλόμενης απόφασης προς το ρωσικό νομοθετικό πλαίσιο, η ύπαρξη τέτοιας ασυμβατότητας δεν συνιστά απ' εαυτής ζημία. Στην προκειμένη περίπτωση, η αιτούσα δεν προσκόμισε αποδεικτικά στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορούσε να προσδιοριστεί η επέλευση της ζημίας και να αξιολογηθεί κατά πόσον η ζημία αυτή θα ήταν σοβαρή και ανεπανόρθωτη. Επιπλέον, οι αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από την ασυμβατότητα προς τη ρωσική νομοθεσία, τις οποίες προβάλλει η αιτούσα, συνιστούν περιουσιακή ζημία.

Επί του ζητήματος αυτού, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι μια περιουσιακή ζημία μπορεί να θεωρηθεί ανεπανόρθωτη μόνον αφόσον συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις, δεδομένου ότι η χρηματική αποκατάσταση είναι, κατά κανόνα, ικανή να επαναφέρει τον ζημιωθέντα στην κατάσταση πριν από την επέλευση της ζημίας. Ωστόσο, εν προκειμένω, η αιτούσα δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο βάσει του οποίου θα μπορούσε να εντοπιστεί με ακρίβεια και να αποτιμηθεί ποσοτικά η περιουσιακή ζημία που ενδέχεται να προκληθεί.

Κατά δεύτερον, όσον αφορά τη ζημία που συνδέεται με τον κίνδυνο απώλειας του ελέγχου και της κυριότητας των ρωσικών θυγατρικών, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου επισημαίνει κατ' αρχάς ότι η αιτούσα δεν προσκομίζει κανένα στοιχείο από το οποίο θα προέκυπτε ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσε να επέλθει η ως άνω ζημία ή ο λόγος που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι θα ήταν σοβαρή και ανεπανόρθωτη. Εν συνεχεία, η ζημία που προκύπτει από την απώλεια του ελέγχου και της κυριότητας των θυγατρικών είναι περιουσιακής φύσεως. Πλην όμως, η αιτούσα δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο βάσει του οποίου θα μπορούσε να εντοπιστεί με ακρίβεια και να αποτιμηθεί ποσοτικά η περιουσιακή ζημία που ενδέχεται να προκληθεί.

Κατά τρίτον, όσον αφορά τη ζημία που συνδέεται με το ενδεχόμενο λίαν σοβαρών προσωπικών κυρώσεων εις βάρος του διευθυντικού προσωπικού των ρωσικών θυγατρικών, η αιτούσα απλώς ανέφερε ότι οι απαιτήσεις που επιβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση συνεπάγονται τέτοιες κυρώσεις, χωρίς να παράσχει συμπληρωματικές διευκρινίσεις.

⁶²⁸ Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 1, του κανονισμού 1024/2013.

⁶²⁹ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 26 του κανονισμού 1024/2013.

Τρίτον και τελευταίο, στο πλαίσιο της στάθμισης συμφερόντων, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι ο σκοπός της στάθμισης των εμπλεκόμενων συμφερόντων έγκειται ακριβώς στο να εκτιμηθεί αν, μολονότι ο κίνδυνος να υποστεί ο αιτών σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία θίγει τα συμφέροντά του, η συνεκτίμηση των συμφερόντων που συνδέονται με την άμεση εκτέλεση της προσβαλλόμενης απόφασης είναι ικανή να δικαιολογήσει την απόρριψη του αιτήματος χορήγησης των ζητούμενων προσωρινών μέτρων.

Στην προκειμένη όμως περίπτωση, κατ' αρχάς, η αιτούσα δεν επιχειρηματολογεί καθόλου επί του ζητήματος της στάθμισης των εμπλεκόμενων συμφερόντων. Εν συνεχεία, όσον αφορά τα συμφέροντα που επιδιώκονται με την προσβαλλόμενη απόφαση, ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου υπενθυμίζει ότι στην ΕΚΤ ανατέθηκαν ειδικά καθήκοντα ακριβώς προκειμένου να συμβάλει στην ασφάλεια και την ευρωστία των πιστωτικών ιδρυμάτων και στη σταθερότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος στην Ένωση και σε κάθε κράτος μέλος. Επιπλέον, η εξουσία της ΕΚΤ να απαιτεί από τα πιστωτικά ιδρύματα να λαμβάνουν σε πρώιμο στάδιο τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που η ίδια εντοπίζει καταδεικνύει τη σημασία που αποδίδει ο νομοθέτης στη θέσπιση κατάλληλων μέτρων το συντομότερο δυνατό για την αποτροπή της επέλευσης των εντοπισθέντων κινδύνων. Τέλος, η ίδια η αιτούσα ανέφερε ότι το ρωσικό νομοθετικό πλαίσιο είναι ιδιαίτερα εχθρικό και μεταβάλλεται διαρκώς λόγω των τοπικών ειδικών συνθηκών που δεν είναι πάντοτε προβλέψιμες ή δεν ανταποκρίνονται στα πρότυπα που απορρέουν από δημοκρατικές διαδικασίες. Επιπλέον, η ερμηνεία και η εφαρμογή του ως άνω πλαισίου εξαρτάται από τις εξελίξεις στον πόλεμο της Ρωσίας στην Ουκρανία.

Ο Πρόεδρος του Γενικού Δικαστηρίου συνάγει από τα ανωτέρω ότι τα συμφέροντα της αιτούσας πρέπει να υποχωρήσουν έναντι των συμφερόντων που εκπροσωπεί η ΕΚΤ.

Δικαστήριο
L-2925 Luxembourg
Τηλ. +352 4303-1

Γενικό Δικαστήριο
L-2925 Luxembourg
Τηλ. +352 4303-1

Το Δικαστήριο στο διαδίκτυο:
curia.europa.eu

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2025 / Στοιχεία αναφοράς έως την 31η Δεκεμβρίου 2024

Σελιδοποίηση: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης | Διεύθυνση Έρευνας και Τεκμηρίωσης, 2025

Όλες οι φωτογραφίες © Ευρωπαϊκή Ένωση, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Η χρήση ή η αναπαραγωγή φωτογραφιών ή άλλων κειμένων επί των οποίων η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, απαγορεύεται χωρίς την άδεια των κατόχων των σχετικών δικαιωμάτων.

Ούτε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ούτε οποιοδήποτε πρόσωπο ενεργεί εξ ονόματός του ευθύνεται για ενδεχόμενη χρήση των ανωτέρω πληροφοριών.

Η αναπαραγωγή επιτρέπεται εφόσον αναφέρεται η πηγή.

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2025

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Διεύθυνση Έρευνας και Τεκμηρίωσης

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ